ACCADEMIA DI MEDICINA DI TORINO

e V 28

NICOLAI PISONIS

MEDICI LOTHARINGI

DE COGNOSCENDIS ET CVRANDIS PRAECIPVE INTERNIS HVMANI CORPORIS MORBIS

LIBRI TRES

Ex monumentis claſſicorum Medicorum, tum veterum, tum vel maxime recentiorum collecti

ET

EIVSDEM DE FEBRIBVS

LIBER VNVS

ACCESSIT PRAEFATIO

HERMANNI BOERHAAVE

Cum indice rerum et verborum

LIPSIAE

Impenſis IOANNIS PAVLI KRAVSII. 1766.

AVDITORIBVS
SVIS
HERMANNVS BOERHAAVE.

Verum eſt, commendavi Vobis ſaepenumero hoſce Nicolai Pisonis libros: quippe ſemper putavi, eos boni plurimum ſtudiis veſtris adferre poſſe. Habet enimvero autor celeberrimus diligentiſſime lectam ex priſcis, et ſua etiam aetate recentioribus, ſcriptoribus materiem. In ea vero undique colligenda uſus eſt acri iudicio, fide bona; utile inprimis carpens, et nuſquam negligens rerum, quarum uſus eſt in arte. Caetera, quae magis ſubtilitati ingenii oſtentandae, quam utilitati neceſſariae comparandae, medici admiſcuerant, prudenter ſecrevit, omnia haec tumultuario ſaepe congeſtu ſparſa, ut caſus forte obſervanti obtulerat, concinno ordine, ad certa rerum capita, repertu quam facillima, digeſſit; prorſus ut commodiſſime ad ea, et quam maxime expedite recurrere queat, qui uno intuitu inventa artificum in medendo conſulere neceſſe habet. Contingit crebro inter ſtudendum, re forte urgente, ut cito oporteat praeſto habere quidquid ſuper morbis cognoſcendis, atque curandis, praeſtantiſſimi artis profeſſores

commentati fuerunt, Piſonem conſulatis, quaerentibus ſtatim exhibebit, Sed et in ipſo ſaepe rerum uſu evenit, ut occupatus medicinam aegrotis faciendo medicus, pariter ſubito conſpicere cupiat conſulta medica, gnarus certe horum ſcriptorum, horae momento laetus cuncta reperit. Sane iuventuti academicae, multis de cauſis, quandoque non datur opportunitas bibliothecam inſtructam omnibus autoribus poſſidere, exteris praecipue: quam feliciter autem ſuccurret Piſo, qui haud ita magno iam aere venalis, integram profecto ſupellectilem medicam continet. In eo nimirum dogmata Graecorum, Romanorumque, Arabum, et, inſtauratis diſciplinis, optimorum ad ſeculi decimi ſexti dimidium uſque ſcriptorum doctrina exhibetur. Vnde etiam, qui ſemel eum cognovit, facili recordatione ſiſtere valet animo ſuo immenſam bonorum copiam. Expertus vobis haec profeſſus fui, gratus idem rurſus repeto. Excipite laeti librum, quem mihi ſaepe profuiſſe, ſaepe me adiutaſſe, laetor. Venerabundus colo Nicolaum Piſonem, eiuſque magnum filium Carolum de colluvie ſeroſa, Gulielmum etiam Piſonem, Batavum noſtrum, de hiſtoria rerum naturalium, et medicarum apud Braſilianos merito laudo. Valete! Leydae 17 $\frac{1}{8}$ ^{6}36.

ILLV-

ILLVSTRISSIMO
AC
POTENTISSIMO
PRINCIPI,
CAROLO,
CALABRIAE,
LOTHARINGIAE,
BARRI DVCI, ETC.
DOMINO SVO CLEMENTISSIMO,

NICOLAVS PISO,
MEDICVS
FELICITATEM EXOPTAT
PERPETVAM.

Invaluit conſuetudo, ſereniſſime PRINCEPS, utqui ſui ingenii monumenta ſcriptaque in lucem proferunt, ea Principibus aut Magnatibus

devoveant ac nuncupent, quo ſibi adverſus invidos et malevolos praeſidium quaerant, ſuisque operibus maiorem inde auctoritatem parent. Atqui non haec una duntaxat, ſed alia quoque commovit me ratio, ut has primitias vigiliarum mearum ampliſſimo tuo nomini conſecrarem: nempe quod, qui ſe totum ſui Principis clientelae ac miniſterio iam addixit, merito ſuas lucubrationes ſuoſque labores eidem dicare debeat. Praeterea tanta tua in me humanitas, tanta benignitas ac beneficentia ſemper fuit, ut maior eſſe non poſſit. Sed quid in me dico? cum in omnes illa certe tanta ſit, ut non modo ſubditorum, ſed et aliorum omnium animos ac benevolentiam tibi quotidie devincias. Neque ob hanc unam

cauſam tantopere te ſuſpiciunt omnes et admirantur: verum quod etiam in te fulgent omnium virtutum ornamenta, eaque vel toti orbi ſic cognita et perſpecta, ut illa hic celebrare, aut te in os laudare amplius vanum ſit. Quin et generis tui ſplendorem, et cum ſummis Imperatoribus ac Regibus initam affinitatem, tanquam rem cuivis notiſſimam, praeſtat nunc tacere, quam verbis pluribus commemorare. Itaque (quod reliquum eſt) abs te contendo, ſupplexque peto, ut hoc munuſculum ſerena fronte tranquilloque animo ſuſcipias, veluti μνημοσύνον *quoddam et ſignum meae erga tuam Celſitudinem iuſtae ac debitae ſervitutis, atque idem opus in manus ſtudioſorum medicinae, te auſpice, prodire ſinas.*

Quod a tua dignitate haud erit alienum: ſiquidem Principes ipſi bonas literas earumque cultores amplecti debent, ſolentque. Deus Optimus Maximus te multos in annos cum tota familia ſoſpitem atque incolumem ſervet. Naſii, Calendis Martii. M. D. LXXX.

IN TRES LIBROS

DE

MORBIS COGNOSCENDIS

ET

CVRANDIS

NICOLAI PISONIS

MEDICI

AD MEDICINAE STVDIOSOS.

PRAEFATIO.

Noſtis φιλίατροι ita comparatum eſſe a natura, ut quiſquis animum ad aliquam artem liberalem adiunxerit, in ea exercenda non ſolis iis, quibus praeſtat ſuam operam, prodeſſe cupiat, et conetur: ſed et ſtudioſis eiuſdem artis, nec non ipſi poſteritati conſulat, quoad illi per otium aut vitae diuturnitatem licuerit. Qua quidem ratione adductus ſum, ut cum plures annos medicinam feciſſem, ac ſimul omnem diligentiam legendis claſſicis medicis tum vetuſtis, tum recentibus impendiſſem, tanquam fructum aliquem meorum laborum colligerem ac

perciperem, quem vobis ac poſteris lubenter impartirem: Opus nimirum hoc, quod varia obſervatione variaque itidem lectione conflatum et concinnatum eſt. Verumenimvero cum veteres accurate rem medicam ita excoluerint, cumque poſtea ſic eam illuſtrarint auxerintque recentiores, ut innumera ſcripta extent priſcorum ſcilicet ac iuniorum, praxes vulgo appellata, quibus ad nauſeam uſque expleri et ſatiari valeatis, merito a vobis quaeri poteſt, quorſum id argumenti genus denuo tractare ac velut refricare debui, quaſi hoc inſtitutum nonniſi ridiculum ac ſupervacaneum habendum ſit? Sed revera id unum ab opere colligendo non deterruit me, cum alia permulta ad illud ipſum provocarent; et adhortarentur. Inprimis quod, qui noſtris temporibus dignotionem et curationem morborum conſcripſerunt, eam fere ex placitis veterum tantummodo deſumpſerunt. Ego vero praeter ea, quae ex priſcorum monumentis ab aliis antea ſunt collecta, adieci etiam quae ab iis, qui hac tempeſtate floruerunt, florentque, aut inventa aut probata ſunt. Subiit etiam in mentem, quod cum non ſuppetat cuivis tantum temporis et otii, ut omnium vel certe multorum praeſtantiſſimorum medicorum ſcripta ſingula legere ac evolvere queat, quisquis volet ex hoc penu ac promptuario quodam ea depromet omnia,

quae

quae morbis tum dignoſcendis, tum curandis neceſſaria eſſe videbuntur. Praeterea cogitavi meum hunc laborem non modo utilem, ſed et gratum eſſe poſſe omnibus, (niſi fortaſſe minus placeat iis, quibus omnia diſplicent,) propterea quod ſicut apes ex variis floribus ſuaviores ſuccos decerpunt, ita variorum auctorum ſcripta, quae mihi viſa ſunt meliora ſelegi, amiſſis et neglectis iis, quae haud valde digna exiſtimavi. Et cum non abs re laudata ſit diligentia *Galeni*, *Aëtii*, *Pauli*, caeterorumque qui maiorum ſuorum decretis medicinam ipſam locupletarunt, cum etiam illos praeclari noſtrae tempeſtatis medici imitati ſint in congerendis aliorum ſententiis, certe ego tot tantoſque duces imitari, et quod ad commune medicinae ſtudium pertineat, huc quoque audacter afferre non dubitavi. Neque enim refutatione digni ſunt, qui ſolo priſcorum teſtimonio contenti eſſe volunt, ac qui poſteriores ſcriptores plane averſantur, contemnuntque. Sua quippe priſcis eſt auctoritas, ſua et neotericis exiſtimatio: et utramque huius operis inſcriptio commendat. De qua inſcriptione obiter vos moneo, ut dum illa veterem ſimul ac novam medicinam ſibi vendicare videtur, non ita accipiatis quaſi hic ego aliqua ex parte chymiſticam (quam hodie novam medicinam vocant nonnulli) profitear, et doceam.

ceam. Sed iuniores medicos appello et ſequor, nimirum qui noſtro ſeculo *Hippocratis* et *Galeni* dogmata confirmarunt atque illuſtrarunt: quamvis in uſu remediorum quadantenus ab illis differre videantur. At redeo ad cauſas, quae mihi hoc opus texendi occaſionem praebuerunt, et addo illas non tantum ponderis habuiſſe apud me, ut ob id, quod hoc opus vobis utendum fruendum propono, idcirco vos ab auctorum graviorum lectione avocare voluerim. Quin potius hortor, ut eos perlegatis, dum vacabit. Siquidem ex tam multis commentariis, quos mihi videre contigit, ſat fuit mihi ſimplicem ac genuinam morborum tractationem velut in ſynopſi quadam vobis deſcribere: nec id obſtabit, quo minus et aliquando vos plura ac fortaſſe meliora animadvertatis, aut ex libris, qui poſthac naſcentur novi, diverſa notetis, quae et in publicum ipſi quoque ſuo tempore conferatis. Imo fere a citandis locis auctorum, e quibus ceu fontibus haec mihi hauſta ſunt, dedita opera abſtinui, quo avidius eos conſuleretis, praeterquam quod ne eorundem nomina tam crebro repeterentur, unus velut contextus orationis perpetuus arriſit magis. Auctorum etiam verba δογματικῶς et ſine auctoritate ſaepius attuli in medium, quod plerique ſic addicti ſunt hominibus, ut eorum dicta vel ſcripta probent vel reiiciant

maiori

maiori ſtudio, quam res ipſas expendant, aut uni veritati aſſentiantur et adhaereant. Sed dum ſententias aliorum accumulo, dum centones conſuo, non defuturi ſunt (ſat ſcio,) qui obiicient crocitare me cum Aeſopi corvo, qui pennis pavonis ornatus prodierat. Scio et alios plagii me inſimulaturos eſſe. Interim fateor ingenue operam dediſſe me, ut fere nuncupatis auctorum verbis ac ſententiis uterer, et in eo laudem invenirem, quod minimam operis partem mihi adſcriberem, et attribuerem; ſed multo maiorem praeclaris auctoribus acceptam referrem. Nam abunde mihi eſt, quod non parvi laboris tum in colligendo, tum in diſponendo opere ſuſcepti mihi ipſe conſcius ſim. Proinde nemo miretur (quaeſo) quod aliqua ſaepe ſit ſtyli et orationis inaequalitas, quodque multis in locis idem videri poſſit repetitum et inculcatum. Verum illa ταυτολογία non adeo gravis moleſtaque eſſe debet: ſiquidem ex variis ſcriptoribus, quos inſequor manavit, e quibus unus rem de qua agitur dilucidioribus verbis explicat, alius eandem tractat, ſed accuratius ſeu verboſius, cum uni dicenda omnia vix occurrant. Ex quo contigit, ut interdum clauſulae prope eaedem appareant, quae tamen clariores vel auctiores enuntiantur. Contigit etiam, ut dum ex aliis tam multa colligo, ſaepius neglecto cultu orationis,

nis, uſurparim vocabula pertrita atque ab officinis pharmacopoeorum recepta in formulis remediorum deſcribendis praeſertim: qualia ſunt illa, coton ſeu bombax, aqua peculi roſarum, ſyringa, et huiuſmodi, quae ad captum tyronum magis facere viſa ſunt. Supereſt, ut hic, quo ordine utar, tandem aliquando intelligatis. Nolui ſane ab eo ordine, quo qui hactenus practicam medicinam pertractarunt, fere uſi ſunt, deficere. Nempe a ſummis capillis ducto initio ad capitis dolorem perrexi, caeterarumque totius corporis partium ſubiectarum affectus omnes ad imum uſque pedis proſecutus ſum: imitatus *Galenum* tum in libris de compoſitione medicamentorum κατὰ τόπȣς, tum in tractatu eiuſdem περὶ τȣ̃ν εὐπορίςων. Rurſum in ſingulis affectibus explicandis, primo loco nominis rationem inveſtigavi. Deinde ipſius morbi ſeu ſymptomatis notionem vel definitionem ſubieci. Tum ſi affectus propoſitus differentiis conſtat pluribus, eas quoque dinumeravi. Poſtea partem affectam affectuſque ipſius genus inquiſivi. Subinde cauſas et internas et externas perſcrutatus ſum diligenter. Mox et ſigna non tantum diagnoſtica, ſed et prognoſtica expoſui. Poſtremum locum curationi et medendi methodo per victus rationem atque medicamenta dedi. Haec autem ordinis ratio fere ſervata eſt a *Donato Altimaro,*

maro, quem paſſim prae aliis iunioribus amplexus ſum, quia feliciſſime ex *Galeno*, *Paulo*, *Aëtio* viſus eſt mihi plurima iam collegiſſe. Verum illius opera ſic adiutus ſum, ut ſaepenumero, quae docuit fuſius, ego velut in compendium et pauca redegerim. Quod obiter dictum ſit. Quemadmodum et moneo in ſignis recenſendis particulatim multa me tranſtuliſſe ex *Iodoco Lommio Burano*, quia is diligentiſſime compendioſam *Hippocratis* doctrinam multis locis diſparatam, et quae *Celſus* ea de re breviter tradidit, complexus eſt. Vt etiam in curatione et remediis inſtituendis, ubi recenſui, quae veteres approbarunt, ſoleo tranſire ad alia remedia a iunioribus petita, quippe a *Iacobo Sylvio*, *Chriſtophoro a Vega*, *Dionyſio Fontanono*, et aliis quorum ſcripta extant, ac de quibus in catalogo proxime ſequenti mentio rurſum iniicietur. Sed de hoc quoque commonefaciendi eſtis, quod praeter ſententias, quas paſſim à claſſicis ſcriptoribus mutatus ſum, comperietis me nonnullas alias notatu dignas interſeruiſſe, eaſque deſumptas ex praelectionibus et dictatis (ut vocant) clariſſimorum quorundam medicinae profeſſorum Pariſienſium: (quae dictata mihi a doctis iuvenibus communicata ſunt:) Itemque adiunxiſſe me quaſdam formulas remediorum iiſdem Doctoribus familiares et uſitatas hodierno die. Quae cauſa fuit, ut

ut tantorum virorum nomina ſub finem dicti catalogi adſcripſerim, quo debita cuique laus et ſua dos tribuatur, quo etiam fatear candide, per quos ego profecerim. Atqui his praetermiſſis quoniam de ordine particulari dixi, ſi quis obiiciat, cur non generalem morborum, cauſarum, ſignorum et curationis tractationem praetexuerim, ne tam multa multis locis repeterentur, ſciat illam generalem tractationem ab aliis iam explicatam fuiſſe, ut denuo a me hic explicari non opus ſit. Tota enim haec fere particularis eſt exercitatio, eaque in gratiam tyronum comparata magis, quos etiam in univerſalibus praeexercitatos eſſe operae pretium eſt. Sed haec plus ſatis, φιλίατροι. Quare praefandi finem faciam, atque iterum haec velut collectanea quaedam vobis nunc legenda offeram. Veſtrum autem erit ea pergrato animo accipere, et aequi bonique conſulere. Bene valete.

AVCTORES

Ex quibus maior pars Sententiarum his libris comprehenſarum deducta eſt.

Hippocrates.
Galenus.
Aretaeus.
Paulus Aegineta.
Cornelius Celſus.
Avicenna.
Aëtius.
Actuarius.
Alexander Trallianus.
Oribaſius.
Caelius Aurelianus.
Quintus Serenus.
Plinius Secundus.
Marcellus Empiricus.
Averrhous.
Ioannes Meſueus.
Rhaſius.
Io. Vigonius.
Matthaeus Gradenſis.
Arculanus.
Gordonius.
Ioannes Manardus.
Georgius Agricola.
Iacobus Sylvius.
Donatus ab alto mari.
Iodocus Lomnius Buranus.
Ioannes Fernelius.
Ioannes Gorraeus.
Io. Baptiſta Montanus.
Leonardus Fuchſius.
Gulielmus Rondeletius.
Iacobus Hollerius.
Iulius Alexandrinus.
Hieronymus Mercurialis.
Dionyſius Fontanonus.
Camillus Thomaius Ravennas.
Hieronymus Montuus.
Antonius Benivenius.
Ioannes Bacchanellus.
Chriſtophorus a Vega.
Laurentius Ioubertus.

Medicinae profeſſores in academia Pariſienſi percelebres, (quorum ſcripta non extant, ſed praelectas et dictata vulgata ſunt,) Duretus, Pietrëus, Gormelen, Rochon, Mareſcot, *et alii, quorum omnium vel complurium opera varia ſperamus in lucem Deo dante propediem exitura.*

INDEX EORVM

Quae libro primo tractantur potiſſimum, Capitum et Pagellarum numeris annotatis.

PARS I.

Cap.		Pag.
1	De Areis, Alopecia et Ophiaſi	3
2	De Defluvio capillorum	17
3	De Porrigine, ſeu furfuribus	22
4	De Pediculari morbo	29
5	De Achoribus et Favis	35
6	De Dolore capitis	44
7	De Cephalaea	82
8	De Hemicrania	90
9	De Vertigine, et tenebricoſa Vertigine	94
10	De Phrenitide	107
11	De Lethargo	131
12	De Caro	142
13	De Catoche, ſeu Catocho, vel Catalepſi	147
14	De Comate, ſeu Cataphora	154
15	De Oblivione, ſeu memoria abolita	159
16	De Apoplexia	167
17	De Paralyſi	185
18	De Spaſmo cynico, et quibusdam aliis particularibus reſolutionibus	203
19	De Epilepſia	214
20	De Spaſmo	242
21	De Tremore	266
22	De Ephialte, ſeu Incubo	271
23	De Melancholia	268
24	De Mania	301
25	De Catarrho	313
26	De Ophthalmia	333
27	De Effluxu lachrymarum	353
28	De Vngue oculi	359
29	De Oculorum ſugillatione, et pure ſub cornea	364

30 De

30 De Vlceribus oculorum 369
31 De Cicatricibus, et Albuginibus oculorum 373
32 De Phlyctaenis, ſeu puſtulis 378
33 De Procidentia oculi 383
34 De Dilatatione pupillae 388
35 De Tabe pupillae 392
36 De Suffuſione 397
37 De obſcuritate ſeu offuſcatione oculorum, et eorundem hebetudine 410
38 De Nyctalope 418
39 De Aegilope 422
40 De Dolore aurium 427
41 De Sonitu aurium 441
42 De gravi Auditu, et Surditate 450
43 De Parotidibus 460
44 De olfactus laeſione 468
45 De Ozaenis 473
46 De Polypo 479
47 De ſanguinis e naribus eruptione 485
48 De dolore dentium 499
49 De Aphthis 513

INDEX EORVM

Quae libro ſecundo Partis I. deſcribuntur.

1 De Inflammatione columellae 523
2 De Antiadibus et Pariſthmiis 532
3 De Angina 540
4 De Tuſſi 556
5 De Dyſpnoea, Aſthmate, et Orthopnoea 569
6 De Cruenta ſpuitione 585
7 De Pleuritide 610
8 De Pneumonia, ſeu Peripneumonia 636
9 De Empyemate, ſeu Suppuratione 647
10 De Phthiſi ſeu Tabe 660
11 De Palpitatione cordis 680

12 De Syncope 696
13 De Lactis inopia, ſeu defectu 720
14 De Lactis redundantia 728
15 De Lacte in ſpeciem caſei, vel in grumos converſo 732
16 De mammarum inflammatione 737

PARS II.

INDEX EORVM

Quae libro III. docentur.

1 De Cardialgia, Cardiogmo, et Cardiaca 3
2 De Canina Appetentia 13
3 De Bulimo 23
4 De Citta ſeu Pica, vel Malacia 30
5 De Cibi faſtidio, et averſione, ſeu inappetentia 36
6 De ſiti immoderata 45
7 De Singultu 53
8 De Nauſea, et Vomitu 63
9 De Plegmone ſeu inflammatione ventriculi 80
10 De Cruditate 87
11 De Ventriculi inflatione 99
12 De Lienteria et Coeliaca 107
13 De Cholerá 122
14 De Diarrhoea, ſeu alvi profluvio 135
15 De Dyſenteria 155
16 De Teneſmo 182
17 De Haemorrhoidibus 192
18 De Rhagadibus, ſeu Rimis ani, Condylomatis, Thymo, Sycoſi 208
19 De Exitu ani, ſeu procidentia 213
20 De Coli dolore 219
21 De Ileo ſeu Volvulo 239
22 De Lubricis 250
23 De Hepaticis, vel iis qui iecoris imbecillitate laborant 265

24 De

24 De Hepatis obſtructione 281
25 De Hepatis inflammatione 289
26 De Scirrho hepatis 302
27 De Ictero, ſeu Morbo regio 312
28 De Ictero nigro 329
29 De Lienis inflammatione 335
30 De Scirrho lienis 341
31 De Cachexia 350
32 De Hydrope 357
33 De Diabete 379
34 De Haemorrhagia renum 388
35 De Nephritide ſeu Calculo renum 395
36 De Renum inflammatione 414
37 De Renum exulceratione 425
38 De Stranguria ſeu ſtillicidio urinae 436
39 De Dyſuria 445
40 De Iſchuria ſeu Suppreſſione urinae 452
41 De his, qui in ſeipſis mingunt, et urinam continere non poſſunt 463
42 De Calculo veſicae 469
43 De Inflammatione veſicae 477
44 De exulceratione veſicae 483
45 De Gonorrhoea 491
46 De Priapiſmo, et Satyriaſi 499
47 De Impotentia venereorum 507
48 De Suppreſſione menſium 511
49 De Menſibus immodicis, ſeu nimio ab utero ſanguinis profluvio 527
50 De fluore muliebri 539
51 De praeſocatione ſeu ſtrangulatu uteri 549
52 De uteri prolapſu, ſeu procidentia 564
53 De Mola 571
54 De Sterilitate 578
55 De difficultate pariendi 590
56 De Foetus mortui extractione, et de ſecundis retentis vel derelictis 601
57 De Vteri inflammatione 606
58 De Exulceratione uteri 615

59 De Scirrho uteri, et carcinomate eiuſdem 622
60 De Hernia ſeu Ramiae 627
61 De Iſchiade 637
62 De Arthritide 648
63 De Elephantiaſi 666

TRACTATVS
DE FEBRIBVS

Capita, notatis chartarum numeris.

1 Quid Febris, et quot eius differentiae pag. 680
2 De Ephemera ſeu Diaria 689
3 De Synocho imputri 700
4 De Synocho putri 708
5 De continuis Febribus in genere 718
6 De Febre ardente 727
7 De Febribus intermittentibus 738
8 De Tertiana exquiſita 744
9 De Tertiana notha 754
10 De Febre quotidianae intermittente exquiſita 760
11 De Epiala quotidiana annexa 768
12 De Quartana 772
13 De Quintanis, Sextanis, Nonanis et conſimilibus febribus 786
14 De Febre hectica 788
15 De Semitertiana 802
16 De Febre peſtilenti 806
17 De Symptomatibus febrium 824

AD

AD D. NICOLAVM PISONEM PRIMARIVM SERENISSIMI DVCIS LOTHARINGIAE MEDICVM I. TOGNARTII CLAROMONTANI EIVSDEM DVCIS MEDICI.

EPIGRAMMA.

Quae veteres medici bene, quae ſcripſere minores
Sparſa, brevi methodo, Piſo, repoſta doces.
Omnibus exque illis perfectum opus atque politum
Ingenii mira dexteritate facis.
Sic Venerem Cous poſita depinxit Apelles
Ante oculos multa virgine: ſed mediam.
Sic fragrantis apes florem depaſta thymeti
Conficit aërii nobile mellis opus.
Ergo quod aequoreis concedit rivulus undis,
Quod Coae cedit cuncta puella deae,
Quod thymus Hyblaeo concedit ſingula melli,
Hoc operi cedunt caetera ſcripta tuo.
Quare age ne tarda perfectam hanc edere Praxin,
Qua volet inſpecta nemo videre ſuam.

Ad eundem eiusdem.

Ἤρχετο μὲν Κῷος τέχνην, ἤυξησε Γαληνὸς,
Τὴν δ᾽ αὐτὴν Πίσων ἐκτελείωσε μόνος.

Eiusdem in Zoilum.

Zoile, namque tibi mordendi inſana cupido eſt,
Quod mordere queas, hic quoque Piſo dedit.
Pharmaca, clyſteres, nodos, peſſaria, glandes,
Et ducunt aegro corpore quicquid, ede.

AD EVNDEM
D. PISONEM A. DIONYSII
A. TREBATIS CLAROMONTANI COLLEGII GYMNASIARCHAE.

Invida fatorum ſeries ſi forte dediſſet
Piſonis Coum ſcripta videre ſenem:
Nec vitam eſſe brevem, nec longam diceret artem,
In breve quam noſter Piſo redegit opus.
Quae multos quondam medica revocavit ab arte,
Diſcendi facilem praebuit ipſe viam.

Ad

Ad eundem Florentii l'Anglois medici Principis eiusdem.

Theſeidae patrios olim disiecta per agros
Lauriferoque Deo nymphaque Coronide natus.
Membra ut collegit dextre, cumque artubus artus
Aptavit, iuvenemque Erebi revocavit ab umbris
Ad ſuperas ſedes: ac natus Amazone luci
Redditus aëriae eſt: Ita praeclariſſime Piſo,
Innumeris diſperſa extant quaecunque Galeni
Libris, atque ſenis quam plurima dogmata Coi,
Quaeque tenent Arabes, Graii, quaecunque Latini,
Et quaecunque diu latuere immerſa tenebris
Cimmeriis, cuncta haec multo quaeſita labore
Colligis, ac vigili ſtudio congeſta decorae
Sedulus ut luci, celebri ſic reddis honori:
Dum ſalubrem e ſparſis confers ſcriptoribus artem
Hocce volumine eam totam complexus in uno,
Quo licet ut Coi in pictura cernere Apellis
Omnia Paeonio contexta volumina filo.
Quae Phoebi ſpectanda etiam pulcherrima quaeque
Praebes arcana, atque in apricum ſingula profers
Piſo arte inſignis medica, ſermone et utroque,
Lux veterum, ſeclique tui decus, atque nepotum:
Alter Apollo ut ſis iure, atque Aſclepius alter.

AD
N. PISONEM
PRINCIPIS LOTHARINGIAE PRIMARIVM MEDICVM, IN SVOS DE COGNOSCENDIS CVRANDISQVE CORPORIS HVMANI MORBIS LIBROS,
EPIGRAMMA.

Diram Piſo luem, morborumque agmina vidit,
Agmina ferales aëre ſparſa comas.
Indoluit, praedamque mali miſeratus inermem
Nobile Apollineae texuit artis opus.
Nempe omnem calamo morbum depinxit, et omnem
Si qua Machaonia pendet ab arte ſalus:
Explicuitque mali cauſas, legeſque medendi
Edocuit veteres, edocuitque novas.
Sic longum vitae dat iter, vincliſque moratur
Fila reſecturas accelerata manus.
Quid tibi pro vitae reddemus munere Piſo,
Piſo Lotharingi gloria magna ſoli?
Det tibi quem proprio complevit numine Phoebus
Omnia Phoebeo nomina digna viro.
Quam vere vitales animo complectimur auras!
Quantus in humano pectore lucis amor!
Hanc tua nunc demum per ſecula longa tueri
Ars dabit a ſero digna nepote legi.
Vive diu felix. Hominum namque integra mille
Millia te ſtabunt ſtante, cadente cadent:
Invidia infeſtis rumpantur ut ilia Parcis,
Et ſua dente fero mordeat exta Charon.

FRANCISCVS LOYSIVS
Lotharingus.

Ad

Ad eundem.

Τίπτε ἀρῄϊ φίλες, τίπτε πτολεμήϊα ἔργα
Ανδρῶν ἀνδροφόνων κλείετε μεσοπόλοι;
Τίπτ' Αχιλῆα θεῷ πτολίπορθον ἐΐσκετε; τίπτε
Αἰνείην ςερεῦ θυμὸν ἔχοντα λίθε;
Τίπτε καὶ Ηρακλέην, Αγαμέμνονα, καὶ Μενέλαον
Αἵματι καὶ σακέων ἡδομένες πατάγῳ;
Τίπτε δὲ Τυδείδην, ζωῆς ὃς ἀπείρονα λαὸν
Ορφάνισε ςυγερῆς ἐν ςροφάλιγγι μάχης;
Τίπτε ἐπιςαμένες σπεύδειν θανάτοιο τελευτὴν
Αδετε καὶ πολέμες, περθόμενάς τε πόλεις,
Ω μέλεα; ὡς γὰρ θνητοῖσιν ἄπο λοιγὸν ἀμύνειν
Λώϊον, ἢ θανάτε πένγιμον ἦμαρ ἄγειν.
Οὕτως καὶ θανάτοιο κακῶντ' ἀλκτῆρας ὀδυνῶν
Λώϊον, ἢ θανάτε μελπέμεν ἐσσυμένες.
Νῦν δ' ἄρ ἄγ ἐῦν δολιχῦ κοσμεῖ βιότοιο δοτῆρα
Αυλῆ καὶ λιγυρῆ Καλλιόπεια λύρῃ.
Αντία γὰρ θανάτε κρατερῇ Πείσων πολεμίζει
Ὑσμίνῃ μερόπων εἵνεκεν ὠκυμόρων.

Idem

DE

DE

M. LE POIS,

PAR SON VOISIN BARNET SECRETAIRE DE MONSEIGNEUR LE DUC DE LORRAINE ET DE BAR &c.

AU LECTEUR.

Un grand Alſaſien d'un grand mal affligé
A recours aux Docteurs des Ceſars & des Princes:
Et bien que doctement chacun d'eux eut jugé,
Pour la diverſité trouve leurs raiſons minces.

Contraint de rechercher en diverſes Provinces
Rencontre ce grand POIS, duquel l'auctorité
Rend l'obſcur tranſparant,comme les yeux des Lynces,
Qui lui donne allegeance, & le guide en ſanté.

J'ay veu cela, LECTEUR, qui me fait t'aſſurer
Que tout ce qu'il te dit, tu n'en peux eſperer
Que repos, que tout bien, que tout heur, que tout'aiſe.

Car rien ne vient de lui, ſans le conſiderer:
Rien n'eſt ecrit par lui, ſans en bien conferer
A ſon muet Conſeil, & que le cas lui plaiſe.

NICOLAI PISONIS

MEDICI LOTHARINGI

DE

COGNOSCENDIS

ET

CURANDIS MORBIS

SINGULARUM PARTIUM

HUMANI CORPORIS.

LIBRI TRES.

Ex monumentis claſſicorum medicorum, tum veterum, tum vel maxime recentiorum collecti.

DE

COGNOSCENDIS ET CVRANDIS MORBIS.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

De Areis, Alopecia, et Ophiaſi.

Dicturus de vitiis quae ſingulis corporis partibus accidere conſueuerunt, ordiar a capite, atque adeo ab ipſis capillis.

Igitur in capite fiunt areae, *Celſo* aliiſque medicis latinis ſic appellatae, quod utique ſint priuationes pilorum, et in partibus quibus accidunt, areae ſpeciem praebere videantur. *Areae.*

Porro omnium auctorum conſenſu, arearum duo ſunt genera; quorum alterum *Alopecia. Ophiaſis.*

ἀλωπεκίαν, alterum ὀφίασιν Graeci vocauerunt: eademque nomina Latini retinuerunt. Atque illud quidem ſic dictum eſt, quod ſimili affectioni vulpes animal ſit obnoxium: hoc vero, quod partes capitis laeſae, ſerpentum modo glabreſcant; ut plerique omnes exiſtimarunt. Sunt tamen qui alopeciam dictam eſſe volunt a proprietate vrinae huius animalis; quod ubi vulpis lotium effuſum fuerit, e veſtigio infructuoſus fit locus areſcentibus herbis, nec aliis ſuccreſcentibus nouis.

In quibus diſcrepent Alop. et Oph.

Vt vero hae voces a figura depilationis originem ſuam traxerunt, ita certe inter vtrumque vitium diſcrimen eſt praecipue ſecundum figuram, non etiam iuxta ſpeciem. In eo enim conueniunt hae duae affectiones, quod ſint amiſſiones pilorum a ſeroſis humoribus putridis genitae: ac proinde vna eademque affectio dici poſſunt. Sed in alopecia totum fere caput caret pilis, nullamque figuram habet peculiarem: in ophiaſi autem partes ſolum quaedam depilatae ſunt, eaeque inſtar veſtigiorum ſerpentis, vt paulo ante dictum eſt. Quod *Celſus* ſignificauit, cum ſcripſit alopeciam ſub qualibet figura dilatari: ophiaſin vero ſub certa extendi. Nam incipit ab occipitio capillus defluere duorum digitorum ſpatio, vitiumque ad aures duobus capitibus ſerpit, quibusdam etiam ad frontem, donec ſe duo capita illa in priorem partem committant, ita vt ſerpentem repraeſentet, vel (vt alii volunt) carinam.

nam. Diſcrimen quoque aliud eſt, quod ophiaſis perpetuo ſedem in capite obtinet, (quanquam et in mento contingere aliquando ſcribunt nonnulli) et pueris tantum euenit, vel iis qui ad elephantiaſin proni ſunt: Alopecia autem barbam reliquasque corporis partes a natura pilis conueſtitas deturpat et afficit, non minus quam caput: nec minus etiam alias aetates, quam infantiam infeſtare ſolet. Tertium diſcrimen adiungi poteſt, quod alopecia nunquam niſi ope medicamentorum euelli poſſit, cum ophiaſis absque vllo externo auxilio, ſuaque ſponte interdum deſinat, praeterquam in iis, qui ad lepram ſunt propenſi.

Eſt autem controuerſia inter neotericos oborta, tum de parte hic affecta, tum etiam de affectus ipſius natura. Inter quos ſunt, qui exiſtimant cutem hic affici, et alopeciam atque ophiaſin inter morbos cutis capitis merito recenſeri. Sunt enim (inquiunt) morbi cutis capitis, vel capillorum vitia, vel totius cutis capitis morbi. Vitia quidem capillorum ſunt alopecia, ophiaſis, caluitium, defluuium capillorum, et canities. Cutis autem totius morbi ſunt, vlcera manantia, vel ſicca. Confirmantque vitia illa capillorum non poſſe non dici morbos cutis capitis, quoniam capilli nequaquam corporis partes ſunt, ſed velut quaedam adnata cuti, a natura ob duos fines comparata: quorum vnus eſt, vt generatione ſua et nutrimento caput recrementis exonerent: alter vero, vt ſint

Sedes affecta.

De vſu partium. ornamento, auctore *Galeno*. Praeterea neque pili patiuntur, niſi vel cutis ipſa, vel humores in cute contenti male affecti ſint.

Methodi medendi. Aliud ſentiunt, qui contendunt, propoſitos affectus reponendos eſſe in defectu partis vtiliter factae, ſeu in offenſis eorum quae vſum aliquem praebent animanti, cuiusmodi ſunt pili; quos aiunt partes eſſe vſum ſuum exhibentes, affirmantque nutriri, tametſi non nutriantur quoquo verſum, vt partes quae aliquam actionem edunt: ſed ea nutritione, quae illis ſuſtentandis eſt delegata. Tibi vero liberum eſt vtram voles ſententiam conſectari. Sed de ſede affecta plus ſatis.

Qui affectus praeter naturam. Affectus quoque qui ſint dicendi alopecia et ophiaſis, non ita conſtat: cum in variis generibus reponi poſſint. Iuxta enim priorem ſententiam ad cutis intemperiem videntur referendi, eamque cum humore peccante: quod cutis licet non habeat actiones corpori communes, proprias tamen nacta eſt, aliturque ad nutritionem venae, et attrahit, aſſimilat, vnit, diſtribuitque. Si vero capilli inter partes numerentur iuxta poſteriorem ſententiam, morbi erunt in numero deficiente ac praeter naturam, vt ex iis colligere eſt, quae paulo ante commemorata ſunt a nobis.

Cauſa. Sed vt haec omittamus, cauſa vtriusque mali eſt alimentum ipſum vitioſum, ſeu fuliginoſum excrementum illegitimum, quo capilli nutriuntur. Quemadmodum enim, teſti-

teſtibus *Paulo* et *Aëtio*, plantae aliquae ob humoris inopiam reſiccatae ſeu non irrigatae corrumpuntur: aliae autem ob humoris alieni ab ipſarum natura attractionem, vt ſi vrina, vel lixiuio, vel muria irrigentur: ſic etiam decidunt pili ob alimenti inopiam, aut prauitatem. Per humores vero pravos, ſerum omnium humorum exponunt iuniores, ut ſanguinis, pituitae, bilis vtriusque, a quorum ſero magis excitantur hi affectus; tum quod ſi cutis his partibus pungatur, ſanguis exit ſeroſus; tum etiam quod partes in quibus conſiſtunt, maxime ſint remotae; et venae quae ad illas ducunt, exiles et anguſtae: cutis item illarum denſa: quo materia quae craſſitiem magnam habuerit, vix perueniet; tametſi paulo craſſior ſit ea, quae furfures efficit, quae ad epidermida ipſam pertingit.

Quod autem ad indicia dictarum affectionum attinet, iis nil opus habent: cum ſenſui pateant: et ambabus commune eſt, (inquit *Celſus*) vt ſumma cuticula emoriatur, quare pili primum rarefiunt, et extenuantur, ac poſtea decidunt. Sed humor redundans dignoſcitur ex capitis colore. Nam ſi eſt exſuperantia ſeri ſanguinis, ex cutis colore rubeo, non inducto frictione, balneo, exercitatione, vel alia cauſa externa, percipietur. Candida vero cutis pituitam; atra melancholicum ſuccum; pallida flauam bilem redundare ſignificabit. Atque ad vitioſi humoris ſpeciem internoſcendam praeterea non leue adiumentum victus ratio adferet, *Signa.*

praeſertim intelligenti quinam ciborum pituitae, quinam atrae, flauaeque bilis copiam coaceruent: idemque oſtendent naturalis temperatura, ac aetas. Quo loco recentiores notant duplicem eſſe humorum prauitatem conſiderandam, communem videlicet, ac propriam. Communis eſt, quae a communi humorum et veluti conſueta putredine, aut corruptela prouenit: talisque in pueris capillorum defluuium in vlceribus capitis manantibus efficit. Peculiaris vero eſt, quae certam quandam et inſolitam malitiam ex aduſtione, vel maligna quadam conſtitutione contraxit: qualis eſt elephanticorum: et paulo mitior eſt humorum conditio in morbi Gallici ſpecie. Caeterum quae amiſſio pilorum a morbo Gallico ortum trahit (quoniam huius hic meminimus) id peculiare habet, quod ſuperciliorum citius, et barbae, quam aliarum, partium pilos aggredi conſueuit, ſubindeque temporum, quae alioqui caluitium minus pati ſolent: eo quod caluitium ex penuria alimenti nutrientis pilos accidit. Cuti autem temporum ſubiecta eſt caro crotaphitae muſculi. Habet etiam amiſſio pilorum venerea, cum ea, quae elephanticorum eſt, hoc commune; quod in vtraque ſuperciliorum amiſſio faciem deturpat; quamuis illa alopeciae ſpecies, quae leprae ſoboles eſt, magis in ſuperciliorum, quam aliarum partium, vel etiam barbae pilos graſſetur.

Alo-

Alopecia denique et ophiaſis minime ſunt negligendae. Et ſi in illis, frictione ex linteolo aſperiori cito cutis ruborem contrahat, maxima ſpes ſalutis oſtenditur. Alopecia curatu difficilior eſt ophiaſi, quia materia alopeciae copioſior et craſſior, ideoque magis contumax, et rebellis. Proinde ſcriptum eſt antiquis, alopeciam vix vnquam curari, ophiaſin vero ſponte ſua quandoque, vt paulo ante meminimus. Additum eſt pariter alopeciam maxime homines foedare ac deturpare, nec non ſeruos qui ea laborabant, vilius perpetuo venditos fuiſſe. Quidam tamen alopeciam facile percurari ſcripſerunt: ſed de ea intelligendi ſunt, quae a communi corruptela oritur, et poſt morbum acutum, vel a morbo Gallico. Nam quae a lepra et calvitio contracta eſt, raro aut nunquam ſanatur. Supereſt inſtituenda curatio, quae humori peccanti vacuando debetur, vt poſtea ſequatur opus naturae, nempe productio pilorum. Humor autem vacuari nequit, niſi toti corpori proſpiciatur: quod fit legitima diaeta, et humoris in corpore haerentis vacuatione. *Prognoſtica.*

Primum itaque locentur aegri in aëre temperato; cibos aſſumant tenuis ac boni ſucci: quales ſunt carnes gallinarum, perdicum, phaſianorum, caponum, aut etiam veruecis, elixae. Calidis redundantibus ſuccis, a mellitis et piperatis, a ſalſis et acribus omnibus abſtineant. Potus ſit vinum tenue, album, aquoſum, aut valde dilutum: aut loco vini *Victus.*

aqua ſeminum coriandrorum, vel in qua parum cinnamomi decoctum ſit. In frigida vero cacochymia, cibis praedictis calida admiſceantur, ac potus vini natura meracioris et validioris concedatur. Caueant a leguminibus, lacticiniis, caſeo, et iis, quae flatus et vapores gignunt. Exercitium ſit moderatum, rarum balneum, rarus ſudor: ventris deiectionem procurent arte, vel clyſteribus valentioribus: ſomnus ſit moderatus: laeto animo viuant.

Medicamentorum ratio.

Confeſtim vero curatio reliqua perficienda eſt ſanguinis miſſione, vtique ſi adſit plethora, et ab exſuperantia ſeri ſanguinis affectio eſt excitata. Sanguis autem e cephalica vacuetur: ac poſtea e vena frontis, vel potius ab ea, quae eſt in temporibus. Si tamen in toto corpore ſanguis redundabit, vena interior baſilica pertundatur, et ſi ſiniſtrum latus magis affectum eſt, a ſiniſtro latere ſanguis mittatur: ſi dextrum, a dextro. Sin mittere ſanguinem haud liceat, ſanguiſugae in occipitio, vel circuitu capitis, aut cucurbitulae cum ſcarificatu eodem loco admoueantur. Purgatione item frequenti ac idonea opus eſt. Quare propinetur medicamentum quod leve ſit ac blandum: vt manna, catholicon, ſyrupus roſatus ſolutiuus, ſyrupus violatus itidem ſolutiuus: ſerum enim ſanguinis per medicamenta purgatur, quamuis non ipſe ſanguis, vt docent recentiores. Sed ante vacuationem humores ſeroſi corrupti ex ſyrupo buglоſſi, ſyrupo lupulorum, vel fuma-

fumariae, vel endiuiae, cum duplo decocti foliorum borraginis, bugloſſi et herbarum conſimilium apparentur. Aliis peccantibus humoribus quanquam feroſis, frequenti ſed fortiori purgatione vtendum videtur: quoniam trahendi humores in habitu corporis impacti haerent: ac propter eandem cauſam purgantia medicamenta continuis diebus exhibenda eſſe nonnulli cenſent. Itaque ſi pituita redundabit, ſanguinis miſſio praetermittatur: ipſa vero pituita coquatur ſyrupo de betonica, vel de ſtoechade, vel aqua mulſa, ſeu aceto mulſo, cum decocto foliorum betonicae, maioranae, ſtoechados, et herbarum aliarum. Vacuetur autem pilulis aſſaieret, cocciis, de agarico, puluere hierae ſimplicis, pulvere hierae diacolozynthidos, vel electuario diaphoenicon, aut diacarthami. Quanquam ſi dentur medicamenta forma catapotiorum, a capite magis trahere creduntur. Atque in pituitoſa materia vſurpantur magis quae colocynthida, vel trochiſcos alhandalis recipiunt. Materia vero bilioſa paratur decocto foliorum endiuiae, lactucae cichorii, et ſimilium, cum ſyrupo de endiuia, ſyrupo de cichorio, ſyrupo de portulaca. Purgatur autem pilulis aureis, pilulis de rhabarbaro, et aliis quae aloëm, vel ſcammonium recipiunt. Huiusmodi namque bilem potenter purgant. Idem praeſtant electuarium de ſucco roſarum, diaprunis laxatiuum, myrobalani citrinae, rhabarbarum ipſum: quorum vis augeri poteſt granis tribus vel quatuor dia-

grydii

grydii additis. In melancholico ſucco poſt materiae apparatum, praeſcribantur pilulae de fumo terrae, de lapide lazuli, pilulae cocciae cum helleboro, diaſenae, confectio Hamech, electuarium Indum: quorum vis augetur adiecta infuſione ℈ß. hellebori nigri. Haec paulo fuſius adſcribimus, vt ad aliorum affectuum curationem transferantur, ſi res exiget, nec eadem ſaepius repetantur. Corpore vniuerſim vacuato, vt oſtendimus, caput ipſum poſtea ſeorſum errhinis, vel apophlegmatismis, ſeu per nares vel os expurgetur: a quibus omnibus humor alio revellitur, imo et cauſa coniuncta tollitur. Sed in his affectibus commodius erit per os educere: tum quia ſeroſis humoribus vacuandis ea via aptior eſt, tum quia cauitatibus cranii reſpondet, quae ſolent pituitam e choana effluentem excipere: ex ſinapi videlicet, maſtiche, pyrethro, ſtaphideagria, aliisque.

Paſtilli manſiles.

Tale eſt quod paradeigmatis loco ſequitur. ℞. *piperis longi*, *nucis moſchatae ſing.* ʒß. *ſeminis ſtaphidoſag. pyrethri ſing.* ℈ij. *ſinapi, origani, vtriusque* ℈j. trita excipiantur maſtiche, aut melle, aut cera, finganturque paſtilli manſiles, quorum vnus ad vnius horae medietatem commanducetur. Eiusmodi maſticatorii forma eſt accommodatior, eo quod partes per maſticationem concaleſcunt, vnde ſerum facilius attrahitur. Qua etiam ratione ex maſticatoriis ſolida praeſtantiora ſunt, quia ad eorum attritionem

nem maior et longior maſticatio requiritur, ſuaque effumatione partes excalfaciunt et relaxant, poros aperiunt, humores craſſos eliquant ac fundunt, acrioresque reddunt, ac proinde ad expulſionem aptiores.

Gargariſmata quoque vſurpantur ex decocto ficuum, paſſularum, et herbarum calidarum, vt hyſſopi, ſtoechadis, pulegii, origani: in quo decocto mel roſatum diſſoluitur. Ac vt fortiora fiant, adduntur in fine decocti piper, pyrethrum, cubebae, aut compoſitio aliqua ex phlegmagogis, vt eſt diaphoenicon, electuarium Indum, electuarium de citro, quibus et additur ſyrupi roſati laxativi ℥j. *Gargariſmata.*

Quoniam vero tota fere harum affectionum vis curationis poſita eſt in topicorum adminiſtratione, mox ad ea confugiendum erit. Et quamuis iuniores vel circa initium admittunt repellentia, vt oleum roſaceum, omphacinum, maſtichinum, addito aceto, vel ſucco citri ad penetrationem: de topicis tamen ex *Galeno* ſic ſentiendum. Ea primum diſcutere debent: ſi quidem evacuare ac diſſipare oportet. Sed quia quae diſcutiunt, calida eſſe ſolent, et valde calida exſugunt, condenſant, capillos deſtruunt, a vehementer calidis abſtinendum erit: quia vna cum collectis vitioſis ſuccis, naturalis humiditas incrementum pilis ſuppeditans, abſumeretur. Secundo loco haec medicamenta profundas cutis partes debent penetrare: Tertio a corporis ambitu attrahere ſanguinem *Topica.*

nem optimum, ad regenerationem et nutritionem pilorum. Quae quidem tria creditur habere thapſia: quae tamen (quia nimis calida eſt) oleo ſimplici ſabino, vel aqua pura corrigatur, vt docuit *Galenus*. Hac thapſia porro vehementius eſt euphorbium: ſed poſt thapſiam ſinapi et naſturtium, ſulphur, nitrum, vterque helleborus, erucae ſemen, oleum laurinum, amygdalae amarae toſtae, erinacei terreſtris cinis, et thus acerrimo aceto ſubactum. Haec apud veteres crebro in vſu fuere.

Curatio iuxta recentiores.

Sequentia recentioribus commendata ſunt: quos imitari poſſis, ſi ita videbitur. In materia ſanguinea ℞. *ladani* ℨij. *olei vitellorum oui* ℥j. *chartae vſtae, capitum murium vſtorum ana* ℨj. *cum oleo veteri fiat inunctio.* Si materia erit pituitoſa: ℞. *euphorbii, rutae ſylueſtris ana* ℨiij. *ſulphuris, hellebori albi ana* ℨß. *miſce, et cum oleo nucum antiquo fiat linimentum.* In materia bilioſa: ℞. *alcyonii, amygdalarum amararum combuſtarum, ſtercorum murium ana* ℨß. *miſce: cum aceto, atque adipe gallinaceo fiat vnguentum.* In materia melancholica: ℞. *thapſiae lotae* ℨj. *corticum auellanarum contuſarum, capitum muſcarum ana* ℨiiij. *cantharidum* ℨij. hoc valentius eſt, quod humor melancholicus eſt contumacior. Recte vero monent alii, cauere ſemper oportere cutis vlcera, et eroſiones, magnaſque exuſtiones. Non pauci enim ex vſu validorum medicamentorum deducti ſunt in perpetuum velut caluitium, et ad mortem vſque imberbes

bes remanſerunt. Plura alia conficiunt recentiores topica ſimilia, ex iis quae digerendi vim habent atque exſiccandi, et pilos generandi: ex oleis propriis videlicet; vt oleo nucum, laurino, ex abrotano: ex axungiis talpae, vrſi, lupi, anſeris, cuniculi: ex aliis reſiccantibus, vt ex cineribus abrotani, pilis vrſi, vel talpae, ex muſcis, veſpis, et apibus, quibus addunt thapſiam, euphorbium, et caetera veteribus vſitata, et iam dicta. At circa horum vſum obſeruandum, vt in recentioribus morbis mitiora ſint medicamenta, in vetuſtis efficaciora adponantur: alterum, vt antequam illinantur loci affecti, pili corrupti euellantur. Quemadmodum enim agricolae prius radices inutiles ac putridas auferunt, quam ſemina terrae committant; ſic inutiles pili auferendi ſunt: alioqui noui non ſuccreſcent: aut qui generabuntur, corrumpentur. Duobus vero id fit modis: vt ſcilicet in aëre lucido ac ſereno volſellis euellantur pili ſingulatius, alter vero vt pix corruptis pilis adponatur; deinde euellantur. Pix enim euulſa ſecum pilos corruptos trahit. Sed hi modi non carent moleſtia. Tertium eſt, vt antequam linimenta adhibeantur, et poſt corruptos pilos auulſos, fricetur pars, vſque quo rubefiat. Fricatio autem fiat primo pannis aſperis, vel pumice, nitro, foliis ficuum, caepis. Neque vero ſolum frictiones antecedunt, verum etiam puncturae aciculis factae, vel loco harum leues ſcarificatus; a quibus poſtea a perito chirurgo cornicu-

nicula admouentur. Eſt autem Pariſienſibus medicis familiaris horum affectuum curatio, qualis ſequitur. Factis uniuerſalibus, parant fotus ex lixiuiis primum leuioribus, vt cinere ſarmentorum vitis: deinde vehementioribus, vt cinere caulium, ramuſculorum fraxini, vel ficus, quibus incoquuntur herbae detergendi vim habentes, et ex alto trahendi; vt radices enulae campanae, bryoniae, ireos, et huiusmodi. Poſt fotus admouent emplaſtra diſſipantia, qualia ſunt emplaſtrum de meliloto, diachylon ireatum, caeroneum, de baccis lauri, pix nigra, gummi pini. Poſtremo loco vſurpant ſinapiſmos in contumaci malo: quibus caute vtendum, ne quid in cute calloſum relinquatur. Vacuato humore capillitium corrumpente, naturae conatum adiuuant remediis topicis fuliginoſum excrementum ad partem attrahentibus, et moderatam cutis laxitatem, denſitatemque efficientibus: de quibus capite proximo dicetur. Vulgatum etiam eſt remedium, quod paratur ex mercurio et ſulphure, butyro vſtulato exceptis: vel adipe ex incenſo larido veteri confecto, cui pulueres ex alto trahentes addi poſſunt. Si a lue venerea capillorum fluor proueniat, curetur vel diaeta vocata, vel linimento. Linimentum minus abſumit alimentum pilorum, quam tenuis victus ratio. Id vero probatur. ℞. *Axungiae porci, unguenti martiati ana* ℥iij. *axungiae urſi* ℥ij. *olei laurini* ℥iij. *olei de junipero* ℥j. *terebinthinae* ℥ij. *argenti viui* ℥vj. *myrrhae*

myrrhae ℥j. *euphorbii* ʒß. *miſce: fiat unguentum quo totum corpus inungatur.* Deinde ſupra partes ſequens admoveatur. ℞. *Unguenti praeſcripti* ℥ij. *cineris abrotani, fellis urſi, pilorum huius, vel echini marini, ſeu terreſtris* ℥j. *mellis* ℥ij. *fiat unguentum, quo partes denudatae ungantur.* Haec ſint tanquam paradeigmata quaedam adſcripta, et huc allata. Plura ſi quis deſiderabit, auctores ipſos revolvat et conſulat.

CAPVT. II.

De defluvio capillorum.

Defluvii ſeu decidentiae capillorum nomenclatura, ut generalis eſt, ita pluribus affectionibus tribuitur.

Hic particularem affectionem denotat, ſcilicet effluxionem capillorum non a pravitate humorum contractam (qualem diximus alopeciae et ophiaſi convenire:) ſed ab aliis cauſis profectam. Ea vero eſt, praeſertim quae morbum acutum, vel longas aegritudines conſequitur. Saepius enim a morbo, rarius ſine morbo defluunt capilli. Et in hac affectione capilli interdum magis defluunt, quandoque vero minus. *Quodnam defluvium hic intelligendum.*

Differt hoc defluvium ἀπὸ τῆς φαλακρώσεως, ſeu caluitio. Fit enim defluvium in omni aetate, omni ſexu, in quavis capitis parte, idque a multis cauſis: verum autem *Diſcrimen inter defluvium et calvitium.*

calvitium quodammodo fit quadam temporis ratione et menſura, non in omni ſexu, (quia mulieres eo non infeſtantur,) fitque ſolum ab exſiccatione, et in anteriori capitis parte. Sed calvitii, ut et canitiei eſſentiam atque curationem deſcripſerunt alii: nos hic brevitati conſulentes miſſam eam faciemus.

Pars affecta. In propoſito itaque defluvio quae pars afficiatur, et ad quod genus morbi ſpectet, ex ſuperiori capite facile repeti poteſt.

Quis affectus cauſae. Huius autem mali cauſae duae praecipuae a *Galeno* traduntur, raritas cutis, inopiaque ſubſtantiae capillos generantis ac nutrientis. Nam ut in terra arida ac etiam rara, plantae conſiſtere nequeunt, ſic raritas cutis in cauſa eſt, ut capilli firmiter non haereant; humoris vero inopia pili extenuantur, deinde excidunt: et qui remanent, rari eſſe deprehenduntur. Plures alias noſtri commemorant cauſas, qualis eſt copia humorum, a qua defluvium oritur. Ut enim plantae ſaepenumero nimio alimento exuberantes areſcunt, (ſicut in locis udis ac paludoſis conſpicitur) ſic capilli alimento velut nimio ſuffocantur. Praeterea denſitas cutis cauſa quoque defluvii eſſe poteſt, nempe ſi cutis vel medicamentis, vel aliquo alio genere ita compingatur ac denſetur, ut alimentum continue pilis ſuggerere nequeat. Additur et ex *Alexandro* pravorum humorum expurgatio, tanquam cauſa a qua nimirum reſerantur meatus, unde poſtea pili defluunt; non autem quod pilorum radices a pravita-

te

te ſucci corrumpantur, ut in alopecia contingit. A potu quoque veneni, et a contactu ſalamandrae capillos defluere autumant.

Porro hae cauſae ſuis notis diſtinguuntur. *Signa.* Si ex ſola raritate cutis id genus mali ortum eſt, temperatura aegri conſentiet, cui caput calidum, rarum, apertum eſt, cum multum ſudet, praecipue circa capitis regionem. Sin ex defectu nutrimenti profectum eſt defluvium, ex inedia, quae praeceſſit dignoſcitur, ex immoderato coitu, ex vigiliis, ex morbis, qui anteceſſerunt denique. Si denſa cutis eſt in cauſa, noſcetur, quia aegri paſſi ſunt frigus, vel aliquo uſi adſtringentium genere. Accedit quod pili tenuiores viſuntur. Caeterae cauſae per ſe manifeſtae ſunt; aut ſaltem ex praedictarum abſentia deteguntur.

Evenit ſaepius morbus hic iis, qui a morbo *Prognoſtica.* convaleſcunt. Et, ſi tabidis capilli defluunt cum alui fluore, lethale. Indicium enim eſt naturam cogi maxime ab inopia nutrimenti. Hoc tamen pugnare videtur cum eo, quod ab *Ariſtotele* ſcriptum eſt: in morboſis ac tabidis, velut in defunctis, pilos creſcere. Verum id contingere in illis accipiendum eſt, quod multa in ipſis excrementa gignantur: unde facile pilorum materia ſuppetit. In defunctis autem, quod marceſcente carne omnes partes pilorum ad radices uſque ſeſe oſtendunt: ex quo fit, ut longiores videantur, non quod revera augeantur.

Poſtremo quod ad curationem attinet, hic *Curatio.* uſu ſalubrium alimentorum et ſucci optimi,

materiam pilis regenerandis idoneam inprimis comparabis, ex *Galeni* praecepto.

Victus lex. Sola enim victus ratione fere curantur. Et ſi ex cutis raritate eſt malum, cibi ſint aſtringentes, ſed facilis diſtributionis tamen. Proinde vinum ſit ſubaſtringens, ac purum. Uſus cydoniorum atque granatorum prodeſt: vitelli ovorum, et carnes bene nutrientes. Uſus quoque pedum hoedi ac vitulorum laudatur. Salſa et acria omnia fugiant. In denſitate cutis, vel ariditate, balneum convenit, nec non herbae humectantes et fructus, omniaque quae cutem poſſunt rarefacere, praecipiantur: modo ne utaris nimis rarefacientibus. Nam quae conducunt ad generationem bilorum qui deficiunt, conſervationi eorum, qui nondum defluxerunt, obeſſe poſſunt.

Medicamenta ex praeſcripto veterum. Caeterum hic medicamenta conferunt ex *Galeni* doctrina, quae cutem mediocriter denſent, modice calefaciant, idoneumque capillorum alimentum attrahant. Calidiora enim alimentum pilorum in halitum diſcutiunt: quae nimium denſant et aſtringunt, non modo roborant poros, ſed et materiam repellunt, et ſaepe nimium aſtringendo vias ſuturarum intercipiunt, per quas vapor inutilis quotidie exhalat: atque ita retentis excrementis fluxiones in nares, fauces, et reliquum corpus commoventur, ut docte a iunioribus animadverſum eſt. Neque hic medicamenta per os ſumenda neceſſaria ſunt, ſed tantum externa, qualia ſuperiori capite

dicta

dicta ſunt quaedam, et cuiuſmodi eſt ladanum, lentiſcus: ex quibus lotiones et unguenta parantur. Non eſt autem praeſtantius medicamentum ad defluos capillos, eo, quod ex ladano et lentiſcino oleo conficitur. Sed ex *Galeni* ſententia cuiuis notum eſt, antequam medicamento utaris, capitis frictionem praecedere, et multitudinis pilorum reſectionem. Niſi enim capilli auferantur, non poterunt medicamenta adminiſtrari. Et ſaepe radere caput, ſuccurrit defluentibus capillis. Auferuntur autem capilli vel per raſuram, vel per detonſionem factam forcipibus usque ad cutem. Qui poſterior modus laudatur magis, praeſertim hyeme: aeſtate vero radi poſſunt. Caput autem fricandum eſt, quia frictione corroboratur, et nutrimentum ad partem trahitur. Ad haec ſi caput raditur, medicamenta ſint craſſiora: ſi detondetur, liquidiora: de quibus accurate recentiores admonuere.

Remedia iunioribus magis uſitata.

Veteres ante balneum, et a balneo medicamenta illinebant. Nunc exoleta balneorum conſuetudine, utemur fotu ex decocto abſinthii, ſtoechadis, ſarmentorum vitis, et capillarium herbarum vocatarum, adiectis myrti foliis, quae in aequis partibus aquae ac vini rubri coquantur. Facta lotione deinde adhibentur inunctiones. Singularis eſt quae ſequitur: Recipe *Polytrichi, capillorum veneris, foliorum myrti, roſarum. abſinthii ana* pugillos ij. *decoquantur in olei dulcis et vini rubri auſteri ana* quartariis *iij.*

 donec

donec vinum conſumptum ſit, omnia colentur et exprimantur. Recipe *huius olei* ℥ij. *ladani* ℥jß. *maſtiches* ℨß. *ladanum et maſtiche ſubigantur in mortario piſtillo calido, paulatim oleum infundendo: deinde conſperge, et probe miſce pulveris capillorum veneris* ſcrupula iiij, *fiat inunctio.* Alia. Recipe *Succi corticum nucum viridium* ℨij. *olei ladani, olei myrtillorum ana* ℥jß. *pulveris myrtillorum, pulveris lentiſci ana* ℨj. *caerae parum, miſce ad ignem: et fiat unctio.* Si malis emplaſtrum. Recipe *Ladani depurati, reſinae pini ana* ℥j. *ſubigantur piſtillo calido cum vino.* adde *ſtyracis calamitae* ℥ß. *pulveris calami aromatici, cyperi, roſarum, ireos ana* ℨj. *olei maſtichini et chamaemelini ana* ℥j. *caerae quantum ſatis: fiat emplaſtrum.* Si vero cutis fuerit adſtricta, Recipe *Ladani* ℥ij. *malabathri, vel ſuccedanei eius* ℨiß. *caerae parum. fiat linimentum.* Plura apud alios comperies; neque enim hic omnia paſſim deſcripta remedia congerere nobis animus eſt, ſed probatiora, quae inſtar multorum eſſe poſſint.

CAPVT. III.

De Porrigine, ſeu Furfuribus.

Malum quod latinis porrigo, graecis πιτυρίασις dicitur, vulgus furfures appellat, quod ſcalpentibus hominibus ſquamulae

mulae tenues ac furfures, ex capitis reliquique corporis ſumma cute decidant.

Itaque id nomen inditum eſt a ſimilitudine cum furfuribus tritici, quos candore et tenuitate referunt. De his ita *Serenus*, *Furfures unde ſic dicti.*

Cum caput immenſa pexum porrigine ningit,
Copia farris uti frendentibus edita ſaxis.

Affinitatem cum hoc affectu habet Paralella morbi Gallici, quae nihil aliud eſt quam ſquamae partem internam manuum ac pedum occupantes, de qua vide iuniores.

Earum vero ſquamularum, quae a cute reſolvuntur furfuris modo, multae ſunt differentiae, ut apud *Paulum* et reliquos videre eſt. Interdum enim madent, multo ſaepius ſiccae ſunt: idque evenit modo ſine ulcere, modo exulcerato loco, cum ſcilicet ad ulcera et corruptiones pilorum deveniunt: modo malo odore, modo nullo accedente. Sunt etiam quaedam toti corpori communes, aliae (et hae quidem frequentiores) in capite, raro in barba, interdum in ſuperciliis, in quibus humores ſparſim congeſti retinentur propter illarum partium denſitatem, et maiorem adſtrictionem, quam in aliis, quae laxiores exiſtunt. Rurſum quaedam per eſſentiam in capite, aliae per conſenſum corporis vitiati: nonnullae recentes, aliae antiquae. *Differentiae ſquamularum.*

Sedes affecta quae. Cutem porro hic affectam eſſe nemo ambigit.

Affectus quis. Et morbus eſt ex intemperie capitis, idque cum pravis humoribus, ut quidam cenſent: alii ex prava et nuda intemperie capitis pendere aiunt, etiamſi ſucci corporis boni ſint. Sed facile inter ſe conciliantur, ſi dixerimus mitti bonos a corpore in caput, ibique vitiari et corrumpi; vel mitti iam corruptos, ut nonnulli expoſuere. Semper igitur pravi adſunt humores, non ſola quidem intemperies.

Cauſae. Praeterea ab ichoroſis humoribus oriri affirmant alii, ut cum ſeroſi humores ſub cuticula contenti, ſicci et mordaces aduſtione facti, illam ſiccant et rodunt ſcinduntque, et a ſubiecta cute avellunt: adeo ut epidermis in fruſta ſquamarum et furfuris ſpeciem habentia, diviſa ſit. Alii vero a craſſis et vitioſis corporis humoribus, ut ſalſa pituita, vel bilioſo et melancholico ſanguine ad caput evectis.

Ichores. Neque hi ab illis omnino diſſentiunt: cum per ichores pravos, quilibet humores pravi et corrupti ſaepe intelligantur, et hoc nomine humores univerſaliter accipiantur. Praeter has cauſas veras et immediatas porriginis, plures aliae commemorantur, quae ad eius generationem concurrunt, ut repletio frequens, uſus rerum ſalſarum et acrium, quales ſunt carnes ſalitae, piſces ſalſi, allia, cepae, et huiuſmodi, coitus nimius, exercitatio impor-

importuna, balnea tam frigida, quam tepida poſt cibum adhibita.

Satis patent furfures, ubi ſola frictione, vel quavis pectinatione, e capite excutiuntur. A quo vero pendeant humore, ex ipſius cutis colore facile iudicare eſt: quia ſi ſublatis furfuribus apparebit color cutis rubeus, materiam ſanguineam eſſe, certum erit; ſi flavus, bilioſam; ſi lividus vel niger, melancholicam. Huc quoque transferendae ſunt aliae notae huius, vel illius humoris redundantis. *Signa.*

Saepe furfures ſola victus ratione curantur: ut fere ſolent morbi contumaciores. Itaque cibi ſint boni ac tenuis ſucci, coctuque facilis. Abſtineant a carnibus bubulis, cervinis, et caprinis: a bellariis, et oleribus: nec non a bulbis, leguminibus, tuberibus, fungis, ac caeteris flatulentis, item ab acribus et ſalſis, ab iis etiam alimentis, quae ad habitum corporis excrementa deducunt, ut ſunt ficus. Mel et cuminum condituris addantur, ut et foeniculum. Laudatur etiam acetum cum ſapa: quoniam haec edulia arcent, et exſiccant putredinem. Deambulationes mane, ac veſperi optimae ſunt. Convenit et frictio mollis, quae etiam fieri poteſt manibus oleo amygdalarum amararum inunctis. Congruit et lotio totius corporis, vel capitis, potius in frigida, quam in calida aqua, aeſtate potiſſimum. Mutent frequenter induſia. Sint animo tranquillo, et quieto; iram, indignationem, moram in ſo- *Curatio per victum.*

le, et vehementem refrigerationem devitent, et omnia quae caput replent.

Medendi ratio. Quod reliquum eſt curationis, inprimis cogitandum, an vitium ſit in toto corpore, an in praecipuo aliquo viſcere, vel ſolo capite. Si in toto corpore, ſicut in viſcere, illius habenda cura erit. Et ſanguis mittatur, maxime ſi ſanguinis exſuperantiae indicia aderunt. Sin vero ſola eſt capitis intemperies, quae capitis ſuccos corrumpat, ſanguinis miſſio atque purgatio erunt praetermittendae, ſtatimque veniendum ad ea topica, quae in levi porrigine curanda paulo poſt docebimus. Quoniam igitur porrigo a pituita ſalſa, vel altero bilis genere contrahitur ſaepius, purgatio pro ſucci varietate ei convenit: qualis abunde capite de alopecia iam deſcripta eſt. Sunt et ex uſu apophlegmatiſmi, et errhina, ſeu quae per os et nares pituitam ducunt. Urinae quoque ac ſudores vtiliter moueri poſſunt, de quibus alio loco. In hoc caſu praeterea ſi ſanguis non erit miſſus, cucurbitulis pluribus, iisque ſcarificatis uti licet, quia hae ſolent ſanguinem vitioſum cuti inſperſum tollere.

Topica. Purgato corpore properandum ad topica medicamenta, quae ſcilicet diſcutiant ac tergeant, ex placitis *Galeni*. Leviter etiam adſtringentia illis admiſceantur, (cum ſit hic morbus ab affluxu materiae) quibus pars ipſa roboretur. Si enim a vehementioribus adſtringentibus humores retinerentur, nobiliores partes offenderent, praeſertim ſi levis eſt

eſt porrigo. Sin antiqua et rebellis, efficaciora adſtringentia admittit, quale eſt atramentum ſutorium, ex *Galeno*.

Tres porriginis differentiae: et ſingularum curatio particularis a iunioribus uſurpata.

Porro ut facilior ſit curatio, imitari poſſumus *Avicennam*, qui triplicem porriginem ſtatuit, levem, vehementiorem, et vehementiſſimam; quae cum ulceribus coniuncta eſt. Levis curatur ſolis topicis, ut dictum eſt. Ac primo caput, vel frictione levi, vel abraſione capillorum emundetur a furfuribus: deinde abluatur decocto malvae, althaeae, foliorum rapi, et betae. Inter abluendum, loco ſaponis utendum erit amygdalis amaris contritis; et abluto capite ac deterſis furfuribus, intemperies capitis corrigatur inunctione ex oleo roſato, vel nenupharino, vel de cucurbita, ut cutis fervor compeſcatur.

In ſecunda vero ſpecie vehementiora conveniunt, quae abſtergunt et moderate reſolvunt: veluti foenugraecum, folia betae, amygdalae amarae, pumex, myrobalani, malva agreſtis, ſtaphiſagria, thus, et cimolia commendantur: ex iisque fiunt pulveres: qualis eſt hic: ℞. *Foenugraeci, foliorum betae exſiccatorum ana* ℥ij. *myrobalanorum nigrorum, ſtaphiſagriae ana* ℥iſſ. *conterantur omnia, et in pulverem reducantur.* Huiusmodi pulveres abraſo capiti apponuntur, atque manibus violentius affricantur.

Pulvis affricandus capiti.

Subinde caput abluatur ſimili decocto; ℞. *Foliorum betae, ſtaphiſagriae, radicum althaeae ana* p. j. *bulliant in aquae communis libris*

Ablutio capitis.

libris octo, et addatur vini modice adſtringentis libra una. Et inter abluendum uti oportet amygdalis contritis, vel pumice integro, loco ſaponis. Si linimentum eſt optatius, Recipe *Pulveris foliorum betae, pulveris myrobalanorum nigrorum et alborum, pulveris ſtaphiſagriae ana* ʒiij. *olei communis, olei myrtini ana* ʒij. *aceti* ℥jß.

Remedia valentiora.

In tertia ſpecie uſurpantur adhuc valentiora, nitrum, ſulphur, pulpa colocynthidis, veratrum, chalcantum, fel tauri, farinae lupinorum, fabarum, hordei. Pulveris ex his parandi hoc paradeigma erit. Recipe *Nitri, ſulphuris, ana* ʒij. *pulpae colocynthidis* ʒß. *ellebori nigri* ʒj. *lupinorum craſſo modo contritorum* ℥j. *miſceantur omnia diligenter pulverata: et capiti deraſo vehementer affricentur.* Lotio vero huic ſimilis eſſe debet. ℞. *Foliorum betae, radicum althaeae ana* p. j. *pulpae colocynthidis, ellebori albi, nitri ana* ʒij. *Haec poſtrema in petia ligentur, et una cum herbis ac radicibus bulliant in aquae libris decem, quousque abſumatur quinta pars: deinceps addantur vini albi librae duae: atque ita caput abluatur.* Deinde ſi malum contumax eſt, et ulcera non benigna, ſic ungantur. Recipe *Chalcanti, fellis tauri ana* ʒjß. *nitri, ſulphuris ana* ʒij. *olei roſati omphacini uncias duas: miſceantur ad ignem in vaſe duplici.* Haec imitari poſſis, ſi voles, quae mihi viſa ſunt ſelectiora e multis. Alii compendioſiori curatione utuntur. Abluunt caput li-

xivio

xivio ex cinere ſarmentorum vitis parato, et poſt duos aut tres dies abraſo capite aut detonſo, utuntur decocto lupinorum, vel radicis bryoniae, vel cucumeris ſylveſtris. Quod reliquum eſt, *Paulus* in furfuribus humidioribus commendat lotiones capitis ex muria ſeu aqua marina, et decocto lupinorum.

CAPVT IV.

De pediculari morbo.

Phtheiriaſis unde dicta.

Φθειρίασις graecis *ἀπὸ τῶν φθειρῶν* hoc eſt a pediculis, vel *ἀπὸ τοῦ φθείρειν*, ſeu humorum corruptione dicta eſt, ex *Galeno* libro de theriaca ad *Piſonem*. Latinis pediculatio, vel pedicularis morbus, in quo nimirum pediculi acervatim generantur, et per cutem erumpunt, totique corpori ac ſingulis partibus accidere poſſunt. Sed praeſertim capiti propter frequentiam pilorum. Fiunt et in locis aliis calidis humidis, ut ſub alis, et circa collum: ſeu in emunctoriis, ob frequentes venas, quae plus materiae et caloris ſuppeditant.

Pars affecta.

Hic igitur, quae pars affecta ſit, liquet. Morbus vero in numero dicendus eſt; quemadmodum et lumbrici.

Quis affectus. Cauſae.

Cauſa eorum materialis, ſeu ex qua generantur, eſt excrementum tertiae coctionis; putrefactum quidem, non tamen acre, nec pravum. Sanguis enim ubi in menbrorum ſub-

ſubſtantiam convertitur, multa excrementorum genera producuntur. Nam quaedam vacuantur per inſenſilem tranſpiratum; nonnulla per ſudorem excernuntur; alia in ſordem convertuntur; quaedam in cute retinentur. Atque inter haec quae retinentur in ſummo cutis, porriginem faciunt: quae vero in profundo latent, ſi acria et prava ſint, alopeciam et ophiaſin committunt: ſi neque acria, neque prava, in pediculos vertuntur. Idem ſentiunt, qui ſcribunt oriri pediculos a calida humida materia, putreſcente ſcilicet in poris cutis. Ubi enim humores eius naturae ad cutem trahuntur, non diſcuſſi, in pediculos tranſeunt. Cauſa efficiens eſt calor nativus concoquens partem humorum qui putrefiunt, quique non ad tantam caliditatem progrediuntur, ad quantam perveniunt acres et ſeroſi humores, ſanieſve, ſed benigniores ſunt, et nutritioni apti , antequam putreſcant. Utramque cauſam materialem et efficientem viſi ſunt complecti, qui dixerunt fieri pediculos ex humore calido et humido, eodemque vivo, aut certe a vivente corpore profecto, quo nutriuntur, unde fit, ut poſt mortem cadaver fugiant: quoniam opus habent tepore quodam, ac ſanguineo et dulci ſucco: quibus deſtituuntur morituri. Finalis denique cauſa pediculorum eſt, ut abſumantur humores in corpore, ne non otietur natura, quae ſemper aliquid procreat. Locus vero generationis eorum eſt imum cutis, ſeu prope carnem: neque fiunt ex carne corrupta,

ut

ut quidam opinati ſunt: ſed in loco inter cutem et ipſam carnem intermedio. Cauſae primitivae ſunt aetas, vel ſexus: quia pueri, vel mulieres hoc malo ſaepius corripiuntur: quandoque et viri eodem modo tentantur.

Fit et hic morbus ex uſu carinarum ſeu ficum, quae calore ſuo deducunt ſuccos dulces, et putredini paratos, ad cutem, et pediculorum materiam augent: vel quia ficus pravum ſuccum gignunt, ut alii ſentiunt. Mutatio quoque aquarum adiuvat eorum ortum. Exercitatio dimiſſa, negligentia circa corporis cultum ſeu immundities, incuria circa mutationem pannorum, et praeſertim induſiorum; converſatio cum pediculoſis, fricatio levis, ſcilicet ſi corpus eſt immundum, quia excitat materiam, calefacit ipſam, et diſponit ad generationem pediculorum. Adduntur et carnes viperarum, quae ſua tenuitate ad cutem excrementa expellunt. *Ficus.*

Cum vero ſint pediculorum multa genera, omnia ſunt unius eiuſdemque materiae ſoboles: eaque obiter hic enumerari poſſunt. Primum eorum genus eſt, qui obambulant, et plures pedes habent: alterum eorum, qui pedibus carent, et permanent infixi atque a cute non facile detrahuntur: quos piatolos vocant. Quidam parvi ſunt, acari appellati, qui parum creſcunt, et nunquam extra erumpunt, ſed ſemper intra cutem et cuticulam latitant, et rodunt. Cyrones vulgo dicti *Pediculorum ſpecies.*

dicti ſunt. Alii valde parvi, qui permanent in capillis, et dicuntur lendines.

Prognoſtica. Signis non indigent pediculi, ut noſcantur. Sed quibus pediculi ſunt in capite, hi in reliquis optime valent: quia plurimam excrementorum copiam abſumunt. Malum vero eſt non modo turpe, ſed quandoque ad mortem perducit, ut de Pherecide, et aliis ſcripſit *Ariſtoteles.* Praeterea pediculi generantur in principio leprae: nec non in ſecunda, et tertia ſpecie hectices.

Curatio. Curatio igitur non contemnenda eſt. Cum ab humorum pravitate oriantur, quae partim efficitur, partim facta eſt, duo ſunt ſcopi: unus ut prohibeatur, quo minus haec humoris pravitas augeatur: alter, ut quicquid eſt pravum iam factum, a corpore auferatur.

Victus ratio. Quoniam vero humorum pravitas ob victus errorem augetur, ante caetera victum legitimum inſtituere neceſſe eſt. Nullae igitur cruditates coacerventur. Cibi craſſi ac pravi ſucci vitentur: carnes aſſumantur turturum, pullorum, et ſimiles. Sunt qui damnent phaſianos, quaſi carnes eorum comeſtae pariant huiuſmodi morbum, ſicuti et ipſi eo morbo maxime infeſtantur. Uſus caricarum praecipue damnatur, de quibus ſupra. Carnes et fercula aegrorum condiantur aceto, omphacio, ſucco berberorum. Maxima quoque habenda eſt cura exercitationis, et cultus corporis, ſicuti enim quies morbum hunc adiuvat: ita exercitatio tollit, ſed quae cibum praecedat. Balnea ſimiliter ante cibum

bum uſurpata maximo uſui ſunt, ut corpus mundum ſervetur: quare et omnis ſordities, omnis illuvies quotidie tollantur: panni et praeſertim induſia ſaepius mutentur. Quidam panni ſunt ad eorum proventum apti, ſcilicet qui ex lanis morticinis vocatis comparantur.

Medendi methodus.

Praeſcripto vitae modo, inprimis alvus catholico vel ſimili alio medicamento leniatur. Deinde ſanguis mittatur, ſi opus erit (vitium enim maxime poſitum eſt in ſanguine) et pro viribus detrahatur. Humores poſtea parentur ex ſyrupo lupulorum, vel borraginis, cum decocto earundem herbarum, tormentillae, ſcabioſae, et herbae pedicularis. Inde vacuentur agarico, carthamo, hiera: qualis eſt haec potio. Recipe *Agarici drachmam unam, carthami* ʒß. *infundantur in ſero caprino, facta diligenti expreſſione, adde confectionis Hamech.* ʒiij. *mellis violati* ℥j. Pilulae ex aloë commendantur a *Galeno*. Conveniunt et pilulae ex agarico, vel de hiera cum colocynthide. Saepius repetatur purgatio. Poſtremo deveniatur ad medicamenta, quae et humores pravos cuti impactos tollere, et malam corporis temperiem corrigere poſſunt: quorum alia intro aſſumuntur: alia foris adhibentur. Aſſumuntur allia cocta, iuxta *Avicennam;* calamentum montanum, iuxta *Paulum*, et alios. Theriacae quoque uſus convenit: et pulvis cornu cervini conducit.

Topica. Externa medicamenta ſint deſiccantia, tenuium partium, detergentia, et diſcutientia, ut in profundo collectos ſuccos diſſolvant: eaque validiora eſſe debent, quam quae ad furfures tradita ſunt. Huiuſmodi ſunt nitrum, ſtaphiſagria, quam pedicularem vocant, helleborus, ſandaracha Graecorum. Si haec non tollunt morbum, ad argentum vivum tranſeundum eſt: ſed in extremis caſibus, et non niſi repurgato corpore. ℞. *Argenti vivi ſaliva extincti* ℥ß. *ſulphuris* ℨj. *pulveris cornu cervi uſti* ℨjß. *aceti et olei* q. ſ. *fiat linimentum. Abluatur caput decocto lupinorum, rutae, abrotani, et ſalis, quae ſiccant et abſtergunt valenter.* Poſt longos morbos maxime quidam vexantur: quibus prodeſt quod ſequitur. ℞. *Staphiſagriae* p. j. *nitri* ℨij. *bulliant in aquae communis libris quatuor, deinde facta expreſſione apponatur argenti vivi extincti* ℨj. *aqua agitetur baculo per horas duas.* Deinde hac aqua abluatur tegumentum capitis, et poſtquam ablutum erit, exſiccetur. Hoc vero tegumento caput obvolvatur. Cum a toto corpore erumpunt pediculi, paretur hoc lavacrum: ℞. *Malvae, biſmalvae, betae ana* m. ij. *hordei integri et leniter torrefacti* p. iij. Vel paretur balneum. ℞. *Betae, abſinthii, marrubii. ana* m. j *centaurii minoris, florum ſtoechadis ana* pugillos ij. *lupinorum* p. iij. *ſtaphiſagriae* ℔ j. *ariſtolochiae* ℔ ß. *adde ſalis* ℔ iiij. *vel fiat decoctio in aqua marina.* Balneetur aeger, vel abluantur emunctoria, et caput

caput: dein liniantur. ℞. *Olei amygdalarum amararum* ℥ij. *olei rutae et ſtaphiſagriae ana* ℥ß *centaurii minoris* ℨij. *myrrhae* ℥iij. *argenti vivi* ℥ij. *axungiae rancidae, et ſalitae* ℥iij. *fiat linimentum. Tempore unctionis, adde aceti parum.* Manus abluantur aceto et ſale. Adverſus cyrones utuntur oleis ſtupefacientibus, ut oleo de papavere, oleo de mandragora, quibus etiam argentum vivum miſceri poteſt ad ℥ß. Id poteſt illos occidere, et pruritum ab eis excitatum obtundere. Mulieres acu extrahunt, et ſic ſe a pruritu vindicant: et quia cauſam non auferunt, ſubinde alii renaſcuntur. Hactenus de capitis affectibus, qui fere vacant ulcere. Iam de iis qui cutem capitis cum ulceribus infeſtant.

CAPUT. V.

De Achoribus et Favis.

Qui ἀχῶρες graecis, ſaphati arabibus, ulcera capitis manantia latinis dicuntur. Tineam vulgus appellat: a tinearum in veſtibus ſimilitudine. Ut enim hae multo eoque tenui morſu ac roſione veſtes perforant, ſic capitis cutem achores. Quanquam quidam ex arabum familia non tantum in capite, ſed et in facie, et toto corpore fieri tradiderunt. Sed notandum tineae nomen transferri magis a quibuſdam recentioribus ad ulcera capitis ſicca. Horum enim *Tinea unde dicta.*

 ulce-

ulcerum duo ſtatuunt genera quaedam humida ſeu manantia, quae vulgus appellat lactumia: quaedam vero ſicca, quae tineas vocant, quaeque a melancholico aduſto et bilioſo humore generantur. Quoniam vero tineae nomen vulgo ulcera etiam humida complectitur, relictis ſiccis, ad humidorum tractationem veniemus.

Achorum nomen unde. Ἀχῶρας quaſi ἰχῶρας *Alexander* et *Pollux* dici voluerunt: e iunioribus quidam ἀπὸ τοῦ χώρου, καὶ ἀστερητικοῦ μορίου, quod non amplum locum occupent, ſed anguſtis locis concluſi tenuem humorem contineant. Qua in re achores a fauis diſcrepant: quibus non multum ſunt abſimiles.

Favi. In favis enim maiora ſunt foramina humore velut melleo referta, (a quo nomen τοῦ κηρίου derivatum eſt, et unde meliceris quibuſdam appellatur) in achoribus autem perexigua. Utriſque commune eſt, quod evulſi capilli radix craſſa eſt, et lento craſſoque humore obſita. Nonnulli foramina achorum ſcripſerunt non cadere ſub ſenſum viſus: foramina autem favorum videri. Alii in achoribus unum foramen ſeu unam cavernam apparere, atque ab ea humorem aquoſum manare: in favis autem plures cavernas reperiri, atque ab illis humorem craſſiorem effundi. Praeterea haec ſcabiei genera ab ea ſimplici ſcabie diſtant, quae ſummam cutem obſidet.

Achores quid. Achores itaque ſunt tumores quidam praeter naturam in capitis cute excitati tenuiſſimis

mis foraminibus eam exulcerantes et ſaniem viſcoſam lentamque effundentes.

Pars igitur affecta quaenam ſit, cuivis notum eſt: nec non ad quod genus morbi achores pertineant, cum ex tumorum, vel ulcerum genere cenſeantur. *Pars affecta. Affectus.*

Cauſa materialis eſt humor acris, ſeroſus, mordax, ſed craſſo admixtus, ſeu pituita nitroſa et ſalſa, quae ſub cute putreſcit. Alii achoras interdum fieri aiunt a bilioſo humore in hac parte collecto, vel aliunde transmiſſo, qui propter cutis denſitatem haeret, nec difflatur, ac propterea virulentiam et acrimoniam adipiſcitur: neque partis temperamentum ſolum mutat, verum et cuniculos quosdam molitur, per quos ſanies effluit, quae ſiccata cruſtulas in ſumma cute producit. Cauſae remotae ſunt aetas puerilis huic morbo obnoxia, (quia pueri in utero materno variis replentur excrementis, quae natura expurgare conatur per caput, tanquam per partem omnium humidiſſimam. Aut certe id ratione lactis nutricis evenit. Nutrices enim ob voracitatem nullum in cibis delectum habentes, pravis ſuccis veſcuntur, quibus infectum lac pravitatem pueris communicat:) potus et cibi pravi; quibus viri et mulieres veſcuntur. Fiunt et ex contagio achores, quia nutrices afficiuntur his affectibus a pueris, quos lactant. Morbus etiam eſt familiaris quibusdam regionibus, et hyeme plurimum abundat. *Cauſa.*

Signa. Cum generantur haec ulcera, pruritus ſit a principio: deinde tumor augeſcit: tum foramina circa ipſum tumorem erumpunt. Ex foraminibus manant liquores; qui ſi tenues admodum conſiſtentia fuerint, bilioſas: ſin a tenuitate abſint, et craſſi fuerint ac glutinoſi, pituitoſas potius ſuperare ſanies portendent. Obſervatum eſt et inetrdum ex foraminibus emanare pediculos. In favis autem hoc peculiare eſt, quod circa ulcera velut ſquamae quaedam apparent. Et haec ſigna quidem communia ſunt: privata a colore capiuntur. Si color eſt pallidus, abundat bilis: ſi albus, pituita. Ex temperatura aegri, aetate, ex guſtu aliquid colligitur. Nam ſi guſtu percipitur amaror, indicium eſt bilis; ſi ſapor acidus, pituitae vel melancholiae. Ex tactu ſi ulcera ſint calidiuſcula, ſignum erit miſcelam generantem morbum eſſe bilioſam: ſi frigida, pituitoſam.

Prognoſtica. Haec ulcera deſinunt in profluvium capillorum, prout magis vel minus prava eſt materia: (atque hinc fit, ut modo in alopeciam, modo in ophiaſin tranſeant) modo in exulcerationem usque ad carnem et oſſa pertingunt, quando ſcilicet inveteraſcunt. Achores recentes facilius curantur, et ubi cutis a ſua natura non deflexerit. Si cutis contagione infecta ſit, contumaces redduntur, ac fere immedicabiles. Hoc ulcus aegre ſaneſcit, atque ex humoris pernicie inprimis pernicioſum exiſtit. Pueris ſi fiunt in capite ulcera, vel circa aures, vel in facie, vel reliquo

quo corpore, ab epilepſia liberantur. Idem morbus raro curatur, quod pueri bibendis pharmacis inepti ſint, et mulieres ad valetudinem puerorum pertinere putant: propterea eius curationem negligunt.

Cogimur tamen in tenerrima aetate ſaepius medicinam facere. Itaque ſi pueri lac ſumant, nutrices curandae ſunt. Abſtineant ab acribus, ſalſis, lacte, piſcibus, ovis aſſis, et frixis, a vino, et venere, fugiant omnia quae pravos, et craſſos ſuccos generant: quoniam lac ſtatim ſumit qualitates ciborum, et quoniam pueri toti ſunt ex lacte, omnes lactis qualitates imbibunt. Quidam uſum portulacae damnant: *Galenus* uſum aceti. Alimenta ſint carnes pullorum, gallinarum, pavonum, vervecis, cum ſucco arantii, aceto, petroſelino, ſalſamento. Potus ſit aqua cinnamomi, et vinum album, aquoſum. Modicis utantur crurum frictionibus, et exercitationibus.: et ſi venter retineatur, mollibus clyſteribus irritetur, et ab ira caveant. Si nutrices purgatione indigebunt, praeſcribatur quae ſit accommodata bili, ſi redundat bilis: pituitae, ſi pituita. *Curatio.*

Si leve malum eſt, topica ſola curant. Ea debent eſſe reprimentia et diſcutientia, ſeu tenuantia, propter craſſitiem et lentorem humoris eos generantis. Sed medicamenta ſint moderate aſtringentia et modice exſiccantia: quia valde periculoſum eſt in pueris tenellis uti repellentibus, cum eorum capita ſint humorum refertiſſima. *Topica.*

Puerorum curatio. In his igitur puerulis, Recipe *Cineris myrtillorum, gallarum ana drachmam unam, tutiae drachmae ſemiſſem, butyri vetuſti aqua roſarum loti unciam unam: cineres aceto levigentur: deinde miſceantur ad ignem.* Aliud. Recipe *pulveris corticis granatorum, lythargyri, tutiae ana* ʒjß. *olei roſ.* ℥ß. *pinguedinis anſerinae aceto lotae* ℥jß. *miſce. fiat linimentum.* Haec unguenta extenduntur ſuper petias tenuiſſimas, quae ſint cera illitae, ut caliditas ipſorum ulcerum non ita conſumat medicamenta. Quare cuffiae dictae adhibeantur, quae totae illitae poſſint continere ea ſupra caput: quia pueri ſaepe medicamenta manibus evellunt. At de pinguendinibus hoc advertendum, quod ſint eligendae vetuſtae, ſi diſcutiendum eſt: recentes vero, ſi molliendum.

Curatio adultorum. Curatio vero adultorum puerorum ea eſſe debet, ut ante alia recta vivendi lex praecipiatur. Cuius ſumma eſt, ut multitudo ciborum ac potuum vitetur. Cibi ſint optimi ſucci: vina generoſa arceantur, omnia dulcia, ſalſa, frixa, quaeque poſſunt craſſos et acres humores producere. Obſerventur et caetera quae dicta ſunt nutricibus convenire. Poſtea cogitandum de miſſione ſanguinis: ſi quidem cum humorum pravitate adſit etiam ſanguinis abundantia. Et ſi morbus ſit capitis, frontis vena ſecetur: ſin morbus in univerſum corpus graſſetur, vena communis pertundenda erit. Deinde fiat purgatio humoris, qui a toto corpore in cutem poteſt influere.

fluere. Quare humores apparentur oxyſacchara, ſyrupo de ſucco lupulorum, de ſucco borraginis, cum aqua ſtillatitia lupulorum, borraginis, ſcabioſae. Poſtea medicamentum propinetur, quod ſimul ſeroſos, et craſſos humores vacuet: quales ſunt pilulae de hiera pachii, pilulae de agarico, cum trochiſcis alhandal. Aut. ℞. *Rhabarbari electi, agarici electi ana* ℥j. *infundantur in ſero caprino*. Deinde ℞. *dictae infuſionis* ℥iij. adde *confectionis Hamech* ℥iij. *ſyr. roſ. ſolutivi* ℥j. caput expurgetur apophlegmatismis et errhinis.

Tandem exquiſite purgato corpore ad localia veniendum. In quorum uſu diſtinguendum an vitium magnum ſit an exiguum: recens, an confirmatum, ſeu inveteratum: ſuperficiale, an profundum. Denique (ut eſt natura corporum) exiguo vitio levia remedia ſine purgatione aliquando ſatisfaciunt. In recenti repellentibus utendum: inveterato quae magis diſcutiunt, tergent, incidunt, conveniunt. Et quoniam in principio repellendum et aſtringendum, eiuſmodi poteſt parari lavacrum pro capite. ℞. *Aquae chalibeatae libras decem, cineris foliorum ſalicis* ℔ß. *fiat lixivium, cui incoquantur poſtmodum foliorum roſarum rubrarum* m. I. *foliorum plantaginis* p. j. ß. *myrtillorum, corticis pineae ana* p. ß. *coletur poſt decoctionem*. Deinde caput abluatur, et poſt ablutionem inungatur hoc linimento. ℞. *Olei omphacini, olei myrtillorum ana* ℥j. *ſucci foliorum ſalicis, oleaſtri ana* ℥ij.

Topica.

 pul-

pulveris roſarum rubrarum, pulveris myrtillorum ana ℥i. *miſce, fiat linimentum.* Quod ſi morbus ſit in principio, ſed minetur tamen aliquid mali, aſtringentibus miſceantur quae moderate exſiccent, ut cyperus, lentes, ladanum, cum oleo myrtillorum, et modico vini. Si vero morbus ſit inveteratus, conſiderandum an ulcera ſint ſuperficialia et mitia, an potius fera et profunda. Si mitia, ſola victus ratione curantur. Quandoque tamen localia ſunt admovenda: atque tunc eliguntur quae diſſecant, incidunt, tenuant: quemadmodum acetum. Et poterunt metallica aceto macerari, et ita apponi, cuiuſmodi eſt: ℞. *Tutiae, ſpodii ana* ʒij. *lythargyri* ʒiij. *olei roſati omphacini* ℥ß. *aceti* ℥ij. *cerae* q. ſ. *pro linimento molli.* fortiora ſunt chalcitis, faex vini uſta, ſandaracha, calx viva, et cinis concharum uſtarum. Haec enim veteres achores exſiccant, et ſanant. In his igitur achoribus abluatur caput hoc decocto, ℞. *Aquae chalybeatae libras decem, cineris lignorum ficus* ℔ß. *fiat lixivium, in quo deinde bulliant foliorum lapathii acuti, radicis betae ana* p. iij. *poſt decoctionem coletur, et caput abluatur.* Quo abluto, ℞. *Faecis vini uſtae* ʒij. *calcis aceto maceratae* ʒiij. *concharum uſtarum* ℥ß. *olei veteris* q. ſ. *pro linimento conficiendo.* Haec corporibus duris magis, quam mollibus aptanda ſunt. Caeterum quidam ſunt achores dolorifici, inflammati, rubri: in quibus adhibere oportet quae dolorem ſedant, nec

non

non quae humores concoquunt: cuiuſmodi medicamenta humectant et molliunt: ut cataplaſma ex farina lentis, et melle: aut medulla panis cum ſucco coriandri viridis, aut ſucco plantaginis, vel polygoni, vel caput abluatur decocto betae, aut foenugraeci.

Animadverſiones. Alia vero quaedam hic notatu digna ſunt. In his affectibus curandis capilli non ſunt evellendi: ſed tantum radendi, vel tondendi: quia capilli non ſunt corrupti multum, niſi ſint achores et favi inveterati. Nam in illis etiam ſaepe corrumpuntur. Raduntur autem, ut medicamenta accommodentur, et efficaciam oſtendant. In ulceribus antiquis et contumacioribus, maxime commendatur uſus medicamenti ex charta combuſta, Imo teſtatur *Galenus* eo ſolo brevi tempore, ſe huiusmodi morbos percuraſſe.

Papyrus. Cum vero nos papyro antiquorum careamus, noſtra charta combuſta uti poſſumus: quae fit pannis lineis contuſis, maceratis, et glutine in eam formam redactis. Apponantur autem remedia capiti ſemper exſiccato, etiam ſi ſint pulveres: quia ſi humidiori cuti adhibentur, facile vis eorum obtunditur etiamſi hi pulveres contemperentur aliquo ſucco, praeſertim oxymelite, melle ſimplici. In his ulceribus praeterea vitentur pinguedines, quae ſi adponantur, facile uruntur, atque inde calorem ulcerum, et materiam augent. Si degenerat lues venerea in tineam

am nullis aliis curari poteſt, quam iis, quae in eadem lue uſurpari ſolent.

Curatio empiricis uſurpata. Caeterum empirici curant achores pice ſupra partem appoſita, quae quia facultatem habet μετασυγκριτικὴν evacuando materiam, curare poteſt leves affectus: ſicut et in mitioribus ſemen iuniperi coctum in aceto, et melle, ſupra caput appoſitum curat. Sulphur etiam per ſe, vel cum aliis appoſitum in corporibus robuſtioribus, eſt efficaciſſimum remedium. Tutior eius uſus eſt, ſi bolo armenicae, vel terrae ſigillatae, cum aceto permiſceatur. Si depilatio ſequitur hanc affectionem, ad caput de alopecia recurrendum eſt.

CAPVT VI.

De dolore capitis.

Cephalalgia unde nominata. Dolor capitis κεφαλαλγία graecis appellatur: nomenque tum ab affectu, tum vel ab affecta parte derivatum eſt. Etſi enim capitis dolores membranarum ſint praeſertim, capitis tamen dicuntur, et huius nomine intelligitur ea pars tantum, quae capillo tegitur. Nam dolores oculorum, dentium, et aurium, capitis dolores dici non ſolent.

Cephalalgia generatim ſumpta. Ac ſi cephalalgia generatim ſumatur, eſt quivis triſtis ac laborioſus capitis ſenſus, quatenus ſenſu ipſo caput praeditum eſt.

Dolor

Dolor enim eſt ſymptoma tactus inſigne, eiuſque proprium, ut depravate ſcilicet, non ut diminute ſentit. Depravata vero eſt ſenſus tactus actio in dolore, propter violentam ac repentinam immutationem eius inſtrumento occurrentem, ac veluti ipſius naturam labefactantem et corrumpentem, cuiusmodi eſt nervus, nervoſaeque partes: ut colligere eſt ex iis, quae diſerte *Galenus* de doloris eſſentia libro de differentiis ſymptomatum explicavit. Atque cum multiplices ſint doloris capitis differentiae, tres tamen duntaxat ab omnibus praecipuae recenſentur: Cephalalgia ſpeciatim dicta, cephalaea, et hemicrania: quas etiam duas poſteriores cephalalgia in genere comprehendit. De prima ſpecie hic a nobis priori loco agetur. De reliquis duabus paulo poſt. *Dolor.*

Itaque cephalalgia ſpeciatim ſumpta, dolor eſt capitis totius recens, et qui facile ſolvitur. Vel, eſt dolor capitis non vehemens, non inveteratus, non cum magna imbecillitate coniunctus: quibus a cephalaea diſcriminatur: quemadmodum et totius capitis dolor dictus eſt, ad differentiam hemicraniae. Quare cephalalgia eſt, qualis a labore, ſole, perfrictione, crapula, aut febribus excitatur. Nam ſi caput repente obvia quaque de cauſa per plures etiam dies dolorem patitur, cephalalgia nominatur, inquit *Aretaeus*. *Cephalalgia ſpeciatim dicta.*

Porro in ea locus affectus inprimis dignoſcendus eſt, cum varius et multiplex eſſe poſſit. *Locus affectus.*

poſſit. Nam interdum extra calvariam affectio eſt: aliquando intra: quandoque eſt omnium interiorum, aut exteriorum: interdum non omnium, ſed unius tantum corporum generis, arteriarum videlicet, aut venarum, aut nervorum, aut membranarum, aut cutis, aut ipſius cerebri denique. Ergo ſi digito preſſa cute ſenſus doloris eſt acerbior, ſi pili erecti, et oculorum radices ac partes internae moleſtiam haud ſentiunt, cutis et pericranium laborat ex opinione veterum, qui dolores circa pericranium exiſtentes ad oculorum radices non protendi exiſtimarunt. Quod tamen falſum eſſe quidam ex neotericis affirmant, negantque ſolos interiores dolores ad oculorum radices pertinere. Externi enim eodem ſaepe pertingunt, quod et pericranium cui inſident, oculorum cavum ſuccingat, ut aiunt. Quid pro veterum ſententia ſit reſpondendum, alii ſcripſerunt, et dolores externos ad ipſas palpebras magis pertinere docuerunt. Caeterum pericranium a frigore frequentius ob ſimilitudinem patitur: cutis ab aeſtu, ſordibus, multis capitis integumentis, ut in mulierculis. Intra cranium vero dolor obtuſus, ſtupidus, et gravis, arteriarum, venarum, et ſubſtantiae cerebri affectionem indicat: quod ſenſu ſint imbecilliore: punctorius, meningum, et nervorum. Sed in nervis communicatur parti cui inſeruntur (ut ſi laboret nervus quintae coniugationis, aurium ſenſus afficitur) in arteriis pulſus percipitur

pitur. Rurſum in ſuperficie haerens, pericranii: contundens et in profundo, meningum cerebri affectionem denotat. Sic deprehenſa parte, ipſius affectus natura conſideranda eſt.

Cephalalgia quis affectus.

Cephalalgia ſymptoma eſt in actione laeſa conſiſtens, de qua ſupra.

Cauſae.

Huius vero ſymptomatis cauſae ſunt ſex, et affectiones plures apud *Galenum*. Una etenim eſt affectio iuxta intemperiem ſimplicem, et citra humorum affluxum: alia ſecundum humorum pravam qualitatem, nimirum ſanguinea, bilioſa, pituitoſa, melancholica. Quaedam iuxta multitudinem duntaxat praedictorum humorum contingit. Quibus accedit ea, quae fit, cum humores tranſitus liquorum et vaporum obturarunt. Adhaec ubi propter imbecillitatem in quibuſdam capitis partibus flatuoſus ſpiritus innaſcitur. Quandoque etiam ob aliquam cauſam externam et laceſſentem fit dolor, velut eſt externus ardor, frigus, ictus, vulnus, caſus, contuſio, ebrietas, gravis rei odor, et ſimiles cauſae. Quae quidem cauſae omnes diſtingui debent, ut ſingulis abhibeatur ſua curatio. A recentioribus hae cauſae ſic explicantur: Dolet caput intemperie ſimplici, compoſita: cum materia, ſine materia: vel ſolutione continui. Haec autem fit ab acri humore erodente, putri, bilioſo, ſalſo, a vulnere, caſu, punctione, maligna qualitate, ut in lue venerea, carie, diſtenſione. Diſtenſio fit ab humorum vel flatuum copia, nec non

non ab obſtructione, cum videlicet anguſtias meatuum capitis intercipit humor craſſus, viſcidus: aut ſpiritus vehementer vaporoſus in ſuturis, in oſſibus palati colatoriis, et quae ad nares, aures, oculos, et ſpinam pertinent. Omnes dictae cauſae facilius et magis nocent, ſi caput eſt imbecillum, vel ſenſum habuerit exquiſitum: vel ſi totius corporis eſt plenitudo: quamvis et diffuſi ac veluti efferveſcentes humores interdum ac vapores a magnis febribus ad caput aſcendant.

Signa. Iam quibus propriis notis hae cauſae dignoſcantur, conſiderandum venit. Ex ſimplici intemperie ſive calida, ſive frigida proritatus dolor, praecipue ſi inaequales extiterint, vehementiſſimus erit, propterea quod ab activis maxime qualitatibus oriatur: quanquam ſola intemperies raro dolorem creat, quia ſtatim doloris vi materia accurrit. Si reperitur, iis maxime qui neque plethora, neque cacochymia laborant, accidit. Ac ſi calida intemperies fuerit, praeter doloris vehementiam aderit capitis calor, quamprimum ei manum admoveris, atque oculorum rubor: frigidis perfuſionibus oblectantur aegri, aliaque externa calefaciens cauſa praeceſſit: qualis eſt ſolis ardor, qui caput inprimis calefacit, et animalem ſpiritum agitat, turbat et confundit. In frigida vero intemperie licet vehementiſſimus quoque dolor ſit, tamen neque tactu caput dolet, neque oculi rubent, vel facies: eaque plena

eſt

eſt ac pallida, minime vero collapſa, nec arida, frigidis neque iuvantur, neque gaudent, et extranea infrigidans anteceſſit cauſa. Ad haec, ut calor breviores, ſic frigus diuturniores dolores efficit. Subitos etiam dolores facit frigus, cum repente et confertim invadit. Si enim ſenſim agat, ſtupefacit potius. A ſiccitate moderati proveniunt dolores, vel lenti, longi: arida cutis deprehenditur, ſiccis laeduntur, praeceſſit exſiccans cauſa conſimiliter, ut in aliis. Humiditatem vero per ſe nulli dolores conſequuntur, (cum habeat actionem debiliſſimam) niſi calori, vel frigori, aut humorum plenitudini diſtendenti coniuncta fuerit. Scribunt alii humidam et ſiccam intemperiem dolorem non efficere, quoniam affatim ingruere non poſſunt, niſi calor ſiccitatem inferat. Quod ſi non ex intemperie ſimplici capitis dolor exoriatur, ſed cum humorum complexu, ut ſanguinis ſolius, aut quatuor humorum aequaliter adauctorum, cephalalgiam ſanguineam indicabunt gravitatis ſenſus et tenſionis, faciei color rubeus, temperamentum, aetas, et quaecunque plenitudinem in corpore procreaverunt, ut cibi potuſque uberius ſumpti, et ii boni ſucci, cum ſudoris, balneorum, exercitiorum, aliarumque vacuationum, naturalium, et artificialium neglectu. Venae tenduntur, et quae antea latebant, nunc apparent, pulſus vehemens eſt, urina rubra, craſſa: venae temporum pulſant. Sin humor erit bilioſus, praeter vehementiam, doloris quo-

que mordacitas aderit, totiuſque capitis calor immodicus, faciei pallor, os amaricans: eſt et ſiccitas oculorum, linguae, oris, et narium: praeceſſit inedia, ira, dolor, cura, vigiliae, exercitatio nimia, cibi birioſi, allia, porra, et id genus. Temperatura calidior eſt, aetas vigens, aliaque eiuſmodi diligenter expendenda ſunt. Sic pituita redundante, ſomnolentia, pigritia, omnium ſenſuum inertia, excrementorum capitis copia, eiusque partis gravitas, albedo, humiditaſque aderunt, praeceſſerunt et quae in capite pituitam procreant, aër frigidus, humidus, cibi eiuſdem qualitatis, ut piſces, lac, olera, fructus, otium, ſatietas, et ſimilia. Sin autem a melancholico ſucco excitatus eſt dolor, cuncta ſe ſe offerent redundantis eius ſigna: ut color faciei ſubniger, vigiliae, triſtitia, corporis extenuatio, excrementorum paucitas, et alia quae ex capite de melancholia huc transferri poſſunt. Adde quod quae dominium pituitae et ſucci melancholici indicant, non facile ſegregantur: quia melancholici plurimis abundant excrementis pituitoſis, utpote frigidi, ſicci, *Galeno* teſte. Unde et curationem utriuſque humoris tanquam brevitati ſtudentes commiscuiſſe videntur, qui factitandae medicinae rationem tradiderunt. Quin et antiqui melanogogis medicamentis magnam portionem phlegmagogorum adiunxerunt, ut ut ſit, raro fit dolor capitis a melancholia pura, ut iuniores annotarunt. Si vero humorum mul-

multitudo cum obſtructione quapiam ſeu obturatione caput dolore infeſtat, ſi quidem moderata fuerit obſtructio, cum gravitate praedicta moderatus erit dolor: ſin fortis, dolebunt fortiter. Et ſi humores mordacem qualitatem habuerint fiet dolor mordax, et erodens. Verum ſi cum gravitate, ac tenſione pulſus quoque aderit, inflammationem indicabit. Quemadmodum ſi tenſio aderit ſine gravitate, et pulſu, ſpiritus flatulenti copiam oſtendet. Aderit quoque aurium ſonitus, et quae praeceſſit victus ratio, corporis natura, et alia ad flatum generandum idonea. Si vero cum gravitate diſtenſio fiat, humorum multitudo adeſt intra membranulas contenta. Sic quoque qui a cauſa externa proritantur dolores, ut ab ardore, frigore, plaga, ebrietate, odoramentis calidis, ex aſtantium vel aegri relatu percipi poterunt, ut etiam ſi ob ſenſus exſuperantiam proveniunt: in eos enim facile incidere parati ſunt nonnulli a quavis cauſa, praeſertim ab odoratis, adeo ut nonnulli ne thuris quidem odorem ferre poſſint. Hactenus de primogeniis capitis doloribus ſatis ſuperque.

Cephalalgia per conſenſum.

Iam vero addetur aliquid de iis, qui per conſenſum fieri conſueverunt, ut a ventriculo, hepate, ſplene, utero, toto corpore. Conſenſus ſigna univerſa haec ſunt, ſi nulla evidens cauſa antegreſſa fuerit, ſi frequenter repetat, ſi cum alterius partis incremento invaleſcat, et eo ſublato levetur: deni-

que ſi totius corporis plenitudo et cacochymia ſit, vel alicuius partis vitium praeceſſerit. Modus autem communicationis, ſeu conſenſus geminus eſt. Nam partes inferiores, vel aliquid ad caput tranſmittunt, ut vaporem vel humorem: vel ſola connexione et quaſi quadam contagione cerebrum afficiunt. Si a ventriculo eſt, in eo humor acervatur, et ab eo vapores ſurſum feruntur: isque congnoſcitur mordaci dolore et nauſea, quae tum ore ventriculi patiente infeſtare ſolet, et qui ſic dolent, inediam ferre nequeunt. Anteceſſit quoque cruditas, crapula, cibi corruptela, oris amaritudo: eſt et imbecillitas ventriculi, et inappetentia. Eiuſmodi fumi ex ventriculi tunicis externis ac ſinu efferuntur ad caput per nervorum rectitudinem: quemadmodum a iecore magis per venam cavam, et a liene per arteriam fit materiae translatio. Et hic dolor frequentius ſinciput prehendit. Ab utero fit dolor poſt menſium retentionem, aut ſeminis putreſcentis, aut ſi qua illic ſit humorum perturbatio, et tunc dolor in occipite percipitur magis, vel illic incepit, praeſertim nulla facta translatione: propter conſenſum videlicet uteri cum cerebro, per ſpinalem medullam, cui robuſtis vinculis connectitur. Ab univerſo corpore affectum communicari oſtendunt plethorae, et cacochymiae in univerſo corpore argumenta. Ita quoque dolor capitis fit in febribus, a vaporibus et humoribus ob febris magnitudinem

dinem fuſis, ac velut efferveſcentibus elatis: quod etiam ob partis imbecillitatem accidit.

Iam ut ad prognoſtica deveniamus, quicunque ſani, capitis dolore capiuntur repente, et ſtatim muti fiunt ac ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt, niſi febris prehenderit. Tum enim materia pituitoſa confertim in cerebrum confluxiſſe ſignificatur, ob idque eam diſpoſitionem pituitoſa febris ſuperveniens ſolvit. Et, quibus febricitantibus urinae perturbatae ſunt, quales iumentorum, iis dolor capitis vel adeſt, vel aderit. Rurſum, caput dolenti, et circumdolenti ſeu vehementer dolenti, pus, vel aqua, vel ſanguis effluens per nares, aut os, aut aures, morbum ſolvit: quando videlicet propter humorum inflammationem, vel crudorum humorum multitudinem in capite acervatorum fieri dolorem contigerit. Tunc enim inflammatione ſuppurata, aut humore excreto ſolutio fit. Et, capitis dolor vehemens, aut continuus cum febre, ſi quod ex indiciis extiterit exitioſis, lethale admodum eſt. Et, uterum gerentibus capitis dolores ſoporoſi cum gravitate fientes, mali ſunt. Praeterea ſcripſit *Galenus* dolorem capitis eſſe inſeparabile indicium futurae criſis, ſi a principio non invaſerit: ſed ubi corpus agitatur ac perturbatur, natura tentante ipſam per vomitum, aut fluxum ſanguinis e naribus. In dolore capitis omni eo periculum vertitur, qui continenter excruciat, et ſomnum tollit. Quod ſi vomitus

Prognoſtica.

etiam accedat aeruginoſus et ſurditas, in proximo eſſe inſaniam ſignificant. Ubi ingentem capitis dolorem diſtentio nervorum comitatur, vel inflammatio iuxta oculos, aliamve corporis defixa partem, vel denique oculorum inflatio, aut ſubverſio, ſummum periculum oſtenditur. Illud quoque obſervatum eſt, vehementem dolorem capitis qui curatione non ſaneſcit, ſed magis exaſperatur, aſſidueque tenet, periculum inſaniae per febrem minari: ſine febre autem cum hanc quoque inſaniam, tum magis caecitatem praenuntiare. Exigui dolores capitis non ſpernendi ſunt: nam ſi plus extrahuntur, maiores cruciatus ſuperveniunt. Per acutos capitis dolores, ſi ſonitus incidit aurium ſine febre, et vertigo, et impeditus tardusque ſermo, et manuum torpor, vel morbum expectari attonitum, vel comitialem, vel lethargum poſſe, non alienum eſt.

Curatio. Supereſt curatio doloris capitis, pro varietate cauſarum varie quoque inſtituenda, ac praeſcribenda. Quo loco alii prope omnes tradunt curationem ex intemperie ſimplici, calida, frigida, ſicca, humida, vel compoſita. Verum huiusmodi dolores rarius contingunt, atque in temperatis tantum: alii vero in plethoricis, ſeu cacochymis. Praeterea cum curentur contrariis alterantibus ſolis, digerentibus, ac roborantibus, ea omnia ex curatione dolorum cum affluxu

afflux materiae notiſſima cuivis vel medio-
criter erudito eſſe poterunt.

Exordiemur itaque a curatione doloris capitis a ſanguine, aut quatuor humoribus aequaliter auctis excitati: et inprimis convenientem victus normam deſcribemus, quae nimirum cauſae doloris adverſetur.

Curatio doloris capitis ex plethora geniti.

In ſanguinea igitur cephalalgia ratio victus ſit refrigerans, ſiccans. Inprimis talis ſit aër cubiculi, aquilonem, minime vero ſolem ſpectantis. Immittatur idem per euripos, ſeu fontes machinatos, et ventilabra. Refrigeretur quoque floribus et foliis ſalicum, vitium, iuncorum, arundinum, nymphaeae, roſarum per aream ſparſis: oxycrato etiam, et aqua roſarum. Turba hominum arceatur: quae halitu et tranſpiratu aërem calefacere ſolet, et inficere. Cibus vero ſit panis lotus ex aqua frigida, ptiſanae ſuccus, ova ſorbilia, lac amygdalarum cum furfuribus decoctum, piſces ſaxatiles et carne friabili praediti, fructus auſteri, ut ſorba, meſpila, corna, pyra, cydonia, poma eiusdem ſaporis, ſed videndum ne alvus ſit aſtrictior. Olera, cichorii, intybi, et lapathi genera, lactuca, portulaca, acetoſa, cucurbita, et eiusmodi. Carnes ſint pullorum, gallinarum, columborum, omphacio praeſertim conditae, et ſucco limonis, arancii, oxalidis, aceto, omphacio: gallorum teſtes, atque alae. Plerique tamen hic vitant copioſe nutrientia, qualia ſunt ova ſorbilia,

Victus ratio.

 car-

carneſque. Sed pro affectus magnitudine ac vehementia haec metiri poſſumus.

Dolorem capitis inducentia. Interim abſtinendum eſt ab iis, quae proprietatem aliquam habent doloris capitis inducendi, a palmarum et quercuum glandibus, ab ervo, lactis potu, ſemine viticis, olivis nigris ex *Galeno* I. κατα τόπϐς. Potus ſit aqua pluvia, aut cum hordeo cocta, vel decoctum cinnamomi, aut ſeminum coriandrorum praeparatorum, vel miſceatur cum aqua cocta ſyrupus acidus, vel oxyſacchara. Sin vino utendum eſt propter conſuetudinem, vel imbecillitatem virium, aut morbi parvitatem, ſit oligophorum, aquoſum, imbecillum, et multa aqua dilutum. His vero omnibus actu frigidis uti oportet, aut ſi opus eſt, primum calefactis, deinde refrigeratis, niſi frigida ventriculi obſit intemperies. Quies etiam adſit tum animi, tum corporis: aut ſaltem motus utriuſque ſint remiſſi et pauci. Proinde vitent animi perturbationes, iram, furorem, ſtrepitum, clamorem, balneum, exercitationes valentes, quae omnia ſanguinem accendunt. Alvus ſemper humecta ſit ſponte, vel clyſteribus, ne fumi caput impleant. Somnus ſit mediocris, vel ſolito parcior. Immodicus enim plurimum humectat, et humectando capitis gravitatem inducit. Venus nulla eſſe debet, quia cerebrum debilitat.

Medicamentorum ratio. His praeſcriptis, re nulla repugnante fiat inprimis ſectio venae baſilicae, ſeu internae, aut communis, ubi magna plenitudo adeſt,

ad

ad revulſionem cauſae antecedentis. Poſtridie vero cephalicae ſeu humeralis lateris acerbius dolentis, ad cauſae coniunctae vacuationem: aut ſi totum caput dolet aeque, dextri, ad uncias ſex, novem, duodecim, pro variis ſcopis ſat cognitis. Quod ſi aetas aut virium imbecillitas obſtat, cucurbitulae affigantur, non quidem capiti, ſed interſcapulio, vel (ut alii volunt) ad latera colli cum ſcarificatione, vel ſine ea: veluti et clyſteribus acribus, nec non vinculis, ac frictionibus manuum et pedum plurimis, et lotionibus earundem partium uti expedit. His autem non conferentibus intra diem quartum vel quintum, ſi adhuc in facie et oculis apparet rubor, ſanguinis fluxus e naribus excitatur ſetis porcinis immiſſis: vel vena frontis aperitur, praeſertim ſi pars poſterior capitis laborat. Praeterea hic bilis repurganda eſt medicamento cholagogo, quia ſanguinis tenuis portio in bilem prompte vertitur. Atque ut parcior bilis gignatur ex ſanguine, vel alimentis quotidianis dulcibus, caliditas eius et acrimonia, et ne tam prompte in caput repat, levitas et tenuitas, refrigerantibus edomanda eſt: ut ſyrupo violaceo, roſato, intybi, oxalidis, omphacii, acetato ſimplici: et ſi maior caliditas eſt, ſyrupo granatorum et limonum, corticis citri acido, cum ſubduplo aquarum endiviae, cichorii, plantaginis, portulacae, bugloſſi. Intro etiam aſſumi debent zulapium roſaceum, violaceum, condita eorundem, antidotus

manus Chriſti dicta, aliaque refrigerantia huiuſmodi. Purgatio igitur ſit ex decocto prunorum, tamarindorum, myrobalanis citreis, quibus valentiora ſunt ſcammoneata, ut electuarium de pſyllio, roſatum Meſuae, de ſucco roſarum, diaprunis ſolutivum, pilulae aureae, aggregativae.

Paradeigmata. Propinari poteſt dilutum rhabarbari, quale eſt hoc: ℞. *Expreſſionem* ℥ij. *rhabarbari in aqua intybi infuſi ut decet, cum* ℈j. *cinnamomi:* adde *catholici* ʒvj. *vel eius loco antidoti e ſucco roſarum* ʒij. *fiat potio.* Si mavis formam boli: ℞. *Caſſiae recens extractae* ʒvj. *pulveris rhabarbari* ℈iiij. *aut circiter: ex his fiat bolus cum ſaccharo.* Demum ſi oportuerit, per nares et palatum expurgandi ſunt aegri, eo modo quo in ſuperioribus capitibus oſtenſum eſt: quanquam id fieri magis in cauſa pituitoſa debet.

Topica. Quod ad topica pertinet, ſtatim initio caput perfundendum eſt raſaceo circa ſuturam coronalem: quod frigidum quidem ſit aeſtivo tempore, hyeme tepidum: et ſi cum pauco aceto illinatur, penetrabit magis. Tum enim admoventur repellentia affluentem in caput ſanguinem, non tantum actu et poteſtate frigida, ſed etiam leviter aſtringentia, ut valentius materiam regerant, et ſimul roborent caput, ne tam prompte noxiam fluxionem admittat, quin potius in partes imbecillas remittat. Quae autem cum refrigeratione manifeſte aſtringunt, vitanda ſunt, ne materiam, quae in caput iam irrepſit,

pſit, retineant, nec eam digeri ac tranſpirare ſinant.

Narcotica. Vitanda etiam ſunt ſtupefacientia, ut papaveris et mandragorae ſuccus, cum non citra damnum, caloriſque nativi noxam uſurpentur. Conveniunt igitur aqua, et hac valentior ſed craſſior ſuccus roſarum, intyborum, lapathorum, plantaginis, portulacae, ſempervivi, lactucae, ſolani, ſingula per ſe, vel mixta ſecum aut cum aceto, ut altius in caput deſcendant. Iuvat et haec torrentis in modum eadem de cauſa illidere ſincipiti, nempe rariori, raſo, et lanea aut pannea corona cincto, ne humor prompte diffluat, et corpori ſit moleſtus. Panni etiam liquoribus his actu frigentibus imbuti, poſſunt adhiberi tamdiu raſo ſincipiti, donec incaleſcant, tumque novi ſubinde ſunt ſubſtituendi.

Quando a repellentibus abſtinendum. Abſtinendum tamen ab his, ſi tota iam in caput influxit materia: quam repellentia valentius impingent. Et ſi cum catarrho calido cephalalgia iuncta eſt; quem compreſſa materia poſſent augere, illa ut et in febre ſunt fugienda: in qua febrilem calorem tranſpirare vetant. Itaque repellens initio ſic paretur: ℞. *Olei roſacei* ℥jß. *liquoris ſtillatitii roſarum* ℥j. *aceti* ℥ß. Fronti etiam ac ſincipiti emplaſtri modo admoventur conſervae: ut ℞. *Conſervae roſarum, et nenupharis ana* ℥jß. *malaxentur cum pauco oxyrrhodino, et admoveantur locis dictis.* Deinde ex diſcuſſoriis medicamentis quidpiam

piam addendum erit, ut roſaceo addetur anethinum et chamaemelinum: quod etiam loco roſacei convenit corporibus, quae non tanta refrigeratione indigent, qualia ſunt mulierum, puerorum, eunuchorum, molli carne praeditorum, albumque colorem obtinentium. Iis enim materia ſanguinea in capite reliqua vacuatur, et digeritur clementer: ut etiam fotu capitis ex ſemine althaeae, lini, foenugraeci, floribus chamaemeli, meliloti, vel gallo, columbo, hepate, pulmone animalis admoto adhuc praecalido. Nec minus odoram ſuſcipere poſſunt frequenter ex aqua roſacea cum pauco caphurae. Poſtremo roborantibus utendum, nempe ſi intemperies calida in capite ab his humoribus calidis relinquitur, ea ſanatur frigidis: qualia ſunt repulſoria dicta, ut oxyrrhodinon, aqua roſarum, plantaginis, ſolani, vel harum et ſimilium ſucci, qui ex pannis capiti admoveantur. Tale eſt quod recipit *Succi lactucae, ſucci foliorum ſalicis aquae roſarum ana* ℥iij. *aceti* ℥ij. His immergatur pannus lineus, fronti applicetur. Idem praeſtat roſaceum inunctum, vel per ſe, vel cum mucagine ſeminis pſyllii.

Cephalalgiae bilioſae curatio.

Bilioſa vero cephalalgia iiſdem praeſidiis curatur: niſi quod aër, et cuncta paulo ante ſcripta ad frigidum humidum magis declinare debent.

Ratio victus.

Imo victus ratio univerſa non tantum frigida, ſed humidior ſit oportet: quae et bilem gigni prohibeat, aut genitam temperet, omnium

omnium alioqui quae in corpore ſunt calidiſſimam et ſiccam. Igitur in cubiculum inferantur refrigerantes et humectantes plantae, roſae, violae, nymphaeae flores, et liquores paulo ante recitati: aut aqua frigida e vaſe in vas ſubinde transfundatur. Cibi ſint humidi, boni ſucci: qualis lactuca, portulaca, intybus, oxalis, hordei ptiſana, et ſimiles. Conveniunt et fructus crudi, poma, pyra acida, piſces ſaxatiles. Vino prorſus abſtinendum cenſent quidam. Alii vinum aquoſum et multa aqua dilutum admittunt. Alioqui potus eſſe poterit, qualis paulo ante dictus eſt. Quiete maxime, ſomnoque longiori utantur. Animi tranquillitas et hilaritas adſit: fuga irae, curarum, moeroris, ſtudiorum, amorum. Balneum quoque temperatum, et unctiones conferunt. Statim vero a bilioſi humoris vacuatione curatio per medicamenta auſpicanda venit, niſi eiuſdem craſſities purgationem retardet, vel meatuum obſtructio. Tum enim ante purgationem melicratum propinandum eſſet.

Quidam etiam alteratione, et concoctione ſimul atque praeparatione, priuſquam purgetur, bilem indigere aſſerunt, praeſertim ubi firmata in aliqua parte decumbit. Certe eius impetus, furorque omnino obtundi debet frigidis remediis ſumptis, et admotis. Quare propinetur oxyſacchara, vel ſyrupus ex infuſione roſarum, vel nymphaea; vel ex ſucco cichorii, cum triplo aquae blantaginis, vel intybi. *An bilis coquenda ſit.*

De

Venae ſectio. De ſectione venae numquid ante purgationem competat vel non, ſic ſtatui poteſt. Si bilis ſincera eſt, aut alteri permixta humori quam ſanguini, venam ſecare nil opus eſt. Sin vero (ut ſaepius accidit) commixta fuerit ſanguini aliis conſentientibus, venam ſecare expedit. Quamvis et interdum non ad vacuationem, ſed ad ventilationem detrahitur ſanguis. Vena autem ſecanda, vel humeralis eſt, vel media, pro maiore aut minore bilis redundantia, atque mixtione cum ſanguine. Ac venae ſectio iterari debet, cum praeſtet unica vice multam copiam ſanguinis non detrahere. Huiusmodi ſectio revellit, praeſertim ſi ab eodem latere ſit. Cucurbitulae eadem ratione omoplatarum intervallo primum laeves deinde cum ſcarificatu affiguntur. Crurum item et brachiorum frictiones congruis temporibus adhibentur. Sed his omiſſis, ubi praedicto modo bilis cocta, et veluti ſubacta ac edomita fuerit, naturaeque obſequens reddita, absque moleſtia a purgante medicamento ad convenientia loca vacuationis trahetur. Id autem concinnabitur ex myrobalanis citrinis, prunis, tamarindis, rhabarbaro diluto, et ſimilibus in praecedenti curatione dinumeratis. Verum ſi bilis craſſior eſt, ut cui permixta eſt pituita, hiera Galeni, et aloë, et agaricus praeſertim forma catapotiorum dari poterunt: qualia ſunt haec: ℞. *Maſſae pilularum aggregativarum ℥ß. rhabarbari electi et agarici trochiſcati ana ℈j. cum aqua*

aqua betonicae fiant pilulae ſeptem. Si aeger malit bolum: ℞. *Catholici* ℥j. *electuarii de ſucco roſarum et diaphoenici ana* ʒjß. *cum ſaccharo fiat bolus.* Si praeferat potionem: ℞. *Rhabarbari* ℈iiij. *agarici trochiſcati.* ℈ij. *cinnamomi* g. v. *infundantur in aqua endiviae ac pauco vino albo: deinde exprimantur et colentur, adiectis ſyrupi roſati purgatorii* ℥ij. Intermediis temporibus conferunt clyſteres ex decocto malvae, althaeae, violarum, betae, intybi utriusque, cum pulpa caſſiae ſiſtulae, oleo violaceo, adiecta etiam hierae mellitae portione. Errhinis praeterea utendum eſt potiſſimum ex aqua hordei, cui incoquantur folia malvae, violarum, et lactucae, aut cui ſuccus foliorum betae adiiciatur.

Quibus peractis, topica ex uſu erunt, quae fluentem in caput materiam repellunt: quanquam et his vel ab initio uti licet. Ea ſunt oxyrrhodinon, et caetera prius dicta, niſi febris adſit, aut tota bilis iam fluxit, aut praeſens eſt catarrhus calidus, ut diximus. Maior tamen refrigeratio hic requiritur quodammodo. Quocirca illa ſic poſſunt immutari. ℞. *Olei violacei, olei nymphaeae, olei de ſalicibus ana* ℥jß. commixtis omnibus liniatur frons et tempora frigide, mane et veſperi. Eadem etiam in nares et aures iniiciantur. Praeterea aeger olfaciat ſaepe caphuram in aqua ſtillatitia roſarum infuſam. Haec intemperiem calidam in capite relictam corrigunt, caputque roborant, quemadmodum *Topica.*

admodum et alterantia frigida ab alto inflicta ſincipiti; alioqui quae capiti admoventur et foris occurſant, denſando calidum vaporem tranſpirare prohibent. Si adhuc reliquiae humorum praedictorum ſuperſunt, tenuibus poris ac meatibus impactae, et ob id dolor perſeverarit, roſaceo aliisque refrigerantibus nonnihil eorum quae vim digerendi ac diſcutiendi levem habent, admiſceatur. Quae enim validiſſimam poſſident, iuſto calidiora eſſe ſolent. Si tamen iſtis remediis cephalalgiae bilioſae vehementia non cedat, et narcotica uſurpentur, ſint parum valentia, nec diu haereant capiti tanquam parti principi et ſuapte natura frigidae: quae aliquando vel aliis partibus indita, multos ita ſopiverunt, ut poſtea nunquam fuerint expergefacti. Praedicto igitur linimento, quod fronti admovendum praeſcripſimus, opii grana duo adiici poſſunt. Sed id raro. Hactenus de cephalalgia bilioſa ſimplici. Compoſita enim quaedam eſt, ubi flava bilis cum pituita miſcetur. Huius itaque curatio mixtas habet indicationes, ac proinde mixta remedia partim ex paulo ante dictis, partim ex dicendis, colligenda ſunt.

Cephalalgiae pituitoſae curatio. Victus ratio.

Ex pituitoſis autem humoribus dolor capitis genitus, aut ex intemperie frigida tantum citra humoris influxum, victus rationem calefacientem et ſiccantem expoſtulat, ut aërem aeſtivum, et ſi hyems eſt, calefactum, et ſiccatum luculento igni, aut ſuffitu aromatum calido et ſicco, ut cinnamomi,

caryo-

caryophyllorum, ligni aloës, et ſimilium: quae tamen admodum vaporoſa non ſint, ut thus, myrrha, ſtyrax. Horum enim ſuffitus capitis gravitatem affert. Quin et nonnulli exiſtimant iſtos ſuffitus non eſſe uſurpandos, niſi prius purgato corpore, ad abſumendas reliquias videlicet. Carnes ſint animalium non excrementoſorum, et probe exercitatorum, eaeque magna ex parte aſſae, interdum elixae, addendo folia ſalviae, hyſſopi, ſatureiae, thymi, maioranae, quae etiam aromatum acceſſione condiantur ad incidendum lentam craſſamque pituitam. Inedia huic affectioni ſalubris eſt. Quare alimenta pauca ſint et rara: quae et ſinapi, aut alio ſimilibus viribus condimento condiantur. Panis ſit fermentatus, ſalſus, aniſatus, melanthiatus, vel aromatatus melle, pipere, cinnamomo, zingibere, vel ſaccharatus, qui magis ſiccat, et minus alit. Potus ſit vinum tenue: aut ſi id averſetur aeger, aqua in qua decoctum ſit cinnamomum. Quanquam purgato corpore uti poterit generoſo vino etiam aromatibus medicato, ſed parce: maxime ſi caput infirmum fuerit. Motus convenit celer, robuſtus, vehemens totius corporis, ieiuni praeſertim, aëre calido, ſicco. Quapropter equitatio, multaque et cita ambulatio prodeſt, vigiliae quoque conferunt, ita, curae, moeror, et ſimiles animi affectus calefacientes, ſive per ſe, ſive per aliud.

Piſo. L. I. P. I. E Medi-

Medicamentorum ratio. Medicamentorum autem ratio ſuccum redundantem ſuadet inprimis vacuari. Sed cum pituita fere ſit craſſa, lenta, prius incidatur, tenuetur, tergeatur: clementioribus primum, ut oxymelite tum ſimplici, tum galeni, melle roſaceo, ſyrupo acetoſo, ſimplici: ac poſtea valentioribus, ut oxymelite ſcillitico, compoſito, ſyrupo ex ſtoechade, ex duabus vel quinque radicibus cum duplo aquarum cephalicarum, betonicae, ſalviae, maioranae, meliſſophylli, hyſſopi. Aut loco iulapiorum propinentur apozemata, vel decocta ex radicibus petroſelini, apii, foeniculi, ſeminibus aniſi, foeniculi, ex ſeſeli, ſtoechade, origano, ſerpillo, maiorana, calamintha, betonica, ſalvia, cinnamomo, macere, et huiuſmodi. Laudatur et a quibusdam decoctum guaiacinum. Sic apparata materia purgantibus vacuetur itidem clementioribus primum, ut pilulis ex hiera, aſſaieret, maſtichinis, elephanginis, adiecta portione agarici trochiſcati. Rurſum apparata diligentius pituita medicamentis quoque valentioribus educenda eſt, et ſi fieri poteſt evellenda, pilulis ſcilicet ex agarico, foetidis, cocciis, et aliis conſimilibus. Conveniunt et electuaria, indum, diacarthamum, diaphoenicon, quod etiam eſt cholagogum.

Potio purgans. Si potio magis arrideat aegro, ℞. *Expreſſionem* ℥jß. *agarici boni infuſi in oxymelite*, cui adde *catholici* ℥vj. *diaphoenici* ℥ij. *fiat potio.* His medicamentis minus reſi-

reſiſtunt regionum frigidarum corpora, quam calidarum, utpote minus denſa, dura, ac robuſta. Et frequentior purgatio competit: quia craſſi ac tenaces humores purgationi haud facile cedunt. Conducunt et clyſteres acres, ad vacuationem ſimul ac revulſionem eorum, quae ad caput deferuntur. Iique parantur ex decocto cephalicarum herbarum, in quo hiera, vel benedicta, vel diaphoenicon diſſolvantur.

Glandes etiam ex melle cum portione agarici, vel pulveris hierae, vel ſalis gemmae, clyſterum vicem gerunt: ut ℞. *Agarici* ʒij. *ſalis gemmae, pulveris hierae ana* ʒj. *cum melle q. ſ. glandes figurentur.* Adhibeantur et partibus extremis vincula dolorifica, frictiones validae ac diuturnae (ieiuno ſtomacho) cum linteo aſperiore, a cervice et omoplatis inferna verſus. Eaedem quoque partes decocto herbarum capitalium foveantur. Cucurbitulae citra ſcarificationem interſcapulio et cervici affigantur poſt purgationem potiſſimum, quamvis et huiusmodi avertentium bona pars vel circa initia locum habere poteſt. Vacuata ſic et alio tracta materia, quod eius ſupereſt in capite, educitur ſternutatoriis et errhinis, levioribus quidem initio, ut aqua, vel ſucco maioranae, betae foliorum et radicum: deinde valentioribus, ut pulvere piperis, ſtruthii, ellebori albi cum ſucco betonicae, meliſſophylli, rutae. Apophlegmatiſmis autem ex manſu maſtiches, uvarum clibano ſicca-

Glans.

tarum, baccarum oxyacanthes, pyrethri, ſtaphiſagriae. Gargariſmatis denique ex purgante aliquo medicamento prius dicto in aqua capitali diſſoluto: praeterquam quod apophlegmatismi et gargarismata ſunt noxia propenſis in catarrhos et affectus alios pulmonis ac thoracis, quae ob id in his vitanda ſunt.

Sternutatorium. Sternutatorii formula eſt. ℞. *Piperis, pyrethri ana* ℨij. *fiat pulvis naribus immittendus.*

Errhinon. Errhini autem, ℞. *Succi maioranae, ſucci betae, ana* ℥jß. *vini albi* ℥j. *zingiberis, pyrethri ana* ℈j. *miſceantur.* Apophlegmatiſmi formula ex capite de alopecia repetatur.

Gargariſmus. Gargariſmus: ℞. *Hyſſopi* m. j. *ſalviae, thymi ana* m. ß. *fiat decoctio ad* ℔ß adde *oxymelitis ſcillitici* ℥iij. Praeterea non ſunt inutilia in hoc affectu repellentia: quanquam pituita propter craſſitiem difficulter repelli poſſit. Nam et *Galenus* in lethargo repellentibus utitur. Commodum igitur erit oleum roſaceum per ſe, vel cum chamaemelino, et aqua betonicae adiecto pauco aceto ad penetrationem. Poſtremum genus eſt remediorum, quae pituitam a capite reliquam diſſipant, et caput firmant: cum eadem frigidam humidam intemperiem emendent. Non modo vero ea intro aſſumuntur, ſed et admoventur. Sumitur ℨj. theriacae veteris vel mithridatii, ſex horis ante paſtum, datur et diamoſchum dulce, vel

vel amarum, diambra, dianthos, diagalanga, acorus, conditus, aurea alexandrina, conſerva anthos, ſtoechados, betonicae, ſalviae, enulae. Ut: ℞. *Conſervae betonicae et ſalviae ana* ℈ij. *mithridatii veteris, et theriaces ana* ℈j. *miſce, et cum ſaccharo fiat bolus ſumendus in introitu lecti.* Vel. ℞. *Theriaces* veteris ʒj. *ſumat ſeptem horis ante paſtum.*

Inter ea quae admoventur, irrigationes ſeu embrochae parantur ſic: ℞. *Florum chamaemeli, foenugraeci, ſeminis lini, ſertulae ana* m ß. *florum ſtoechados, foliorum rutae, hyſſopi, ſampſuchi ana* m. jß. *fiat decoctum.* **Embrochae.**

Fotus quoque fit per ſpongias calida imbutas et expreſſas, maxime ſi in aqua lauri folia, aut ſampſuchi, vel cyperi incocta fuerint. **Fotus.**

Sacculi fiunt ex milii torrefacti partibus duabus: et ſalis communis parte una: quae pauco vino albo, ſeu aceto irrigantur, fiunt et alii ſacculi: ℞. *Rutae foliorum, hyſſopi, ſerpilli ana* m. j. *ſampſuchi, betonicae, foliorum ſtoechados, ſpicae, roſarum rubrarum ana* m. ß. **Sacculi.**

Pulveres capitales componuntur ſic. ℞. *Sampſuchi, ſtoechados ana* p. j. *maceris, caryophyllorum, calami aromatici ana* ʒij. *ſpicae, lavandulae ana* p. ß. **Pulvis capitalis.**

Cucuphae quas vocant, ſic: ℞. *Meliſſophylli, betonicae, ſampſuchi, pulegii ana* m. ß. *cocci infectorii,* ʒij. *maceros* ʒj. *abſinthii ſicci* m. ß. *florum ſtoechados, florum anthos,* **Cucupha.**

 ana

ana p. j. ß. *trita haec ex ſerico rubro et raro conſuantur, fiat pileolus qui ſubinde mutetur, ne ſudore aut pinguedine imbutus noceat.*

Lotio capitis. Lotio praeterea capitis confert, ſi nullus tumor, nulla inflammatio, nullus catarrhus adſit. ℞. *Stoechados, chamaemeli, meliloti, ana* p.j. *maioranae, ſalviae, betonicae, origani, meliſſae, ana* m. j. *baccarum lauri confractarum, ſeminis foeniculi ana* ℥ß. *fiat decoctio, qua caput abluatur.*

Orbiculus odoratus. Pomum quoque odoriferum ita praeſcribitur. ℞. *Sampſuchi, corticum et foliorum citri, hyſſopi, rutae, ſtoechados ana* ℈ij. *ſtyracis calamitae, ladani, ligni aloës, maſtiches, corticum thuris, ſpicae, caryophyllorum, maceris ana* ℈ß. *moſchi. ambaris ana* grana ij. *cum ſucco maioranae, et cremore tragacanthi fiat orbiculus.* Omnia vero ſupradicta admoventur capiti, inani ventriculo. Nam a pleno vim magnam vaporum calore ſuo in caput traherent. Reliqua topica ut olea, petuntur ex oleo chamaemeli, meliloti, anethi, liliorum, rutaceo, coſtino, balanino, de piperibus, quibus additur aqua vitae, loco aceti: vel ex decocto praedictorum capitalium in lixivio cum euphorbio, vel caſtoreo. quale eſt hoc ungentum:

Unguentum. ℞. *Olei irini, rutacei, ana* ℥ß. *maioranae, betonicae, piperis ana* ℈j. *euphorbii* grana v. *cerae parum, fiat unguentum.* Eo et conſimilibus frons ac narium meatus inungantur. Sed haec (ut et emplaſtra) magis

magis iam contumaci malo et diuturnis doloribus conveniunt, de quibus capite ſequenti. Si ab humore melancholico dolor capitis pendebit, eius curatio ex capite de melancholia itidem petatur. Si vero ex iam dictis cauſis cum obſtructione quoque dolor capitis fiat, quaevis earum ſit, non eſt praecipienda nova curatio, cum ex antedictis curari poſſit, cauſam videlicet auferendo, quae obturavit.

Sin dolor eſt ex flatuoſo ſpiritu redundante, ſive in reliquo corpore, ſive in ipſo capite duntaxat, omnino talis eſſe debet victus ratio, ut flatum non gignat. Qui ſi ex corpore effertur, in principio repellentibus curatur: ſiquidem influentem vaporem ſeu ſpiritum primo repellere neceſſarium eſt. Infarctum deinde oportet concoquere, et attenuare: quod mitigatoriis ac concoctoriis ad repulſoria adiunctis perficitur. Demum eundem ipſum ſpiritum diſcutere, ac circa ipſam partem firmitatem inducere opus eſt: ut docet *Galenus* ſecundo κατα τόπϗς. Iuvat eos maximopere vacuatio alvi per clyſteres acres, in quibus benedicta, electuarium indum, ſeu diaphoenicon, aut hiera picra adiiciantur. Decoctum paretur ex ſeminibus diſcutientium, ut aniſi, foeniculi, carvi, cumini, furfuris, ficuum aridarum, ac ſimilium. Interim corroboranda pars quae flatum gignit, ſive fuerit ventriculus, ſive aliquod inteſtinorum, ſive iecur, ſive lien, aut alia pars quaevis. Ergo

Doloris capitis a flatuoſo ſpiritu curatio.

go admoveatur capiti, ſi una cum flatu calor adeſt, roſaceum, utpote repulſorium, concoctorium, et mitigatorium, ad haec diſcuſſorium. Pariter et acetum, quod et repulſoriam, et attenuatoriam, et diſcuſſoriam vim obtinet. Aceto interdum admiſcetur aqua roſacea. Nec per ſe ſolo aceto utendum eſt ob facultatis vehementiam. Si flatus eſt cum frigore, roſaceo et aceto addantur oleum chamaemeli, vel anethi: vel haec per ſe adhibeantur. Circa initia etiam ſacculi conferunt ex milio, roſis, ſalicis foliis, polygono, ſolano, ſeu portulaca, ſi fronti et ſincipiti admoveantur. Iis vero poſtea ſampſuchum, ſerpillum, hyſſopum, ruta, lauri tenera folia, cyperuſque adiiciantur. Praeterea aegri mane aſſumant theriacae ſeu mithridatii ʒj. itemque diacymini ac dianiſi tantundem. Sin vero flatuoſus ſpiritus in capite generetur propter eius imbecillitatem, exceptis repellentibus (quibus tunc minime opus eſt) utere caeteris omnibus iam dictis aut ſimilibus medicamentis tum ſumptis, tum admotis: quanquam aſſumpta minus iuvare videantur.

Cephalalgiae ex ebrietate genitae curatio.

Iam ad cephalalgiam a cauſis externis genitam progreſſum facere tempeſtivum eſt: inter quas vinum primas tenet: quod in caput rapitur converſum in vapores, praeſertim cum vinoſum fuerit, et in calidum ventriculum inciderit, doloremque capitis efficit, et quandoque turbata mente ebrietatem: potiſſimum quibus caput imbecillum eſt,

eſt, aut parvum, et quibus anguſta eſt pars ipſius anterior. Itaque a vino liberalius ingeſto, et meraciori, vel calido ſuapte natura, ſi caput dolet, crudumque adhuc permanet, et in ventriculo fluctuat, aqua tepida hauſta vomant aegri, vel cum aceto, aut pauco ſyrupo acetoſo permixta, aut certe vacuentur deiectione per balanos, per iniectiones acres, aut per purgantia admota umbilico. Sumant etiam catapotia Rufi, vel ex hiera. Ubi venter vacuus eſt, et tamen vaporibus adhuc dolor commovetur, non ſine ratione vulgo perſuaſum eſt vini noxam vini potu elui, quia inde craſſi, et frigidi vapores ipſius crapulae diſperguntur. Id ſchola ſalernitana confirmavit, quae vinum putavit ſua qualitate affectiones ſanare, quas induxit ſua quantitate. Sed verendum, ne caput incaluerit, nam igni oleum addere eſſet, et frigida potius convenirent. Quare ſi poſt concoctionem etiam caput dolet, repellentibus ac refrigerantibus utendum, ut multitudo vaporum, qui feruntur ad caput reprimatur, caliditas vero contemperetur. Ad id confert roſaceum per ſe, vel cum aceto, aut hederae aut braſſicae ſucco. Quin et ipſa braſſicae folia in aqua calida macerentur, et capiti circumdentur. Eadem braſſica decocta ſi edatur, utilis eſt: vapores enim deſiccat. Praeſentem quoque ebrietatem extinguunt centaurii minoris decoctum, cornu cervinum, ſi eius raſura cum aqua bibatur, et nucleus perſicorum: itemque verbenacae

rectae ſemen ſimiliter ex aqua potum. Cibis utantur boni ſucci, pane loto, ptiſanae ſucco, oleribus, lactuca, ovis ſorbilibus. Denique univerſus cibus ſit ſtomacho utilis, et qui vapores arceat. Potus, aqua iis qui eius potui aſſueti ſunt, vel qui habent ventriculum aeſtuoſum, et exuſtum: vel vinum tenue, album, modicum. Poſt omnem cibum offeratur malum punicum, vel pyrum, vel malum cotoneum, et alia, quae ventriculum roborant. Somni et quietis cura inprimis habenda eſt, cum omnes quieſcere melius ſit. Quies enim confert ad iuvandam coctionem, ut et ſomnus, quemadmodum inedia ad diſcutiendum. Remittente vero ac decreſcente dolore in locis aptis deambulare expedit, maxime ante cibum. Sintque plures ac citae deambulationes: poſt cibum vero breves ac lentae. Fiant etiam artuum frictiones ac ligaturae, et ſi poſt haec dormire nequeant, ad balneum ducantur quam celerrime, calidaque in balneo ſaepe iis affundatur. Si ex vaporibus aut humoribus in caput ſublatis reliquiae ſuperſint poris ac meatibus impactae, chamaemelino oleo, vel anethino, vel poſtea etiam irino, ſi opus erit, diſcutiantur. Vitentur et quae novo vapore caput replent, indeque dolorem ciere poſſunt, qualia ſunt mentha, crocus, moſchus, caeterique vehementiores odores.

Ebrietatem arcentia.

Arcent ebrietatem amygdalae amarae, ſimiliter ex leguminibus lens, vinum abſinthites, ſeu myrteum praeſumptum, myrti baccae

baccae praeaſſumptae. Eſt quoque praeſtantiſſimum ad praecavendam ebrietatem praebibere olei ℥ij. Licet enim poſtea citra ebrietatis periculum, vel integrum vini dolium ebibere: ut quidam ex recentioribus aſſeverat.

Cephalalgiae ex mora ſub ſole curatio.

Cephalalgia ex mora ſub ſole curatur ut diaria ab aeſtu; victu ſcilicet refrigerante, et admotis capiti frigidis prius dictis, quae receptam in eo intemperiem calidam profligent. Quia tamen dolor capitis cucurbitulae modo trahit, partim dictis refrigerantibus et aſtringentibus eſt repellendum, partim frictionibus, et ligaturis, et aliis revellendum, partim ſi quid materiae ſuperſit, digerendum. Si corpus impurum fuerit, aut plethoricum, purgandum, aut mittendus ſanguis: ne huic cephalalgiae ſuccedat diaria febris, aut ſynochus putris, vel non putris, aut ſyneches: id quod vere ipſo in adoleſcentibus plerumque obſervatur.

Doloris capitis ab ictu curatio.

Saepe etiam dolor capitis ex ictu fit, abſciſſis, punctis, ruptis, contuſis, vel aliter laeſis cute, pericranio, membranis, vaſis cerebri, vel horum nonnullis, vel omnibus ſimul. In eoque dolore conſiderandum, lapide an ligno, an ferro, an alio telo percuſſum ſit caput: et hoc ipſo laevi an aſpero, mediocri an vaſtiore, vehementer an leviter. Si dolor in ſola percuſſa parte ſentitur ſine gravioribus ſymptomatis, cutem tantum affectam eſſe indicat. Vicinas partes, vel etiam totum caput extrinſecus occupans dolor,

lor, pericranii laeſionem oſtendit propter continuitatem ſubſtantiae, tum cutis ipſius, tum pericranii. Imo per communionem membranae calvariam ambientis, quam per ſuturas cum dura membrana habet, etiam intra calvariam inflammatio diſtribuitur. Fractum eſſe cranium indicium eſt, ſi percuſſus protinus bilem vomuerit, aut conciderit, aut quaſi dormiens iacuerit: aut eius oculi obcaecati ſunt, aut per nares aureſve ſanguis effluxerit. Si torpor acceſſerit, ſi mens non conſtat, ſi nervorum vel reſolutio, vel diſtenſio ſecuta eſt, et caſus fuit ex ſublimi, vel ictus violentus, veriſimile eſt membranas, vel alia, quae ad cerebrum pertinent, eſſe laeſa, affectionemque eſſe vel omnino lethalem, vel aegre curabilem. Quoniam igitur inflammatio ſubſequitur, dum humores copioſius influunt, et aegrotantes in febrem incidunt, diligenter vel per initia tractentur, ſic ut a vino et carnibus abſtineant, omnibuſque cibis plenioribus, ſolidioribuſve. Ptiſanae cremor, lutea ovorum, malva decocta, lactuca, intyba, cucurbita, pro cibo exhibeantur. Potus ſit aqua ſola, vel decocta cum ſemine coriandrorum, vel pauciſſimo cinnamomo. Quies corporis, et animi tranquillitas praecipiendae. Fugienda ſol, balneum, clamor, et contentio. Cavendum etiam eſt a cibis acribus et ſalſis. His quoque convenit aërem attemperare, ventrem levem habere, in loco parum lucido dormire, et crurum frictionibus uti. Caeterum

rum quod ad medicamenta attinet, primus etiam ſcopus eſt in arcenda inflammatione: Secundus in contuſione, quae vel digeretur, vel in pus convertetur, vel incidetur: Tertius in vulnere, quod agglutinari debet, poſtquam vulneris labra fibulis, vel ſutura conſtricta ſunt: Quartus in ſedando dolore. Optimum igitur eſt, ſi inflammatio membranae timetur, atque ea non pateat, a ſectione venae mediae aut humeralis curationis initium facere, niſi aetas aut vitalis facultas debilis prohibeant. Tum enim clyſteribus humores, qui ad caput feruntur, revellendi ſunt.

Arcet etiam inflammationem roſaceum: de quo id obſervandum, quod eo cum pauco aceto utendum eſt naſcentibus adhuc inflammationibus: in vigore autem conſiſtentibus roſaceum ſolum adhibendum. Ac ne circa initia indefinite acetum roſaceo miſcendum erit. Nam cutis capitis, aut quae poſt eam eſt membranae calvariam ambientis inflammationes citra vehementem dolorem obortae, per exigui aceti ad roſaceum mixtionem iuvari poſſunt: laedentur tamen, ubi magnae fuerint, doloremque vehementem induxerint. Similiter ſi craſſae membranae roſaceum offeratur, ut in his quibus aliquod oſſiculum capitis exciſum eſt, fieri ſolet, ſolum ipſum leviter tepefactum adhibemus. Si contuſio tantum fuerit, reſolventibus erit utendum, et laxantibus, contuſaque pars oleo dulci fovenda eſt tepido,

Roſaceum.

do, aut etiam chamaemelino, lana tegendo ne caput rigeat. Sin magna eſt contuſio cum exiguo vulnere aut nullo, tutius erit contuſum locum vel vulneratum in literae X figuram interſecare, tum ut corruptus ſanguis perfletur, et emiſſarium liberum habeat, tum etiam ut cranii integritas, vel fractura ſpecillo deprehendatur, vulnus linamento impletur, ſpleniis medicamento ex oleo roſaceo, bolo armena, pulvere roſarum, myrtillorum, ovorum albuminibus, et ſimilibus parato imbutis: tegitur ſuperpoſitis lanis vino, et aceto, vel oxycrato immerſis, et expreſſis. Sublato omni inflammationis metu, vulneri ſuppurantia admoventur. Pureque iam facto vulnus repurgatur, ſanies tergetur, carnis generatio procuratur medicamento ex aloë, myrrha, olibano, ſanguine draconis, et tandem cicatrix epuloticis inducitur. Si cranium fractum fuerit, os nudatum vel ſcalpro ſecandum, vel modiolo forandum erit. Dolor diligenter leniendus, vulnus eo modo quo ſuperius, ſed medicamentis ſiccioribus tractandum, id eſt cephalicis proprie dictis, et pulvere radicis ireos, ariſtolochiae, panacis, et ſimilium.

Cephalalgiae ſymptomaticae curatio.

Supereſt nobis agendum de dolore capitis per conſenſum. Is fere eſt cum toto corpore, ut in febribus, quibuſcum ſimul invadit, et cum harum ſymptoma ſit, his peractis ceſſat. Si tamen eſt vehemens, cogimur eum lenire oxyrrhodino, albuminibus ovorum, unguento populeo in calidioribus

bus

bus naturis, ac hora aeſtiva, chamaemelino et anethino in frigidioribus, et hyeme: eaque fronti, temporibus, ac commiſſurae coronali admoventur. Imo ſi vehementior eſt dolor, et cum humorum copia, ut in principio et incremento febrium ſolet, vena ſecanda eſt poſt primam aut ſecundam remiſſionem, praecipue in corporibus boni habitus, multique ſanguinis. Tum enim dolor eſt propter humorum fuſionem, et febrium magnitudinem. Aut vacuatio tentanda eſt pro ratione humoris peccantis. Clyſteribus item acrioribus revellendum, nec non vinculis ac frictionibus inferiorum partium plurimis. Caput etiam roſaceo, vel oxyrrhodino irrigandum. Quin et obſervandum interim, ne ob vapores a ventre ſublatos, aut alvi ſuppreſſionem dolor capitis contingat. Cucurbitulae quoque occipitio aut cervici affigendae. Quod ſi vigiliae acceſſerint, fiant irrigationes ex decocto florum nymphaeae, roſarum, violarum, hordei, capitum papaveris, aïzoi maioris. Si nimis refrigeratum eſt cerebrum ab iis, quae admota ſunt, ſubinde apponantur, quae caput calefacere, atque adeo vacuare ac diſcutere poſſunt, ut oleum chamaemelinum, irinum, anethinum, aut decoctum chamaemeli, anethi, althaeae, in quo etiam decoquantur pulegium, calamintha, ſerpillum, mentha, ſiſymbrium, ſi craſſi lentique ſunt humores. Et perſeverante vehementi dolore, hyoſcyami folia viridia, aut papaveris

cum

cum roſaceo, pauco aceto, ac micis panis ſincipiti ac fronti approximanda ſunt. Quod autem quidam cenſent a repellentibus abſtinendum, cum febris adeſt, quia impediretur perſpiratio neceſſaria, id verum quidem eſt in ſtatu cum criſis expectatur, aut in declinatione, ſed non in principio. Critica enim eſt cephalalgia quaedam, quae accidit dum febris prope iudicationem venit, praeſertim criſi per vomitum, aut haemorrhagiam impendente. In qua remedia nulla quaerenda ſunt, niſi forte quae vomitum aut fluorem ſanguinis e naribus accelerent, et promoveant. Alioqui remedia admota capiti, praeterquam quod nihil iuvant, naturam etiam ſubinde impediunt, et interturbant. Ut autem noſcas an dolor capitis in febribus ſit criticus, primo ſpeciem febris ac naturam conſidera: ſecundo, an morbus ſit ſalutaris: tertio, totius morbi tempus. Febre enim vel valida exiſtente cum iudicationem non portendat; curandus is eſt. At ſi ipſa febris vehemens fuerit, adſintque ſalutis ſigna, ſed prope iudicationem venerit, tunc aliquid tentare non oportet.

Doloris capitis per conſenſum ventriculi curatio.

Frequens etiam eſt dolor capitis per conſenſum ventriculi ab humore praeſertim acri in eo contento. Quare cibus ſit lactuca ex aceto parata, aut panis in iure pulli, addito ſucco uvae acerbae, aut arancii, aut ubi vires exigant, caro pulli elixa: deinde inſperſo ſucco arancii, aut limonis. Potus ſit aqua hordei, aut vinum modice auſterum, ac

probe

probe dilutum. Humor ille acris ſi in ore ventriculi ſit, vomitu ducatur ex aqua tepida, et aceto mulſo tepido. Si in ima parte, ſumta caſſia deturbetur, aut clyſtere detrahatur. Si tunicis ventriculi impactus eſt, pilulis ex hiera purgetur, quae et commendantur, ſi admixtam habuerit pituitam. Benefacit etiam pulvis hierae, vel per ſe, vel cum rhabarbaro, itemque confectio ex hiera nominata. Deinde venter roboretur, nec non facultas concoctrix firmetur remediis convenientibus, de quibus ſuo loco. Frons et facies poſca abluatur. Ita parti primario affectae proſpiciendum eſt ante omnia. Dein ipſi capiti ſuccurritur, primum per aſtringentia ipſum roborantia, ne talem doloris cauſam recipiat: deinde per ea, quae iam receptam in ipſum diſpoſitionem abigant. Raro tamen capiti per conſenſum laboranti remedia admoventur, ſi dolor recens eſt, non autem inveteratus. Tunc enim ſympatheia tranſit in idiopatheiam.

Cephalalgiae per conſenſum iecoris curatio.

Saepenumero etiam a iecore dolor capitis oritur; et quoniam iecur calidum eſt, ſanguinis ac bilis fumum tranſmittit capiti. Tum ad iecur fere tota converti debet curatio. Atque ideo in cibis erunt lactuca, cichorium, endivia, cucurbita, caro pulli cum lactucis elixa, addito arancii, aut uvae acerbae ſucco, ut in aliis. Potus erit aqua pauco vino mixta. Clyſteres infrigidantes immittantur. Vena interna cubiti dextri ſecetur. Bilis infuſione rhabarbari, ac tama-

rindorum vacuetur. Ceratum refrigerans Galeni iecori apponatur; quod ſaepius mutabitur: aut unguentum roſaceum illinatur. Epithemate refrigeretur iecur ex ſtillatitiis liquoribus endiviae et cichorii cum pauco aceto, additis ſantalis.

Cephalalgiae per conſenſum lienis vel uteri curatio.

Rarior dolor eſt capitis per conſenſum a liene, vel utero: isque curandus eſt, partibus affectis auxiliando, ut in ſuperioribus oſtenſum eſt, ut ſi a liene erit dolor, curatio ex capite de melancholia inſtituenda eſt. Si ab utero, is dolor capitis fiet, vel ob menſes retentos, vel nimis fluentes. Si retenti erunt, provocentur eo tempore, quo fluere ſolent. Si plus aequo fluant, ſupprimantur: ut propriis capitibus docebitur. Dolor ab immoderato fluxu menſium arguit ſummam frigiditatem ac ſiccitatem ob ſanguinis profuſionem. Quare ſuppreſſo fluore afferantur alimenta, quae cito nutriant. Dein caput roboretur et humectetur, ut in dolore a melancholico ſucco fieri debet. Haec obiter ſuperioribus adiuncta ſint.

CAPUT VII.

De Cephalaea.

Dolor capitis conſuetus, et multos iam annos crebro levique de cauſa hominem graviter exercens, cephalaea aut hemicrania dicitur: ſed illa totum caput, vel certe maximam eius partem occupat: haec vero

ro dimidiam. De cephalaea priore loco agemus.

Cephalaea itaque eſt velut contumax et diuturna cephalalgia, cum maximis coniuncta paroxysmis, ſed levi de cauſa obortis. A quavis enim occaſione invadit, maximasque habet exacerbationes, adeo ut neque ſtrepitum, neque vocem vehementiorem, neque vini potionem, neque odores caput replentes, neque lumen ſplendidum, neque motum ferre poſſint aegri, ſed in quiete et tenebris ob doloris vehementiam decumbere cogantur. Alioquin ab enumeratis rebus ita commovetur et excandeſcit cephalaea, ut tanquam a malleolis caput ſibi pertundi putent; quidam etiam caput frangi, contundi, diſtendique ſentiant. Et quanquam is dolor eſt interdum continuus, ſaepius tamen ex intervallis repetit, et expectatur. Intermittunt enim exacerbationes, ut in comitiali morbo, ſuntque ordinata intervalla, aut inordinata. Nonnullis ab occaſu ſolis usque in meridiem, tuncque ex toto remittitur: vel a meridie in veſperam, aut etiam ulterius in noctem permanet: vehementiusque foeminas exercet, ob diligentiam capillorum. *Cephalaea quid.*

Convenit quidem inter cephalaeam et cephalalgiam, quod ambae ſimilem aptitudinem afficiendi capitis habeant, ſive propter ipſius imbecillitatem, ſive propter ſenſus exſuperantiam; ſed inter ſe diſcrepant, quod per cephalaeam partes capitis *Diſcrimen inter cephalaeam et cephalalgiam.*

 multo

multo redduntur, quam in cephalalgia, debiliores.

Pars affecta. Porro in cephalaea partes affectae poſſunt eſſe variae ac multiplices, non aliter ac in cephalalgia: ſed membranae ſaepius patiuntur, non modo, quae ſunt involucra cerebri, verum et exterior calvariae membrana, prout hae vel illae partes promptius afficiuntur, ac tum vel ad radices oculorum dolor progreditur, vel in pericranio tantum, et in ſuperficie haeret.

Affectus quis. Quis autem affectus ſit cephalaea, ex ante dictis cuivis notum eſſe poteſt.

Cauſae. Inſuper eius cauſae tot ſunt, quot cephalalgiae et aliorum dolorum, nempe intemperies, et continui ſolutio. Intemperies quidem ſimplex, compoſita ſine materia, (eaque ſi firmata eſt, curatu difficillima) vel cum materia. Atque haec fere vapor eſt frigidus et craſſus, (qui exitum non habet) et flatus; vel materia craſſa, frigida. Flatus aliquando ex inopia caloris, et materia alimenti: aliquando alimenti vitio: nonnunquam vitio pituitae craſſae et lentae, quae membranis inhaereſcit, unde vehemens diſtenſio membranarum, ut inde ſuturae relaxentur. Atque hic ſenſus eſt frigoris: quanquam aliquando agitatione materiae et putredine calor accenditur: ubi iam febris, et aliquando inflammatio ſuccedit. Sed ſine his, quaſi malleolis obtuſis, aut acutis feriantur, dolent. Rarius arteriarum vitio, et bilis permixtae flatibus, aut aliis de cau-

ſis

ſis cephalaea oritur. Alii cauſas cephalaeae tractarunt enodatius, his verbis: Cephalaea fit ex inflammatione membranarum capitis, praeſertim pericranii et fibrarum, quibus appenſa eſt cerebri craſſa membrana, aut ex obſtructione impediente liberam humorum per caput delationem, aut diſtenſione, quae a flatu fit, aut acrimonia vaporum, et humorum aſcendentium ad caput, aut ibidem genitorum, ob malam qualitatem, quae in capite conſiſtat. Aut oritur eadem ab intemperie calida capitis trahente ad ſe ab imis partibus: aut ab imbecillitate a frigore vel calore contracta, qua cogitur caput aliorum membrorum excrementa ſuſcipere. Raro hic affectus a cauſis externis pendet.

Notae cephalaeae ex dictis paulo ante de eſſentia eiuſdem patere poſſunt. Cauſarum vero notae hae ſunt: ſi inflammatio cauſa erit, gravitas aderit cum tenſione et pulſu, et ardore, eritque inflammatio non exquiſita: alias non foret diuturna cephalaea. Obſtructio fit ab humoribus craſſis, qui cum dilatantur, incaleſcentes ac putreſcentes efficiunt dolorem, et ſentitur gravitas cum diſtenſione mixta. Flatus diſtenſionem facit ſine gravitate. Si diſtenſio ab acri fit vapore, cum diſtenſione morſus et acrimonia ſentietur. Si calor capitis ad ſe deduxerit excrementa, ardor capitis aderit, et acria excrementa aut aliunde deducentur, aut deducta corrumpentur, ac ſentietur pauca gravitas, morſus autem et acrimonia vehemens, praeſertim ſi malum *Signa.*

membranas invaſerit, quae quamvis oculorum radicibus malum impertiantur, ſi internae fuerint videlicet, malum tamen extra calvariam oſtendent, quod et ad frontem et ſupercilia extendetur. Et qua parte dolor fuerit, tactu vel levi dolor augebitur, et ſaepe extra humores, vel puſtulae erumpent. Si imbecillitas ſequatur frigidam intemperiem, ſenſim excrementa frigida excreſcent, et gravitatem cum ſenſu frigoris inferent, atque hi a frigidis laedentur: faciem autem habebunt decoloratam, et oculos ſubtumidos, et linguam. In ſumma, ex ſignis iam dictis, ex antecedente vita, temperamento totius corporis, vel praecipue capitis, tum etiam viſcerum, de cauſis inquirendum eſt.

Prognoſticon. Si vetus in capite dolor eſt ex frigida ortus materia, difficulter ſaneſcit, praecipue in ſenibus.

Curatio. Quod reliquum eſt, victus ratio pro cauſarum ſimilitudine non alia eſſe debet, quam quae in praedictis capitis doloribus praeſcripta eſt. In genere alimenta acria, ſalſa, acida vitentur, et omnia, quae vapores gignunt: item clamor, ſtrepitus, ſplendor magnus, nocturnus aër, praeſertim quem radii lunae illuſtrant. Coena frugalis et ſimplex eſto. Curandi etiam methodus per medicamenta eadem proderit: tametſi in cephalaea expugnanda valentioribus utendum ſit. Nam ſi humorum aut vaporum copiam eſſe conſtiterit, ſi quidem propter totius corporis plethoram

facta

facta eſt, univerſo corpore vacuato eam ſanabis. Itaque venam mediam, aut externam cubiti tundes. Clyſteribus acrioribus uteris. Si etiamnum ſanguis redundabit, venam frontis rectam ſcindes, aut venam ex naribus aperies. Deinde capillis novacula detractis, cucurbitulam vertici affiges, quam ſcarificabis liberius, quo ſanguis uberius attrahatur, et partes profundiores incidantur. Si vero caput debile exiſtens humores ſublatos ac vapores ſuſcipiat, revellantur per clyſteres, et vincula iniecta, nec non per plurimas partium extremarum frictiones. Mox etiam corpus medicamento purgetur, ut hiera, rhabarbaro, et ſimilibus: quorum vim exacuere poteris, prout craſſi ſucci cephalaeam efficient, vel bilis in univerſo corpore redundabit. A totius corporis vacuatione, tuto ad ea, quae particulatim caput evacuant, accedes: nempe ad maſticatoria, et ea, quae naribus induntur medicamenta. Verum improbantur maſticatoria, ſi ulcera fuerint in ore vel faucibus: vel ſi pulmones opportuni ſunt ulceri, phlegmoni, fluxioni.

Tunc enim errhina praeponenda ſunt. *Errhina.* Attamen errhina laedunt oculos imbecilliores, et iam laborantes, nocentque ubi naſus opportunus eſt ulceribus, ut in lue venerea: tumque ſatius eſt gargariſmatis uti, quae ab oculis avertunt.

Sternutatoria etiam obſunt iis, quibus eſt *Sternutatoria.* defluxio in pulmones, ſed iuvant eos, quibus caput repletum eſt vaporibus, et quibus

iam tenuis, atque inciſa materia eſt. Adhaec errhina et ſternutatoria praeferenda ſunt, ubi pars anterior capitis purganda eſt, quemadmodum diamaſſemata caput poſterius melius repurgant. Haec autem per occaſionem huc attulimus, quae aliis capitibus adaptari poterunt, ne ſaepius repetantur. Quod attinet ad topica, fotus et irrigationes initio fiunt ex repellentibus, ut oleo omphacino, et roſaceo per ſe, vel cum aceto illito: et quod ex capitibus papaverum, et tenellis oleae germinibus, et hederae corymbis ac mentha viridi apparatur, et ſimilia. Adhibentur autem remedia tepida, ubi copia humorum frigidior et crudior fuerit: frigida, ubi calidior et bilioſior extiterit. Poſthaec admoveantur diſcutientia, ut oleum chamaemelinum, anethinum, et ſi humorum craſſiorum copia fuerit, ſerpillum, aut pulegii comam, aut calaminthes, aut menthae, in eo elixabis, capitique adhibebis. Haec omnia praeterquam quod materiam vacuant, robur etiam ipſi particulae addunt. Ad idem proſunt aſelli ſub aquario vaſe naſcentes, millepedae dicti, ſi oleo incoquantur. Praeter dicta remedia tonſura, aut raſura capitis diuturnis doloribus multum confert; quamdiu tamen dolor viget, non eſt tutum ad cutem tonderi. Et tonſura quidem capitis aperit poros cutis: contra raſura denſam cutem reddit. Interim quoniam in cephalaea cerebrum eſt valde imbecillum, ideoque diligenter corroborandum, aſſu-

aſſumendae ſunt confectiones diambra, diamoſchum, aromaticum roſatum, aurea alexandrina, conſervae anthos, ſtoechados, florum ſalviae, acori. Admovenda vero ſunt praeter ea, quae iam diximus, odoramenta, ſuffitus, et pulveres cephalici inſpergendi ſincipiti, ſacculi cephalici applicandi, et cucuphae: quorum omnium deſcriptiones ſuperiori capite docuimus. Iam contumaci morbo, maxime ſi eſt a frigidis et craſſis humoribus, capiti detonſo, aut raſo, ut dictum eſt, fortiora applicentur, quale erit oleum de caſtoreo et euphorbio, quod conficitur ex libra una olei de keiri, et uncia dimidia caſtorei, vel euphorbii. Emplaſtra conveniunt ex ladano, ſtyrace calamita, emplaſtro de betonica, gummi pini, emplaſtro de Vigo ſive mercurio, et aliis. Extrema quoque remedia ſunt raſo capillo ſinapiſmi, dropaces, et phoenigmi, de quibus poſtea in morbis cerebri. Quibus ſi nil proficitur, veniendum ad cauſtica, quae vel cervici, vel brachio ad muſculum deltoidem admoventur, qua perreptat vena humeralis. Si a flatu cephalaea ortum habet, evacuato humore, a quo flatus levatur, bis in die medicamentum diacyminum, vel dianiſum ſumendum eſt, et paucum vinum ſuperbibendum. Sacculi ex ruta, ſtoechade, cumino, et aniſo tritis, calidi ſunt admovendi. Si imbecillitas capitis ab aliqua intemperie oriatur, contrariis curetur. Deinde caput roboretur alimentis boni ſucci, et amygdalato,

et ex avellanis toſtis in iure carnis pulte facta, dormituris ingerenda: aut ſi mane ingeratur, ſuperdormiant. Quod a viro inter iuniores apprime docto commendatur.

CAPVT VIII.

De Hemicrania.

Hemicrania, ſicuti ovum, et clavus, a partis patientis figura, et magnitudine nomen traxit. Eſt autem hemicrania, affectio valde dolorifica mediae partis capitis, aliquando dextrae, interdum vero ſiniſtrae, et ad ſuturam uſque ſecundum longitudinem eius extenſam protenditur. Ea enim dolorum interſtitium eſt. Cumque per intervalla ut plurimum repetat, circuitus habet quotidianos, tertianos, varios.

Quae pars afficiatur. Et quibuſdam contingit, ut extra calvariam doloris ſenſus percipiatur: alii in capitis imis partibus dolorem ſentiunt: aliqui vero circa temporum muſculos vehementer dolent. Interdum vero tam vehemens eſt dolor, ut manus contactum non ferant: et in iis palam eſt membranam calvam ambientem affectam eſſe, et neque cutem ipſam ab affectione immunem exiſtere: quemadmodum ſi in cerebro eiusque membranis dolor ſentitur, ad oculorum radices extendetur, neque manuum contactu dolor irritabitur. Ita perſpicuum eſt, quaenam af-

fecta

fecta pars ſit, et quo modo ea dignoſcatur, et quo affectus genere contineatur, cum dolor ſit.

Cauſa tanti doloris eſt vaporum, aut humorum, aut utrorumque, vel multorum, vel calidiorum, et acrium, ſalſorumque influxus, ſive per venas, ſive per arterias. Affluunt autem hi, vel quod a cerebro eiusque membranis foras depellantur tanquam redundantes, aut vitioſi, vel quod a partibus, quae infra caput ſunt, ſurſum mittantur. Nam hemicrania magna ex parte fit per conſenſum cum ventriculo, aut liene, aut iecore, aut in foeminis lactantibus ab ipſis mammis, ubi lac aut retineatur, aut putreſcat. Ab his enim partibus aſcendens vapor, capitis membranas diſtendit, et quandoque mordet etiam, ut ſcripſit quidam vir inter iuniores doctiſſimus. *Cauſae.*

Ac vapores quidem tenſivis doloribus afficiunt: bilioſa excrementa mordaces inducunt: plenitudo gravitatis ſenſum adfert: rubor et calor humores calidos atteſtantur. Et quando ex multitudine humorum ſeu vaporum, quando etiam ex calidis ſeu frigidis hemicraneus dolor excitatur, quando etiam a flatu, ex dictis antea cuivis patere poteſt. *Signa.*

Caeterum hos dolores ne ſpreveris unquam, quia quo plus temporis protrahuntur, maiores cruciatus ſuperveniunt, *Aretaeo* teſte. *Prognoſticon.*

Curatio autem, ut in praecedentibus dolo- ribus, pro cauſarum diverſitate varia eſt. Inprimis *Curatio.*

primis vivendi lex iuxta praedicta inſtituatur. Sed praecipue ab aegris vitentur, quae vaporum copiam ad caput mittere poſſunt, ut allia, caepae, ſinapi, raphanus, ac ſimilia. Vitentur et quae ſunt flatulenta. Poſtea conſiderandum numquid miſſione ſanguinis opus ſit: ut ſi ob plenitudinem malum exortum eſt, humeralis vena, quae e directo male affectae particulae reſpondet, incidatur. Si vero eſt propter unius humoris redundantiam, per convenientia pharmaca vacuabitur. Iſque ſi erit calidus, bilem expurgante utendum erit: ſi frigidus, eo, quod pituitam, vel ſuccum melancholicum educit. Cephalaea enim et hemicrania non alia medicamenta requirunt, quam quae prius deſcripta ſunt: eadem tamen valentiora expoſtulant. Alioqui cum in his dolores antiqui ſint, levia ſpernunt remedia, fortioribus non facile cedentes. Igitur humor peccans coquendus primo, ac deinde vacuandus accurate. Prodeſt et uſus maſticatoriorum, nec non gargariſmatum, qualis iam dictus eſt.

Topica. Quibus peractis ad topica auxilia tuto devenietur. Quocirca aeger tum per digitos propriae manus, tum per linteum dimidiam frontis partem, atque eam praeſertim, quae circa temporum muſculos eſt, confricando excalefaciat, idque ante irritationis tempus. Poſt exacerbationem vero ad medicamenta hemicranica appellata accedendum erit: quorum copia apud *Galenum* in libris κατα τόπȣς reperitur. Atque ſi calor multus in dolo-

doloribus percipitur, iis, quae refrigerans quidpiam habent, utendum: citra vero hunc, ea, quae multum calefacient, convenient: utrisque etiam aliquid corroborans, quod aſtrictoria facultate praeditum ſit, miſcendum. Hic enim cum ſumma ſit imbeſcillitas, ut in cephalaea, ſummo ſtudio caput ſimiliter corroborandum venit (ut dictum eſt) odoramentis, ſuffitibus, pulveribus cephalicis, ſacculis, cucuphis admotis: aſſumptis etiam interim, ut confectionibus, aut conſervis capite ſuperiori enumeratis.

Itaque quamvis eadem fere, quae inveterato capitis dolori medentur, hemicranicis auxiliantur: his tamen euphorbium maxime confert, ſi cum aceto teratur: ac ſi dextrum tempus dolet, illinatur ſiniſtrum; et contra. Optimum etiam eſt in frigida cauſa unguentum, quod ſequitur. ℞. *Olei anethini, irini ana* ℥ſ. *piperis albi, ſerpilli ana* ℈jſ. *caſtorei* ℈j. *euphorbii* ℈ſ. *cerae* q. ſ. *fiat unguentum, quod dimidiae frontis parti, aut muſculo temporis illinatur. In aurem etiam infunditur gutta una, vel duae, ex oleo, quod excipit olei dulcis* ℥j. *euphorbii* ℈j. *miſceantur.* Laudatur et capiti admotum *ſtercus columbinum cum melle, oleo laurino, et pauco aceto.* vel, ℞. *Radicis cucumeris agreſtis* ℥ij. *coquatur in oleo antiquiſſimo, poſtea contundatur et reducatur ad formam unguenti: quo pars anterior capitis prius raſa inungatur.* Lavari etiam debet caput aqua vitis, quae maxime diſcutit. His pa-

Euphorbium.

rum

rum iuvantibus fortis fiat ſinapiſmus, ut cutis exulceretur, et veſicae excitentur. Sed ſtatim ab exulceratione auferatur, ne nimis ulceret: vulnus abſtergatur, et mundificetur baſilico: dein ad cicatricem ducatur, ut artis eſt: diu tamen vulnus maneat apertum, ut materia ſenſim vacuetur. Sunt qui veſicatoria occipitio admoveant, parte ſcilicet anteriori laborante. Convenientiſſimum etiam eſt ſincipiti cauteria ex candenti ferro adhibere. Summatim conducunt metaſyncritica dicta, quae materiam e profundo ad circumferentiam trahunt. Si a calidis humoribus, aut vaporibus, dimidiae partis capitis dolor excitatus eſt, auxilia convenient, quae ſupra in dolore capitis a bilioſis humoribus commemorata ſunt. Si malum eſt a ventriculo et vomitus ſponte non ſuccedat, provocetur ex decocto ſeminis raphani, vel ſimilium. Si iecur in cauſa eſt, curetur ut cephalalgia per conſenſum a iecinore. Idem iudicium erit, ſi fiet a liene. Sin vero ex lactis corruptione naſcatur, lac emulgendum, et oleum chamaemelinum admovendum eſt mammis, quod excrementa diſſolvet, partemque attemperabit.

CAPVT IX.

De vertigine et tenebricoſa vertigine.

Hactenus de affectibus, qui maxime in cerebri membranis conſiſtunt: iam de ſym-

ſymptomatis, quae cerebri ventriculos, ſenſusque et motus vias praepediunt. Inter quae δῖνος, ἢ ἴλιγγος graecis dictus numeratur, ἀπὸ τῦ δινεῖν, quod eſt volvere, vertere: καὶ ἰλιγγιᾶν, vexari vertigine, unde et vertigo latinis dicitur, cui et σκότωμα, et σκοτόδινος accenſentur.

Δῖνος, σκότωμα, καὶ σκοτόδινος quomodo diſtinguantur.

Atque illa tria δῖνον, σκότωμα et σκοτόδινος quidam ſic diſtinguunt. Δῖνος ſeu vertigo eſt, quando omnia circumagi videntur. Σκότωμα ſeu ſcotomia vulgo, quando repentinae tenebrae oculis offunduntur. Σκοτόδινος, quando utrumque contingit, veluti tenebricoſa vertigo. Aeger ea, quae foris ſunt in gyrum converti putat: oculi eius tenebris obducuntur: caſuro ſimilis videtur. Siquidem non habet ubi conſiſtat, cum verſari omnia exiſtimat. Apud alios δῖνος ſeu vertigo, eſt affectus, quo ſimul omnia, quae cernuntur, circumagi videntur. Cum vero ſimul offunduntur tenebrae, adeo ut viſus repente evaneſcat, σκοτόδινος ſeu tenebricoſa vertigo appellatur. Σκότωμα denique pro utroque affectu ſumitur, et ſaepius pro vertigine: tametſi ſcotomatis appellatio maiorem cum ſcotodino affinitatem habere videatur. Vt ut ſit, δῖνος καὶ σκοτόδινος vehementiae ſeu intentionis ratione, vel pro maiori aut minori cauſae impreſſione tantum inter ſe diſcrepant. Σκότωμα autem cum in eo ſine circumactione, aut illa ſane levi, tenebrae offundi videntur; aut ſolum fumi, nubes, muſcae volitare ob oculos putan-

tantur, merito incipiens σκοτόδινος dici poteſt.

Vertigo quid. Sed praetermiſſa nominum ratione, vertigo definitur depravata imaginatio a motu depravato ſpirituum, vel vaporum, vel humorum in cerebro, ad quem omnia, quae oculis obiiciuntur, circumagi exiſtimantur. In ea autem ſenſus viſus minime perit, neque concidunt aegri, ut in ſcotodino interdum cadunt, niſi propinquis adminiculis fulciantur, maxime ſi in circulum circumvertuntur: quanquam idem et quietis, et in lecto iacentibus accidit. Et quod ſanis poſt multas circuitiones corporis, idem aegrotis unica in gyrum converſione contingit. Quin etiam ſi alium quempiam, ſi undas, ſi rotam, ſi trochum, aut quid ſimile circumvolvi inſpexerint, idem perpetiuntur: quia ſcilicet ſpiritus viſivus ad ea, quae circumvolutantur allabens movetur, et ſimul cum illis circumfertur.

In quo diſſideant vertigo et ſuffuſio. Diſcernitur haec affectio ab hypochymate, in quo etiam eſt obtenebratio, et in quo fumi, nubes, muſcae volitare creduntur, quod hypochyma ſuam cauſam habet in oculo, nempe aquam, vel fumum; nequaquam vero in cerebro.

Vertiginis et Epilepſiae diſcrimen. Diſtinguitur et ab epilepſia, tum materia; quae eſt humor aut vapor in vertigine quidem craſſus, turbidus, et caliginoſus, adeo ut viſui ac menti caliginem inducat, praecipue ſi in opticum transfertur; in epilepſia vero acris et malignus: tum ſymptomate,

quia

quia convulſionem affert epilepſia, quae nulla eſt in vertigine.

Vt autem plenior ſit vertiginis diſquiſitio, in ea affici conſtat cerebrum, in cuius ſcilicet partibus inordinata fit motio humoris flatuoſi, vel ſpiritus. Quod etiam patet ex laeſione functionum eiuſdem cerebri: ſi quidem hic animales oblaeduntur actiones, quamvis non omnino eaedem, nec eodem modo. Namque in vertigine depravate imaginatio laeditur, diminute vero viſio, vel forte etiam depravate. In tenebricoſa vertigine cum ipſa depravata imaginatione, non viſionis imbecillitas, ſed ablatio percipitur.

Quae pars afficiatur.

Itaque vertigo ſymptoma eſt in genere noxae functionum cum imaginationis depravatae, tum viſionis diminutae. At in tenebricoſa vertigine non modo aberrat imaginatio, quae falſo putat omnia circumagi, ſed et viſiva functio abolita eſt, et interdum motrix facultas, cum ſaepe aegri ipſi concidant. Neque mirum cuiquam videri debet tot laeſarum functionum ſymptomata invehi, cum ſpiritus, qui in priori cerebri parte conſtituti ſunt, indebito ſeu perverſo motu ferantur. Sunt enim inſtrumenta et ſubiecta facultatum tam exteriorum quam interiorum animae, ut ſenſus cuiuſvis, imaginatricis, et reliquarum. Imo non defuere etiam, qui hic dixerunt laedi ratiocinatricem, ſed falſo ac immerito. Nam cum aeger agno-

Vertigo quis affectus.

ſcat ſe falſa imaginari, iure ipſa ratio ſeu cogitatio illaesa eſſe dicitur.

Cauſae. Cauſa vertiginis proxima eſt quicquid turbulentos ſpiritus procreare, vel procreatos commovere poteſt, ſive internum, ſive externum fuerit. His enim, qui illi obnoxii ſunt, acceſſionem cient evidentes cauſae, ſolis aeſtus, exercitatio immodica, et quaecunque humores calefaciunt, vel agitant, vel cerebrum concutiunt, ut rotarum circumactus, aquae vortices et huiuſmodi. In capite affecto primario cauſae ſunt humores repente ac violenter agitati, animi affectiones, ut ira, timor; omnis intemperies, ſive arteriarum, ſive cerebri coctionem impediens aut corrumpens: praeſertim calida, humores extenuans, et in fervorem agens, aut multos vapores gignens. Similis cauſa eſt acrior ſenſus partium cerebri, et bilioſus habitus totius corporis: unde fervido ſpiritu et acri partes cerebri facile replentur. Frigida quoque cerebri intemperies, cruditatis parens, indeque multorum et craſſorum vaporum: unde ſenum diuturnae vertigines *Hippocrati.* Cum enim cerebrum multa pituita plenum eſt, ab ea flatus levatur, qui ſua craſſitie caliginem inducit; et quia in orbem convertitur, ſecum quoque ſpiritus animales in circulum agitat. Movetur autem potius in orbem, quam alio quovis motu, more flammae et fumi in furno coërciti. Id efficit capitis rotunditas, et ventriculorum cerebri cameratio, ſeu corpus pſalloeides,

des, ad quod cum vapor iuxta levium naturam delatus, nec altius perferri poteſt, reflectitur, et in orbem movetur, non aliter, quam cum exhalatio, quae ſurſum tendit, nubibus viam praecludentibus in latus ducitur, et ventum procreat. Alii motus huius cauſam tribuunt meatuum denſitati atque obſtructioni, unde vapores intercluduntur, et per ventriculos circumaguntur. Cauſis paulo ante dictis adde conatum naturae in ſecernendis humoribus per criſin, translata ad cerebrum materia poſt criſes imperfectas. Mittuntur autem ad cerebrum vapores e ventriculo per inediam, calore (alimenti inopia) humores noxios exagitante, acres incidente, calefaciente, et ventriculum pravis ſuccis replente, vel per cruditates, caloris nativi imbecillitate, qui vapores ſecernit, ſecretos diſſolvere nequit. Nam aliquando humor illic pravus acervatur, vel genitus, vel aliunde accitus, vel cibus corruptus continetur. Itaque a ventriculo ſpiritus vaporoſus attollitur: qui cum exitum non reperiat, circumducitur. Idem fit ab aliis viſceribus, hepate, liene, utero, toto corpore, excrementis retentis, haemorrhoidibus ſuppreſſis. Quanquam igitur ex tot cauſis fit vertigo, ſemper tamen morbum in via conſequitur, hoc eſt obſtructionem ex flatuoſo ſpiritu ortam: quae ſi eſt ſine caſu in terram, in viis ſpiritus viſivi magis erit: ſi cum caſu, etiam in viis ſpiritus motivi.

Signa. Quod attinet ad ſigna: In vertigine, inquit *Aretaeus*, gravitas adeſt capitis, ſplendida oculis inter multas tenebras ſeſe offerunt, ſuimet aeger propinquorumque ignarus eſt, cumque morbus augeſcit, tunc tibiae ſolvuntur, ac humi repunt. Si vapor a ſanguine eſt, rubedo faciei et oculorum apparet, item conſpicuitas venarum in oculis, pulſatio temporum et venarum poſt aures cum calore capitis. Si in cerebro craſſus ac frigidus humor cauſa eſt, qui vel meatus aut ventriculos cerebri intercipit, vel meningibus impactus eſt, eius notae ſunt dolor capitis gravis, diſtendens, et veluti ſenſus mallei intus percutientis, ſonitus et ſibila aurium, olfactus vel auditus oblaeſus, quibusdam et guſtus, atque quivis alius ſenſus, qui a capite initium ducit. Atque his ſenſus externi ſenſim laeduntur, ſi in nulla parte inferiore vitium eſt. Raro fit a bile, vel melancholico ſucco vapor, qui committit vertiginem. Tamen ſi fervido ſpiritu et acri partes cerebri repletae ſunt, rodens erit dolor ac pungens. Si in arteriis idem continetur, non modo capitis, ſed et totius corporis vehemens pulſatio eſt. Si vero ori ventriculi cerebrum conſentiat, nauſea, inappetentia, oris amaror, cardiogmos ſeu oris ventriculi eroſio aderit; aut ſi quae alia pars huic malo originem dedit, eius affectae indicia praeerunt. Quemadmodum ſi ab impuro corpore fiat vertigo, cerebro ſcilicet infirmo, coctionis tempore, et cum a ſomno ſur-

ſurgunt, vehementius vertuntur. Tenuis urina eſt, pauca, alvus dura: color humori redundanti ſimilis.

Praedictae affectiones non ſunt contemnendae, cum proximae ſint comitiali et apoplexiae, mediaeque dici poſſint inter eas, quae periculo vacant, et pernicioſas. Si quae oculis obverſantur, ſpectra ſunt rubentia, & ſanguinolentiora, denuntiant maniam: in qua non modo phantaſia, ſed et ratio laeſa eſt: Sin rubore ſaturata, ſeu purpurea, comitialem. Imo veteres vertiginem denominaverunt epilepſiam parvam. Sed *Aretaeus* paulo aliter, bile, inquit, in vertigine reiecta per vomitum furor enaſcitur: atra vero melancholia ac pituita exeunte, morbus comitialis efficitur. Horum morborum talis eſt converſio. Aegrius etiam tolluntur vertigines a frigidis humoribus, quam quae a calidis; ut quae a proprio cerebri vitio, quam quae per conſenſum. Hyeme, aut veris initio exacerbatur ſcotomatica paſſio. Et, vertigine corripiuntur magis, qui cum ſoliti eſſent purgari per aures ab excrementis cerebri, repente tali vacuatione fuerunt privati: reſtituti autem ſunt facta per medicamenta aperientia ad aures irritatione. Vertigo ſi cephalaeae ſucceſſit, aut ex vetuſta alia aegritudine orta eſt, malum. *Prognoſtica.*

In victus ratione deligenda, aeger commoretur in aëre temperato, puro, lucido, (paroxyſmo tamen ingruente aegrum in ob- *Victus ratio.*

ſcuro et quieto aëre collocare praeſtabit, ubi vapores et ſpiritus moti ad quietem facilius reducuntur) fugiat aërem craſſum, nebuloſum, nocturnum. Caveat pariter a ventis maxime auſtralibus. Solis et lunae radium vitet: aſpectum quoque rerum velociter motarum, ut currentis fluminis: aut in circum, ut rotae, et trochi, et initium praecipitiorum. Somnus diurnus vitetur, nec in loco calido capiatur. Nocturnus ſit prolixior, aut mediocris, non ſtatim a cibo, ſed horis ſaltem duabus poſtea. Caput ipſum multis tegumentis non operiatur, ne nimis caleat: idque purpura induatur. Alvus ſit mollis ſponte, vel arte. Exercitatio mediocris, et ante cibum per intervalla, ut curſu, ſaltu, diſco. Et locus in quo deambulabit aeger, ſit longa porticus, ne cogatur ſaepe reiterare, et corpus circumvolvere. Praecipue inter exercendum, quoad fieri poterit, caput quieſcat. Frictionum etiam creber uſus ſit, priuſquam ſurgant: quae a ſupernis partibus ad infima deſinant. Animi perturbationes maxime fugiendae, praeſertim ira, timor, moeſtitia, et longa ſtudia: pariter clamores, contentiones, et cantus. Cibi ſint boni ſucci, coctu faciles, flatuque omnino carentes, ſtomacho ac ventri commodi, iique modici. Propterea et ſatietas non minus quam fames vitanda erit. Quapropter carnes ſint perdicum, caponum, phaſianorum, gallinarum, vitulorumque, piſces ſaxatiles. Potus ſit vinum aquoſum, album, tenuiſſi-

tenuiſſimum, non admodum antiquum, ne caput feriat, aut loco vini hydromel, aut decoctum aniſi, vel cinnamomi. Qua ratione evaporantes cibi, ut caepa, allium, ſinapi, acetum, atque id genus alia vitentur. A cibo exhibeantur, quae vim habent aſtringendi, ne vapores ſurſum ad caput deferantur: ut pyra, mala cydonia, pulvis e coriandro praeparato, aniſo, foeniculo dulci, glycyrrhiza, drageta communis vulgo dicta: idque praeſertim, ſi vitio ventriculi fiant huiusmodi affectiones.

In acceſſione aegrum excitare convenit odoribus animales ſpiritus recreantibus, et praeſidiis a capite avertentibus. Sed inprimis quies iniungenda eſt. Cauſa enim morborum effectrix prima eſt, cum perſeverat, auferenda: quae ſi externa eſt, ut corporis in gyrum circumactio, inhibeatur. Tumque praeſens remedium eſt, ut aeger ſupinus collocetur, ita ut nates capite ſint altiores. Sin corporis circumacti aſpectus ſit cauſa, intueri diſinat, artus fricentur, vinciantur. Glandes et clyſteres immittantur. Sin vero cauſa eſt interna, ut motus ſpirituum immodicus et inordinatus, aër ſit obſcurus, quia lux ſpiritus exagitat. Aſſumantur intro frigida, ut ſaccharum roſatum, ſyrupus roſatus, e ribes, granatorum, cydoniorum, cum duplo aquae roſarum, lactucae, plantaginis: ut ſpirituum motus turbulenti ſedentur. Inungatur et pars anterior capitis oxyrrhodino, ut ſomnus conci-

Curatio acceſſionis.

cilietur, et ſpiritus agitati quieſcant. Aqua roſacea et acetum olfacienda offerantur. In paroxyſmo vertiginis vomitio aliquando cietur: mithridatium datur, theriaca in aqua vitae diſſoluta. Vbi conquieverit aeger et vires robuſtae fuerint, ſi ſanguis abundarit, nihilque obſtiterit, humeralis vel media vena ſecetur, ſive morbi principium fuerit, ſive proceſſerit. Hocque tempore vult *Aëtius* caput irrigari oxyrrhodino, ad repellendos vapores, qui ex concitato ſanguine in caput feruntur.

In ſanguinis miſſio ne quid advertendum.

Sed in ſanguinis miſſione animadvertendum, ne confertim vacuetur ſanguis, cum ex qualibet occaſione concidant aegri: ſed pluribus detractionibus ex quibuſdam intervallis, ut congruam menſuram expleant. Si quid miſſionem ſanguinis prohibeat, mirifice confert per acrem vacuare clyſterem: dein per medicamentum purgans redundanti humori calido vel frigido ſemper aptandum, praecedente tamen eius coctione ac praeparatione, de quibus in cephalalgia fuſiſſime. Paulo poſt cucurbitulae cum ſcarificatu affigantur, quae aſcendentem in caput materiam, et eam, quae iam in cerebro continetur, vacuent. Tum quoque apophlegmatiſmis, gargariſmis, errhinis, et ſternutamentis reliquiae materiae deplendae ſunt. Iuvant etiam opiatae, et condita parata ex veteri theriaca, mithridatio, conſerva anthos, acoro condito, pulvere electuarii laetificantis

Rhaſis

Rhaſis, de gemmis, cum ſyrupo conſervationis corticis citri, cum oxymelite ſimplici, vel ſcillitico: vel ſyrupo de ſtoechade. Sacculi praeterea, cucuphae, et ſimilia ad coniunctae materiae vacuationem conducunt.

Frictio capitis.

Saepe etiam iuvat caput ante cibum fricare, et pectine ſcalpere. Sed alii modis omnibus a frictione capitis deterrent, quae illud replet vaporibus tantum abeſt, ut vacuet. Admitti tamen poteſt, ſi omnia averſionum genera praeceſſerint. Confert quoque decocto pulegii et calendulae crura abluere bis in hebdomade, ieiuno ventre, vel aegrum ad balneum ducere, praeſertim naturale, et aluminoſum, et caput embrocha ex diſcutiendi facultate praeditis medicamentis irrigare. Si caput in balneo incaluerit, aut calidiori capiti ſint aegri, roſaceo caput perfundatur ac refrigeretur, praeſertim circa ſinciput, frontem, ac tempora.

Arteriotomia.

Si adhuc affectio perſeverabit, praeſertim effervescente ſanguine, et ſi ex vaporibus calidioribus per arterias ſurſum elatis orta ſit, arteriae ipſae iuxta tempora ſitae, poſt aures incidantur. Et arteriarum ſectio nonnullos ſanavit, quibus ſpiritus flatuoſus a partibus inferioribus in caput aſcendebat cum pulſu, et arteriarum impulſione ac ſaltu. Sed de arteriarum ſectione id annotarunt recentiores, quod ſi per exteriores venas vapor efferatur, illa quidem conferre poteſt. Eodem pacto

reprimentia iuvant. Sin vero per interiores, nihil. His conſentaneum eſt, quod ſcribunt alii, per altiores arterias, quae ad cerebrum ex ipſius baſi per retiformem plexum aſcendunt, aliquando vaporoſum calidumque ſpiritum elabi, ac cerebrum implere: tum etiam quandoque flatuoſum ſpiritum ex inaequali intemperie oriri: quibus certe arteriarum ſectio utilis eſſe non poteſt. Haec autem arteriarum ſectio, quae ſane eſt pro ultimo remedio, non temere tentanda eſt, cum in earum ſectione pauci chirurgi ſint exercitati.

Cauterium poſt aures.

Loco cuius ſectionis arteriarum applicatur cauterium poſt aures: quod fit ex *Cantharidum (abiectis capitibus, alis, et pedibus)* ʒj. *fermenti acris* ʒß. *quae cum aceto, et aqua vitae ſubigantur, et admoveantur.* Adhibetur et cauterium actuale in media parte capitis prope ſuturam, vel (ſi ignem refugiant) potentiale.

Curatio vertiginis per conſenſum ventriculi, lienis, uteri.

At ſi ex humoribus in ventriculo, ac praecipue in eius ore contentis, vaporoſus ſpiritus ad cerebrum delatus vertiginem excitat, vomitu curetur ex decocto anethi et raphani, in quo acetoſus ſyrupus, aut oxymel ſimplex, vel ſcillinum commiſceatur, tepidumque a cibo potiſſimum aſſumatur. Sed antequam vomitio provocetur, faſcia caput aſtringatur. Acris etiam clyſter convenit, ſi aeger ad vomendum ineptus eſt. Purgatio item ex hiera, ſtomachicis pilulis, de aloë lota, maſtichinis, rhabarbaro, manna, et ſimilibus pro ratione varietatis vitioſi ſucci

ci redundantis: datis prius apozematis, vel ſyrupis accommodatis. Deinde ventriculus roborandus eſt oleis convenientibus, et poſtrema menſa accipiantur ea, quae vaporum cibi aſcenſum prohibent. Similiter ſi lienis, vel uteri vitio ſit vertigo, ex eis redundantes ſucci detrahantur, ſuppreſſae vacuationes procurentur, et caput roboretur. Si flatuoſus ſpiritus erit ab inaequali intemperie, ea contrariis corrigatur. Vermis ſericum faciens exſiccatus, et in pulverem redactus, vertici capitis inſperſus, convulſioni et vertigini obnoxiis roborato capite mirum in modum prodeſt. Hoc pulvere quidam ſummus Imperator frequenter uſus dicitur.

CAPVT. X.

De Phrenitide.

Φρενῖτις graecis dicta, inopia vocum latinis quoque phrenitis appellatur. Et Φρενῖτις a laeſa mente, quam graeci Φρένας vocant, nomen habet. Vnde *Hippocrati* interdum phrenitis dicitur omnis affectus in quo mens oblaeſa eſt. Quanquam alii cenſent phrenitidis appellationem deſumptam ab inflammatione τῶν Φρενῶν, id eſt ſepti transverſi, cuius vitio delirium excitatur, ab eo, quod in vera phrenitide apparet parum diſtans, adeo, ut putarint veteres ſepto transverſo inflammato homines phreniticos evadere, *Phrenitis unde ſic dicta.*

dere, ob eamque ſuſpicionem φρένας eam partem denominaverunt. Sed haec phrenitis eſt notha. Nos de vera hic agemus.

Phrenitis quid. Phrenitis igitur vera ſeu proprie dicta, continua eſt cum febre acuta dementia. Vel, eſt cerebri, aut membranarum eius inflammatio cum febre acuta, delirium ac mentis perculſionem inducens. Inflammatio, inquam, eſt ob affluxum calidorum humorum.

In quibus diſſident phrenitis et paraphroſyne. Nam cum phlogoſis ſola eſt, ficta eſt phrenitis. Et cum febre adiunxi, quia φρενῖτις et παραφροσύνη deliria ſunt cum febre, ſicut mania et melancholia ſine febre: ut in quibus materia putredinem non acquiſierit. Sed priores illae duae ſpecies diſtinguuntur continuitate, quia paraphroſyne ſymptoma eſt in ſtatu ardentium febrium cum quibus invaleſcit, et remittitur. Phrenitis vero morbus eſt, idemque continuus. Nam phrenitici perpetuo delirantes febricitant. Sunt et alia inter easdem diſcrimina. Primum, quod paraphroſyne fiat ventriculi, vel diaphragmatis, vel alterius partis conſenſu; alterique morbo ut pleuritidi, peripneumoniae, febri ſuccedat: Phrenitis ex primario ac proprio cerebri affectu naſcitur, ut ex inflammatione, vel eryſipelate. Secundum, quod paraphroſyne ſit plerumque febris ſymptoma, aut alterius morbi: Phrenitis non ſymptoma, ſed cauſa febris. Tertium, quod frequens ſit delirium: Phrenitis vero rariſſima. Adde quod vera

vera phrenitis nunquam repente ſit, ut ea, quae per conſenſum gignitur.

In phrenitide cerebrum affectum eſſe primo, nemini dubium eſt, cum principis animae facultatis laeſio adſit. Ea enim facultas in cerebri ſubſtantia reſidet. Sed utrum cerebrum, an eius membranae primitive laborent, non magnopere intereſt contendere, cum in utraque diſpoſitione capiti ſuccurrendum ſit. Attamen phrenitin ipſam ex tenui meninge potius, quam ex cerebro gigni ſcripſit *Galenus*. Tametſi alibi fatetur tenuem meningem, ut quae cerebrum amplectitur, niſi cum eo nullum affectum ſubire poſſe, neque etiam cerebrum citra meningem affectam: ſed ſtatim unius affectum alteri oportet impartiri. Quamvis et dura meninx ſola affecta eſſe poſſit, cum longiſſime a cerebro diſſita ſit. *Quae pars afficitur.*

Quis autem affectus ſit phrenitis, ex eo ſatis liquet, quod cum ſit de genere inflammationum, morbus eſt organicus ſeu in compoſitione, ac proprie in magnitudine vitiata, veluti et alia quaevis phlegmone: et ſecundario morbus in intemperie, eaque calida: et tertio in continui ſolutione. Omnis enim tumor praeter naturam ex his tribus morborum generibus conſtat. *Galenus* tamen ſaepius nomen phrenitidis pro ſymptomate uſurpavit. Sic definitur phrenitis delirium perpetuum cum febre. Et phrenitis ſumitur pro deſipientia, quae inflammationem ſequitur. Ita enim laeſa actio partis prin- *Quis affectus phrenitis.*

principis imaginatricis, ratiocinatricis, et memoratricis oſtenditur. Sed ad cauſas deſcendamus.

Cauſae. Oritur phrenitis vera ſeu exquiſita, vel ex ſanguine exſuperante: unde ſimplicis inflammationis rationem habet: vel ex bilioſo humore cerebrum aut eius membranas occupante, quae eryſipelatoſa inflammatio dicitur. Sanguis enim tenuis, ſeu bilis, ad meninges cerebri affluit, vel e vaſis exiens ipſum cerebrum pervadit, ibique coarctatur, et minime tranſpirat, adeo ut inflammatione ſimul laboret. Aliquando fervet duntaxat, et calorem praeter naturam concipit. Itaque cum phrenitis inflammatio dicitur, phlegmone pro omni tumore ex calidis ſuccis nato ſumitur. Cum autem triplex ſit bilis, pallida, flava, et atra ſeu aſſata: ex pallida bile naſcitur phrenitis mitior: nec mirum cum ex ſeroſó recremento flavae bili permixto pallidam bilem conſtitui contingat. Quae autem ex flava bile excitatur, vehementior eſt: cum rixa et iracundia ſcilicet, cum et ipſa bilis plus aequo calefacta eſt. Vbi vero bilis exaſſata fuerit, gignitur phrenitis furioſa et ferina. Et haec quidem de phrenitide exquiſita. Non exquiſita vero dicitur, quae a bile non ſola orta eſt, ſed quae vel ſanguinem, vel alios humores ſibi permixtos habeat, ut pituitam, vel melancholicum ſuccum.

Phreniti-dis diffe-rentiae variae. Hae igitur differentiae a materia ſumuntur: quemadmodum et aliae ex laeſione facul-

cultatis animalis, de quibus et per digreſſionem haec addemus. In phrenitide aliquando facultas ſentiendi laeditur, parte principe illaeſa remanente: alias pars princeps tantum: aliquando utraque. Rurſus pars princeps varie labefactatur. Aliquando imaginatio tantum, alias ratiocinatio ſolum, alias ſola memoria laeditur. In quibuſdam enim veluti errans eſt imaginationis motus, qui cogitatione minime falluntur, ut de ſeipſo expertus eſt *Galenus*, cum eſſet puer; idemque in *Theophilo* medico contigit. Alii de iis, quae oculis offeruntur, recte quantum ad ſenſitivam notitiam iudicant, cogitando vero a naturali iudicio aberrant, ut exemplo lanifici pueri docuit *Galenus*. Alii utriusque vitio laborant, parum apte imaginando ac parum probe ratiocinando, iisque etiam memoria aboletur, ut in peſtilentia quosdam ſcribit *Thucydides* ita deliraſſe et oblitos fuiſſe, ut familiares ſuos, imo ne ſe ipſos cognoſcerent.

Facultates cerebri an diverſis locis perficiantur.

Neque tamen propterea ſi una laedi poteſt functio altera permanente illaeſa, aſſeverandum eſt, has functiones in diverſis partibus perfici, (quamvis *Aëtius* et plerique recentiorum in ea ſententia fuere) ſed in uno eodemque loco nempe cerebri corpore conſtat eſſe. Omnes enim eiusmodi facultates, ſenſus communis, imaginatio, cogitatio, et memoria, idem prorſus ſunt ſubſtantia, et in eodem loco: ratione tamen differunt. Vnde fit, ut in Phrenitide laedan-

dantur omnes, praeſertim cum magna eſt. Laeduntur enim exteriores ſenſus, muſcae apparent oculis, ſonus auribus percipitur, imaginatio corrupta eſt. Admiranda enim imaginantur. Cogitatio, et memoria laeduntur. Sed una amittitur aliis ſalvis, vel ob levitatem cauſae, vel occurrente fortitudine virtutis potentioris. Hic ubi omnes invaleſcent, corrumpuntur: poſtea abolentur, ſi perſeveraverint. Quae obiter a nobis dicta ſint. Sed ad phrenitidis differentias reverſi, in quarum ſermonem incidimus, dum eius cauſas explicaremus, hic ſubiungemus alia eſſe delirii genera intacta hactenus, quale eſt, quod fit a ſola intemperie cerebri calida, ut inflammatis nervis, vel ſolo calore in cerebrum aſcendente, eaque ſunt paraphroſynae, et per conſenſum potius quam phrenitides verae: ſicuti neque deliria quae febrium magnitudinem et vigorem ſequuntur, aut pulmoniam, aut ventriculi inflammationem. Imo ne tres quidem illae phrenitidis ſpecies a *Galeno* deſcriptae 4. de locis affectis et a nobis paulo ante memoratae, videntur ad veram phrenitidem pertinere. De ſe ipſo enim dicebat, auxilio eſtote, ne me phrenitis corripiat: nondum igitur phrenitide laborabat. Sed omiſſis iſtis differentiis, et explicata phrenitidis cauſa coniuncta, quam ſupra diximus eſſe, vel ſanguinem, vel bilem variam, de ceteris cauſis pauca ſubnectemus. Antecedens cauſa phrenitidis eſt quicquid humores dictos

ctos generat, ut temperatura calida ſicca, aetas adoleſcentiae, capitis calefactio ex uſu vini potentioris, vel aeſtu ſolis: ex qua calefactione ad venas ſucci attrahuntur, inde per membranas tranſeunt, et phlegmonem committunt. Cauſae vero externae ſunt regio calida ſicca, victus ratio eadem, vigiliae, ira, moeſtitia, aliaque, quae ſanguinem adurunt. Sed de cauſis plus aequo. Tempeſtive autem ad ſigna iam veniendum.

Eorum cum ſint diverſa genera, exordiemur a pathognomonicis vocatis et inſeparabilibus, quae eius eſſentiam conſtituunt, quaeque abeſſe non poſſunt. Cuiuſmodi eſt febris acuta: quae propter partis affectae praeſtantiam, eximium ſenſum, et coniunctionem, quae illi cum corde maxima eſt, accidit. Seu (ut alii explicant) neceſſario febris ſequitur cerebri et membranarum inflammationem: propterea quod prompte cor trahitur in conſenſum. Eſt autem febris ſymptoma phrenitidis, ut delirium ſymptoma eſt febris. Perpetua quoque accedunt deliria: quia cerebri in quo eſt ſedes mentis, vitiata eſt temperatura, et continuus eſt mentis error, modo his, modo aliis vitiatis animae actionibus. Aſſidentia vero ſunt perpetua vigilia, aut ſomnus turbulentus, ex quo ſurgunt, exiliunt, et huiuſmodi alia. Rurſum ſigna phrenitica bipartita ſunt. Quaedam enim portendunt phrenitidem exordientem ſeu incipientem: quaedam iam factam, vel completam. *Signa.*

Piſo. L. I. P. I. H Quae

Quae affectionem exordientem oſtendunt, iure eius, quae iam completa eſt, prognoſtica ſunt, quamvis ea quoque phrenitica vocentur. Incipientis igitur phrenitidis ſigna enumerantur, calor capitis maior quam antea fuerit, vigiliae multae praecedentes, ſomni imaginibus turbati, rubedo faciei et oculorum, (ob raptum ſanguinis in locum inflammatum) alvi ſuppreſſio, urinae tenuitas. Interdum agreſtis accedit oblivio (ob mentis alienationem) ut laborantes aliqui cum matulam petierint, meiere neglexerint: aut cum lotium emitterent, matellam ipſam prodere haud meminerint, neque caetera, quae dicunt, quaeve faciunt, recordantur; verba nullo ordine, nullo ſenſu loquuntur; interdum cum maiore tumultu, aut temeritate reſpondent, praeſertim cum antea fuerint manſueti. Exiguo utuntur potu, licet valde febriant, propter mentis laeſionem, aut (ut volunt alii) quia appetitrix oris ventriculi laeſa eſt. Eorum quoque reſpiratio magna exiſtit, et ex longis intervallis. Quae nota tamen non eſt phreniticorum propria, ſed delirantium. Non enim omnes talem reſpirationem habentes phrenitici ſunt, ſed delirant tantum. Pulſus parvi ſunt et nervoſiores ac duri, nonnunquam occiput dolor infeſtat. Febris interim ſemper eſt continua. Cum vero affectus increverit, et facta eſt phrenitis, oculi eorum ſunt vehementer ſqualidi, rubentes, acribus lachrymis et lemis perfuſi, horrent

lucem

lucem ob ſpirituum agitationem in luce; venae ipſorum ſanguine plenae videntur. Sanguis ex naribus ſtillat, aridiorique febre torquentur, quae nullam effatu dignam mutationem recipit. Lingua aſpera et ſalebroſa eſt a vaporibus ſublatis, et his alba deiiciuntur bile ſurſum converſa, vel propter oblivionem excrementa reddenda retinentur. Adeſt et varius manuum tremor, ſeu crocidismus, et carphologia. Nonnulli interdum audiendo falli videntur, ac interim moeſti iacent, vix quidquam reſpondentes: atque dolorifica diſpoſitione affecti, vel acrius premente aliquo haudquaquam ſentiunt. Tremunt autem ob nervorum imbecillitatem: quanquam phrenitici robuſti ſunt, quia nervorum genera quo ſicciora, eo robuſtiora: et validi motus ſunt ob ſiccitatem. Notae vero quibus cauſae diſtinguuntur, hae ſunt: ſi erit a ſanguine phrenitis, gravitas aliqua capitis aderit, rubedo maior faciei, atque iſti ſunt magis ſomnolenti, febris ſynochus eſt. Si fuerit dominium bilis, rubedo ad citrinum tendet, non aderit gravitas capitis, ſed maior dolor, et praeceſſerunt, quae generant bilem. Maius quoque delirium erit, quam ex ſanguine: a quo deſipientiae cum riſu. Pro varietate etiam bilis, delirium magis vel minus vehemens, ac febris. Quemadmodum ſi pituita bili aut ſanguini permixta fuerit, mixta erunt ſymptomata, et cum vigiliis ſomnus immiſcebitur, fietque ἄγρυπνον κῶμα.

Signa phreniti-dis per conſenſum diaphra-gmatis.

Signa vero diſtinguentia phrenitidem per eſſentiam ab ea, quae fit per conſenſum diaphragmatis, diligentius exquirenda ſunt. Nam in his, quae commemorata ſunt, convenit phrenitidi cum delirio vehementi et perpetuo, quod ſepto tranſverſo inflammato excitatur. Diſtinguitur tamen vera phrenitis ex oculorum accidentibus, et ſanguinis e naribus ſtillis, ex ſpirationis ſpecie, quae in phreniticis magna et rara eſt, ut ſupra dictum eſt. In ſepto tranſverſo inflammato, inaequalis, ut modo exigua ſit et frequens, modo magna, et anguſtioſa, vel ſuſpirioſa. Incipiente enim ſepti tranſverſi inflammatione, priuſquam delirent laborantes, parvum ac frequentem reddunt ſpiritum. Contra, his qui ob affectum cerebrum delirant, magna raraque prodit reſpiratio. Rurſum hypochondria intendi proprium eſt indicium affecti ſepti, idque vel ſtatim ab initio: quod affecto cerebro poſterius accidit. Calor quoque vehementior eſt circa caput, et faciem, iis qui vitio cerebri delirant. Et in ſumma ſignorum, quae phrenitidem antecedunt, aut nullum apparet, aut exiguum eſt in iis, quibus ſeptum tranſverſum laborare incipit. In ſepti tranſverſi inflammatione hypochondria calent magis, dolent, et convelluntur.

Prognoſtica.

Iam ut prognoſtica ſubiungamus, acutiſſimus ac periculoſiſſimus affectus eſt phrenitis. Nam phrenitici fere quatriduo, et plerique infra ſeptimum diem moriuntur: per-

pauci

pauci raro hunc ſuperarunt. Vniverſum genus phrenitidis *Hippocrati* et *Galeno* exitiale eſt. Quae enim deſipientiae cum riſu fiunt, dicuntur ſecuriores, et pro minus periculoſis exiſtimandae ſunt, cum nulla deſipientia ſecura ſit. Imo ne leve quidem eſt in acceſſione febris aegros deſipere, et niſi in vehementi febre contingit, non tamen aeque peſtiferum, ut in phrenitide, eoque delirio ſuppreſſo ſomnus obrepit gravis et profundus phrenitis, ſi in lethargum commutetur, pernicioſa eſt. Supervenit nonnunquam peripneumoniae a calido ſucco ortae, quae vaporibus replet cerebrum. Phrenitici non omnes tremunt, ſed qui deterrime habent tantum. In ſumma mortiferum id genus delirii, in quo continua dementia ac vigilia, alvus et urina pertinaciter compreſſa, aut urina inprimis abunde colorata, poſt alba tenuiſque reddita: itemque diſtenſio nervorum, difficilis crurum extenſio atque contractio, ſyncope. Cito etiam moriuntur, quibus perſeverante capitis et cervicis dolore, gravitateque aeruginoſae vomitiones ſuperveniunt. Salutaris autem phrenitis indicatur frequenter vel ſudore, vel haemorrhagia e naribus.

Curatio.

Porro ſtatim in principio ineunda eſt ipſa curatio: quia medicari oportet vel eadem die in valde acutis, remediis etiam extremis iuxta *Hippocratem*. Cavendum enim, ne affectus augeatur, et robur corporis diſſolvatur. Quare ſtatim legitima ac bona re-

rum non naturalium adminiſtratio inſtituatur.

Victus ratio. Aër alteretur hyeme ad tepidum, aeſtate ad frigidum et humidum, aqua roſarum, aceto, et ſimilibus per aream ſparſis. Non ſit tamen aër impenſe frigidus, quoniam inflammationi nocua ſunt impenſe frigida; ut nec calidus, quia phlegmonem irritare poſſet, fovere, et eius cauſam adaugere. Aër quoque ſit lucidus iis, qui tenebras horrent: qui vero oderunt lucem, in tenebris contineantur. Qui utroque pariter offenduntur, in mediocri luce habeantur: et ſi vires valent, lucido magis: ſi infirmae, tenebroſo iuvantur. Adhaec ſi in luce efferuntur, et quae non ſunt cogitant, ac cernunt, et novas imagines accipiunt, in obſcuro locandi ſunt: ſi vero non, in lucido. Solent enim in luce reſipere, et inſaniam placare. Parietes loci laeves ſint, neque ſupereminentes, neque feſtucas aut aliquid exertum habentes: neque picturis exornentur. Pictura enim parietum mentem conturbat. Et prae oculis falſa quaedam obverſantur, ac quaedam non eminentia tanquam eminentia manibus contrectant, omnisque occaſio citra cauſam, manuum agitationem provocat. Stragulae, veſtes glabrae ſint, ut ne floccos colligere in mentem veniat. Placet et multis, ut coma phreniticis abſcindatur initio, ut remedia commodius adhibeantur: tum vel maxime, ut caput onere levetur, et fumi in halitum digerantur. Et quoniam phre-

phreniticis officiunt valde animi perturbationes, ad eos ingrediantur amici gratiſſimi, qui non importune interpellent, ſed nonnunquam breviter ac blande alloquantur, nonnunquam acerbius increpent. Neque domeſtici aut cognati quorum cauſa aliquando triſtentur, aut quibus iraſcantur, ingredi debent, ne hoc illos perturbet, aut commoveat. Atque adverſus omnium inſanientium animos ita ſe gerendum pro cuiuſque natura, ut eorum varii motus leventur: ſicut in homine praedivite famem timente accidit, cui ſubinde falſae haereditates annuntiabantur. Quorundam vero audacia cohibenda, ſicut in his, quibus continendis plagae quoque adhibentur. Quorundam etiam riſus intempeſtivus obiurgandus eſt, et nimius prohibendus. Quorundam triſtes cogitationes diſcutiendae ſunt, ad idque ſymphoniae ſtrepitusque proficiunt. Saepius tamen illis aſſentiendum, quam repugnandum: paulatimque et non evidenter ab iis, quae ſtulte dicentur, ad meliora mens traducenda eſt. Interdum et elicienda eſt eorum intentio, ut fit in ſtudioſis literarum, quibus liber recte legitur, ſi delectantur: aut perperam, ſi id ipſum eos offendit: emendando enim convertere animum incipiunt. Quinetiam recitare ſi, quae meminerunt, cogendi ſunt. Ad cibum quoque quoſdam non deſiderantes reduxerunt ii, qui inter epulantes eos collocaverunt. Quod ad motum facit, in quiete contineantur, quoad eius fieri poteſt:

ſi divites fuerint, famulorum adminiculo; ſin pauperes, vinculis. Inordinata enim motio vires convellit, aegrosque macilentos efficit, potiſſimum delirantes. Pedes etiam deligaturis conſtringi debent, quo humores deorſum revellantur. Praeterea non modo in ipſis aegrotis inhibendus eſt motus quilibet, quia morbum excitat, ſomnum impedit, ſed et quieſcere jubendum eſt domeſticos. Acute namque audiunt phrenitici, et ſtrepitibus irritantur, nec non ab his in furorem aguntur. Balneum quoque confert phreniticis, dulcis aquae nimirum, idque ſi tepidum fuerit: ſed eo nonniſi purgato corpore utendum. Somnus omnibus ſic affectis eſt neceſſarius: hoc enim ſolo plerique ſanitatem recuperant. Propterea quae ſomnum moliuntur, intus et extra adhibeantur, ac omni ratione vigiliae excindendae ſunt. Quieſcant in lecto molli, metu convulſionis. Ventris aſtrictio penitus vitanda eſt, quare alvus levibus clyſteribus eluatur. In cibo moderatio adhibenda eſt, neque implendus aeger, ne inſaniat, neque ieiunio diu vexandus, ne bilis excandeſcat: (Bilioſis enim naturis adverſatur inedia) neve prae imbecillitate incidat aeger in cardiacum affectum, et ne fame enecuiſſe illum medicus inſimuletur. Cibus igitur tenuis ſit, refrigerans et aſtringens ad denſandam bilem, ne furioſius in cerebrum irruat: ut aqua hordei ſeu ptiſanae potio, ptiſana colata, et non colata ſeu tota, vel paulo largior, praeſertim

tim in hac regione largiori cibo aſſueta. Detur et cremor alicae, vel hordei farina cum aqua coƈta addito granatorum, limonum, aranciorum, citrorum, cydoniorum ſucco, aut omphacio, aut aceto. Si praedicta averſetur aeger, aut quia pleniori cibo aſſuetus eſt, panis in aqua calida intinctus iuvat, vel iuſculum carnium euchymarum alteratarum cum lactuca, acetoſa, intybo, et huiusmodi frigidis oleribus. Ex fructibus uti poſſunt malis acidis, et eiusdem qualitatis ceraſiis. Potus ſit aqua hordei, decoctum radicum acetoſae, aqua ſaccharata, decoctum ſeminum coriandrorum praeparatorum, vel aqua hordei dicta cum pauco ſucco citri, aut aranciorum, aut malorum punicorum. Viribus autem infirmis, ac ventriculo imbecillo et frigido, febri vero non vehementiſſima, et vigiliis maximis urgentibus, vinum oligophoron, tenue, album, aquoſum, modice aſtringens aqua dilutum concedendum eſt, praeſertim, ſi ſani bibere conſueverint. Tale enim ventriculum roborat, nec caput tentat. Datur etiam vinum in declinatione, ubi natura commota eſt ad criticas vacuationes. Nam per id tempus vires roborat, ſomnum conciliat, mitigat furorem, ac proinde laetitiam adfert. Frigidam aquam vitare oportet, tutius enim erit omnino tepida uti. Inter paſtus ſitis gratia (quamvis raro phrenitici bibant ob mentis laeſionem) propinabitur oxyſacchara ſimplex, ſyrupus acetoſus, de

limonibus, de granatis: cum duplo, triplo, quadruplo, quintuplo aquae coctae.

Medicamentorum ratio. Curationis vero reliquum ſpectat medicamenta, quae fruſtra expectantur, ſi affectus prorſus iam genitus eſt. Sin eius pars ſit gignenda, prohibeatur. Medicamenta ſunt vacuantia, materiam avertentia, repellentia digerentia. Quare ſtatim a principio, aliis conſentientibus, venam incides, nulla habita ratione vel temporis, vel horarum diei, etiam ventriculo pleno. Venam dico cephalicam: et ſi ea non appareat, mediam. Si magna plenitudo adſit, ſi aetas vigens, bonus corporis habitus: debetque fieri modica venae ſectio, ne bilis furat, cuius frenum ſanguis eſſe dicitur. Quare quanto affectus bilioſior fuerit, eo parcius detrahatur. Quanquam in affectibus pure bilioſis convenit etiam venae ſectio, ſi non vacuandi, ſaltem revellendi gratia. Aliis placet ſanguinis ſatis magna eductio, vel per initia morbi, quia pro calore refrigerium, pro inquietudine quietem, pro vigiliis ſomnum haec adferre ſolet: praeterquam quod maius inde ſperatur commodum a prohibita eryſipelatis vel abſceſſus generatione, quam ex bilis excandeſcentia incommodum. Foramen eſto mediocre, ne maius vulnus tardius coaleſcat, minus vero fumos et craſſiorem ſanguinem retineat. Id quoque fideliter ligetur, aut obducatur pice, ſeu linamento ex aloë, pilis leporis, et albumine ovi confecto, ne temeritate phrenitici diſſolvatur: et ita prorumpat ſanguis.

guis. Neque expedit ad animi deliquium aegrum perducere, ut motus deinde et agitationes ferre poſſit. Obſervandum quoque tempus ſectioni venae oportunius, quo ſcilicet aeger minus furere videatur. Adſint, miniſtri, qui phreneticum contineant, ne agitatione corporis vena phlebotomum eludat: unde nervus aut arteria vulneretur, aut ſine utilitate aegri brachium laedatur. Detrahatur ſemper ſanguis pro viribus, et ſi opus erit, partiatur. Deinde ſi res poſtulabit etiam ob mali vehementiam, et cauſae facientis redundantiam, aut quoniam manum ab initio praebere detrectavit aeger, aut timet medicus, ne poſtea delirans et valide movens brachia, ligaturam ſolvat, et ſanguis profluat, vena frontis ſecanda erit, collo faſcia leviter compreſſo. Expedit et nonnunquam nares internas ſecare, et ſanguinem ducere, ac ſolet natura ea via ſaepe in phrenitidibus ſalubribus efficere iudicationes: quemadmodum etiam haemorrhoidum vacuatio natura aut arte facta prodeſt. Sed vena frontis circa ſtatum, et materia iam fluxa magis aperitur. Alii venas ſub lingua ſecant. Verendum tamen ne huiuſmodi particulares vacuationes plus ad affectam partem trahant, quam ab ea vacuent. Quare nonniſi praecedente e cubito venae ſectione celebrandae ſunt. Nonnulli ſanguiſugas fronti, temporibus, naſo, calvariae infigunt. Sunt qui auriculas ſcarificent: quae nonniſi progreſſo morbo, et vacuato corpore, tempeſti-

pesti-

peſtiva ſunt. Si quid autem venae ſectionem prohibeat, eius loco cucurbitulae, cervicibus, omoplatis, tibiis ſub genu, coxis, et natibus affigantur cum ſcarificatu, vel etiam ſine eodem, in quibus ſcilicet vena iam ſecta fuit. Avertunt enim illae, ut etiam frictiones, et artuum ligaturae ad articulos dolorificae. Lotiones quoque brachiorum et crurum cum decocto foliorum ſalicis, foliorum arundinum, foliorum vitis albae, roſarum, rubrarum, vel cum aqua decoctionis papaveris, lactucarum, ſeminis hyoſcyami, florum violarum, roſarum, nenupharis, plurimum conferunt et revellendo, et ſomnum conciliando. Praeterea medicamenta purgantia levia, quae cum hoc, quod feliciter vacuant, fluenteſque ſuccos ad infernas partes revellunt, nec inflammationem, nec febrem augent, imo utraſque mitigant et curant. Talia ſunt manna, ſaccharum violaceum, caſſia, ſyrupus ex pluribus infuſionibus violarum, aut roſarum, tamarindi, catholicon, rhabarbarum, et in robuſtis vel pauperibus valentiora, ſed minore doſi, ut electuarium de ſucco roſarum, diaprunum ſolutivum, pilulae aureae, ſine quibus, aggregativae: etiam non apparata materia, quia turget bilis, et per venas tendit cum ſanguine ad generationem inflammationis. Tamen ubi morbus dat inducias, apparari poteſt materia ſyrupo de cichorio, de nenuphare, de acetoſitate citri, de papavere, de agreſta, violaceo, de limonibus. Clyſtere etiam forti

ti quidam revellunt, quia vi materiae motum a remotiore loco retrahunt. Itaque fortia cathartica diſſolvunt, ut diaprunum ſolutivum, et alia. Sed enemata clementiora magis ad rem appoſita fortaſſe videntur, quae etiam revellunt. Eaque ſtatim a miſſione ſanguinis indantur, cum citius non liceat per morbi celeritatem ac ſaevitiam, quae a ſanguinis detractione ſine mora inchoandum iubet.

Imo hac celebrata mox caput et ſinciput potiſſimum detonſo capillitio, madefaciendum eſt oxyrrhodino, ut materia ad caput fluens arceatur. Id fit ex aceti parte una, olei roſati duabus, aquae roſatae quatuor. Alia infinita repellentia parari poſſunt ex ſuccis vel aquis deſtillatis plantaginis, ſolani, ſempervivi, cucurbitae, cum oleo roſato, nenupharino, et ubi ſomnum conciliare volumus, papaverino. Laudatur et unctio ex unguento populeo, maxime vero ſomni gratia. Talia (inquam) ab initio conveniunt, quia primo ſuo occurſu humorem propulſant, et eius fervorem contemperant. Et quamvis *Aëtius* actu frigida imponi non vult, quia meatus occludunt, et membranae cerebri, quae frigida ſunt non ferunt: per initia tamen meatuum reſeratione et humoris diſcuſſione magnopere non eſt opus, et membranarum cerebri altior eſt ſitus. Imo iis repellentibus maior ſaepe refrigerandi vis aliunde acquiritur, in nivem aut puteum coniectis. Dicta vero aſtringentia vel ſincipiti *Topica.*

cipiti

cipiti infliguntur, vel fronti, temporibus, ſuturae coronali adhibentur, totique collo ex panno aliquo circumponuntur, ea parte, qua feruntur venae iugulares, ut materiam incraſſent, et vias, per quas materiae aſcendunt, contrahant. Ea autem mutanda ſunt priusquam incaluerint: quae tamen ſuſpecta ſunt, ſi rheuma ſit, aut multitudo humorum deorſum decumbentium, ut capite de cephalalgia dictum eſt. Eodem pertinent, quae et naribus admoventur, ut roſae, acetum, caphura, aqua roſata, oleum violatum, roſatum, quibus internae nares illinuntur, vel etiam aures. Interim nonnulli ſyrupi alterantes et aſtringentes vias, per quas humor aſcendit, offerantur, ut roſaceus, violaceus, granatorum, ex cichorio, de endivia, de papavere, nymphaea, et ſimiles cum duplo aquae roſarum, plantaginis, bugloſſi, ſumanturque mane quidem et poſt coenam, ut cum vaporibus a cibo elatis cerebrum petant.

Conditum. Dantur etiam electuaria ad partium internarum calorem mitigandum, quale eſt, quod recipit *Conſervae roſarum, conſervae nymphaeae, bugloſſi ana* ℥vj *diamargariton frigidi* ʒß. *coralli rubri* ʒj. *fragmentorum communium, pretioſorum ana* ℈ij. *ſeminis portulacae, ſeminis oxalidis, ſeminis intybi latioris ana* ʒß. *bracteas auri* numero ſex, *ſacchari quantum ſufficit, fiat electuarium auro coopertum, quo utatur ſaepe cum aqua cocta vel hordei, vel ſine aqua, ſi volet.*

Con-

Conveniunt et epithemata circa cor, ut ab eo calor arceatur. ℞. *Aquae ſtillatitiae roſarum* ℔ß. *aquarum nymphaeae, bugloſſi ana* ℥iij. *omnium ſantalorum, coralli rubri ana* ʒj. *caphurae* g. ij. *aceti* ʒij. *croci* ℈ß. *miſceantur: fiat epithema, quo tepido regio cordis liniatur ante paſtum.* Teſticuli quoque alio epithemate refrigerentur. ℞. *Aquae roſarum* ℥viij. *vini albi* ℥ij. *omnium ſantalorum ana* ʒj. *fiat epithema.* Subinde redeundum ad irrigationem capitis ex roſaceo cum pauco aceto: aeſtate quidem tepido, hyeme vero calido. Poteſt et irrigari caput decocto ex roſis, violis, hyoſcyamo, corticibus papaveris, cui admiſceatur roſacei quantitas, et chamaemelini, aut roſacei tantum, in aëris conſtitutione calida. Et aceti albi nonnihil addatur. Odor quoque eiuſdem decocti naribus obiiciatur, ac nares et frons ſimilibus illinantur, ut dictum eſt. Etiam cum in ſummo incremento fuerint, ſopire ac ſtupefacere principem facultatem oportet, cerebrum quod maxime incaluit refrigerando, ex quibus etiam facies aſſidue proluatur. Ideoque in malo extremo repellentibus opii g. ij. vel iij. admiſceri poſſunt, et loca, quae pulſare videntur magis, inungi.

Narcotica. Cavendus tamen eſt narcoticorum uſus, ne pro phrenitide lethargus periculoſior inducatur. In ſtatu autem obſervandum eſt, an criſis aliqua ſit ſecutura cum haemorrhagia, aut ſudore, aut urinarum multa profuſione, aut haemorrhoidum vacuatione. Inter-

terturbari motum aliquem huiuſmodi naturae non oportet. Quae ſi nil molietur, tum ad diſcutientia fomenta, et linimenta venire oportet. Dictis igitur, ubi vitium moram traxerit, adiungantur ſampſuchus, betonica, meliſſa, ſerpillum, thymum, melilotus, et althaea, quae roſacco et chamaemelino incoquantur, eoque decocto caput madefiat, eiuſque vapor per nares ſuſcipiatur. Haec enim craſſos vapores tranſpirare faciunt. Admoventur et capiti ad digerendum temperate calidi columbi, capi, catuli, galli vivi per ſpinam ſecti, et exenterati, ſive pulmones arietis ſimiliter ab animali calente extracti. Haec etſi mulierculis et vulgo uſitata ſint remedia, utilia ſunt ſuo tempore adhibita, hoc eſt, in fine ſummi vigoris ac declinatione. Habent enim calorem temperatum, et noſtro familiarem. Citiusque admota fortaſſe inflammationem irritarent, ac febrem. Horis vero duabus transactis removenda ſunt eadem, quoniam foetent, ac putrent brevi: praeſertim aeſtate. Ac perpetuo medicamenta illa iuxta capitis ſuturam coronalem adhibenda ſunt, quavis principe functione affecta: quod per eam commiſſuram non modo facultas medicamentorum, verum etiam ipſa ſubſtantia penetrare valeat. *Galenus* in declinatione phrenitidis uſus eſt caſtoreo, quo non utimur, niſi phrenitis notha ſit, et declinante morbo nonnihil pituitae remaneat. Nos utimur magis decocto malvae, biſmalvae, chamae-

chamaemeli, meliloti, ſeminis foenugraeci, oleo chamaemelino. Et vitanda ſunt, quae potentius digerunt, propter nimium eorum calorem. Phrenitidis autem ſymptomata tria ſunt ſic ſatis frequentia: ſitis, inſomnia, et iſchuria: quibus alii annnmerant delirium.

Contra ſitim faciunt ſyrupus de granatis, oxyſacchara, ſyrupus acetoſus ſimplex, violaceus. Et ſi aeger eſt imbecillus, detur conditum ex conſervis violarum, bugloſſae, nymphaeae ac ſimilium. *Sitis.*

Somnus vero modis omnibus conciliandus eſt. In quam rem multa faciunt ex ſupra dictis. Quibus adde decoctum ex lactucae foliis, hyoſcyamo, roſis, ſolano, capitibus papaveris albi et nigri, aut mandragorae pomis ac radicibus: quo decocto caput irrigetur, vel ipſum olfaciat aeger. Populei ſi uſus erit, recens eſſe debet. Nam antiquum hoc unguentum calefacit, tantum abeſt, ut refrigeret. Medemur et vigiliis blanda crurum frictione manibus oleo inunctis, quibus et totum corpus inungatur, fricetur que. Prodeſt et pedum lotio cum decocto roſarum, capitum papaveris, lactucae, et ſeminum eiuſdem, et capreolorum vitis. Vtimur et pulviculo ex roſis ſiccis, et capitibus papaveris contuſis, unctione internarum narium, et aliquando aurium ex oleo roſato, papaverino, mixto, nonnunquam pauco opio. Confert et ad ſomnum ſilanus cadens, id eſt aquae rivus, facieſque ſemper proluatur aqua, in qua papaveris tum albi, tum nigri *Inſomnia.*

capita cocta ſint. Aſſumat et ℨj. alicuius antidoti ſomniferi, ut *Philonii romani, aut perſici, vel tripherae magnae, requiei nicolai, theriacae recentis*, modo vires valeant, nec ſenex ſit aeger. Alioqui non vulgaris noxa, interdum mors talium potionem comitatur, et aſſiduus ſtupefacientium pharmacorum, potionum, irrigationum ac illitionum uſus vitandus eſt, quia frigida admota humorem et vaporem compingunt, et ſaepe quem obdormire volumus, excitare poſtea non poſſumus. Satius igitur eſt potiones hypnoticas offerre: ut *Syrupi papaveris* ℥jß. *cum* ℥iij. *aquae lactucae, vel nymphaeae, et pulveris diatragacanthi frigidi* ℈j. vel ℞. *Lactucae et portulacae ana* m. j. caput j. *papaveris albi, florum violarum et nymphaeae ana* p. ſ. *fiat decoctio, in* ℥ij. *in colatura diſſolve ſyrupi roſarum ſiccarum, ſyrupi nenupharis, et de papavere ana* ℥ß. *detur potio hora ſomni.* Amygdalato etiam utendum in coena: quanquam hordeatum potius conferet, addito pauco ſemine trito papaveris albi, vel lactucae, vel portulacae. Aut hordeum coquatur in decocto lactucae, ſeminis papaveris albi, florum violarum, et nenupharis: vel cum hordeo coquantur ſemina frigida maiora, non rancida.

Delirium. Quae vigilias oppugnant remedia, eadem etiam contra delirium faciunt.

Iſchuria. Vrina vero ſuppreſſa, promovetur ureticis remediis, ut oleo ſcorpionum pubi illito e regione veſicae, ſummaque proprietate his affecti-

affectibus idoneo: admota etiam ei parti et perinaeo parietaria cum petroſelino, apio, et foeniculo cocta, et fotu dictarum partium facto ex earum herbarum decocto. Fotus enim huiusmodi confert, etiamſi non magnopere diureticis opus eſſe videatur, quia delirii vitio potius, quam alicuius obſtructionis, urina cohibetur, dum ſcilicet mens alio abducitur. A fotu unguento utendum eſt: ℞. *Pinguedinis cuniculi, olei ſcorpionum ana* ℥ij. *ſeminum apii, petroſelini aſari, ſeſeleos ana* ʒß. *cerae parum, fiat unguentum, quo illinatur regio veſicae ac perinaei.*

CAPVT XI.

De Lethargo.

Λήθαργος graecis, quaſi iners ſeu otioſa oblivio, lethargus quoque latinis, et quibusdam veternus dicitur. A ſymptomate nomen habet, quod qui eo laborant, iis marcor et inexpugnabilis dormiendi neceſſitas, tantaque rerum omnium accidit oblivio, ut verbis materia nulla ſuppeditetur. *Lethargus unde dictus.*

Eſt autem lethargus, ſomnus ſeu ſopor profundus cum febre lenta, ex frigida humida cerebri intemperie, a pituita frigidiore et humidiore cerebrum madefaciente. Si pro morbo accipitur, eſt ipſamet frigida et humida cerebri intemperies cum materia pituitoſa, febrem lentam, oblivionem, marcorem et inexpugnabilem ſomnum inducens. *Lethargus quid.*

In quibus diſſidet ab aliis affe-ctibus cerebri.

Differt ab apoplexia, quia liberam habet reſpirationem. A caro, quia eſt cum febre lenta, fitque a pituita putreſcente. Quomodo etiam a catalepſi, cataphora, et comate diſtinguatur, ex propriis capitibus intelligetur.

Pars affe-cta.

Vitium itaque eſt lethargus ſecundum ſpeciem phrenitidi contrarium, et ut in hac, ſic in illo cerebrum offenditur, quoniam nequeunt taliter affecti eorum, quae dicuntur, meminiſſe. Quin etiam animae ratiocinatrici omnino noxam adferre conſuevit. Imo et *Galenus* imaginationem in lethargo laedi ſcriptum reliquit. Alii ſenſum et motum hic etiam laedi contendunt: ſed praecipue memoria laeditur, ex quo fit, ut caeterae facultates minus perfecte ſuas functiones obeant. Conſtat igitur ex principum functionum laeſione cerebrum affici, non tamen ſecundum eius ventriculos, ſed propriam ſubſtantiam magis.

Quis affe-ctus.

Porro quisnam affectus ſit praeter naturam dubitari poteſt, num inter morbos videlicet, an potius inter ſymptomata ſit numerandus. Sed cum non modo ex cerebri inflammatione orta a pituitoſo ſucco excitari poſſit iuxta arabes, verum etiam a pituita citra inflammationem in cerebro putrefacta, iure propterea inter ſymptomata principis facultatis, memoriae praeſertim ac rationis abolitae, imaginationisque infirmae ac deficientis numerari debet. Vt enim phrenitis, delirium, melancholia, et mania ſymptomata-

ta

ta ſunt principis facultatis depravatae: ſic eiusdem abolitae vel imminutae ſymptomata ſunt, lethargus, amentia, ſtultitia, memoria extincta, vel diminuta, carus, catoche, et ſimilia.

Comitatur id ſymptoma interdum ſolam intemperiem, ut quam medicamenta refrigerantia attulerunt: interdum cum materia, quae ſemper eſt pituita putris, diluens cerebrum. Vnde febris tepida cum ſomno profundo, oblivione, ſenſus et motus iactura, atque indolentia. Putavit autem *Avicenna* pituitam putreſcentem facere apoſtema: quod neceſſe non eſt. Satis enim eſt ad lethargi procreationem, ſi locum eum in quo princeps facultas reſidet, hoc eſt, ſubſtantiam cerebri humectarit, dilueritque pituita. Aliquando ſuccedit phrenitidi, febri continenti, et ſimilibus ob cerebrum inpenſius refrigeratum, vel immodicam vacuationem, et nativi caloris imbecillitatem. *Cauſae.*

Vt autem lethargus verus eſt a pituita, ſic nothus a bili et pituita permixta ac putreſcente oritur, unde et ſymptomata permixta habet. Aeger enim modo ſopore premitur, modo vigilat, inquit *Alexander*. Ac cum ſimilitudinem habeat cum deperdita memoria ſeu oblivione, ab hac tamen diſcrepat, quod oblivio non tantum a pituita redundante, ſed et a melancholico ſucco naſci poteſt: et quod in hac eadem pituita non putreſcat, velut in lethargo, nec quod febris eam, ut lethargum comitetur: praeter- *In quibus diſſidet lethargus ab oblivione.*

quam quod in oblivione ſola memoria, in lethargo una quoque ratio ipſa aboletur.

Signa. Iam ut ſigna recenſeamus, omnes lethargici lentam ac tepidam febrem patiuntur (et in qua calor minime acris eſt) ſed tamen continuam, perpetua oblivione laborant, mente capti ſunt, crebro oſcitant et hiant, ac hiante ore perſiſtunt, velut os claudere obliti, aut cum meiendi cauſa petunt matulam, manibusque tenent, mictionis tandem amittunt memoriam. Quidam unam perpetuamque habent lethargi acceſſionem; alii per circuitus. Adhaec claudunt oculos, iidemque, ubi voce compellantur, palpebris aegre diductis vix adaperiuntur, rurſumque protinus coëunt, ac priſtino ſopori ſeſe dedunt. Is ſopor adeo pertinaciter immoratur, ut aegri vulſis capillis etiam non doleant, ſed toti ſopore oppreſſi cubent: univerſum corpus iis ſegne graveque eſt, ſed ante omnia caput, nonnunquam etiam ſingultus accidit. Pulſus magni, molles, languidi, tardi, ac rari, intermittentes potius quam intercidentes, undoſi, ſpiratio rara, et imbecillis. Deiiciunt per alvum magna ex parte liquidiora, et in iis parva ſpes eſt vitae. Nonnullis contra venter inareſcit, urinam reddunt iumentorum lotio ſimilem, ac turbidam. Quidam ex eis tremiſcunt, et undique ſudant: quibusdam male coloratum eſt corpus ac turgidum, praeſertim facies. Oculorum etiam inferiora tument, potum non petunt, nec aliud quidquam. Leviter exci-

tati

tati etiam reſipiſcentes cervicem dolere aiunt, et per aures ſonitum tinnitumque curſitare.

Caeterum hic affectus cum ex genere acutorum ſit, celeriter iugulat. Itaque illi protinus occurrendum eſt propter partis laborantis praeſtantiam magis, quam ob neceſſitatem, et difficultatem. Et lethargicus in ſeptem diebus moritur. Si vero hos effugerit, ſanus evadit. Lethargus peripneumonia periculoſior eſt, tum ratione cauſae, tum partis affectae. Summi periculi nuntius tremor eſt in lethargo: Itemque vigente morbo circum caput ſudor frigidus. Saepius fit lethargus nullo praecedente morbo, quandoque poſt phrenitidem notham diſſoluto tenui humore, aut cerebro inter curandum immodice refrigerato, aut translato aliunde humore a pulmone, aut ſepto transverſo inflammatis, aut ex toto corpore poſt febres, praecedente caro, ac tandem humore in capite firmato. Sequitur et nonnunquam comitialem morbum. Saepe etiam lethargus abſceſſu pone aures exorto ſolvitur: quod et aliis capitis affectibus accidit. *Prognoſtica.*

In curatione aër inprimis ſit calidus, lignis accenſis odoratis et thymo ac pulegio ſparſis in cubiculo, quod quidem lucidum eſſe oportet ac ſplendidum: imo in luce et ad radios ſolis aegri collocandi ſunt, ex *Aretaeo*. Stragulae, veſtes, parietum picturae, omnia ſint varia, quaeque viſum proritent. A ſomno excitandi ſunt quantum fieri pot- *Curatio.*

 eſt:

eſt: imo et exhortandi quo aliquid aſſumant, nunc per acclamationes et ſtentoream vocem, nunc per ſtrepitus, fragores, clangores tubarum, aut ſerra de limae morſu ſtridenti, aut triſti nefrendium grunnitu, nunc trahendo naſum, et ſetis nares fodiendo. Excitentur et odoramentis ac ſuffitibus ex caſtoreo, funiculo lucernario extincto, galbano, ſagapeno, ſulphure, pice liquida, aut bitumine: vel fiant ſuffitus humidi ex thymo, pulegio, hyſſopo in aceto decoctis, addito caſtoreo. Vapor enim ad cerebrum delatus, humorum craſſitiem diſſecabit. Excitat quoque eos ruta trita ex aceto infuſa, et fronti admota, ex *Apuleio*. Artus fricentur cum panno aſperiore, vel calentibus oleis, irino, et rutaceo. Iidem tractentur et premantur, punganturque: nec non pili evellantur, membra ſcalpantur. Geſtatio quoque prodeſt, et quaelibet levis corporis agitatio. Cibi ſint attenuantes, incidentes, exſiccantes, ut cremor ptiſanae, ptiſana cum oxymelite decocta, in qua hyſſopi coma percocta fuerit, vel pulegii, ſeu thymi, praeſertim febre valida non exiſtente. Inclinante morbo, ac ſi vires poſtulant, veſcantur pullis gallinaceis, perdicibus, phaſianis, turdis, merulis, ac montanis aviculis, et condiantur aniſo, apio, cymino, pipere, cinnamomo, caryophyllis, aliisque id genus aromatis. Oleribus utantur foeniculo, oreoſelino, aſparagis, vel in iure harum carnium bulliat parum ſampſuchi, thymi, betonicae,

ſer-

ſerpilli. Capparis cum aceto, aut aſparagi extenuandae pituitae proficiunt. Potus ſit hydromel, vel vinum album, aquoſum, tenue, et ſubaſtringens, quod refert *Celſus* cum tempeſtivo cibo datum, non mediocriter iuvare. A cibo non abs re extremae partes vinciuntur per aliquod ſpatium, ne vapor ad caput aſcendat. Pulveres etiam a paſtu utendi ad idem conferunt. His quae timere conſueverunt aegri, deterreantur: quaecunque prius optabant expectabantque, nuncientur.

Venae ſectio.

Quod ſupereſt in curando, ſi nihil obſtet, et vires conſtent, ſecabitur initio vena cephalica vel media, ſed ſanguis parciori manu mittatur, quam in phrenitide. Phlebotomia enim videtur convenire, quoties ſanguis peccat, et ubi reliquos humores ſanguini mixtos, proindeque facile cum eo educi poſſe videmus. Si vero ſanguis peccet quidem, ſed reliqui humores cum eo mixti non fuerint, phlebotomia purgationem ſequi debet. Sin autem ſanguis vitium non fecerit, omittenda eſt ſanguinis detractio; niſi forte etiam tum revulſionis gratia ſanguinem detrahere lubeat. Poſtea aperiri quoque poterit vena frontis. Si tamen alteri morbo ſuccedat, venam ne ſolvito, ac potius ventrem ſubluito: ut ſi quid ſanguinem mitti prohibebit, acribus clyſteribus, et glandibus alvum elues. Iis enim potius quam ſolventibus medicamentis utendum eſt. Clyſteres autem recipiant hieram Ruffi, vel diacolo-

cynthidos, benedictam, aliaque valentiora id genus: et duo ſingulis diebus iniiciantur, ubi eadem via non fit alia vacuatio. Irritatur et quandoque vomitus. Aegro excitato, ac ubi diuturna eſt paſſio, et vires ferunt, de purgatione tum univerſali, tum particulari cogitandum eſt, cui in paroxyſmo locus non eſt. Itaque materia paretur ex ſyrupis incidentibus, et attenuantibus, ut ſyrupo ſtoechados, et aceto mulſo, cum aquis betonicae, hyſſopi, ſampſuchi, vel decocto hyſſopi, pulegii, thymi in hydromelite vel oxymelite. Hieris autem picra, et diacolocynthidos purgetur, et agarico, vel pilulis cocciis, et aureis.

Caſtoreum. Sive autem potiones ſint, ſive catapotia, iis portiuncula caſtorei, nempe a granis tribus ad quatuor admiſceatur. Id enim in frigidis capitis doloribus, affectibusque cerebri et nervorum, conferre dicitur plurimum.

Topica. Sed quia ſtatim ab initio a capite repellendum eſt, idcirco ei admovendum oxyrrhodinon, quod minus aceti recipiat, quam in phrenitide. Communis enim eſt per initia, lethargi et phrenitidis curatio: ſed propria contraria eſt. In phrenitide ſiquidem tutius repellitur, neque in lethargo perinde eſt refrigerandum. Ideoque procedente tempore miſcentur et incoquuntur oxyrrhodino, quae ſimul attenuant, ut caſtoreum, pulegium, calamintha, thymum, ac ſimilia. Frons illinitur caſtoreo, aut pilis humanis crematis, laevigatisque ex aceto.

Inco-

Incoquuntur etiam in aceto thymum, pulegium, origanum, ac naribus admoventur, miſceturque illis rurſus caſtoreum, quod marceſcentem ac maxime moleſtantem in corpore pituitam arefaciendi vim habet: praeterquam, quod ea omnia calefaciunt, attenuant, et deſiccant. Dum haec fiunt, perſiſtendum interim in vinculis iniiciendis, in frictionibus occipitis et colli, inferna verſus. Et cucurbitulae primum cervicis initio affigantur, ac inde ſcapulis, metaphreno, lumbis, et cruribus. Si ſolemnis aliqua vacuatio, ut menſium, vel haemorrhoidum, ſuppreſſa ſit, excitentur. Interdum quoque utendum ſternutamentis ex pulvere ellebori albi aut zingiberis, vel piperis; eaque ſunt non modo loco purgationis particularis, ſed et initio valent ad excitandum aegrum. Quia vero gargariſmata, vel apophlegmatiſmata non admittunt, ungatur palatum hiera vel benedicta. Illinatur idem mithridatio, theriaca, diamoſcho, diambra, ſinapi trito ex aceto et melle commixto. Reliqua in cerebro materia, ſi qua ſupereſt adhuc, eſt digerenda, et intemperies cerebri corrigenda: ut robur illi concilietur. Quae id praeſtant, ſunt vel ſumpta, vel admota. Sumpta quidem, vt conſervae cephalicae, theriaca, mithridatium, diſſolvenda in aquis betonicae, ſalviae, calendulae, cum tantillo aquae vitae. Admota autem varia ſunt, ut fotus, ſacculi, cucurbitulae, et olea vim digerendi habentia. Quare aeſtate quidem

capite

capite raſo, hyeme vero detonſo, fotus fiat capitis ex lixivio ſarmentorum, in quo herbae cephalicae incoctae ſint, vel ex decocto ſerpilli, ſatureiae, origani, pulegii coctorum in oleo et aceto. Deinde inungatur oleo de ſcilla, de gagate, de piperibus, rutaceo, irino, laurino, de caſtoreo: vel ſimili unguento compoſito: ℞. *Olei chamaemelini* ℥vj. *nitri et pyrethri ana* ʒj. *caſtorei* ℈ij.

Dropax, Ad dropacem poſtea tranſibis, qui recipit *Olei rutacei* ℥iij. *picis nigrae* ℔ß. *liquefiant in vaſe duplici*: deinde adde *ſinapi*, *pyrethri*, *piperis albi ana* ʒiij. *miſce: extende in aluta: calidum appone.*

Sinapiſmus. Si haec non ſat erunt, ſinapiſmus adhibeatur ex caricis, et ſemine ſinapi hac forma. ℞. *Ficus pingues, q. vis, leviter incoque: dein cum duplo ſeminis ſinapi contunde in forma emplaſtri.* Et eo ſic utendum eſt, ut ſimul atque pars rubuerit, evellatur, parsque loco calido foveatur.

Phoenigmus. Sunt et poſtremo phoenigmi, qui rubrificant, qualis eſt qui recipit *ſinapi*, *piperis euphorbii ana* ʒj. *incorporentur melle anacardino: et in parte ſinantur, dum ampullae tumeant.* Haec omnia ut ſunt metaſyncritica, et materiam ex alto ad circumferentiam trahunt, videntur hic profutura. Sed revera lethargus cum febre coniunctus haec fere omnia tanquam iuſto calidiora videtur reſpuere, niſi magna neceſſitas urgeat. Summopere laudatur a quibusdam ante acceſſionem aſſumptio ʒj. coſtorei cum ℥j. oxymelitis,

litis, vel hydromelitis. Commendatur et in declinatione balneum. Eo enim plenitudo, quae cutem obſedit, diſcutitur. Verum nullo pacto caput aegri madefaciendum eſt.

Curatio ſymptomatum.

In lethargo ſi nervi doleant, et totum corpus, ſed multo magis extrema frigeſcant, caput cervicemque caſtoreo cum oleo anethino inungito, atque irrigato, quin etiam ſpinam cum eodem perfundito. Si maior tremor adſit, et ſi convulſio, ſi cyonium oleum capiti ſuperfundatur. Quoniam vero veternus multos flatus colligit in ventriculo et toto corpore, ideo flatus diſcutiendi ſunt, et ventriculus roborandus. Praeterea diligenter aegri adhortandi ſunt ad omnes corporis excretiones, praecipue ad alvi excrementa reddenda, glandibus, vel enematis: Ad urinam vero, irrigando pubem oleo rutaceo, vel irino, adiecto pauco caſtoreo. Lethargicos ex morſu tarantulae muſica ſanat.

CAPVT

CAPVT XII.

De Caro.

Carus unde nomen traxit.

Κάρος graecis, idemque carus latinis, arabibus ſubeth, nomen ἀπὸ τῆς καρῆς id eſt a capite aſſumpſit: quanquam totius corporis (non unius capitis) eſt inſenſibilitas, immobilitasque.

Carus quid.

Definitur enim κάρος ſomnus profundus cum motus, ac ſenſus, atque etiam partis principis laeſione, integra remanente reſpiratione. Somnus enim in eo multo profundior eſt, quam in lethargo: et ab eo aeger difficillime excitatur, ſenſu et motu privatur aliquantiſper, ac ſi ſtimules, ferias, inclames, nil proficies, cum interrogatus nil reſpondeat. Eſt praeterea veluti paralyſis ſeu reſolutio principis, facultatis, praeſertim imaginatricis, cum qua etiam ſenſibiles ac voluntariae motrices vitiantur. Cum lethargo convenit materia, quoniam a craſſo viſcidoque humore (ut et ille) procreatur, cum videlicet proprius ac primarius eſt cerebri affectus.

Diſcrimen inter carum et lethargum.

Differt autem ab eodem: primo, loco, quia carus in anteriori parte cerebri fit magis: deinde materiae putredine, quoniam carus non habet humorem putreſcentem cum febre: poſtremo carus ſequitur ſaepius aliquem morbum, (ut mox dicetur in cauſis:)

ſis:) lethargus vero per ſe plurimum conſiſtit.

Duplex a quibusdam ſtatuitur carus: Non morboſus, qui fit a cauſa non morboſa, ut a vino epoto, et in aegris, qui diu vigiles permanſerunt, iisque magnum auxilium adfert. Infantibus etiam quandoque prodeſt. Morboſus vero eſt a cauſa morboſa. *Duplex carus.*

Hic ſub ſe cataphoram continet. Nam cataphora levior eſt affectio, et a mitioribus cauſis, in eaque imaginatio deleta non eſt, ut in caro, ſed tantum imbecillitata. Igitur in caro cerebrum, utpote nervorum principium afficitur, ut ex eius functionum laeſione evidens eſt. *Carus et cataphora in quibus diſtent.*

Quanquam enim ſenſus ac motus praecipue laeditur, ac velut aboletur imaginatio, una tamen cum eis rationem ac memoriam laedi par eſt. Cerebrum (inquam) afficitur ſecundum ventres magis, quam ſecundum corpus, magisque ſecundum eius partem anteriorem, quam poſteriorem, ut paulo ante diximus. *Quae pars in caro afficitur.*

Proinde carus eſt ſymptoma in genere noxae functionum animalium dictarum, illaeſa tamen ſpirandi difficultate. *Quis affectus.*

Quo et ab apoplexia differt (ut hoc obiter dicatur) quamvis et ipſa ſpiratio interdum quoque laedatur, ſi magnus carus fuerit. Praeter id diſcrimen, ſolutum carum fere ſecunda valetudo excipit: attonitum morbum reſolutio nervorum. *Carus et apoplexia in quibus diſcrepant.*

Id

Cauſae. Id genus ſymptomatis, quod carum appellavimus hactenus, ſequitur frigidam ac humidam cerebri intemperiem a pituita ortam, quae quidem pituita obſtruit meatus ſupremi ventriculi cerebri, unde ſenſuum ac motionum, aliarumque functionum privatio. Fit et a craſſiori vapore, eſtque per conſenſum, vel a toto corpore, ut in febribus pituitoſis (quarum ſummos vigores ſequitur, et declinat iisdem inclinantibus, quemadmodum et incipientes acceſſiones comitatur ſaepius, et vigentibus recedit) vel a ventriculo, hypochondriis, inteſtinis, medicamentis calidis laxantibus ob magnam fumorum copiam, putredine a vermibus, ut in pueris: ab eſu fungorum, a frigidis venenis epotis, vel admotis. Supervenit et aliis cauſis, ut muſculis temporum affectis. Item cum oſſe quopiam terebra perforato medius ventriculus fuerit attritus. Quemadmodum ſi quis inter perforandum membranam, quae priorem cerebri ventriculum contegit, violarit (μηνιγγοφύλακα graeci vocant,) atque ubi os calvariae vehementer attritum, ipſius ventriculos comprimit, maximeque medium. Interdum ad vehementes dolores conſequitur carus, ſpiritu animali plane exoluto. Succedit et comitiali morbo.

Signa. Signa cuivis nota ſunt ex iam dictis. Nam ſomni profunditate occupantur aegri, oculis perpetuo clauſis: dum punguntur, etiamſi ſentiunt, non loquuntur. Si carus eſt per conſenſum, ex praecedente dolore et affectu

affectu partium aliarum, a quibus pendet, agnoſcitur.

Caeterum quilibet carus morboſus ſemper malus eſt: et, a capitis ictu ſtupor, malum. Quorum cerebrum concuſſum aliqua ex cauſa eſt, eos repente obmuteſcere neceſſe eſt. *Prognoſtica.*

Quae autem conveniunt lethargo, eadem (excepta venae ſectione) convenient et caro, quatenus eſt ſymptoma cerebri primario affecti. Totum enim negotium in craſſi humoris extenuatione, purgatione, et reliquiarum diſcuſſione poſitum eſt: valentiora tamen carus, magisque attenuantia et incidentia poſtulat. Acres quoque clyſteres uſurpandi ſunt, et glandes acutae ſale gemmae, ac ſimilibus. Syrupi et aquae validiores ſiccioresque eſſe debent, vel decocta, ſi propinentur. Pilulae per ſe, vel diſſolutae: itemque opiatae fortiores, ut hiera diacolocynthidos, quibus grana tria vel quatuor caſtorei adiiciantur, atque in aquis capitalibus diſſolvantur. Pituita per nares ac palatum ptarmicis, nec non apophlegmatiſmis detrahatur. Convenit et potio theriacae antiquae, pulveris diamoſchi dulcis, diambrae, quibus et aliquid caſtorei addatur: eaque in aqua betonicae ac meliſſae diſſolvantur. *Curatio.*

Caput fricetur caſtoreo cum oleo rutae mixto. Id enim calefaciendum et ſiccandum eſt potenter. Vel ſinapiſmus ei apponatur, aut ſtercus columbarum, vel hirun- *Topica.*

 dinum,

dinum, cum oleo de ſpica et aceto: quod valde confert. Adhaec aceti acerrimi perfuſio ſuper laminam ferream ignitam prodeſt omnibus cataphoris, quibus videtur coincidere carus, praeſertim per conſenſum. Illud acetum acres fumos excitat, qui naribus attracti cerebrum exſiccant, et ſomnum expellunt. Fit autem efficacior dicta perfuſio, ſi addatur ſemen nigellae, vel rutae, aut caſtoreum, quae vapores abſumunt, et materiam in cerebro contentam. Sed in caro ſemper habenda eſt cura ventriculi, cui et calefacientia, et roborantia pariter adhibenda ſunt, cum in eo fere abundet pituita.

Carus in febre. Si carus eſt ab aliis cauſis, ut a toto corpore in febribus, vincula extremis partibus iniiciantur, aegrique olfaciant acetum, et iis cerebrum oxyrrhodino confirmetur.

A venenis. Si eſt a vermibus, ſi a cicuta, aut aliis venenis, e ſuis locis propria curatio repetatur.

A frigidis admotis. Si ex admotis frigidis, ut opio, populeone, cortice mandragorae, ungatur caput oleo ex caſtoreo, aut rutaceo, aut laurino, addito caſtoreo vel fimo columbino. Corpus agitandum eſt, ne dormiat. Nares ungantur confectione anacardina, vel theriaca veteri diſſoluta in aqua ſampſuchi, aut aliis calidis.

Carus a crapula. Si ob crapulam ortus eſt carus, proritetur ſtatim vomitus, vel indatur clyſter acutus. Roboretur ventriculus ſumpta tabella dia-

diagalangae, diamoſchi, vel diambrae. Sic carus per conſenſum, eo cui ſuccedit, affectu ſublato, tollitur.

CAPVT XIII.

De Catoche, ſeu Catocho, vel Catalepſi.

Quae κατοχὴ ἢ κατοχὸς, καὶ κατάληψις graecis nominata eſt affectio, latinis easdem voces mutuantibus, catoche, vel catochus, vel catalepſis dicitur: quaſi detentio et occupatio ſeu comprehenſio, quae et a recentioribus quibusdam congelatio appellatur. Et qui eo malo prehenduntur, κάτοχοι καὶ κατεχόμενοι veteribus graecis dicti ſunt, quaſi detenti, vel occupati.

Eſt autem catoche, ſeu catalepſis, quaedam tum animae, tum corporis detentio, qua qui corripiuntur, repente in illo permanent habitu, quo correpti ſunt. Mens enim ſenſusque omnes detinentur, et omnis eorum facultas velut conſumpta videtur, derepente muti fiunt, neque tamen concidunt: ſtantes manent, ſi ſtabant: ſedentes, ſi ſedebant, oculis ſunt apertis, ſi prius erant aperti. *Catoche quid.*

Ex quo vulgus credit eos non dolere, aut ita mortuos vivere: ſed raptos, ut loquuntur. In eaque affectione omnia ſunt rigida: quando non ſolum cerebrum, ſed et ſpiritus *Rapti qui dicuntur.*

 ani-

animalis in ſingulis partibus eſt concretus, idemque ad permeandum corpora nervoſa, atque ad movendum ineptus eſt. Quapropter a nonnullis ſcriptum eſt, univerſum corpus catochis ſtipari et cogi, non laxari et intumeſcere, velut lethargicis atque apoplecticis, in quibus corpus ſitum ac figuram commutare poteſt. Alii volunt catochen apud *Galenum* eſſe ἄγρυπνον κῶμα, id eſt ſoporem vigilantem, cum aeger ſomno premi videtur, et tamen vigilat, ſed nec fari, nec ullum membrum movere valet: huiusque ſunt contrariae cauſae, humor bilioſus ac pituitoſus, mediaque eſt affectio inter phrenitidem et lethargum. Ita nomen idem pluribus affectibus tribuitur. Sed errant, qui catalepſin cum vigili comate confundunt.

Pars affecta.

Quare nos de hoc comate plura dicere ſuperſedebimus, atque ad veram catalepſin revertemur: in qua cerebrum affici nemini dubium eſt ex eius actionum laeſione, idque ſecundum poſteriores cerebri partes magis, velut in caro anteriores laborant.

Affectus quis.

Symptoma quoque dicimus eſſe catalepſin in genere noxae functionum animalium principum et proprie imaginationis reſolutae, ſeu abolitae: quanquam et reliquae omnes functiones in ea quodammodo vitientur. Servatur tamen hic reſpiratio illaeſis ſpiritibus manentibus, qui ob vitae neceſſitatem reſpirationi ſerviunt. Alii ſentiunt catalepticos privari quidem omni motu, ſed non

non omni ſenſu, nec exteriori, nec interiori, quia vident, audiunt, et quandoque ratiocinantur ac memorantur, ut docet *Galenus* in hiſtoria ſcholaſtici, qui ex nimio ſtudio refrigerato et exſiccato cerebro in id malum inciderat.

Conſequitur id ſymptoma frigidam ac ſiccam intemperiem ex frigidiori ſicciorique materia comparatam. Et quae peculiariter hic tractatur catalepſis, a melancholico ſucco, aut vapore poſterius cerebrum obturante, et ſiccante gignitur. Eſt enim alia quaedam catalepſis, quam *Aëtius* vult fieri a ſanguine, qui copioſus eſt, et multitudine ſua venas atque arterias diſtendit, tenſasque retinet, non alia ratione, quam humorum plenitudo nervos in convulſione contrahit, tenditque: vel (ut alii exponunt) ſanguis etſi natura ſua humidus flaccidusque rigidas ac tenſas partes efficere non poſſit, tamen cum fuerit craſſus ac deinde refrigeratus, catalepſin efficere poteſt. Vtramque catalepſin ſcribunt nonnulli fieri eodem modo, quo fit apoplexia, nimirum ſubſtantia cerebri humore melancholico, vel ſanguine irrigata. *Cauſae.*

Sed dubium eſt, nunquid ab intemperie ſola frigida ſicca fiat, ut cenſuit *Galenus*, eaque ſine humore. Certe cum repente invadat ac deſinat, intemperies vero ſicca repente induci nequeat aut tolli, merito aliquem humorem ſubeſſe fatemur, qui venas et arterias, quae in cerebri meningibus diſſeminatae ſunt, repente ac affatim implet, *An catalepſis a ſola intemperie fieri poſſit,*

diſtenditque. Vnde veriſimile eſt ſequi rigorem totius corporis, inſtar corporum frigore concreſcentium videlicet. Aut ſi intemperies eſt ſola, et ſine humore, dicemus intelligi catalepſin non a cerebri, ſed potius ab animalis ſpiritus intemperie committi.

An melancholici ſint cataleptici, vel contra. Neque vero ſi a melancholico ſucco fit, neceſſe eſt propterea melancholicos omnes catalepſi laborare, cum melancholicus ſuccus aliquando corpus, aliquando animam laedat. Et ſi cerebro velut parti inſtrumentali nocet, in corpus converti dicitur: ſin ut ſimilari parti nocet temperamentum immutando, in mentem repere dicitur, ut idem *Galenus* probat in Epid. eo loco, melancholici fiunt epileptici, et contra. Alii cenſent non neceſſe eſſe omnes catalepticos melancholia corripi, quia in catalepſi venae et arteriae cerebri opplentur et diſtenduntur, non ventres, ut in epilepſia, nec cerebri ſubſtantia, ut in melancholia.

Notae. Notae catalepſeos hae ſunt, quae antedictis conſentiunt. Aegri adeo mente detenti ſunt et corpore, ut veluti fixos oculos et palpebras habeant immobiles, aliquando et apertas easdem habentes aut nictitant, aut intente vident, adeo, ut neque, ſi quis manus ipſorum oculis obtendat, eas claudant. Quidam contendunt eos perpetuo aperire oculos, quod propter ſiccitatem muſculi oculorum ſemper tenſi ſunt, ut in lethargo et caro humore diſſoluti concidunt, claudunturque. Nonnulli voce ac ſenſu privantur, neque

que audientes, neque reſpondentes. Admovent autem aliquando manus ſuas ad caput, oculos, ac nares, velut qui vellicentur, atque hoc non ſentiunt, exiguum quid aliquando loquuntur, ſpiritus eorum nonnunquam denſus, aliquando rarus, et per intervalla quaedam magnum ſpiritum ducunt. Pulſus ſimilis pulſui lethargicorum, niſi quod non ita mollis, nec languidus. Praeterea catalepticorum pulſus aequalis eſt, lethargicorum vero inaequalis. Alvus et urina ſupprimuntur propter ſenſuum ſtupiditatem. Victus etiam ratio praecedens, aegri temperatura, tempus anni, regio, caeteraque ad frigidum ſiccum declinabunt. Si ſanguis redundabit, ſuas quoque is notas habebit.

Prognoſtica. Rarum eſt hoc malum, ſed longe periculoſiſſimum. Et catalepſis lethargo periculoſior eſt. Quae a melancholico ſucco eſt, difficilius curatur ea, quae a ſanguine, et curata in melancholiam fere deſinit. Proinde ſine mora vivendi legitima ratio praeſcribatur.

Curatio. Aër ad calidum et humidum vergat, ſi a melancholico ſucco orta eſt affectio, victus ſatis ſit tenuis, et alimenta parum nutriant, ſi a ſanguine. Eiusmodi ſunt ptiſanae cremor, ius pulli gallinacei cum ciceribus, aut amygdalatum cum melle. Et ubi convaleſcere incipiunt, alas avium boni ſucci edere nil vetat. Potus conveniens eſt aqua mulſa diutius cocta, aut decoctum foeniculi, aut vinum aquoſum, tenue, ſubaſtringens. Aqua iis infeſta eſt,

ſlatum auget, ſluctuationes excitat, ſplenem attollit. Vinum vero maxime illos iuvat, ſi caput non feriat, quale eſt, quod dictum eſt. Itaque ſi aeger robuſtus et valens, aut facies rubet, multoque ſanguine abundat, ſtatim vena externa cubiti ſecetur, et pro viribus ſanguis vacuetur: praemiſſo enemate, ſi res poſtulabit. Sed ante ſectionem caput, cervicem, ac dorſum fovere oportet oleo irino, et brachium fricare, ut ſanguis fluxilis magis reddatur. Poſtea clyſteribus primum molliuſculis: dein etiam acrioribus utendum. Cucurbitulae quoque adhibeantur in lateribus colli, et ſcarificatio fiat prope iugularem. Frictiones et ligaturae conveniunt quoque, primum in brachiis, deinde in dorſo, tertio in cruribus et extremis partibus, ut ſanguis deorſum trahatur. Si iuvenis eſt, ad vacuationem cauſae coniunctae, nares pungantur ſetis, ut ſanguis fluat e naribus. Sin aeger medicamento purgante indigeat magis, quam ſanguinis miſſione, ut ſucco melancholico redundante, ſi iam affectus remiſerit, praeparetur corpus ex ſyrupo de ſucco borraginis, et de epithymo, cum decocto convenienti, et purgetur ſena, polypodio, epithymo, catholico, confectione hamech: et ſi alvus non obediat, radices hellebori incoquere expedit. Aſſumantur et diamoſchus dulcis, diambra, pliris cum moſcho, pulvis laetitiae Galeni, et alia id genus. Caput perfundatur oxyrrhodino multo, potiſſimum ſi calidum

lidum ſentiatur. Et in declinatione aliqua digerentia apponantur: vel caput irrigetur oleo dulci tepido, chamaemelino, anethino, liliorum alborum, in quo poſtea ſerpillum, aut hyſſopum, aut thymum incoquatur. Fit et fotus ex decocto chamaemeli, anethi, meliloti, ſalviae, maioranae, et ſimilium ex aqua et vino. Litus etiam capitis, cervicis, et ſpinae ex oleis paulo ante memoratis admixto pauco euphorbii, vel caſtorei, vel utriusque. Haec poſt averſiones materiam reſolvunt. Confert et unguentum dialthaeae et martiatum, praecipue ſi frigiditas urgeat. Totum corpus etiam inungitur oleo anethino, aut irino, idque hyeme praeſertim. In quibus tremor ſuccedit, caſtorei ʒj. cum aqua mulſa ori infunditur. Haemorrhoides provocandae ſunt, ſi alias fluxerint. Quid reliquum eſt, omni ratione excitandi ſunt aegri, ut capite de lethargo diximus. Caetera etiam ex capite de melancholia petantur

CAPVT XIV.

De Comate ſeu Cataphora.

Malum, quod ſaepe ab *Hippocrate* κῶμα dicitur, a *Galeno* cataphora nuncupatur: ac per utrumque nomen nil aliud ſignificare videntur ſummi illi viri, quam magnam et gravem ſomnolentiam, ſeu quandam ad ſomnum delationem ac propenſionem.

Coma ſeu cataphora quid.

Vnde definitur coma ſeu cataphora, deficiens et imbecillis motus facultatis imaginatricis a frigido et humido, magnam ſomni cupiditatem inducens: vel, delatio in ſomnum, nequeuntibus qui ab hoc occupantur ſymptomate vigilantium munia obire, ſed tum palpebras claudere cupientibus, tum dormire ſperantibus.

Cataphora duplex.

Huius autem duas fecit differentias *Galenus:* atque unam vocavit cataphoram ſomnolentam: alteram vero ſimpliciter cataphoram, vel cataphoram vigilem, ſeu non ſomnolentam. Aegris, qui ſomnolenta laborant, contingit, ut mox dormiant, et ſprofunde, et diu. Qui non ſomnolenta vexantur, licet clauſas palpebras habeant, dormire tamen nequeunt, ſed plurimum vigilant, cum ipſis diverſae imagines rerum ſuccedant, quae illorum mentem movent, interrumpuntque ſomnum. Quapropter inſomnes

mnes quidem extant magna ex parte: de lecto autem ſurgere, vigilantiumque opera exercere nequeunt. Vtrique commune eſt, quod aegri oculos attollere non poſſunt ſumma gravitate detentos, et quaſi ad ſomnum ineundum comparatos. Hanc comatis ſpeciem *Galeno* antiquiores κατοχὸν appellabant: ut ex ſuperioribus patuit. Vnde homonymia erroris cauſa fuit quibusdam recentioribus. Rurſum huius inſomnis cataphorae geminae ſunt ſpecies, quarum altera pigra, altera generis nomine vocatur. Convenit utrique (in quo a ſomnolenta differt) quod delirent, et loquantur nulli haerentia menti, et ad aſſurrectiones prompti ſint, praeſertim ſi phreniticis coincidant. In ſumma cataphoram *Galenus* videtur ſumpſiſſe, tanquam genus omnium ſoporum ſine febre.

In quavis autem cataphora cerebrum affectum eſſe indicat animalium functionum noxa, praecipue principum, et maxime imaginatricis. *Quae pars afficitur.*

Quodvis etiam praedictorum comatum ſymptoma eſt, quod imaginatrici potiſſimum deficienti et infirmae exiſtenti attribui debet. *Quis affectus.*

Porro ut comatoſis omnibus alti ſunt ſomni, vel tenues, aut vigiliae, prout cerebrum varie afficitur, ſic etiam cerebrum irrigatur interdum nimia humiditate, ut nonnullis ebriis evenit, repleto in ipſa ebriatione capite, ac humectato valde. Interdum a mul- *Cauſae.*

multa calida humida vaporatione caput petente, ut in febribus, quibuscum augetur coma, et minuitur: vel a cruda pituita cerebrum opprimitur, retracto ad interiores partes calore, ut in febribus comatoſis et pituitoſis accidit. Subinde etiam ob ſolam cerebri frigiditatem coma oritur. Quanquam ab utraque, humiditate ſcilicet ac frigiditate, quandoque provenit: quo caſu profundior ac longior ſomnus erit: veluti tenuior, ſi ab aliqua ſola frigida, vel humida cerebri intemperie excitatum coma fuerit. Alia comatis cauſa eſt virium infirmitas tanta, ut apertae aegri palpebrae ſervari non poſſint, qualis in moribundis cernitur, prae vigilandi impotentia. Vigil autem coma, ſeu cataphora non ſomnolenta, fit ex humiditate acrimoniam habente, vel ex humore partim bilioſo, partim pituitoſo.

Typhomania. Vniverſaliter autem bilioſo humore praedominante, phrenitiſant tales vigilantes; pituitoſo autem vincente, comatoſe deferuntur: et quoties ad finem usque tum deſipientia, tum coma perſiſtunt, affectionem hanc ex phrenitide et lethargo mixtam appellant: quidam vero typhomaniam nominarunt.

Signa. In cataphora ſomnolenta dignoſcuntur aegri non ſolum ex gravi ſomno, ſed quoniam difficilem habet expergefactionem. Profunde enim ac diu dormiunt, eaque eſt propria lethargicorum cataphora, et immobiles aegri, atque ſine voce iacent. Qui vero

ro inſomni comate gravantur, vigiles et verſuti ſunt: et ſi phreniticis coincidunt, audientes vocem et ſonum faciliter ſurgunt, ac ſi tetigeris partem corporis eorum, mox oculos elevant, et tangentem conſpiciunt, et in ipſa ad ſomnum delatione vel manum movent, vel crus, vel univerſum corpus eiiciunt irrationabiliter, et repente ac deſipienter exiliunt inſtar eorum, qui ſpaſmo correpti ſunt: haecque omnia faciunt cum eo, quod aliqua congrue non loquuntur. Quod ſi eo vigili comate capiantur, quod nomine generis appellatur, ita facile et multum mobiles exiſtunt, ut neque deficiant clamantes, et moveant aliquam partem vehementer. Et ſi excitaveris eos aut loquaris, aſpiciunt inconniventer, et magis egrediuntur a ſe, et malum facere tentant, ac omnino in audiendo promptiſſimi ſunt, nil relinquentes ab iis, qui ſumme deſipiunt. Si vero inſomni ac pigra cataphora corripiantur, ſurgentes magis intelligunt, et non multum moventur: et quamvis deſipiant, tamen tunc magis, quando commiſeris eos comati. Secundum quod eos maxime diſcernere licet a cataphoris lethargicis.

Prognoſticon.

Exitioſiſſimum eſt coma, quod prae virium imbecillitate oritur, vel quod cum calidis et ſiccis morbis inſignem refrigerationem ſequitur. Minus periculoſum eſt, quod ab una cerebri intemperie pendet, quam quod ex duabus, veluti ſi ex contrariis magis.

Cura-

Curatio. Curatio ipſa diverſa eſt pro cauſarum varietate. Si coma ex humiditate pendet, poſt univerſi corporis purgationem et apophlegmatiſmos, caput irrigari debet aceto acerrimo cum roſis et chamaemelo permixto, eademque evaporatio per nares ſuſcipienda eſt. Si ex refrigeratione, anethinum vel chamaemelinum oleum adhibendum, in quo poſtea ruta et pulegium incoquantur. Quod ſi ab humiditate ac frigiditate ſimul ſit, eadem remedia, quae caro et lethargo, conveniunt. Coma vero vigil, cum ex permixta ac contraria cauſa originem ducat, contrariis quoque medicamentis partim lethargi, partim phrenitidis curari debet. Ac prout pituita vel bilis redundarit, ad remedia lethargi vel phrenitidis declinandum erit magis.

CAPVT

CAPVT XV.

De oblivione ſeu memoria abolita.

Quae affectio λήθη graecis, oblivio latinis, ſeu memoria abolita dicitur: cum quis eorum omnium, quae prius novit, oblitus eſt. Contigit enim alias quoſdam literarum et artium oblitos in tantum fuiſſe, ut ne nominum quidem ſuorum meminiſſent. Si debilis eſt ac diminuta memoria, veluti torpor quidam ac labes eius eſt: ſi vero depravata, delirium memoriae eſt: ac ſi ſimul cum memoria, ratio quoque imminuta et infirmata eſt, ea affectio fatuitas, ſeu ſtultitia nominatur, quae a graecis μώρωσις dicta eſt: quemadmodum ἄνοια, hoc eſt amentia, vocatur facultatis rationatricis abolitio, ac veluti paralyſis: atque ἀφροσύνη, id eſt delirium, eiuſdem depravata motio tantum. De quibus obiter hoc dictum ſit, propter affinitatem quam habent cum memoria, de qua nobis praeſens eſt ſermo. Dicimus autem memoriam laedi multifariam. Aut enim ad tempus laeditur inter aegrotandum ſcilicet, et morbo curato reparatur. Aliis accidit, ut morbus finiatur, et memoriae labes incipiat, ac talis perſeveret. Sunt et plurimi, qui de memoriae imbecillitate conqueruntur, integra ſanitate fruentes.

Oblivio quid.

Fatuitas.

Amentia.

Delirium.

Pars

Sedes affecta. Pars vero, quae in memoria laeſa afficitur, procul dubio eſt cerebrum, in quo princeps animae vis continetur, et cuius eſt phantaſia, qua quae carent animalia, eadem quoque memoria non ſunt praedita. Id ergo teſtatur ipſa actionis laeſio, veluti quod cerebrum non ſecundum ventriculos afficiatur, cum nec eius generatio, nec ſolutio ſubitaria ſit.

Affectus. Cauſae. Ipſa vero affectio ſymptoma eſt in genere noxae functionum animalium, quod (quemadmodum ſolent alia ſymptomata) morbum conſequitur, intemperiem videlicet maiori ex parte frigidam cerebri, quae animales actiones torpidas efficit, eaque vel ſiccitati, vel humiditati coniuncta eſt. Neque vero ſemper ſimplex eſt intemperies, ſed interdum cum materia, hoc eſt pituita, interdum cum melancholico ſucco. Aliae ſunt cauſae, extrema ſenectus, morbi alii praecedentes, aſſumpta vel admota capiti valde frigida medicamenta, immodici labores, ſtudia, vigiliae, cibi et potiones frigidiores, et conſimiles cauſae.

Signa. Verum numquid ea intemperies frigida utique ſola ſit, an cum humiditate vel ſiccitate copulata, ex ſignis cauſas diſtinguentibus dignoſcitur. Si enim vehementer ſomnolenti ſint aegri, frigidam ac humidam cerebri intemperiem: ſi omnino non ſomnolenti ſint, frigidam tantum intemperiem eſſe ſignificabit. Spectandum etiam eſt diligenter, ſi quid e naribus vel ore excernant, quod

quod quidem a capite deſluat, an ſiccae appareant hae partes, aut ſecundum naturam ſeſe habeant. Sic enim frigidam humidam intemperiem, vel frigidam ſiccam, vel frigidam tantum oſtendunt. Et ſi cum intemperie adeſt pituita, percipies ex antedictis ſomnis, ac cerebri recrementis, nec non ex aegri temperatura, anni tempore, regione, coeli ſtatu, praecedente victus ratione, omnibus, aut pluribus ad frigidum humidum vergentibus. Ita ſi melancholicus ſuccus redundabit, ſomni, et excrementa, et cuncta alia ad frigidum ſiccum declinabunt.

Numquid etiam haec cerebri ſit primaria diſpoſitio, au per ſympatheiam, ut in morbis in abſceſſum declinantibus, teſte *Galeno* 2. de cauſis ſymptomatum diſcernitur id, ſi praedicta affectio propriis ſymptomatis dignoſcitur, perpetuoque permanet, nec ad alias conſequitur affectiones. Tum enim cerebrum laborare primario dicemus: alioqui per conſenſum laedi videbitur, ſi nec propriis accidentibus innoteſcit, nec permanet, et ad alios affectus conſequitur. Externae cauſae ab aegris et adſtantibus reſciuntur, ut ſi adeſt extrema ſenectus, et ſi quis morbus alius, ut lethargus, vel peſtilentia in oblivionem tranſierit, (tum enim frigida intemperies inducta eſt,) aut ſi aſſumpta, vel admota ſint capiti medicamenta valde frigida: ſi ex immodicis quoque laboribus in ſtudiis atque vigiliis, aut aliis quibuſdam orta eſt oblivio, ut in eo, qui circa

Memoria laeſa per conſenſum.

diſciplinas, et in alio, qui vites colebat propter labores, *Galenus* monuit. Item ſi cibi et potiones fuerint ſuapte natura frigidiores.

Fatuitatis et amentiae cauſae. Quod ſi non abolita erit memoria, ſed imminuta ſeu imbecilla, minorem fuiſſe cerebri refrigerationem coniectandum eſt, ut μώρωσιν & ἄνοιαν (in quibus rationem quoque offendi dictum eſt initio capitis) a cauſis omnibus cerebrum impenſe refrigerantibus fieri certum eſt, ut id obiter moneamus. Quandoque etiam ab ipſa naturali conformatione imbecilliori, aut pauca cerebri ſubſtantia, ut in puſillo capite, praeter cerebri aut temporum concuſſionem vehementem ex ictu, vel vulnere, et ſimiles cauſas, ad quas commemorati affectus referri poſſunt, et ex relatu cognoſci.

Prognoſtica. Sed ut ad oblivionem revertamur, a qua digreſſi ſumus: Oblivio ſemper mala cenſeri debet. In quibus autem derepente deficit, alia vero ſana videntur, valde timendum eſt, ne comitialis morbus eis ſuperveniat, aut apoplexia, aut reſolutio, aut aliud quoddam cerebri malum.

Curatio. Summa autem curationis eſt in calefaciendo corpore univerſo intrinſecus et extrinſecus, prout a naturali habitu receſſit. Deinde aër ad calidum vergat: ſit luminoſus, et ab auſtro et aquilone alienus, cum hic infrigidet, ille vero repleat. Somnus ſit moderatus, non diurnus, nec ſtatim a cibo ſumpto ſumendus. Vigiliae quoque ſpiritus reſolvunt: quare ſint etiam moderatae. Exercitium

tium item mediocre, pedum ſcilicet ac manuum, et quandoque capitis, cum frictionibus ex aſperis linteis valde confert. Alvi excrementa quotidie vacuentur, ne caput offendant. A moeſtitia, cura, ſollicitudine aegri caveant. Multa repletio ciborum ac potuum fugienda eſt. Vitanda quoque edulia infrigidantia, craſſefacientia, et inflantia: imo cruditate nil magis mentem vitiat. Plurima aquae potio, ac multo magis vini peſſima: vehementer enim humectat caput, ac nil aeque oblivionem inducit, ac humiditas. Ab oleribus frigefacientibus, a fructibus viridibus ac bellariis, a caſeo et lacte abſtinendum, a carnibus ſalitis, a piſcium fluviatilium eſu, anguillarum praeſertim. Alimenta calefactoria, et attenuatoria, ut thymbra, pulegium, origanum ex intervallis exhibeantur. Vinum (de quo paulo ante) ſit tenue, album, non valde vetus, quod tranquillam feſtivamque animam reddit. Poſtrema menſa coriandri ſemen praeparatum accipiendum eſt. Veneris uſus rariſſimus, aut nullus: nam ea depravatum animum facit, et eius motus convulſioni ſimilis eſt. Balneo etiam aliquando, ſed potiſſimum a ſinapiſmis locus erit.

Medicamentorum ratio.

Medicamentorum vero ratio haec eſſe poterit. Si ex pituitae redundantia tanquam frequentiori cauſa, orta erit oblivio, coquatur pituita, et concocta vacuetur. Et quia humor eſt craſſus et contumax, iterum praeparetur valentioribus, ac denuo purgetur.

tur. Hierae omnes, et praecipue hiera Ruffi his conveniunt. Sed praeparantia ac purgantia pituitam iam ſaepius inculcata ſunt. Proſunt et clyſteres acres, qui praedictas hieras recipiant. Tum ad apophlegmatiſmos et gargariſmata, quae reliquias humoris peccantis detrahant, eſt tranſeundum, nec non ad errhina, vel ad ſternutatoria: de quibus omnibus capite de cephalalgia, et alibi dictum abunde eſt. A purgatione tum univerſali, tum etiam particulari, commendatur dens elephantis, ℨj. pondere, aut cornu cervi tantundem, ſeu caſtorei. Similiter et eadem quantitas theriacae, vel mithridatii, vel aureae alexandrinae, diamoſchi, diambrae, cum mulſa aut cum pauco vino albo. Acorus conditus, zingiber conditum, meliſſa etiam reparant memoriam: ſaccharum florum betonicae, roriſmarini, lavendulae, ſpicae nardi, meliſſae.

Opiatae. Si vis medicamentum compoſitum, hoc videtur valde appoſitum. ℞. *Zingiberis conditi* ℥ß. *myrobalanorum conditarum kebularum, et emblicorum, vel indorum ana numero* ij. *conſervae ſtoechados, et anthos ana* ℥j. *conſervae radicis bugloſſi* ʒvj. *pulveris diambrae, diamoſchi dulcis ana* ʒj. *cubebarum, galangae ſubtiliter pulveratorum ana* ʒß. *ſacchari roſati* ℥iij. *ſyrupi conſervationis corticum citri* q. ſ. *fiat opiata, de qua capiat bis in hebdomade, ad quantitatem nucis ponticae poſt coenam.*

Extrin-

Extrinſecus fiant irrigationes prius raſo capite iuxta ſuturam coronalem magis, ex decocto quod ℞. *Hyſſopi, ſerpilli, ana* p. ß. *thymi, betonicae, ſampſuchi, florum chamaemeli, ſtoechados ana* p. j. adde *caſtorei* ʒj. *aceti* ℥j. fiunt et inunctiones tum parte eadem, tum circa poſteriorem partem capitis, tum circa primam ad ſecundam vertebram, ex oleo nardino, nucis moſchatae, e caſtoreo, coſtino, de piperibus. *Topica. Irrigationes.*

Vel fiat unguentum, quod recipit *olei de lateribus et de caſtoreo ana* ℥ß, *radicis acori, phu, ana* ℥j. *pyrethri, rutae, ana* ℈ß. *cum cera fiat linimentum, quo raſum occipitium inungatur.* *Vnguentum.*

Sacculus etiam imponatur, qui recipit *florum anthos, lavendulae, meliſſae ana* m. ß. *florum ſambuci* m. j. *ſtoechados* ʒiij. *nucis moſchatae, ligni aloës, maceris, ana* ℈j. *contuſa in ſericum demittantur, formeturque ſacculus.* *Sacculus.*

Benefacit et lotio capitis ex lixivio, in quo cabulliant hedera, roriſmarinum, laurus, meliſſa, betonica, ſtoechas, et ſampſuchus. Abluuntur et pedes ſimili decocto. *Lotio capitis et pedum.*

Sinapiſmus quoque utiliter capiti non modo in occipite, ſed in ſincipite potius: qui locus propter ſuturas magis eſt pervius. *Sinapiſmus.*

Si eſt oblivio a melancholico ſucco, is ſuo modo paretur, vacueturque ex aliis locis repetendo. Topica ad humidum magis, quam ad ſiccum vergant. Foveatur caput decocto vervecis cum ſemine lini, foenugraeci, et cha- *Curatio oblivionis a melancholico ſucco.*

chamaemelo, vel cum hordeo mundato floribus violarum, bugloſſi, borraginis. Vnctionibus addatur oleum chamaemelinum, anethinum, amygdalarum dulcium. Item irrigationibus addantur humectantia, demanturque exſiccantia. Idem fiat in ſacculis concinnandis.

Ab aliis cauſis. Si frigida tantum intemperies eſt, calefacientibus tantum utendum, quemadmodum ſi frigida ſicca, victus ſit calefaciens et humectans, nec non eiusdem facultatis medicamenta alterantia exhibeantur. Si ob extremam ſenectutem laeſa eſt memoria, conveniens victus ratio tantum imperetur: fruſtra alia remedia praeſcribuntur. Si ab immodicis laboribus, ſi ex inanitionibus, ut ob purgationes, vel ſyncopas fracta virtute, memoriae detrimentum ſupervenerit, refefectoria diaeta opus eſt. Sic enim corroboratis corporibus ac collectis viribus, memoria reparatur. Proinde electuarium reſumptivum aſſumatur, vel diatragacanthum frigidum, vel nuclei pinei poſt paſtum. Si ex frigidis medicamentis aſſumptis, aut capiti adhibitis, et intus et extra calida remedia ſupra dicta erunt adminiſtranda. Eadem prope ratione torpor ſeu imminutio memoriae curabitur, niſi quod leviora poſtulat remedia: quemadmodum et quando cum memoria ſimul ratio minuitur aut deperditur (quo fit, ut fatuitas ſeu ſtultitia, vel amentia generetur) valentiora eligenda ſunt ex ante dictis, cum ex vehementiori cerebri intemperie oriantur.

CAPVT

CAPVT XVI.

De Apoplexia.

Αποπληξία graecis dicta idem nomen retinuit latinis, et apoplexia vocata eſt: quibusdam ſideratio.

Nec proprie morbus attonitus latine dici poteſt: etiamſi, qui eo laborant, attoniti *Celſo* nominentur, et aliis ſiderati, quaſi fulmine perculſi. Credebant enim veteres nonniſi a malo genio ſymptoma id oriri. *Apoplexia improprie morbus attonitus dicitur.*

Eſt autem apoplexia, repentina potentiae, quae ad nervos defluit, omnisque animalis functionis privatio. Vel, eſt totius corporis ſenſus ac motus abolitio, cum principis animae functionum noxa, ſubito superveniens. Hac quippe perculſus, nullis fere mali indiciis praecurrentibus, totus repente concidit quaſi attonitus, atque ſi acerbum malum eſt, iacet fixis oculis, ſine ſenſu et motu, ſine mente, ſola reſpiratione a mortuo diſſidens, quae et mox difficilis evadit, et cum ſtertore graviſſimo. *Apoplexia quid.*

Quo uno differt a caro et catalepſi, nec non ab uteri ſtrangulatu. In caro enim libera ſervatur reſpiratio: quia tametſi partes anteriores cerebri opprimantur, et ab iis ſenſus prodeuntes torpeſcant in caro, tamen poſteriores partes illaeſae ſatis ſpirituum in nervos effundunt, quo motus aliquis, maxi- *Diſcrimen inter apoplexiam et alios quosdam affectus.*

 meque

meque reſpirationis ad vitam neceſſariae conſervetur. Et in catalepſi licet eaedem partes afficiantur, illaeſi tamen ſpiritus manent, qui ob vitae neceſſitatem deſerviunt reſpirationi. Et quando affectus illi duo ſolvuntur, bona excipit valetudo; apoplexiam vero paralyſis. Vteri autem ſtrangulatus cum vapore ſolo feriat, multo minus reſpirationem impedit, niſi fauces praecludat. Imo et in apoplexia quamvis motus omnino pereat: aliqua tamen ex parte ſola ſervatur reſpiratio; in quam natura totis viribus nititur, omnesque ſuos conatus intendit: verum difficulter admodum procedit, tantoque difficilius, quanto maior obſtructio fuerit, de qua reſpiratione paulo poſt fuſius dicetur. Differt et ab epilepſia, in qua non abolitus, ſed depravatus tantum facultatis animalis motus eſt, atque ſimiliter ἀπὸ τῆς ἡμιπληξίας ſeu a paralyſi differt, quae non toto cerebro obſtructo, ſed altera tantum parte obturato ſaepius gignitur. Diſtat quoque a ſyncope, quod in illa nullus, aut languidus, et obſcurus eſt arteriarum pulſus: in apoplexia plenus ac validus, niſi cum in propinquo mors eſt.

Quae pars afficiatur. Quod autem in ea cerebrum afficiatur, patet: cum non modo ſenſibiles et motrices animae facultates omnes, ſed et principes laedantur; quarum auctor, fons, ac principium cerebrum exiſtit. Neque ſecundum unam partem, anteriorem videlicet vel poſteriorem, ſed ſecundum utramque afficitur: et cum

cum ſubito eveniat, cerebri ventriculos eosque principes primario affectos eſſe liquet, ut in comitiali morbo. Horum enim ſymptomatum generatio et ſolutio ſubitaria fere humorem plane frigidum et craſſum replere, ac obſtruere eos ventriculos magis, quam ob totius ſubſtantiae cerebri intemperiem oriri apoplexiam ſignificat. Principes autem ventriculi ſunt *Galeno* medius ac poſtremus; qui afficiuntur. Sed quorundam recentiorum ſententia eſt, cum illis cerebri quoque corpus affici, idque fortaſſe magis, quam ventres. Hi enim volunt humorem non tantum principes ventriculos cerebri affatim implere, ſed cerebri etiam corpus imbuere, ut nullus vel perexiguus ſpiritus animalis in nervos ſubeat. In caro autem et comitiali morbo contrarium accidit.

Praeterea cum omnimoda ſit ſenſus ac motus, nec non principum facultatum cohibitio, apoplexia non morbus, ſed ſymptoma dicenda erit in genere noxae functionum animalium non diminute, nec depravate, ſed ablate. *Quis affectus.*

Cauſae autem a quibus apoplexia generatur, plures eſſe poſſunt. Fit enim vel quia ſpiritus animalis, qui per nervos deſcendit, non conficitur a cerebro ob intemperiem totius ſubſtantiae ipſius, et ea nonniſi longa temporis progreſſione induci poteſt: vel quia idem ſpiritus intercipitur a pituitoſo humore craſſo viſcido confeſtim cerebrum irrigante, aut ventriculos, vel arterias ple- *Cauſae.*

 xum

xum retiformem efficientes obſtruente, citra putredinem tamen ac febrem: quales apoplexiae ſunt ſenibus familiares, et quae hyeme contingunt: vel ab humore melancholico, quae valde periculoſae ſunt, et hominem a quadrageſimo anno ad ſexageſimum occupant (humori enim pituitoſo et melancholico frigiditas et craſſitudo communis eſt) vel a ſanguinis eruptione, aut eiusdem plenitudine, quae ἀπόληψις dicitur, aut a craſſis vaporibus cum humore vias ſpirituum intercludentibus, ut in ebriis. Conſuevit et magna conſtipatio apoplexiam adferre ex phlegmonoſa aliqua diſpoſitione, quae in ipſo cerebro ſit conſtituta, cum adeſt inflammatorius affectus non obſtruens ventriculos, veluti frigidus, craſſus, et viſcidus ſuccus, ſed conſtipans eos, ex *Galeno:* qui inflammatorios affectus vocat inflammationem, eryſipelas, abſceſſum; a quibus per coarctationem, vel compreſſionem, fit apoplexia. Vel cauſam eius dicit *Galenus* diſpoſitionem inflammationi ſimilem quae eſſe poteſt, cum ex ea ſequitur humorum fuſio ac colliquatio. Accidit quoque idem malum obſtructis, denſatis, et compreſſis in collo carotidibus arteriis: quae ob id apoplecticae nominatae ſunt. In apoplexia ſiquidem ſpiritus animalis deſcenſu prohibetur ad organa ſenſus motusque, vel ſpiritus vitalis, qui animalis eſt materia, prohibetur aditu ad cerebrum, arteriis carotidibus ex quibus plexus retiformis conficitur, aut obſtructis, aut

coar-

coarctatis. Tum quippe ventriculi cerebri influente ſpiritu deſtituti, deinceps ſuppeditare non poſſunt ſenſum motumque nervis, tumque neceſſe eſt animal collabi, ac ſi eius carotides arteriae interciperentur. Fit etiam interdum apoplexia ob caſum et ictus cerebrum concutientes, atque ut eo humores confluant, efficientes: quandoque ob aëris admodum frigidi occurſum, qui cerebri humiditates coarctat, et adſtringit. Similiter oriri poteſt ex immodico vini potu, aut immodica etiam optimi ſucci ciborum ingeſtione, et eorum, qui plurimum alimenti praebere poſſunt, ac vehementibus cruditatibus. Morbi quoque articulares in his, qui vivunt intemperanter iam ſeneſcentibus, in apoplexiam tranſeunt. Infeſtat ſane eadem affectio homines natura pituitoſos, pingues, et in otio degentes.

Notae vero eam praecedentes ſunt, ſomnus a cibo, capitis dolor confertus et acutus, vertigo, iugularium venarum elatio, oculorum ſplendores, extremarum partium ſine ratione perfrigerationes, totius corporis palpitatio, difficilis motus, dentium ſtridores in ſomno, urinae aeruginoſae, nigrae, paucum et farinaceum ſedimentum habentes. Qui vero in hoc malum incidunt, velut attoniti cum clamore corruunt, omni motu ac ſenſu carent, et tanquam mortui vivunt, oculis clauſis inſtar dormientium, ac ſtertunt, aëris ſonitu in thorace, pulmone, et arteria inter reſpirandum exaudito, ſpu- *Notae.*

mam,

mamque ore emittunt; in quibus ſcilicet morbus comitialis prae vehementia in apoplexiam tranſivit. De qua ſpuma paulo poſt rurſum aliquid addemus. Sed ſi mitior eſt apoplexia, ſenſus ac motus quidem ineſt, verum ſtupidus et obſcurus: ac tum fere pars corporis reſoluta ingraveſcit, ſpiratio etiam nonnunquam tam exigua eſt, ut ſenſum fugiat, iaceantque mortuis ſimiles, praeſertim qui corde ſunt minus calido: quandoque vero magna ſpiritus orta difficultate velut praefocantur, perinde laborante pectore ac ſi vinculo quodam aſtrictum attolli prohiberetur. Magnitudinem vero periculi ut a ſpuma ab ore erumpente, ſic et ex reſpirandi nocumento coniicere oportet, ſeu ex noxae quam ſpirationi infert vehementia, vel parvitate. Nam ſi ita prohibeatur reſpiratio, ut nulla ſenſu deprehendatur, maxima et acutiſſima erit apoplexia: per eam tamen vivit adhuc animal tranſpiratione manente, quae per cordis et arteriarum motum exercetur. At ſi apoplecticus ſpirat, ſed magna cum vi, fortis erit apoplexia, et inter alias poſt iam dictam peſſima. Verum minus fortis adeſt, ſi neque intentum, neque violentum, inaequalem tamen, atque inordinatum, ac praeterea intermittentem habet anhelitum: veluti ſi in aliquibus ordinem quendam ſervat reſpiratio, quamvis quodammodo ſpirandi facultas laeſa ſit, haec apoplexia debilior exiſtit. Itaque a reſpirationis tanquam vitae maxime neceſſariae noxa,

noxa, magnitudo apoplexiae aeſtimatur. Atque has quatuor apoplexiae differentias videtur *Galenus* agnoviſſe. *Hippocrates* vero duas tantum, fortem ac debilem videlicet. Cum autem reſpiratio ſit e numero earum actionum, quae a conſilio et voluntate prodeunt, eaeque vel omnino liberae ſunt, vel affectibus corporis deſerviunt, ac priores perpetuo absque impedimento a nobis fiant, poſteriores in tempore quodam et cum menſura: certe opus reſpirationis non ſub prima, ſed ſub ſecunda differentia comprehenditur.

Nam quamvis cunctae functiones in apoplexia oblaedantur: ipſa tamen reſpiratio cum adeo ſit maxime neceſſaria pro vita, ultimo loco noxam patitur, curam habente natura de animalis conſervatione. Quemadmodum enim dormientes ſpirant nulla accedente actione, quae a conſilio prodeat, utpote qui ſupini iaceant in cubili: ita in ſoporoſis affectibus (inter quos apoplexia numeratur) quanquam neque ſentiat corpus, neque moveatur, tamen ſola reſpiratio, quae muſculorum pectus moventium munus eſt, ſervatur. Et in hoc affectu omnes thoracis muſculi concurrunt ad motum propter reſpirationis neceſſitatem, quae nervorum vim excitat ad operationem: alii muſculi motu privati ſunt. *Reſpiratio.*

Praeclara autem prognoſtica de apoplexia, varii auctores protulerunt. Apoplexia morbus eſt acutus, quoniam princeps pars *Prognoſtica.*

diu

diu non tolerat fortes affectiones. Et, malum hoc nequaquam, aut aegre admodum curatur, ut quod mortem in propinquo minetur: ſi vero ipſum remedia ſuſtulerunt, plurimum cum partis cuiusdam reſolutione diſcedit, quae paraplegia vocatur, in quam morbus comitialis non finitur, quoniam in eo univerſo corpori convulſio, et non reſolutio, veluti in apoplexia evenit; quae convulſio cum actio depravata ſit, minorem indicat noxam, quam totius corporis reſolutio, in qua actio animalis ablata eſt. Vehemens apoplexia ſolvi non poteſt, levis non de facili. Et haec quidem paſſio acuta eſt, nunquam ſociata chronicis, nimium ſolicita, ſine febre tamen. Item, qui eiusmodi periculum effugerunt, in diuturnum morbum incidunt, reſolutionis videlicet aliquarum partium (ut dictum eſt) vel etiam totius corporis, aut violatae rationis. Et, qui per omnia membra reſoluti ſunt, celeriter rapi ſolent: ac ſi correpti non ſunt, diutius quidem vivunt, ſed raro tamen ad ſanitatem perveniunt, et plerumque miſerum ſpiritum trahunt, memoria quoque amiſſa. Praeterea, quicunque ſani capitis dolore derepente capiuntur, et ſtatim muti fiunt et ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt, niſi febris prehenderit. Rarum tamen eſt, quod febre prehendantur, et quod ſeptimum attingant, cum fere primo, aut ſecundo, aut tertio die moriantur, aut paralytici fiant, ſi evadant. Itaque febris ſuperveniens apoplexiae,

plexiae, ſpem ſalutis adfert. Diſſipat enim materiam morbificam. Scribit tamen *Aretaeus* interdum apoplexiae coniunctam eſſe febrem, a qua non minus periculum imminet aegro, quam ab ipſa apoplexia. Qui ſtrangulantur et exſolvuntur citra mortem, ſi ore ſpumant, non referuntur ad vitam. Spuma enim in hoc morbo lethalis eſt: in epilepſia nequaquam.

Spuma vera eſt in apoplexia ex multa agitatione, cum ſpiritus et calor cordis multa fuligine ſuffocantur, nec poſſunt extrinſecam difflationem habere, fuligo et aër permiſcentur in pulmonibus invicem, unde ſpuma fit, quam natura faciens violentam exſpirationem ad os mittit. In epilepſia vero corpus quoddam eſt ſpumoſum verius quam ſpuma, quod fit ex pituita cum ſaliva exiſtente ibi retenta, idque a ſpiritu inſpirato et exſpirato. Idem ſenſerunt alii, qui ſcripſerunt in apoplexia ſpumam fieri ſpiritus viam ſibi quaerentis interceptione, materia e pulmone et thorace evocata: in epilepſia vero materiae a cerebro eductae agitatione, ac motu violento. Morbus attonitus raro ſine altero reſoluto corporis latere conquieſcit, atque id fere primis quatuor diebus contingit, ut ſemel iam atque iterum diximus, ſed id ſpatium, ſi morbus tranſit, occidit. *Spumae generatio.*

Saepe tamen adeo leviter aliqui ſic laboraverunt, ut ſolo diſtorto ore, ſenſuque ac motu lapſo, neque ſpumaverint, neque ſtertuerint, *Levis apoplexia.*

tuerint, remediiſque curati nulla orta nervorum reſolutione convaluerint. Apoplexia maxime fit a quadrageſimo anno uſque ad ſexageſimum: praeſertim ſi ex atra bile oriatur. Senes opprimuntur tum ab eius magnitudine, tum ab aetatis miſeria. Invadit et iuvenes quandoque, ſed non niſi ob magnam cauſam, quae docet deterius malum eſſe. Quibus caput grave frequenti ſopore tentatur, et corpus omne pigreſcit, inertiusque evadit, et oculi obtenebreſcunt, hi apoplexiae opportuni ſunt, maxime ſenes pituitoſi, et crapulae addicti, et qui anguſta brevique ſunt cervice, fortaſſe quia in his ſpiritus vitalis aditu ad cerebrum facilius prohibetur. In eo morbo utile eſt haemorrhoides pateſieri. Inutiles ſunt frigiditates et torpores: mortiferi propter impeditum ſpiritum orti ſudores.

Curatio. Curationi autem an ſit locus nec ne, inprimis videndum eſt. Nam cum apoplecticus mortuo ſit ſimilis, an aeger vivat nec ne, his ſignis aliquot a reſpiratione ſumtis cognoſces: alioqui in deploratis minime prophananda ſunt remedia, quae multis olim profuerunt. Lanam carptam aut goſſipium carptum, vel accenſam candelam ori et naribus admove, vel cyathum pectori. In his motus aliquis ſi videtur, reſpirat aeger, et vivit adhuc: ſi ſumma immobilitas eſt, periit. Speculum item ori et naribus adhibe terſiſſimum. Si maculatur ac velut caligine obducitur, reſpirationem vitamque teſta-

teſtatur. Nonnulli haec ſigna fallacia exiſtimantes, iubent aegrum flagris caedere, vel acu pungere. Huiusmodi experimenta ſcribunt alii convenire magis in ſyncope frigida, quae communis eſt viris ac mulieribus praeſertim hyſtericis, cum in ea patiatur cor, et ita refrigeretur, ut ceſſet omnino prima reſpirandi neceſſitas, quae eſt, ut diffletur calor innatus cordis: remanet autem diapnoea, quae eſt arteriarum. Sed in apoplexia reſpiratio a vita non ſeparatur, ſpiritus animales tantum ſuffocantur, et facultas intercipitur, ne ad inferiora demandetur; ut in ſtrangulatu contingit. Certe praedicta experimenta antiquis fortaſſe probata ſunt, quod in quibusdam reſpiratio natura minor eſt: et cum minima reſpiratione indigeant, ſimiles mortuis videntur. Quare ex illorum ſententia ad tertium diem ſervandi ſunt apoplectici, nec ſepeliendi, cum vires non emortuae, ſed oppreſſae tantum ſint, et ſperari poſſit novus contrarii humoris motus. In his enim diebus omnes humores ſuos motus complent, teſte *Sorano*. Ita viſi ſunt quidam velut revixiſſe. Quoniam vero affectus eſt acutiſſimus, qui proponitur, hoc loco potius a praeſidiorum, quam a victus ratione curatio auſpicanda videtur. Tamen ut conſueto progrediamur ordine, pauca hic de victu legitimo adnectemus, et maxime, qui phlegmaticae apoplexiae tanquam frequentius contingenti, conveniat. Primum igitur aeger ſit in loco lucido, et aëre ad ca-

Piſo, L. I. P. I. M lidum

lidum declivi, ut materia foras evocetur: decumbat in lecto penſili, vel mobili: corpus vehementius concutiatur, multa fiat frictio ad excitandam naturae vim, liberanda obſtructa, et materiam praeparandam. Aeger omni ratione a ſomno excitetur. Primis diebus praeſcribatur inedia: deinde concedatur cibus paucus, levis, calidus, detergens, coctu facilis, mellitus, aromatatus: iuſcula avium, in quibus coxerint hyſſopus, ſerpillum, endivia, ſatureia, calamentum, ſampſuchus, ſalvia. Panis quoque in eo iure maceretur. Detur et puls ex avena cum melle, et aniſi pulvere, et amygdalatum cum melle et ſale. Potus ſit hydromel, vel oxymel. A vini potione abſtinendum: quanquam ſi malum proteletur, eo calente aqua temperato utendum eſt. Diminuto morbo, etiam lectica aut curru geſtabitur aeger.

Medicamentorum ratio. Quod ſupereſt in curando, principio quia os propter muſculorum convulſionem quandam ſaepe contrahitur arcte, et metus eſt, ne aeger morſu dividat linguam, aut ne non ſatis reſpiret, diducendum eſt os inſerto bacillo, aut ferro, aut oris ſpeculo a chirurgis vocato.

Venae ſectio. Confeſtim etiam mittatur ſanguis, ne ob magnam ſpirituum obſtructionem ſuffocentur: praeſertim ſi morbus eſt a ſanguine ventriculos cerebri et carotidas ſic obſtruente, ut ſpiritus vitalis nequeat pertranſire: quod ex tumore illorum vaſorum agnoſcere licet.

licet. Vena igitur humeralis dextra tuto pertunditur, et poſt horas aliquot ſiniſtra, ut utraque pars exoneretur. Aliis humeralis dextra tantum ſecatur, vel media, ubi vires et alia non dehortantur. Affectus enim magnitudo id poſtulat, ſed copia ſanguinis detrahendi potius dividenda eſt, quam confertim vacuanda. Commovere enim oportet, non exſolvere vires, et calorem extinguere. Magno vero iudicio opus eſt in modo coniectando. Nam ſi plus aequo detraxeris, hominem iugulaſti: ſin minus, adhuc cauſa permanet. Praeſtat tamen minus detrahendo delinquere: nam iterum venam reſcindere ſatius eſt, ſi optimus ſucceſſus apparuerit ex prima ſectione. Sed ante ſectionem perpetuo praedici debet periculum: quia venae ſectio vel liberat, vel occidit: adeo, ut ſi poſt ſanguinis miſſionem, pulſus, reſpiratio, faciei color, partium frigus, motus, ſenſus, et mens, omnia aut ex his aliqua in melius convertantur, ſpes ſit ſalutis in forti apoplexia videlicet: ſi nihil horum appareat, nihil ſpei eſt reliquum.

Iugularium venarum ſectio.

Quidam iugulares dividunt, quia ſunt, quae obſtruuntur, et apoplecticae idcirco vocatae ſunt. Quae remedium praeſentiſſimum adferrent, ſi dividi ſine periculo poſſent: tum etiam non ſecantur, quia vinculo idoneo ſine maiore periculo ſuffocationis, quod iam a morbo impendet, conſtringi nequeunt. Si a perito chirurgo aperiuntur, vulnus pice obducendum eſt potius, quam

 vin-

vinculo ſtringendum. Si vero apoplexia eſt a pituita craſſa, lenta, interimque aegrotus corpulentus appareat, revulſionis ſaltem gratia incidatur dicta vena humeralis, minus tamen ſanguinis depleatur. Refrigerando enim magis noceret. Debet autem fieri venae lata inciſio, ut ſanguis, qui velut congelatus craſſior eſt, facilius exeat. Et multo liberius mittitur ſanguis in iuvenibus, ubi plenitudo eſt: quemadmodum ſuſpecta eſt phlebotomia in iis, in quibus apoplexiam praeceſſit multa inanitio, qualis ex profuſionibus ſanguinis, vel immoderato uſu veneris eſſe ſolet. Obſervanda quoque interdum remiſſio in ſanguinis miſſione. Remiſſio intelligitur liberiori quam antea reſpiratione, meliore pulſu, et ubi pars aliqua immota moveri coeperit: alioqui exitus materiae denegatur. Prius enim corpus excitandum eſt frictione cum panno aſperiore, adhibito etiam ſale in aceto diſſoluto: fricandusque privatim locus, et brachium, unde ſanguis detrahi debet. Sanguis etiam quandoque mittitur e vena naſi, vel frontis. Venas autem linguae aperire non licet, contracto ore.

Cucurbitulae.

Vbi ſectio venae non eſt commoda, cucurbitulis utendum eſt: quae ſi prope iugulares adhaerere poſſunt, melius erit quam humeris, vel dorſo, vel natibus admovere. Et quanquam hypochondriis quidam admovent eas, nocent tamen impediendo motum muſculorum abdominis in reſpirando, niſi extra paroxyſmum. Fortes etiam ligaturae ante

ante venae ſectionem, et poſt utiles ſunt: item percuſſiones validae palmarum, et inambulationes, ut ſanguis recaleſcat, vel humor leviter tantum obſtruens in locum alium deponatur. Sed hic quoque cautione utendum. Nam hominem pituita plenum vel ſanguine ſi exercueris, ei morbum comitialem, vel apoplexiam contrahes. Poſt venae ſectionem vociferationes quoque, punctiones, pilorum evulſiones, et odoramenta excitatoria adhibeantur ex galbano, caſtoreo, ſagapeno. Nec non potiones praeſcribantur ex pulvere hierae, et theriaca diſſolutis in aqua ſalviae, vel aqua vitae, quae cum cochleari infundantur in gulam, aut ſiphone. Aperto etiam ore acetum mulſum inſtilletur, et pennae oleo irino imbutae immittantur, ut vomitus provocetur, idque in progreſſu magis quam initio. Totum corpus oleo calente inungatur, nardino, irino, coſtino, de caſtoreo. Impedienda eſt enim ſemper congelatio humorum, et materia avertenda, et vacuanda. Quare interim etiam caput raſum irrigetur roſaceo, in quo ſerpillum aut calamenthum incoctum fuerit, vel decocto ex chamaemeli, anethi, ſampſuchi, hyſſopi ana m. ß. florum ſtoechados, ſpicae ana ℥iij. et aliis conſimilibus. Et haec, ſi nil profecerint, clyſteribus utendum eſt, quorum quantitas maior eſſe debet in hoc affectu et aliis, in quibus ſenſus torpet, aut aboletur. Debent etiam plurimum acres eſſe, ut ſua acrimonia irritent ſopitum

inteſtinorum ſenſum. Decoctum parandum eſt ex cephalicis calefacientibus, incidentibus, in quo decoqui poterit agaricus, vel ſemen carthami, vel colocynthis, ſed lineo panno involuta, ne inteſtina rodat. Tutius diſſolvitur hiera diacolocynthidos, benedicta, diaphoenicum, electuarium indum, ſaccharum rubrum, mel anthoſatum, olea calida.

Clyſteres. Clyſteres frequenter indantur, quia explent vicem medicamenti, quod per os aſſumi fere non poteſt. Iis igitur utendum, donec bona pars materiae vacuata fuerit.

Balani ſeu Glandes. Idem praeſtant balani longae conformatae melle et hieris praedictis valentibus, nec non pauca colocynthide: ut ex pulveris hierae ʒvj. ſalis gemmae ʒj. agarici ℈j. colocynthidis ℈ß. fiant balani, antequam immittantur ligandae filo, ut cum opus erit, retrahi poſſint. Si aegri ad venae ſectionem initio inepti fuerint, frigiditate ſcilicet multa, et torpore ac ſenſuum abolitione hominem occupante, et adhuc malum perſeverarit, pituita vacuanda erit valentioribus et largioribus medicamentis, quia virtus expultrix multum eſt ſopita, et meatus anguſtiores ſunt redditi, partibus ſcilicet refrigeratis, in ſeque concidentibus, cum non amplius ſanguis cum calore et ſpiritu permeet. Huiusmodi ſunt pilulae cocciae, de agarico, foetidae, ex euphorbio, a ſcriptulis quatuor ad ſesquidrachmam, ſyrupo ſtoechados, et aqua ſalviae diſſolutae, ut devorari poſſint. Cum enim apoplecticus omnes fere motus naturales et animales,

imo

imo et vitales proſtratos habeat, datur medicamentum cum expergefactus fuerit aeger, et loqui incipiet, tertio quidem aut quarto die a morbi principio, cumque per os aſſumere aliquid poterit. Poſtea ſternutamentis et errhinis utendum, atque ubi ad ſe aeger redierit, gargariſmatis et apophlegmatiſmis, quae motu voluntario egent, ut in uſum veniant: quamvis dentes, gingivas, linguam, palatum fricare liceat. Dantur et theriaca, mithridatium, diambra, et alia poſt purgationem, ſeu poſt uſum enematum, quae vicem illius ſupplent. Haec tamen damnat quidam inter recentiores, quod recipiant multa aſtringentia, quibus materia contenta in corpore cerebri magis impingitur, adde quod calida ſint et odorata, ideoque fumos in cerebrum emittant. Quare praeponit uſum caſtorei cum pipere, vel zingibere, et momento euphorbii. Atque ut idem ſentit, caſtorei odor, quia cerebro iniucundus eſt, ideo cerebrum minus ferit. At certe in declinatione, et ubi cerebrum fuerit expurgatum, tuto dantur antidota praedicta, quoniam cerebro imbecillo ex morbo praecedente robur addunt, et materiae reliquias digerunt. Sic quoque damnat idem ſternutamenta iam dicta ex pulvere caſtorei, ellebori albi, piperis, quoniam materia non videtur excuti, quae in corpore potius, quam in ventriculis cerebri continetur: unde ex agitatione capitis ac pectoris cerebrum oppletur humoribus ad ſe tractis. Ideoque

 viden-

videntur magis convenire apophlegmatiſmi: qualis eſt, qui ℞. *Pyrethri*, *piperis*, *ſtaphidis ana* ℥ß. *thymi*, *origani ana* ʒj. *caſtorei* ℈j. *maſtiches* ʒjß. *uvae paſſae* ʒij. adde *cerae albae* parum, *ex his fiant paſtilli manſiles*. Sternutamenta tamen ab omnibus imperantur ad vacuandam pituitam e capite, et excitandam vim cerebri; et ſi in principio improbantur, ſaltem poſt univerſalia remedia tuto applicari poſſunt.

Topica. Inungitur et initium ſpinalis medullae oleo nucum, rutaceo, coſtino, nardino, de caſtoreo, de euphorbio, de terebinthina, de nuce moſchata, et huiuſmodi aliis, quibus miſcetur aqua vitae. Praeſtat et uti medicamentis rubefacientibus circa caput, ſeu ſinapiſmis, ac aliis, quae vim calefaciendi ac digerendi habeant: praeſertim ſi praedicta remedia haudquaquam ſatisfecerint. Recipe *Olei coſtini* unciam unam, *olei e caſtoreo*, *et de euphorbio ana* drachmas tres, *ſinapis* drachmas duas, *caſtorei* ʒj. *ſagapeni* ʒß. *euphorbii* ℈ij. *aceti* ʒij. *cum cera quantum ſatis eſt*, *ad emplaſtri conſiſtentiam coëant*.

Sartago ignita. Sinapiſmi quidem ſartagini candenti admotae, ut ne urat tamen, praeferendi ſunt, quamvis ea admovetur, ut craſſus humor liqueſcat, et ut cerebrum incaleſcat. Cauſticum etiam vertici admovetur. Immittitur et oleum rutae in nares, et aures. Oleum item ſalviae in eaſdem partes cum penna inditum vim magnam hic habet, ut et laurinum, irinum, rutaceum raſo capiti vel diligen-

genter detonſo affuſa. Paratur et emplaſtrum ex ſinapi et melle, aut aliud ex melle et ſtercore columbino, et capiti admovetur. Veſica foveatur oleo laurino et de caſtoreo, addito etiam ſcorpionum oleo.

CAPVT XVII.

De Paralyſi.

Παράλυσις graecis, reſolutio vel relaxatio latinis dicitur, quae et πάρεσις quaſi remiſſio, ſeu actionis defectio nominatur. Atque a ſymptomate ea denominatio tracta eſt. Et quamvis omnem denotet reſolutionem, de ea tamen proprie, quae medietatem corporis occupat, effertur abſolute. Si privatim alicuius tantum partis eſt, ut linguae, brachii, veſicae, particularis paralyſis dicitur. *Vnde nomen paralyſis.*

Eſt autem paralyſis, privatio motus et ſenſus nervoſi generis, facultate animali defluere prohibita. Exquiſita enim eſt paralyſis, in qua nervi ſenſum ac motum amiſerunt: imperfecta autem, in qua motus perit, ſervato tamen ſenſu, multoque imperfectior, ac multo minus paralyſeos nomine digna, in qua motu incolumi ſenſus aboletur. *Paralyſis quid.*

Etſi nonnulli hanc affectionem ſenſus reſolutionem vocant; ſed ἀναισθησία potius dicitur. Eſt enim reſolutio, motus potius *Ἀναισθησια.*

 quam

quam tactus affectio. A ſtupore differt, quod in hoc quidem ſervato motu aut leviter laeſo ſenſus amittitur, unde ſtupor via ad paralyſin eſſe fertur. In paralyſi pars aegra utroque privatur. Ab apoplexia quoque diſſidet, quod haec ſit totius corporis, atque una etiam principum facultatum veluti reſolutio. Paralyſis vero eſt corporis ſecundum has vel illas partes (illaeſis tamen interioribus ſenſibus) reſolutio. Nam in dictione *παραλύσεως*, *τὸ παρὰ* minuit, ut in paraphrenitide, et paraſynanche. Et qui vere ſunt reſoluti, ii ſunt *λυόμενοι, καὶ καταλυόμενοι* id eſt apoplectici. Non vere autem, nec in totum reſoluti, ſunt paralytici.

Partes affectae quae.

Itaque variae admodum ſunt partes, quae hic affici poſſunt. De quibus accurate ſcripſerunt iuniores. Inprimis, ſi ea affectio accidat cerebro affecto, non tamen ſecundum totum, (apoplexia enim ſic generaretur) ſed ſecundum dextram, vel ſiniſtram partem, ſimul cum dextra vel ſiniſtra orporis parte, faciei quoque partes reſolvuntur dextrae, vel ſiniſtrae. Qui enim in faciem feruntur nervi, a cerebro ſunt. At ſi dempta facie una praedictarum partium ſenſu motuque privabitur, circa primum ſpinae proceſſum vel meninges affectum conſiſtere coniicies: verum media pars tantum affecta erit, ea ſcilicet, quae ſuperſtat e regione reſoluti lateris. Quod ſi non modo latus unum, ſed omnia membra inferiora facie excepta reſolvantur, in eo loco, id eſt in eius exortu, ipſa ſpina offenſa eſt,

eſt, quae tanquam omnium nervorum communis origo eſt, qui ſub facie exiſtunt: verum non ſecundum partem, ſed ingenti affectione laborans, tota affecta erit. At ſi non ipſum principium ſpinalis medullae affectum eſt, ſed eius aliqua pars inferior, tum certum aliquod membrum, quod ab ea ſpinalis medullae parte nervos recipit, reſolvitur. Et pars aliqua cum reſolvitur, nervus, qui eius motui deputatus eſt, aut muſculus affectus eſt. Anatome autem docet ex qua ſpinalis medullae parte in unumquodque membrum nervus diſtribuitur. Verbi gratia, in aphonia vocales nervi per quartam vertebram exorti, ἐν τῇ ἀπνοίᾳ reſpiratorii patiuntur. Sic oculorum reſolutio, ad nervos, qui a ſecunda coniugatione e calvaria emerſi, in oculi muſculos diſperguntur, referenda eſt: palpebrarum, ad nervum tertiae cuniugationis per foramen oſſis orbitae tranſeuntis: labiorum ad latum muſculum, nervos e primis vertebris, et ramos a tertia coniugatione: linguae denique (ut in balbis poſt apoplexiam) ad nervum e tertia aut ſeptima coniugatione in linguam perreptantem. Eodem modo reſoluta manu, in principio cervicis, vel quinta vertebra, affectio ſubſiſtit, ſenſus tamen aliquis aliquando relinquitur, primaeque brachii partes illaeſae ſervantur. Minori noxa laborant ob laeſionem in ſeptima vel octava, ſed maximum inde thoraci infertur nocumentum. In reſolutione parvi digiti, et

media

media parte annularis afficitur nervus in cavitate olecrani, ſeu cubiti: in aliis vero tribus vulnerata eſt, aut affecta ſpinalis medulla circa principium nervorum brachii. Per defluxionem omnes digiti patiuntur, aut per concuſſionem. In ſectione non eſt neceſſarium, quod nervi in principio iungantur, et ſupra cubitum ſeparentur. Cruribus reſolutis aut pedibus, in vertebris lumborum, aut inguinibus conſiſtit affectio, et facilius curatur, quam in manibus. Sua eſt ano, pudendo, veſicae reſolutio. Si deſcendat inteſtinum rectum, muſculi ſuſpendentes male habent, qui ſunt in ipſis lateribus. Si excrementa retineri non poſſunt per aliquod tempus, ſphincter reſolutus eſt. In reſolutione muſculi veſicae, et cum pudendum erigi non poteſt, exiſtente ſeminis flatulenti multitudine, nervi ab oſſe ſacro veſicae inſerti ac putendo ſunt in vitio. Ex quibus colligere eſt, non unum locum in reſolutione praefiniri poſſe, ſed diverſos affectos eſſe. Atqui cum propter privationem facultatis animalis quaelibet reſolutio generetur, quae a cerebro tanquam a primo principio mediis nervis ac per ſpinalem medullam tanquam per ſemitas ad ſenſus ac motus inſtrumenta delegatur, non immerito cerebrum ipſum ſeu meninges, aut ſpinalem medullam, aut particulares nervos quosdam a cerebro vel ſpinali medulla ortos, aut denique ipſamet inſtrumenta in qualibet reſolutione affici neceſſum eſt. Igitur

tur ad huius rei diſquiſitionem tenenda eſt exquiſite ex anatome omnis nervorum diſtributio, ut iam dictum eſt.

Ex eadem quoque dignoſcitur, qui fiat, ut in nervorum reſolutione interdum motus, interdum ſenſus duntaxat, quandoque ambo pereant. Quod quidem in his partibus, quae duplici nervorum genere participant, nil ambiguitatis habet, ut in lingua et oculis quae moventur quidem, ſed non ſentiunt interdum, vel illaeſa ſentiendi facultate rurſum non moventur: et utriſque ſimul affectis nervorum generibus, nec moventur, nec ſentiunt. Verum in quibus membris duri duntaxat nervi inveniuntur, ſi ablata cute ſubiectus muſculus, qui nudus eſt, immobilis videatur, ſentiat vero tangentes, exiguam noxam ei accidiſſe putandum eſt, aut ſi vehemens fuerit vitium, ſenſum et motum laedi contingit: ſenſum vero oblaedi ſervato motu in tali muſculo fieri nequit. Tantam ſiquidem muſculus animalis facultatis partem ſuſcepit, quanta ad ſenſum ſufficiat, ad eius vero motum non ſufficiat. Atſi ad membrum aliquod pro motu nervi ad muſculos inſerantur, pro ſenſu vero perficiendo ad cutem, fieri poteſt, ut interdum ſenſus, interdum motus, nonnunquam ambo ſimul pereant: nempe cum nervus alterius laeſus ſit, alterius vero illaeſus, ut ſi ab uno principio originem duxerint, fuerint tamen in via diviſi. Quod ſi utrique nervi ſimul afficiantur, et qui ad muſculum devenit, et qui ad cutem

Qui fit, ut in paralyſi interdum motus, interdum ſenſus pereat.

cutem pervenit, ſimul ſenſus et motus pereunt, cum videlicet commune principium affectum fuerit. Scies autem hoc, ubi communia cognoveris ipſorum principia, exquiſite conſiderando, num cerebrum ipſum, vel ſpina ſit affecta in eius principio, aut aliqua alia vertebrarum. Sed de partibus affectis plus ſatis.

Affectus quis. Eſt porro paralyſis ſymptoma in genere noxae functionum animalium motricum et ſenſibilium plane ablatarum.

Cauſae. Sequitur autem id ſymptoma non unum morborum genus, ſed indiſcriminatim quodlibet: nempe intemperiem, nec minus inflammationem, vel ſcirrhum, vel inciſionem, prout variae ſunt eius cauſae: de quibus magis particulatim lubet hic agere. Continens ſeu coniuncta paralyſeos cauſa neceſſario in nervo eſt, per quem ſpiritus tanquam radius in partes inferiores diffunditur: eaque vel intemperies eſt ſola, vel cum humore. A calore fieri poſſe perſpicuum eſt, emolliendo nervos, humores pituitoſos eliquando, et aditum humorum defluxioni patefaciendo: id quod vinum ſua tenuitate calori coniuncta facit. Et *Trallianus* fieri aliquando ſcripſit ab intemperie calida ſicca, quod vix credendum. Nam cum confertim et ſubito paralyſis hominem corripit, dubitandum non eſt, ſubſtantiam nervorum humore per defluxionem imbui, unde molliores redditi extenduntur, et relaxautur, ſicuti et tendones: quo fit, ut ob plenitudinem

et

et obſtructionem ſpiritu non tranſeunte, vel quia leviſſima contractione opus eſt nervo ad movendam partem, membrum concidat, et immobile permaneat. A quo autem humore id fiat, ſat difficile eſt iudicare. Doctiſſimis viris neque a melancholico ſucco, neque a bile fieri paralyſin viſum eſt: quia humor melancholicus nervos potius ſiccat et cogit, quam emollit: et bilis ſua ſiccitate et acrimonia adaucta, convulſionem potius inducit nervos convellendo et contrahendo. Fit ergo vel a ſanguine, vel a pituita. A ſanguine quidem tenui, multitudine ſua viam ſpirituum intercipiente, aut humiditate eoſdem extinguente, aut nervos molliendo diſſolvente: quemadmodum a pituita tenuiore multa a cerebro defluente, et in nervorum ſubſtantiam penetrante, irrigante, et molliorem efficiente; in quo idem accidit nervis, quod in apoplexia cerebro. Frequentius tamen fit a pituita craſſiore nervo tenaciter inhaerente. Quae communis eſt medicorum ferme omnium ſententia, idque in altera cerebri parte, vel ſpina, vel particulari nervo. Cauſae vero aliae ſunt, quaecunque nervos contundere, comprimere, emollire poſſunt, ut ingens frigus, a quo eſt conſtrictio et conniventia, profectio per loca frigida et nivoſa, occurſus aëris frigidi, praeſertim ab exercitio, et ſudore. Evenit et his, qui imprudenter ſedent in lapidibus, et locis humidis, et iuxta fluviorum ripas, et his, qui ſaepe inebriantur. Cauſis etiam annume-

numerantur corpus durum extrinſecus adveniens, aut ubi laqueo vel manibus conſtringuntur, vulnus, ulcus, caſus, ictus, contuſio, luxatio, fractura ſpinae, vel alterius oſſis nervum comprimentis, ſomnus in ſpelunca, nova e gypſo domus politura, lunae radius, vapor argenti vivi, porcinae carnes et aquaticae, tubera, fungi, profuſum gaudium, triſtitia, retentio alicuius purgationis capitis aſſueta, victus humectans, denique omnia, quae vis animalis tranſitum a cerebro per ſolidrum nervorum corpora impedire poſſunt.

Quomodo fit tranſitus animalis facultatis per nervos.

Tranſit autem ea vis, ut ſolis radii per aquam, vel aërem tranſeunt: licet viſibilis ſpiritus ſubſtantialiter ad oculos perveniat: ad aliorum vero ſenſuum organa non ſubſtantialiter, ſed tantum irradiative, cum ſubſtantia ſpiritus ſit luminoſa, quod hic dictum ſit obiter.

Signa.

Signa vero eius affectionis diagnoſtica notiſſima ſunt. Nemo enim non paralyſim nominat, ubi motum et ſenſum deperdi videt. Haec tamen a quibusdam traduntur. Pars reſoluta celeriter friget. Ea quoque gravis eſt; et ſi attollitur, mox ſua mole recidit ac relabitur, laxa, mollis, tum motus tum ſenſus expers. Cumque iam diu malum protractum eſt, ea contabeſcit atrophia; oculus etiam, qui eſt e directo partis affectae, minuitur. Quaenam praeterea dictarum cauſarum paralyſim intulerit, ex propriis ſignis, vel relatu, facile eſt internoſcere.

ſcere. Quemadmodum et paralyſis futura deprehenditur ſaltu, iectigatione, tremore, gravitate partium, turbatione ſenſuum, et eorum imbecillitate.

Prognoſtica. Paralyſis ſuccedens apoplexiae, ea, quae primo invaſit periculoſior eſt, et ſaepe in apoplexiam recurrit. Reſolutio, quae non per omnia membra, ſed in partibus eſt, nunquam acutus, ſaepe longus, fere ſanabilis morbus eſt. Quae a nervi ſectione, ſeu diviſione, vel ruptura, inſanabilis eſt; nec minus, ſi ex ſpinalis medullae transverſis inciſionibus, ſeu luxatione valida orta eſt. Reſolutio rariſſime in alios morbos terminatur, ſed eos ſaepius excipit et finit, puta apoplexiam, epilepſiam, lethargum, ab utero factum ſtrangulatum. Eſt et aliquando criſis acutorum, quando materia transmittitur ad nervos. Paralyſis, quae repente ſubſequitur ictum, vel caſum, deſperata eſt: ſi vero paulatim, curari poteſt. Crebro in hyemem incidit paralyſis, et aegerrime in ſene tollitur. Pars reſoluta vix ad priſtinum ſtatum revertitur, ſi minuitur, ſimilemque colorem reliqui corporis non exhibet. Non modo enim animali facultate, ſed et naturali, et quodammodo vitali deſtituitur. Colicus dolor, qui fit a tenuibus humoribus, in artuum reſolutionem ſenſu incolumi tranſit. Hemitritaeus etiam in paralyſim terminatur. Pro valetudine eſt febrem paralyſi accedere, vel tremorem in ea fieri, quia materiae expulſio ſignificatur. Paralyticis ab

Piſo. L. I. P. I.

 angi-

angina non totum corpus reſolvitur, ſed usque ad manus duntaxat. Paralyſim ſaepe ſanavit diarrhoea, maxime ſi deiicitur humor faciens paralyſim. Sed his omiſſis, ad victus rationem iam pertranſeamus.

Curatio. Victus ratio.

Reſolutio, quae a frigidis craſſis ac viſcidis ſuccis pendet, victum poſtulat attenuantem, tergentem, incidentem, ſiccantem, et ob id pituitae generationem impedientem. Itaque verſentur aegri in loco calido ſicco natura vel arte per ignem luculentum, aut per ſuffitum ex caryophyllis, et aliis: primisque tribus diebus ſolius melicrati uſu, aut pauco ptiſanae ſucco alantur, aut iure pulli cum cinnamomo et pipere contenti ſint. Tametſi enim in morbis longis victus tenuis ſit periculoſus, hic tamen convenit, quia parum effluit propter innati caloris imbecillitatem nimia humorum aut pituitae abundantia contingentem. Perſeverante malo cibi euchymi et concoctu faciles, aſſique, vel frixi exhibeantur, praecipue carnes gallinarum, perdicum, turturum, turdorum, phaſianorum, et avium montanarum, quae caryophyllis, cinnamomo, et lardo configantur, vel lardum, quo configuntur, pulvere nucis moſchatae et caryophyllorum aſpergatur: vel eaedem carnes aſſae inſpergantur foeniculo, petroſelino, ac ſale. Dentur ova ſorbilia, uva paſſa, amygdalae, pineae, avellanae toſtae, et piſtacia condita. Inter olera utantur hyſſopo, ſalvia, maiorana, ſatureia. Vtantur et pane biſcocto, aniſato, melan-

melanthiato, foeniculato, ſaccharato. Vitent piſces, lac, fructus, frigida humida omnia. Potus ſit exiguus, ſitimque quam poſſunt maximam ſuſtineant. Convenit oxymel ſimplex, vel compoſitum cum acoro, iride florentiae, ſummitatibus ſalviae, ſtoechade. Aut decoctum cinnamomi, vel foeniculi, vel aniſi, aut mulſam cum ſalvia parent. Aquae frigidae potu abſtineant. Vinum, quia nervis inimicum, et auget fluxionem, vitandum, niſi in declinatione; aut ſi propter conſuetudinem vel ſtomachi imbecillitatem abſtinere non poſſit aeger, concedatur oligophoron, aſtringens, et dilutum, et ſalviatum. De quo ſic alii, vinum ſua tenuitate per initia nervoſas partes facile implet, ſed confert ſub finem diſcutiendo et deſiccando. Sua enim qualitate ſanat eas affectiones, quas invexit ſua quantitate. Loco vini, nonnulli imperant ſecundum guaiaci decoctum. Poteſt et cinnamomum, et maſtix, et caryophyllum in aqua concoqui, et inde hydromel parari. Somnus ſit mediocris, et nocturnus: diurnus vero nunquam, praeſertim a cibo. Motus et exercitium, ſi illis uti licet, maxime conferunt: aut frictionibus utantur aegrotantes, geſtationibus in lectica, curru, ſi per ſe moveri non poſſint. Balneas naturales ſulphureas, aut aluminoſas ingrediantur. Animi perturbationes devitent. In ſumma omnia tam ſumenda quam admovenda, facultate calefaciendi et ſiccandi praedita ſint: ſic tamen ut initio

multum calefacientia caveantur, ne fluens initio materia magis colliquetur, et fuſa a calore per vias ab eodem calore latiores redditas, ad fluendum magis proritetur, unde et praecipitur, a debilioribus inchoandum, et ſenſim vacuandum ac ſiccandum, quoniam affectio chronica eſt.

Medicamentorum ratio. Reliquae igitur curationis ratio a clyſtere et ſanguinis miſſione auſpicanda eſt, ex cephalica partis integrae, vel media adverſi lateris (ut materia e parte aegra revellatur) ſi plenitudo adeſt, et aetas, tempus, corporis habitus, aliaque conſenſerint. Detractio porro ſit modica, ne corpus refrigeretur, ſed materia paululum imminuatur. Sanguis enim et calor ſervandi ſunt ad frigidorum humorum coctionem, et morbi longitudinem, ſicut in reſolutione a contuſione, ictu, aut caſu, fit venae ſectio, defluxionis imminente periculo. Liberior quoque fit, ſi febris iuncta ſit. Venae linguae, ſi ipſa reſolvatur, aperiuntur, praecedente tamen purgatione ac derivatione, ut ſuo loco dicetur. Miſſo ſanguine rurſum utendum clyſteribus primo mollibus, dein acrioribus, quales parantur ex decocto chamaemeli, meliloti, betonicae, hyſſopi, ſampſuchi, rutae, florum ſtoechados: in quo diſſolvantur hierae, vel benedictae, vel diaphoenicon, vel electuarium indum, et ſimilia. Deinceps pituita ad expulſionem paretur incidentibus, tenuantibus, tergentibus primo triduo aut quatriduo levioribus, deinde vehementioribus,

bus, qui ordo etiam in purgantibus ſervandus eſt. Syrupi iam ſaepe dicti ſunt, qui pituitam coquunt, ſyrupus de bizantiis, de quinque radicibus, mel roſatum cum decocto betonicae, ſampſuchi, hyſſopi, ſalviae, chamaepithyos, herbae paralyſeos, et ſimilium. Oxymel vero noxium putatur ob acetum. Fortiora ſunt ſyrupus de ſtoechade, melanthoſatum, oxymel ſcilliticum. Phlegmagogae ſunt pilulae de hiera, alephanginae, maſtichinae, aſſaieret, agaricus trochiſcatus: valentiores pilulae cocciae, aureae, de agarico, foetidae, de ſagapeno, de aſſa foetida, de euphorbio, ex caſtoreo, et ſimiles. Potiones parantur ex agarico infuſo, rhabarbaro electo, diacarthami, et aliis. Ac pilulae et boli potionibus hic praeferuntur, quod oblongiorem moram in ſtomacho a partibus remotioribus trahant, et die ſequenti a purgatione utiliſſima ſunt theriaca et mithridatium, ſaepiusque aegri purgandi ſunt interpoſitis quibusdam diebus ſcilicet. Poſt univerſalem purgationem maxime conducunt apophlegmatiſmata et gargariſmata, errhina, nec non ſternutatoria, praeſertim ſi paralyſis facta eſt poſt apoplexiam, vel propter aliquam affectionem cerebri, vel vertebrarum colli. Tum enim utile eſt pituitam e cerebro educere, quae ad partes affectas fluit, et capita nervorum obſtruit. Sed cerebro non affecto, fortaſſe ab illis eſt abſtinendum. Reliquis temporibus medicamentis utendum, quae cerebrum ipſum

 robo-

roborent, et reliquam materiam digerant: primum quidem per ea, quae aſſumuntur: deinceps per ea, quae admoventur. Aſſumuntur diambra, diamoſchus, caſtoreum, aut opopanax, aut ſagapenum, quae dantur ʒj. pondere. Inſuper antidotum diatrion pipereon, conſervae ivae artheticae, anthos, betonicae, ſalviae, ſtoechados, enulae, gentianae, acori, ireos, zingiber conditum, theriaca, mithridatium, aurea alexandrina, confectio anacardina, et huiusmodi.

Opiata. Vel compoſita, quale eſt hoc: ℞. *Conſervae acori* ℥iij. *conſervae anthos, conſervae florum ſtoechados ana* ℥j. *pulveris diamoſchi dulcis, pulveris pliris cum moſcho ana* ʒij. *ſeminis paeoniae* ʒj. *chamaepytheos* m. ß. *cum ſyrupo conſervationis acori: fiat opiata.* Ex praedictis pulveribus fiunt tabellae cum ſaccharo in aqua conveniente diſſoluto, vel condita cum ſaccharo pulverato.

Topica. Quod ad admovenda attinet, ſi caput primo affectum erit, aut ſpinalis medullae principium, a dictis vacuationibus commodum erit circa occipitis cavitatem, quo loco ſpinalis medulla initium habet, ungere oleo nardino, coſtino, vulpino, de nuce moſchata, de hyperico, de caſtoreo, de vermibus terrenis, de terebinthina, laurino, de piperibus, de euphorbio, aqua vitae in durioribus corporibus. Vt ℞. *Olei coſtini, olei de lateribus ana* ℥ij. *miſceantur*, fiat ut dictum eſt. Olea non quae laxant et emolliunt,

liunt, ut liliorum, amygdalarum dulcium, ſed quae calefaciendo diſcutiant et deſiccent, hic uſurpanda ſunt, oleum ſalviae arte chymica extractum multum proficeret. Nonnulli ſola aqua vitae calida ſpinam fovent. Commendatur et plurimum oleum balſaminum, quod principum tantum eſt, et regum. Sed quia naturali caremus balſamo, ad eius imitationem multa parare poſſumus: quale eſt, quod a *Guidone Cauliaco* deſcriptum eſt capite de paralyſi, vel quod *Mathiolus* ſupponit loco veri balſami. Haec igitur admoventur locis, unde nervi oriuntur. Iisdem et latus reſolutum fovendum eſt lanis in aliquo dictorum oleorum infuſis. Quod etiam ut calefiat, linteis, aut pelle vulpina, et ſimilibus operiendum eſt: aut fovendum decocto ſalviae, maioranae, ſtoechados, rorismarini, hyperici, primulae veris, pulegii, calaminthae, omnibus in vino albo decoctis, et additis caſtorei ʒij. florum ſtoechados ac ſpicae ana ʒjß.

Illis oleis addentur quandoque unguenta agrippae, aregon, martiatum. Tale eſt, quod ℞. *Unguenti martiati*, *unguenti agrippae ana* ℥jß. *olei coſtini*, *olei nardini ana* ℥j. *ſagapeni*, *opopanacis diſſolutorum in vino ana* ʒij. *cerae* parum, *fiat unguentum, quo nervorum origo calide inungatur.* Fotibus ſaepius iteratis aliquod ex praedictis unguentis, vel ſacculi ſuperimponi debent. *Vnguentum.*

Qualis eſt hic, ℞. *Hyſſopi*, *ſampſuchi*, *hyperici*, *ſalviae*, *rutae*, *foliorum lauri ana* *Sacculi.*

℥ij. ſpicae, maſtiches, caſtorei, florum ſtoechados ana ℈ij. caryohyllorum, nucis moſchatae, macis ana ℈ß. roſarum rubrarum ſiccarum m. ß. omnia contundantur, et ex eis ſacculus vel ſacculi parentur.

Cucurbitulae. Imo et ante uſum horum cucurbitulas leves ac citra ſcarificationem admovere oportet, ut ad membra calor et ſpiritus cum ſanguine trahantur. Quae ſi apponendis cucurbitulis minus apta fuerint, vicinis ſaltem applicentur. Alii affigunt prius eas circa ipſam nervorum originem: deinde caeteris partibus, ſenſim ad membrum reſolutum deſcendendo.

Stuphae ſiccae vocatae. Probant etiam ſtuphas ſiccas, quae parantur ex decocto herbarum convenientium, maioranae, ſalviae, origani, calamenti, calendulae, pulegii, ſerpilli, ſtoechados, et ſimilium: in quod decoctum ſilices candentes iniiciuntur, et extinguuntur, ut fumus fiat. Si morbus his non cedat, ſinapiſmis, aut per ignem cauteriis, ſive per aliud medicamentum candens partem inurere non dubitabis.

Dropax. Dropax dorſo affigitur, qui recipit *picis, terebinthinae ana* uncias duas et ſemiſſem, *pyrethri, piperis ana* ſcriptula duo, *caſtorei, euphorbii ana* ℈jß. *ſagapeni, galbani, opopanacis ana* drachmam unam: *omnia lento igne miſceantur, et in pelle longitudinis dorſi extendantur.* Caedere quoque partes urtica, vel imponere ſinapi, aut ſcillam, (ſed haec removeantur, ubi rubor coeperit,) aut eaſdem

eaſdem picare, et picem ſaepius avellere convenit.

Aut emplaſtra admoveantur: quale eſt quod Recipit *farinae ſeminis lini*, *ſeminis anthos ana* ℥j. *ſagapeni*, *galbani ana* ℥ij. *euphorbii* ʒß. *olei laurini* ℥iiij. *olei de caſtoreo* ℥ij. Si neque cerebrum, neque ſpinae initium laboret, ſed ex reliquis eiuſdem ſpinalis medullae partibus affectio oriatur, eis rite inveſtigatis atque inventis ſuper eaſdem iam dicta medicamenta approximare poteris. Si etiam particularis aliquis nervus affectus eſt, eius origini praedicta remedia adhibebis: imitatus *Galenum*, qui Pauſaniam ſophiſtam ſanavit admotis initio dorſi medicamentis, quae alii medici digitis adpoſuerant. Hiſtoria notiſſima eſt.

Emplaſtrum.

Poſtremum remedium, ubi ſuperiora non profecerint, eſt decoctum ligni, vel per ſe, vel cum radice chinae, vel zarzae parillae, cum victu attenuante. Si adſint balneae calidae naturales, praeſertim ſulphureae, nitroſae, bituminoſae, iis utendum, in eiſque reſoluta membra agitanda ſunt, et harum lutum parti primario affectae admovendum. Non ita probantur aluminoſae, quia nimium aſtringunt, niſi forte in morbi declinatione.

Decoctum guaiaci, vel radicis chinae vel zarzae parillae.

Aut ſi deſint balneae, earum loco ℞. *Aquae quantum ſufficit ad innatationem, ut ad libras 100. adde ſulphuris* ℔. vj. *aut bituminis tantundem.* Eandem vim habebit ac naturale balneum, ſed non parem efficaciam.

Balneum quod arte paretur.

ciam. Paratur etiam balneum ex decocto herbarum praedictarum: et a balneo, unguentis, linteis, pellibus operiantur. Et haec hactenus de paralyſi, quam pituita excitavit.

Curatio. paralyſeos ab aliis cauſis.

Sin ea eſt a ſanguine, incidatur vena, ut dictum eſt. Si alius humor exſuperat, vacuetur, utantur aegri electuariis, et compoſitionibus temperatis magis. Admota etiam alia praeſidia minus calefaciant. Si ex ingenti frigore eſt reſolutio citra humorum redundantiam, inventa parte primario affecta, praedictis medicamentis ſupra eam adhibitis curabitur, cerebro ac parte reſoluta non neglectis. Si ab inflammatione, vel ſcirrho eſt paralyſis, horum affectuum curatione ſanabitur. Si ab aliquo corpore duro extrinſecus adveniente, ut laqueo, vel manibus aſtringentibus, per eorum ablationem prompte curatur. Si ex fractis aut luxatis ſpinae vertebris, luxationis curatione, ſi quidem curari poterit, ſanabitur. Si ad vulnus, aut ulcus capitis, vel ſpinalis medullae, vel aliorum particularium nervorum ſequetur, ipſis curatis, ſi curari valeant, reſolutio perſanabitur.

Stupor et eius curatio.

Stupor autem cum ſit paralyſis imperfecta, internam cauſam habet humores pituitoſos, craſſos, lentos, cerebrum et nervos obſtruentes: externam, quidquid partes comprimit, ut frigus inſigne, quod frequenter ſtuporem inducit: et alias omnes cauſas, quae paralyſim invehunt. Quare iiſdem fere

re curatur remediis, quibus paralyſis: niſi quod tam vehementia remedia non poſtulat. Ac ſi crura aut membrum ſtupeat, racemorum calcatio confert, aut in muſto particulam affectam immergere.

CAPVT XVIII.

De ſpaſmo cynico, et quibuſdam aliis particularibus reſolutionibus.

Tametſi ex iis, quae ſuperiori capite dicta ſunt, facile ſit cuivis veram eius reſolutionis, quae in una duntaxat parte accidit, eſſentiam et curationem expiſcari, nihilominus ne quid a nobis deſideretur, de reſolutione quarundam partium adiiciemus nonnulla, praeſertim quia ad eiuſmodi partes, quod pertineat, aliquid peculiariter conſiderandum venit: et qui in quibuſdam exercebitur, de aliis non aegre iudicium ferre valebit. Itaque a ſpaſmo cynico dicto ordiemur.

Spaſmus cynicus unde dictus.

Spaſmus cynicus graecis, convulſio canina latinis appellatur a canibus, qui mordere conantes dum eſcam defendunt, naſum atque oculum in latus convertunt: vulgo tortura oris dicitur. Per hanc enim reſolutionem, facies, oculus, labia, ac naſus in latus alterum deflectunt, et in obliquum contorquentur, ſive quod inſtar riſus canini facies convellitur, et contrahitur.

Hic

Sſpaſmus cynicus quid. Hic itaque ſpaſmus eſt reſolutio muſculorum maſticatoriorum, et eorum, qui peculiariter lati appellantur.

Partes affectae. In ea affectione quandoque cerebrum, ſed ſecundum dimidiam eius partem afficitur. Interdum nervi, qui deferuntur ad faciem: nonnunquam partes ipſae, quae laeſas actiones habent, proprio affectu laborant. Et ſi cerebrum affectum eſt, non modo omnes faciei partes affici conſueverunt, ſic ut oculus quoque laedatur, verum etiam ſimul cum ea tota corporis medietas e directo poſita reſoluta erit. Si vero faciei tantum partes reſolvantur in alterutra duntaxat parte, omnes partes, quibus a tertia coniugatione nervi adveniunt, ut temporarii, maſſeteresque muſculi, labia, et pinnae narium reſolvuntur, et ipſius linguae ac partium oris ſenſus duntaxat amittitur. Quapropter nervum ipſum primario affectum eſſe putandum eſt, qui a tertia nervorum coniugatione procedit. Quod ſi forte fortuna una quaepiam faciei particula, aut ſentiendi, aut movendi, aut utraque facultate privatur, ea ſola cauſam diſpoſitionis continet: veluti ſi latus muſculus affectus ſit, et labrum ipſum, narium pinnae, ac fere tota mandibula, et gena utraque reſoluta videbitur. Similiter ſi ſupercilium unum duntaxat fuerit reſolutum, aut palpebra, affectus in ipſis particulis continetur. Et cum latus muſculus reſolutus eſt, qui dextram labri partem movet, ipſa ad ſiniſtram deflectitur, velut ſi is, qui ſini-

ſiniſtram movet, reſolvitur, ipſa trahitur ad dextram: adeo ut reſolutam partem ſemper in adverſam deflecti contingat.

Id autem accidit, quia partes animali facultate privatae relaxantur. Sanae vero partes ut participes eiusdem facultatis, munus ſuum perficiunt, praeſertim muſculi: qui cum operantur, ad ſuum principium ſeipſos contrahunt, et propterea oppoſitum ad ſe trahunt. Quemadmodum ubi nervi magnitudine et robore aequales ſunt, in iis fit veluti quaedam ἀντίτασις, ſeu aequilibrium. Cum enim muſculi faciem utrinque trahant, animali facultate per tertiam nervorum coniugationem, quae a media cerebri regione oritur, derivata: ſi altera pars laxatur, altero pro ratione trahens, etiamſi nullo morbo laboret, laborantem tamen ad ſe convellit. Quamobrem fit, ut pars, quae turpis apparet, ſana ſit, altera, quae in contrarium ducitur, aegrotet, eique medicamenta ſint admovenda. *Cur pars reſoluta in adverſum deflectitur.*

Quia igitur ſic perverti figura videtur, ſpaſmus cynicus ad morbum figurae oris a quibusdam refertur: ſed id per accidens contingit. Eſt enim potius ſymptoma in genere noxae functionis ſenſibilis, et motricis voluntariae, ſi ſenſus ac motus deperdatur, modusque laeſionis eſt ablatio. *Quis affectus.*

Conſequitur autem easdem cauſas, quae in capite praecedenti narratae ſunt: ut ſi nervis ortis a primis vertebris et ramis tertiae coniugationis accidit refrigeratio, vel obſtru- *Cauſae.*

obſtructio ob ſudorem refrigeratum, vel ob ventum aliquem refrigerantem, ſequitur labiorum et narium contractio, et fit ſpaſmus cynicus.

Riſus Sardonius. Si tam pars dextra quam ſiniſtra laedatur, fit riſus Sardonius, quod ſic affecti ſemper ridere videntur. Batrachium ſeu apium riſus eum affectum inducit. Quamvis etiam interdum ex convulſione alterius partis faciei muſculorum poſſit et facies ipſa laedi ac perverti, ita ut ſimiliter figura vitietur, veluti ex eorum reſolutione. Sed ſpaſmus eſt proprie partis, quae diſtorta videtur: Paralyſis vero partis oppoſitae, quae naturalem ſtatum ſervat. Nam in reſolutione pars affecta laxa, mollis, a ſana trahitur, in convulſione dura et contenta ſanam trahit. Praeterea in paralyſi ſalivatio multa, in convulſione non ita. Quoniam vero curata convulſione ea ſanatur reſolutio, quae ab ea dependet, de ea in praeſens dicere ſuperſedebimus.

Notae. Quod ad notas attinet, indicant ſpaſmi cynici eventum dolor circa faciei oſſa, ſtupor in cute eiusdem, et palpitatio multa in ea proveniens. Oris autem convulſione iam aliquem affligi credes, quando illi os ad alterum latus contorquetur: et ſi oculum ad quem convellitur, occludere nequit. Praeterea ſi exſpirare iuſſus, flatus ab altera tantum parte prorumpit, efflaturque.

Prognoſtica. Obtorſio, quae non repente, vel paulatim accidit, niſi in perniecioſa phrenitide, aliisque morbis acutis invadit. Cynicus ſpaſmus cum

cum acuta febri a convulſione oritur, et is incurabilis eſt. Nec deſpicienda ſpaſmi cynici curatio: quia timendum, ne in reſolutionem, aut morbum comitialem, vel apoplexiam commutetur.

Atque hic quidem cum reſolutione, quam ***Curatio.*** ſuperiori capite tractavimus, communis eſt curatio. Quare victus lex ab eo capite petatur, habendaque ſemper ratio cauſae ipſam facientis: praeterquam quod hoc morbo laborantem in loco tenebroſo morari oportet. Quare et hic ſanguinis miſſio ex vena cubiti externa, ſi nil impediat: et purgatio fortis, et clyſteres, et linimenta conveniunt. Sed quae peculiariter ad hanc pertinent affectionem, ſunt ſanguinis a venis ſub lingua miſſio, et cucurbitulae cum ſcarificatione, vel ſine ipſa pro ſanguinis redundantia, primae et ſecundae vertebrae affixae.

Errhina etiam adhibentur: quale eſt ***Errhinon.*** praeter iam dicta, quod ℞. *Nigellae romanae maceratae horis duodecim in aceto* ℥j. *pyrethri* ℈ij. *excipiantur ſucco maioranae, quibus tepidis utatur ieiunus.* Apophlegmatiſmus quoque fiat, ℞. *Radicis pyrethri, zinziberis, caſtorei ana* ℈ij. *piperis, ſtaphiſagriae ana* ʒj. *maſtiches* ʒij. *ſeminis ſinapi* ʒß. *hyſſopi, origani ana* ʒiiij. *uvae paſſae* ʒiij. *excipiantur omnia trita, et adhibita cera ac pauco roſato melle, fiant paſtilli manſiles.*

Gargariſmus etiam ex uſu eſt. ℞. *Ori-* ***Gargariſmus.*** *gani, hyſſopi, thymi ana* m. j. *fiat decoctio*

in

in ſufficienti quantitate aquae, donec dimidium abſumatur; de qua ℞. *Decocti* ℥xvj. *oxymelitis ſcillitici* ℥iij. *fiat gargariſmus, quo utatur mane et veſperi ante coenam.*

Capiſtrum Proderit iisdem ligatura, quae in oppoſitum aequaliter et modice veluti capiſtrum quoddam reſolutam partem reducat. In hunc etiam uſum conducit crebro ſpecula intueri, quo videntes faciei torturam aegri, eam corrigere ſummo ſtudio nitantur.

Topica. Caeterum pars reſoluta ungenda oleo laurino, vulpino, rutaceo, et blandis frictionibus, manusque compreſſione reducenda. Quae topica admoventur, conſerventur calida. Nam refrigerantia valde nocent. Si ſpaſmus cynicus eſt a convulſione, praedictis oleis additur oleum de lilio.

Sacculus. Ab inunctione applicetur ſacculus ex *pulicariae, herbae paralyſis, origani, calamenti, foliorum lauri, rutae, anthos ana* m. ß. *florum ſtoechados, ſalviae, ſambuci ana* p. j. *radicis pyrethri* ℥j. Is ſacculus calefactus ſupra tegulam irroratam vino, applicetur parti poſteriori capitis uſque ad quintam vertebram. Vel ex iisdem herbis fiat decoctio in aceto, et pars affecta ſuffumigetur ex fumo. Applicetur et emplaſtrum ceroneum, et de meliloto, ſi malaxentur cum oleo rutae, et ſimilibus.

Tenenda in ore. In hoc etiam affectu ab utraque cauſa confert in ore retentum fruſtum nucis moſchatae, vel dimidia nucis moſchatae pars oleo coſtino macerata, ſi in ore frequenter habea-

habeatur, plus auxilii fiet: vel radix pyrethri, aut ſalviae, manſa in parte ſana teneatur.

Linguae reſolutio.

Si lingua reſoluta eſt, (reſolvitur autem ob dictas reſolutionis cauſas, et quibusdam poſt morbi comitialis acceſſionem finitam, aut poſt apoplexiam) corpore prius diligenter vacuato, ut dictum eſt, venas ſub lingua exiſtentes incidere oportet, prius tamen ſecta vena cubiti externa, ſi ſanguis redundaverit. Nec non cucurbitulam mento admovere licet. Apophlegmatiſmis quoque, et collutionibus ex ſinapi et ſimilibus, uti expedit. Errhinis praeterea ex ſucco anagallidis, vel cyclaminis, vel aqua mulſa, cui betae ſuccus miſceatur. Sternutamenta etiam provocanda narium titillatione, aut iniecto pipere. Gargariſmata fiunt itidem ex iis, quae ſiccant, et trahunt pituitam.

Formulae ore continendae.

Fiunt et formulae ore tenendae in hunc modum. ℞. *Cubebarum, macis, nucis moſchatae, caryophyllorum, galangae, piperis longi ana* ʒj. *ſalis communis* ℥j. *excipiantur cera, contineantur ore.* Vel ℞. *Nucis moſchatae* ʒj. *caſtorei* ℥ij. *cum ſucco ſalviae fiant orbiculi, quos in ore ſaepe habeat aeger.* Vtatur et compoſitionibus mollibus cerebrum ac nervos roborantibus. Aegrotus loqui perpetuo nitatur, linguamque non ſegniter exerceat.

Linimentum.

Occipiti et cervici acria unguenta illinantur, et lateribus maxillarum, quale eſt hoc:

℞. *Olei de euphorbio, coſtini, et de piperibus ana* ℥ij *cerae rubrae, vel viridis quantum ſufficit, fiat linimentum.* Tempore inunctionis adde aquae vitae parum. Tegantur deinde partes pelle vulpina, vel leporina.

Ruptorium. Sinapiſmi, dropaces, et alia remedia metaſyncritica, vel veſicatoria ex melle anacardino, vel ex cantharidibus (abſciſſis alis et capitibus) et fermento aequis partibus, parti poſteriori capitis apponantur. Rumpantur veſicae, deinde ficus fructus, vel folia ſuperponantur.

Laryngis vel oeſophagi reſolutio. Si paralyſis eſt laryngis, vel oeſophagi (ea reſolutio dignoſcitur ex eo, quod laborantes cibaria devorare poſſunt ſpiſſa, liquida vero minime: quia quae dura ſunt, levi contractione facta propelluntur: liquida quia cedunt impellenti, cum eam conſiſtentiam non habeant, ob id non deglutiuntur,) inungenda ſunt latera colli uſque ad claviculam. Collutiones, quae ex aceto et ſinapi fiunt, conveniunt ad partem nimium dilatatam contrahendam: Item ex decoctione gallarum, et nucum cupreſſi: et maſticatoria, ut ſemen ſinapi exceptum maſtiche, et caro cydoniorum leviter maſticata, et ſubito devorata.

Veſicae paralyſis. Veſica relaxatur, aut fibris reſolutis: qua ratione urina non expellitur: aut muſculo, qui collum veſicae conſtringit reſoluto, quo fit, ut non retineatur. Ea relaxatio curatur alterantibus et vacuantibus pituitam, ut dictum eſt.

Ven-

Venter et perinaeum fovenda ſunt irino, laurino, et ſcorpionum oleis. *Fotus.*

Et iniicienda per catheterem olea calorifica, rutaceum, nardinum, e ſpica: aut oleum, in quo eryngii radix, ruta, cyminum, aut anethum, aut ſimile aliquod decoctum fuerit. Vtiliter etiam oleo irino, et de caſtoreo cum galbano et ſagapeno perinaeum leniendum, una cum oſſe ſacro, et tota regione veſicae. Fiunt et iniectiones ex decocto herbae paralyſeos, foliorum lauri, ſalviae, artheticae, radicis cucumeris agreſtis, vel ireos, vel enulae. *Iniectiones.*

Cucurbitulae affigantur ſupra nates primum ſine ſcarificatione. *Cucurbitulae.*

Poſtea emplaſtrum ceroneum, vel ex pice admoveatur. Haec enim trahunt ſanguinis et ſpiritus copiam, unde pars incaleſcit, et humorum craſſities ac lentor attenuatur ac inciditur. In declinatione olea, quae habent aliquam adſtrictionem ſimul cum calore iniiciantur vel miſceantur aliis, ut oleum nardinum, oleum de abſinthio, oleum in quo decocta ſit radix pyrethri. In paralyſi veſicae, ſi contingat urinas ſupprimi, provocentur. *Emplaſtra.*

Eadem ratione curatur reſolutio inteſtini recti. In ea vel reſolvuntur muſculi ſuſpendentes, qui in lateribus recti inteſtini poſiti ſunt, et fit deſcenſus recti inteſtini; vel ſphincter reſolutus eſt, et alvi excrementa non poſſunt retineri per aliquod tempus. *Inteſtini recti paralyſis.*

Curantur hae duae reſolutiones clyſteribus, et ſuffumigiis.

Clyſteres. Clyſteres fiunt ex aſtringentibus et calefacientibus. ℞. *Radicis acori, cyperi, galangae ana* ℥ij. *foliorum ſalviae* m. j. *pulegii, abſinthii* m. ß. *florum ſtoechados, roſarum ana* p. j. *fiat decoctio in aqua et vino ſtyptico, et in libra dimidia diſſolve caſtorei* ℈ß. *ladani puri* ʒß.

Balani. Balani item fiunt ex *ladani* ℥j. *caſtorei* ʒß. *malaxentur ſimul, et fiant ſuppoſitoria craſſa.*

Suffumigia. Suffumigia etiam ſunt ex uſu potenter ſiccantia. ℞. *Corticis nucum* ℥j. *caſtorei* ʒj. *ſtyracis rubrae, ladani, hypociſtidos ana* ʒiij. *excipiantur pice, et terebinthina: fiantque formulae, quibus ſuffumigetur anus per embotum, vel ſedeat aeger in ſella perforata, pannis involutus.*

Odores foetidi. Adduntur his quandoque foetida, quia non ſolum uterus foetidos odores fugit, ſed et rectum inteſtinum, et aliae corporis partes ſponte naturae. In hac affectione uſurpari etiam poſſunt fotus circa anum in principio, et poſt purgationes. Fiunt autem ex praedicto decocto clyſterum, addendo quae, magis aſtringunt. ℞. *Foliorum verbaſci* m. j. *balauſtiorum, ſumach, hypociſtidos ana* ℥ij. Neque vero adſtringentes et calefacientes fieri debent fotus, niſi purgato prius corpore, recto inteſtino intro reducto, admotis etiam cucurbitulis in fine oſſis ſacri

prope

prope caudam utrinque una. Inunctiones etiam circa dorſum fiunt.

Extremarum partium reſolutio.

Harum autem reſolutionum exemplo reliquae curari poſſunt. Vt in paralyſi artuum, ſive extremorum, corpus inprimis vacuandum eſt, praeparata videlicet materia: cerebrum deinde exſiccandum, et reliquum corpus: poſtea ſupra partem unde nervi moventes membrum reſolutum oriuntur, cucurbitulae et veſicatoria apponuntur, et ulcus manet apertum. Supra omoplatas quidem, et in medio, ſi paralyſis eſt in brachiis: ſupra vertebras lumborum, ſi crura ſunt reſoluta: et ſupra os ſacrum, ubi veſica, penis, vel rectum inteſtinum. Itidem ſupra partem affectam admoventur cucurbitulae, ſed cum parvo igne, et ſine ſcarificatione, ut fiat tantummodo ad partem attractio, non attracti reſolutio. Inunctiones quoque fiunt ex oleis praeſcriptis, tum circa loca originis, tum vel circa ipſas partes reſolutas.

CAPVT XIX.

De Epilepſia.

Epilepſia unde nominata.

Επιληψία graecis ſic dicta eſt ἀπὸ τȣ ἐπιλαμβάνεσθαι, quod mentem ſenſumque, pariter et ſupernas partes apprehendat. Nonnulli ἱεϱὰν νόσον, vocant, vel quia morbus magnus eſt: quicquid autem magnum, id graeci ſacrum appellant, vel quia cerebrum ſacram et honore dignam partem occupat. Quidam ἡϱακλείαν νόσον, id eſt, herculeum morbum, vel quia contumax et difficilis curatu eſt: vel quia Hercules eo laborarit. Omnes enim heroës ut melancholici facile evadunt, ſic et epileptici. Quidam puerilem, quod ea pueri frequenter corripiantur: praeſertim cum dentire incipiunt. Alii lunaticum, quod lunae motu commoveatur: vel quod interlunio nati illi ſint obnoxii. Alii caducum a cadendo: Comitialem a comitiis romanorum dictum volunt: quia nimirum ſolvebantur, ſi quem in iis prehenderet. Itaque ſupra dicta nomina indita ſunt, habita ratione vel ſymptomatum, vel loci, vel cauſae efficientis, vel eorum, qui frequentius eo corripi ſolent, ut pueri.

Epilepſia quid.

Eſt autem Epilepſia convulſio omnium corporis partium non perpetua, ſed quae ex temporum accidit intervallis cum mentis ac ſen-

ſenſuum oblaeſione. Quae quidem eſt deſcriptio ſymptomatum, nempe laeſionum ſenſus ac motus: cum ipſa morbi eſſentia ſit obſtructio, vel alteratio, ut ex tribus epilepſiae generibus colligitur, de quibus poſtea.

Epilepſiae diſtinctio ab aliis affectibus cerebri.

Diſtinguitur epilepſia ab omnibus morbis frigidis cerebri, praeſertim vehementi et inaequali concuſſione corporis, et ſpuma in ore collecta, ſeu ſpumoſo corpore, de quo in apoplexia dictum eſt antea. Quae tamen notae in leviore epilepſia non apparent: ut in ea, quae ob tenuiorem materiam, et fumum acrem excitatur. Differt et ab emproſthotono, opiſthotono, ac tetano, quae ſunt differentiae convulſionis verae: quoniam in iam dictis perpetua, in comitiali ex temporum intervallis convulſio accidit. Inſuper in vera convulſione nullum fit principibus functionibus nocumentum. In morbo comitiali, non modo functiones principes, verum et motrices ac ſenſibiles operationes detrimentum patiuntur.

Pars affecta.

Quod autem hic affectus cerebri vitium ſit, conſtat ex iiſdem functionibus laeſis cum principibus, tum motricibus, et ſenſibilibus iam dictis, atque quod laboret cerebrum, ut pars inſtrumentalis, liquet manifeſte, hoc eſt ſecundum ventriculos, et non ſecundum ipſum corpus, ſeu tanquam pars ſimilaris. Fere enim ob pituitae in ventriculis acervatae multitudinem accidit: tametſi id in controverſiam a plerisque verſum eſt: de quo paulo poſt agetur. Proinde horum

ſymptomatum tum generatio, tum ſolutio ſubitaria eſt: quod per corporum intemperiem fieri nequit. Cumque ſpiritus animalis proprium animae inſtrumentum contineatur in medio ac poſtremo ventriculo magis, certe ſecundum eosdem ventriculos affici cerebrum oportet, cum neque apoplexia ex affectione ipſorum anteriorum generari poſſit, niſi et medio et poſtremo ventriculo communicaretur. Opus namque eſt, ut in utrisque affectibus tam anterior cerebri pars afficiatur, quam poſterior. Et quamvis excrementa retineantur in anterioribus cerebri cavitatibus, niſi impertiantur medio et poſtremo, nec apoplexia nec epilepſia generari poterit.

Quis affectus. Atqui connumerandus eſt hic affectus in eo ſymptomatum genere, quod eſt functionum animalium: quae cum in triplici ſint differentia, in cunctis per morbum comitialem noxa advenit. Nam cum ſit de genere convulſionis, in eo motrix facultas erit depravata. Et cum is, qui ſic laborat, neque audiat, neque videat, neque ullo ſenſu quidquam percipiat, erunt quoque in eo omnes ſenſibiles functiones abolitae. Ad haec cum ratio ſimul cum memoria oblaeſa ſit, cohibitaeque ſint functiones principes omnes, in hac affectione animales omnes functiones laedi par eſt: ſed motrix depravate laeditur, principes vero et ſenſibiles ablate.

Cauſae. Porro de cauſis epilepſiae, et generationis modo variae ſunt ſententiae. Veterum con-

conſenſus fuit ab humore craſſo, lento, et fere ſemper frigido epilepſiam procreari, eoque vel pituitoſo, vel melancholico, (raro fit a ſanguine, rariſſime aut nunquam a bile, niſi per conſenſum) quem humorem craſſum non adeo multum eſſe oportet, ut penitus obſtruat, vimque ipſius cerebri exſuperet, (alioqui non epilepſiam, ſed apoplexiam pareret,) verum quantitate mediocrem, ut ad eius depulſionem, quam natura totius corporis concuſſu molitur, cerebro vires adhuc ſuppetant. Sicque ab eo humore fieri volunt obſtructionem in hoc, vel illo ventriculo, vel certe pluribus, ut interceptis viis ſpiritui ad nervos aditus minime pateat. Similem obſtructionem flatus ac ſpiritus craſſus efficere poteſt. Sed inter recentiores quidam id genus mali et obſtructionem, ſi quae ſit, contendunt contingere ob anguſtiam meatus a poſteriori cerebro ad ſpinam, vel ob imperforatam aut ſtrictiorem lacunam ad palatum, aut ad nares. Nec id ſine ratione, propterea quod ſcripſit *Galenus* optime comparatum eſſe a natura, ut per meatus declives cerebri, tum per palatum in os, tum per corpus narium orificiis perſpicuis ac magnis, pituita aut alia cerebri excrementa excernantur: ne animal frequenti epilepſia corripiatur: videmusque per illam viam expurgari materiam, quae epilepſiam excitavit, ac ſpumam ex ore educi. Verum alii ex iunioribus ad obſtructionem haec ſymptomata minime referunt, ſed ad ſen-

ſum moleſtum rei cerebro noxiae, vel quantitate vel qualitate. Quantitas quidem cerebro gravis eſt, eiusque vim expultricem excitat, quemadmodum qualitas maligna animali virtuti infeſta, cauſa eſt, quod ipſum movendi patiendique inſtrumentum in ſe recurrat, et contrahatur, atque ita convulſionem inducat: quod dum fit, ſpiritus laborat, et velut attonitus in depellenda morbi cauſa ſic verſatur, ut alias functiones deſerat, ac proinde non imaginari, non ratiocinari, non meminiſſe poteſt. Imo quia fere ſe totum in ventriculos, tanquam in arcem recipit, (ut et ſpiritui vitali accidit, ſi quid cordi moleſtum eſt,) aegri neque vident, neque ſentiunt, ſed priſtina facultate deſtituti muſculi, urinam, ſtercus, et ſemen quaſi reſoluti profundunt. Obſtructio autem non tanta eſſe videtur, ut ſpiritus animalis curſum prorſus intercipiat. Et cum plures ſint epilepſiae ſpecies, de quibus paulo poſt, cauſa ea communis omni epilepſiae eſſe non poteſt, ac primae tantum ſpeciei convenit. Rurſum adverſus veteres multa in contrarium afferunt iuniores, qui ab humore craſſo fieri poſſe negant. Cita enim ſolutio materiae et paucitatem, et tenuitatem indicat, quod craſſa difficile moveantur. Idem demonſtrant oſcitatio, ſternutatio, ſpumae per os exitus, tenuioris materiae omnia indicia, Fit enim ſpuma, cum frequenti agitatione, violentoque motu aqua tenuis agitatur, et ſpiritu aut vaporoſa quadam ſubſtantia compre-

prehenditur. Accidit quoque frequentius ingenioſis hominibus ob tenuem cerebri ſubſtantiam valde ſenſilem, victus rationem vaporoſam, flatus, vinum fumoſum, et ſimilia. Adde omnem epilepſiam per conſenſum a tenui ſubſtantia oriri, ut vaporibus bilis flavae, aut porroceae, eorundem agitatione, aut acrimonia, fumis odoratis, aëre, vel vento per nares concepto. Videtur itaque cauſa eſſe tenuis, pituita ſpumoſa, bilis flava, atra tenuior, et eius ichor, vapor acris, odor, ob cerebri ſenſum exactiorem. Nec etiam fit obſtructione tranſitum ſpirituum impediente. Vel enim motus in univerſum prohiberetur, vel minueretur quantitas ſpirituum, qui tranſeunt, non ſufficiens ad partes inferiores movendas, ſed vehementior quam ante apparet concuſſio, et motus inaequalitas. Probabile eſt igitur, cerebrum in ſeipſum contrahi, ut expellat, ut in ſternutatione accidit. Sed in hac, materia eſt in anteriori parte iuxta narium foramina: in illa, materia ſubſiſtit in poſteriori parte, unde difficilior eius diſſipatio.

Epilepſia triplex.

Certe ut conciliemus auctores, atque de tanta controverſia decernamus aliquid, non ab una cauſa fieri poſſe epilepſiam arbitramur, ut oſtendemus: prius tamen eius tria genera exponemus: quod facere in hunc locum diſtulimus. Primum genus eſt per eſſentiam in cerebro, cum ipſum humoribus repletur, ab iisque animalis facultatis tranſitus per nervos impeditur. Tum enim

prin-

principium nervorum ſeipſum quatit, quo id, quod noxium eſt, excutiat. Secundum genus eſt, cum per conſenſum ſimiles convulſiones accidunt, vapore bilioſo a ventriculo in cerebrum aſcendente, qui cerebri membranas mordens convellit, et nervos omnium partium in conſenſum ducit. Quae affectio inediam ferentibus, aut iratis, aut exercitatis, aut quibus os ventriculi laeſum eſt, accidit. Tertium eſt genus, cum aura virulenta ab aliqua parte corporis effertur in caput, ut a manu, vel pede, praedictas convulſiones inducens: vel ſimplici alteratione transmiſſa, vel ſimul ſubſtantia quadam ſpiritali, ut fieri contingit. In his itaque differentiis tribus, multiplex cauſa ſtatuenda eſt. In primo quidem genere quod eſt per eſſentiam, humores craſſi lenti in cauſa ſaepius eſſe poſſunt, ſive ii obſtruant meatus, non tamen in totum: ſive ii graves fuerint, et ſua gravitate irritent expultricem, ſive anguſtiam oppleant. Et ii humores non diſſolvuntur in ſpatio unius acceſſionis, ſed potius transferuntur a cerebri meatibus per palatum, aut nares, vel ſpinalem medullam inferius: atque ea ratione finitur acceſſio, non autem humoris diſſolutione. Alioqui materia etiam in eodem genere acris, tenuis, vel aquea, ſeu ſpumoſa eſſe poteſt, quae ſua qualitate moleſta eſt, facileque diſſolvitur: quemadmodum bilis in ſecunda ſpecie, et vapores itidem acres in tertia. Ab his enim cauſis cerebrum comprimi-

primitur ac conſtringitur, eo modo quo in ſingultu a cauſa mordente cogitur ventriculus, ad eamque cerebri compreſſionem ſequitur, ut tranſitus facultatis animalis impediatur, et nervi ad originem convellantur. Ab utero quoque fit epilepſia ob impraegnationem, vel ob ſuppreſſionem menſium, ſeu corruptionem ſeminis, vel ſecundinae retentionem, fit et a vermibus. Saepe etiam fit a virulenta materia, quae latet in abſceſſu longo, ſubiectis carnibus, vel oſſe corruptis. Sed de cauſis et generatione propoſitae affectionis ſatis ſuperque.

Praecedunt eam corporis animique inconſtantia cum motu non voluntario, triſtitia, (in quibus malum ſequitur melancholiam morbum) et eorum, quae percipiuntur oblivio, turbulentae ſomniorum imagines, capitis gravitas ac dolor, praecipue ad iram commoto homine, mentis error, ſenſuum ſtupor, nervorum tremor, vertigo, anhelitus difficultas, pallor faciei, et linguae inordinatus motus, nonnulli vero eam mordent: urina praeter ſolitum tenuis et cruda, tum alias, tum ſi quis etiam dolor aut convulſio ſummum humerum, aut cervicem, aut caput occupet, aut torpor corporis accedat. Haec autem fere omnia pendent a mala temperatura, et abundantia humorum corrumpentium omnes ſenſitivas actiones, tam interiores, quam exteriores ſat cognitas. Et quam primum malum invaſerit, aegri concidunt, facultate quae rectum corpus tenebat *Notae.*

ſub-

ſubito retracta, vel impedita: convelluntur-que toto corpore, brevibus ſaltuoſisque motibus concuſſo, ut humorem noxium excutiat: ſtertunt plerumque, atque interdum impotens quaedam vox ſuboritur non aliquid ſignificans, contorta eſt facies, tremunt alii, et circumaguntur. Verum peculiaris eſt admodum huius vitii nota oris ſpuma ex motus vehementia: nec deſunt, quibus urina et ſtercus praeter voluntatem excernitur, nonnullis et genitura, (ut ſupra dictum eſt,) convulſis ſcilicet et compreſſis partibus internis. Cognoſces autem a pituita fieri epilepſiam, ſi aeger frequenter ſpuere ſolet, ſi ſomnus longe fuerit profundior, ſi ingenium ſtupidius: item ex victus ratione, excrementis, actionibus, colore, et aliis conſimilibus. Sua ſunt et melancholico ſucco redundanti ſigna. Ea quoque in qua cerebrum primario laborat, ab ea, quae per conſenſum eſt, diſtinguitur, quod illis gravatur caput, obſcurantur et caligant oculi, tardeque ſentiunt, mentis ſtupor eſt ac tarditas, turbulenta inſomnia, vehemens quoque convulſio in his apparet: atque repente hominem acceſſio adoritur, nulla ſymptomatum praeſenſione. Alteram, quae ab ore ventriculi originem ſumit, praecedit ventriculi dolor, diſtentio, compunctio, et difficilis inediae tolerantia: cumque acceſſio proxima eſt, nauſea, cordis dolor, atque animi defectio: cum vero deſinit, vomitio alias bilioſa, alias pituitoſa. At ſi ob aliam particulam quan-

dam

dam laborant, ut ſaepe a manuum pedumve digitis, vel a crure, ab utero praeſertim cum foetus geſtatur, ex eadem parte primario affecta diſtributionem mali ad ſuperiora, hoc eſt ad cerebrum, fieri percipiunt praedicuntque, quod ipſis futurum eſt, cum diſtributio vitii ad cerebrum vergere incipit, ſive qualitas quaedam ſit, quae alteratis per continuationem partibus a parte affecta ad cerebrum aſcendat, ſive ſpiritualis quaedam ſubſtantia prava ac venenoſa transmittatur. His etiam accidit, ut ſine vehementi convulſione concidant, ſed veluti ſaliendo per intervalla concuti videantur. (Quanquam et id commune eſt iis, qui a ſtomacho comitiali morbo afficiuntur.) Omnium manifeſtiſſime haec ſpecies deprehenditur. Ex ea quippe ſede in qua mali fomes deliteſcit, prehendente acceſſione velut aura quaedam frigidior tanquam per continuatas partes in cerebrum efferri percipitur, cuius etiam impetus incipiens iniecto arctiori vinculo, ſi pars id commode ferat, intercludi cohiberique poteſt. Sed cum epilepſia convulſio ſit, aut potius cum convulſione, hi motus, qui ad ſenſum rei moleſtae transferuntur, et ſunt per conſenſum, quales ventriculo diximus accidere per ſingultum, revera neque a repletione, neque ab inanitione fieri dicendi ſunt. Epilepſia vero quae primarium cerebri vitium eſt, ad convulſionem a repletione pertinere videtur, non abſimilis iis, quae a ſpinali medulla principium habent

con-

convulſionibus, cum craſſus et frigidus ſuccus in ventriculis cerebri aggregatus explantationes nervorum, et maxime initium ſpinalis medullae comprehendit, et irrigat. Ex quibus colligitur, dictum *Hippocratis*, quod ſpaſmus eſt a repletione, vel ab inanitione, de vera convulſione intelligendum eſſe, neque fieri poteſt, ut cerebrum ad tantam perveniat ariditatem, ut corio quid ſimile patiatur. Hinc etiam patet, quod motus quivis epileptici non ſunt veri ſpaſmi, ſed vero ſpaſmo ſimiles, quia in vero fit contractio praeter voluntatem: alii vero motus miſti ſunt ex re praeter naturam, et a voluntate.

Prognoſtica. Caeterum hoc vitii genus invadit maxime infantes (quod humidiori ſint cerebro et genere nervoſo valde imbecillo) ac praeſertim eos, quibus non naſcuntur puſtulae in capite. Deinde pueris familiaris eſt epilepſia ob multitudinem vaporum, et humorum, vel ob vermium putreſcentium exhalationem, aut eorum adhuc vivorum, ſed materiam commoventium praeſentiam. Infeſtat quoque adoleſcentes, et iuvenes: minus vero ſenes ac decrepitos. Hic affectus longus eſſe conſuevit, niſi crebris vehementiſſimisque acceſſionibus veluti acutiſſimus ſtatim iugulet. Si enim in pubertate, vel menſtruorum initio, aut puerperio ſolutus non fuerit, et poſt hoc tempus remanſerit, ſaepe usque ad mortis diem prorogatur, niſi congruam medici curationem fuerit conſecutus. Comitialis morbus ſaepius viros, quam foeminas

minas exercet. Graviſſimus autem eſt, et incurabilis, cum in caſu illo adeſt ſtertor, ſtridor dentium, perverſio faciei, multa ſpuma, involuntaria ſeminis effuſio, et ſub caſum acclamatio. Vbi quaedam alia abſunt, reliqua levia ſunt, levis epilepſia eſt. Non omnis ſanatur morbus comitialis ex pubere aetate, niſi alia recte geſſerint: neque quibus in hac accidit, omnino permanet, ſi bonam victus rationem adhibeant. Magna ex parte epileptici fiunt melancholici, et contra. Morbus comitialis tum peſſimus eſt, cum continenter recurrit, atque intervalla acceſſionum habet minima, diuque ubi invaſit, immoratur: praecipue ſi ſimul vertigo eſt multa, et difficillima reſpiratio, vehemensque ac longa corporis agitatio, et poſt hanc ſuccedens alta plurimaque quies catochae ſimilis, ſub qua amiſiſſe homo quaſi vitam credatur. Quod ſi inter haec nil iuvare etiam videbuntur remedia, quae movendis ſternutamentis utilia ſunt, ſcire licet rem in peſſimo ſtatu eſſe: ſimulque vehemens tremor eſt, neque finita acceſſione meminit quidquam aeger, pudoreve factorum movetur. Irruit omni tempore, ſed verno magis, (quo etiam tempore periculoſior eſt,) et pluviarum multitudine, atque auſtrina coeli conſtitutione. Si annum viceſimum quintum ſuperavit, nunquam ſaneſcit, maxime ſi comitialibus natus eſt parentibus, aut fluentibus menſtruis conceptus. Si quid inde vitii foetus contraxit, id magna ex

Piſo. L. I. P. I.

par-

parte conquieſcit, ubi editus in lucem protinus evomuerit, multumque aquoſi excrementi eiecerit: ſin minus, manet morbus. In eodem tempore alphos albus in capite natus, puerisque cruſtoſa ſcabies, ſpem curationis aliquam facit, maxime ſi morbus non ita diu traxit, et vitae ſolummodo ſecutus eſt intemperantiam, aut ſi ab una parte corporis, ſenſus venientis acceſſionis incipit, a manibus vel pedibus potius, quam a lateribus, aut ab ipſo (quod peſſimum eſt) capite. Obſervatum enim eſt a quibusdam neotericis epilepſiam factam eſſe in cerebro tantum ſine ulla partium ſubiectarum concuſſione, ſed ſolius capitis. Quod opinati ſunt contigiſſe ex maligna aliqua materia in dextro ventriculo contenta, praeſertim cum in dextram partem caderet. Nam contra, ubi totum ſimul afficitur corpus, neque ante in parte aliqua accedentis mali ſenſus eſt, ſed homo ex improviſo concidit, cuiuscunque is aetatis ſit, vix ſaneſcit. In eodem morbo ſi mens laeſa eſt, et nervorum facta reſolutio, medicinae locus non eſt. Illud prorſus pro valetudine eſt, ſi morbo comitiali longa febris, ac praecipue quartana acceſſerit. Saepe enim comitialis morbus a quartana diu infeſtante depulſus eſt.

Curatio infantum.

Iam ut ad curandi methodum veniamus, aeger ſi infans eſt, vel etiam lac aſſumit, nihil moliendum, nec agendum: nam aetate ad calidiorem ſicciore mque ſtatum vergente, ac victu moderatiore, ſua ſponte plerum-

que

que morbus finitur. Sat erit, ſi ſalubris victus infantum, et eorum, qui lacte nutriuntur, habeatur ratio. Igitur lac nutricis benignum ſit, et recrementis liberum: ſi infans adhuc lactans ſit. Quod fiet, ſi nutrix ea victus ratione utetur, quam infra praeſcribemus. Si conceperit nutrix, alteri lactandus puer committatur: idemque fiat, ſi lac nutricis ſelectum non fuerit. Craſſum etenim et plurimum caſei habens ac nidoroſum, morbum comitialem gignit. Nutrix victu attenuante non utatur, ne plus vaſa uteri aperientibus, plurimumque ſanguinem menſtruum proritantibus, lac imminuatur. Propterea foeniculo, anetho, aniſo, ac aliis viridibus veſcatur, et non aridis, ut quae magis acria ſint. Vis enim aliqua medicamenti ſupereſt in lacte, unde praecipiunt dari mulieribus et capris alimenta medicamentoſa, ut lac vim medicamenti attrahat, et inde pueri purgantur, qui alioqui pharmacis inepti ſunt. Nutrix etiam a vino et venere lac ipſum corrumpente, vel naturam lactis mutante abſtineat: ab ira, et corporis animique omni vehementi commotione, a crapula, a cibis malis, flatulentis, acribus, caeteriſque lac pravum gignentibus. Purgatio quoque convenit, pro temperamento nutricis, vel humoris redundantia. A medicamento ſumpto mamma infanti non porrigatur, niſi ſub veſperam. Ab infante etiam removeatur omne obiectum ſenſus inſigne et ſubitum, ut ſonitus vehementes,

ſtrepitus, terrores, coruſcationes, cum Matthaei Gradi filius repentino tubarum clangore epilepticus evaſerit, et alii non pauci a cauſis ſimilibus. Convulſus autem infans ubi experrectus, et acceſſione ſolutus erit, capiat indies antequam lac ſugat, ſaccharum album cum oleo ſeſamino, (quod fortaſſe minus gratum eſt,) vel oleo amygdalarum dulcium, vel butyro mixtum, electuarii mollis forma ad purgandos humores pravos e ventriculo et inteſtinis, a quibus elati vapores epilepſiam his adferunt. Dein ſumat indies cochlear unum ſyrupi de cichorio ſine aqua. Vel manna, aut pulvis tartari albi, vel nitri, ſi eius poteſtas eſt, (nos eo caremus) aut lapidis Iudaici, iuſculo vel lacti cocto miſceatur, quanquam horum trium ſuſpectus eſt uſus. Paeoniae maris praeſertim radix transverſim ſecta, coronae modo, confert collo appenſa, vel quovis modo alio geſtata, ut odoretur tamen: proprietate ſua praeſentem epilepſiam ſanat, vel impendentem prohibet. Smaragdus et corallium collo appenſum, ut hodie fit a multis, eſt optimum. Pulvis capiti inſpergitur ex cypero, adiantho, iride. Inſuper aſſidue illinitur caput ex oleo anethino, irino, amaracino, rutaceo calidis, adiecto momento ireos, vel cyperi. Si puer eſt iam, qui prehenditur, eius corpus molliter fricandum eſt, et inungendum. Eidem mel deſpumatum ad delingendum datur. Et ablactatis, praeter victus rationem, utiliter utendi venia datur medi-

medicamentis. Namque et glandibus parvis, quae ex agarico, ſale gemmae, et pulvere hierae ſimplicis, ac deſpumato melle parantur, uti expedit, et clyſteribus ex gallinarum ſeu pullorum iure, pauco ſale, oleo communi, ſeu amygdalarum dulcium, melle roſato, agarico trochiſcato, aut hiera picra, vel ambobus, ſi biennium aeger exceſſerit. Poteſt et dari vel ipſis tenellis expreſſio ʒß. vel ℈ij. rhabarbari electi infuſi in aqua graminis, vel cichorii. Lingendus quoque praebetur ſaepius diambrae, vel diamoſchi, vel mithridatii ℈j. maxime ſi iam triennium, vel quadriennium tranſcenderit. Fit et mel paſſulatum, cui pulvis paeoniae, hyſſopi adiicitur.

Parantur et parvi ſacculi ſuturae coronali applicandi, qualis recipit *Hyſſopi*, *ſampſuchi ſicci ana* grana iiij. *corticis thuris*, *maſtiches ana* grana iij. *ſpicae*, *florum ſtoechados*, *maceris*, *caryophyllorum*, *nucis moſchatae*, *ana* g. j. *roſarum rubrarum ſiccarum* g. iiij. *omnia terantur pro ſacculo*, *vel idem pulvis circa ſuturam coronalem inſpergatur.* *Sacculus.*

Pileolus etiam ſeu cucupha ſic fit: ℞. *Cyperi*, *ireos florentinae*, *ana* ℈ij. *ſeminis ſeſeleos*, *et paeoniae ana* ℈j. *capilli veneris*, *florum anthos*, *et chamaemeli ana* p. j. *macis*, *cinnamomi ana* g. viij. *Pileolus.*

Datur et pueris aſſumendus per os pulviſculus hic: ℞. *Mannae*, *thuris*, *maſtiches ana* g. iiij. *nucis moſchatae*, *ſpicae*, *cinnamo-* *Pulvis.*

namoni ana g. ij. *hirundinis praeparatae* ℈ß. *ſeminis, et radicis paeoniae ana* g. iiij. *pulveris cranii viri*, ſi maſculus eſt, foeminae, ſi foemina fuerit, g. v. *ſacchari optimi* ℔. ß. *miſceantur et fiat pulvis.* Tempora quoque et locus iuxta narium foramina ex antidoto mithridatica, ſucco rutae, et pauco vino illinuntur.

Suffumigium. Ruta etiam ſaepius odoranda offertur, et ſimul cervicali ſubſternitur. Fit et ſuffumigium, ℞. *Ladani* ʒj. *corticis thuris, maſtiches, ana* ℈j. *roſarum rubrarum* ʒiiij. quo ſuper prunas adhibito infans ac domus, in qua degit, leviter ſuffumigatur. Inungitur et ſpinalis medullae principium, ex oleo nardino ſeu de nuce moſchata, cum oleo roſato, vel amygdalino permixto. Adhibetur et cauterium in poſteriori parte capitis, potiſſimum ſi pueri ſint obeſiores. In vermibus dentur, quae necant vermes. Vnguenta ex amaris admoventur non ori ventriculi, ſed umbilico. Mithridaticum, et theriacum tanquam fortiora in pueris *Galenus* damnavit. Sed iam de iis, qui poſt puerilem aetatem in hanc affectionem prolabuntur.

Curatio adultorum in acceſſione. Corpus eorum quando rapitur, loco lucido et mediocriter calido collocetur. Sublimius ſit caput. Partes convulſae in rectum dirigantur, blande fricentur, inungantur oleo, atque ita contineantur, membrorum enim agitationes vehementes cohibendae ſunt (ne corpus nimium fatigetur) ſed cum moderatione

ratione, nonnihil ipſis concedendo, ne interim contendentes valde fibras nervorum et muſculorum dirumpant, aut nervos ab origine divellentes, in paralyſim incidant. In totum vero prohibere, nil aliud eſt, quam retardare paroxyſmi ſolutionem: quia dum concutiuntur partes, materia morbifica diſcutitur. Deinde os aperiendum, cuneuſque dentibus interponendus, ac penna oleo irino illita, pituitae ex ore et ſtomacho extrahendae gratia, vomitus provocandus. Exacerbatione adhuc perſeverante glans immittatur ex agarico, ſale gemmae, hiera, et deſpumato melle. Clyſteribus quoque acrioribus utendum: quanquam magis conferunt ipſis revocatis. Nam in ipſa acceſſione materia a cerebro averti debet modis omnibus, ſive affectio propria erit, ſive per conſenſum. Et in id proſunt iteratae frictiones manuum ac pedum, nec non vincula dolorifica iiſdem partibus iniecta, non ad articulos uſque, ne omnino motus earum compeſcamus. Proinde et deligatura in ſcroto eſt efficaciſſima. Vſus quoque cucurbitularum ſcapulis admotarum proficuus. Vnguibus item ſcalpere occiput, plurimos iuvat, et ita excitat, ut admirationem moveat. Odoratis etiam ſenſum irritare oportet, ut peucedano, cyrenaico ſucco, bitumine, cedrina pice, quae omnia tenuitate partium in cavitates cerebri penetrant, et digerendo ſiccandoque materiam conſumunt. Diductis etiam maxillis diffunditur in os caſtoreum, vel ſuc-

cus cyrenaicus cum oxymelite: vel totum os fricatur mithridatio, vel theriaca, vel pulvere hierae ſimplicis, et palatum illinitur. Aut haec in aqua vitae aut ſalviae diſſoluta in os iniiciuntur. Sic poſt averſiones materia digeritur ſuffitu caſtorei, aſſae foetidae, paeoniae radicis, et ſeminis eius. Ruta quoque trita, et ſuccus eius in nares turunda immittitur per ſe, vel cum caſtoreo, paeonia aſſa, et ſimilibus. Odor thymi et pulegii ſtatim etiam excitat. Praebetur et oleum balſaminum vulgo dictum, naribus ſubditum olfaciendum: aut quod ex lateritio lapide eximitur. Item aqua ſtillatitia cerasorum dulcium a recentioribus in os effunditur. Tardante acceſſione, piperis aut euphorbii parum infunditur naribus, et ſternutatio provocatur. In nares etiam et aures immittitur felici ſucceſſu oleum roriſmarini, aut aniſi, aut ſalviae arte chymica extractum. Eodem ſutura coronalis et lambdoides inunguntur. Plura alia tenuium partium olea in aures adhibenda deſtillantur, ut oleum de ſpica, de cinnamomo, de macere, de nuce moſchata: vel alia, quae citra deſtillationem parantur, ut rutaceum, ſicyonium de abrotano, addita aqua vitae ad tertiam partem, ut penetrationem acquirant, quibus et unguntur ſuturae. Nonnulli laudant catulos vivos, vel gallum in medias partes ſectum, capiti raſo admotum. Qui convaleſcunt, viribus recreatis, hiera Galeni, agarico

rico trochiſcato, aut alio medicamento conveniente purgandi ſunt.

Curatio ab acceſſione. Futurae autem acceſſioni debetur ſola prophylactice, cuius officium eſt, cauſam, quae morbum factura eſt, adimere. Illa vero fere pituita eſt. Quare inprimis utilis eſt victus ratio incidens tenuansque.

Victus ratio. Proinde aër ſit calidior et ſiccior, qualis eſt in locis editioribus, perflatis, et montoſis, ad meridiem vel orientem ſpectantibus. (Sin ex melancholico ſucco pendebit, ad calidum declinans aër deligatur, temperatus tamen ſit in paſſivis.) Ergo ignis luculentus ſit, et fiat ſuffitus cum caryophyllis, cortice citri, roremarino, maiorana, ſalvia, ſtoechade, et aliis id genus, modo ne copia vaporum aut caput repleat, aut materiam exagitet. Panis ſit ſelectus, qui furfuris partem habeat, et aniſum, per diem ante coctus. Cibus ſit paucus, nec vaporoſus, praecipue in coena. Nam ex alimento multo multus vapor tollitur, qui acceſſionem epilepticam, et alia capitis vitia accerſit. Cibus (inquam) conveniens ſumi debet mediae materiae. Propterea his non conveniunt ſorbitiones, aliique molles et faciles cibi neque caro, maxime ſuilla, vel caprina. Damnatur et caro anatis. Tamen ex volatilibus guſtare licet carnes gallinarum, phaſianorum, caponum, attagenum, avium montanarum, turdorum, turturum, alaudarum, et paſſerculorum, quae decoqui debent cum extenuantium alimentorum aliquo, ut hyſſopo, ſerpillo, pu-

 legio,

legio, ſampſucho, anetho, et aliis eiuſmodi. Piſces pauci conveniunt, ut lucius, trocta, ſolea, perca, et ſaxatiles. Vitentur legumina, et praeſertim lenticula: caſeus item, et lac: herbae frigidae humidae, ut lactuca, portulaca, et ſimiles. Sumantur aliae, ſalvia, maiorana, et praeter caeteras hyſſopus, qua ſola decocta, et cibis largiter mixta, quidam teſtantur ſe multos perſanaſſe.

Apium. A caepis, porris, alliis, eruca, ſinapi, dauco, ſmyrnio abſtineant, et praecipue ab apio vulgi, quod proprietatem habet excitandi et detegendi epilepſiam, uti odor bituminis, iecur caprinum, et hircinum aſſum, et ſumptum. Capparis eſus mirifice prodeſt. Fructus cavere admodum ſalubre eſt: quanquam voluptatis gratia modici, et magis a cibo offerendi ſunt. Nuces et palmulae vitentur. At piſtacia et uvas paſſas ſuper cibum ſumere poſſunt, quae levem aſtringendi vim habent. Coriandrum etiam comedant, quod vapores ad caput aſcendere prohibet. Potus ſit aqua mulſa vel aqua, in qua coriandrorum ſemina, et cinnamomum decocta ſint, aut vinum tenue, aquoſum, dilutum: quod etiam paucum, et aromatites, et aliter calidum permittitur, praeſertim aſſuetis eo citra capitis aut ventriculi noxam uti, niſi corporis aut aëris intemperies calida vetet. Exercitatio prodeſt: nullo tamen ludo aut exercitio utantur, in quo caput inclinare opus ſit, aut frequenter in gyrum vertere. Frictiones itidem utiles ſunt linteo

teo aſperiore factae: caput quoque pectine ſcalpendum, et frictiones ei poſtremo loco adhibendae. Incipient enim a brachiis, deinde ad pectus perveniendum eſt: tum ad crura, et poſtremo ad caput. Faeces alvi quotidie deponant. Caveant omnes ebrietatem, cruditatem, inceſſum per trabem, inſpectionem ex loco alto et declivi, longam in balneo moram, aut ſub ſole aeſtivo, qui caput replet. Vitent et ſubitam animi motionem, ut triſte ſeu laetum nuntium, et terrorem quam maxime: iram, ſollicitudinem, negotia omnia, conſpectum torrentium, et ſimilium rerum. Somnus ſit moderatus, et nocturnus. Diurnum autem omnino fugiant. Vſus quoque veneris moderatus ſit.

Medicamentorum ratio.

Altera pars curationis eſt, ut conſtantibus viribus, et morbi cauſa id expetente, et ſanguine caput obſidente, accedente quoque magnitudine et frequentia acceſſionum, venam cubiti ſecemus. Verum ſi malum futurum timetur, ineunte vere praeſervationis ratione aut maioris revulſionis gratia, comitialibus venas ſecabimus, quae ſunt in malleolis: non ſecus ac in foeminis in quibus menſes ſperantur, aut cohibiti ſunt, et in quibus praeterea malum inveteraſcit. Poſtea pituitoſus ſuccus redundans coquitur melle roſato, oxymelite ſimplici, vel ſcillino, ſyrupo ſtoechados, aut hyſſopi, cum aqua mulſa, vel decocto hyſſopi, betonicae, maioranae, ſtoechados, radicis paeoniae, ſeminis

nis nigellae et ſimilium. Ad praeparationem humoris etiam guaiaci decoctum commendatur. Si ſuccus melancholicus redundabit, ſyrupus e fumaria, vel de lupulis, ſeu de epithymo propinetur, aut ſenae, vel epithymi in aqua mulſa decoctum, quibus et radicis paeoniae decoctum commiſceri poterit. Poſtea purgatio inſtituatur, ſaepius repetenda: cavendaque ſemper erit exquiſita in una vice vacuatio. Igitur in cacochymia pituitoſa, hiera picra ſimplici, agarico trochiſcato, pilulis cocciis, aureis, ſine quibus, et de agarico utendum: interdum alephanginis, et maſtichinis: et in robuſtioribus corporibus, foetidis, aliisque. Imo in ipſa acceſſione ſi nimis eſt moleſta aut diuturna, pilularum foetidarum et cocciarum ana ℈ij. vel ana ʒß. ex aqua hyſſopi ſoluta dari poſſunt, ſi maius nil intercedat: vel electuarii indi, aut diaphoenici ℥ß. aquis capitalibus ſoluta. Praeſtat tamen extra acceſſionem medicamentis purgantibus uti: apparata materia videlicet per ſex, vel octo, vel decem dies. Si humor melancholicus peccat, dentur pilulae arabicae, de lapide lazuli, de lapide armeno, ſeu pulvis ſenae et epithymi, hiera picra, et eiusmodi. Poſt purgationes corpus reficitur, ac poſt duos vel tres dies cucurbitulae hypochondriis affiguntur: deinde vero ſcapulis cum ſcarificatu. Hinc particulariter caput vacuatur medicamentis, quae ſternutamenta cient, ut ellebori albi, ſeu piperis, ſeu caſtorei pulvere naribus iniecto,

iecto, vel errhinis liquidioribus, ut aqua hordei, in qua ſampſuchus, amaracus, ſerpillum, calamentum, ſeu ruta decocta fuerint: adiecto etiam betae, vel iridis, vel cyclaminis ſucco. Ad idem conferunt paſtilli manſiles, ex hyſſopo, pulegio, caſtoreo, chia maſtiche, pyrethro, uva paſſa, et cera confecti. Reliquam in cerebro materiam reſolvunt, ac cerebrum frigidum humidum calefaciendo et ſiccando roborant acorus conditus, diamoſchus dulcis et amarus, diambra, pliris archoticon, ſcilla, electuarium Rhaſis: et conſervae iis admiſcentur, quae adverſus epilepſiam valent. Ad eundem uſum valet et caſtoreum cum mulſa: aut oxymel ſcilliticum quotidie potum, cuius doſis eſt pueris ℥ß. adultis ℥ij.

Dantur et compoſitiones tam molles, quam ſolidae roborantes cerebrum: quales hae ſunt. ℞. *Conſervae bugloſſi, borraginis, anthos, et acori, item mithridatii veteris, et corticis citri conditi ana* ʒij. *pulveris radicis paeoniae maris, viſci quercini et cranii interioris* maris (ſi mas eſt) foeminae (ſi foemina) *ana* ʒß. *raſurae eboris, et cornucervi ana* ℈ß. *cum ſyrupo de hyſſopo, vel de ſtaechade fiat opiata, vel cum ſaccharo conditum.* **Opiata.**

Vel ℞. *Myrrhae electae, coralli rubri, raſurae cornu cervi et eboris ana* ʒß. *ſeminis paeoniae maris, viſci quercini, et cranii humani ana* ℈j. *cum ſaccharo in aqua bugloſſi diſſoluto fiant tabellae ponderis* ʒij. aeger **Conditum. Tabellae.**

eſitet

eſitet unam quotidie, mane et veſperi. Ita virium ratio habebitur, et morbi cauſa oppugnabitur. Radix paeoniae collo geſtanda ſemper apponatur. Neque praetermittendi ſunt ſacculi, vel cucuphae iam antea deſcriptae.

Topica. Spinae initium ungatur oleo coſtino, nardino, hyperici, de caſtoreo, de nuce moſchata, et conſimilibus. Poſtea radendum eſt caput, et liniendum peucedani ſucco in aceto diſſoluto, vel ſpondilium et ſerpillum in aceto coquantur, aut iris: et eodem modo illinatur. Caput etiam abraſum oleo irino fricare expedit, aut laurino, et ſucco calaminthae, aut anethino, et pulvere radicis ireos. Aut apponatur emplaſtrum ex melle et rutae foliis tritis, aut melle et oleo rutaceo. Si malum his non ceſſerit, adhibe ſinapiſmum capiti, aut ferro candente adure, quo loco vertebra cum capite committitur, ſeu in fine occipitis. Cauſticum etiam poſt aures apponitur, vel utrique brachio ad muſculum deltoidem, et diu vulnus apertum tenetur. Proſunt et comitialibus balnea naturalia, et frequens uſus theriacae a purgatione.

Curatio Epilepſiae per conſenſum ventriculi. Sin vero epilepſia eſt per conſenſum, ut a ventriculo primario affecto, ſummopere cavendae ſunt cruditas, ebrietas, et fames, praeſertim ſi calidus et bilioſus humor fuerit. Alimenta ſint boni ſucci, et facilis coctionis. In prandio ſumant carnis turturis aut turdi parum cum pane, aut pulli gallinacei

nacei iecur aſſum, aut vitellos ovorum coctos, et ſorbiles. Poſtrema menſa ſumant aliquid pulveris a paſtu dicti capite de vertigine. Quandoque datur panis ſolus, ſi non ſitiat aeger, aut ſi ſitiat, madeat panis ex vino albo, et aſtringente. Huiusmodi vinum robuſtum efficit ventriculum, neque caput tentat. Vomitus provocetur, ſi adeſt nauſea, aut ventriculus cibo plenus eſt. Detur et ſingulis annis bis aut ter medicamentum ex aloë, quod totum ventrem purgat, viresque reparat. Eo plures ſanati ſunt, praeſertim ſi in eis flava bilis in ventriculum decubuit.

Agaricus. Veratrum nigrum.

Sin pituita in cauſa fuerit, agarico adiuncto purganda eſt. In hoc enim affectu ſive per eſſentiam, ſive per conſenſum, agaricus non praetermittatur, quemadmodum nec veratrum nigrum, potiſſimum ſi nigra bilis cauſa epilepſiae fuerit. Mirum etiam in modum confert aſſidua crurum ſcarificatio in talo, vel poplite: vel ſanguinis detractio e malleolo, ad materiae in cerebrum aſcendentis revulſionem. Confirmetur ventriculus, ne deinceps huiusmodi tetros humores colligat, aut vapores ſurſum mittat. Id fiet aſſumptis diarrhodon, et aliis tabellis: admotis vero fomentis aſtringentibus ac linimentis. Si qui alii ob oris ventriculi vitium correpti ſunt, et non probe concoxerunt, aut vini plurimum potarunt, aut veneri immodice operam dederunt, iis non alia ratione

ne ſuccurrendum, quam prohibita eorum bonam concoctionem procurando. Caeterum ſtomacho dum conſulitur, iis quae illum roborant, miſcentur, quae occulta proprietate huic morbo reſiſtunt. Vt ℞. *Olei maſtichini* ℥j. *coralli rubri, radicis paeoniae maris ana* ʒß. *Corallus, radix paeoniae, Iaſpis viridis, e collo ſuſpenduntur, ut ſtomachum contingant.*

Curatio morbi comitialis per conſenſum aliarum partium.

Si nec caput, nec ventriculus comitialis morbi origo eſt, ſed alia pars ut manus, vel pes, ei potiſſimum curatio eſt admovenda. Propterea ſi pars illigari poſſit, vincula ſunt iniicienda, quae eius aditum prohibeant. Id enim indicavit puer, cuius morbus comitialis a crure oriebatur, curato primum univerſo corpore, ligatoque in medio membro, ſupra eam videlicet partem, quae diſpoſitione erat affecta, adhibitoque ex ſinapi, aut thapſia medicamento.

Veſicatorium.

Igitur eius exemplo in aliis poſt totius corporis vacuationem, cum malum remittit videlicet, ea quae corruptum humorem diſcutere, adurere, ſeu exulcerare, extenuare, aut calefacere partem, malamque eius temperaturam emendare poſſunt, medicamenta parti affectae imponenda ſunt, ut cauterium, vel veſicatorium ex cantharidum (abiectis capitibus et alis) ʒjß. miſce cum fermento et melle anacardino in conſperſionis modum: quod applicetur parti, ibique maneat tantisper dum veſicae exiſtant, quae poſtea rum-

rumpantur, et humore inde manante expulſo, ficubus, aut braſſicae foliis tegantur. Capitellum item Ioannis de Vigo adhibetur. Confert et emplaſtrum ex ſola theriaca vel mithridatio, parti unde aura virulenta manat impoſitum, ut virus extrahatur. Venenorum enim curatio non modo eſt alteratio, ſed et vacuatio. Sinapiſmus etiam ex ſemine naſturtii, ſinapi, urticae, fermento veteri, addita portione diachyli ireati. In his non conveniunt ſetones, vel cauteria circa caput, niſi morbus ob antiquitatem iam factus ſit per eſſentiam, aut proprietatem. Tum enim potius infra partem affectam deberent admoveri. Quod pertinet ad alterationem, cardiaca conferent ſumpta et applicata, velut epithemata. Cumque aura illa caput iam prehenderit, emplaſtrum ex alto attrahens, aut ruptorium, ut virus exhalet, ad coronalem erit admovendum.

Epilepſiae ab utero curatio.

Si ab utero eſt epilepſia, provocentur menſes, ſi res poſtulabit. Ac ſi mulier utero gerit, adhibeatur emplaſtrum pro matrice, et ceroneum cum pauco moſcho ipſi pubi, ad roborandum et retinendum foetum. Detur diambra, et diamoſchus. Vtendum et peſſis pro ſemine corrupto, ac menſibus retentis. Applicentur cucurbitulae inguinibus. In paroxyſmo per conſenſum uteri, foetida naribus adponantur, et utero grata, praeterquam in gravidis, in quibus ſatis eſt ſuccuſſionem nimiam inhibere.

A vermibut. Si vermes putrentes in inteſtinis epilepſiam excitant, pulvis contra lumbricos dandus eſt, aliaque remedia, quae capite de vermibus dicentur, uſurpanda.

CAPVT XX.

De Spaſmo.

Diſtentio nervorum. Σπασμὸς graecis affectio eſt, quae diſtentio nervorum *Celſo* dicitur. Caeteri omnes latini convulſionem interpretati ſunt.

Convulſio quid. Eſt autem convulſio muſculi ad ſuam originem perpetua contractio praeter voluntatem. Nam cum in ſpaſmo motus voluntarius perierit, neceſſe eſt per eum nervos muſculosque duci in eum ſitum, in quem, ſi pro lege naturae ſe haberent, ab animali virtute ducerentur. Vnde et aliis convulſio dicitur, corporum nervoſorum, id eſt nervorum, ligamentorum, muſculorum, et tendinum, a quibus voluntarii motus perficiuntur, involuntaria et doloroſa revulſio. In hac itaque trahuntur ſeu revelluntur ad propria capita muſculi, adeo, ut is motus involuntarius ſimilis ſit naturali. Hac etiam membrum, in quod muſculi tendo inſeritur, ſimul adduci neceſſe eſt et contrahi, atque a naturali figura deſciſcere, et vehementiſſimo torqueri dolore, qui modo levius modo atrocius inſultat, viresque proſternit.

ſternit. Tendi igitur muſculos, et ad initia propria retrahi, corporiſque cui inhaeſerint partes ſecum trahere, eſt ſanis et convulſis pariter commune. Verum illud involuntarie his quidem ineſt, qui naturaliter utique non habeant. At praecedente voluntate motus quidem naturalis erit his, qui naturaliter habent. Convulſio interdum totum corpus, interdum partes infeſtat.

Convulſio multiplex.

Vnde alia convulſio univerſalis, alia particularis dici poteſt. Noxa enim ab hoc malo cum omni corpore communicatur, cum videlicet omnia principiorum vitiis conſentiant, ac tum quae totius eſt corporis, id adeo arcte occupat, ut haud flecti poſſit. Vniverſalis convulſionis rurſum tres ſpecies ſtatuuntur, Cum corpus una cum cervice et capite in priora curvatur, ἐμπροσθότονος: cum in poſteriora, ὀπισθότονος: cum aequali robore in utramque partem diſtenditur, ſeu totum corpus riget, et recta intenditur, τέτανος appellatur: *Celſo* rigor dicitur. Ita fit ut modo ſcapulis caput, modo mentum pectori annectatur, modo recta et immobilis cervix, corpuſque totum intendatur. Quae nomina ſolent etiam ſolis cervicis convulſionibus accommodari, ut particulares convulſiones tum quodam modo vocari poſſe videantur. Sunt praeter has aliae in dextrum, vel ſiniſtrum, quae ſaepe accidunt, ſed nomine carent, ut ſcribunt nonnulli, qui eas ad gibboſitatem referunt. Tamen rariſſime tenſiones ad latera videntur evenire, quod

in lateribus pauci nervi et muſculi ſiti ſint. Vere autem particulares ſunt convulſiones, quae quarundam partium nomina ſortiuntur: ut στραβισμὸς eſt oculorum, τρισμὸς mandibulae, κυνικὸς σπασμὸς oris, σατυρίασις putendi. Reliquae fere carent propriis nominibus, quae cum additione huius vel illius partis efferuntur: ut convulſio radicis linguae, cutis frontis, brachii, manus, cruris, et ſimilium. Altera diviſio convulſionum, quod quaedam ſint primarii nervoſarum partium affectus, quales a repletione vel inanitione oriuntur: quaedam per conſenſum, cum cerebrum rapit nervoſum genus in conſenſum, ut in epilepſia, vel cum aliqua nervoſarum partium primo affecta, cerebrum primum in conſenſum trahit, a quo mox convulſio in alias partes derivatur. Sic ob ventriculi morſum, et ob uteri inflammationem, vel ſuffocationem, vel aliam eiusdem laeſionem, convulſio frequenter accidit: atque huiusmodi convulſiones permanentes non ſunt. Ex his vero conſtat epilepſiam univerſalibus convulſionibus annumerari, iisque per conſenſum, cum ſit quaedam totius corporis convulſio, patiente nimirum nervorum principio; ſed ea eſt ex intervallis, nec perpetua, atque cum mentis ſenſuumque oblaeſione, ut ſuperiori capite oſtenſum eſt.

Diſcrimen inter ſpaſmum et epilepſiam.

In quibus a tribus dictis convulſionis differentiis diſtinguitur, praeterquam quod minime vera aut propria convulſio dicenda ſit epilepſia, cum neque a repletione, neque ab inani-

inanitione videatur eſſe, ſed in ea tantum animalis inſurgat facultas, ad expellendum, quod noxium eſt, unde motus illi inordinati ac depravati oriuntur.

Inter ſpecies convulſionis recenſetur, et quaedam levis nervorum muſculorumque diſtentio a flatibus originem ducens, graecisque σπασμὸς φυσώδης appellatur. Quae etſi noxium dolorem, eum tamen perbrevem, et non magis hora durabilem exhibet, ſola frictione miteſcentem. Hactenus de differentiis omnibus convulſionis. *Spaſmus a flatu.*

Harum vero ſedes primo affectae plures eſſe poſſunt. Interdum enim cerebrum ipſum noxam ſuſcipit, interdum ſpinalis medullae initium, quandoque nervus et muſculus, qui particulari motioni deputatus eſt. Nam convulſio partis alicuius, declarat nervum, qui eius motioni ſervit, aut muſculum affectum eſſe. Cum autem muſculus ſit inſtrumentum primarium voluntariae functionis oblaeſae, patet eum ſecundum ſe totum affectum eſſe, maxime tamen ſecundum partem ſui nervoſam. Sed diſtinguitur affecta pars: quia ſi una cum toto corpore faciei quoque muſculi convellantur, cerebrum ipſum patietur. Si faciei partes ſeu muſculi ſerventur, ſpinae initium affici ſciendum eſt ſecundum totum, vel partem. Si pars aliqua convulſa eſt, eius motioni dicatus nervus vel muſculus laborat. Itaque pro cognitione particularis convulſionis determinatae partis cuiusdam, cum determinatus *Quae partes afficiuntur.*

nervus ſeu muſculus afficiatur, anatome nervorum ac muſculorum ſummopere neceſſaria eſt. In emproſthotono duo muſculi flectentes caput laborant. In opiſthotono ex duodecim muſculis caput extendentibus in poſteriori parte colli, vel aliqui, vel omnes afficiuntur. In tetano utrique muſculi et anteriores et poſteriores patiuntur. In ſtrabiſmo muſculi, qui oculum movent convelluntur: in triſmo temporales muſculi contrahuntur, vel nervi e ſecunda et tertia coniugatione. Ita de aliis. Muſculi autem fere ſemper ad ſua capita referuntur, aliquando et ad ſuos fines, quod valde rarum eſt. Praeterea contingit aliquando rigere et contorqueri membra ſine convulſione, ut paulo infra docebitur.

Convulſio quis affectus. Omnes convulſionum ſpecies ſymptomata ſunt in genere noxae functionis motricis voluntariae, eiusque depravatae, a cauſa praeter naturam. Qua ratione convulſio a tremore diſcrepat, qui non a cauſa praeter naturam ſolum, verum et a facultate ipſa quamvis irritata pendet. Aliis cenſetur ſpaſmus eſſe depravatus motus facultatis motricis, dum fit contractio ſcilicet: hac autem facta, morbus in figura.

Cauſae. Fit hic affectus nervis vel muſculis exſiccatis, vel calefactis, ut a vulnere, poſt largam ſanguinis miſſionem, poſt febres ardentes, meningum inflammationes, vel cerebri: aut congelatis, ut ob refrigerationem humorum, vel ſudorem refrigeratum, vel ventum frigidum:

dum: aut inflatis a pituita viſcida, (nam raro fit a ſanguine,) vel poſt morbum non ſatis exſiccatum, vel ſanie collecta in aliqua parte capitis, ut meningibus ob vulnus, vel a flatibus medicamenti agitatione, vel materiae, ut poſt hellebori potionem: ab ebrietate, crapula, ſuppreſſa vacuatione conſueta, exercitatione intermiſſa, phlegmone, dolore, conſenſu uteri, morſu, puncto nervo, aut tendone, affecto ore ventriculi ab aeruginoſa materia, vermibus, fungis, ab ictu ferae venenatae, et ſimilibus. *Hippocrates* has omnes cauſas reduxit ad duas, repletionem et inanitionem. Ex repletione videlicet madefactae partes atque irrigatae convelluntur, ac ſecundum latitudinem dilatantur, earum longitudine decurtata: ex inanitione vero, ipſis nervoſis corporibus violenter exſiccatis, ut propterea cogantur in ſeipſa duci, contrahi, atque convelli. Nolentibus enim tales fiunt membrorum ad originem contractiones, quales in lyrae fidibus, quae ſi diu intentae maneant, cum convelli utrinque nequeant, utrinque ligatae, ſive ob aëris humiditatem, ſive nimiam ſiccitatem diſrumpuntur. Muſculi tamen et nervi cum non ſint ita oſſibus alligati, ut nullatenus cogi poſſint, non rumpuntur, ſed ad originem ducuntur, ſive a nimia humiditate impleantur, ſive a vehementiori ſiccitate corrugentur. Porro in convulſione humiditas contrahit ob plenitudinem, ut in paralyſi relaxat ob madorem. Nam eadem humiditas

tendit ſolidam ſubſtantiam penetrando et dilatando, (ut pluvioſo tempore chordae inflantur,) quae etiam relaxat leniendo: ut ſi quis corium exſiccatum pinguedine oblinat, vel humore imbuat. Siccitas vero contrahit, modo quo lora ad ignem exſiccantur, ac proinde contrahuntur ac tenduntur: et ſol tergora arefaciens contrahit. Tertiam cauſam convulſionis addiderunt recentiores per condolentiam, et ſpaſmum non proportionatum ad materiam vocaverunt, cum movetur cerebrum, ut expellat quod noxium ſentit. Sed hanc *Galenus* ad inanitionem, alii quia materia venenoſa eſt, licet pauca, ad plenitudinem referunt.

Notae. Notae autem praeſentis convulſionis ſatis ſunt conſpicuae. Nam ſi corpus vel illius membrum aliquod repente contortum et inflexum apparuerit, perinde ac ſi naturali ſitu eſſet: rigidum tamen eſt, nec ab eo ſitu poteſt dimoveri, etiamſi eo vi inflectere coneris, convulſionem eſſe ſuſpicandum eſt muſculorum, vel plurium, vel alicuius, qui ad ſua principia contracti, partem ſimul cui inſeruntur adducunt, immobilemque reddunt, ita ut recta, vel inflexa, vel contorta pars videatur. Obſervandum tamen eſt, ne id articulorum oſſium vitio fiat. In his enim ſaepe callus gignitur, vel delapſus humor intra cavitatem, prohibet liberam in iuncturis motionem. Quod intelligetur, ſi nec repente, nec affatim, nec poſt febrem ardentem, affectio inciderit, ſi luxatio fuerit

rit in particula laeſa, non recte curata, ſi contuſio aut aliquid ſimile anteceſſerit. Tum enim muſculi primario non afficiuntur, ſed flecti oſſa in iuncturis nequeunt, licet ipſi quoque muſculi trahantur in conſenſum. Cum enim diu manent immoti, otio propriam movendi vim amittunt. Convulſorum omnium dolores atroces, propter violentam, repentinam et immodicam partium nervoſarum tenſionem, faciem habent pallidam, rubidam, variegatam, et varie diſtortam, oculos rigentes et crebro motos, buccas diſtortas, labia trementia, quibusdam etiam maxillae quatiuntur, et dentes ſtrident. Opiſthotonos retrorſum hominem ita incurvat, ut reflexum caput inter ſcapulas collocetur, et guttur extet, maxillaque inferior dehiſcat, ventrem et pectus prominere facit, abdomen intendit, manus et crura retrorſum detorquet. Emproſthotonos caput in pectus affigit, vel genibus annectit, ut non ſolum in arcus modum, ſed etiam in orbem totum corpus incurvetur, manus cohaerere facit, crura in priorem partem adeo extendit, ut genu articulus in poplitem depulſus eſſe videatur. Tetanus rectum totum corpus in neutram partem detortum atrociſſime diſtendit, et quatuor diebus iugulat, vel recedit. Adde et quod tetanus congelationi ſimilis eſt. Corpus enim rigidum manet muſculis impletis craſſo humore, et nebuloſo vapore. Hi cervicem torquere nequeunt, aegre ſpirant, pulſum habent rarum et parvum

vum, vigilant, dolent, ſingultiunt, riſum Sardonicum referunt. Potus ſenſim ſumendus eſt, alias fit, ut ipſum per nares reiiciant, et laborantes validius contendantur. Praeterea cum repente ſanum hominem adoritur convulſio, ex repletione eam fieri neceſſe eſt, ut ſi temulento homini ac omnino pleno, qui in otio degat, ita evenire conſpexeris, vel ſi neceſſariae vacuationis facta ſuppreſſio eſt, ſi intermiſſa exercitatio, et continuata pocula fuerint. Verum ubi propter defectum et vacuationem ex labore, vigiliis, fame, ſolicitudine, arida aeſtuantique febre, qualem eſt in phreneticis videre, aut ex praecedenti ſudore, urina, alvi deiectione, ſanguinis profluvio, menſtruis, vomitu, aut ſimili quapiam cauſa, et ubi ſenſim ac paulatim obrepit, inanitio ac ſiccitas cauſa eſt. Rurſum ſi ex plenitudine convulſio excitetur, bifariam id poteſt contingere, nempe aut ex inflammatione principii nervorum, id eſt cerebri: aut initii ſpinalis medullae, ſeu alterius partis nervoſae, aut ex ſuccorum copia circa iam dictas partes, ex qua ipſae partes tendi cogantur. Id vero ſignis inflammationis dignoſcitur. Ac ſi praeter eam ex humorum duntaxat copia convulſio excitata ſit, numquid ex plenitudine ſimpliciter dicta, aut ex ea, quae eſt ſucci unius redundantis, inveſtigare oportet: quanquam nervoſae partes frigidis et glutinoſis humoribus, ex quibus etiam nutriuntur, prompte replentur. Si eſt convulſio per conſenſum

et

et ab externa cauſa, ut ab ictu alicuius animalis, eam ab aegro et aſtantibus addiſces. Si nulla praeceſſerit externa, internam eſſe putabis, quemadmodum per conſenſum cum ore ventriculi, ubi fortius morderetur, ab humore aeruginoſo obſervavit *Galenus* in adoleſcente, cui cum totum corpus convulſum eſſet, aerugine per vomitum vacuata febris et convulſio ceſſavit.

Prognoſtica. Convulſio ab inanitione, potiſſimum ſi fiat occaſione febris incendentis, ſcilicet univerſo corpore prae nimia ſiccitate ſqualente, immedicabile malum eſt, cum prius ſic affecti pereant, tempus excogitandi remedia negantes. Omnes enim convulſiones ab ariditate profectae longum tempus exigunt ad removendam nervorum ſiccitatem: morbi autem acerbitas tempus non expectat, qui ſubito vires reſolvit, et exitium adfert. Et cum duplex ſit ſpaſmus ab inanitione, alter quidem confirmatus, in quo omnes membrorum humiditates conſumptae ſunt, hic dicitur inſanabilis. Alter vero, in quo primae tantum humiditates conſumptae ſunt, ſpei aliquid relinquit, ut reſtaurentur, et ſic interdum ab eo invaſio fiat. Mulieres ſane magis quam viri nervorum diſtenſione tentantur, frigidae enim ſunt. Verum ipſae frequentius liberantur, quia humidae ſunt. Ex aborſu tamen mulieres convulſae raro evadunt. Quantum ad aetates attinet, pueri aſſidue hoc malo vexantur, ſed non admodum pereunt, quod illis familiare ſit vitium.

Iuve-

Iuvenes rarius quam pueri id patiuntur, ſed crebrius intereunt: viri minime. Senes inter omnes eo vitio corripiuntur magis, et eo necantur. Rarus quidem morbus eſt, ac multum acutus. Qui a convulſione aut diſtenſione nervorum tenetur ex repletione, febre ſuperveniente liberatur eadem die, aut ſequenti, aut omnino tertia. Febrem convulſioni melius eſt ſupervenire, quam convulſionem febri. Convulſiones omnibus morbis atrae bilis ſuccedentes, atram bilem ſedant. Faciles quoque ſunt ex utero affecto, ſi ſine febre ſint. Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: ſi vero hos effugerint, ſani fiunt. Tetanus morbus peracutus eſt, compoſitus ex emproſthotono et opiſthotono, propterea citius in ipſo fit iudicatio, non tolerante natura longiori tempore tenſionis laborem: quo fit, ut in primo circuitu iudicatoriorum dierum paſſio iudicetur. Quamvis neque pueris, neque ſenibus convulſio fiat tetanica. Convulſio ex vulnere, lethalis. Convulſio ex vulnere fit ratione ſequentis inflammationis, ubi partes nervoſas attigerit. Et primum quidem videntur convelli, quae e directo ſunt partium laborantium, dein, cum et principium attigerit, paſſio ad totum corpus extenditur. Toto vero corpore ab affectu immuni, ſi labrum, aut palpebra, aut lingua contrahatur, grave ſymptoma exiſtimandum eſt, quod maxima invehat pericula, licet exiguae partes affectae videantur. Vbi moritur

aliquis

aliquis, potionem, et ſorbitionem, et pituitam per nares extundit. Spaſmus quandoque eſt incipiens: quandoque ſuccedens aliis aegritudinibus, ut cynanchae, pleuritidi, et phrenitidi.

Curatio convulſionis ab inanitione.

Convulſio ab inanitione ſeu ſiccitate ſi quidem ſanari poteſt, humectatione ſananda eſt. Proinde ad humidum aër vergat. Somnus conſueto ſit longior, aeger quieſcat, et ab immodicis animi affectibus caveat. Nutriatur ptiſana hordeacea, amygdalato, lacte mulieris aut aſinae, iure pulli, aut gallinae, aut carnium aliarum ſucculento. Quin etiam contuſae pullorum, ſeu gallinarum, aut phaſianorum carnes, et praedictorum aqua carnis ei offeratur, ſive ex carnibus hoedorum, agnorum, aut caſtratorum, in quibus ponantur quoque humectantia olera, praecipue ſi ſiccitas cum caliditate adiuncta fuerit, aut carnes cum praedictis oleribus humectantibus decoquantur. In ſumma veſcatur ſorbitionibus pinguibus, et cunctis cibis probe nutrientibus, quique per omnes partes facile diſtribuantur. Potus vero ſit vinum tenue, aquoſum, dilutum, neque enim denegatur, ſi febris abſit, quanquam alii vino abſtinendum cenſent, quia materias penetrare facit. Si febris aderit, (quae extremam perniciem a ſiccitate convulſis adfert) eligatur aqua hordei, aut aqua in qua glycyrrhizae parum, aut cinnamomi fuerit decoctum, ut promptius aqua penetret, ſeu violaceus ſyrupus permiſceatur. Datur etiam

iam aqua hordei, in qua cancri fluviatiles, et teſtudines decoquantur.

Medicamentorum ratio. Porro eos, qui ſic convelluntur, oleo vel hydrelaeo calido fovere oportet. Ad lavacrum etiam aquae dulcis deducere convenit, temperatoque ſolio uti: poſt quod oleo amygdalino tepido exiſtente totum corpus inungendum erit. Vel balneum fiat ex capitibus vervecum, et oleis clementibus. A balneo convulſam partem illinit, et adſtringit, ac roborat *Avicenna* oleo roſato ac cucurbitino, ne humiditas balneo quaeſita exhalet. Aliud balneum ſimiliter paratur, cui ſi caliditas appareat, incoquantur lactucae, violae, folia cucurbitae, ſalicis, in aqua hordei. Huiusmodi balneis humectatio perficitur. Poſtea vero unctione, quae fit per unguentum reſumptivum, vel aliud unguentum confectum ex oleo violarum et cera, aut ex aqua et oleo tepentibus.

Lac aſininum ſeu caprillum. Ac poſt balneum quibus competit, ac citra ipſum quibus non competit, aegroto lac recens mulctum dandum erit quantitate congrua, aſininum, ſeu caprillum pauco addito ſaccharo, ſi febris non aderit, aut ſi ea admodum exigua fuerit. Detur et electuarium ex conſervis violarum, bugloſſi, nucleis nucum pinearum, carnibus teſtudinum, pulvere electuarii reſumptivi, pulvere electuarii diatragacanthi frigidi. In univerſum qui hoc malo infeſtantur, ut hectici curandi ſunt. Sed huic malo praeſertim occurrimus, cum cauſam quae illud nata eſt excitare, auferimus:

mus: velut in febre ardentiſſima, ſi tanta fuerit partium ſiccitas, ut convulſionem minetur.

Tum enim cerebrum irrigamus, irrigationibus principium nervorum humectantibus, et totam ſpinam oleis frigidis et humidis inungimus, hoc modo. ℞. *Olei violati* ℥iiij. *olei amygdalarum dulcium, et de lilio ana* ℥ij. *lactis muliebris* ℥j. *mucaginis ſeminis pſyllii* ℥ß. *miſce, fiat unguentum, quo ungatur ſpina dorſi.* *Vnguentum.*

Poteſt et ſupra caput fieri ſimilis irrigatio. ℞ *Florum nenupharis, violarum, liliorum ana* p. j. *violarum albarum cum toto* m. ij. *ſalicis, cucurbitae ana* m. j. *ſeminis lini, foenugraeci ana* ℥j. *fiat decoctio in aqua, et cum decoctione irroratio.* Ex iisdem paratur balneum, modo aeger non patiatur phrenitidem, aut non ſit futurus ſudor, aut alia excretio critica. Intro etiam aſſumuntur, quae humiditatem reparant, ut teſtudinum carnes, et cancrorum fluviatilium, vel marinorum. Dantur et electuaria reſtaurantia humiditatem ut diapenidion, conſervae humectantes, pineae. Si ſpaſmus eſt a vomitu, aut immodica vacuatione alia, curetur humiditatem reparando per humectantia, et ea, quae proſunt hecticis, ut dictum eſt. *Embrochae.*

Convulſio autem ex repletione maxime pituitoſa, quae aliis eſt frequentior, curatur inprimis victus ratione calida ſicca. Proinde aër ad eas qualitates vergat, ignisque con- *Curatio convulſionis ex repletione.*

continuus excitetur in conclavi, in quo cubabit aeger, potiſſimum antelucano tempore, quo praecipue frigus intenditur. Imo ignis ab utraque lecti parte ſuccenditur.

Victus ratio. Somnus ſit mediocris, et diurnus vitetur. Quies aegro praecipiatur. Partes quae convelluntur, continendae ſunt valenter, inordinatisque motibus omnino reſiſtendum eſt. Oleoque perfricare oportet rutaceo, aut alio eiusdem generis. Frictionibus multis magnisque utantur. Primis tribus diebus tenuiſſimo victu utantur, nempe ad ſeptimum diem offeratur aqua mulſa, ius pulli cum ſaccharo, amygdalatum cum melle. Solis enim ſorbitionibus utendum, et fugiendus eſt cibus quisquis mandendus eſt. Ova ſorbilia concedantur, vel ius pullorum aſſumendum, in quo hyſſopi, ſerpilli, ſalviae, ſampſuchi, betonicae, ſaturejae parum fuerit decoctum. Poſt ſeptimum aſſis quoque carnibus gallinarum, pullorum, phaſianorum, perdicum, turturum, aliarumque avium montanarum veſci poterunt, uvaque paſſa et pineis. Potus praeter id, quod debet eſſe exiguus, aqua mulſa eligatur, cui ſalviae parum, aut cinnamomi, aut aniſi fuerit incoctum. A vini potu praeſertim circa initia abſtinendum. Licebit tamen eo uti, ubi affectus proceſſerit, in parva quantitate, cum et ipſum extenuando, et calefaciendo conferat. Alvus lenienda clyſteribus ex aqua mulſa, et ſucco mercurialis, et decocto origani, pulegii, calaminthae, cum hiera diacolocynthidos, melle

melle ac ſale. Ex animae affectibus ira moderata convenit, ut et gaudium. Triſtitia vero et timor vitentur.

Caeterum auſpicanda ſtatim curatio a venae ſectione, modo non penitus a ſanguine ſecretus pituitoſus ſuccus redundans fuerit. Secabitur autem vena media lateris ſani, aut in tenſione utriusque lateris, primum dextri, deinde ſiniſtri, praeterquam ſi menſtruis retentis id accidat. Tunc enim venae malleoli tundendae ſunt. Partiri autem ſanguinis miſſionem oportet, ne corpus magna et conferta ſanguinis miſſione refrigeretur, et validius convellatur. Aliquid enim ſymptomati relinquendum eſt, cuius cauſa ſudores ſaepe eveniunt, vigiliae moleſtant, et vires aegri debilitantur. Quod ſi ſudores evenerint, linteis oleo calentibus abſtergere convenit, ubi refrixerint. Si pituitoſi ſucci citra ſanguinis permiſtionem fuerint, hi primo extenuandi, calefaciendi, aut incidendi veniunt: ſi gravia utique non ſint ſymptomata, neque dolor urgeat, neque citra praeparationem vacuandum ſuadeat. Igitur praeparatio fiet aqua mulſa cum decocto pulegii, calamenti, hyſſopi, ſalviae, aut melle roſaceo, aceto mulſo, ſcillitico, ſyrupo ex ſtoechade, cum aquis betonicae, ſampſuchi. Purgabitur autem materia catapotiis foetidis, aureis, de ſagapeno, de opopanace, agarico trochiſcato, hiera diacolocynthidos: vel detur infuſum agarici, diaphoenicon, electuarium indum. Et purgatio ſae-

Venae ſectio.

pius iterari debet. Avertentia quoque materiam ad inferna praeſcribi debent, ut clyſteres ex praedicto capitali decocto cum melle, hiera diacolocynthidos, vel electuario indo, et ſale, ac oleo rutaceo. Frictiones item, errhina, ſternutatoria, gargariſmi, apophlegmatiſmi conveniunt, praeſertim ſi caput affectum eſt, idque poſt legitimam totius vacuationem.

Cucurbitulae. Cucurbitulas parti convulſae applicare ſalubre eſt, laeves quidem, ſi parvus ſpaſmus eſt; cum ſcarificatu, ſi magnus: alioqui largiori materia in partem convulſam attracta, nec vacuata plenitudine, convulſionis cauſa geminatur, et convulſio fit lethalis. De cucurbitulis hoc etiam notandum, quod quae partibus convulſis admoventur cum ſcarificatu, in contraria membri convulſi facie adponendae ſunt, veluti ſi brachium ad pectus convellatur, muſculis externis ipſis ad dorſum usque: ſi contrahatur crus ad nates, femori et oſſi ſacro. Cavendum etiam, ne cucurbitulae tendinibus affigantur, ſed muſculi principio, aut medio, ad iuvandam eius actionem.

Sanguiſugae. Quibusdam praeterea locis admoveri non poſſunt, ut labris, ſuperciliis, digitis: ubi ſanguiſugae earum loco admoventur: ut in palpebris et lingua fit ſcarificatio.

Topica. Poſtea reliquiae materiae nervis affixae (quae cauſa eſt ſpaſmi continens) digerendae ſunt unctionibus cum oleo liliorum, et niſi febris adeſt, coſtino, vulpino, de nuce moſchata,

ſchata, de piperibus, de hyperico, de vermibus terreſtribus, aut decocto catuli ex oleo et vino, vel aqua ſalviae, partium convulſarum balneo, unguentum quoque e bdellio in ſpaſmo eſt efficaciſſimum, et pelles luporum, vulpium, melidum ſeu taxonum, felium, vervecum, et ſimilium animalium. Hepata ac pulmones a vivis animalibus, ut vita calent, parti convulſae admota, quamdiu calebunt. Confert et partem in bovem, aut vervecem, aut aliud maius animal recens caeſum immiſſam continere, quamdiu animal calebit. Membra item convulſa, ac dorſum, et caput ipſum, iis oleis et unguentis fricanda ſunt, et ungenda. Martiatum unguentum in oleo liquatum, aut oleo de caſtoreo, aut oleo de euphorbio et laurino valde iuvat. Aut ℞. *Vnguenti Agrippae* ℥ij. *galbani*, *opopanacis*, *Belzoin ana* ℨß. *caſtorei* ℈ij. valet et cati pinguedo. Et in ſpaſmo malactica aliqua digerentibus miſcenda ſunt, in quo nimirum adhibenda cura eſt, ne quod tenue eſt per valenter exſiccantia et digerentia reſolvatur. Vel (ut alii iubent) cervix, totaque ſpina inungatur oleis ſupradictis, et ubi inunxeris, admove veſicas bubulas, aut utriculos oleo repletos, oleoque veteri, vel adipe quam vetuſtiſſimo cervicem, ſcapulas, et ſpinam perfricare oportet. Frictio namque cum omnibus in homine vertebris, tum his praecipue, quae in collo ſunt, utilis eſt. Quod ſi cerebrum affectum eſt, id oleo irino madefacere oportet,

tet, ſacculumque imponere ex floribus ſtoechados, hyſſopi, ſampſuchi, ſerpilli, caſtoreo, ac macere, aut calefactos ſacculos ex milio et ſale ſuperimponere oportet.

Sedantia dolorem. Quando vero dolor eſt intolerabilis, ut miris modis ſe torqueant aut iactent aegri, tunc balneo tradantur ex oleo communi temperate calido per ſe, tum ei incoquendo ſemen lini, foenugraeci, folia malvae, violae, lumbricos, et hos iam coctos probe tritos parti imponere licet cataplaſmatis modo: ſi vero divites ſint, balneum ex oleo vulpino, cui vetuſto vulpes aliquae aetate florentes vivae ſint incoctae, paretur. In his balneis mora longior vires reſolvit. Mox dolore ſedato in lecto reclinandi ſunt, et cum dolor repetet, balneo tradendi. Anodynum quoque eſt decoctum capitum, et inteſtinorum vervecis, et omaſorum aliorum. Praeter ſupra dicta praeſtantiſſimum quoque eſt partes illinere adipe anſeris pinguis exenterati, et cato minutim conciſo, ac lardo veteri, et myrrha, thymo, et reliquis capitalibus et calentibus medicamentis farti, et conſuti, et toſti, non qui primus, ſed ſecundus defluet. Excipiantur autem cadula aceto albo deſtillato ſemiplena, et eodem aceto anſer percoquatur, adepsque ſupernatans collectus priori addatur.

Balnea. Balnea quoque purgato rite corpore, praeſertim naturalia, uti ſulphurea, ſalſa, aluminoſa proſunt, et quae a nobis ex ſulphure, ſale, alumine, in aqua coctis fiunt, ac

ac etiam ex decocto herbarum capitalium, maioranae, ſalviae, betonicae, chamaemeli, roriſmarini: aut ex ſanguine bubulo ab animali calente. Dum enim a ſingulis partibus reſolvent, non erit periculum ne fuſa a balneo in partem diſtentam confluant. Suffitum quoque et vaporem praedicti decocti per lapides ignitos, praecipue pyriten, aut lateres coctiles in cacabum iniectos excepiſſe toto corpore ſub papilione, ne vapor expiret, confert.

Communis autem non modo diſtenſionis, ſed cuiuslibet alterius convulſionis ex plenitudine ortae ſine ulceratione, iuvenibus bene carnoſis ac aeſtate media curatio ab *Hippocrate* inſtituta eſt multa aquae frigidae perfuſio: quae caloris revocationem faciens cum in praedictis fortis fuerit, propterea ex accidenti affectum ſanat. Quod remedium a *Paulo* et poſteris damnatum eſt: a *Valeſco* tamen in ſuo philonio commendatur, idque remedium bis ſe feliciter expertum eſſe teſtatur. Re vera ea frigidae perfuſio temeraria multis viſa eſt, et proinde vituperata. Febrem quoque ephemeram *Avicennae* ſeculo ob victus parſimoniam et corporum puritatem excitaſſe fuit ſalubre. Nunc vero non videtur tentandum, quia corpora pleniore victu magis excrementoſa ſunt reddita: ob id ad febres ſunt opportuniora. Ne igitur potius a febre quam a ſpaſmo aeger dicatur periiſſe, a febre excitanda abſtine. Id tamen approbant alii, quia (ut

Remedium Hippoc.

aiunt) curationem, ubi id quod eſt non recipit, poteſt recipere, quod futurum eſt. Poteſt autem febris excitari, dando medicamenti diatrion pipereon ℥ß. aut confectionis anacardinae ℨj. in origani decocto diſſolutae videlicet. Supereſt ut ſumantur intro, quae reſolvunt et roborant, ut acorus conditus, diacorum, diamoſchum dulce et amarum quotidie ad ℨij. theriacae vero et mithridatii fortiorum tantum ſemel in hebdomade ℨj. aut ſi quotidie, parciora ſcriptulo uno, aut ſemidrachma. Datur et diambra, confectio anacardina, myrrha, aut caſtoreum ad ℨj. quod ſumptum et admotum neminem unquam laeſiſſe *Galenus* affirmat: etiamſi deleterium odore appareat.

Convulſionis ex plenitudine cum inflammatione curatio. At ſi ex plenitudine cum inflammatione convulſio excitetur, vena ſecanda erit, liberaliterque ſanguis detrahendus, modo pluribus vicibus id fiat, et non univerſim, ne vires ſymptomati occurſurae deiiciantur. Demum clyſteribus acribus utendum, modo ne quid impediat. Quod ſi inflammatio non cedat, eis utendum medicamentis, quae inflammatio exigit ſecundum diverſa ejus tempora, indicatione quae a parte ſumitur non neglecta, ſaepius repetenda eſt venae ſectio, et oleis mediis utendum.

A flatibus. Si a flatibus eſt convulſio, his reſolutis praeſertim frictione cum pannis calentibus, aut unctione aliqua digerente adhibita ceſſat, niſi etiam pituita lenta mater flatuum ſit vacuanda.

Quae

Quae per conſenſum eſt convulſio, curata parte primario affecta, et ipſa curatur, velut ſi ex erodentibus ſuccis os ventriculi infeſtantibus convulſio fiat, his per vomitum vacuatis convulſio ſedabitur: dando (ſi opus erit) aquam tepidam bibendam. *Per conſenſum cum ventriculo.*

Tamen ſi convulſio eſt a fungis, aut veneno, aut bile aeruginoſa, vel praſſina, non eſt ſtatim ciendus vomitus. Dum enim revomuntur, os ventriculi laedunt. Tutius eſt ea clyſtere acri trahere deorſum, aut pilulis deiicere: ſpinamque oleis dictis inungere, additis calefacientibus et aſtringentibus, ut oleo de maſtiche, de terebinthina, et menthae. *Vomitus.*

Si convulſio ab acribus humoribus ortum ducat, vomendi ſunt illi ac purgandi: parsque morſu attemperanda, roborandaque. *Ab acribus humoribus.*

Sin convulſio eſt ab ictu animalis, ut ſcorpionis, phalangii, aut alterius ferae venenatae, id venenum extrahendum parti punctae admoto ano galli, vel gallinae deplumato. Suctu enim ani venenum extrahet. Sunt qui eius roſtrum tunc comprimant, ut ano etiam reſpiret. Scabioſa quoque trita, cruda vel cocta, vel caepae ſuccus punctae parti admotus, venenum trahit. Ad hanc rem etiam conferunt vincula partibus ſuperioribus iniecta: a quibus praeſentaneum remedium expectatur. Ac ſi in aliquo digitorum ictus fuerit, confeſtim reſcindendus eſt. Nam ex hoc ſalvus evadet, quemadmodum nonnulli ruſtici (quorum meminit *Galenus*) *Ab ictu animalis.*

ex tali reſciſſione evaſerunt, atque a periculo liberati ſunt: potiſſimum ſi medicamenti ex viperis tribuatur ʒj. cum pauco vino albo, tenuique. Si partem abſcindere renuerit aeger, facta ligatura paulo ſupra partem affectam, ipſi parti affectae medicamenta, quae valide attrahunt adhibenda erunt: tum ex calefactoria, tum quae citra calefactionem id efficiunt: veluti cucurbitulae cum multo igne, vel cum ſcarificatu parti punctae affixae.

Theriaca. Theriaca itidem apponitur, quamvis ex quo venenum pellitur, intra corpus protruſura videtur, non foras attractura. Quod tamen falſo quibusdam viſum eſt. Ac ſi inveniri poterit quiſpiam, qui ore ſuo virus extrahat, id quoque maxime confert. Vt etiam venenum trahatur, vulnus initio latius faciendum erit: locus totus in circuitu ſcarificandus, impoſitis cucurbitulis: vulnus etiam latioribus cauteriis ignitis inurendum. Poſtea porri ſemina cum ſale trita, aut allia, aut caepas illinire oportet. Et poſt cruſtae caſum usque ad dies quadraginta vel ſexaginta, vulnus a cicatrice arceatur: ad quam ſi feſtinabit, uſus vitis aut ficulneae cinere ulcus aperies. Locus etiam decocto oxalidis fovendus eſt.

A punctura nervi. Si convulſio fit puncto nervo a ferro acuto, punctura ſit aperta, ut ſanies exſpiret. Si anguſtior ſit, ferro aperiatur, ne ſanies retenta ibi putreſcat. Vnguentum multum ſiccans, et digerens tenuium partium imponitur-

nitur, quale eſt unguentum apoſtolorum dictum: aut, quod eo fortius, baſilicum.

Quoniam autem puncto nervo dolores interdum vehementiſſimi ſunt, ad eorum mitigationes loco puncturae imponatur oleum de euphorbio cum emplaſtro de galbano: ſi quidem aegrotus robuſtus fuerit: ſin delicatus, terebinthina oleo roſato mixta, aut oleum ſabinum, aut quodvis aliud mite, quale eſt oleum cui terrae lumbrici fuerint incocti. Iisdem oleis parte puncta fota, dolor ſedari ſolet, vulnusque ad cicatricem non ducendum, niſi poſt multum tempus. Panis quoque calidus lacte calido infuſus, et cataplaſmatis modo impoſitus, valde anodynus eſt. Si tamen hiſce remediis ipſum vinci non contingeret, ſtupefacientibus utendum, ut pane cum albi papaveris decoctione, aut quod vehementius erit, cum ipſo opio. Si neque ſic dolor compeſcatur, tendo vel ictus nervus transverſus ſecetur, in parte ſupra puncturam. Dorſi autem ſpina oleo de lilio, aut de terebinthina inungatur. *Anodyna.*

Si ex immodico frigore convulſio eſt, balneis, unctionibus, frictionibus, ac reliquis calefacientibus medicamentis curatur. In convulſionibus capitis, et humorum refrigeratione, calidioribus utendum, partes lana ſuccida involvendo: cucurbitulis, ſectione venae, quae ſupra primam dorſi vertebram apparet. A meningum punctura, aperiendum cranium trepano, aut alio inſtrumento, ut materia tranſpiret, aut epiſpaſticis trahenda, *A frigore.*

henda, niſi ſubſit plenitudo. Cum ſit ex vulnere, ſeu ictu, aut conantibus magna pondera levare, aut humi et loco duro dormientibus, vel uti ſicca convulſio curandi ſunt.

CAPVT XXI.

De Tremore.

Tremor quid.

Τρόμος graecis, tremor latinis, motus eſt compoſitus, quo pars ſuo pondere deorſum vergit, ac rurſus in altum a facultate attollitur. In tremore enim geminus eſt motus, quorum alter ſecundum naturam, et a voluntate perficitur, alter vero praeter naturam, et a partis, quae tremit onere, atque gravitate. Horum motuum perpetua fit ſucceſſio, dum non ſinit facultas membrum laborans deorſum ferri, nec tamen patitur eius gravitas, ut natura ipſum ſublime diutius teneat, ſicuti per ſanitatem conſueverat.

Tremoris differentiae.

Tremoris autem differentiae plures ſunt loco diſtinctae. Tremor eſt vel in toto, vel in parte, ut in capite, manu, et caeteris, pro varietate cauſae, quae eſt in principio nervorum ac ſpinae, vel in ramis nervorum in has vel illas partes diductis. Itaque in tremore pars afficitur quaecunque motu voluntario movetur, ſed morbo reluctante duplici et contrario, ut dictum eſt.

Per-

Pertinet autem ad ſymptoma actionis laeſae motricis facultatis voluntariae, eiusque depravatae. *Quis affectus.*

Atque huius ſymptomatis multiplex cauſa eſſe poteſt: obſtructio nervorum a multis ſuccis, craſſis, lentis, ita, ut exigua facultas motrix in partem affluat, quae alioqui robuſta eſt, ſed copia gravatur, unde conatur membrum levare, aut levatum firmare: gravitas autem contendit deorſum ducere: vel imbecillitas facultatis motricis, contracta ex frigida intemperie corporis univerſi, vel principii nervorum, vel aliarum partium natura imbecilliorum, et ad morbum propenſarum, quam vel ſpirituum et ſanguinis vacuatio, vel ſenectus frigida ſicca, vel venus immodica et intempeſtiva, vel timor, vel dolor, uterque magnus longusque, vel frigidus aër, vel balnea, vel potus largior vini meracioris, aut aquae frigidae, aut ignavia, diuque omiſſa poſt multos cibos exercitatio invexerit. Interdum et imbecillitas nata ex iis, quae tota ſubſtantia; nervis ſunt infenſa, ut hydrargyri vapor immodicus. *Cauſae.*

Notus ſatis eſt morbus, quique ſignis ad mali vel cauſarum dignotionem non indigeat. Deprehenditur enim tum viſu, tum ex corporis conſtitutione, et aegri ſermonibus. *Signa.*

Qui in cauſo tremores fiunt, delirio ſolvuntur. In lethargo tremor, malum. *Prognoſtica.*

Si tremor fit a craſſis humoribus, aër ad calidum inclinabit. *Curatio.*

Cibis

Victus ratio. Cibis ea, quae incidant et attenuent, ſemper miſceantur. Carnes aſſae eligantur, volatilium ſcilicet, et montanarum avicularum. Sed per initia utantur iuſculis boni ſucci, et iis, quae facilem coctionem admittunt: et praeſertim cum vires reficere oportet, liquida alimenta meliora ſunt. Abſtineant a vino meraciori, ebrietate, coitu, aquae frigidae potu, ab aceto, acidis omnibus, denique ab iis, quae infrigidant, emolliunt, humectant, replent cerebrum ac nervos. Bibant hydromeli, cum decocto ſalviae, vel lavendulae, vel ſtoechados, aut betonicae. Prodeſt et decoctum aniſi, et cinnamomi, aut vinum album aquoſum, et paucum. Vtantur exercitiis, fricationibusque. Igitur qui aetate, aut languore facultatis tremunt, ſola corporis refectione dicta ſanantur. Qui ex erroribus commiſſis manifeſte tremunt, a noxiis abſtineant.

Medicamenta. Si tremor eſt ab intemperie frigida, curatur calefacientibus, et balneis. Si a ſicca, cum ſit incurabilis, omittatur. Si craſſi humores nervos obſtruunt, praeparentur ad vacuationem ſyrupo de ſtoechade, aut aqua mulſa, cum decocto maioranae, ſtoechados, calaminthae. Deinde purgentur pilulis foetidis, cocciis, aureis: aut hiera propinetur. Humor excutiatur maſticatoriis, et gargariſmatis, de quibus iam ſaepius.

Opiata. Poſtea roborentur cerebrum et nervi acoro condito, floribus roriſmarini conditis cum melle, aut electuario ſimili. ℞. *Conſervae acori,*

acori, conſervae anthos, conſervae florum ſalviae ana ℥j. *cranii hominis* ℥ß. *cerebri leporis* ℥j. *radicis et ſeminis paeoniae ana* ʒj. *caſtorei* ʒß. *pulveris diagalangae* ℈iiij. *ſyrupi de ſtoechade quantum ſufficit, fiat opiata.* Vel bibat aeger *caſtorei* ℈j. *ex aqua mulſa duobus aut tribus diebus.* Interdum ſumat mithridatium, vel theriacam. Sumat et quotidie piperis g. v. ex mulſi ℥jß. Datur et ius galli veteris elixi, cum anetho, polypodio, et ſale.

Topica. A purgatione partes trementes fricentur oleo de caſtoreo, vulpino, aut ſimili unguento. ℞. *Olei laurini, olei irini ana* ℥ij. *galbani, et opopanacis ana* ʒij. *caſtorei* ʒj. *cerae parum, fiat unguentum molle.* Vbi malum perſeverabit, in oleo calenti pars immergatur, imo totum corpus ipſum: ſed non ſaepe, nec diebus continuis. Partes praeunctae pellibus vulpinis obvolvantur, vel lanis mollibus contegantur. Cucurbitulae citra ſcarificationem a priori vertebra usque ad ſpinam lumbosque affigantur, ut ſcilicet craſſi ac lenti humores vertebrarum foramina obſtruentes, ad extimam ſuperficiem trahantur, atque facilius diſcutiantur. His non conferentibus omnibus balnea thermarum, vel aquae maris prodeſſe poſſunt. Ac membra trementia quandoque abluuntur urina.

Curatio tremoris a contactu hydrargyri. Si tremor eſt a contactu argenti vivi, ℞. *Schoenanthi, ſpicae, calami aromatici, cyperi, nucis moſchatae ana* ʒj. *olei de caſtoreo*

ſtoreo ℥iij. *cerae* parum, *fiat unguentum liquidum*, adde *auri limati* ℥ß. pro ditioribus: loco auri pro pauperibus adde ℥ij. *theriacae*. Illinantur manus et ſuperiores vertebrae metaphreni.

Ab aliis cauſis. Si tremor eſt ob ſuffumigationem ex ſemine hyoſcyami et papaveris albi, quo utuntur nonnulli ad occidendos cyrones, abluant manus cum decoctione florum ſtoechados, ſalviae, et radicum galangae. Qui tremunt, non abluant manus niſi in prandio et coena, frequens enim earum ablutio ex frigida nocet: ita ut tremorem non tantum foveat, ſed et generet. Vtantur aqua tepida pro lotione, vel dicta decoctione florum ſtoechados, ſalviae, etc.

Balſamum. Balſamum contra tremorem, palpitationem, ſpaſmum, torturam, et ſtuporem: ℞. *Myrrhae electae, aloës hepaticae, ſpicae nardi, ſanguinis draconis, thuris, mummiae, opopanacis ana* ℥ijß. *carpobalſami, croci, maſtiches, gummi arabici, ſtyracis liquidae, ſtyracis rubrae ana* ℥ijß. *moſchi fini* ℥ß. *herbae paralyſis* m. ij. *terebinthinae* pondus omnium: *pulverentur, et miſceantur: deſtillentur ingenioſe.* Hoc balſamo occiput, et ſpina ſaepius inungantur. In ſumma ſuperante frigore, acopis ad reſolutionem conſcriptis, unctionibus, et cutis rubificationibus, ſeu phoenigmo utemur.

Palpitatio. Palpitatio (cuius eſſentia fuſius explicabitur capite de palpitatione cordis, et quae accidit frequenter iis, qui inebriantur, vel longo

longo ſomno ac otio utuntur, et cruditatibus ventris moleſtantur,) eadem victus ratione curatur qua tremor, et medicamentis ſimul pituitam vacuantibus, vel flatum diſcutientibus, ut pulvere diacymini cum pauco vino parum diluto ſumpto: aut partibus palpitantibus illitis oleo de caſtoreo, aut rutaceo, vel oleo irino, in quo cuminum frigatur.

CAPVT XXII.

De Ephialte, ſeu Incubo.

Ἐφιάλτης graecis dictus eſt, quod qui eum patiatur, grandi ſe mole opprimi, invadique ab alio imaginetur, ἐφάλλεσθαι enim premere, et invadere eſt, ἐπιβολὴν eadem de cauſa veteres videntur appellaſſe. Πνιγαλίωνα vero a ſuffocando, quod cum difficili reſpiratione, immobilitate, ac voce praepedita, prope ſuffocari aegri videantur. Latini incubum vel incubonem dixere: fortaſſe quia ex veteribus quidam daemonem, alii cupidinem, alii incubantem vetulam, aut externam quandam vim, quae quieſcentes invaderet, et pondere oppreſſos gravaret, eſſe voluerunt: quamvis tota mali cauſa intra corpus eſſet, de qua mox. Atque omnino incubus a phantaſia nomen traxiſſe videtur, qua patientes afficiuntur: ſi quidem veluti *Ratio nominum.*

aſcen-

aſcendere quicquam, atque inſidere ſuo pectori ſentiant.

Incubus quid. Eſt enim revera incubus nocturna corporis oppreſſio et ſuffocatio, cum quis videlicet ſomnum ingreſſus, grandi ſe mole opprimi, atque ab alio invadi imaginatur, ut paulo ante commemoratum eſt. In ea affectione cerebrum laedi evidens eſt: ſi quidem tum motrices, tum ſenſibiles functiones vitiantur. Incubo enim detentos difficilis comitatur motus, torpidus in ſomno ſenſus, et ſuffocationis imaginatio.

Quae pars afficitur. Cerebrum autem ut pars inſtrumentalis laeſum eſt, non ut pars ſimilaris. Afficiturque ſecundum ventres, quia oppletis ventriculis cerebri vaporibus craſſis ac frigidis, facultates per nervos tranſire prohibentur.

Quis affectus praeter naturam. Hoc malum ſymptoma eſt in genere noxae functionum animalium, earumque prope omnium: cum in eo depravata ſit imaginatio, motus difficilis, ſenſus torpidus, ut diximus. Ac propterea hae functiones aut debiliter fiunt, aut non fiunt prorſus, praeſertim motrices: unde immobiles penitus tales permanent. Quamvis demum per multam anxietatem diſcuſſo obſtruente ſpiritu ac attenuato, apertiſque meatibus, derepente excitentur. Proinde media quaedam diſpoſitio dicitur inter ſomnum naturalem, et epilepſiam.

Cauſae. Incubi cauſa remota, (ut magis conſentanea rationi afferatur,) cenſeri debet aſſidua ventriculi cruditas et crapula, a qua gignitur

tur pituita craſſa, lenta: aut etiam ipſi cibi coctu difficiles, qui os ventriculi opprimunt, reſupino iacente corpore. Inde enim vapores craſſi et frigidi ſurſum feruntur, ventriculosque cerebri replent, unde ſpiritus animalis viae intercipiuntur, et facultas animalis per nervos diffundi prohibetur, tumque partes extremae primae hoc incommodi ſentiunt, et ſpiritibus privatae torpent, vixque moventur. Repit autem malum paulatim ſurſum, deſtituunturque deinceps caeterae partes ſpiritu animali, ac tandem conſtringitur ſeptum transverſum, pectus, pulmo, cor, quae ad iuſtum modum non dilatantur. Hinc ſuffocationis velut ingruentis cuiusdam mali imaginatio. Itaque ob venarum thoracis plenitudinem quiddam molis incumbere putant reſpirationem opprimens, ac vocem ſimul impediens. Solet autem poſt primum ſomnum, et non niſi in ſomno evenire: quia a vigiliis in quibus vapores diſſipantur, quieſcit calor nativus, et ad interna ſe convertit vapores generans, ac iisdem cerebrum implens, praeſertim ſi eo tempore alimenta conficiat, non evincat. Et quia cum dormimus, non tam libere reſpiramus quam cum vigilamus, cum ſuſpirio, et ſuffocatione, et motu difficili expergiſcuntur. Vapor itaque craſſus partim ſpiritui animali viam intercipit, partim animae offunditur, unde in ea laedi imaginatio videtur per conſenſum, quemadmodum fit in melancholia hypochondriaca, in qua ex craſſiori ſanguine

ſurſum delati vapores, metum animae incutiunt, varieque imaginationem afficiunt. Sed id magis quadrat ſententiae eorum, qui opinati ſunt incubum fieri a melancholico ſucco, vel ſanguine craſſo. Imo non defuere, qui a bile craſſiori oriri exiſtimarunt, quam vitellinam vulgus vocat.

Notae. Ex ante dictis notae incubi ſatis ſunt conſpicuae. Praecedit enim vocis privatio, gravitas, et immobilitas. Comitatur autem motus difficilis, torpidus in ſomno ſenſus et imaginatio ſuffocationis, ut iam diximus, vox ſupprimitur, aut incerta et nihil ſignificans editur. Hanc ſi quis prope cubet, audiet: reliqua referet excitatus, veluti quod et incubantem vidit, et allocutus eſt, et ſubito aufugit, cum eum manibus attrectaſſet. Eadem denique patiuntur incubo oppreſſi dum dormiunt, quae morbo comitiali correpti in exacerbationibus pati ſolent. Vnde et *Galeno* incubus dictus eſt epilepſia parva, vel nocturna: quanquam non ſit cum convulſione, nec a materia venenoſa (ut epilepſia saepius) oriatur.

Prognoſtica. Huic malo tempeſtive ſuccurrendum eſt. Inveteratum enim et aſſidue inſidens malum, gravius aliquod vitium denuntiat, ut vertiginem, morbum comitialem, apoplexiam, inſaniam, nervorum diſtenſionem, paralyſim, aut ſubitam mortem: dum paulatim ſcilicet in cerebri ventriculis craſſus humor acervatur. Imo hoc malo interemptos in ipſo etiam cubili multos repertos eſ-

ſe

ſe conſtat. Si vero ubi dormientes idem occupat, poſt expergefactionem oriuntur ſudores, aut cordis tremor, peſſimum eſt. Vix unquam incubus accidit in latus cubantibus. Saepe hic affectus melancholiam hypochondriacam ſequitur. Pueri nonnunquam moriuntur dormientes, nimio vapore craſſo lactis oppreſſi, et ſuffocati. Quare nonnulli immerito nutrices accuſant, quod eos ſuperiecto brachio, aut crure oppreſſerint.

Victus ratio.

Victus iis inſtituendus eſt boni ſucci, qui facile concoquatur, modice alat, minime inflet, aut vapores ad caput mittat. Quocirca vitentur legumina, fructus oleoſi, radices flatulentae, et cum eorum cibis permiſceantur, quae extenuandi vim habeant, ut hyſſopus, ſampſuchus, ſerpillum, ſatureia, et huiuſmodi. Coena parva contenti ſint, veluti melle roſaceo, cum pane toſto, vel ſatisfacient paſſulae cum amygdalis, aut cappares cum aceto et ſaccharo, aut duo vitelli ovorum tremuli. Bibant parum vini aquoſi, albi, ſubaſtringentis: aut ſi ferant, aquam aniſi. In medio paſtus, non in fine, bibendum eſt. Vltima menſa aſtringentibus utantur cibis, pyris, cydoniis. Atque admonendi ſunt, ne in cubiculo dormituri ſoli includantur. Manibus odores bonos aſſidue ferant. Ab importuno, frequenti, et aſſiduo literarum ſtudio abſtineant, praeſertim a coena. Caput multis pannis obvolvant. A ſole, frigore, ventis, igne, fumo, diurno ſomno ac ſtatim a cibo, caveant. Frequens

extremorum ablutio confert. Saepius etiam caput pectendum eſt ex ebore in poſteriorem partem ducto pectine. Curandos etiam iacere oportet loco lucido, ac mediocriter calido: decumbere in latus, adhibita animi requie, et corporis abſtinentia uſque ad tertium diem. Summatim victus ratio convenit, quae vertiginoſis, et comitialibus praecipitur. Qui incubo opprimitur, ſtatim excitandus eſt. Poſtea videndum ne affectio redeat.

Curatio. Si ſanguis redundat, ita ut plenitudo coniuncta videatur, et in quibus latae venae apparuerint, aut facies rubet, curata prius ventriculi cruditate, curatio a ſanguinis miſſione auſpicanda eſt. Proinde ſecetur vena in cubito externa, vel media. Si vero ſucci vitioſi praedominantur, purgante medicamento vacuentur, prius exhibitis extenuantibus quibuſdam medicamentis pro humorum praeparatione. Vt ſi pituita fuerit, quae redundabit (ſicut fere fit) ex ſtomachicis pilulis, et hiera Galeni vacuabitur, aut ex eadem picra cum epithymo et ſena, aut pilulis de lapide lazuli, ſi melancholicus ſuccus aderit. Saepius autem purgandi veniunt: maxime cum metus eſt, ne in alium affectum tranſeat. A purgatione, ea quae cum ventriculum, tum vero caput roborant, exhibeantur: ut aromaticum roſatum, diambra, diamoſchum, theriaca, conſerva acori. Sumantur et grana xv. paeoniae in aqua trita ſcilicet.

Et paretur pulvis utendus a paſtu. ℞. *Aniſi* ℥iij. *aromatici roſati* ʒij. *cinnamomi* ʒj. *cum ſaccharo.* Vel ℞. *Coriandri praeparati* ʒij. *ſpecierum diamargariton et diarrhodon abbatis ana* ʒj. *ſeminis paeoniae* ℈ij. *coralli rubri* ʒß. *macis, cinnamomi ana* ℈j. *cum modico ſaccharo roſato, fiat miſtura.* Vtantur et errhinis, apophlegmatiſmis, ſternutatoriis, iiſque levioribus iam ſaepius repetitis. Clyſteres item et frictiones (etiam in paroxyſmo) ex uſu ſunt, quia fumos revellunt. *Pulvis a paſtu utendus.*

Cucurbitulae item cruribus et omoplatis adhibendae ſunt. Inſuper capiti raſo admovenda ſunt localia remedia, irrigationes videlicet, ac inunctiones calidae ex oleo anethino de caſtoreo, et laurino. *Topica.*

Pulvis quoque inſpergendus eſt, cuiusmodi eſt. ℞. *Corticis citri ſicci* ℥iij. *cyperi, et caryophyllorum ana* ʒij. *cocci infectorii* ℈iiij. *coriandri praeparati* ʒjß. *ſampſuchi, betonicae ana* ʒß. *ſtoechados, roſarum ana* ℈ij. *fiat pulvis.* *Pulvis capiti inſpergendus.*

Sacculus autem cordi applicetur: ℞. *Corticis citri ſicci, galangae, cyperi, ocimi, ſeminis citri ana* ʒij. *florum anthos, ſtoechados, bugloſſi ana* ℥j. *pulveris diamargariton frigidi* ʒj. *pulveris de gemmis* ʒß. *fiat ſacculus interſutus ad formam ſcuti, qui irroratus aqua meliſſae cordi admoveatur.* Pectus etiam oleo anethino, vel chamaemelino inungatur. Cucuphae praeterea paren- *Sacculus cordi admovendus.*

rentur ex floribus anthos, ſtoechados, et caeteris capitalibus.

Dropax. Caeterum dropax ſimplex ex pice, tum hypochondriis, tum capiti adaptari poteſt. Calidus applicatur, et ne pertinacius haereat, linteolum rarius, et attritum interponitur. Dropax componitur ex quinque partibus picis, et una olei de ſpica, vel de maſtiche.

CAPVT XXIII.

De Melancholia.

Melancholiae nomen unde. Μελαγχολία graecis pariter ac latinis dicta eſt a melancholico humore, vel vapore, qui mentis ſedem occupaverit. Itaque connumeratur inter affectus, qui a cauſa nomen habent.

Melancholia quid. Eſt autem melancholia mentis alienatio ſeu deſipientia ſine febre, cum metu ac moeſtitia ſine cauſa manifeſta coniuncta.

In quibus differt a phrenitide et mania. Quibus notis differt a phrenitide et mania, quia phrenitis eſt cum febre, et cum quodam furore, et incompoſito motu: mania autem eſt ſine febre, item ſine metu ac moerore. Quanquam vero melancholiam dicimus eſſe ſine febre, conſtat tamen in febre hominem ſaepe melancholicum reddi, aut poſt febrem, aut alium morbum: dico timidum, triſtem, ſine furore, multa falſa, et ridicula, et ab omni ratione aliena moventem, laeſa imaginatrice, et ratiocinatrice facul-

cultate. Fit enim ſaepe melancholia, vel calore reſoluto, vel calidiore cerebro, aut corpore colligente melancholiam, non adurente tamen, (alioqui enim in maniam degeneraret,) hicque humor vel a partis intemperie generatur, vel relinquitur poſt inflammationes, vel craſſior in venis concluſus, vel torpidus malignam qualitatem contrahit, et vapore atro ſpiritus animales et vitales inficit: unde metus, triſtitia, palpitatio cordis, inflatio carotidum, pulſatio in multis corporis partibus, alvus dura, macies refrigerato corpore, et cogitationes ſomniantibus ſimiles conſequuntur.

Quae pars afficiatur.

In melancholia ſemper cerebrum afficitur, ſive fiat per eſſentiam, ſive per conſenſum cum toto corpore, vel hypochondriis. De quibus differentiis paulo poſt fuſius. Nam cum ſit delirii ſpecies, neceſſe eſt in ea laedi functionem aliquam principem: quae non niſi in cerebro perficitur. Qua de re et ipſum cerebrum affectum erit. Quod enim in cerebro conſiſtant omnes principalium animae virium affectus, omnibus medicis eſt in confeſſo. Atque ut ſimilaris pars cerebrum afficitur, in cuius ſcilicet corpore praeterquam quod neque ſubito evenit, neque affatim ſolvitur. Proinde melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur. Et contra, morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici, quia ſi in cerebri corpus infirmitas repit, in eoque obſtructionem facit, epilepſiam: ſi in mentem, hoc

 eſt

eſt, ſi temperamentum cerebri ac ſpirituum mutet, melancholiam creabit: (de qua re iam diximus alibi.) facile enim humor melancholicus cerebri ventres obſtruens, alterat ipſum et qui alterat, facile ventres occupabit. Alterans vero imaginationem et cogitationem vitiat, ad quae deliria ſine febre ſequuntur.

Quis affectus. Eſt autem affectio ſymptoma potius, quam morbus: ſymptoma (inquam) in genere noxae functionum principum, cum earum quaedam depravata ſit functio, imaginatricis videlicet, et cogitatricis. Tametſi quidam velint unam imaginatricem laedi, cogitatrice atque memoria non laeſis. Imaginatricem ſane laeſam eſſe nemini dubium eſt, cum variae ſint melancholicorum imaginationes, et viſa circa quae decipiuntur. Eorum varia exempla et obſervationes ab aliis require.

Cauſae. Excitatur autem melancholia quaecunque fuerit, cerebro intemperato, ac tenebris ſimili reddito, quae intemperies frigida ac ſicca erit: (eademque intemperies communicatur cordi) ſiquidem melancholicus ſuccus talis naturae eſt, et ab eo frigidum ſiccum cerebrum redditum eſt. Ex ea enim atrae bilis ſpecie fit Melancholia morbus cerebri, quae rectius melancholicus ſuccus nuncupatur, eſtque veluti faex ſanguinis, ac niſi paulo poſt vacuetur, in veram atram bilem tranſit.

Atra bilis proprie dicta. Nam quae proprie atra bilis eſt, multo tenuioris eſt eſſentiae quam praedicta, vomentibusque eam et olfacientibus acida eſſe

vide-

videtur, terram radit ac fermentat, et ex praedicto melancholico ſucco, vel praeaſſata flava bile, ſeu ſanguine oriri conſuevit, eaque ferina deliramenta inducit, de qua rurſum capite ſequenti tractabitur. Succus autem melancholicus iam dictus nonnunquam in toto corpore redundat, univerſo ſanguine in venis melancholico effecto, et propterea ipſum quoque cerebrum laeditur. (Alii ſunt, qui melancholiam fieri aiunt a ſanguine non modo craſſo, ſed putri et corrupto) nonnunquam vero reliqui corporis ſanguine prorſus innocuo, ſolus, qui in cerebro contentus eſt, alteratur, ſive in ipſum aliunde derivetur, ſive in ipſomet genitus ſit. Interdum quoque contentus eſt ſanguis craſſior et melancholicus in venis meſaraicis inter ventriculum et hepar, ſublataque ex eo evaporatione melancholica ſymptomata efficit.

Differentiae tres melancholiae morbi.

Vnde tres in univerſum ſtatuuntur differentiae ſeu ſpecies melancholiae. Vna, cum totum corpus ſimul cum cerebro, melancholico ſanguine redundat. Altera, quando is ſangui ipſum duntaxat cerebrum occupat, bile aut ſanguine ſenſim calefactis, et tenui parte diſſoluta, terrena ac melancholica ſervata. Tertia, quando ipſa hypochondria primum male affecta, cerebrum in conſenſum rapiunt. Melancholiam autem, quae cum redundantia humoris in toto corpore fit, victus generat, qui eum humorem parit: ut lentes, carnes ſalitae, cochleae, caſeus, vinum nigrum, et ſimiles cibi, ni-

mia ſolicitudo, et huiusmodi. In cerebro quoque ipſo augetur melancholicus ſanguis pariter ex nimia ſolicitudine, moerore, et vigiliis praecedentibus. Et quando morbus in capite tantum eſt, cauſam habet intemperiem exurentem et ſanguinem ac bilem flavam in melancholiam commutantem. Saepius tamen ſequitur capitis ardores, phrenitidem, vigilias, ſolicitudinem, ut dictum eſt. Si eſt a partibus ventris, cauſa eſt ardor earum partium, qui exurit cibos, et in melancholiam vertit, aut humor uſtus in inflammatione lienis et partium vicinarum, ut in ſignis exponetur. Ex metu quoque fieri ſaepius experti ſumus, a corde nimirum transfuſo humore uſto, et laeſa imaginatione. Sed de cauſis plus ſatis.

Signa. Communia autem quaedam ſunt omnibus commemoratis ſpeciebus ſigna: quaedam vero ſingulis peculiaria. Communia quidem metus, triſtitia, odium, et averſio hominum, idque perpetuo cum luctu: quanquam nonnulli etiam rident, ſed paulo poſt moeſti ac tetrici redduntur. Omnes exercent vanae intentaeque animi cogitationes, adeo ut perſaepe hi fixis oculis veluti ſtupidi conſiſtant, ſubitoque falſis imaginibus exempti, celeriter cum ſuſpirio procedant. Qui gravius laborant, ſeſe vel pecudes eſſe, vel teſtaceos, vel etiam vita defunctos credunt. Quare alii gallinacei cantum imitantur; alii occurrentibus cedunt, ne diſtringantur; alii epulas pertinaciſſime recuſant, amiſſam eſſe vitam

tam rati. Ita praeter naturam eis viſa non ſemper eodem genere continentur. Laeditur tamen in omnibus imaginatio, et ſe videre, et audire ferunt, quae non ſunt extra ſe, ſed in humore et vapore cerebri conſiſtunt, quia imaginationis noxae ſenſibus externis traducuntur.

Metus et moeſtitia unde. Metuunt quoque ac moerent omnes ſine cauſa manifeſta, quia tenebrae rationali animae parti ſunt circumfuſae. Quod enim extrinſecus fit altiſſimis tenebris aërem occupantibus, id melancholiae vitio ab interno ipſo corpore contingit, vel nigra bile ipſum occupante, vel aliqua melancholica exhalatione. Haec enim eſt cauſa perpetuae triſtitiae in melancholicis, et qui nullam externam ſui moeroris cauſam habent, ſed timoris cauſam in corpore circumferunt. Caeterum timor et moeſtitia non minus atrae bilis cauſa ſunt, quam ſignum, quoniam illis perſeverantibus ſanguis et ſpiritus contaminantur. Humores autem corporis immutati, actiones animae immutant, et contra. Praeterea timor ac moeſtitia pathemata ſunt iraſcibilis facultatis in corde ſitae: quae non concitantur, niſi praecedente imaginatione eius, quod delectet, aut contriſtet. Praecedit enim cognitio nigredinis humoris aut vaporis cerebrum occupantis, et tenebrae imaginatione deprehenſae, timorem et triſtitiam concitant. Alii vero obſcuritatem, quatenus ab hoc humore pendet, in cerebrum inductam, ad atrae bilis ἰδιοπάθειαν referunt,

runt, aiuntque in tenebris etiam ſanos timere non ob atram bilem, ſed quia deſtituuntur optimo duce, nempe viſione. Propria autem dictarum ſpecierum indicia ſunt haec. Si univerſum corpus melancholicus ſuccus occupabit, hi ſunt, quibus iecur ad generandum talem humorem aptum eſt, et ratio victus praeceſſit, de qua in cauſis: et ipſe ſplen eſt natura imbecillior, ut quicquid de eo generatur, ad ſe trahere minime potens ſit. Eorum item corpora ſunt colore nigra, hirſuta, gracilia, et venas latas habent, qui melancholici ſunt natura. Qui vero ex acquiſititia, per ſolicitudines aut vigilias, haemorrhoidum aut menſium ſuppreſſiones tales facti ſunt. Ac ſi boni ſucci cibis uſi fuerint, et reliqua conſiderabis: exercitationes, moeſtitiam, tempus anni, praeſentem ac praeteritam anni conſtitutionem, regionem, ac laborantis aetatem. Imo et venam mediam tundendam curabis, ut experiare nunquid ſanguis ſit melancholicus, vel non. Ac ſi fluens ſanguis non videatur melancholicus, inquirendum nunquid circa ventrem prima inceperint ſymptomata, ipſisque auctis melancholica affectio ſecuta ſit. Nam tunc coniicies humorem melancholicum in ventre tanquam in parte quadam inflammata contineri. Ex quo facta ad cerebrum vaporatione, eoque intemperato ac tenebroſo reddito, melancholia excitatur, cerebro ipſo per conſenſum affecto.

Hunc

Hunc vero affectum, quem hypochondriacum ac flatuoſum nominant (quod copiam flatuoſorum coniunctam habeat) teſtantur praeter metum ac moeſtitiam cruditates, acidi ructus, aeſtus in praecordiis, flatus, interdum ventriculi dolores vehementes, ſumptoque cibo maxime coctu difficili, ſputum humidum, idemque multum ſequitur, praecordia ſurſum convelluntur. Deinde alvi deiectione, vomitu, proba concoctione, ructibusque aegri levantur. Venae circa oculos a vaporibus et flatibus intumeſcunt, aurium fiunt ſonitus, vertigine crebro infeſtantur; macies, ſudor, ſomnia turbulenta, quin etiam ſubinde fit cordis palpitatio, et quaedam quaſi ſuffocatio. Et per circuitum modo phantaſiis impetuntur, adeo ut temporis nonnunquam intercapedine ſolita et neceſſaria ſtrenue ſatis obeant munia. Ac proinde ad exhalationem ſanguinei humoris cerebrum infeſtantis referri eam deſipientiae ſpeciem magis ſuſpicandum ſit. Fit enim melancholia hypochondriaca ſaepius vitio ſplenis, ventriculi, meſenterii, et inteſtinorum, et quia ſuppreſſi ſunt menſes, vel haemorrhoides, vel alia vacuatio conſueta, in eaque augetur inſania aucta cruditate, et ea magna ex parte a fumis malignis et acrioribus oritur. Sunt tamen, qui negent eam eſſe inflammationem oris ventriculi, (ut ex *Diocle* videtur ſenſiſſe *Galenus*:) quod ſit ſine febre: ſed volunt eſſe intemperiem ſiccam cum caliditate, et obſtructione a ſanguinis

Melancholia hypochondriaca.

nis craſſitie, et acrimonia recrementorum, unde vaporum ſublatio magna ad cerebrum, qui nonniſi a calore chylum et humorem illum adaſſante fieri poſſunt, remanet enim ſanguis craſſior, tenui parte ad cerebrum delata. Quoniam igitur venae meſaraicae inter ventriculum, hepar, et lienem ardore quodam efferveſcunt, et obſtructione laborant, humores crudi et melancholici illic concluſi flatus multos procreant, et ad caput elati melancholica ſymptomata, ac difficultatem anhelitus excitant, percipiturque rugitus, ac velut murmur quoddam circa hypochondria, quod incipit modo ab hepate, modo a liene. Atqui ſi neque circa ventriculum aliquod ſignum apparuerit, neque ſigna redundantis in toto corpore ſanguinis melancholici adfuerint, propria autem extiterint melancholiae ſymptomata, metus et moeſtitia: cerebrum ipſum principio affici exiſtimandum eſt, ob melancholicum ſuccum in ipſo congeſtum, ſive aliunde in ipſum derivatum, tertiaque melancholiae ſpecies eſt: et is ſuccus a partis intemperie genitus eſt, vel poſt aliquas inflammationes relictus, ut diximus. Signa quoque eius ſunt propriae cogitationes ſuperfluae et aſſiduae, eaeque melancholicae. Nam cum caput calidius ſit, ſanguinem adurit, atque eo aduſto fumi melancholici animum exagitant. Eiuſmodi facie ſunt rubente rubore ſaturato, et liveſcente: quibus etiam aliquando adnaſcuntur pustu-

puſtulae. Deinde etiam qui flavo ſunt colore, quibus caput calidius bilem adurit.

Prognoſtica. Circa initia diligentiſſime curanda eſt melancholia, ne diutius protracta in apoplexiam, vel convulſionem, vel furorem, vel caecitatem, permutetur: praeterquam quod inveterata et velut in naturam converſa incurabilis evadit. Recens autem curationem non habet difficilem. Praeterea furorem efficit: quia melancholicus ſuccus ſi prius non vacuetur, paulo poſt ſuperaſſatus in atram bilem vertitur, et qui in furorem aguntur, febrem patiuntur hecticae non abſimilem, et quae in marcorem prompte vertitur. Vitanda ſunt timor et moeſtitia immodica ab externa cauſa orta, quia ſi longo tempore perſeverent, melancholiam ſignificabunt. Si melancholicis haemorrhoides ſupervenerint, vel varices, vel (ut quibuſdam placet) aqua inter cutem accedit, ſolvitur malum. Quanquam id de furore et mania ſcribit *Hippocrates:* quod ab aqua inter cutem ſolvatur. Frequentant in maſculis magis, et mediis aetatibus hae affectiones, difficile in foeminis, et aliis aetatibus, et his ſunt deteriores. Raro quiſpiam tumorem effugit lienis, qui hoc morbo rapitur. Quod autem ſcripſit *Ariſtoteles* eos, qui ingenio claruerunt, omnes melancholicos fuiſſe, intelligendum eſt eos excellere ingeniis, quorum craſis eſt temperata, ſed declinans ad melancholiam. Nam atra bilis eſt naturalis, quae prae-

praeſtantiores motus in ingeniis facit, et non aduſta.

Curatio Sed antequam curationem melancholicorum aggrediatur medicus, monendus eſt, ne ſolus eos adeat, aut ad hos propius accedat, et ipſorum manus, pedes, os, obſervet. Cum enim initio multi mente conſtare viſi ſint, mox depravata ratione medicos et alios violarunt. Phantaſiae quoque variae obſervandae ſunt, et earum quibuſdam ad curationem ſerviendum eſt. Vt ſi quis ſe ranas in ventre habere imaginetur, ranae in pelvim clam deiectionibus immittendae ſunt, quae et aſſidentibus, et aegro oſtendantur. Quibuſdam blandiendum, quia verbis benevolis plerique ſervati ſunt, cum vidiſſent, aut audiſſent, quae deſiderarunt. Alios iurgare, verberare, ligare oportet, ne ſibi vel aliis violentas manus inferant. Omnis ferri, praecipitiique poteſtas auferenda. Quare cuſtodes robuſti illis ſemper adhibeantur. Melancholicorum phantaſiae ſubvertendae ſunt placide, et non omnino damnandae, ne provocati reſpuant medentibus obedire. Terrores ab animo removeantur, et eorum opera laudentur, et ante oculos proponantur. Cogendi ſunt etiam aliquid diſcere, et memoria tenere. Terrore quoque incuſſo, terrorem alium excutere non eſt alienum. Nam inde fiet, ut a perpetuo illi timore, aut terrore ſolvantur. Prodeſt inſuper coram eis non, quae metum et moeſtitiam afferre poſſunt, loqui: verum quae his contraria,

traria, hilaritatem, bonam ſpem, ac animi conſtantiam et ſecuritatem, ut aegri gaudeant, et laetentur, in hocque, id eſt ad hilaritatem excitandam, cantu aut aliis muſicis inſtrumentis utendum. Quaerenda etiam delectatio ex fabulis, ludisque, quibus maxime ſani capi conſueverant. Amici inprimis, quos aegroti charos habent, ipſos frequenter viſant, iucundisque ſermonibus recreent.

Igitur melancholia quaecunque ſit, communem habet victus rationem ſequentem. Aër in calido temperatus ſit, ſed ad humidum parum vergat, idque ſponte vel arte, per vaporem decocti malvae, althaeae, violae, et ſit ſuave olens per odores gratos ac blandos, non tenebroſus, ſed lucidus. Somnus ſupra modum confert. Quare paulo conſueto longior ſit: et is ſi non obrepit, concilietur modis infra dicendis. Vigilia interdicatur immodica. Veneris quoque moderatus ſit uſus. Exerceantur aegri mediocriter equitando, vel deambulando per amoena et viridia loca, vel navigando, redditis prius natura vel arte alvi recrementis, quae diu nullo pacto retinenda ſunt. Frequenter etiam fricentur, et regionem mutent. Eorum cibi ſint probi ſucci, mediocriter humidi, concoctu faciles, ac flatus exſortes, elixi (inquam) non aſſi, nec frixi. Attendenda tamen in iis aegrorum diſpoſitio, cum non omnes ad omnes cibos diſpoſiti ſint. Plerumque tamen conveniunt panes clibano cocti, et probe praeparati, carnes non viroſae *Victus ratio.*

nec pingues: gallinarum videlicet, pullorum, caponum, perdicum, phaſianorum, ova gallinarum mollia, piſces petroſi, et molles carne. Erinacei marini plurimum praeſtant ad iucunditatem, et utilitatem. Conveniunt et hoedinae carnes, et vervecum. Sed vitentur bovinae, caprinae, leporinae, et ſalitae omnes carnes, aut piſces ſimiles, nec non caſeus, et legumina. Ex oleribus deligantur ad communem victum dulcia cum praedictis carnibus decocta, ut borrago, bugloſſum: (interdum lactucae, intybi, et malvae comeduntur.) Acriora vero loco pharmaci aliquando offeruntur. In ſumma devitent omnes cibos, qui melancholicum ſuccum generant. Et ptiſana potiſſimum utendum, quae cum iure aliarum carnium paranda erit. Ex fructibus uti poterunt malis dulcibus, et uva paſſa. Pro potu utantur vino tenui, albo, non valde veteri, optime diluto, nec tamen acervatim eo utantur. A nigro et craſſo abſtineant. Omnino cruditas fugiatur, et potus ſine cibo, vel in fine paſtus. Huiusmodi victu humido ſimul cum frequentibus balneis, (ubi non diuturnus affectus hic foret) ſe curaſſe nonnullos teſtatur *Galenus*, et eorum humor non erat valde rebellis. Huc pertinet uſus quoque lactis aſinini. Et addendum approbatam eſſe a multis magnis viris aceti acerrimi ſorbitionem poſt omnem cibum, ubi iam dormire velit aeger: idque modicum eſſe debet, vel cochlearii menſura; for-

taſſe

taſſe quia attenuat ac melancholicum ſuccum diſcutit; vel quod aſſumptorum ciborum vapores humidos confeſtim ad caput deferat, ſomnumque propterea conciliet.

Curatio melancholiae a toto corpore.

Iam ut ad curationem ſingularum specierum veniamus, ab ea ordiemur in qua melancholicus ſanguis univerſum corpus ſimul ac cerebrum ipſum occupavit. In eaque principium a venae ſectione ſumetur, viribus aegri, aliisque conſentientibus. Et iuxta graecorum ſententiam deligetur media, ſcilicet quae cum vena externa et interna copulatur: tantumque ſanguinis extrahendum, quantum pro roborantis habitu ſatis eſſe conieceris, vulnusque, quod infligitur, ſatis latum eſſe debet. Arabibus tamen et poſterioribus conſultius viſum eſt, humerariam incidi partis illius, in qua maior gravitas capitis percipitur. Et ſi ſanguis niger craſſusque fluxerit, fluere permittendus eſt: ſi tenuis et clarus, mox ſiſtatur. Aliis magis placet baſilicam aperire.

Locus Galeni expoſitus.

Quod vero ſcriptum eſt, ſi tenuis ſanguis eſt, ſtatim eum ſiſtendum eſſe ex *Galeni* conſilio, non ita interpretandum videtur, ut ſimul atque aperta eſt vena, ac defluit ſanguis tenuis ac clarus, venam claudere confeſtim oporteat: quinimo iam detractis unciis duabus, ſi perſeveret ſanguis tenuis, claudere venam oportet. Nam aliquando contingit, ut vacuato tenui ad uncias duas craſſus et melancholicus ſequatur. Et ſi ſanguis fluens melancholicus non apparet,

ſtatim ſupprimendus, quoniam ſucci melancholici malitia a ſanguinis bonitate corrigitur. Si vires multam vacuationem non tolerant, prima vice neceſſe eſt non modo ſemel, ſed et bis, et ſaepius quantum licet paulatim auferre: et ſi e brachio fieri nequit, tentandum a poplite vel tali partibus moliri, idque potiſſimum mulieribus et viris, quibus menſtruae purgationes, vel haemorrhoides retentae fuerint. Eſt enim pro praedicti affectus curatione neceſſaria vacuatio, et ex quacunque parte ſanguis detrahi debet, ubi cubiti venae manifeſtae non ſunt: cum ſit (teſte *Hippocrate*) confluxus unus, conſpiratio una, conſentientia omnia. Perſeverante malo in fronte vena dividitur, virginibus quoque vena malleoli tunditur, quae plerumque fiunt melancholicae, quia amoribus utuntur. Idem viduis accidit, ubi moerore et curis conficiuntur. Refluit enim ſanguis ad cor vitioſus: atque ita animam laedit. Haemorrhoides ſi tumeant, caepae ſucco ſolicitandae ſunt: aut hirudinibus, abſciſſa cauda: ſic enim melius trahunt: aut ſcalpello aperiendae. A miſſione ſanguinis praeparationi redundantis ſucci vacandum eſt. Pro qua ſyrupi dandi ſunt borraginis, fumariae, de pomis, de thymo, de epithymo, aqua mulſa, cum decocto vel duplo aquarum bugloſſae, lupulorum, meliſſae, endiviae, ſcolopendriae, fumariae, et ſimilium. Vacuatur poſtea humor primum levioribus medicamentis, ut ſena, epithymo, myro-

myrobalanis, catholico, caſſia, ſyrupo violato: deinde valentioribus, ut confectione Hamech, pilulis indis, de fumaria, de aſſaieret, de lapide cyaneo, ſeu de lapide armeno praeparato. Quod ſi aeger renuat, aut invitus capiat, cum vino, aut ovis moliſſimis accipiantur, ita ut vitelli membrana leviter aperta in medio illa coniiciantur. Catapotia tamen in hoc affectu, quia calidiora ſunt et ſicciora, minus conveniunt, ut placet quibusdam. Conducit etiam ſero lactis alvum ſubducere, quod per cocturam a lacte ſeparetur: (Nam aliud eſt, quod ex caſeo exprimitur.) Sit autem equinum lac, aut bubulum, praeparatum eo modo quo debet. Ex eo non infra quinque heminarum menſuram aeger accipiat. A purgatione avertentia a cerebro et corde ad partes ignobiles conveniunt, ut partium extremarum fotus ex aqua calida, frictiones, ligaturae, cucurbitulae ſine ſcarificatu, balani, clyſteres acres: quibus adde maſticatoria, ſternutatoria, errhina, trepanum, cauteria. Deinde reliquiae materiae reſolvantur, et aegris laetitia paretur, viresque refocillentur. Ac quoniam eſt incredibilis ſucci malignitas, et vitioſitas, utendum praeſidiis, quae eius malignitatem temperent.

Opiata. Proinde ſumantur diabugloſſatum, diaboraginatum, diamoſchus dulcis et amarus, electuarium de gemmis, laetificans Rhaſis, electuarium Conciliatoris, addito ſaccharo violato. ℞. *Diamoſchi dulcis et amari ana* ℨij. *dia-*

diabugloſſati, diaborraginati, ſacchari violacei ana ℥j. *miſce cum ſyrupo de pomis.* Epithema cordiale admoveatur. Nam ſanguis cordi cum purus eſt, reſiſtit corruptioni cerebri. Proinde cor roborandum eſt. Temperies calida humida, temperaturae quidem ſpiritus conveniens eſt, Contraria illi frigida ſicca.

Epithema. Epithema: ℞. *Aquae meliſſae, bugloſſi, borraginis, roſarum ana* lib. ß. *quatuor florum cordialium ana* ℥j. *ligni aloës, ben albi et rubri, oſſis de corde cervi, ana* ℈ij. *croci* ℈j. *aceti optimi* ℥iij. *vini albi* ℥iiij. *pulveranda pulverentur.* Item poſt purgationem balneis aquae dulcis utendum erit. Quibus tamen non immorandum diutius, ne partes tenuiores materiae peccantis diſcutiantur, et vires imbecilliores reddantur. Arte quoque parentur balneae ex floribus chamaemeli, meliloti, ſeminis lini, foenugraeci, capitis vervecum. Et cum balneis egreditur aeger, ſpina inungatur oleo amygdalarum dulcium, oleo violaceo, axungia recenti pullae: ac eorum caput tepida potius quam calida dulci perfundendum, luteisque ovorum abſtergendum.

Irrigationes. Caput etiam torrentis ritu irrigetur ſimili decocto. ℞. *Foliorum malvae, violarum, althaeae, borraginis, lupulorum ana* p. j. *florum chamaemeli* m. ß. *florum ſtoechados* ℥iij. *fiat decoctio, et utere capite abraſo.* Deinde oleo amygdalarum dulcium, violaceo, chamaemelino, ſeu anethino

thino inungatur. Embrocha etiam ſit ex capitibus, et inteſtinis vervecum, malva, althaea, chamaemelo, et ſimilibus. Sed balneum capitis non ſit etiam diuturnum, ne vires deiiciat. Confert et pulmo arietinus calidus, agnus per dorſum diviſus et exenteratus, catulus detractis inteſtinis, pullus, pullave per tergum inciſa. Pulmo autem immergitur calidae aquae, ſicque calefactus rurſum admovetur ſincipiti.

Odoramenta ſimiliter parantur ex *aqua roſarum et florum citrangulorum ana* ℥iij. *in quibus florum nymphaeae, violarum, meliſſae, malvarum, et althaeae ana* ʒij. *decoquantur: parumque aceti adiiciatur, et per nares vaporem ex eo ſuſcipiat aeger.* Si ex haemorrhoidibus, aut menſibus ſuppreſſis malum hoc ſit concitatum, horum purgationem moliemur. *Odoramenta.*

Vbi vigiliae urgebunt, ſomnus concilietur frictionibus, fotu partium extremarum diuturno et capitis modico, ex decocto lactucae, foliorum ſalicis, ſeminis papaveris albi, ſeminis lactucae, ſyrupo papaveris poſt coenam dato; fronte et temporibus unctis oleo violato et nymphaeae, unguento populeo, nec non clyſteribus ex ſimili materia. In horum curatione naturae quies condonanda. Nam plerique hoc morbo infeſtati, quo tempore curabantur, nil profeciſſe viſi ſunt, et ſibi dimiſſi convaluerunt, quia prius recte tractati, poſtea vires adverſus malum acceperunt. *Somni provocatio.*

Curatio melancholiae ab affectu primario cerebri.

Si ex primario cerebri affectu melancholici evaſerint, quod ad hanc quidem diſpoſitionem attinet, ſanguinis detractione non indigent, niſi ob alias cauſas ſanguis mittatur: uti ſi ſanguis multus in vaſis redundaverit, vel praeſervationis cauſa, fruſtra enim fatigatur corpus venae ſectione, ut et purgatione, quia longa via eſt, niſi habeatur ratio cauſae antecedentis. Sed aſſiduis balneis dulcium aquarum curatur haec affectio, victuque boni ſucci, humido ac modice calefaciente, ac flatus exſorte, citra aliud auxilium, cum videlicet humor, qui moleſtat, nondum ob temporis longitudinem aegre vacuetur. Et venae ſectio in fronte, errhina, et caetera, quae partem ipſam cito levare poſſunt, convenientiora ſunt. Caput, quod tetris vaporibus percellitur, oxyrrhodino illinitur: a quo ſi non levetur aeger, fotus fiunt humectantes et epithemata, ad intemperiem cerebri corrigendam. Cum tamen diuturnus iam factus fuerit affectus, fortiora praedictis adhibere oportet remedia. Et vena ſecari debet, (quanquam ſolum cerebrum afficiatur) ne in maniam, hoc eſt furorem, convertatur. Ad praeparationem quoque ſucci melancholici, eiusdemque purgationem confugiendum, ac pro viribus annitendum, ut (cum in praedictis, tum in iis, quibus malum a manifeſta quadam velut primaria cauſa occaſionem nactum eſt) imaginationes abſurdae, falſaeque, et moeſtitia quaecunque fuerit, propulſentur, aut ratione

ne perſuadendo, aut aliud quidpiam agendo eorum, quae ſubitam et affatim mutationem efficere poſſunt. Plurimi namque curati ſunt, cum vel vidiſſent, vel audiviſſent ea, quae conſequi deſiderarunt. Philodotus medicus quendam, qui caput ſibi amputatum putabat, quod tyrannus factus fuiſſet, curavit, impoſito repente ipſius capiti pileo plumbeo, ut gravitatem ſentiens, caput ſe recepiſſe rurſus putaret: quo plurimum gaviſus, vana imaginatione liberatus eſt. Et mulier quaedam melancholico malo correpta inter dormiendum anguem ſe deglutiſſe putabat. Ciens itaque ei vomitum, anguem extinctum pelvi, qua vomitionem excipiebat, clandeſtine impoſuit, quem ſimul atque inſpexit melancholica, evomuiſſe rata omnem falſam ſuſpicionem depoſuit, et ſalva evaſit. Altera quaedam mulier ex longa viri peregrinatione correpta, cum praeter ſpem virum conſpiceret reverſum, eum amplexa multoque gaudio affecta, ſubito omni metu liberata eſt, atque ad naturalem ſtatum rediit, ut nulla alia curatione egeret. Notae ſunt hiſtoriae, ſed quia memorabiles, huc allatae.

Curatio melancholiae hypochondriacae.

Supereſt curatio melancholiae hypochondriacae, quae cum ea, quae primario affectu cerebro oboritur, in ſectione venae convenit. Nec enim facienda erit, niſi aeger multo redundarit ſanguine, aut ſi melancholicus ſanguis, qui in ventriculo ſeu eius vaſis continetur, ex aliquo viſcerum, liene ſcilicet, vel hepate, ad ipſum fuerit derivatus.

tus. Tunc namque revulſionis gratia ſervamus rectitudinem, et (ut in praeſervatione idem facimus) venam internam unius vel alterius brachii ſecamus. Sunt tamen, qui eius loco ſalvatellam commendant. Deinde humores apparamus, ut dictum eſt in aliis, nec non poſtea purgamus ex hiera praeſertim, pulvere ſenae, epithymi, catholico, manna, caſſia, aliisque ſimilibus ſaepius iteratis, a vehementioribus et valentioribus ſemper abſtinendo, ne eorum tum calore immodico, tum a remotis partibus attractione affectio augeatur. Quare iis moderate et paulatim velut aliis melancholicis alvum ſubducere oportet: praeterquam quod ventriculus remediis fortioribus exaſperatur. Praeterea tam medicamentis quam alimentis diſcutientia flatum admiſcenda ſunt perpetuo. Et poſt purgationem ſerum lactis praedictum cum epithymo, aniſo, foeniculo, bibant ieiuno ventre.

Decoctum abſinthii. Aſſidue quoque utantur potu decocti pulegii, itemque centaurii, vel abſinthii, quod perutile eſt ventriculo, plurimumque flatus generationem in ventre impedit, urinam movet, optimeque coctionem praeparat, adeo ut hoc ſolo remedio plurimi ſanati ſint. Exhibenda ſunt et alia, quae urinam movent, ut ſunt aniſum, daucus, aſarum, foeniculus, ſmyrnion, chamaedrys, chamaebitys. Horum quodlibet aqua decoctum ſumitur, vel in pulverem redactum, et potui inſperſum. Si affectio eſt ob ſplenis obſtructionem, vel men-

menſes ſuppreſſos, addantur aperientia ſeu diuretica, ſed minus calida, quae in aliis ſpeciebus non conveniunt, quia ſunt acria.

Extrinſecus fovenda ſunt hypochondria ex oleo in quo decocta ſit ruta, anethum, abſinthium, pulegium, ſerpillum, agni ſemen, baccae lauri, aut folia eiusdem tenera. *Topica.*

Convenit et fomentum ex decocto, quod recipit *Rutae, anethi, pulegii ana* m. ß. *aniſi, foeniculi, carvi, cumini ana* ℥ij. *aluminis* ℥ß. *bulliant in aceto, et ſpongia partes dolentes ac diſtentae foveantur.* Stercus item bubulum aridum cum aceto mulſo admoveatur. Interdum in ſtomachi inflationibus cuminum, pulegium, aniſum, in aceto coquere expedit, et per ſpongias ſtomachum fovere. *Fotus.*

Vel ſaccelli ſic parantur, ℞. *Foliorum et baccarum lauri, rutae, abſinthii, ſerpilli, pulegii ana* ℥ij. *florum chamaemeli, foenugraeci, anethi, cumini, aniſi, ſeminis foeniculi ana* ʒj. *roſarum rubrarum* m. j. *contundantur et fiant ſaccelli, qui irrorati pauco aceto, vel vino albo calidi approximentur, ſaepius eos mutando ſupra ventriculum.* Fiunt et fotus ex floribus chamaemeli, meliloti, ſena, polypodio, epithymo. Inunctiones deinde fiunt ex oleo de lilio, amygdalarum dulcium, de capparibus, ammoniaco, et caeteris. *Saccelli.*

Cucurbitulae etiam leves hypochondriis affiguntur ad flatus diſcutiendos. Nam veluti incantamentum quoddam ex flatuoſo *Cucurbitulae.*

ſpi-

ſpiritu dolorem ortum confeſtim levant. Vbi vitium hoc perduravit diutius, praeſens remedium ex longioribus intervallis eſt a cibis vomitus concitatus vomitoriis levioribus, ut aceto, ſyrupo acetoſo, ſeu oxymelite cum aqua tepida. Cavendus tamen vomitus in eo, cuius ventriculus debilis eſt. Quod reliquum eſt, non negligatur caput, ſed roboretur et humectetur irrigationibus, inunctionibus, odoramentis ſuperius deſcriptis, quamvis a ventriculo originem contraxerit. In cruditate optimum eſt arctius ventriculum ligari, ut flatus impediantur, et melior fiat concoctio. Datur et melancholicis hypochondriacis ex quibusdam intervallis, hyeme praeſertim et inchoante vere, ℨj. antidoti theriacae poſt purgationes.

Dropax. Dropax etiam ex pice navali et oleo rutaceo paratur calidus, brevibus intervallis ventriculo affigitur, et toti metaphreno. Pix quoque ad emplaſtri formam cum oleo laurino, et pulvere cumini addito, ventri et dorſo e regione admovetur.

CAPVT

CAPVT XXIV.

De Mania.

Μανίαν graeci, inſaniam, vel magis proprie furorem, ſeu rabiem latini vocant, quod eo malo detenti furibundi, temerarii, et ferarum inſtar effrenes ſint. *Hippocrates* ἔκςασιν quandoque appellat: habetque hoc genus delirii magnitudinem ac vehementiam. Quod vero parvum eſt delirium, Λῆρον conſuevit appellare.

Mania, inſania, furor, rabies.

Eſt itaque mania, mentis alienatio ſeu delirium vehemens citra febrem. Tantam vero habent inter ſe cognationem mania et melancholia, ut interdum furor pro melancholia, et contra melancholia pro furore uſurpetur *Galeno*. Vnde non abs re non aliud eſſe inſaniam ſeu furorem dixerunt quidam, quam intenſionem ad maiorem feritatem. Intenſior enim eſt mania non modo ſymptomatum, verum ipſius cerebri affectus, ac cauſae ratione.

Mania quid.

Mania namque cogitatione, verbo, aut opere melancholicorum deliramenta imitatur: ſed iracundia, iurgiis, clamoribus, horrendo aſpectu, multo denique maiori corporis impetu, et mentis perturbatione laborantes exercet, ac impellit, ut quaſi ferae ac immanes belluae in obvios dentibus, unguibus,

In quibus differt a melancholia.

bus, et pugnis inuſitata rabie petulanter invadant.

A phrenitide. Fit autem citra febrem, nullaque alia re differt a phrenitide: Tametſi febris interdum humore putreſcente accedere ſolet: et ſi febris acceſſerit, tunc phrenitis nuncupatur. Si duntaxat humor vehementius incaleſcat ſine febre, efficit maniam μονήρη, id eſt ſolitariam.

Duplex furor. Ἐνθουσιασμὸς. Cum autem duplex ſit furor: unus ex corporis cauſa, ſeu origine: alter divinus ſeu immiſſus, cuius inſpiratorem eſſe apollinem *Plato* voluit, et qui eſt ἐνθουσιασμὸς prophetarum, vatum, Sibyllarum, (vocatur autem nunc divinatio) de priori furore haec noſtra eſt commentatio. Nec omnino negandum eſt apud medicos fieri poſſe, ut homines a daemonibus teneantur. Sed non protinus in maniacis id recipiendum.

Quae pars in mania afficitur. In mania laborat cerebrum, ut pars ſimilaris, non ut organica: laborat (inquam) modo primario, modo per conſenſum, in eoque cum melancholia convenit, ſed a phrenitide diſtat. Cerebrum laeſum eſſe teſtantur principales animae vires, quae oblaeſae ſunt, earumque ſymptoma eſt furor, cum in eo depravate laedantur. Principes autem illae ſunt imaginatio, et cogitatio videlicet. Nam ut in melancholia praecipue laeditur imaginatio, ſic et in mania ſaepe ratio magis. Servatur autem memoria, (ut patet ex cantilenis, quas familiares habent) praeſertim ſi ex ferventi ſanguine originem ducat inſania.

Con-

Conſequitur huiusmodi ſymptoma calidam intemperiem cerebri: ſive ea ſola ſit, ſive ex ſuccis calidioribus orta. Propter quod a melancholia diſcrepat, quae a frigidiori intemperie cerebri ortum habet. Quae eſt a ſola cerebri calidiori intemperie, quibusdam ſimilis videtur illi, quae ex ebrietate contingit. Oritur et nonnunquam ab humoribus mordacibus ac calidis cerebrum occupantibus, ipſumque cum membranis ſuis ſtimulantibus, nam humor calidus cerebri membranas mordet, et ſubſtantiam calefacit et exurit. Talis humor eſt bilis flava praeaſſata: talis et melancholicus ſuccus exuſtus. Quibus annumeratur fervidior ſanguis, delatus per corpus totum, et caput petens. Quanquam et alii velint poſſe oriri a ſanguine incorrupto ac temperato, ſolaque multitudine cerebrum offendente, hancque iſti ſimilem eſſe referunt ei, quae ebriis accidit. Attamen purus ſanguis non videtur id genus mali efficere citra caloris incrementum. Et quod febrem non efficiant ſanguis ac bilis, quamvis ſuperincaleſcant aut putreant, eo fit, quando ſenſim accedit humor, qui efferveſcit, et ad melancholiam uſtione ſenſim quoque degenerat: ita ut nunquam adeo copioſus accedat vapor, ut febrem concitare poſſit. Internae igitur hae ſunt cauſae, calida cerebri intemperies, et dicti humores aſſati. Nam a pituita non fit, cum ad tantam aſſationem devenire non poſſit. Cum ſingulis praedictis maniae cauſis praecedere ſolent, *Cauſae.*

ſolent, (ut ante dictum eſt) quae cerebrum duntaxat, aut totum corpus ſimul cum eo, ac redundantes humores calefacere valeant, ac in tantum exurere, ut poſſit furor ipſe generari. Sunt autem ea ſolicitudines, moeſtitiae, vigiliae immodicae, praecedens phrenitis, aut alia inflammatio ſeu aeſtuatio, aut quaevis alia cerebri diſpoſitio. Nam plures viſi ſunt furore correpti, qui ab excandeſcentia, vel ira, vel moeſtitia principium habuere, prompte ſe habente corpore eo tempore ad incidendum in tales affectiones. In maniam facilius incidunt, qui inediam tolerant aeſtivo tempore, aut ſub ardenti ſole iter agunt, et acrioribus utuntur alimentis, et vinis validioribus, et ſalſis cibariis, et ſalſamentis ex pipere, zingibere, melle, et ſimilibus. Externae vero cauſae aliae ſunt, cuiusmodi eſt morſus canis rabidi, vinum fulmine gelatum et potum, veſicariae alterum genus, hyoſcyamus, mandragora, et conſimiles, de quibus plura dicere non eſt huius loci, vel inſtituti: praeterquam quod alii nolunt hos inter furentes numerandos eſſe. Nam repente haec adveniunt, et celeriter conquieſcunt. Furor autem ſtabilis, ac permanens eſt.

Notae. Praecedunt maniam debilitas, gravedo, vibratioque capitis, riſus non aſſuetus et intempeſtivus, ira ex facili occaſione, aurium tinnitus, ſplendores prae oculis obverſantes, ingentes vigiliae, curae pertinaces et extraneae. Progreſſu temporis augentur haec omnia,

omnia, atque increbreſcunt, et appetentiae putidiores fiunt, et ad venerem prompti ſunt. Ideoque ſeminis effuſiones in ſomnis fiunt, oculi excavantur, et minime nutant. Horum plurimis acceſſionis tempore oculi ſanguinolenti fiunt atque attenti, accidunt vigiliae iuges, venarum extenſio, genarum rubor, corporis durities, atque aliena fortitudo. Et adſunt quidem delirationes eorum quos melancholia exercet: ſed in maniacis ſemper iungitur effrenis iracundia, clamoribus, minitationibus, torvo oculorum intuitu, violentoque corporis impetu formidabilis. Si in cauſa bilis eſt, omnia inuſitatae temeritatis ac crudelitatis plena contingunt, adeo ut quidam carnem propriam deguſtarint, et domeſticos velut inſidiatores tractarint, occiderint, percuſſerint, violarint. Si melancholicus ſuccus adeſt, deliramenta erunt cum metu ac moeſtitia, diutius interdum taciturni ſunt, ac loqui averſantur. Si ſanguis magis ſubeſt, aſſiduus et diſſolutus oritur riſus, iucundis ante oculos obiectis imaginibus. In his et hilaritas vultus, et cantus perpetuus. Aliquando ex contingentibus evaporationibus circa aures ſonitus adſunt, ut putent ſe tubicines audire. Sed generalius nomen Μανίας iis videtur accommodari ἀντὶ τῆς παραφροσύνης. Atque in diſcernendis cauſis dictis conſule totius corporis temperamentum, laborantis habitum, tempus anni, regionem, aëris conſtitutionem, praecedentem victus rationem. Quae

Piſo. L. I. P. I.

omnia vel praeaſſatam bilem, vel melancholicum ſuccum uſtum, vel ſanguinem fervidiorem demonſtrabunt. Quod ſi calida intemperies cerebri praeter calidos ac vitioſos ſuccos redundantes fuerit, nullum eorum vitioſorum ſuccorum redundantiae ſignum aderit: ac forte ex aliqua cauſa externa, quae cerebrum calefacit, inſania orta eſt.

Prognoſtica. Nulla deſipientia ſecura eſt: licet minus periculoſae, quae cum riſu fiunt, quoniam ex ſola fiunt caliditate ſine humore vitioſo. Periculoſiſſimae omnium temerariae. In medio ambarum ſunt, quae cum ſtudio fiunt ex flava bile ortum ducentes, quae cum exuſta fuerit, et iam magis ad atrae bilis naturam accedet, ex ea fiunt inſaniae illae temerariae, furioſae, ac omnium periculoſiſſimae iam dictae. Inſania quae ex atro humore exuſto fit, non adeo pernicioſa eſt: velut quae ex flava bile praeaſſata gignitur, prout humor eſt humore efficacior, ac ſtrenuior. Varices maniam ſolvunt. Furor frequentior eſt mediis aetatibus. Difficile generatur in ſenibus, difficilius in pueris, et mulieribus: quanquam maniae accidunt interdum ſenibus ob naturae imbecillitatem, quae excernere vomitu, vel profluvio ſanguinis excrementa in capite contenta nequit. A furore difficultas inteſtinorum, vel aqua intercus, vel mentis alienatio, bonum. Mania ſaepius incaleſcenti melancholiae ſuccedit. Salutem promittunt fuſi menſes, aut haemorrhoides. Non tuta ſunt ulcera in facie, aut

aut in pedibus orta, aut amiſſa prorſus appetentia.

Pro curatione, quae ſupereſt tractanda, aër ad humidum vergat, caliditate temperatus, aut ad frigidum parum declinans. An tamen lucidus, an obſcurus eſſe debeat, a iuvantibus deſumemus. Quibusdam enim lux, quibusdam tenebrae magis imaginationem vitiant et turbant, ut in melancholia dictum eſt. Mutare item regiones debent; neque hos ſolos eſſe oportet, vel inter eos, quos aut contemnant, aut negligant: amici adſint, qui eos hortentur, aut etiam obiurgent, et ubi opus fuerit flagellis caedant. Erunt et multorum ingreſſus prohibendi et maxime ignotorum. Quamvis nonnunquam ſapere videantur, credendi non ſunt. Eſt enim dolus maniacorum, qui cupiunt a flagellis et vinculis evadere. Somnus procuretur modis omnibus, ut odoribus violarum, et nymphaeae. Ante omnia in lecto vinciendi ſunt, ne vel ſibi, vel aliis noceant, aut geſtandi ſunt lecto penſili intra cubile inſanientibus dicatum. Quieſcant, ſed loco exercitii multae frictiones illis adhibeantur. Alvum levem et humidam ſemper habeant. Alimenta eis offerantur liquida, ſorbilia, praeſertim circa initia paucum ſanguinem generantia, eumque frigidum humidum; ut hordeatum ſeu ptiſana, borrago elixa cum iure gallinae, aut ius pulli cum hordeo elixi, mica panis in iure pulli, aut mica panis lota. Procedente tempore, et poſtulantibus viribus,

Curatio. Victus ratio.

bus, carnibus uti poterunt, potiſſimum contuſis gallinarum, pullorum, perdicum, phaſianorum, et caſtratorum. In quarum carnium iure ptiſana optime parari poſſit. Pro potu ſumant aquam hordei, cum qua permiſceatur ſuccus malorum punicorum, dulcium, aut acidorum. Quos potus ſi averſentur, et vires indicent, ac vini potioni aſſueti fuerint aegri, illud non omnino denegandum erit, praeſertim ſi ex ſucco melancholico exuſto mania genita fuerit: nempe album, tenue, aquoſum, ſubaſtringens, dilutum, maxime inclinante malo. Abſtineant ab omnibus eduliis, ac partibus bilem gignentibus. Haec quidem communis eſt omnium inſanientium victus ratio: in qua pauca ſubinde mutari debent pro diverſa cauſae ratione.

Medicamentorum ratio.

Propriam autem curationem ſecundum medicamenta unaquaeque cauſa expoſtulat. Si ex ferventi ſanguine furor excitatur, inprimis ſecetur vena media ſeu externa dextri cubiti, vel eius partis, in qua gravitatis ſenſus appareat. Lata autem venae inciſio fieri debet. Aut ſi hae non apparent, vena tali aperiatur, ſeu malleoli, praeſertim in mulieribus. Quod ſi ne haec quidem ſit conſpicua, ad eas, quae in ſummis ſunt pedibus, ac manibus transeundum eſt: ut quae ſunt manifeſtae in pedis pollice, aut in manu inter indicem et pollicem, tantumque ſanguinis confeſtim detrahendum, quantum vires tolerare poſſunt. Sin vires tantam

vacua-

vacuationem prima vice non tolerant, neceſſe eſt non modo ſemel, ſed et bis et ſaepius quantum licet auferre.

A miſſione ſanguinis caput irrigetur. ℞. *Olei roſarum* ℥vj. *aceti roſacei* ℥jß. *ſucci polygoni* ℥ij. vel oleo anethino, aut melino imbuta lanea, vel linea petia ſincipiti imponatur, et renovetur. Vel decoctum ſic paretur: ℞. *Roſarum, violarum, ſolani, foliorum lactucae ana* p. j. *corticum papaveris albi* ℨij. *florum chamaemeli* ʒiiij. *florum ſtoechados* ʒj. quae bulliant in debita quantitate aquae, addito pauco aceto, eoque decocto tepido caput iuxta coronalem ſuturam (loco prius abraſo videlicet) irrigetur. Summe frigidis non eſt utendum, quia ſpiritus congelant, et reddunt immobiles. Irrigatur et caput lacte mulieris. Tepida omnia, non actu frigida ſint, quae admoventur. In declinatione catelli diſſecti apponuntur ſupra caput calidi, ut etiam pulmones arietis. Interim ſomnus ſedulo procurandus eſt. Quare ſoporiferum diacodium vocatum cum ſucco ptiſanae aut aquae audacter exhibendum, et ubi prima die ſatis dormierint, una die interpoſita, rurſus diacodium eſt propinandum. Obſervandum tamen ne poſtea offeratur, ne ſenſus ſtupidiores reddat. Si res poſtulaverit, vena quoque in fronte ſecanda erit, praeſertim ſi infarctus impactusque ſanguis in cerebro fuerit. Aut irritandus eſt fluor ſanguinis e naribus: vel ſanguiſugae naribus admovendae ſunt.

Topica. Irrigatio capitis.

Curatio maniae a bile aſſata genitae. Orta vero inſania ex praeaſſata bile, ſi mittitur ſanguis, parciori manu id fiat, ne vacuatio ſanguine aegri immaniores reddantur. Aut ſi niger ſanguis videatur, permittatur effluere. Sin tenuis eſt, ſiſtatur: atque is humor potius coquatur, et vacuetur. In id detur ſyrupus violaceus, aut roſaceus, aut de ſucco fumariae, intybi, borraginis: cum decoctis refrigerantibus, nymphaeae, lupuli, bugloſſi, et ſimilium. Deinde vacuetur idoneo ſolutivo (quod in forma liquida magis convenit, quam ſolida, quia magis humectat) ut catholico, manna, caſſia. Et ſi potio diſplicebit, pilulae exhibeantur foetidae, aut aliae; quibus portio hierae picrae, aut rhabarbari, aliorumque bilem vacuantium admiſceatur. Et ſi delirantes renuant medicamenta, ut fallantur, cibis, buccellis, ficubus, et palmulis excipiantur.

Opiata. Robur poſtea et cerebro, et cordi addendum eſt electuariis mollibus. ℞. *Conſervae radicum bugloſſi, conſervae roſarum, nymphaeae ana* ℥jß. *conſervae adianthi* ʒvj. *pulveris diamargariton frigidi, coralli rubri ana* ʒij. *fragmentorum pretioſorum communium ana* ʒß. *compoſitionis alkermes, compoſitionis de hyacintho ana* ℈iiij. *doronici romani* ʒj. *excipiantur ſyrupo de pomis redolentibus, de quo ſumant inſtar caſtaneae.*

Tabellae. Fiunt et electuaria per tabellas. ℞. *Pulveris diamargariton* ʒij. *de gemmis* ʒj. *ſerici pulveriſati* ʒß. *conſervae roſarum et bugloſſi ana* ℥jß. *ſacchari diſſoluti in aqua roſarum*

rum et bugloſſi, fiant tabellae in rhomborum figuram efformatae, bibendo poſt liquores ſtillatitios praedictos.

Admovetur et cordis regioni epithema. *Epithema.* ℞. *Stillatitii liquoris roſarum* ℥viij. *ſtillatitii liuqoris bugloſſi* ℥v. *ſtillatitii liquoris nymphaeae* ℥iij. *pulveris diamargariton frigidi, coralli rubri ana* ʒjß. *paſtillorum de caphura* ʒß. *croci* ℈j. *aceti* ℥ß. *miſceantur pro epithemate, mane et veſperi ante paſtum.*

Declinante affectu balneo aquae dulcis *Balneum.* utendum: aut in quo malvarum, bugloſſi folia, ſalicis, lactucae, nymphaeae decoquantur, cum floribus violarum, cirſii, chamaemeli, meliloti. In aqua tepida collocatus aeger, aliquantiſper lavetur ante paſtum. Deinde lectum ingrediatur, nec multis, aut denſis ſtragulis ſudorem eliciat. Ita humores contemperantur, et eorum reliquiae diſſipantur. Irrigationibus etiam dictis utendum, et aliis topicis, addendo, quae magis infrigidant, et humectant. Nec minus in his ſomnus conciliandus: imo magis, quam reliquis maniacis ac melancholicis.

Quod ſi his non curatus fuerit aeger, cau- *Cauteria.* teriis utendum e ferro candente, aut ex iis compoſitis, quae corrodendi ulcerandique facultate praedita ſunt: et his potius utendum, donec tanta corroſio facta ſit, ut os nudum appareat. Admoventur ea ubi ſutura coronalis cum ſagittali coniungitur, (eiusmodi cauteria id, quod congeſtum eſt in capite evacuant) oſſe denudato de eo particula

cula auferatur, maneatque locus apertus per menſem. Prius autem tentari poſſunt phoenigmi, ſinapiſmive, qui in humeris, vel cervice adhibentur: ut etiam hirudines, quae capiti circulatim, ſincipiti praecipue, admoventur. Fit etiam in collo fontanella vocata.

Curatio maniae ab humore atro aduſto.

Ex atro humore aduſto ſi furor eſt, non alio modo curatur quam melancholia, praeſertim ſi in toto corpore talis ſuccus redundabit. Et ſi ex atra bile praedicta redundante tantum in cerebro excitatus eſt, ſimiliter curatur ut melancholia ex redundante ſucco tantum in cerebro: quanquam medicamentis plus humectantibus ac infrigidantibus pro curatione furoris opus ſit. Si exorta fuerit mania ex calida tantum cerebri intemperie, ſeu externa cauſa ipſam calefaciente, praetermiſſa venae ſectione et purgatione iam dictis medicamentis caput ipſum curandum eſt, et totum corpus alterantibus. Per conſenſum genitus furor primario affectu curato ceſſat; ut cum ab utero furor oritur, ad uterum convertenda curatio eſt. Ac ut praeſervetur cerebrum ne in eſſentiam tranſeat, praedictis medicamentis recte uti poteris.

Praeſervatio a recidiva.

Poſtquam levatus fuerit aeger, praeſervationis gratia ineunte vere ei ſanguis mittendus eſt, et venter a basilioſo humore purgandus.

CAPVT

CAPVT XXV.

De Catarrho.

Inter affectus cerebri recenſendus videtur catarrhus vel generaliter dictus, cum in eo cerebrum laedatur, ut paulo poſt dicetur. Antequam igitur dictis affectibus finem imponamus, de catarrho mentionem iniiciemus.

Κάταῤῥος ut graecum nomen ſonat, vel Ῥευματισμὸς, eſt defluxus ſeu deſcenſus excrementitii humoris a cerebro in partes ſubiectas, a quibus varias ſortitur differentias, et nomenclaturas. *Catarrhus quid.*

Aut enim in os, fauces, et palatum delabitur humor, et κατάῤῥους proprie appellatur, latinisque deſtillatio dicitur: velut ſi in nares intimas excrementum defluat, ſive in eis figatur, κόρυζαν graeci (ἀπό τοῦ κορύζειν quod eſt mordicare et lacerare, quia videtur vellicare partes) latini gravedinem appellant. Si ad laryngem et tracheian arteriam deſcendit, βράγχος, a graecis (ἀπὸ τοῦ βραγχᾶν id eſt raveſcere, ſeu potius rauceſcere; quanquam alii malint ἀπὸ τοῦ βράγχου, βραγχᾶν deductum) a latinis raucitas, vel raucedo nominatur. Si in gurgulionem, uva, et columella: ſi in glandulas, quae in oris termino continentur, antiades: ſi in eas, quae proximae iis ſunt, pariſthmia. Si in alias par- *Differentiae catarrhi.*

tes, aliam appellationem ſuſcipit. Nonnunquam fluxio defertur e capite in ventrem. Fertur etiam materia per venas et arterias in ſubiectas corporis partes, et nervos: de quibus omnibus hoc capite pertractare minime inſtituimus: (ſaepius catarrhus ſumitur pro fluxione in partes pectorales.) Sed de tribus duntaxat praenominatis fluxionibus, deſtillatione videlicet proprie dicta, gravedine, et raucitate hic diſſeremus.

Catarrhus ſpeciatim dictus.

Deſtillatio itaque in os fit: quanquam alii in os et fauces fieri aiunt. Quod ita accipiendum eſt, ut dicamus, ſi per palatum in fauces excrementum defluat, adhuc in ore ſuſcipi, a quo tum gula, tum aſpera arteria excrementi decurſum accipiunt: fauces enim ſignificant ſpatium laxius, quod inter gulam et guttur praeiacet. Vel dicas faucibus ipſis exiguum excrementum ſuſcipientibus fieri etiam catarrhum, quando vox nondum mutatur, et rauca redditur.

Βράγχος *ſeu raucedo.*

Nam βράγχος fit nedum gutture affecto, verum et faucibus ipſis, multo tamen humore imbutis, iuxta *Galenum*.

Quae pars afficitur.

In catarrho cerebrum primo oblaeſum eſt, ut paulo ante diximus. Quod de tribus eius differentiis praedictis intelligendum, cum earum cauſa ſit cerebrum, et qualis in ventre paſſio ex mala coctione fit, tale quid in cerebro eſt catarrhus, atque in eo curando capiti tanquam fonti mali proſpiciendum eſt. Quod ex cerebri quoque actionibus laeſis, nec non eiuſdem excrementis quanti-

tate,

tate, vel qualitate mutatis confirmatur. Tametſi cum cerebro in gravedine nares coafficiantur. In catarrho os, et fauces interdum cum cerebro: in raucitate larynx ac ſimul ipſae quoque fauces, ſi multo humore imbutae ſint. Huc transfer, quod notant alii, catarrhum fieri vitio cerebri tantum, aut laborante cerebro per alicuius partis vel totius corporis conſenſum. Vitio quidem cerebri fit, ſi perſeveraverit: per conſenſum, ſi alterius morbi periodum comitatur.

Quis praeter naturam affectus.

Affectio autem ipſa, quantum ad materiam ſpectat fluentem, ſymptoma eſt in genere excretorum immodice: fluit enim materia per dictas partes, quae a ſano homine exire et emitti non conſuevit.

Cauſae.

Conſequitur id ſymptoma intemperiem calidam vel frigidam cerebri: quo caſu, ut ſimilaris pars, ipſum afficitur. Interdum vero eo oppleto et velut inſtrumento oblaeſo, hoc ſymptoma excitatur. Igitur ab intemperie quidem fit capitis plenitudo, et excrementorum redundantia, calida ſcilicet intemperie trahente a partibus aliis, et liquante excrementa: frigida vero impediente tranſpiratum et humorum diſſolutionem, et exprimente humiditatem ad imas partes. Nam quod ad cerebrum pervenit pro nutrimento, id ſua frigiditate concoquere non valet, ſed velut excrementum effectum, iterum ad infernas partes convertitur, cum nequaquam continere poſſit, nec minus cum ex infernis partibus in ipſum vapores aſcendunt.

dunt, qui iterum multiplicati ac craſſiores redditi, ut ad ſubiectas partes delegentur, neceſſe eſt. Remotiores vero cauſae ſunt ſol, aër ambiens, calidus aut frigidus, plethora, cacochymia, cruditates ventriculi, ebrietas, exercitatio partium ſuperiorum non aſſuetis, ablutio capitis, uſus aromatum in cibis, et ſimiles, a quibus omnibus caput facile repleri potuit. His conſentaneum eſt, quod alii ſcripſerunt, his omnibus fluxionibus capitis plenitudinem cauſam eſſe, idque a vaporibus alimenti, humorum, viſcerum vitio, caloris capitis imbecillitate: ac duo fere perpetua eſſe huius mali ſeminaria, calidius hepar, et ventriculum frigidiorem, adiuncto partium mittentium robore cum imbecillitate recipientis. Quibus additur pulmo, lien, uterus; quemadmodum et ſaepe aër externus frigidus in cauſa eſt, aut exprimendo, aut calorem intro cogendo, calidus vero et auſtrinus caput replendo, humores liquando ac diſſolvendo. Frequentius tamen materia cerebro concluſa per aeſtus in ſuperficiem, per frigora vero in medium corpus, et partem imbecilliorem delabitur. Cutis quoque denſitas, et alvi aſtrictio accelerant catarrhum.

Signa catarrhi frigidi.

Si igitur frigida ſit capitis diſpoſitio, quae ſolet frequentius accidere, ea tum ex quantitate maiori excrementorum dignoſcetur, tum ex qualitate, quod frigida ac minime mordacia ſint excrementa, cum ſit pituitoſus catarrhus, tumque frons et caput diſtenditur

ditur undique, faciei pallor adeſt, frigiditas capitis, ad ſomnum inclinatio, piger motus, hebes anima et ſenſus, meatus ethmoides clauduntur, nec vox per nares tranſmeat, intercepta via: tenuis per eaſdem ſtillat pituita: caput leviter dolet, ſed multum grave eſt. Ex ſomno caligant oculi, frequentia ſunt ſternutamenta: adde his praecedentem victus rationem frigidam, temperamentum cerebri ſimile, aetatem, tempus anni, regionem, aëris conſtitutionem, et locum. Vrinae quoque crudae ſunt ac turbidae, praeceſſit nimia repletio frigidorum alimentorum ac potuum, ut narratum eſt in cauſis. Ac ſi febris eis ſuperveniat, ab ea iuvantur. Acciditque potiſſimum ea deſtillatio iis, qui aperto capite ſeſe ſtatim ambienti frigido exponunt; quae materia, ſi in fauces et aſperam arteriam ruit, cum raucitate movet tuſſiculam. Si vero in pulmonem decumbit, gravem tuſſim ac ſpirandi difficultatem excitat: de qua ſuo loco.

Catarrhi ab aeſtu ſigna.

Si vero ex aeſtu gravedinem, vel deſtillationem, vel raucedinem quis concipiat, particulae, quae fluxionem ſuſcipiunt, incaleſcunt, ſalſus, vel acris, tenuiſque humor deſtillat tum per nares, tum per os, facieſque rubeſcit, ſitis, inappetentia, vehemens cibi faſtidium eſt, ſonant aures, arteriae multum moventur in capite, totius capitis dolor eſt ab humorum acrimonia, aut meatuum obſtructione, facies et naſus, aliaeque interioris oris partes exulcerantur, naſus quo-

quoque interdum intumeſcit, febris item magna ex parte oritur, ex qua malum tamen nihil levatur. Si manus fronti aut capiti admoveatur, hae partes calentes deprehenduntur. Vrinae magis ſunt coloratae. Imo aetas, temperamentum, habitus, anni tempus, regio, aëris conſtitutio, victus ratio, calidae praeceſſerunt, vel adſunt. Vinum immoderatius ingeſtum eſt, balnea calidiora uſurpata ſunt. Aſſumpta etiam ea, quae vaporum copiam ad cerebrum tranſmittunt, ut allia, caepae, ſinapi, raphanus, odoramenta ſupra modum calida. Praeceſſerunt etiam auſtri, auſtrinaeque pluviae. Praeter dicta levis dolor eſt capitis ac gravitas cum manifeſto caliditatis ſenſu.

Signa coryzae. In coryza caput ingraveſcit, reſpiratio difficilior evadit, et non niſi hiante ore anima duci poteſt. Vox non ut ante ſonora, nonnihil liquoris profluit e nare, in principio tenuis, deinde craſſiuſculi.

Prognoſtica. Qui calidam temperaturam habent, aptiores ſunt, ut ab externis cauſis in deſtillationes incidant, veluti frigidam habentes temperaturam paratiores ſunt, ut ab internis cauſis deſtillationibus corripiantur. Raucedines et gravedines in valde ſenibus coctionem non admittunt, cum ex frigidis oriantur cauſis, et facultas eorum imbecilla ſit, ita ut eas concoquere non poſſit. Si in nares humor a capite deſtillat, leve eſt: ſi in fauces, peius: ſi in pulmonem, peſſimum eſt. Si in aſperam arteriam deſtillat, peius erit

erit, quam ſi in fauces, non ita peſſimum, ut ſi in pulmonem. Cunctae deſtillationes breves, ſi neglectae ſint, longae eſſe conſueverunt: nihilque peſtiferum, niſi ſi quando pulmonem exulcerarint. Quanquam neque omnino ſalubris ſit, aut curatu facilis affectio, ſi ex deſtillatione caput tracheiae arteriae, ant ipſa eadem exulceratur, potiſſimum ſi ad eius cartilagineam ſubſtantiam pervaſerit. Deſtillationibus ii magis expoſiti ſunt, quibus cum ſubiecto viſcere calidiori, ut corde, vel iecinore, vel renibus, caput natura imbecillum eſt. Catarrhus in eo cui ſimul continuo caput dolet, aegerrime matureſcit. Autumnale tempus valde opportunum eſt deſtillationibus, quia varie ſaepeque coelum tum mutatur: quae res maxime deſtillationes movet. Pro valetudine eſt, ad os vel nares fluxionem verti. Quibus nares humidae ſunt et genitura, minus integra ſanitate fruuntur. Omnes natura humidi, vel ſecundum cerebrum, vel ſecundum totum corpus, ſani penitus eſſe non poſſunt: ſed ex parva occaſione continue deſtillationibus capiuntur. Si ſuperfluitas ad inferiora per palatum deſcendant, partes ſubiectae offenduntur, fauces, guttur, aſpera arteria, pulmo, gula, ventriculus. Inde diſpnoeae, tuſſes, anginae, cruditates, ventris profluvia, dyſenteriae, quando quod deſtillat, ſalſum eſt. Multa in cerebro humiditas vel ipſum obſtruit, unde capitis gravitates, epilepſia, et apoplexia: vel fugit ad ſenſoria, et

ſen-

ſenſibus officit; vel ad guttur, et deſtillationes facit; vel ad partes inferiores, et varios morbos generat. Si per totum corpus humiditas eſt, fiunt febres putridae. Qui deſtillatione capitis laborant, his lien minus tumens efficitur.

Curatio. Ad curationem ut pergamus, catarrhus recte curari nequit, niſi ante ſpectes, an cauſa et cattrrhi materia, eadem remedia indicent ac requirant: ut ſi ambo calida ſint, vel frigida, an vero amborum indicationes repugnent, ob idque remedia poſtulent contraria, ut ſi catarrhi materia eſt calida, a frigore comprimente deſtillans: aut frigida, a calore liquante. Ita enim pugnantibus indicationibus, urgentioris habenda eſt ratio, altero tamen non neglecto.

Victus ratio. Igitur in univerſum in catarrho, pauco cibo et quiete utendum eſt: vitato etiam frigore ac calore, praeſertim ſi repentina fiat mutatio modo ad frigus, modo ad calorem, id enim maxime gravedines deſtillationesque concitat. Protinuſque a ſolis et lunae radiis, praeſertim in plenilunio, a balneo, vino, et venere ſumme abſtinendum eſt. Verum ſi cauſa fuerit frigida, ad calidum inclinet aër: ſi calida, parum ad frigidum vergat. Caveant ventos tum auſtrinos, tum aquilonios. Vitent ſomnum longiorem, diurnum, qui etiam noctu brevior eſſe debet: tametſi ſomnus coquit, ſicuti et corporis quies: vigilia vero diſcutit ac digerit. Cubent in latus: vel (ut alii volunt) dor-

dormiant in ventrem magis, ut catarrhus in nares tutiſſima cerebri emiſſaria fluat. Fugiant et multa capitis tegumenta. Nam caput ſupra modum calefactum, cucurbitulae modo trahit ex ſubiectis partibus. Levi crurum frictione utantur. Alvus ſit lenis. Abſtineant ab omnibus animi affectibus immodicis, iiſque in cauſa calida inflammantibus: item a vegetis odoribus. Cibis veſcantur coctu facilibus, boni ſucci, cum frigidis aliquatenus, aut calefacientibus leviter admixtis, prout diverſa diſpoſitio exigit. Sorbitiones maxime proſunt, hordeatum, avenatum, ubi reſiccandum eſt. Convenit et oryzogala, amygdalogala cum ſaccharo roſaceo, ubi retinenda eſt fluxio, incraſſanda, et coquenda. Convenit et amylum, ova ſorbilia, panis in aqua cum amygdalarum ſucco decoctus, aut cum pini fructibus, in cauſa frigida. In eadem quoque cauliculi braſſicae cum ipſa braſſica cocti et comeſti. Poſſunt et a ieiunis ipſimet cauliculi edi crudi. Butyrum quoque eis utile eſt: et quibuſdam robuſtioribus porri probe cocti, potiſſimum in raucedine. Dantur et carnes aſſae pulli, turturis, vel turdi. In cauſa vero calida lactucae cauliculos parum fervefactos comedant, aut etiam in poſca ipſa intingant. Vti quoque poſſunt pane dulciario confecto ex amygdalis et ſaccharo, aut ex pini fructibus, et ſaccharo confectis, ſi ex frigida cauſa eſt defluxus. Vitent cibos vaporoſos, caepas, allia, ſinapi, et reliquos.

Tamen in cauſa frigida ſinapi cum carnibus edere licet in declinatione. Devitent lac, carnes ſalitas, et aromatica omnia. Praedictorum ciborum quantitas minor ſit in coena, quam in prandio; atque omnino frugalis vita imperanda. Veteres ita fere praeſcripſerunt, ut abſumatur catarrhi materia. Nonnulli e recentioribus contra contendunt victum humidum multo utiliorem eſſe, quod verum eſt non ratione morbi, ſed ratione cauſae, ut cum ex calida et ſicca intemperie catarrhus ortum habet. Et poſt cibum neque ſcribant, neque legant. Aqua frigida os colluere in calidis, ſubtepida in frigidis fluxionibus convenit. Secunda menſa carne citoniorum, pyris auſteriuſculis et coctis, coriandro uti oportet, ut confirmetur venter, fumique prohibeantur. In potu loco vini, aqua hordei in calida materia, aut aqua in qua parum glycyrrhizae, vel cinnamomi decoctum ſit, vel ipſammet radicem dulcem cum cinnamomo in frigida, cum hordeo vero in calida defluxione concoquas. In frigida prodeſt et aqua mulſa, aut aquoſum vinum refractum aqua ſubtepida, aut pane toſto, idque inclinante morbo, atque potus quantitas ſit exigua. Nam procurata ſitis confert.

Medicamenta. Iam quod ad medicamentorum rationem attinet, in quovis defluxu a capite in partes ſubiectas capiti maxime proſpiciendum eſt. Etenim origo et principium catarrhi e capite naſcitur, ut iam diximus. Quare ſi ab ipſa

ipſa caliditate ſincera, aut frigiditate fluxiones contigerint, et nulla alia facultate participaverint, ſedabuntur, ubi ex frigido in calidum permutatae fuerint, et ex calido in frigidum.

A calida intemperie ſimplici.

Itaque ſi calida praepolleat intemperies, iis pugnandum eſt praeſidiis, quae dolori capitis ex tali cauſa contracto conveniunt: praeſtatque aeſtatis tempore eorum caput roſaceo perungi potiſſimum omphacino, frequentique balneo potabilis aquae aegros fovere oportet: quo et calidos vapores, qui in capite ſunt, evocemus, et totum capitis temperamentum melius reddamus: praeſertim autem caput ipſum copioſiori aqua calida, moderate tamen perfundatur. Si qui vero auctores a balneo abſtinendum eſſe voluerunt, aut ſponte naſcentes aquas interdixerunt aegris, vel in frigida intemperie circa initia ipſum prohibuerunt. Et cum catarrhus levis ſit, corpusque nec plethoricum, nec cacochymum, idem balneum ſat eſſe poteſt. Prodeſt et inunctio capitis ac frontis e roſaceo, e caſeo molli et recenti, et cauliculis lactucarum ſubactis e poſca. Applicatur et ſacculus e roſis, adhibentur etiam odorata, ut roſae, violae, decocti papaveris vapor. Et ſi reſiſtit alvus, manna aut caſſia imperatur.

A frigida.

Si vero frigida intemperies caput infeſtat, calefacientibus fluxio ſedabitur, in calidum intemperie permutata, quare fotus capitis fit ex linteis calentibus, ſed ſine frictione,

ut calor in profundum ſubeat. In catarrhis enim frictione capitis haudquaquam utendum eſt. Caput igitur oleo chamaemelino, anethino, nardino, rutaceo, vel laurino perungatur. Irinum non ſolum illinitur, ſed et naribus inſtillatur. Naribus etiam odorata calida admoventur, ut ambra, moſchus, ſuffumigium ex belzoino et ſtyrace.

Curatio deſtillationis acris. Si cum calida intemperie calidi etiam ſucci redundant, et acris eſt deſtillatio, totius corporis plenitudine exiſtente, ſanguis mittendus erit ab externa cubiti vena, ſi quid eam non prohibet, eaque iterabitur, ſi opus erit.

Sanguinis miſſio. Fit etiam ſanguinis miſſio, ſi cynanche, aut pleuritis in tali catarrho metuitur, niſi materia revellitur per venae ſectionem; ſi febris eſt annexa, quae immodice humores calefaciat, ſi hepar eſt praecalidum, ſi ad oculos, palatum, pulmones materia fluat. Alias non facienda eſt in catarrho ſanguinis vacuatio, quia cerebrum partem exſanguem et frigidam frigidiorem reddit. Si quid autem prohibet ſanguinis miſſionem, redundantes humores aliis vacuationibus purgare, ac deorſum trahere oportet: ſed ante purgationem materia apparanda eſt ſyrupo roſaceo, violaceo, ex nymphaea, de papavere, cum aqua vel decocto borraginis, hordei, et glycyrrhizae. Igitur materia calida vacuatur cholagogis: ut pilulis aureis, aggregativis, ſine quibus, electuario de ſucco roſarum, diapruno ſcammoniato; et rurſum aſſumant,

ſi

ſi videbitur, ſyrupos dictos, et decocta quibus alterandi, furoremque bilis extinguendi facultas ineſt. Sed in ipſo catarrhi paroxyſmo leviter purgare oportet, ne materia, quae fluit, magis exagitetur. Poſtea extra paroxyſmum materia vehementioribus dictis catharticis vacuanda eſt. Deorſum etiam trahere oportet aliis modis redundantes humores, clyſteribus ſcilicet, cucurbitulis, ac frictionibus, nec non errhinis ex aqua hordei, violarum, quae nares dilatent, viamque dent liberam effluxurae per has materiae. Balneis etiam dulcis aquae, et reliquis, quae ſupra in catarrho a calida intemperie ſimplici approbata ſunt, utendum. Et cum ſomnum ingreditur aeger, diacodium ore contineat, ſaepiuſque eo utatur ſi vigilet, quia reprimit influxum, et ſomnum conciliat. Emplaſtrum e terra lemnia, et bolo armeno, ac plantaginis ſucco paratum raſo capiti imponatur. In eo etiam effluxu ſuffimenta adhibere licet ex manna ſeu cortice thuris, ladano, maſtiche, ſantalis, corallo, roſis rubeis.

Quando ſiſtendus catarrhus.

Huiusmodi catarrhum ſiſtentibus et incraſſantibus uti opus eſt, quando ab eo largiore ſuffocationis periculum impendet, aut ab eo tenuiore et acriore excoriatio, aut ab utroque tuſſis aſpera, et inſomnia, alioqui ſiſtendus non eſt catarrhus, nec materia in cerebrum partem principem regerenda, neque caput et meatus per quos ſe exonerat, occludendi. Siſtunt autem aſtrictione ſua bolus armena, maſtiche, et alia, quae mate-

riam incraſſant, ut praeter haec ſuccus glycyrrhizae, ſyrupus eiuſdem, violatus, iulepum violatum, ſaccharum violatum, penidia, diatragacanthum, ſyrupus papaveris, eclegma eiuſdem, diacodium, trochiſci bechici in ore retenti, cum aliorum quaedam devorentur et ſuffiantur, ut thus, gummi iuniperi, maſtiche; quaedam gargarizentur, ut ſyrupi cum aqua roſarum, oxalidis. Et ſi tuſſis eſt aſpera cum inſomnia, quae praedictis non vincitur, pilulae de cynogloſſa dandae ſunt, quae ad omnes morbos catarrho ſuccedentes valent. Earum igitur ℈j. dant quidam. Sed caute his utendum: et niſi affectus curatione deplorata. Siſtunt quoque gargarizationes, et oris collutiones ex decocto roſarum, corticum granatorum, ſumach, capitum papaveris albi, et ſimilium.

Roborantia caput. Poſtremo roboratur caput, non modo oleis unguentiſque frigidis admotis, ſed et aſſumptis ſyrupis, atque opiatis frigidis ex conſervis, bolo armenico, terra ſigillata, maſtiche, theriaca recenti, aut conditis ex iiſdem paratis, electuario diamargariton frigido, diatragacantho.

Frigidi catarrhi curatio. Frigido catarrho exiſtente cum redundantia humorum praeſertim in capite, per ea, quae tales purgant humores medicamenta, corpus caputque vacuabis: priuſque materiam apparabis roſaceo melle, ſyrupo de glycyrrhiza, de hyſſopo, iuiubino, cum duplo aquae ſalviae, hyſſopi, vel decocto pectorali, ex glycyrrhiza, uvis, myxis, ziziphis; et pro-

procedente affectu, valentius incidentia ac tenuantia dentur, ut ſyrupus de duabus radicibus, de praſſio, de ſtoechade, cum aquis ſalviae, betonicae, hyſſopi, vel cum decocto ex ficubus, paſſis, glycyrrhiza, adiantho, praecipue ſi ſputum promovere velis. Si materia lenta eſt et glutinoſa, oxymeli ſimplex, ac compoſitum convenit magis. Purgatio vero inſtituetur per acres clyſteres, vel ex pilulis cocciis, aureis, de agarico, (quae etiam craſſam materiam e pulmonibus vacuant) hiera diacolocynthidos, electuario indo, diaphoenico: quae itidem materiam calidam evacuant. A purgatione conveniunt dicta avertentia, frictiones, ligaturae extremorum, cucurbitulae in natibus et omoplatis, errhina ex aqua vel ſucco maioranae, ſucco foliorum et radicis betae, decocto melanthii. Et his fortiora ſunt ſuccus ireos, et cyclamini: ſternutamenta quoque ad nares trahentia. Verum amborum uſus minime tutus eſt ante coctam per quietem et medicamenta materiam, factasque totius vacuationes, quod ambo catarrhi materiam exagitant, motuque ipſo coqui prohibent. Idoneum quoque in frigida materia medicamen, quod pituitam per os educat praebere: (quanquam non placeat quibusdam, quod materiam non avertat, imo in palatum deducat. Ob quam cauſam et gargariſmata videntur reiicienda,) et calidis oleis praedictis caput irrigare. A purgatione quoque naribus adhibentur odorata, ut ambra, mo-

ſchus, ſtyrax, ocymum ſeu baſilicum, radix ireos arida.

Saccelli admovendi capiti. Item ſacelli admoventur capiti, qualis eſt hic. ℞. *Hyſſopi, ſampſuchi, florum chamaemeli, meliloti ana* ʒjß. *florum ſtoechados, ſpicae, ligni aloës, maceris, ana* ℥ß. *roſarum aridarum* ℥iij. *ſingula terantur, et ſacculus formetur, qui ſuturae coronali imponatur.* Et ſi magnam ſenſerit in capite frigiditatem, ſacculus fiat ex milio, aut melanthium eidem admiſceatur, vel fiat alius ſacculus ex pulvere baccarum lauri, ireos, amaraci, ſtoechados, maceris, caryophyllorum.

Pulvis capitalis. Ad robur cerebri fit etiam hic pulvis capitalis. ℞. *Cyperi, corticis citri ana* ℥j. *caryophyllorum, cardamomi ana* ʒjß. *nigellae torrefactae, granorum tinctorum, coriandri praeparati ana* ℈iiij. *macis* ʒj. *meliſſae ſiccae, ſampſuchi ana* ℈ijß. *ſtoechados, roſarum rubrarum ana* ℈ij. *fiat pulvis, quo ſinapizetur pars anterior capitis.*

Cucupha vel pileolus. Fit et cucupha. ℞. *Meliſſae, betonicae, ocymi, ſumpſuchi ana* m. ß. *ſalis torrefacti, thuris, maſtiches ana* ℥iij. *radicis acori* ʒij. *nucis moſchatae, caryophyllorum, ſtyracis calamitae, ladani ana* ℥jß. *roſarum rubrarum* p. ß. *cum ſyndone rubra fiat pileolus.*

Pomum odoriferum. Vel pomum odoriferum. ℞. *Nigellae torrefactae* ℥ij. *nucis cupreſſi, caryophyllorum, ſampſuchi ſicci ana* ℥j. *ligni aloës, galliae moſchatae ana* ℈ij. *ladani* ℥iij. *cum cera fiat pomum odoriferum.* Aſſumuntur

autem

autem ad roborandum theriaca media, mithridatium, diamoſchum dulce, amarum, plires archoticon et conſimilia.

Et ſi catarrhum ſiſtere neceſſe eſt, fiat ſuffimentum ex macere, ligno aloës, ſpica maſtichae, manna thuris, hyſſopo, ſampſucho, floribus ſtoechados, caryophyllorum, et roſarum. Melanthium ſuffitibus optimum eſt, et omnium maxime prodeſt ſiſtendis catarrhis et maturandis. Idem linteo exceptum aſſiduo olfactu confert. Valet ad idem cumini toſti fumus. ℞. *Roſarum rubrarum, nigellae torrefactae, gummi hederae ana* ℥j. *coriandri* ʒiij. fiat ſuffumigium, quo fumigentur panni, et ſi tuſſis non aderit, aliquid fumi recipiatur per os. Poſſunt addi *ligni aloës* ʒiij. *galliae et aliptae moſchatae, ſtyracis calamitae ana* ℈iiij. pro ditioribus. Catarrhus item frigidus aſtringentibus calidis gargariſmis eſt conſtringendus. ℞. *Cyperi, calami aromatici, glycyrrhizae ana* ʒij. *foliorum lentiſci, vel myrtillorum ana* m. ß. *corticis thuris* ʒß. *fiat decoctio*, in colatura diſſolve *diamori* ℥ij. *mellis roſati* ℥ß. *fiat gargariſma*. *Suffitus.*

In diuturno catarrho materia decumbente in pulmones, ſincipiti raſo admoventur ſinapiſmi, vel phoenigmi. *Sinapiſmus.*

Eidem parti utiliter adhibetur cauterium ignitum. Id enim materiam largam per ulcus ſemper apertum ſalubriter vacuat. Sed etiam ſi ulcus ad os usque capitis aut veſiculas excitetur, ut materia liberius effluat, pa- *Cauterium.*

rum eſt ſucceſſus: ſi quidem cutis, quae rara eſt, non remoratur materiae tranſitum, ſed os ipſum, quod tutum non eſt perforare. Alii apertionem poſt aurem faciunt. Alii cauterium adhibent in brachii parte exteriore, quo vena cephalica fertur. Ad avertentia etiam referuntur idrotica, id eſt ſudorifica, ut guaiaci decoctum. Et haec quidem de catarrho in genere dicta ſint. Particulatim vero ſi ad nares decumbat fluxio calidior, convenit ex aqua calida per nares vaporem excipere, aut ex malvarum, hordei, violarum, et florum chamaemeli decocto. Frigida autem fluxione exiſtente ex ſampſuchi, hyſſopi, ſerpilli, betonicae, pulegii ſeu betae decocto excipiendus vapor erit. Ex iisdem quoque caputpurgia fiant, quae nequaquam fieri debent, niſi purgato corpore, ac iam dictis medicamentis capite confirmato, nam et cerebrum et humores in eo contentos initio nimis commoverent.

Suffitus. Et ut melanthii, ſic etiam cumini odorem ſuſcipere commendatur, frigida praeſertim exiſtente fluxione. Praeterea, ℞. *Roſarum rubrarum, coriandri praeparati ana* ℥j. *gummi hederae, ſandaracae, maſtiches, olibani ana* ʒij. *trochiſcorum camphorae* ʒß. *ſeminis papaveris albi* ℈ij. conquaſſentur, et fiat ſuffumigium, quo ſuffumigentur cooperimenta capitis, et recipiat aliquem fumum. Convenit et gargariſma ex aſtringentibus atque incraſſantibus, ut ſyrupus de papavere cum aqua roſarum, vel plantaginis.

nis. Si humor tam acris eſt ut nares interiores exulceret, unguento roſato Meſ. in aqua roſarum loto liniantur, vel butyro ſimiliter loto. Catarrhi omnes quibus fluxio tenuis et cruda eſt ac copioſa, non coquuntur, quoniam, quae coquuntur, quiete indigent. Proinde decet eorum curſum ſiſtere, quoad fieri poſſit.

Siſtentia coryzam. Siſtemus autem coryzam calidam odore roſarum, myrti, et ſantalorum, aut etiam vapore aceti irrigati ſuper ignitum lapidem, praeſertim ſi in aceto prius elixae fuerint roſae, aut myrti folia. Proſunt ad idem ſyrupus violatus, aut de papavere.

Catarrhi ſpeciatim dicti curatio. Si vero in os calida defluat fluxio, ex aqua hordei, violarum, aut malvarum decocto cum glycyrrhizae radice oris collutio fiat. In frigida autem fluxione, ex hyſſopi, pulegii, ſampſuchi, aut aridarum ficuum decocto os colluatur. Decumbente item catarrho in os aut guttur, gargariſmata fiant ex ſyrupo myrtino, et aqua plantaginis, aut ſyrupo roſarum, et aqua capitum roſarum ſtillatitia, aut etiam ex ſola frigida aqua. Cum iam coctum excrementum, aut per nares, aut ex ore, aut thorace excernitur, ad facilem purgationem prodeſt aqua mulſa, pectori vero ſyrupus capillorum veneris, ſeu adianthi.

Lotio capitis. Tunc etiam caput lixivio abluere licet aſſuetis, et detergere ſapone, et pectine ſcalpere frequentius ieiuno ventre: alioqui capitis ablutio (ut nec frictio eiuſdem) nullatenus

nus laudanda eſt, niſi in declinatione, et diminuta materia.

Raucedinis curatio. Privatim etiam ipſi raucitati conferunt compoſitiones, quae ſub lingua tenentur, hypoglottides nominatae, ut ſunt pilulae bechicae, quibus utatur aeger cubans ſupinus, ut eis liqueſcentibus aſperae arteriae ſummum id, quod in ipſum defluit, ſuſcipiat, paulatim relaxatis ipſius gutturis muſculis. Et id pharmacum ſub lingua tenendum erit, quod lohoc de papavere nominant, ſi a cauſa calida raucitas fiat: Si a frigida, id quod lohoc ſanum, aut illud quod de pino appellatur. Saepius quoque veluti lambendo, diutiſſime tamen in ore ſenſim ac paulatim deglutiendo aſſumat ex ſyrupo adianthi, aut hyſſopi, aut decocto, quod ex hordeo, radice dulci, uva paſſa, caricis, adiantho, et hyſſopo paratum ſit, addendo ſaccharum et mel, ſi frigida cauſa fuerit. Quod ſi raucitas catarrho ceſſante permanſerit, ſyrupus dulcis radicis lingendus eſt, aut ſapa cum pulvere origani, aut pulvis ex ſaccharo condito et radice dulci, et origano. Vel haec melli miſceantur: vel ſapa cum pulvere radicis dulcis aſſumatur. Ad raucedinem quoque, ſi humor in interiori membrana haeſerit aſperae arteriae, utendum oleo amygdalarum dulcium cum ſaccharo cando pulverato.

CAPUT

CAPVT XXVI.

De Ophthalmia.

Explicatis cerebri capitiſque vitiis, hic agendum ſequitur de affectionibus oculorum, quod inter omnia ſenſus inſtrumenta oculus mirabili fabricae excellentia praeditus ſit, certiusque ac ſubtilius quam reliqua ſenſibile obtineat. Quoniam vero inter eas affectiones frequentius contingit ophthalmia, nos ab ea rurſum enarrandi initium faciemus. Ὀφθαλμία Graecis dicta, *Celſo* aliisque latinis lippitudo vocatur, a laeſa particula nomen habens.

Eſt autem ophthalmia inflammatio tunicae adnatae, ſeu eius tunicae, quae corneae adnaſcitur, adhaeretque. Hanc vulgus coniunctivam appellat, propterea quod oculum cum ſua orbita connectit, et coniungit. Eadem producitur a pericranio, a quo vaſa in oculum per frontem mediam ac tempora deducuntur, atque ita fere ſuperficialis eſt inflammatio. Cum autem inflammatio duplex ſit, humida ſcilicet ac arida, de humida, quae proprie ophthalmia eſt, hic tractamus. Altera vero ξηροφθαλμία ſeu lippitudo ſicca nominatur: quae eſt citra fluxionem: neque eſt praeſentis inſtituti. *Ophthalmia quid.*

Ophthalmia rurſum humida dividitur in veram, et non veram. Vera eſt, quae a fluxione *Ophthalmia duplex.*

xione

xione, et cauſa interna excitatur. Non vera, quae ab externa oritur, et τάραξις appellatur. De hac rurſum in ſignis paulo infra, ubi et de nonnullis aliis ophthalmiae differentiis agetur. Praeterea quamvis ſit ophthalmiae aliqua ſimilitudo cum epiphora, ab ea tamen diſtat, quod in illa oculi album rubeſcat, hic vero ſolum palpebrae cilium. Diſtant et inter ſe materia atque origine. De quo diſcrimine conſule recentiores.

Quae pars in ea afficitur. In Ophthalmia oculus perpetitur, ut ad ſenſum liquet, et proprie adnata tunica commemorata, quamvis ex accidenti hoc vitium videatur eſſe oculi morbus, cum ad totum inſtrumentum non referatur, neque totius inſtrumenti morbus ſit primo, ſed in una quadam ipſius particula ſimilari conſiſtat. Qua etiam ratione fit, ut et ipſa videndi functio ex accidenti quoque ab ipſa lippitudine fuerit impedita, neque ipſa perfecte inhaerente membrana taliter affecta, abſolvi poſſit. Et propterea, quod oculus afficiatur, ex ipſa videndi functione oblaeſa argui poterit, quamvis ex accidenti fuerit impedita. Similarium autem partium morbi ex accidenti ad totum inſtrumentum referuntur: etiamſi morbi compoſiti ſint, ut phlegmone. Cum vero e numero inflammationum ſit lippitudo, morbus erit compoſitionis in quantitate, ſeu magnitudine primo, in intemperie ſecundo, ac ſoluta continuitate forte tertio; quemadmodum phlegmone quaelibet morbus compoſitus cenſenda eſt.

Tam-

Tametſi autem eius cauſa magna ex parte dicitur eſſe tenuis bilioſique ſanguinis fluxio e temporum angulorumque venis in obſcuras et latentes oculorum venas irruens, diſtinctius tamen ſcriptum eſt ab aliis hoc malum a ſanguine oriri, cum eius eſt redundantia in toto corpore, vel in capite, ob eamque plenitudinem adnata humoribus referta tenditur, vel non ſolum ſanguis affluit, ſed cum eo ſimul acres mordaceſque affluunt humores, a quibus illa eroditur, vel extenſio eſt eiuſdem tunicae a craſſis ſuccis et lentis, aut etiam copioſo ſpiritu dilatante, quam dilatationem dolor et fluxio conſequuntur. Quod tamen fit rarius. Nam ſi tunica ſuccingens coſtas et ſeptum tranſverſum propter ſuam denſitatem humores craſſos non recipit, nec etiam adnata recipiet. Neque a paulo ante dictis diſſentiunt, qui lippitudinem (ut caeteras phlegmones omnes) fieri aiunt a ſanguine, bile, pituita, melancholia, et flatu, ſeu a quavis redundante ſubſtantia, ſed frequentius a ſanguine, aut bile. *Cauſae.*

Dignoſcitur porro lippitudo ex multo oculi dolore, tenſione, tumore, rubedine venarum adnatae tunicae, et lachrymarum effluxu, atque calore. Tantus interdum tumor eſt, ut ob id omnia, quae circum oculos ſita ſunt uſque ad malas, quandoque in vehementi lippitudine ſimul attollantur. Interdum etiam tanta eſt punctio, ut oculi tanquam ab infixa acu, aut ſpina ſtimulari videantur. Iidem ferventi lachryma implentur, *Notae.*

tur, ſequiturque pituita modo paucior, modo uberior. Sed et ſordes quaedam maioribus oculorum angulis inhaereſcunt, circum circa arteriae vehementer pulſant. Sed quoniam plures differentiae inflammationis in eadem tunica adnata excitari poſſunt, maioris minoriſque ratione diſcrepantes, eae ſuas quoque notas habent peculiares. Si levis quaedam inflammatio, et veluti phlegmones principium, ſine diſcrimine partes oculi invadens, primo intuitu appareat, cum rubore quidem, ſed exiguo, quem dolor mitis conſequatur, τάραξις erit duntaxat, id eſt oculi perturbatio, et non vera lippitudo, ut ſupra dictum eſt. Haec enim certiſſima ſigna ſunt, quod nec hic affectus phlegmone ſit confirmata, neque unius magis quam alterius partis proprius, neque vehementem dolorem, vel tumorem habeat. Quibus ſi adiicias a cauſa externa excitatum fuiſſe, ut ſole, fumo, pulvere, vomitu, lectione, fletu, oleo, radiis lunae, vino, eſu caeparum, erucae, alliorum, ſinapi, ictu, (quae omnia diligenter ab aegro requirenda ſunt) tunc nulla erit dubitatio in iudicando. Et quamvis a cauſa fieri externa omnes aſſeverent, experientia tamen conſtat non raro ab interna excitari, praecipue vitio ventriculi et poſt egregiam potationem, neque tamen proprie eſſe ophthalmiam, licet aliquando in corpore cacochymo, et ſi negligatur, in eam degeneret.

Si

Si vero palpebrae tantum inſlammationem patiuntur, atque in ſeſe concidunt, ut oculus aperiri nequeat, *φίμωσις* erit, id eſt, praeclusio quaedam et quaſi ligatio eorum, quae ſecundum naturam aperta et recluſa eſſe debent, ſive cicatrice, aut carnis incremento partes coaleſcant, ut labra uteri: ſive inflammatione, ut palpebrae oculorum. Φίμωσις.

Contra ſi oculus apertus maneat, nec claudi poſſit, albo nimirum oculi in tumorem ſublato atque eminente, nigro vero ſubſidente, et veluti hiatum quendam efficiente, *χήμωσις* eſt. In qua praeter ruborem et inflammationem pathognomonicum ſignum eſt palpebrarum *ἐκτροπὴ*, id eſt converſio, quia adduci non poſſunt. At ſi coniunctiva tunica phlegmone laboret cum tumore, tenſione, dolore, calore, rubore, ut dictum eſt, ophthalmiam veram eſſe non dubitandum eſt. *Τάραξις* itaque eſt affectio omnium oculi partium externarum communis, *φίμωσις* palpebrarum, *χήμωσις* albi oculorum, *ὀφθαλμία* adnatae membranae propria. Saepe omnes inter ſe, vel plures commiſcentur. Et haec obiter de praedictis differentiis, et quidem plus ſatis. Noſces autem an propter totius corporis plenitudinem ſanguineus humor influxerit, atque ophthalmiam concitaverit, quando cuncta rubra et ſanguinea ſunt, nedum adnata tunica ipſa, ſed et facies rubens et humidior erit, venae latiores, ſenſus gravitatis aderit, et pigritia ad conſuetas actiones, maximus tu- Χήμωσις.

mor in loco, tenſio, lachrymae craſſiuſculae, quae facile exſiccantur, ſordes molles in oculorum angulis. Adde quod temperamentum aegrotantis, et aetas ſanguinis redundantiam teſtabuntur: nec minus regio, tempus anni, et victus ratio praecedens. Verum ſi ab acri et rodente ſeu bilioſo humore provenit, id tibi manifeſtabit, quod corpus bilioſum fuerit, et gracile: adhaec lachryma nulla vel pauca, rodens, et acris. Quo fit ut non ſolum anguli oculorum, ſed et malae vehementer ex tali influxu rodantur et exulcerentur, aegrique videantur uri, exiliantque, eroſionem non tolerantes. Sordes in angulis ſiccae ſunt et aſperae, tumor autem moderatus eſt in ſuperficie, color ſuppallidus. Praeceſſerunt et triſtitia, curae, vigiliae, inſolatus, ira, acrium eſus, aderitque aetas bilioſa. Quemadmodum ſi a redundante pituita et craſſis ſuccis inflammatio contracta eſt, gravitas erit vehemens, caliditas parva, rubedo adnatae exigua, cum qua et facies, et eiusdem color communicabit. Tumor in loco maior ſeu laxus, color albus, lachrymae plurimae inſipidae, tenues, ſordes vel nullae, vel molliuſculae, corpus pituitoſum eſt. A flatu rara eſt, tenſionemque habet ſine gravitate, tantum adeo ut rumpi tunica videatur ac doleat, lachrymaeque non apparent, aut parvae, nec hae rodentes, licet quandoque rubea tunica videatur. Si ab externa cauſa lippitudo orta eſt, ex aegri vel aſtantium ſermone percipies.

Signa

Signa vero, quibus tempora ophthalmiae diſtinguuntur, haec ſunt. Principium eſt, cum defluit humor copioſus, tenuis, incoctus. Incrementum, cum idem paucus, craſſior, et initium quoddam coctionis adeptus eſt. Vigor, cum ille adhuc parcior, et iam palpebras per ſomnum glutinat. Declinatio, cum fere huius humoris nihil ſupereſt. Id alii expreſſerunt aliis verbis: ſed eadem prope ſententia. Principium eſſe oſtenditur, quamdiu tenuis ex oculo pituita fertur. Vbi ea creſcit, albaque fit, incrementum eſſe: ubi tota craſſa, multaque eſt reddita perque ſomnum oculos veluti glutine oblinit, veniſſe iam ſtatum ſignificat. Declinatio eſt, ubi pituita et ſigna morbo propria minuuntur. Cum vero ad uſum vitae et dulcedinem conferant oculi, ſumma cura tuendi ſunt. *Tempora ophthalmiae.*

Protinus orta lippitudine, quaedam notae ſunt, ex quibus quid eventurum ſit colligere poſſumus. Nam ſi ſimul et lachrymae, et tumor, et craſſa pituita coeperint, ſi ea pituita lachrymae mixta eſt, et ea lachryma calida eſt: pituita vero alba et mollis, tumor non durus, longae valetudinis metus non eſt. At ſi lachryma multa et calida, pituitae paulum, tumor modicus, idque in oculo eſt, longum id eſt, ſed ſine periculo futurum eſt. Idque lippitudinis genus minime cum dolore eſt: ſed vix ante vigeſimum diem tollitur, nonnunquam per duos menſes durat: ſed quandoque finitur. Prae- *Prognoſtica.*

terea ſi pituita alba et mollis eſſe incipit, lachrymae quoque miſcentur, aut ſi ſimul hae utrumque oculum invaſerunt, poteſt eſſe brevior, ſed periculum ulcerum eſt. Pituita autem ſicca et arida dolorem quidem movet: ſed maturius deſinit, niſi quid exulceravit. At tumor magnus, ſi ſine dolore eſt et ſiccus, ſine ullo periculo eſt. Si ſiccus quidem, ſed cum dolore eſt, fere exulcerat, et nonnunquam ex eo caſu fit, ut palpebra cum oculo glutinetur. Quae omnia ex ſummis viris *Hippocrate* et *Celſo* deſumpta, et in hunc locum translata, ſummam utilitatem legentibus afferre poſſunt. Ex curationis errore in ophthalmia quidam aegre confuſeque viderunt: alii in hypochyſin, alii in mydriaſin ſeu dilatationem pupillae, nonnulli in Ῥυτίδωσιν, ſeu tabem, et corrugationem inciderunt. Quare circa eius curationem ſumma diligentia eſt adhibenda, ut iam praecepimus. Hyeme ſicca et aquilonia exſiſtente, vere autem pluvioſo, et auſtrali, neceſſe eſt mulieribus et viris natura humidioribus aeſtate lippitudines fieri. Lippientem alvi profluvio corripi bonum. Iam ſi tumor quidem conſedit, ac copioſior diu profluit lachryma, ſcire licet everſionem palpebrarum viris inſtare: foeminis atque pueris exulcerationem. Si lippientibus caput aſſidue, longoque tempore dolet, futurae caecitatis metum denuntiat. Interdum lippitudo ex uno oculo ad alterum quadam velut contagione tranſit, idque ominis non mali

mali eſſe creditum eſt. Quidam volunt, quod in regionibus meridianis multiplicetur et renovetur velociter lippitudo, ſuperadveniente eis frigore, quod difficilius eadem fiat. Praeterea quod in regionibus et temporibus frigidis lippitudo minoratur: verum ea, quae oritur, prava eſt. Ophthalmia repetit per circuitionem. Alterius oculi morbus diuturnior et gravior eſt, quam utriusque.

Iam ut ad curationem veniamus, aeger decumbat obſcuro loco, ſic ut a ſermone quoque abſtineat: ſplendor enim ſeu lumen humores commovet, ſpiritusque reſolvit, nec non viſionis inſtrumentum offendit. Recreatur autem id potiſſimum nigro, caeruleo, aut viridi coloribus. Quare ſi in propatulum aeger progreditur, oculis obducat linteum, vel ſericum, uno ex his coloribus tinctum. *Curatio.*

Aër eligatur calidus vel frigidus, pro cauſae varietate. Saepius vero convenit frigidus natura, vel induſtria noſtra, ſparſis per aream aquis, et partibus plantarum refrigerantibus. Somnus ſit nocturnus, iſque moderatus. Per ſomnum oculus quieſcit a motu ac dolore: a quibus fluxio trahitur. Quare exercitio vitato quietem praeferant, loco tamen exercitii, ſaepe brachia et crura fricentur. Perturbationes animi vitent immodicas, quae humores accendunt: a coituque abſtineant. Alvus ſi non natura quotidie, arte ſaltem reddatur levior. Parco ac *Victus ratio.*

tenui potu utantur et cibo, inter initia praeſertim, tum ob inflammationem, tum ob dolorem. Nam prima omnium in eiuſmodi malo ſunt quies et abſtinentia, quia partes inanïtae, quos habent humores, retinent, ne ad oculum confluant. Sorbitionibus maxime utendum, ne oculus agitatione materiae moveatur. Cibus igitur ſit beta elixa, borrago, lactuca, cucurbita, poma, pyra aſſa, et amygdalatum: et inclinante morbo ius pulli, et ipſius alae et hepata gallinarum. Vitentur cibi vaporoſi ac tardae coctionis, ut carnes animalium quadrupedum, lactis uſus, caſei, fructuum recentium. Caveant ab acetoſis, ſalſis, acribus, et aromaticis, iis denique omnibus, quae fumos acres capiti, et oculis mittunt. Ova, et reliqua ſanguinem adaugentia vitent. Pro potu abſtineant a vino praeſertim circa initia, eoque potiſſimum veteri ac vinoſo: (vinum graeci propinant in declinatione, cum venae craſſo ſanguine diſtentae ſunt, quem diſcutere oportet.) Sed aquam bibant, in qua coriandrorum praeparatorum ſemina, aut ſemen foeniculi, ſeu hordeum, aut cinnamomum fuerint decocta, aut multae permixtionis aqua mulſa, praeſertim cum ex craſſioribus humoribus lippitudo fiat, ac tempore anni frigido. Quo caſu, vino etiam uti poterunt albo, aſtringenti, tenui, et aquoſo. Vinum enim ſanguinem diffundit, et vacuat, ſuique motus vehementia obſtructio-

ctiones aperit. Coena parcior eſſe debet, et imminuta.

Quod vero ad medicamenta attinet, ἐν τῇ ταράξει ſubducto aegro a cauſa externa, abluatur oculus tepida primum, deinde frigida: imperetur abſtinentia a cibo, ac ſomnus. *Medicamentorum ratio.*

Caeterum τάραξις iuvatur multum aëre frigido, lacte mulieris puerum lactantis cum albo ovi et aqua roſarum agitato: quemadmodum ſi exiguus affectus eſt ac levis ophthalmia, maioribus remediis, utpote phlebotomia, et purgatione non opus eſt. Sed roſarum ſucco, ovi liquore tenui, aqua roſarum, aut plantaginis, lacte mulieris, aut aſinae curatur. Hi ſucci inſtillentur oculis, eoſque contegere oportet panniculo lineo, iiſdem liquoribus inſuccato. Poſtea vero iam declinante morbo, ſantalos citrinos, modicum maceris, aut ſpicae in aqua roſacea fervefacta adhibebimus. Ταράξεος *curatio.*

Si vero ex plenitudine ortum duxerit lippitudo, quae diſtenſionis dolorem efficit, ſi nihil impedierit, venae ſectio confert: venae (inquam) humeralis appellatae, quae e directo eſt laborantis oculi. Oculorum enim perſaepe dolores graviſſimos, eius venae ſectio intra horae unius ſpatium compeſcuit. *Curatio lippitudinis a plenitudine.*

Stante tamen totius corporis plenitudine mediam venam prius ſecare expedit, et ſi oportuerit, non ſemel tantum, ſed bis aut ſaepius venam humeralem ſecabis. Imo uſque ad animi deliquium permiſit ſanguinem auferre *Venae ſectio.*

auferre *Galenus*, ubi vehemens eſſet inflammatio.

Cucurbitulae. Eademque ratione cucurbitulas occipitii cavo, cervici, et ſcapulis admovebis, ſed praecipue, qua venae iugulares exteriores in occiput attolluntur: quia venae anteriores capitis a venis occipitis propagantur.

Purgatio. Imperabis autem purgationem, ſi bilioſi acreſque humores una cum ſanguine redundarint, quia ſaepe oculorum phlegmone ſola purgatione per alvum uno die ſanata eſt. Sed cavendum, ne fortiori medicamento humores agitati in oculos confluant. Itaque caſſia, manna, catholico, rhabarbaro ventrem ſubduces. Non dubium tamen eſt contumaces ophthalmias reperiri, quae non, niſi paulo vehementioribus curari poſſint. Sed omnia pro humoris quantitate et qualitate temperanda ſunt. Fluentem etiam ſanguinem avertunt clyſteres, partium extremarum frictiones, fotus ex aqua calida, ligaturae dolorificae, et huiusmodi. Perſeverante malo vena quoque frontis inciditur, vel quae in ſincipite apparet, quae poſt aures, quae in temporibus. In quibus eligenda eſt, quae tumet, rubet, pulſat magis caeteris. Reliquias inflammationis vacuat ea, quae ad maiorem angulum eſt. Et loco phlebotomiae nonnunquam hirudines inducuntur. Arteriotomia locum habet, ubi calidus et ſpirituoſus ſanguis eſt. Cauteria etiam ad coronalem ſuturam, ut prius, poſt aures in occipitio et e regione oculi laborantis,

rantis, ut in cervicis initio imponi poſſunt. Paracenteſis hic quoque fieri ſolet: ſed quomodo celebranda ſit, norunt peritiores chirurgi.

In Topicis autem haec obſervanda ſunt. Initio admoveantur pharmaca repulſoria, quae non vehementem ſortita ſint adſtrictionem, ſed tum propria eorum ſubſtantia ſint moderatiora, tum lenitivi liquoris alicuius admixtione magis talia fiant, potiſſimum cum vehementi dolore afflicti ſint aegri, aut propter inflammationis magnitudinem, aut ob influentium humorum acredinem. Cavenda autem ſunt, quae vehementem ſortita ſunt adſtrictionem, quod ampliorem dolorem infligant, tunicas exaſperando, quam iuvent, influxionis impetum repellendo. Quae vero mediocriter adſtringunt, lippitudinibus iam dictis commodiſſima exiſtunt. Itaque leviter repellunt roſarum ſuccus, flores, folia nardi, ſpica, crocus, hypociſtis, ovi candidum, mucilago pſyllii, ſumach, cydoniorum, aqua roſarum, plantaginis. Oportet etiam quae oculis admoventur laevia eſſe, mollia, ſine morſu, praeterea non nimis lenta, quia aſpera oculum offendunt: periculoſa etiam ſunt nimis corpulenta, et viſcida, quia frequenter loco adhaerent, aut exſiccantur, aut putreſcunt, ſed tum maxime, ſi puſtula aliqua ſubſit. Diluantur propterea, quae inſtillantur oculis ovi liquore optime confracto, ut nihil habeant viſcidi, et lacte mulieris iuvenculae, dein foenugrae- *Topica.*

ci decocto. Lenitivi enim liquores ſunt albus ovi liquor, lac ipſum, quod iuvenculae bonique ſucci foeminae exiſtat, uberibus in cotem ex qua collyrium teritur expreſſis, quo calidum adhuc oculis infundatur, foenugraeci decoctum, et ſimiles liquores. Ab eis vero anodynis, quae ſenſum auferendo dolorem ſedant, et narcotica vocantur, ſummopere cavendum eſt, cum ipſa neque vehementes reprimant fluxiones, ſed excerni prohibeant: atque adeo ſi humores fluentes acres extiterint, corneam erodi contingit: ſi vero multi, magis irritari, ac vehementer extendi, ac ſi rumperetur. Ex quibus niſi medicamentum fuerit ſummopere ſtupefaciens dolores impatibiles excitantur. Si vero fuerit adeo vehementer ſtupefaciens, ut ex eo oculi maximam inflammationem non ſentiant, neceſſarium eſt ſimul quidem vim viſoriam offendi, adeo quod ceſſante inflammatione, vel debiliter, vel nihil omnino videant: ſimul autem et quandam praeduram diſpoſitionem, ac quae difficulter ſanari poſſit, in oculorum tunicis relinqui. Hac de re ſuſpecta habenda ſunt talia medicamenta, neque liberalius admovenda, etiamſi ingens dolor urgeat. Quod ſi maxima urgente neceſſitate narcoticis dictis fueris uſus, (nunquam autem a principio uteris, neque ante purgationem) poſtmodum ſanitatis tempore oculi calefaciendi ſunt, veluti omnes reliquae partes, ſi eis talia applicuiſſes. Fronti itaque potius illinendi ſunt ſucci roſarum,

plan-

plantaginis, ſolani, foliorum ſalicis, aut eorum ſtillatitii liquores cum ovi albo et aceto hisque admiſcere convenit bolum armeniam, thus, acaciam, ſantala rubea, balauſtia, et ſimilia. Ex quibus adiecto oleo roſato, et hordeacea farina, cataplaſma aut emplaſtrum imponatur. Admiſcetur interim et croci parum, quod mirifice dolorem finit, admodumque ferventes oculorum inflammationes concoquit. Iterum et crocus cum mica panis luteisque ovorum, ac roſaceo miſcetur. Vice autem roſacei, aqua roſacea praeſertim roſarum rubrarum utere. Fronti (inquam) ac temporibus cataplaſmata petiis aut ſtupis excepta imponuntur ex albo ovi et thure, aut aqua roſarum ſtillatitia, aut ſantalis, et poſca, et thure, cum bolo armeno. Oculis autem inſtillatur lac ab ubere mulctum, vel liquor ab ovi albo eductus, vel foenugraeci decoctum, ut diximus. Fit etiam cataplaſma ex papaverum capitibus in aqua coctis, ac foenugraeci, vel hordei, vel lini ſeminis farina aquae immiſta.

Sed hoc loco advertendum eſt, ea, quae repellunt fluentem materiam, magis admovenda fronti, ſi fluxio fit per venas et arterias extra cranium, (ut magna ex parte accidit, cum materia eſt ſubtilis,) cum tunica haec a pericranio producatur. Si autem per venas et arterias intra cranium materia fluat, velut fieri oſtendunt dolor capitis interior et frequens ſternutatio, nocent illa repellentia, cum materiam verſus nervos optieos *Anacollemata.*

cos

cos impingant. In ſumma fluxionis initio foveantur oculi decocto violarum, roſarum, ſeminis papaveris albi, rubi, myrti, et ſimilium: in augmento decocto malvarum, althaeae, cydoniorum, adiecta modica quantitate eorum, quae reprimunt. Rurſum procedente morbo, flores chamaemeli, meliloti, anethi miſcendi ſunt. Et mucilago pſyllii initio convenit: cydoniorum, in augmento: lini, aut althaeae, in ſtatu: foenugraeci, in declinatione. Diſcutiunt ſarcocolla, aloë, myrrha, crocus.

Curatio lippitudinis ab acribus humoribus.

At ſi ex vehementi acris humoris confluentis roſione dolor provenerit, ac inflammatio, ſi quodammodo cum ſanguine ii permiſti fuerint, venam cephalicam prius ſecare oportet revulſionis ſaltem gratia. Et venae ſectio pro magnitudine phlegmones repeti debet. Deinde purgantibus medicamentis deorſum ſcilicet revellendo, et vacuando curare convenit, potiſſimum ubi bilioſa pravitas humorum in toto corpore ſuperare videatur. Tunc namque iis, quae totum corpus purgant recrementisque liberant, utitor. Alioqui ſi excrementa acria non in toto redundant corpore, ſed qualitate potius quam quantitate peccare videantur, ſolis balneis aquae dulcis et temperatis aegrum citra dolorem liberabis. Itaque ſi in toto corpore bilioſus ſuccus redundarit, purgantibus medicamentis iam dictis uteris, ut manna cum tamarindorum decocto, aut caſſia fiſtula, catholico, hiera, electuario de

ſucco

ſucco roſarum, aeſtate videlicet. Reliquis temporibus fortiores ſunt pilulae aureae, pilulae lucis, hiera diacolocynthidos, nec minus ante et poſt alterantes ſyrupi dicti praebendi ſunt: veluti violaceus, roſaceus, ex papavere, ſeu nymphaea confectus et ſimiles.

Candidus ovi liquor. Demum ipſi particulae candidus ovi liquor infunditur, quo per eum acris fluxio ſine offenſa eluatur. Is liquor minime mordens eſt et glutinoſus, et propterea lenit omnes aſperitates, quaſcunque acris fluxio excitat: et cum craſſus et lentus ſit, conſtantius quam tenuis et aqueus in loco permanet, et cum absque roſione ſit, ſi modice caleat, dolorem maxime lenit. Nec minus et lacte iuvenculae foeminae uti poteris, quae ſit boni ſucci. Adhaec idipſum cum tenui humore, roſarumque albarum ſtillatitio liquore ſeu aqua permiſtum, commodum erit medicamentum, non ſemel tantum aut bis in die, ſed ter, quater, et ſaepius applicatum, ubi vehementior dolor urgeat, tenuibus linteis in eo madefactis. Imo perpetuo et ſubinde imponenda medicamenta ſunt: quia novo humore et lachrymis effluentibus eluuntur.

Balneum. Vbi autem concocta iam phlegmone ipſa fuerit, et corpus ſimul vacuum, tum utique lavationes in balneo iis ſunt aptiſſimae. Dolores enim ſtatim ſedant, et fluxiones, quae ad oculos feruntur, ſiſtunt, maxima quidem eius parte inter lavandum per totum corpus excre-

excreta, reliquo vero diluto. Quae ſunt ex *Galeni* ſententia petita omnia, et diligenti obſervatione digna.

Curatio lippitudinis a craſſis humoribus.

Si vero lippitudo a craſſis humoribus frigidisque oriatur, vacuetur in his quoque totum corpus, avertaturque humorum momentum. Et ſi pituita redundat, ex hiera picra purgetur, pilulis alephanginis, de agarico, diaphoenico, pilulis foetidis, et cocciis: ſi melancholicus ſuccus, detur hiera Ruffi, diacolocynthidos, addito epithymo, aut foliis ſenae, iisque humores prius apparentur, ut ſaepius dictum eſt. Ac ſi iidem craſſi et frigidi ſucci permiſti fuerint cum ſanguine, ante purgationem media aut humeralis vena ſecetur, et deinceps purgatio propinetur. Si a ſanguine abſoluti ſint, purgatione duntaxat utendum. Deorſum quoque humorum motus avertendus eſt frictionibus, vinculis, ac cucurbitulis. Topica vero conveniunt non, quae repercutiunt ac reprimunt, ſed quae evocant ac digerunt. Qua de re fovendi ſunt oculi ex foenugraeci decocto eo prius curioſe loto, ne quid ſabuli vel pulveris adhaereat, admoveaturque fomentum oculis ipſis per ſpongiam, ſemel, bis, ter, quater, vel ſaepius in die, prout vehementior dolor urgeat. Foenugraeco etiam additur melilotum. Sed foenugraecum quoad viſcoſitatem ſimile eſt albo ovorum liquori, et diſcuſſoriam ac moderate calefactoriam viam habet, et ob id multis dolores mitigat.

Ovum

Ovum quoque quod coquendo durum factum eſt, imponitur calidum. Item pomum putre, vel coctum calens admovetur. Fomenta autem et reliqua applicanda ſuſpecta ſunt omnia, ubi in toto corpore redundantia ſubeſt. Implebunt namque potius, quam educent. Alia etiam digerentia ſeu evocantia, et diſcutientia proſunt: qualia ſunt, ℞. *Pompholygis lotae, aloës non lotae, ana* ʒj. *diſſolve in aqua foeniculi, euphraſiae, et roſarum albarum.* aut ℞. *Sarcocollae in lacte aſinae ſeu mulieris nutritae* ʒj. *aloës* ℈j. *pompholygis* ʒß. *et in unciis tribus aquae roſarum diſſolve.* Similiter aloë ſola in aqua foeniculi et roſarum diſſoluta, moderata quantitate utere. Quod ſi non totum corpus, ſed caput duntaxat humorum redundantiam ad oculos transmittat, ipſum prius ſanandum eſſe conſtat, eius affectu explorato, quem ſuperfluorum generatio comitatur. Quinimo diutinas oculorum fluxiones curamus oculis ipſis dimiſſis, atque ad capitis curationem converſi. Vt ſi intemperies frigida, vel humida, caput vitiat, (ambae enim ſaepe congrediuntur) ex contrariis curatio fiet. (Rariores autem quae propter calorem acrem oculis fluxionem immittant.) Propterea conducunt his, quae per nares et os pituitam eliciant: de quibus iam ſaepius antea: quanquam errhina plerique improbant, ne ob viciniam aliquid ad oculos trahatur. Cauſtica etiam ex cantharidibus piſtis retro aures

ſunt

ſunt utilia, et rubefacientia cervici admota, vel humeris. Et paracenteſes in collo inſtituuntur, et cauteria in brachio prope venam cephalicam adhibentur.

Balneum. Verum ubi nec in toto corpore humorum copia adſit, nec a capite in oculos defluxio fiat: verum craſſus ſanguis oculorum venulas intendat, eoſque ſqualidos habeant, et propterea valde tumidos ac plenos ſanguine, balneum temperatum praecipiendum erit, quod meatus calefacere ac laxare valeat, ac deinde vinum meracius exhibendum, quod (ut ſupra dictum eſt) et diffundit, et evacuat, et obſtructiones aperit.

Fomentum. Si vini potione uti aeger metuat, fomentum potius (cum ſit tutiſſimum, et omnino aliquam afferens utilitatem, tanquam cauſa ſanitatis oculorum, vel tanquam ſignum ad dignotionem) admovendum eſt, fitque ex calida aqua, vel decocto foenugraeci, meliloti, et chamaemeli. Vbi his fovebis oculum, nihilque influit, conſtat totum corpus recrementis eſſe vacuum, ac fomentis inſiſtendum eſſe. Si autem humor influat, ac dolor, cum primum fomentum adhibetur, ſuo calore paulum remiſſus ſit, ſed paulo poſt intendatur iterum, tunc tanquam ſignum dignoſcitivum proderit, ex quo comprehendemus, quod evacuatione indiget aeger ad totius corporis vacuationem. Quare aut venam ſecamus, ſi corpus plethoricum eſt, aut purgamus, ſi vitioſi infeſtant humores. Propterea

pterea inter omnia remedia tutiſſimum eſt fomentum ex *Galeno*.

Si vero ex flatuoſo ſpiritu tunica adnata diſtenditur, vaporationibus ex milio, aut ſaccellis ex milio et furfure paratis curatur: aliiſque digerentibus, evacuantibus, et diſcutientibus medicamentis. Vitanda autem ſunt, quae repellunt, et aſtringunt. In quibus fortis chemoſis contingit, ovi luteum cum muſcae carne terito, atque ad caerati formam reducito, et linteo excepta imponito, et confeſtim ſedant, ut ſcripſit *Galenus* quarto κατὰ τόπȣς.

Si Lippitudo fiat ex flatuoſo ſpiritu curatio.

CAPVT XXVII.

De effluxu lachrymarum.

Lachrymarum effluxum recentiores quidam ἐπιφορὰν oculorum vocaſſe videntur, cum dixerint epiphoram eſſe velut tenuis humoris impetum lachrymarum ſpecie in oculum factum. Alii vero epiphoram definierunt, omnem defluxionem in oculos irruentem.

Omnino hic a nobis dicetur effluxus lachrymarum, deſtillatio aquoſi humoris ab oculis profluentis, idque praeter morbum, vel cauſam internam. Cum enim lachrymae aliae ſint voluntariae, quaſi nobis volentibus obortae, etiamſi vis aliqua eas expreſſerit, eaeque a cauſa externa manifeſtaque

Lachrymarum effluxus quid.

fiunt: aliae autem invitae, ut quae per morbos accidunt, veluti per lippitudinem, fluxionem a capite decumbentem, et propter facultatis retentricis imbecillitatem, nos de eo fluxu hic agemus, qui ſequitur redundantiam excrementorum in capite, aut etiam in toto corpore, ut ex cauſis mox narrandis patebit.

Pars affecta quae. Pars igitur affecta eſt cerebrum, ut conſtat ex eius operationibus laeſis, nec non eiusdem excrementis quantitate et qualitate mutatis. Manant enim et defluunt in oculos lachrymae, vel a partibus extra calvariam, vel ab his, quae intra ipſam ſunt. Quanquam et oculus dici poſſit coaffici.

Quae affectio praeter naturam. Affectio vero ipſa quantum ſpectat ad materiam fluentem, ſymptoma videtur eſſe excretorum praeter naturam, fluit enim a cerebro, quod in ſanis exire non conſuevit. Sed ex iunioribus nonnulli aegritudinem in via eſſe autumant, cum viſum impediat, debitam ſpecierum viſibilium delationem per corneam prohibendo.

Cauſae. Fluxus lachrymarum ſequitur redundantiam excrementorum in capite, aut ſolo, aut etiam cum redundantia in toto corpore: vel iuxta alios, huius fluxus cauſa materialis eſt humiditas aquea, quae in cerebro continetur, tenuis ac ſplendida, quaeque per oculos guttatim redditur, et ea differt a ſaliva, quia citra aëris admixtionem deſtillat, et a muco, qui ob refrigerationem incraſſatur. Lachrymarum vero aliae calidae, acres, ſalſae, ac eroden-

erodentes ſunt: aliae aquoſae, et frigidae: quaedam etiam ob canthorum oculi apertionem fluunt, ut quae ſequuntur carnium lachrymalium abſumptionem. Aliae fluunt ob facultatis expultricis irritationem a fumo, caepis, aliisque acribus: item a pulvere, pilis palpebrarum, ictu, inflammatione, dolore, ulcere, et ſimilibus. Moventur et lachrymae per compreſſionem cerebri: et compreſſio fit ab aëre ambiente, et affatim refrigerante: ut et in moerore ob malum aliquod conceptum. Fit et lachrymarum effuſio in profundo riſu. Illi pororum denſitate extrudunt, quod in ipſis eſt humectum. Triſtitia enim pororum facit denſitatem. Gaudentes vero laxitate eorundem humida effundunt.

Notae cauſarum. Acres et ſalſae lachrymae noſcuntur, quia mordent, irritant, et calidae ſentiuntur, palpebras exedunt, et valde exaſperant. Aquoſae autem morſu vacant.

Prognoſtica. Si a partibus extra calvariam manaverint, narium pruritus aderit, et ſternutatio accedet, et in palato morſus, et quandoque aderunt capitis dolores. Mulieres et pueri ſunt ad lachrymas procliviores ob copiam humoris aquei in cerebro contenti. Ex involuntariis lachrymis, quae nativae ſunt, non curantur, niſi proveniant ex ſuperflua humiditate, quae per decurſum aetatis corrigatur. Lachrymae antiquae aegerrime curantur. Lachrymae diuturnae frequenter ad fiſtulam lachrymalem ducunt.

Curatio. Victus ratio. Victus eorum quibus lachrymae ſunt acres et ſalſae, erit idem qui ophthalmiae dictus eſt convenire. Quemadmodum aquoſis exeuntibus lachrymis, oculos ab aëre et luce cuſtodiant, cibi ſint arefacientes, ut carnes turdorum, et perdicum, turturum, avium montanarum. In coena, utpote parciori, ſat erit amygdalatum, aut uvae paſſae cum amygdalis. Vinum aquoſum bibant, et aquam cinnamomi. Ventrem habeant perpetuo levem. Frictionibus utantur, exercitii vice. Animi corporisque tranquillitatem procurent.

Med'camen a. In curandi ratione reliqua, ſi excrementorum redundantia cum ſanguine fuerit, idque in toto corpore, a miſſione ſanguinis auſpicandum erit. Quare incidatur externa cubiti vena eiusdem lateris.

Lachrymarum acrium curatio. Humores deinde, ſi excrementa acria redundarint, praeparentur per ſyrupum de endivia, vel acetoſum: iidemque purgentur pilulis ſine quibus, vel electuario de ſucco roſarum in decocto prunorum, paſſularum exa:inatarum, et violarum diſſoluto. Aut in eodem decocto myrobalani citrini infundantur, ac poſtea idem electuarium diſſolvatur. Conveniunt et pilulae ſine quibus, aggregativae, de quinque generibus myrobalanorum, et aliae, quae recipiunt maſtichen, vel myrobalanos ob adſtrictionem. Deinde fiat revulſio humorum ad oculos fluentium. Quare cucurbitulae occipitio admoveantur. Maſticatoria, et gargariſmata idonea uſurpentur.

Cer-

Cervici etiam ſetones vocati transfigantur, et diu ſerventur aperti. Applicatur et actuale cauterium temporibus, vel poſt aures, vel ſupra verticem capitis, quod etiam diu apertum ſervari debet. Et haec quidem contumaciori malo exiſtente fiunt. Alioqui ſi per venas, quae ſunt extra calvariam fiat fluxio, appoſitione emplaſtrorum aſtringentium prohibetur. Quare fronti repellentia admoveantur, ex albo ovi, thure, et balauſtiis: aut ex albo ovi, gallarum, et roſarum pulvere cum aqua roſarum. Vel ℞. *Sanguinis draconis, maſtiches, boli armenici ana* ℥j. *cum ovi albumine et pauco aceto, fiat linimentum pro fronte et temporibus.*

Poſtmodum fiat hoc collyrium. ℞. *Ceruſſae lotae, ſarcocollae nutritae, lycii, acaciae, olibani ana* ʒij. *oſſium myrobalanorum aduſtorum, coralli albi et rubri ana* ʒj. *margaritarum* ʒß. *ſucci mali punici ad dimidii conſumptionem cocti*, quantum ſufficit, *fiat collyrium mane et veſperi imponendum.* Solus quoque malorum punicorum ſuccus coctus, donec dimidium abſumatur, vel uva acerba combuſta et pulverata, lachrymas calidas curat, ſi imponatur. ℞. *Aquae ſtillatitiae roſarum* ℥iij. *acaciae, et lycii ana* ʒij. *in quibus lintei madefiant, et oculis ſuperponantur.* Siccum etiam fit collyrium ex ſarcocollae partibus duabus, et amyli parte una. Vel Recipe *tutiae praeparatae* drachmam unam: *fiant trochiſci cum ovi albumine, vel ſucco cydoniorum.* Adduntur et quae forti- *Collyrium.*

ter exſiccant, ut vitriolum romanum, cadmia, plumbum uſtum, marchaſita.

Frigidarum et aquoſarum curatio. Si vero frigidae et aquoſae erunt lachrymae, parentur humores ſyrupo de ſtoechade, melle roſato, hydromelite, et aquis betonicae, foeniculi, euphraſiae. Purgentur pilulis lucis maioribus, vel cocciis. Fiant et averſiones, de quibus ſupra: et ex iis deligantur, quae magis ad rem facere videbuntur. Roboretur et cerebrum: ac proinde aſſumantur theriaca, mithridatium, pliris cum moſcho, diambra, et alia exſiccantia. Exterius vero utantur pulvere capitali, vel fumigio: qualia iam deſcripta ſunt antea.

Collyrium. Collyrii vero hoc erit paradeigma. Recipe *Thuris, maſtiches, nucis cupreſſi, myrrhae, aloës ana* drachmas duas, *tutiae praeparatae, ſarcocollae nutritae ana* ℥jß. *ſanguinis draconis, rhois obſoniorum, baccarum oxyacanthae, roſarum rubrarum ana* ſcriptulum unum: *pulverentur tenuiſſime, et cum aqua foeniculi fiat collyrium.* Si perſeverabunt lachrymae, fiat maſſa pilularum ſemel per hebdomadem utendarum. Recipe *Maſſae pilularum aſſaieret, pilularum lucis maiorum, ſine quibus ana* ſcriptula duo: *excipiantur ſyrupo ſtoechados, fingantur pilulae ſex pro drachma: de quibus tres ſumantur ſemel in hebdomade per aliquot horas a coena.* Si hic morbus eſt per abſciſſionem carnis lachrymalis ſive canthi, difficilis eſt reſtauratio. Porro fiſtula lachrymalis releganda eſt ad chirurgos.

CAPUT

CAPVT XXVIII.

De Vngue oculi.

Eſt et affectio quaedam oculi, quam πτερύγιον graeci vocant, ab alae ſimilitudine, haec enim alam avis refert. Et ut alae in volantibus ab humeris extenſae aperiuntur, ſic membranae huiuſmodi, quae pterygia dicuntur, oculis diſtentae nocent. Latini unguem, barbari ungulam nominaverunt id genus mali, quod humano ungui progrediens ea nervoſa membrana ſimilis ſit. *Pterygion unde dictum.*

Non eſt tamen ea oculi affectio quam graeci ὄνυχα vocant, et alio nomine πύωσις nuncupatur. Eſt enim ὄνυξ collectio puris in nigro oculi cum phlegmone ſecundum iridem, ungui aſſimilis. Ὄνυξ ἢ πύωσις.

Sed pterygion eſt nervoſa adnatae membranae dictae excreſcentia, ſeu membranula nervoſa exoriens ab angulo, et ad pupillam perveniens, eamque obtenebrans, ſaepius a narium, interdum etiam a temporum parte adnaſcitur: rariſſime a ſuperna aut inferna palpebra. Haec vero nervoſa membrana cum maior facta fuerit, etiam pupillam contegit, et viſum impedit; ac propterea non ex accidenti, ſed primaria ratione pupillam obſcurat, viſus aciem aut vitioſam] reddendo, aut omnino auferendo. Eodemque *Pterygion quid.*

 tem-

tempore multae partes ipſius in eo afficiuntur.

Partes affectae. Nam licet in adnata tunica primum oriri incipiat, corneam tamen attingit, et ubi plurimum increverit, pupillam obſcurat, viſumque impedit: ex cuius viſus impedimento, ſatis conſtat ipſum oculum in hoc vitio affectum eſſe, ſecundum plures partes ipſius; tametſi adnata primo, cornea ſecundo, et pupilla tertio oblaeditur.

Quis affectus. Praeterea totius oculi tanquam inſtrumenti compoſitus eſt morbus in numero videlicet, atque in exceſſu, non tamen toto genere praeter naturam, ut eſt lapis in veſica, et lumbricus in inteſtinis) eo quod primaria ratione, et non ex accidenti pupillam obſcuret, ut dictum eſt.

Cauſa. Huius autem cauſa et occaſio magna ex parte eſt ſcabra praecedens lippitudo, aut aſſidua craſſorum lentorumque humorum fluxio. Fit enim poſt ophthalmiam, aut carbunculum palpebrarum, aut poſt aliquam ſolutionem continui, et ſcabiem. Gignitur et ex multitudine ſanguinis, qui ex venis effluit, et panniculum generat, ita ut hyperſarcoſis videatur eſſe in parte: atque ita videtur eſſe, quod arabes ſebel dixerunt.

Sebel. Inter ungulam tamen et ſebel nonnulli differentiam ſtatuunt, quia ſebel non eſt panniculus, ſed in eo venae multo ſanguine diſtentae ſunt, et repraeſentant panniculum, qui ex nervis et ligamentis contexitur. Imo ne ungula quidem verus eſt panniculus, ſed

cum

cum carne potius convenientiam habet, quam cum nervo aut ligamento. Praeterea ſebel cooperit totum fere oculum: Vnguis a cantho altero inchoat.

Sed ad rem ut redeamus: alii a craſſis humoribus et calore valido pterygion oriri volunt, praecedentibus ophthalmia, aut ſcabie, aut pruritu, aut ulcere, atque cicatrice oculi. Pterygion cum ad ſenſum pateat, nullis ſignis quibus deprehendatur, opus habet; in eo enim album, quod eſt in oculo, amplius augeſcit, aut caro ſupercreſcit, ex ſcabra lippitudine, vel aliis dictis cauſis. Caeterum unguem recentem non difficile eſt diſcutere medicamentis. *Notae.*

Si inveteravit, iamque ei craſſitudo acceſſit, exſcindi debet. Faciliusque curationem recipiunt pterygia, quae ſunt tenuia et alba. Et ex pterygiis manu curanda ſunt, quae aucta ad nigrum extenduntur. Quae vero parva et in albo ſunt, ea conandum eſt ut pharmacis comprimamus. Similiter neque craſſa pterygia curanda ſunt et everſa, eminentia, ac indurata, et quae tempora per conſenſum afficiunt. Sunt enim maligna et cancerata. *Prognoſtica.*

Victus ratio talis ſit, quae craſſos et lentos humores extenuet, calefaciatque qualis capite de cephalalgia pituitoſa, vel de lethargo praeſcripta eſt. *Victus ratio.*

Quatenus vero ad medicamentorum rationem ſpectat, relictis magnis et inveteratis unguibus, qui ſolam manum expoſtulant, *Medicamenta.*

recentiores et magnitudine mediocres curabimus abſtergentibus medicamentis, ac iis quibus cicatrices in oculis obteruntur. Et pterygia, quae adhuc fiunt, inhibentur ſanguinis miſſione, tenui victu, et inciſione venarum, quae in adnata apparent. Eaedem ſi filo comprehendi poſſint acu recurvata, breviſſimo tempore panniculus ille contabeſcit. Si iam facta ſunt, iis convenient qualia paulo ante narrata ſunt, ſeu quae aſpritudini idonea ſunt, et albuginibus. Sed prius univerſum corpus a craſſis lentisque purgandum eſt humoribus, ubi ſcilicet cocti fuerint ac praeparati. Proinde iis pilulae cocciae, vel aureae conveniunt. Purgato bene corpore, detur theriaca antiqua, quae ſuccos abſumit, vel mithridatium, et ſimilia.

Topica. Hinc fovendus eſt unguis ex aqua moderate calida, aut ex hordei, malvarum, althaeae, chamaemeli, ſeminis lini, foenugraeci decocto, quoad oculus calefiat. Deinde quae abſtergunt medicamenta admoveantur, ac quae repurgant. Inter ea thus reponendum eſt in pulverem tenuiſſimum redactum, quod modicam vim habet abſtergendi: ſepiae teſta uſta cum ſale ammoniaco, aut ſi cum pumice arefacto, vinoque laevigato illinatur. Vehementem facultatem abſterſoriam habet aes uſtum, ſquama eius et flos, chalcitis quoque uſta: quae ſi laventur, abſterſoria quidem adhuc manent, ſed tanto efficacia imbecilliora, quanto mordacitatis expertia magis fiunt. Primo igitur eis uſtis

ac

ac lotis utendum: deinde ſi malum non cedat, non lotis. Eadem ratione et chalcantho utere. Erodentia huiusmodi urunt, et dolorem maxime inferunt. Quare non ſunt adhibenda, niſi cum mitioribus. Ob id ſaccharum candum tritum diligentiſſime eſt apponendum. Inter ea etiam, quae citra mordacitatem extergunt, connumeratur cornu cervi uſtum, et cornu caprarum. Nec erit abſonum iisdem medicamentis praeſertim generoſe abſtergentibus portionem quandam miſcere tragacanthi, ſeu gummi. Sunt enim mordacitatis atque acrimoniae expertia medicamenta, veluti foenugraeci decoctum, tenuis ovi liquor, et lac. Alia collyria imperantur ex felle lucii, et ſale, et felle porcino, aut caprino, et melle. Aliud: Recipe *aeris uſti* drachmam unam, *croci* drachmam dimidiam. Aliud: Recipe *Aeris uſti, chalcanthi uſti ana* unciam unam; *ſalis ammoniaci, ſpumae maris ana* drachmam dimidiam: *conformentur paſtilli e ſucco rutae, de quibus diſſolvatur unus in aqua foeniculi, aut aridus pterygio inſpergatur.* Pterygion quandoque novacula aut forcipibus abſcinditur. Sed curationis modum pleniorem per chirurgiam reperies a plerisque aliis deſcriptum.

CAPVT

CAPVT XXIX.

De oculorum ſugillatione et pure ſub cornea.

Macula oculi. Affectus, qui a graecis ὑποφθάλμιον καὶ ὑπόσφαγμα cognominatus eſt, latinis oculorum ſugillatio, recentioribus quibusdam macula oculi dicitur; quae cum ſit ſpecies ecchymomatis, ut aliis corporis partibus, ſic et oculis accidit.

Sugillatio quid. Eſt autem ſanguinis effuſio per tunicas in ſpatia, quae venis circumiacent, tenuibus circa cutem vaſis contuſis, ac quomodolibet ruptis; quae effuſio per diapedeſin, hoc eſt per ſubſultationem, fieri conſuevit. Ea in principio quidem concreſcit et rubet, ita ut cruentus quidem ſtatim oculi color ſit, progreſſu temporis liveſcit, poſtremo nigrorem contrahit: multitudine autem et diuturnitate temporis aliquando in pus vertitur, ut ſanguis omnis per grumos collectus ſolet.

Ὑπώπυον. Tunc fit ὑπώπυον, id eſt pus ſub cornea; dimidium nigri occupans, aut per totam corneam pellucens: unde dolor pulſatorius vehemens, rubor totius oculi, et temporum dolor.

Ὄνυξ. Fit etiam aliquando ὄνυξ, cum ab ulcere profundiore pus defluens, et inter tunicas delapſum, ac in circuitu iridis figuratum, unguis reſecti imaginem refert. Differunt-

que in ſola unguis ſimilitudine. Ex quo intelligitur id ſymptoma, quod *Galenus* ſugillationi tribuit, ut ita affecti quaecunque videant, rubra eſſe putent, haudquaquam eſſe perpetuum: ſed in principio tantum apparere. Nam aliis temporibus ſubnigrum quid ob oculos volitare exiſtimant: quod multi ſaepe ſimilitudine decepti, ſuffuſionis principium eſſe credunt.

Quod vero in hoc malo oculus perpetiatur, nomen ipſum indicat. ὤπας enim τὰς ὀφθαλμὰς graeci vocant. At quod particulatim adnata tunica, ſeu cornea dicta indifferenter affici poſſint, quae exteriores quidem oculi tunicae ſunt, modus generationis oſtendit: ſenſus etiam indicat, quaenam earum affecta fuerit, aliis indiciis non indigens. Nam ſub qua tunica cruentus ſtatim, poſtea vero lividus color apparuerit, aut niger, eadem affecta erit. *Pars affecta.*

Si ex ſugillatione videndi functio non impediatur, ſymptoma eam eſſe dicimus in genere affectuum corporis, eorum ſcilicet, quae ad viſum pertinent. At ſi viſionem per ſe primo impediat, utpote magna exiſtens, et ſub cornea potiſſimum, iam non ſymptoma eſſe, ſed morbum in numero ſeu quantitate aſſerimus. *Affectus quis.*

Eius autem cauſa eſt vaſorum ruptio, aut contuſio. Ruptionis autem cauſa potiſſimum externa, ictus ſeu plaga. Quanquam et interna eſſe poteſt: ut nimia vaſorum repletio, aut ſanguinis in eiſdem contenti fervor *Cauſa.*

vor exſuperans. Et quia ſi multus ſanguis extra venas effuſus ſit in ſugillatis, in pus convertitur; cum non poſſit diſcuti, ὑπώπυον facit. In eandem ſententiam alii ſic: Fit ὑπώπυον interdum ab ulcere, interdum ſine ulcere, ſi capitis dolor et lippitudo praeceſſerit, ob ingentem enim inflammationem diſruptis vaſis ſanguis effuſus ſuppurat.

Signa. Sugillatio ſtatim viſu deprehenditur. Nam cruentus oculi color videbitur, quaſi ſint puncta ſanguinis. Progreſſu temporis liveſcit, aut nigricat, putantque aegri omnia, quae reſpiciunt rubra eſſe. Si a cauſa externa fuerit, ex relatu aegrorum et adſtantium cognoſces. Internas vero cauſas ex te ipſo perpendes. Si adeſt ὑπώπυον, accedit pulſatorius dolor, ac circa univerſum oculum rubor, nec non etiam temporum dolor, et color ſanguinis, qui initio fuit, in albedinem quandam mutatur. Vnde colligimus pus factum eſſe.

Prognoſtica. Statim ad curationem ſugillationis te conferas, priusquam denigretur. Nam ſi in grumos ſanguinis coierit, aegerrime diſcuti poteſt. Curatio enim a principio facilis. Proceſſu vero temporis humore concreto, et craſſato, atque obdurato, curatio impoſſibilis.

Curatio. Itaque praeſcripta victus ratione idonea, ſanguis mittatur, ſi res poſtulabit; et per cucurbitulas lateribus colli appoſitas derivetur. Purgatio quoque inſtituatur, ſi ea opus erit. Praeſertim enim ſi dolor adfuerit,

rit, ipſam humorum mediocritatem minuere convenit, ut fluxio caveatur.

Tum ad topica progrediendum, quae non modo diſcutiendi vi praedita eſſe debent: verum quiddam ex aſtringentibus miſcendum erit, quando vaſorum tunicula, ex quibus ſanguis exilit, diſrupta eſt. Diſruptio enim eſt conſolidanda, confirmanda, ac reſtituenda adſtringentibus. Diſcuſſoria vero redundantem in parte humorem in halitum digerunt. Leviter repellentia ſunt albumen ovi, aqua peculi roſarum, et myrtillorum, quae quidem apponuntur, ut plus ſanguinis a vena rupta non effluat. Et ſi poſt ictum medicus vocetur, ſanguisque iam defluxerit, prius quam omnino denigretur, inſtilletur ſanguis palumbi vel columbae, aut turturis, vel calidum ab ipſo ubere lac muliebre, cui thuris paulum ſit adiectum, et croci, aut candidum ovi tepidum infunditur. Aliis placet, ut pulli columbi plumae tenerae evellantur ab alis, quae adhuc ſanguine plenae ſunt, et in oculum exprimantur. His ſanguinibus nonnulli ſanguinem hirundinis anteponunt. Sequentibus diebus oculus per ſpongias fovendus eſt abſinthii aut hyſſopi decocto, aut meliloti et foenugraeci primum, poſtea ipſius tantum foenugraeci decocto. Poſt quae folia braſſicae decocta, et contrita ſuperimpoſita iuvant. Caſeus item recens parumper ſalſus ſupra corneam apponitur. Quin et raphanus ſupra corneam appoſitus diſcutit: ſed melius accommodatur ſuc- *Topica.*

cus

cus eius cum melle. Myrrha, omphacium, amurca, et fel avium proſunt in declinatione. Nec erit inutile uti decocto foeniculi, liliorum, chelidonii, euphraſiae, et ſeminis ſeſeleos, ac fumum illum ſeu vaporem recipere: vel ea decoctione partem ipſam fovere. Si ſanguis ſuppuretur, dolorem facit in oculo, qui prius non erat: quia oculus quodammodo inflammatur, mutaturque color ſanguinis in albedinem, ut dictum eſt. Tunc quia dolor eſt vehementiſſimus, ſedandus eſt lacte recens mulſo, decocto foenugraeci, et ſeminis lini. Si inflammatio ſentitur, aqua violarum, vel ſolani adiiciatur. Sedato dolore et pure iam facto, ad leviter diſcutientia veniendum eſt, ut ad mel, mucaginem foenugraeci cum pauco ſaccharo, vel melle. Si nulla ratione ob craſſitiem expurgari poſſit, dolorque vehemens perſeveret, affectus punctura curandus eſt, fieri enim non poteſt, ut craſſus ille humor totus diſcutiatur.

Punctura. Punctura fit in latere, quemadmodum in tranſpoſitione panniculi facta ex ſuffuſione, ut frequenter acum mittendo, et extrahendo aliquid puris, tandem evacuetur. Vtiliſſimum eſſet acum vacuam confingere, et ſuctu pus illud haurire, vide recentiores.

CAPVT

CAPVT XXX.

De ulceribus oculorum.

Vlceris nomen ac ratio nota ſunt. Sed ut unum eſt genus ulcerum in aliis partibus: multae autem differentiae ſpecificae: ſic et in oculis

Vlcerum oculorum differentiae plures.

Hae autem diverſimode nominantur, prout diverſas oculi partes exulcerari contingit. Interdum enim adnata, quandoque corniformis, aut palpebrae, aut anguli ea affectione laborant. Senſu autem viſus dignoſcitur, quaenam praedictarum partium ulcerata ſit. Vlcera etiam ſunt parva, magna: munda, ſordida: boni moris, exedentia, cancroſa. Item ulcera alia ſunt in ſuperficie, alia alte deſcendunt, ut aliquando humores oculi profluant.

Affectae partes.

Is affectus eſt in genere ſolutionis continui, viſionem laedens, ſi fuerit notatu dignus: non ſolum ob id, quod redundantem humorem coacervat, ſed et quia efficit, ut cryſtallinus humor ex brevi ſpatio cogatur cum circumfuſo ſplendore converſari, *Galeno* teſte, praeſertim ſi in corniformi genitum ſit ulcus. Et quod procedens quoque ad interiora ulcus verſus pupillam, aliquid humoris aquoſi foras effundit: atque imminet periculum, ne ſic affectus ad extremam perveniat caecitatem.

Affectus quis praeter naturam.

Piſo. L. I. P. I.

Cauſa. Vlceris cauſa aliquando externa eſt, ab aliqua re ſcilicet illabente in oculum, ut ab ictu, concuſſione, a ſpina, fruſto vitri, gladio, lapide, et aliis incidentibus, ac rumpentibus: vel interna, ut poſt ophthalmiam, phlyctaenas, ungulam, lachrymas, aut calidam et acrem fluxionem. Et frequentior eſt propter acrium humorum eroſionem.

Signa. Si externa eſt, ab aegro vel aſſidentibus intelliges: quemadmodum ſi a morbis, qui adſunt, aut praeceſſerunt. Sin vero interna, et ex humoribus acribus, ex qualitate doloris pruriginoſa, aut punctoria, redundantis ſucci qualitas inveſtiganda eſt: quam etiam aegri aetas, temperamentum, victus, regio, anni tempus, aëris conſtitutio, ac reliqua indicabunt.

Prognoſtica. Vlcera in adnata membrana oborta non ita ſunt pernicioſa, ut quae corneae innaſcuntur. At omnium periculoſiſſimum eſt, quod corneae e regione pupillae advenit. Hoc enim ulcus pupillae procidentia ſubſequi ſolet quam citiſſime. Et ſi ulcus ad interiora deſcendit, magna ex parte taliter affecti obcaecantur.

Victus ratio. Victus ſit ex boni ſucci alimentis, et aquae potu. Venter natura, vel arte levis ſit. Vice exercitii fiant brachiorum et crurum frictiones. Abſtineant aegri quam maxime a ventris plenitudine, ebrietate, et vini potu, uſque ad declinationem: ab iis, quae caput replent, et fluxionem irritant, ab omni corporis valida motione, praeſertim partium ſuperiorum. In quacunque oculi parte ulcus

cus contingat, eandem genere requirit curationem, quam alia ulcera, quamvis ob partis naturam quam leviſſima adhibenda ſint medicamenta. Sed prius univerſo corpori proſpiciatur. Ideo ſi corpus plenum eſt, humeralis ſeu media vena eiusdem lateris ſecetur, et humores acres purgatione vacuentur ex pilulis ſine quibus, aut ſimilibus. Humores etiam frictionibus, vinculis, cucurbitulis ad inferna avertantur. Purgantia ſaepius repetantur.

Quod ad topica attinet, ſi ulcus cum inflammatione infeſtat, curâtionem ex iis, quae inflammationem lenire poſſunt et concoquere, moliemur, non neglectis iis, quae proxime ad ulcus pertinent. Per initia igitur collyrium album muliebri lacte diſſolutum immittendum, inſtillandumque ex ovi albumine. Cataplaſma quoque adhibendum ex ovo ſimul cum eius vitello, cum roſaceo, ac vino. Id tepefactum et lana exceptum imponatur; vel linteo lineo excipiatur. Sequentibus diebus fiat fomentum ex decocto roſarum et meliloti, et infundatur lac cum ovo tepidum, adhibeanturque linimenta, maxime id, quod ex capitibus papaveris, meliloto, croco, et pane paratur: ex quo ſuperna duntaxat illinatur palpebra, ut commode aperiatur oculus ad lachrymas excernendas. Recentiores, ſi acceſſerit inflammatio ac dolor ob nimium ſenſum, aut medicamentorum acrimoniam, fluxionem cohibent dictis revulſionibus, et fronti re- *Topica.*

pellentia admovent, ovique album oculis in-
ſtillant, temperantque medicamenta muca-
gine pſyllii, aut opii pauca quantitate, aut
lac recens mulſum iniiciunt. Sin vero ulce-
ra ſordida fuerint, mulſa diluta (iuxta vete-
res) et decocto foenugraeci utemur. Vlce-
ris enim curatio a deterſione incipiet, niſi
admundum extiterit. Et ſi multa ſordes ad-
fuerit, ad ſuccum foenugraeci parum mellis
addere convenit. Foenugraecum autem ex-
actiſſime purgandum eſt, ſaepe abluendum,
ac madefactum pura aqua dulci decoquen-
dum. Et poſtquam ulcus purum factum
eſt, a foenugraeci ſucco abſtineas, et colly-
rio ex thure, quod vim habet glutinandi, at-
que incarnandi, utaris.

Collyrium ex thure. Id eſt quod ſic paratur. ℞. *Ammoniaci, ſarcocollae ana* ʒß. *thuris* ʒx. *croci* ℥ij. *omnia laevigata ac foenugraeci ſucco excepta, in collyria digerantur.*

Collyrium Cleonis. Vlcere incarnato et explanato, aut etiam adhuc paulo profundiori exiſtente, adhibenda ſunt collyria, quae cicatricem inducere poſſunt: quale eſt hoc: ℞. *Pompholygis lotae* ℥iij. *plumbi uſti* ʒij. *ſquamae aeris* ʒij. *gummi* ʒiiij. *omnia laevigata digerantur in collyria ad uſum.* Iuniores collyria inſtituunt tergentia, ſiccantia, cum quadam adſtrictione, ac digerentia. Cuiusmodi hoc eſt. ℞. *Sarcocollae nutritae in aqua peculi roſarum* ʒj. *myrrhae, ſacchari candi ana* ʒß. *thuris, aloës ana* ʒij. *tenuiſſime triturentur, et cum ovi vitello reducantur in formam unguenti.*

Aliud

Aliud collyrium ad cicatricem inducendam idoneum. ℞. *Plumbi uſti diligentiſſime et tenuiſſime pulverati, antimonii, ceruſae lotae, cornu cervi uſti et loti, corallii rubri ana* ℨj. *excipiantur melle.* De numero cicatricem obducentium eſt tutia praeparata, deinde diluta in decocto foenugraeci, ceruſa, antimonium, plumbum uſtum, ſquama aeris uſta. Oculi frequenter abluantur vino diluto aqua foeniculi, cum eſt detergendum, vel aqua peculi roſarum aut myrti, cum eſt inducenda cicatrix. Vlcera ſi canceroſa ſunt, non curantur. Dolores tamen mitigandi ſunt infuſo ſaepe albo ovi, aut lacte muliebri tepido.

CAPVT XXXI.

De Cicatricibus et Albuginibus oculorum.

Poſt curata oculorum ulcera, fiunt in eis cicatrices, quae οὐλαὶ graecis appellantur, et a nonnullis νεφέλια, id eſt nubeculae, quia tenuibus nubibus ſimiles ſint, et ſunt cicatrices ſuperficiariae, ac minus profundae. Οὐλαί. Νεφέλια.

Craſſiores enim atque altiores λευκώματα potius, id eſt albugines, vocantur. Poſſunt tamen praedictae omnes cicatrices albugines dici, cum in oculi nigro appareant. Denſata namque conformi tunica, ſubiectus ipſi Λευκώματα.

 caeru-

caeruleus color non amplius translucet. Et quoties cornea membrana craſſeſcit, impedita naturali perſpicuitate et tranſparentia, color albus ſuccedit: ſi quidem a ſemine membrana generationem habet. Semen autem album eſt, niſi nimia tenuitate ſubſtantiae tranſpareat, et colorem occultet: quod eo albidius redditur, quo craſſius. Idem faciunt craſſi humores intra corneam perſpicuitatem impedientes, qui ſi parum craſſi fuerint, nubeculas efficient: ſi craſſiores, albugines.

Cicatrix a ſuffuſione diverſa. Cicatrix a ſuffuſione diſtinguitur, quod illa ſemper alba, et in parte externa: haec vero in parte interna appareat. Praeterea cicatricem ſemper ulcus, vel ophthalmia praeceſſit. Quidam ex recentioribus ὁμίχλην ſeu nubeculam definiunt eſſe tenuem humorem corneae inhaereſcentem, cuius adhaeſu putat laborans ſeſe per nebulam, vel vaporem, aut fumum, res omnes intueri, eumque humorem ſenſim craſſeſcere exiſtimant, tandemque parere albuginem. Eſt enim albugo iuxta illorum ſententiam craſſus et albus humor in uvea, aut etiam ſupra hanc ita concretus, ac denſatus, ut omnem videndi aciem perſtringat.

Pars affecta. Pars affecta (ut ex ante dictis colligere eſt) praecipue eſt corniformis tunica.

Quis affectus. Cicatrices vero connumerandae ſunt inter morbos in numero, quae ſi ſupereminentes fuerint, maxime albeſcunt; ſi planae et aequa-

quales, minus ſunt albae: ſi magis cavae, ſunt concolores nigro.

Cauſa minime inveſtiganda eſt, cum ulcera conſequantur. Et (ut alii tradunt) humores ibi congeruntur, aut aliunde fluxerunt, ſaepiſſime quidem in ophthalmiis, et lachrymis, et ictibus, atque doloribus. Cicatrices ſequuntur et pterygia, ſeu ungulas. Viſum eſt quoque recentioribus, (ut ſupra dictum eſt) fieri ex lento humore, qui ob pupillam effunditur ex iis ſpatiis, quae ſunt inter membranam inhaerentem et uveam. *Cauſa.*

Cicatrices calloſas et diuturnas, craſſasque curare non oportet. Cicatrices non auferuntur in totum: ſed ſi pupillam occupent, exteruntur, (facilius in pueris quam in ſenibus,) ne viſionem impediant. *Prognoſtica.*

In iis exterendis unice opus eſt congrua victus ratione uti, ex quo moderata materia et boni ſucci per univerſum corpus diffundatur. Itaque ab omnibus ſalſis, acribus, et craſſi ſucci cibis, vinique copia abſtinere oportet, et probae concoctionis curam gerere. Omnino victus ſit extenuans. Decet etiam oculos ab aëre frigido tueri, et a ſolis ac luminis ſplendore. Caeterum oculus male affectus illinendus eſt ante cibum heſterna coena exactiſſime concocta, perceptaque capitis et univerſi corporis levitate, alvoque exonerata, neque ſtatim inungendus eſt, qui modo a lecto ſurrexit, neque ante coenam. *Victus ratio.*

In curandi ratione, in corpore plethorico, vel cacochymo (ne ad oculum fiat attractio admo- *Curatio per medicamenta.*

admotis topicis,) initio purgandi ſunt aegri catapotiis, et maſticatoriis. Cucurbitulae etiam admovendae occipitio, vel ruptorium. Poſtea tutius venitur ad topica.

Topica. Circa quae obſervandum ut inprimis levioribus extergentibus utamur. Vitanda autem ſunt medicamenta acria, et quae excoriant. Nam ſuccedentibus ex eis fluxionibus, itemque inflammationibus, et aliquando reſolutis cicatricibus, ulcera magis profunda fiunt. Inter ea vero, quae citra moleſtiam recentes exterunt cicatrices, maxime commendatur lac equinum cum modico melle aſſidue illitum: item centaurii minoris ex melle, nec minus anagallidis coeruleum florem habentis, et chelidonii ſuccus cum melle: aut etiam menthae ſuccus. Extergunt etiam, extenuant, ac diſſolvunt citra mordacitatem cornu cervinum, velut et caprarum. Inveteratas autem atque altiores albugines tum abſtergentibus, tum diſcutientibus pharmacis curare tentandum eſt. Inter quae ſaepiae teſtam combuſtam, et cum melle in pollinem redactam veteres commendant. Laudant et butyrum liquefactum ſolum illitum, et rumicis hortenſis, et plantaginis ſemen in teſta exuſtum. Similiter hirundinum capita detracta, in olla exuſta, ac trita. Galbanum cum melle liquefactum, ac ſimiliter tritum. Licet et uti aere uſto, aut ejus ſquama, ſeu flore, prius tamen lotis, eiſque ſolis in pulverem redactis, aut cum melle mixtis. Aloë mixtae cuiuſdam eſt facultatis. Ineſt illi

ama-

amaritudo, qua extergit. Ineſt et aſtrictio, qua contrahit ulcera, et ad cicatricem perducit. Supra dictis addunt neoterici ſel hirci, vel bovis, et avium rapacium, ut milvi, aquilae, et alia, quae tenuitatem habent. Tamen in albugine ac cicatrice, cum ſit affectus externus, ſatis poſſunt eſſe fella craſſa, et potiſſimum, ſi liquida ſint, et melle excipiantur. Succus chelidonii, ſuccus foeniculi, mel roſaceum conveniunt. Paradeigmatum loco ſint haec: ℞. *Mellis deſpumati* ℥iij. *ſucci foeniculi*, *ſucci centaurii ana* ℥jß. Aliud: ℞. *Fellis lucii*, *ſucci foeniculi ana* ℥ß. *ſacchari rubri* ʒij. *tutiae* ʒß. *in oculum calidum collyrium inſtilletur.* Poterit et ſequens inſpergi pulvis: ℞. *Cornu cervi uſti* ʒj. *ſaepiae combuſtae* ʒß. *ſarcocollae* ʒß. *ariſtolochiae rotundae* ℈j. *ſacchari* ʒiij. *fiat pulvis.* Albugo quandoque avellitur acu, et tum chirurgo opus eſt.

CAPVT XXXII.

De Phlyctaenis, ſeu Puſtulis.

Phlyctaenarum etymon. Φλύκταιναι καὶ φλυκτίδες, ἀπὸ τοῦ φλύζειν, καὶ φλύσειν, quod eſt bullire, graecis dictae ſunt: Latinis, ut *Celſo*, puſtulae. Veſicae barbaris.

Phlyctaenae quid. Sunt autem quaedam excreſcentiae, et bullae corniformis tunicae ortae ex humore quodam ſubexcoriante eius compaginem. Et genus eſt puſtularum ſimile exanthematis, vel, ut alii loquuntur, varis.

Quae pars afficitur. Afficitur oculus per hunc affectum praeſertim ſecundum corniformem tunicam, ut ſenſu iudicari poteſt, quamvis et in oculi albo, et in palpebris interdum fieri poſſint. Nam quamvis toto corpore naſcantur, nullibi tamen periculoſius, quam in membrana oculi cornea.

Affectus quis. Eſt autem morbus in magnitudine, et quantitate: etſi in intemperie ac ſolutione continui ſimul morbus dici poſſit, cum ſit de numero tumorum praeter naturam. Verum cum eadem corniformis tunica ex quatuor veluti denſiſſimis ac fortiſſimis membranis conſtet, poſſunt interim ſub prima membrana fieri praedictae puſtulae: quandoque ſub ſecunda, et tertia. Quapropter quaedam in ſuperficie, quaedam in profundo fiunt. Quae in ſuperficie ac prima membrana,

brana, colorem nigriorem prae ſe ferunt: ſi ſub ſecunda, aut tertia, albidiori colore ſunt: quoniam in profundo occultantur. Nativus autem phlyctaenarum color niger eſt. Cornea vero tunica velut cornu pellucida eſt, et candicat. Quanto igitur profundior erit puſtula, tanto candidior apparebit, magisque erit dolorifica et moleſta. Proinde huiusmodi phlyctaenae dicuntur lividae, aut pallidae, aut nigrae, aut aliter naturali colore immutatae, ſubeſtque iis humor, ubi ruptae ſunt; infra quaſi exulcerata caro apparet.

Oriuntur phlyctaenae a ſanguine ob plenitudinem, aut a ferventibus acribus ſuccis, iis, quae ab igne aut ferventi gignuntur, aqua ſimiles. Iuxta recentiores fiunt et a ſeroſis humoribus. *Cauſae.*

Signis ad mali cognitionem nihil opus eſt: cum aperto oculo ſatis appareant. Ac primum quidem tunica veſiculae in modum attollitur: deinde vero excoriatur, et oculum purulentum reddit. An vero a plenitudine, an ab acribus ſuccis vel ſeroſis fiant, diſtinguere facile eſt; ſi doloris qualitatem ac magnitudinem, ipſarumque puſtularum colorem, et aegri temperamentum, habitum, aetatem, anteactam vitam, anni tempus, regionem, aëris conſtitutionem, et ſimilia diligenter perpendas. *Signa.*

Ex quacunque cauſa eſt puſtula, ſi ſuperficiaria eſt, facile curatur: ſi profunda, aegre: etiam ſi tunica ipſa ulcerata ſit. Periculum enim *Prognoſtica.*

enim eſt, ſi in profundo orta ſit, ne reliquum corniformis tunicae tenue exiſtens rumpatur, et uviformis procidat, aut effluant oculi humores, praeſertim ſi iuxta pupillam ruptio fiat, aliudque grave conſequatur. Nam inducta etiam talibus ulceribus cicatrice homo non videbit, propter inductas cicatrices.

Victus ratio. Porro ita curandae ſunt puſtulae, ut multiloquium, ſternutationes, iram, ſpiritus detentionem, ſplendorem nimium aegri caveant, vitentque deambulationes, et alios motus ab initio. Cibo et potu exiguo, coctuque facili utantur. A vino abſtineant toto curationis tempore. Pro potu utantur aqua hordei, vel coriandrorum, vel cinnamomi.

Medicamentorum ratio. Si eſt totius corporis plenitudo, et ſint phlyctaenae magnae cum rubore oculorum, vena ſecanda erit, ſi nihil prohibeat, idque ſemel, bis, ſaepius, ſi opus erit. Secetur autem humeralis ſeu media: vel media primo, dein humeralis. Avertatur et humor clyſtere deorſum, nec non admotis cucurbitulis. Fiant frictiones, et infernarum partium vincula. Si mordaces humores et acres adfuerint, vel ſeroſi; purgentur prius apparati et concocti. Atque hic vitentur quae purgant vehementius, et ſtomacho infeſta ſunt. Quapropter manna, catholicon, caſſia cum tamarindorum decocto, et ſyrupus roſatus ſolutivus conveniunt, et huiusmodi alia. Dantur et quae ichores et tenues humores evacuant, ut ſyrupus roſatus ſolu-

ſolutivus, cum decocto mercurialis, betae, braſſicae marinae, vel decocto carthami, folliculorum ſenae, etc.

Deinde ad topica veniendum, quae leviter diſcutientia eſſe debent: ac ubi recentes puſtulae fuerint, et adhuc inflammatae, a leviter adſtringentibus abſolvi non debent. Vitandae ſunt deligationes, et linteorum, lanaeve applicationes. Sunt enim haec non tantum his infeſtiſſima, ſed omni quoque lippitudini ab acribus humoribus ortae. Verum cataplaſmata adhibere oportet, ubi inflammatio adfuerit, maximeque in principio, levia quidem, ſed lata. Ea vero ſunt tenuibus ac mollibus linteolis illinenda, et ſuper totum oculum imponenda, ſupercilio, ac mala, et tempore ſimul comprehenſo. Et ſinenda ſunt quamdiu fuerint madida. Poſtquam vero ſiccata fuerint, tollenda ſunt, et alia imponenda, ut ſunt ovorum vitelli, cum pauco croco, et opii portiuncula, ſapaque, et pane ſubacti. Sed niſi maximus dolor adfuerit, ab opio abſtinendum. Poma etiam cydonia decocta, et malicoria elixata imponuntur. Procedente tempore ovum auferatur, poteritque addi myrrhae parum, aut foenugraeci cremor. Verum cavendum ne oculus arctius ligetur; imo ſedata inflammatione cataplaſmata et fomenta, utpote quae gravitate ſua laedunt, removenda. Proficiente curatione adhibendum medicamentum, quod ex thure, myrrha, et croco paratur. Si fomenta applicentur, obſervandum *Topica.*

dum erit ut principio tepida ſint. Calidiora enim inflammationem exacuunt. Transacto initio conceduntur, quae reliquum diſcutere valeant. Parantur autem ex florum chamaemeli, foenugraeci, ſeminis lini, aut meliloti decocto. At ſi ob multitudinem puſtulae rumpantur, aut propter acrimoniam erodatur, aut ulceretur cornea, curationem ex capite de ulceribus oculorum petas. A veteribus non diſſentiunt iuniores, qui ſcribunt phlyctaenis (quia fiunt cum quodam affluxu) a principio utilem eſſe mucaginem pſyllii, vel cydoniorum, extractam cum aqua roſarum, vel myrti: Convenire item albumen ovi cum aqua plantaginis, et ſolani. Neque verentur opii portiunculam in lacte vel ſapa diſſolutam, ad doloris ſedationem cum pauco croco adhibere: aut poma cocta diligentiſſime contrita: aut mala cotonea, aut granata bene cocta, et contuſa: quibus optimum eſt, ne aſperitatem inducant, parum unguenti roſati admiſcere, et palpebris admovere. Si non cedant repellentibus puſtulae, ad digerentia tranſeunt, ut ad mucilaginem foenugraeci, et quae ex lycio collyria parant: vel ex amurca, omphacio, et acacia, quae digerunt cum aſtrictione. Diluuntur autem aqua roſarum vel myrti, cum fluxio pertimeſcitur: vel aqua foeniculi, rutae, chelidonii, quando nulla fluxionis eſt ſuſpicio. His utuntur donec humor diſcutitur, vel tunicula rumpitur, et in ulcus vertitur. Ad phlyctaenas,

℞.

℞. *Haematitis lotae in aqua roſarum* ℥ij. *ceruſae lotae, lycii ana* ℥j. *amyli, gummi arabici, tragacanthi, aeris uſti, ammoniaci ana* ℥ß. *opii* ℈j. *formentur paſtilli cum ſucco foliorum olivae. Dein cum ſucco foeniculi oculo inſtillentur.* Comitatur ſaepe inflammatio et vehemens dolor phlyctaenas, quibus prodeſt hypociſtis, et acacia, cum aqua ſtillatitia roſarum, et malum cotoneum elixum, aut pomum auſterum calidum, emplaſtri modo applicitum, non valde compreſſum, ne gravitas dolorem augeat.

CAPVT XXXIII.

De procidentia oculi.

Procidentia, vel oculi totius, vel partis eius vitium eſt. De procidentia totius (quae Ἐκπιεσμὸς graecis dicitur, expreſſio latinis, fitque cum totus oculus ita prolabitur, ut extra oſſis ſui cavitatem exertus emineat, et ad malas uſque procidat: fitque a paralyſi, vehementi inflammatione, aut alio magno praeter naturam tumore, et fluxione, ictu, caſu, dolore: vehementi conatu cum ſpiritus compreſſione, ut in parturientibus, et aliis cauſis) de ea (inquam) procidentia hic non agitur: ſed de procidentia tunicae rhagoidis, ſeu uviformis, quam graeci πρόπτωσιν ῥαγοειδοῦς χιτῶνος, barbari corneae rupturam vocant. Ea enim eſt procidentia Ἐκπιεσμός.

uvi-

uviformis, quae rupta vel eroſa cornea accidit. Continet enim haec, et complectitur illam. Quare ſi corneam erumpi, vel erodi contigerit, primum albugineus humor emanat, et protinus uvea excidat neceſſe eſt.

Procidentiae differentiae. Procidentia cum nondum creverit, μυοκέφαλον nuncupatur, quod figura muſcae capiti ſimilis ſit: cum amplius creverit, σαφύλωμα graecis, uvatio latinis appellatur: quod acinum uvae repraeſentet. Fit rupta cornea membrana, et laxata uvea: in qua quod prominet lividum, aut ſubnigrum apparet, acino uvae nigrae ſimile. Sin creverit plurimum, ut etiam palpebras excedat, μῆλον a graecis: a latinis malum vocatur. Verum ubi callum obducat, praeter id, quod extra palpebras tranſgreditur, graece ἧλος, latine clavus nuncupatur, quoniam per omnia clavi capiti ſimilis eſt. Sic pro roſionis ruptioniſve magnitudine plus minuſve tunicam procidere neceſſe eſt. Hae igitur quatuor differentiae ſtatuuntur, quae rupta cornea contingunt. Alias vero praetermittimus, in quibus ſola corneae elevatio, et non ruptura exiſtit, fit enim quaedam corneae membranae extenſio, et elevatio, tota mole alba apparente.

Partes affectae. Affectus. Affectus igitur hic oculi eſt ſecundum partes eius, cum corniformis et uviformis tunica oblaeſa ſit. Corniformis (inquam) eroſa, vel rupta, in ſoluta continuitate morbo afficitur. Ipſius vero uviformis tunicae morbus in ſitu eſt, totiuſque oculi in figura.

Quare

Quare nec una duntaxat pars in hoc affectu laborat, nec uno tantum affectu. Quo ſit, ut hic pupilla omnino divulſa ſit, ita ut aut non appareat, aut a ſitu et figura eius ſit immutata. In qua diſtinguitur oculi procidentia ab eiuſdem phlyctaena ſeu puſtula, tum etiam quod id, quod prolapſum eſt, nigrum, aut caeruleum apparet. In circuitu vero circa fundum eius partis, quae procidit, labia corroſae corniformis tunicae alba apparent; id quod in puſtula videre non licet: quando ea ſuperficialis exiſtens ſimiliter undique nigra eſt, licet non exacta nigredine.

Oculi confuſio. A procidentia quoque diverſa eſt oculi confuſio, in qua ex ictu humores permiſti confuſique ſunt citra ruptionem ullam.

Cauſa. Cauſa autem huius procidentiae iam explicata eſt, nempe eroſio, aut ruptio corniformis tunicae.

Staphylomata. Et ſtaphylomata fiunt a craſſis humoribus intra corneam membranam contentis, aut intra tunicas ipſius, a quibus membranae, quod prominet et elevatum eſt, ſuſtinetur, ſine ulceratione. Verum puſtulis, aut variolis praecedentibus fit, ut membranae tunicae quaedam rumpantur, et uvea intra reliquas tuniculas procidat. Differentiae quatuor ſupra dictae ex iis notis, quas iam retulimus, viſu manifeſtae eſſe poſſunt.

Prognoſtica. Morbus hic viſum impedit, et oculum deformat. Viſum ſane reparare impoſſibile eſt. Procidentia quae ad myocephalum degeneravit, curari poteſt, ut et ſtaphylomata

recentia, licet aegre. Sed ubi alborem aut callum contraxerint, nullis remediis locus eſt.

Curatio. Si igitur procidentia curari poteſt, victus ratio ſervetur, ut in aliis oculorum affectibus, praeſertim quae capite de ulceribus et puſtulis declarata eſt. Quod ad medicamenta topica attinet, hic repellentia ſimul et adſtringentia conveniunt: maxime quae nullam aſpritudinem faciunt, ut folia roſarum, flores, et ſuccus, nardi ſpica, crocus, lycium, hypociſtis. Poterunt ergo flores roſarum in vino adſtringenti decoqui, aut aqua pluviali, ſi inflammatio vel calor adſit, et in eo decocto ſpongia imbuta ſupra affectum locum applicetur, aut ex plantagine, rubi foliis, virga paſtoris, et polygono, ac roſis parato decocto fotus fiant, fieri quoque poterit atque adhiberi cataplaſma ex foliis roſarum, ac cydoniis in vino adſtringenti, vel aqua pluviali decoctis, acacia, et croco additis. Collyrium etiam conficitur ſic. Recipe *Aloës lotae*, *pompholygis praeparatae*, *ſarcocollae nutritae ana* ſcriptulum dimidium, *ſpicae nardi*, *croci ana* grana quinque, *ſtimmeos ſeu ſtibeos uſti et abluti* (quod antimonium vocant) ſcriptulum unum, *cum cremore tragacanthi*, *aut foenugraeci*, *fiat collyrium, et utere.* Aut omphacitidas gallas tere, balauſtium, et cytinos ac roſarum flores, et cum ſucco polygoni, aut virgae paſtoris, foliorum olivae, aut roſarum utitor. Et ſi inflammatio fuerit, mitioribus uten-

utendum erit medicamentis ſemper, ac ſimul cum ovo recenti ea infundentur. Nam incipiente morbo inflammatio et dolores infeſtant, ac proinde curationis ratio, quae inflammationibus oculorum convenit adhibenda. Itaque ſecundum iuniores album ovi inſtillandum, foenugraeci decoctum adhibendum cum aqua mulſa. Inclinantibus doloribus farina fabacea cum ſemine lini aqua ſubacta emplaſtri forma admovetur. Quae ſtaphylomata reſpuunt curationem dictam per medicamenta, ea curanda ſunt chirurgia, ut moderatum aegri decorem conciliemus, non ut viſum abolitum reſtituamus. Quae quomodo adminiſtrari debeat, *Aëtius* et *Celſus* fuſiſſime docuerunt.

CAPVT XXXIV.

De dilatatione pupillae.

Μυδρία-σις unde dicta. Pupillae effuſionem ac dilatationem μυδρίασιν graeci vocant, ἀπὸ τȣ͂ ἀμυδρῶς ὁρᾷν, quod eſt obſcure et exiliter videre: vel ἀπὸ τȣ͂ μυδᾷν, τȣτέςιν, ὑγραίνεσθαι, quod pupilla ſuperfluo redundet humore.

Πλατυκορία. Eadem affectio πλατυκορία nuncupatur. In eaque rhagoidis ſeu uviformis tunicae foramen, quod pupillam appellant, ſi dilatatum et ampliatum eſt, ſive iam ab ortu, ſive ex morbo, ea dilatatio ſemper viſui obeſt: ut quae videndi ſpiritum univerſe diffundi ac diſſipari ſinit.

Pars affecta. Cum itaque perpetuo viſionem laedat mydriaſis, in ea oculus laeditur non totus, ſed ſecundum pupillam, quae a naturali ſtatu receſſit, et cum a naturali colore nihil evariet, multo tamen quam conſuevit latior eſt atque effuſior, ut aliquando ad iridis circulum pertingat: ut nonnunquam ab ictu valido oculi viſum eſt contigiſſe.

Affectus quis. Eſtque morbus in genere conformationis, quoniam immodice pupilla dilatatur, et quantitatem naturalem evariat. Nam cavitates ſive obſtruantur, ſive immodice pateant, et a naturali mediocritate ſecundum exceſſum recedant, ad conformationem pertinent.

Cauſa

Cauſa huius eſt humorum influxus ſive acervatim, ſive paulatim factus, a quibus rhagoides tunica diſtenditur, et pupilla diffunditur ac dilatatur: aciesque eius hebeſcit. Quod manifeſtius exprimunt alii, qui pupillam dilatari aiunt nimia humiditate occurrente, uveamque membranam relaxante. Arabes aliam cauſam afferunt, deſiccationem utique uvalis tunicae, a qua et interdum pupillae dilatatio excitatur: exemplo coriorum perforatorum: quae cum exſiccantur, illorum foramina dilatantur. Sed haec minus contingit, minusque curatur: in eaque rhagoides ut ſimilaris pars tenditur, non humectata, ut inſtrumentum. Fit quoque pupillae dilatatio a vulnere, et ea repente accidit. Fit et a flatibus, ut volunt recentiores. *Cauſa.*

Id mali viſui expoſitum eſt. Quare aliis notis non eget. Sed pro receſſus quantitate ac dilatatione, quandoque in totum viſus impeditur. Interdum vident aegri, verum obſcure, et quae videntur ab ipſis, omnia minora quam ſint putantur eſſe, propter viſilis ſpiritus diſperſionem: et quia ipſam pupillam univerſus ſpiritus implere non ſufficit: unde ipſum diffundi diſſiparique neceſſe eſt. Ac quia viſio ab oculo procedens diſpergitur, et circulos maiores quam per bonam valetudinem ad aequam diſtantiam efficit, proinde amplitudo circuli cum ſuperficie corporis menſurata eandem ſuperat. *Signa.*

Progno-ſtica. Si naturalis eſt pupillae amplitudo, omnino incurabilis exiſtit: ſi non naturalis, aegre curabilis. Nam ubi tunica uviformis ſemel diſtenta fuerit, induratur, nec facile contrahi poteſt, reſtitutionique inepta permanet. Non multum a reſolutione pupillae diſtat. Accidit praeſertim pueris propter tunicarum mollitiem atque imbecillitatem: ſed et iis, qui natura nigros oculos habent, quia magnis ſunt pupillis, ideoque in hanc affectionem prompte incidunt. Si repente a cauſa quadam violenta fiat, ut vulnere, tunc diſrumpitur extremitas rhagoidis, qua parte rugata eſt, circa iridem, et non curatur. Sat eſt ſi vulnus ſanetur.

Victus ratio. Si curari poteſt, pro eius curatione attenuante victus ratione utendum eſt, et exſiccante. Ea ſit etiam ventri commoda: vino uſque ad exactam ſanitatem prorſus abſtinendum, et balneo, aut ſaltem balnei rarior uſus ſit. Et ubi aeger ad balneum acceſſerit, capitis lotioni parcendum eſt. Deambulationes lentae ac plurimae leves ac longae in obſcuro loco factae conducunt. Similiter infernarum partium frictionibus, materia ſemper deorſum trahenda eſt. Si adfuerit plenitudo, vena ſecetur humeralis vel media: aut purgantia pro ratione humoris redundantis inſtituenda ſunt. Quanquam ea nec pluribus vicibus exhibenda, nec vehementer purgantia eſſe debent. Quae ſi fieri nequeunt, venas in angulis oculorum dividere oportet: deinde cucurbitulas ſine ſcarificatu

catu occipitio admovere, et marina aqua frontem et oculos perfundere, hyeme quidem tepida, ſed aeſtate frigida. Tota etiam facies in aquam mittatur, oculis per tempus quoddam apertis. Quod ſi marina aqua non adſit, parum ſalis aquae miſceatur: aut poſca aquoſa aſſumatur.

Topica. Oculo enim admovenda ſunt exſiccantia, quae non valde calefaciant, neque refrigerent ſupra modum. Medicamenta itaque ſupra locum affectum ſint ſubadſtringentia, ut roſa, crocus, thuris cortex, ſpica nardi, pompholyx, ſpodium, acacia. Alioqui quae valde acria ſunt, humorum copiam attrahunt, diſtenduntque membranam, et latiorem pupillam efficiunt, Si vero vehementer adſtringant, et immodice frigefaciant, membranas indurabunt, ampliuſque contrahent, et coarctabunt. In ſumma quaecunque citra aſpritudinem adſtringunt, atque repellunt, exſiccantve, uſurpentur: de quibus eſt collyrium ex thure, et alia, quae iam dicta ſunt: et ex his varia remedia componantur.

Curatio dilatationis pupillae a flatibus. Si eſt dilatatio pupillae a flatibus, et ſenſim fiat, ſunt evacuandi et diſcutiendi flatus: tum qui in toto corpore, tum qui in oculo geniti ſunt. Quare topicis diſcutientibus addenda ſunt hic quoque aliqua adſtringentia, quae robur addant; ut ſi fiat decoctum ad fotum ex ſemine foeniculi, rutae, anethi, quibus addantur flores roſarum, rubi, myrti, et hyperici, eaque decoctio fieri pot-

 eſt

eſt in aqua peculi roſarum, vel myrti. Poſt haec etiam fiat collyrium ſpiſſum ex acacia, hypociſtide, tutia, ſanguine draconis, inſpiſſando cum pauco vino. Hoc poterit praecavere et curare dilatationem: quae ſi iam facta ſit, nunquam, vel difficillime in ſtatum ſuum redibit; quod pars illa rugata ſuam contractionem amiſit, ob diſtenſionem internam. Si repente fiat, ut a vulnere, tantum tentabimus in principio, ne dilatetur magis fluxu ſanguinis copioſi. Quod fit venae ſectione, derivatione, et medicamentis adſtringentibus repellendo, et corroborando.

CAPVT XXXV.

De Tabe pupillae.

Pupillae ſeu foraminis rhagoidis imminutionem graeci φθίσιν, latini tabem pupillae, vulgus medicorum conſtrictionem pupillae nominat.

Tabes pupillae quid. Id mali eſt quo pupilla fit anguſtior, obſcurior, atque rugoſior. Differt autem ab oculi macie ſeu atrophia, quod in hac totus oculi bulbus, minor anguſtiorque efficitur.

Quae pars afficitur. Quis affectus. In ea igitur affectione oculus ſecundum pupillam laborat, cornea nihil affecta, et ad malam conformationem in genere reducitur, in ſpecie vero ad cavitatem ſeu viam, pupilla

pupilla in ſeipſam concidente, et propterea minori reddita, ſeu imminuta.

Cauſa eius eſt denſatio, ſeu potius ſiccitas, et corrugatio: (Hinc eſt, quod magna ex parte periculoſas imbecillitates ab inanitione et vehementiſſimis capitis doloribus comitatur.) ut ſi humores minuantur, et plus iuſto exſiccentur, propter aliquam cauſam exſiccantem et adſtringentem. Fit etiam ab humore relaxante, cum ea ab humore perfuſa ut ſimilaris pars humectatur. Quando enim ut inſtrumentalis humectata eſt, tum potius pupillae fit dilatatio, ut ſuperiori capite oſtenſum eſt. Ne videlicet quis opinetur ab eadem cauſa eodemque affectu rhagoidis tunicae excitari contraria vitia, pupillae dilatationem, et diminutionem. Ampliationis enim cauſa eſt coniuncta, tenſio rhagoidis: imminutionis vero ſeu parvitatis, eiusdem rhagoidis relaxatio. Praeterea ex *Galeno* quoque pupilla imminuitur vitio humoris albuginei, cuius pars aliqua vacuata ſit, ex vulnere utique aut alia quapiam cauſa. Tum rhagoides vacuato interno eius loco, internaque eius portione exſiccata in ſe concidens, contrahitur, rugatur, atque idcirco pupillam imminuit. Quia igitur pupillae parvitas vitioſos affectus dictos ſequitur, ſeu quia denſata tunica eſt, ſeu quia redundanti humore infuſa, neceſſario oculus deterius cernit, non propter pupillae anguſtiam. Alioqui ad viſus aciem pupillae anguſtia conferre videretur. Quemadmodum *Cauſa.*

ſi contracta ac rugata eadem tunica ex albuginei humoris defectu in ſeipſam concidat, ſiccior efficitur cryſtallinus ex defectu albuginei, a quo largiter imbuebatur, et rhagoides in ſe concidens ſpatium, quod inter ipſam et cryſtallinum intereſt, anguſtius efficit, ſicque cogitur cryſtallinus humor parvo interſtitio cum externo ſplendore commercium habere, eumque ſine offenſa ſuſtinere non poteſt: carens uno ex munimentis, humore videlicet tenui, qui cum aderat, una ex cauſis erat, propter quam ſine offenſa cryſtallinus humor ſplendorem ſuſtinebat. Reddito igitur minori humore iam dicto ſub ea contento, non amplius protenſa eſt tunica ac diſtenta. Id ipſum etiam evenit, ſi ad pupillam ſpiritus parcior affluat, et propterea corrugetur: ut in ſenioribus ac annoſiſſimis videre licet, quanquam et ipſis rugoſa ſit propter ſenectae imbecillitatem corniformis tunica, ut propterea male, aut non prorſus videant, pupilla non imminuta. Ex quibus conſtat ſpatium omne, quod eſt poſt humorem cryſtallinum, ſpiritu ſimul et humore tenui aſſidue repleri oportere, et quod in caeteris partibus humor, in ipſa vero potiſſimum pupilla ſpiritus ineſt plurimus.

Signa. Hic affectus cognitu facilis eſt, neminemque latet: quandoquidem ſanus oculus, qui in propinquo eſt, aegri vitium prodit. Propterea quae videntur, apparent maiora quam ſint: quod praeter pupillae anguſtiam, ſpiritus cogatur ac denſetur: vel quoniam viſionum

num ab oculo prodeuntium poſt pupillae conſtrictionem ſuperficies ad parem diſtantiam minor eſt: ac proinde maiora quam ante, et quam vere ſint, apparent.

Parvitas pupillae naturalis ſemper bona eſt, ſiquidem in minori pupilla colligitur ſpiritus, conſtringitur, ac denſatur. Si morbi vitio minor ſit reddita, multo deterior efficitur, quam mediocris, quoniam vitioſos ſequitur affectus, eoque maxime inſanabilis eſt, ſi ex tenuis humoris defectu gignatur: minus autem noxia, ſi propter uviformis humorem minor reddita ſit pupilla. Nam difficilius eſt ſimilari cuivis particulae cum ſiccata eſt humiditatem reſtituere, quam eam cum humectata eſt ſiccare. *Progno-ſtica.*

Igitur ſi ex ſiccitate cerebri et animalis ſpiritus defectu tabes pupillae contracta eſt, curationem mydriaſi contrariam expoſtulat. Quare victus optimi ſucci eſſe debet, et ſorbilis ex carnium iuribus. Vinum ſit fulvum, et odoratum: aut nigrum, dulce. Somnus cibum excipiat etiam meridianus. Balnea conveniunt ex aqua dulci, et capitis ex calida perfuſio. Supernas partes exerceant: humeros ac manus cum ſpiritus et reſpirationis detentione. Iuvat et exufflare et inflare buccas: caput ac facies confricentur diligenter, extremiſque digitis oculi contrectentur. Eadem facies calida proluatur. His convenit etiam maxime a coitu ac fletu abſtinere. Caput poſt frictionem oleo irino inungatur. Deinde palpebris diductis acriori medica- *Curatio.*

medicamento humiditatem attrahente oculus ſublinatur. Ad id recipe *Ammoniaci* ſcriptula duo, *aloës* drachmam unam, *aeruginis aeris* ſcriptulum unum, *croci* drachmam dimidiam. Ex placitis noſtrorum, ſi a ſiccitate vel conſumptione humoris fiat pupillae diminutio, non poteſt niſi longiori tempore reſtitui: quod fiet bene alendo corpus et fovendo oculum aqua tepida, cui parum vini adiiciatur. Parentur quoque collyria ex mucaginibus et axungiis, ut ex mucagine ſeminis lini, et axungia anſeris, vel anatis, quae palpebris applicentur. Tale eſt hoc: Recipe *Pomatae* unicam unam, *mucaginis ſeminis lini extractae cum aqua violarum* drachmas tres, *axungiae anſeris vel anatis* drachmas duas: *incorporentur ſimul, et fiat ad formam linimenti: applicetur palpebris.* Si vero humiditate uviformem relaxante tabes oculi fiat, adhibeantur medicamenta, quae vim digerendi ac exſiccandi citra morſum habeant: expeditque fovere oculos decocto foenugraeci. Item quae praecedenti capite de pupillae ampliatione dicta ſunt, in hunc locum revocentur.

CAPVT

CAPVT XXXVI.

De Suffuſione.

Nominum ratio.

Iam vero tranſeundum nobis eſt ad eam affectionem, quae iuxta ipſam quoque pupillam oritur, et graecis ὑπόχυσις vel ὑπόχυμα dicitur, latinis ſuffuſio: Arabibus et vulgo medicorum imaginatio, aqua, gutta, cataracta nominatur, eorumque nominum apud illos ratio diverſa eſt. Imaginatio enim eſt tanquam ſuffuſionis principium, in quo videri imaginantur aegri, quod vere non eſt. Aqua vero et gutta vocatur, dum in aquae modum et guttae ſuffuſio ſe habet. Nam ſi currit, et in compreſſione digiti diſpergitur, aqua dicitur. Dum firmari incipit, gutta; dum firmata eſt, cataracta.

Cataracta.

Quae appellatio poſtrema aquam deſcendentem ſignificat: quia exiſtimarunt per aquae defluxum in oculum ſuffuſionem generari, unde et aquam deſcendentem hunc morbum nominarunt. De nominibus plus ſatis.

Suffuſio quid.

Quod ad rem ipſam attinet, ſuffuſio eſt παρέγχυσις ſeu affuſio, vel quaſi σύστασις, id eſt conſiſtentia, et concretio quaedam humorum circa pupillam congelatorum; quae ubi perfecta fuerit, viſum impedit. Per affuſionem enim apte deſcribitur, dum ἐν τῷ γίγνεσθαι, ſeu dum fit, conſideratur: per con-

concretionem vero, dum iam facta et confirmata eſt.

Pars affecta. Verum cum ſuffuſio impediat viſionem, oculum in ea affectum eſſe minime dubitandum eſt, et proprie iuxta pupillam, ſeu inter cryſtallinum humorem et tunicam corniformem.

Affectus quis. Et cum per ſe primo functionem ſeu τό ἰδεῖν laedat, morbus dicendus eſt: iſque in compoſitione, ac proprie in numero excedente, non deficiente: connumeraturque inter morbos, qui praeter naturam ſunt toto genere. Morbus etiam in via dici poteſt a craſſo humore factus, qui partem eam, quae eſt inter corneam et cryſtalloidem, occupat. Non deſunt tamen, qui ſymptoma eſſe velint, putentque pertinere in principio eius atque augmento ad corruptam actionem viſivae facultatis, cum videntur oculis obverſari, quae non debent, ut poſtea dicetur. In ſtatu vero cum ex toto viſio perierit, ad actionem ablatam viſus referunt. Humor enim dictus glaciei modo concreſcit, et viſum aut omnino impedit, aut rerum viſionem confundit, ita ut non ſatis diſtinguere poſſit earundem colorem, figuras ac magnitudines.

Cauſa. Id autem ſymptoma morbum organicum in via, ſeu obſtructionem a materia vaporoſa aut humorali conſequetur. Eſt igitur fere huius mali cauſa frigidus, craſſus, ſeu lentus humor iuxta pupillam (ut ex dictis conſtat) concretus. (Licet aliquando humor ſeroſior ſit

ſit, ut volunt alii, in oculo propter eiuſdem imbecillitatem collectus.) Ibi ſitus impedit, ne cryſtallinus humor, qui ſolus a coloribus alteratur, res oculis obiectas praeterquam ſeipſum admittat: ſimulque pupillam obſcurat.

Diſcrimen inter ſuffuſionem et glaucoma.

Quanquam diſcrepat ab ea alteratione quam γλαύκωμα graeci vocant, quae eſt alteratio cryſtallini humoris in glaucum humorem converſi ab humiditate quadam intra ipſum contenta. Quamvis et aliud eſt diſcrimen, quod ſuffuſione laborantes multam aut paucam lucem videant: Glaucomate autem vel amauroſi affecti nullam prorſus lucem ferant. Aliis cauſa ſuffuſionis eſſe traditur non modo humor aliquis, ſed et vapor, qui cryſtalloidi effunditur. Humor per venulas tunicarum effunditur in aquoſum humorem ſub cornea: quia oculi humores venis, arteriis, et nervis carent. Vapor autem ſpiritui commixtus per nervum opticum adfertur, et quod parva ſimilitudine ad aliud accedit, quia id ipſum putatur eſſe ſaepe, quae obverſantur, culices, muſcae, et alia id genus eſſe putantur, foriſque occurrere. Vnde muſcas veluti praetervolantes manu abigimus. Sed ut ad communem magis cauſam revertamur, ſi id craſſum corpus in rhagoidis foramine exiſtens totum foramen occupat, utique hominem videre prohibet; ſi non totum foramen obtenebratum eſt, ſed aliqua pars eius pura ſuperſit, per illam quae extrinſecus ſunt, ſingula per ſe

ſola

ſola nihilo deterius, quam antea videbuntur, non tamen ſimiliter, ut antea uno tempore multa, eo quod anguſtior quam prius factus ſit viſus conus. At ſi in pupillae centro exigua ſuffuſio conſtiterit, reliquis quae circa ſunt partibus puris exiſtentibus, omnia iis, qui ſic affecti ſunt veluti feneſtras habere videntur. Verum ſi divulſa, nec inter ſe coniuncta fuerint craſſa corpora, quae iuxta pupillam conſiſtunt, fluitentque in tenui ſeu aqueo humore, iis qui ſic ſe habent tanquam culices foris obverſari putantur. Saepenumero ex craſſioris quoque humoris conſiſtentia, tanquam aliquod idolum ſibi appareat, imaginantur. Eiusmodi autem idoli imaginatio plerumque incidit, poſtquam a ſomno ſurgunt, potiſſimum pueris, et iis, qui pluſculum biberunt, aut alias capite oppleto ſunt. *Galenus* vero huiuſmodi ſymptomata refert ad tenuis ſeu albuginei humoris, qui eſt in oculo, permutatam eſſentiam et colorem. Suffuſionis enim cauſam putat eſſe craſſitudinem tenuis humoris, qui pupillae meatum intercipit, ne poſſit communicare radius externus cum cryſtallino humore. (Tenuis is humor albugineus a quibuſdam medicis dictus eſt, inter rhagoidem et cryſtallinum humorem, quo cryſtallinus humor partim fovetur, partim munitur, ut lux refringatur, ne cryſtallinum laedat.) Praecluſa itaque via ſeu pupillae foramine, (quae via eſt ſpiritus animalis,) aut etiam radiorum, qui a rebus externis ad videndi

dendi facultatem importantur,) quia humor ille albugineus longe craſſior ſeipſo factus eſt, ſuffuſio oritur, et cum craſſior eſt, viſus in totum adimitur. Si parte aliqua naturaliter habet, in multis obiectis unum aut alterum cernitur, reliqua non videntur. Si qua parte centrum pupillae eſt, omnia feneſtrata et perforata apparent: ſi partibus aliis craſſus, aliis purus, varia ſimulacra obverſantur, ut culex, muſca, et id genus. Et haec quidem ex *Galeno*. Accidit et ſuffuſio (ut alias cauſas tangamus,) potiſſimum ex perfrictione et imbecillitate ſpiritus viſorii, eoque ſenes, et longo morbo confectos invadit. Nam ex frigiditate et craſſitudine humorum ac ſpirituum, id mali affertur. Fit etiam ex vomitu violentius concitato. Praeterea ſaepe naſcitur primario cerebri vitio, cum ex cerebro per nervum opticum decumbit humor inter corneam et rhagoidem ad pupillae foramen, ut oſtenſum eſt. Tumque antecedunt capitis dolores et imbecillitates, catarrhi, et lachrymarum effluxus. Aut quia concreſcit humor aqueus ſenio, aut febre, aut epilepſia, aut melancholia, aut gravi aliquo affectu, qui praeceſſit, aut commixtus eſt,

Suffuſio per conſenſum.

Saepe etiam fit conſortio ſtomachi, ut in vomituris vomitione critica, et in ardentium febrium vigore, ac phrenitide per conſenſum cum cerebro: de quibus paulo poſt agemus pluribus.

Signa.

Porro ſuffuſio his notis dignoſcitur. Viſio paulatim hebeſcit, primumque obverſa-

ri videntur oculis quaſi puſilli culices, vel muſcae, vel nubeculae, vel alia lucentia caliginoſaque rerum ſimulacra, incerto motu huc illuc acta: interdum veluti feſtucae, tenuia quaedam filamenta, aut telae aranearum offeruntur. Aliis lucernam intuentibus, cingere eam tanquam circuli quidam obſcuriores videntur. Poſt haec pupilla turbida eſſe incipit, et tenebroſa, et male ſerena. Denique pro ſuffuſionis ob pupillam figura variae offeruntur imagines. Tantiſper autem haec interpoſito tempore creſcunt, donec craſſeſcente materia totus aliquis caecus fiat. Et pupilla quidem pura apparet iis, qui negligentius conſiderant: poſtea colorem maris refert, aut plumbi: ubi perfecta eſt, colorem ad albedinem mutat, aut glaucum, et omnino non translucet, plures enim ſunt ſuffuſionis colores: quaedam aërem aſſimilant, aliquae vitrum referunt, aliae albicantes ſunt, aliae ad caeruleum mutantur, aliae glauceſcunt. Omnes tamen ſuffuſione laborantes lucem vident, aut paucam, aut multam, ut ſupra ex *Paulo* relatum eſt. His vero notis diſtinguitur ſuffuſio per eſſentiam ab ea, quae fit per conſenſum, quod in ea, quae conſenſu fit per intervalla, viſa quaedam viſis proprie ſuffuſorum ſimilia obverſantur ob oculos: idque vel a bilioſo humore e ventriculo vapore ad oculos ſublato, vel a cerebro fumis ab humore uſto delatis per venas et arterias cum ſpiritu, ut in phrenitide ac febribus ardentibus;

bus; vel a toto corpore, ut inſtante criſi. Per conſenſum etiam fieri indicant haec, ſi non in altero tantum oculo incipiat, perpetua non ſit, poſt cruditatem augeatur, pupilla non obſcuratur, criſis inſtat per ſanguinis fluorem e naribus, febris viget. Contraria oculum primario affici demonſtrant. Verae enim ſuffuſiones, neque in utroque oculorum, neque ſimiliter incipiunt: et ſi tribus, quatuorve, aut pluribus menſibus tranſactis oculorum pupillae purae ac nitidae apparent, a ventriculo procedunt viſa. Quin et ſi aeger moleſtetur viſis, et dixerit mordentem aliquem humorem in ore ventriculi ſentire ſe, atque reiecto humore mitigata fuiſſe ſymptomata. Praeterea haec ſuffuſio fit per circuitus, ſeu paroxyſmos. Diſtinguitur et temporibus vera ſuffuſio. Nam in principio veluti fumus eſt: quem ſi acu delere velis, divulſus recurret; aut in tenues particulas diſſectus, viſum gravius offendet, multiplicia obiecta pro uno repraeſentans. Sub ſtatum concreſcit in nebulam, tumque fere ſine dolore acu dimovetur a pupilla. Vbi obduruit, acu ſi pungatur, tunicam ſimul adducit ac lacerat; unde periculum cum dolore maximo conſequitur. Quibus autem indiciis ea, quae iam concrevit ſuffuſio, diſtinguitur ab ea, quae nondum confirmata eſt, ita diſcernendum venit. Oculo aperto perattente ſuffuſionem contemplari oportet. In his quibus humor coaluit nondum, fuſio quaedam ex digiti impreſſione

 obori-

oboritur, ac primum latior apparet, rurſus in ſuam figuram et magnitudinem recurrit. At in confirmatis ſuffuſionibus nulla immutatio nec latitudinis nec figurae ex impreſſura evenit. Si ferri, aut marinae aquae, aut plumbi colorem ſuffuſio habet, moderate coaluit, et ad eductionem idonea redditur. Si gypſo aut grandini ſimilis color ſuffuſionis eſt, plurimum et ſupra modum concrevit. Quibus etiam altero oculo conniventibus, alterius pupillam dilatari contingit, iis, ſi compunctio adminiſtretur, recipiendi viſus fiducia eſt. Quibus non dilatatur, horum nemo revidit unquam, neque ſi minimo cum dolore ac commodiſſime adminiſtrata eſt compunctio. De his alii ſcripſerunt in hunc modum: Si id, quod accreſcit, perfrictum deducitur, et ſic manens iterum non contrahitur, tum ſi aeger quoque viſione non caret penitus, ſed quaedam etiamnum rerum ſimulacra cernit, itemque ſi malum nondum tertium, vel quartum, vel quintum annum ſuperavit, ſcire licet id nimis recens eſſe, et acui inidoneum. Propter vetuſtatem autem reluctatur curationi, ſemelque ablatum protinus recurrit, quod clauſo oculorum altero nullis aut compreſſionibus aut perfrictionibus dilatatur, ſimulque omnem ſemel viſum abſtulit. Caeterum id tuto curari poteſt, quod ubi perfricatur, deducitur, iterumque rediens iungitur, coloremque exhibet obſcure album. Nam quod nigrum, vel lividum, vel vehemen-

menter flavum eſt, id neque medicina, neque acu curari poteſt.

Quod reliquum eſt, ſuffuſio iam incipiens digeritur. Vbi vero diu conſtitit, digeri nullo pacto poteſt. Ergo antequam conſiſtat, ſuffuſione tentatis ſuccurrendum eſt. Omnes incurabiles ſunt ſuffuſiones, quae glaucеſcunt, cum eae fiant ab humore iuxta pupillam congelato et reſiccato. Et quae ſuffuſio oculis propria nihil unquam materiae concreſcentis intuentibus exhibet, ſed penitus ſerena eſt, ea perpetuam caecitatem invehit, nullumque remedio locum praebet. Ad eam demum cataractam medicina inſtituenda, in qua nulla deſideratur ratio neque concretionis, neque magnitudinis, neque loci et motus, neque ulla fontis perennis affectionis melancholicae, nec epilepſiae, aut obſtructionis nervi optici excuſatio poſſit adferri. Si praeceſſit aliquis morbus acerbior, capitis dolor, vel ictus, aut etiam ſi haec adſunt, peior ſuffuſio eſt. Aetate media facilius curatur ſuffuſio: prima et extrema difficilius. Coelo ſereno, tranquillo et temperato commodius curatur, et luna decreſcente, ut addunt aſtrologi. Coëunte vero, aut eadem plena, atque ubi eſt in ariete, vel aliis eiusmodi ſignis, curationem differunt. Vbi igitur curanda eſt, praeſcribatur victus ratio attenuans, et exſiccans. *Prognoſtica.*

Aër propterea ad calidum ſiccum declinet, qualis eſt aeſtivus, aut qui talis arte, igni, et ſuffitibus paretur, ſi deſit. Somnus *Victus ratio.*

ſit brevior conſueto. Exercitium moderatum, praecipue infernarum partium, aut eius loco frictiones earum adhibeantur. Alvi plenitudinem, ebrietatem, et literarum lectionem devitent. Quotidie ieiuno ventre caput anterius retrorſum pectine ſcalpant. Cibis utantur boni ſucci, et qui parum humectare valeant, nec non iis, qui extenuandi vim habent, ut hyſſopo, pulegio, ſatureia ſampſucho, foeniculo, betonica, ſalvia, et reliquis. Quin et ieiunium, et abſtinentia huic malo plurimum conferunt. Quod ſi die ſemel comediſſe his non ſufficit, ſaltem levius coenent. A iuſculis abſtineant, et a vino, praeſertim per totam curationem, cuius loco pro potu aquam mulſam, vel aniſi decoctum et cinnamomi bibant. Aſſa elixis meliora. Ab omnibus caput replentibus caveant: itemque a balneo (niſi quis alterius occaſionis cauſa ad lavandum cogatur:) in quo paululum inſideat, citoque exeat. Ab oleribus abſtineant, a piſcibus, a fructibus viridibus et oleaginoſis, avellanis, amygdalis, pinearum nucleis. Haec enim caput tentant, fumisque replent. Legumina quoque omnia fugienda ſunt, et potiſſimum fabae eaeque recentes potius quam ſiccae. Piperata omnia, et odorata nocent. Poſtrema menſa drageta vocata utantur ex aniſo, foeniculo, coriandro. Frequenter pedes abluere iuvat.

Medicamentorum ratio. Reliqua pars curationis eſt, uti ſanguis circa initia ex cubito extrahatur, incidaturque

que aut media, aut externa ſeu humeralis, alvo prius mollita. Fit autem venae ſectio, praecipue ſi plenitudo magna, vel inflammatio apparet, quae alias omittitur, ne per eam refrigeratum cerebrum aquas largius accumulet, ac in oculum transfundat, neve exhauriatur ſpiritus, a quo ſuffuſio diſcuti deberet. Dein humores apparantur melle roſato, oxymelite, ſyrupo ſtoechados, aut hyſſopi, cum duplo aquarum foeniculi, maioranae: et ſacculus lineus pulvere maioranae plenus oculo ac naribus admotus multum iuvat. Aquoſa materia vacuatur pilulis lucis, cocciis, ſine quibus, agarico trochiſcato, pilulis de agarico: maſtichinis, alephanginis, de hiera, aſſaieret. Saepius (inquam) materia vacuetur, ſemel, bis, ter, quater, ſi opus erit. Fiant et averſiones acribus clyſteribus, balanis, et fotibus partium extremarum per aquam calentem: atque harum ligaturis dolorificis, cucurbitulis occipitio affixis cute inciſa, ſanguine ex fronte vel naribus miſſo: item apophlegmatiſmis, vel errhinis, (ſed his rarius) phoenigmo, cauterio in coronali, vel prope aures, ſetone quem vocant cervicibus affixo e regione oculi affecti. Si natura corporis ferat, decocto aliquo ſiccante, ut guaiaci, chinae, ſarzae parillae utendum eſt. Et manus ſaepe ac diu clauſas ſi tenebis in lecto vel alibi, ut largius ſudent, et ſudorem crebro terſeris, omnia capitis et thoracis vitia materialia multum iuvat. Materiae quoque reli-

quias diſſolvunt et diſſipant partim ſumpta hora ſomni, ut cum cibi vapore vis eorum in cerebrum et oculos rapiatur: (Tales ſunt compoſitiones exſiccantes, ut theriaca vetus, mithridatium,) partim admota, corpore tamen toto atque adeo capite ipſo exquiſite vacuato. Nam haec in oculum vapores novos, et aquas largiores qua vi digerunt, etiam traherent. Caput ergo reſiccetur ſacculis, ſuffitibus, lixiviis ac pulvere capitali inſperſo ſincipiti. Et ne vapores aſcendant, praeſcribatur pulvis utendus a paſtu.

Topica. Clementiora vero collyria primo loco admoveantur, ut ſenſim oculus vehementioribus aſſueſcat: foeniculi, rutae aqua, vel ſuccus depuratus per reſidentiam, aqua ex melle deſtillata, quae mire terget albuginem ac maculas oculi et faciei, pulvis ſacchari candi, ſagapenum vino granatorum diſſolutum, vel aqua roſarum, foeniculi, mellis deſtillati, et lacte, et albo ovi, et ſaccharo cando: pulvis capitum hirundinum, urina pueri nondum polluti cum pauco foeniculo deſtillata, oſſis ſepiae pulvis oculo immiſſus. Eodem ſpectat puelli halitus, qui ieiunus foeniculum maſticarit, ab aegro oculo excipiendus. Fella his ſunt valentiora, eaque tentanda, ſed prius, quae ſunt mitia, qualia piſcium, ſuum, agnorum, gallinarum, perdicis: deinde acria, ut avium praedacearum, accipitris, aquilae, falconis. Sunt et valentia, fel tauri, fel bovis, fel apri. Collyriis ex melle, ſucco foeniculi additur aliquid fellis lenioris,

aut

aut fortioris, habita ratione mollitiei, duritiei, temperamenti oculi. Alia enim remedia pueros aut ſenes, ruſticos et urbanos, caeruleos et fulvos oculos, caeſios et nigros iuvare poſſunt. A fortioribus, ſi mordetur oculus, ſtatim ovi candido, aqua roſarum, aut lacte muliebri temperandum malum eſt. Recentiores primum fovent partem decoctione ſimili, ℞. *Seminis foenugraeci* ℥ij. *herbae foeniculi, vel ſeminis eiusdem, herbae euphraſiae ana* m. ß. *rutae tertiam partem* m. j. *fiat decoctio, in fine cuius adde florum chamaemeli, meliſſae, et folliculorum ſenae ana* ℥j. *foveatur pars*: vel fumum recipiat, aut vaporem. ℞. *Mellis optimi* ℔ j. *piperis* ʒij. *deſtilletur in alembico vitreo, et aqua ſervetur uſui, quae iniiciatur in oculum.* Ea pueris, et delicatis, et laborare incipientibus hoc morbo conducit. Collyrium. ℞. *Liquoris ſtillatitii foenugraeci* ℥ij. *liquoris ſtillatitii euphraſiae* ℥jß. *ſagapeni* ʒj. *pompholygos* ʒij. *miſce, fiat collyrium.* Item ℞. *Myrrhae et piperis partes aequales cum melle.* Si nondum abſoluta eſt ſuffuſio, ſupradictis curatur. Si eſt abſoluta, acu puncto ad angulum parvum oculo deturbetur. Sed de manus adminiſtratione plura vide apud *Paulum*, *Celſum*, et alios. Si affectus eſt per conſenſum, pituita ex ventriculo apparata purganda eſt, ſi ea vapore ſuo viſioni officit. Si bilis viſa vapore excitat, ea mox vomatur. Alioquin deiicienda potius eſt cholagogis. Deinde oculo proſpiciendum eſt.

CAPVT XXXVII.

De obſcuritate ſeu offuſcatione oculorum et eorundem hebetudine.

Amauroſis quid. Αμαύρωσις graecis, viſus obſcuritas, ſeu debilitas, ſeu offuſcatio latinis, gutta ſerena barbaris: eſt viſus obſcurus a cauſa occulta, ſeu perfectum viſus impedimentum, nullo manifeſto affectu in oculis apparente, et pupilla plane pura et incolumi. Neque enim vitium in oculi tunicis apparet, nec pupilla amplior aut adſtrictior eſt, ſed vitium eſt internum, in ipſa ſpirituum, humorum, tunicarumve alteratione, ut dicetur. In hocque affectu omnino vel magna ex parte viſus aufertur.

Αμβλυωπία quid. In qua differt ἀπὸ τῆς ἀμβλυωπίας, id eſt ab obtuſione, ſeu hebetudine, in qua minor tantum viſus notabiliter redditur. Hebetudo enim eſt quaedam videndi obſcuratio ab aliqua cauſa immanifeſta proveniens, differuntque praedictae duae affectiones ſola intenſionis ac remiſſionis ratione: communicant autem, quod utraque paulatim irrepit; interdum etiam repente ingruit.

Partes affectae. Laeditur in ea oculus, quamvis non manifeſte, idque ſecundum varias partes, ſecundum ſpiritum viſivum, aut ſecundum tunicas, aut ſecundum humores, ut dictum eſt.

Verum

Verum quovis modo generetur, ſympto- *Affectus quis.*
ma eſt in genere noxae ſenſibilis functionis viſivae, eritque ablata, ut plurimum, vel diminuta, et quodvis morbi genus intemperiem, malam compoſitionem, et ſolutionem continui conſequitur.

Cauſae enim offuſcationis ſunt (ſi paulatim *Cauſae.*
ſit) obſcuritas, craſſities, et imbecillitas ſpiritus viſivi, corrugatio et denſitas tunicae, craſſities humorum, obſtructio a craſſo et viſcoſo humore alicubi impacto, cuiuſmodi ſaepe contingunt ex longo morbo, moerore, ſenectute, aliisque praeterea cauſis omnibus. Craſſi humores et lenti, oculum et humorem cryſtallinum occupant, vel opticum nervum. Externae cauſae ſunt frequentes cruditates, crapulae, inſolatio, capitis inuſtio, refrigeratio a ventis valde refrigerantibus, multa lectio minutarum literarum a cibo, balnea et vomitiones, concubitus immoderati intempeſtivique, terrae effoſſio, quae depreſſo fit capite, et magni ponderis elevatio, ſpiritus violenta cohibitio, ut tubicinibus frequenter accidit, a quibus omnibus caput valde repletur. Praecedunt et capitis morbi, deſtillationes, lachrymarum magna effuſio. Accidit et nonnunquam obſcuritas ob vehementis capitis plagas, aut caſum e ſublimi loco, nervo viſorio reſoluto, aut contuſo, aut ob ingentem concuſſionem humorum multitudine illata, et nervum viſorium obſtruente, haecque affectio confeſtim incidit, vel eſt ſecundum viſivos duntaxat ner-

nervos, laeſio ſeu obturatio a craſſis et viſcoſis humoribus confertim in ipſum illapſis, vel eorum nervorum reſolutio.

Gutta ſerena proprie dicta. Hancque affectionem oculiſtae, et barbari proprie guttam ſerenam appellant, qua nonnulli repente obcaecantur. Eaedem ſunt cauſae hebetudinis, ſed imbecilliores. Supradictas omnes cauſas quidam in paucas conferunt. Si, inquiunt, viſus obſcuritas repente oriatur, et gravitas capitis adfuerit, dolorque ad oculorum radices pertinet, obſtructionem affectionis cauſam eſſe certum eſt. Si ſenſim acciderit, eius cauſa obſtructio non erit, ſed ſiccitas, quae viſorium ſpiritum imminuit, aut oculi tunicas condenſat, aut humores oculi exſiccat, aut nervum opticum coarctat, vel humiditas ſpiritum animalem, oculi tunicas et eiusdem humores incraſſans.

Signa. Dignoſces autem haec ſuis notis. Nam ſi aeger nihil omnino videt, vel diminute, ſed ſemper aequaliter, et uno oculo clauſo alterius pupilla non dilatatur, nullo ſcilicet in eam irruente ſpiritu, ſignum eſt ſpiritum tranſire non poſſe ad oculum per nervos opticos: aut ſi tranſeat aliquis, non ſufficere tamen ad illuſtrandum oculum: idque fiet vel vitio cerebri, vel meningum, vel nervi optici. Si vitio cerebri ſpiritum non ſuppeditantis aut corrumpentis, uti poſt longum morbum et in ſenectute, ſimul cum viſu caeteri ſenſus afficiuntur. Si in meningibus, ad oculorum radices percipietur dolor, aut gra-

gravitas: ſin minus, in nervo erit vel reſolutio, vel obſtructio, vel contortio. In contortione vident oblique: in obſtructione, ſi perfecta ſit, nihil: ſin minus, parum. (Obſtructio fit a vaporibus craſſis, non ſolum ab humoribus, ut viſum eſt in puella repente facta caeca, quae poſt iniectionem clyſteris ſtatim viſum recuperavit.) At in nervorum reſolutione tarde movebitur oculus, aut non movebitur. Si a violenta plaga in caput facta, aut ex caſu a cerebri connexu ruptus fuerit, primum oculus prominentior fit, dein cavatur et non alitur. In ſpiritibus affectiones, quae viſus offuſcationem generant, ex eorum naturali conſtitutione deprehenduntur. Debent enim moderati eſſe in ſubtilitate, craſſitie, fulgore, obſcuritate. Si praeceſſit longus morbus vel ingens moeror, indeque facta eſt humorum ac ſpirituum diſſipatio, quam veluti corrugatio oculi ſequitur, ex aegris, vel aſſidentibus audies: quemadmodum et externas cauſas ab iisdem cognoſces. Craſſi humores gravitate noſcuntur, et praecedente victus ratione.

Prognoſtica.

Paulatim offuſcatio ſi fiat, non admodum difficulter curari poteſt, ut neque hebetudo, niſi ſenioribus accidat. Nam a moderatis cauſis, et non ab immodicis ortum ducit. Verum ſi confertim ob violentas ſcilicet plagas, aut caſus ex alto, omnium mitiſſima erit ea, quae fit ex humorum copia illata propter vehementem concuſſionem, et viſivum ſpiri-

ſpiritum obturante; deinde quae a craſſis humoribus, et quae fiunt ob vulnus illatum deſcendens in partes profundas oculi, et nervum opticum, quanquam hae fere omnes nullo pacto curantur. Si enim perſeveraverit viſus obſcuritas ob aliquam obſtructionem, partes concidunt, cum ſpiritus amplius non recipiant, quae cavitates poſtea difficillime dilatantur, ut notant iuniores.

Victus ratio.

Obſcuritas ſive ſenſim, ſive confertim fiat, hac victus ratione curetur. Aër moderatus ſit, vel parum ad ſiccum vergat. Somnus quoque modicus, non diurnus. Alvus mollis et ſolubilis: quod procuretur per cibos ad id idoneos cum opus erit, iidemque ſint euchymi, facilis concoctionis, partes ſolidas humectantes, nunquam craſſefacientes, ſed potius tenuantes. Potus ſit aquae potio, mulſa, cinnamomi decoctum, guaiaci decoctum ſecundum: vinum autem fugiatur. Exerceant omnes partes infernas, et in umbroſis locis deambulent. Caveant ab aſſiduo coitu, capitis inſolatione, motu a cibo, ſicut nec ſcribant, nec legant. Balneum quoque vitent, iram, indignationes, curas pertinaces, vehementes perturbationes ac timores, praeſertim poſt cibum. Quin & aſſiduum vomitum fugiant.

Reliqua curatio.

Quod reliquum eſt, ſi repente invaſerit affectio, et corpus plenum eſt, ſecetur vena cubiti humeralis, vel media praeſens enim auxilium eſt venae ſectio. Interpoſitis aliquot diebus deinde faſcia collo circumdabitur,

tur, et conſtringetur. Poſtquam venae frontis elevatae fuerint, rurſum ſolventur, et id ſaepius, quo per ſpiritus motum humores obturati violenter concutiantur. Dein angulares ab utraque naſi parte elevatae venae ſecentur. Sanguis enim ſi mittatur a venis, quae ſunt in angulis internis oculorum, prius deligato collo, ac prius ſoluto bis aut ter, concuſſione ſanguinis, et agitatione ipſius et capitis facta, humor craſſus obſtruens paratur ad exitum. Confeſtim etiam cucurbitula occipitio affigenda eſt cum ſcarificatione. Nam contingit plerumque ſtatim incumbente adhuc cucurbitula, hominem reſpicere. Hirudines quoque temporibus admoventur, inferioresque partes perfricantur; poſtea reparatis viribus corpus totum purgare expedit per pilulas coccias, ſine quibus, lucis, ſuccis coctis et apparatis, ut capite de ſuffuſione oſtenſum eſt. Et ſi protelabitur affectio, errhinis, apophlegmatiſmis, et ſternutamentis utendum: de quibus in ſuperioribus plus ſatis. His malum ſi non cedat: praeſertim ſi eſt ex multis et craſſis ſuccis, ſinapiſmi uſus in capite non erit alienus, et cauteria occipitio commode poterunt admoveri: Collyria denique e ſtillatitiis liquoribus foeniculi, rutae, chelidonii, melle, pipere longo, aloë, pompholyge, myrrha, ammoniaco, ſale, et ſimilibus parata. Sin viſus obſcuritas ſenſim accidit: itidem ſanguinem mittemus e venis angularibus, ſi pauci ſanguinis aeger fuerit; ſin multi,

multi, ex humerali prius auferatur. Cucurbitulae infigantur, corpus purgetur per modo dicta. Caput item per errhina, et alia commemorata. Illinantur oculi primum per ſimplicia, ut mel, oleum vetus, deinde per compoſita; ut per huiusmodi collyrium: ℞. *Croci* ʒj. *myrrhae* tantundem, *piperis* g. xv. *ſpicae* ℈j. *ammoniaci* ʒj *cum ſucco foeniculi, et melle paretur.* Sed ante eius uſum adhibeatur fomentum per ſpongiam in aqua marina tinctam, aut in eam facies immittatur. Omnem vero offuſcationem omne fel ſanare creditur. Ad viſus hebetudines et ſuffuſiones incipientes valet cinis lumbricorum terreſtrium cum melle. Aliud: Mel, oleum antiquum, et ſuccus foeniculi in vaſe aeneo miſceantur, et ſerventur. Si ob ſpirituum paucitatem, aut craſſitiem eſt obſcuritas, ut poſt morbos, qui fuerunt cum magno fluore ſanguinis, aut alvi, aut ſudoris, et in ſenibus ob ſpirituum paucitatem et inſtrumentorum ſiccitatem, quae ea corrugat, in tali cauſa ſanguinem reſtituere oportet optima victus ratione, ſumendo, quae bene nutriunt, et vacant excrementis, tum vinum aqua dilutum iuvat, praeſertim album, et quod caput non tentat. Si ſiccitas hebetudinem effecerit, balneum aquae dulcis maxime ex uſu eſſe videtur. Cavendum ab auſteris et adſtringentibus omnibus ſumptis, et admotis. Caput aqua calida commode irrigatur. Oleum amygdalarum dulcium, oleum dulce in nares

res immittitur. Oculi vapore aquae dulcis foventur. Lac muliebre e mamma in oculum inſtillatur. Cinnamomum, ſemen foeniculi alimentis admiſceatur, ut ptiſanae, iuſculis. Si a ſpiritus craſſitie eſt, tunc alimentis utendum attenuantibus, et cavebimus vacuationes magnas, quae ſubſtantiam ſpirituum diſſipant. Decoctis etiam tenuantibus, incidentibus, et leviter detergentibus uti erit commodum: quorum deſcriptiones vide apud recentiores. Si ob tenebrationem humorum oculi fiat viſus obſcuritas, collyria detergentia, et quae deſcripta ſunt ad dilatationem pupillae a flatibus, erunt ex uſu: quemadmodum et ſi quod eſt vitium in cornea, ſua eſt curatio. Haec enim omnia iuſtum commentarium expoſcerent. Obſtructio a craſſis vaporibus, ut fit in iis, qui in alvo excrementa diutius retinent, et male concoquunt, frequenter curatur laxantibus, ut pilulis de hiera cum agarico, et huiusmodi.

CAPVT XXXVIII.

De Nyctalope.

Νυκτάλωψ.

Supereſt explicandum aliud oculorum vitium, quod graeci Νυκτάλωπα vocant, nocturnam caecitudinem latini. Non modo vero *νυκτάλωψ* eſt affectionis nomen, ſed et eum qui dicto affectu laborat, ſignificat: quaſi ſit *τῆς νυκτὸς ἀλαὸς*, id eſt noctu caecus, *ἀπὸ τȣ̃ λάειν*, quod videre eſt.

Luſcioſus Μύωψ.

Luſcioſum *Plinius* vocavit. Sed id nomen *μύωπι* etiam convenit, ſeu ei, qui a primo ortu oculis propius admota videt, eaque prope oculis contingit, et limis ſemicluſiſque oculis aſpicit, etiamſi parva ſint, remota vero quamvis magna videre non poteſt: et hoc vitium eſt congenitum ab imbecillitate ſpiritus viſivi, ſeu a nativitate. Νυκτάλωψ vero ex morbo talis evaſit. Luſcioſus autem qui eſt, idem et luſcitioſus et nuſcitioſus dicitur.

Nyctalopia quid.

Nyctalopia igitur eſt malum, quo homo interdiu cernit, ſole occidente obſcurius, noctu omnino nihil.

Pars quae afficitur.

Quia igitur videndi functio laeſa eſt, oculum laeſum eſſe evidens eſt.

Affectus quis.

Eſt haec affectio in genere noxae functionis animalis ſenſibilis diminutae, vel debilis, non ablatae vel depravatae.

Acci-

Acciditque propter imbecillitatem capitis, et maxime propter viſivi ſpiritus craſſitudinem, itemque reliquorum oculi humorum, ac tunicarum. Sive, ut recentiores tradunt, mali cauſa eſt craſſus humor, qui pupillam obſtruit, et album humorem incraſſat, atque viſorium ſpiritum offuſcat, ita ut non ſine magna luce ad opus ſufficiat. Idem facit imbecillitas ex frigiditate orta. Hoc autem loco dignum eſt obſervatione, quod huc a iunioribus affertur, et de quo ſuperiori capite meminimus. Spiritus debent eſſe moderati ſubtilitate, craſſitie, fulgore, obſcuritate, paucitate, multitudine, quamvis raro ſat multi eſſe poſſint. Qui ſpiritus multos, ſubtiles, et lucidos habent, atque in unum coactos, nullo aliunde impedimento accedente, hi omnium vident acutiſſime, caeteri ſunt praeter naturam. Quibus ſunt ſubtiles, pauci, lucidi, ſubtilitate facile diffluunt, paucitate reſolvuntur, ac luce maiore offenduntur. Si remota intueri nequeunt, propinqua exacte diſcernunt, obſcuriore aëre oblectantur, nec diutius legere, aut oculos in rem aliquam defixos habere poſſunt: quibus ſi accedit pupillae amplitudo, parum aberunt a caecicate; atque haec eſt cauſa μυωπίας. Si pauci ſint ſpiritus et craſſi, paucitate hebetior viſus eſt: craſſitie obſcurior, ob idque egent lumine externo, ut luſtrentur: quod nyctalopibus contingit. In quibus vero multi ſunt ſpiritus et craſſi, longius poſita melius circumſpiciunt, quia opus eſt *Cauſae.*

multa luce, proindeque intervallo longiori ad illuſtrationem. Craſſities autem a craſſiori ſanguine, aut alimento originem habet: ſaepe a vaporibus, aut humiditate cerebri. Et ſi ad maiorem angulum fiat fluxio, e ſincipite: ad minorem, e venis poſt aures atque in temporibus. In his noctu obtuſior eſt oculorum acies, tum quia ſufficienti lumine deſtituuntur: tum quia eo tempore lunae defluxu humor accreſcit. Quare plenilunio deterius habent. Si qui vero ſint, qui noctu videant clarius, id fit vel quia igneos habent oculos, vel quia ſubtiliores ſpiritus, qui craſſeſcunt nocturno aëre, et coguntur. Ex dictis colligere eſt, quaenam affectiones in ſpiritibus ex eorum naturali conſtitutione deprehendantur. Et haec quidem cauſas ſpectant.

Signa. Signis vero nihil opus eſt, cum malum aegri relatu et querimonia ſatis conſtet. Hoc idem vitium in foeminam bene reſpondentibus menſtruis non cadit.

Victus ratio. Pro curatione victus ratio tota attenuatoria et exſiccans praecipienda eſt. Vitanda omnia craſſefacientia. Circa initia a vino abſtinendum. Membrorum inferiorum frictio, et deambulatio conveniunt. Caput pectine retrorſum ſcalpere, et faciem vino abluere, utile eſt. Poſtrema menſa coriandrorum ſemen, aniſi, foeniculi exhibeatur. Si aeger boni habitus fuerit, ſecetur vena cubiti externa: dein venae, quae ſunt in oculorum angulis externis. Sanguis enim trahen-

hendus eſt, ſi videatur in capite redundare, ex venarum inflatione cucurbitulae etiam adhibendae. Purgentur poſtea medicamentis idoneis, ut pilulis cocciis, lucis, et huiusmodi, ſi vitioſis abundent ſuccis. Clyſteribus item alvus inaniatur. Quibus peractis, apophlegmatiſmis, errhinis, ptarmicis utendum, e quibus maſticatoria magis conveniunt ex pyrethro, cubebis, ſemine foeniculi: errhina vero minus. Purgationes per medicamenta ſaepius repetantur, ſi malum contumax erit: quibus optimum eſt addere caſtoreum, et ſcammonium. Hoc enim quanquam per ſe bilem trahit, quoties tamen pituitoſis adduntur tenuantia, incidentia, vel liquefacientia bilioſa, pituitam etiam purgare creduntur.

Oculi vero illinendi ſunt melle deſpumato, *Topica.* quo iniecto ad ipſum continendum oculi claudantur, vel oleo vetuſtiſſimo ſimiliter illinantur: vel aluminis partibus duabus, ſalis ammoniaci parte una trita cum melle, vel lacte muliebri. Fel quoque hirci, vel caprae illini debet. Similiter et ſanies iecoris hircini, excepta dum aſſatur. Idem iecur, aut caprillum comeditur: fel etiam lucii, perdicis, et ſimilium. Conveniunt et quae cicatrices, vel aſpritudines curant. Fit et fotus ex chelidonia, ruta, ſummitatibus foeniculi, ſeminis ſeſeleos, et foenugraeci. Contrarius affectus eſt oculorum, in quibus multum tenuatur ſpiritus, et tunicae rareſiunt, et propterea ſpiritus diſſipatur, ac viſus

ſus obſcuratur, noctu vero colligitur ac ſenſum movet. Sed hic affectus rarus eſt, in eoque robur addendum eſt oculis.

CAPVT XXXIX.

De Aegilope.

Aegilops quid. Αἰγίλωψ, καὶ αἰγιλώπη, καὶ αἰγιλώπιον graecis, aegilops pariter latinis dictus, affectus eſt, qui inter maiorem oculi angulum ac naſum oritur: eſtque parvum quoddam abſceſſui ſimile tuberculum inter naſi os et magnum oculi angulum ortum: ac ſaepe rumpitur in angulum. Priuſquam rumpatur in ulcus, *Paulo* anchilops vocatur: eo in ulcus verſo aegilops. Quanquam e recentioribus quidam aliter ſentiunt, cum aiunt aegilopa inflammationem eſſe in angulo magno oculi: cum vero poſt ſuppurationem in abſceſſum migraverit, anchilopa dici.

Pars affecta. Pars affecta ſenſui exponitur, ut ex deſcriptione patet.

Affectus. Affectus ipſe morbus eſt in compoſitione primo, in magnitudine ſcilicet, et proprie in exceſſu: cum quo intemperies, et ſoluta continuitas complicatur. Eo diſrupto morbus erit in ſoluta continuitate, cum de genere ulcerum ſit.

Cauſae. Veteres dixerunt progigni a vitioſis ſuccis ad praedictam partem delatis, nempe aut

a

a toto, aut a partibus quibuſdam translatis. Sed recentioribus aegilopis cauſa eſt tenuis bilioſuſque ſanguis per temporum, frontis, facieique venas eo inſiliens, ſicque venam illic conſpicuam exedens et corrumpens, ut ſanguis in id ſpatium ſub cutem effuſus phlegmonem pariat: qua rupta exulcerataque cute, abſceſſus apparebit: e quo pus per ulcuſculum manat. Cuiuſmodi tuberculum in fiſtulam lachrymalem vertitur. Fit etiam tumor ille a lachrymis retentis.

Signa. Pars ipſa quaſi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor ſummus viget, iſque lancinans, nonnunquam exeſo oſſe uſque ad nares penetrat, atque interdum naturam carcinomatis induit. Intentae in eo venae ſunt, color pallet, cutis dura eſt, et levi tactu irritatur: inflammationemque in eas partes, quae coniunctae ſunt, evocat, ipſique oculo propter viciniam frequenter eam accerſit per naturale foramen, quod in oculo habetur.

Prognoſtica. Hoc tuberculum nonnunquam fiſtulam parvam aperit, ut dictum eſt, per quam pituita aſſidue diſtillat, idque aſſidue male habet oculum. Affectio haec aegre curabilis eſt propter corporum tenuitatem, et ſubiecti oſſis putredinem ſeu corruptionem. Ex his eos, qui quaſi carcinoma habent, curare periculoſum eſt: eos vero quibus ad nares tendit, ſupervacuum, neque enim ſaneſcunt. At quibus in angulo eſt, poteſt adhiberi curatio, quae quanto angulo propius id fora-

men eſt, tanto difficilior eſt, quoniam perangustum eſt in quo verſari manus poſſit, praeterquam quod ab acribus medicamentis phlegmone augetur, et multa liquida pharmaca non tolerat locus, et neceſſario ex eis aliquid influit in oculum, neque adhaerere huiuſmodi queunt citra obligationem, quae totum oculum complectatur. Hanc vero impoſſibile eſt aliquem perferre tot diebus, quot ad mali curationem requiruntur.

Curatio. Incipiente igitur inflammatione, victus ratio idonea inſtituatur. Et pro averſione eius quod influit, incidatur humeralis in cubito lateris eiuſdem: frictiones et vincula, aliaeque averſiones adminiſtrentur. Redundantes etiam ſucci vitioſi medicamento leniente purgentur. Quo tempore medicamenta repellentia circa partem affectam adhiberi poſſunt: dein ad diſcuſſoria medicamenta citra mordacitatem veniendum. In quem uſum probe facit medicamentum ex glaucio, et croco, una cum parietariae ſucco. Hoc medicamento curantur incipientes aegilopes, et nondum in pus converſi prohibiti ſunt ſaepe, ne in ſuppurationem verterentur. Praeterea alica in aceto trita et probe cocta non ſolum incipientes et in pus mutatos perſanat, rumpitque, et ad os uſque deſcendit. Ruta cum lixivio quod primo diſtillaverit contrita, cocta, et impoſita, egregie huic malo medetur. Cochleae cum teſtis ſuis tritae imponuntur: interdum aloë vel myrrha admixta. Hoc enim valde deſiccat.

ſiccat. Thus quoque cum ſtercore columbino recenti impoſitum iuvat. Haec quidem a veteribus probata ſunt.

Secundum recentiores.

Sed alia curandi methodus iunioribus eſt uſurpata. Si parvus eſt hic tumor, et ſenſim fit, negligitur, niſi tum per defluxionem fit, et dolorem excitat. Sed ſi fiat ſine dolore, ſive inflammatione, purgatio tum ſufficit: et aliqua digerentia ſupra tumorem appoſita, ut emplaſtrum divinum, caeroneum, diapalma, et ſimilia diſcutientia. Sin per defluxionem repente fiat, tumor maior eſt, et cum dolore, mittitur ſanguis, et parti adhibentur repellentia, quae in cantho, et ſupra buccas et maxillam inferiorem uſque ad aures extendantur, per eas enim partes materia defluit. Cucurbitulae etiam ſupra iugulares venas apponantur. Si dolor urget, ſedetur pomo cocto in lacte, vel lac mulſum iniiciatur. Confert et mucago pſyllii et foenugraeci ſimul mixta, et extracta cum aqua violarum, et ſupra tumorem appoſita. Diligenterque inſpiciendum eſt, num tumor ſit ſuppuratus. Nam cito ſuppuratur. Ob id confertim partem aperire oportet, ne materia diutius retenta ſinum faciat, et os laedat. Quae ſi pauca ſit, per canthum expurgabitur citra diſſectionem. Si maior fuerit, vel diutius retenta, vel per decubitum tumor factus eſt, ferro apperire oportet.

Cauterium.

Quod ſi morbus recidivus eſt, poſt apertionem factam novacula, eligendum qua parte os carioſum fuerit, et in ea cauterium

adhibendum. Procurandum poſtea, ut eſchara decidat: et ſiccioribus medicamentis atque adſtringentibus inducenda cicatrix, ut partes illae laxiores conſtringantur. Solet enim haec affectio accidere iis, quibus ſunt hae partes humidiores, et mulieribus. Ab aliis particularia haec remedia deſcribuntur: initio repellentia, quale eſt: ℞. *Succi ſolani* ℥vj. *thuris* ʒij. Poſtea diſcutientia, ut farina ervi cum melle. Et ſi tranſiit in ſuppurationem, nec ſponte rumpatur, auro candenti aperitur. Poſt rupturam medicamenta abunde reſiccantia adhibentur, antequam malum os ſubiectum inficiat, et pars temperaturam amittat. In id ℞. *Aluminis tenuiſſime triti* ʒj. *reſinae terebinthi* ℥j. *hoc ulceri immittatur.* Cum os ſemel affectum fuerit, fiſtula lachrymalis candenti auro vel ferro opus habet. Caeteri oculorum affectus, ſi qui hic praetermittuntur, ad opus chirurgicum ſpectare magis videntur: vel ex ſuperiorum morborum curatione intelligi poſſunt.

CAPVT XL.

De dolore aurium.

Explicatis oculorum affectibus, ad eos, qui auribus accidunt, iuſto ordine tranſibimus. Inter quos quoniam Ὠταλγία graecis nominata, latinis aurium dolor, potiſſimum ad ſe curationem trahit, merito ab ea affectione exordiemur.

Ὠταλγία igitur tum ab affectu, tum a parte ipſa affecta nomen habet. Hic autem intelligitur dolor non tantum, qui eſt in evidentibus auriculis, ſeu ſola cute circa meatum: ſed potius, qui altius nervum auditorium exercet, ſeu qui affligit in profundo auditorii meatus, ad quem locum nervus auditorius pervenit, non longe a cerebro: cuius audiendi meatus finis, ubi nervo dilatato coniungitur, proprium ac primum eſt audiendi inſtrumentum. Caeterae partes eidem uſum praeſtant: quae etiam laedi poſſunt: quemadmodum et facultas laeditur interdum, ſed vehementior dolor eſt, ſi in profundo fiat, et ſi non tantum evidentes auriculae, ſed potius meatus ipſe afficitur. *Ὠταλγία quid.* *Pars affecta.*

Porro hic aurium dolor, ut caeteri omnes dolores, vel intemperiem inaequalem aurium, vel continui ſolutionem, vel utramque conſequitur, pro varietate cauſarum, quae earum partium dolores excitant. Quidam *Cauſae.*

dam enim ex nuda refrigeratione fiunt, a frigidis ſcilicet ventis, et in peregrinationibus ſuſceptis, aut ex balneis frigidis. Ex calida item intemperie ſimplici, praegreſſa quadam inſolatione ſeu aeſtuatione, aut ventis calidis, ſeu medicatis aquis, in quibus nonnulli frequenter deliciis indulgentes, vel ob commoditatem corporis lavant, oriuntur. Fit etiam auris dolor ex inflammatione interdum ſolius circa meatum auditorium cutis: interdum etiam in profundo, quando videlicet auditorius nervus ad inflammationis affectum pervenerit. Quomodo et humor craſſus ac lentus obſtruens, et flatulentus ſpiritus tranſitum non habens, dolorem efficit. Qua ratione et inflammatio particulas inflammatas diſtendens, dolorem parit. Canioſi etiam humores et ſeroſi (ut addunt recentiores) in corpore aurium generati, conſimiliter et humores mordaces et acres, qui extrinſecus illabuntur, dolorem conciliant. Adde his tum nervi auditorii ulcus, tum vermes, qui naſcuntur ex putredine, contuſionem, et rem quampiam extrinſecus occurrentem, ut pulicem, cimicem, caput aciculae, capillos, feſtucam, fabam, aliaque eiusmodi.

Notae. Dolor autem, qui eſt ex refrigeratione, dignoſcetur a te, ſi antegreſſa ex aegro vel aſſidentibus percontaberis: vel ſi praeſentia conſideraveris: quoniam dolor alte infeſtabit, fixus quidem et lentus, citra gravitatem, diſtenſionem vel ardorem. Vt ſi ex intem-

intemperie calida ſit ortus, et ab aeſtuatione praecedente, ſentient aegri dolorem fervidum, ſine gravitate tamen, aut ulla tenſione. Quod ſi frigidi, glutinoſi, craſſique ſucci proritent dolorem, eumque potius obſtructione concitent, rurſus deprehendes cibos et potus pituitoſos, ac mali ſucci praeceſſiſſe: nec non temperamentum aetatemque frigidiores eſſe, ſimiliterque anni tempus, et regionem, ac aëris conſtitutionem: et de capitis auriumque gravitate aegri conquerentur. Sed ſi diſtenſio ſola appareat, gravitatem vero in capite vel aure neutiquam percipiant, fueritque antegreſſa frigiditas, ſpiritus flatuoſus et craſſus tranſitum non habens, doloris cauſa putandus eſt: qui haud aliter quam inflammatio membranas ac partes diſtendens dolorem acerbum excitat. Sin vero gravitas, diſtenſio, ſimul ac calor, et dolor pulſatilis, ſimulque etiam febricula, eaque continua oboritur: inflammatio cauſa eſt efficiens doloris acerbiſſimi, qui ab influxu ſanguinis excalefacti originem habet. Auris enim phlegmone gignitur ex acri tenuiſſimoque ſanguine, eaque calore ſe prodit, et dolore graviſſimo, membranas quippe humoris acrimonia pungit: praeterquam quod copia diſtendit ac divellit, Si ex ichoribus ſeu ſanioſis in aurium copore genitis conſimiles dolores excitantur: quemadmodum ex mordacium humorum illapſu forinſecus facto contingunt, tunc morſus aderit, et calentis ac mordentis humoris effluxus.

xus. Si a vermibus, aut contuſione, et aliqua re incidente dolor erit, id etiam ex relatu cognoſces: quemadmodum et dolor, qui in auditus ſenſu aliquando movetur, atque a proprio ſenſibili fit, (ut obiter hic aliquid de eo dicatur) ut a voce aſpera, graviſſima, maxima, celerrima, qualis ſonus eſt tonitrui, a quo ſaepenumero inductam ſurditatem animadverſum eſt, divulſo auditus inſtrumento. Sicut contra vox leniſſima tardiſſimaque, ſano auditui ſolet eſſe grata. Fatigato autem gratior, ſi praeterea ſit exigua: aegro vero longe gratiſſima, eoque magis ipſum ſilentium, quod iuniores annotarunt.

Prognoſtica. Porro in aurium affectibus maius quam in vitiis oculorum imminet periculum. Et quia interdum ad dementiam mortemque praecipitant, propterea inter initia iis eſt ſuccurrendum, ne maiori periculo locus ſit. Natu minores ſeptimo die, aut citius hoc morbo interimuntur; natu vero maiores multo tardius. Febris enim ac delirium minus eos infeſtant, et aures eis ob id antea ſuppurantur. Sed per has aetates recidivae morborum evenientes, plurimos interimunt. Minores vero natu, priuſquam ſuppurentur aures, interimuntur. Sive meatus auris, ſive alia ipſius interna particula frequentius inflammatione tentetur, acutiſſima pericula vicinia regionis et genere ſubſtantiae inducit. Nervus enim qui internam ſublinit auris ſuperficiem, cum ſit ſenſibilis, validos dolores excitat: ut etiam cerebrum in

con-

conſenſum perducat, et febris et deliria ſic affectis oboriantur, interim vero moriantur. (Aurium dolor gignit delirium, quoties fluxio dolorem excitans confertim decubuerit in cerebrum.) Dolor aurium alias auris affectiones audiendi functionem laedentes frequentiſſime antecedit. Sordes aurium dulces ſunt mortiferae, quod ex ſua natura amarae ſint, et nonniſi per colliquationem cerebri dulceſcant.

A natura aliena eſt purgatio per aures, quandoque tamen in infantibus etiam per aures cerebrum expurgatur. Inde cerumen aurium appellatum. Quibus imbecillum eſt cerebrum, et excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manetque interdum ſuppuratio admodum diuturna, qua vel pus album, vel liquidior ſanies excurrit. Fit tamen interdum ſuppurationis et ſordium genus aliud citra inflammationem ex magna cerebri impuritate, ex multaque colluvie eo ſibi viam et exitum moliente. *Cerumen.*

Quod ad curationem attinet, pro diverſitate cauſarum, ſpeciatim victus inſtituitur: ut in frigido dolore calefaciens ſit cibus, boni ſucci, admixtis melle, pipere, caryophyllis. Potus ſit vinum album, tenue, aut aqua cinnamomi, et dolore a flatu excitato, aniſum addatur. In calido dolore, victus ſit refrigerans, ut lactuca, endivia, potus aquae hordei. *Victus ratio.*

Quod ad medicamentorum rationem facit, ſi dolores a frigiditate oborti ſunt, ſublata *Medicamenta.*

lata antea ſi adeſt cauſa externa, calefacientia medicamenta quam celerrime curant, ut oleum amaracinum, nardinum, coſtinum, rutaceum, laurinum, de caſtoreo, vel iuxta recentiores oleum liliorum, nucum, amygdalarum dulcium vel amararum, anethinum, lumbricorum, ſcorpionum, et id genus: et ſi ingens perfrigeratio adeſt, oleum addito pipere exquiſitiſſime trito. Aut veteri oleo admiſceas exiguum euphorbii, (ut olei veteris ℥j. euphorbii obol. j) ſtyracem, caſiam ſeu calamum odoratum. Confert et irinum oleum. Allium in oleo contuſum ferveſactum, atque ita infuſum, aut magna caepa exſculpta, oleo impleta, et in ferventi cinere calefacta, atque auribus infuſa, prodeſt hominibus ruralibus. Valet etiam oleum, in quo caepa bullierit, aut caepae ſuccus, aut alii ſuccus, cum oleo anethino. Fiunt et fotus ex herbis calefacientibus et digerentibus, ut ruta, betonica, meliſſa, abſinthio, foliis lauri, roſis. Adipes etiam conveniunt anatis, gallinae, anſeris, et aliorum. Succi item herbarum parietariae, ſambuci, matricariae, abſinthii. Si ex calida intemperie, propterea quod acre aliquid in aurem inciderit, originem duxerit dolor, ovi candidum in aurem demiſſum mitigabit, ſi paulatim cum lacte muliebri infundatur. Plurimum iuvantur ex ſucco perdicii cum modico roſato, aut ſolani, ſeu coriandri, vel amygdalarum oleo, vel oleo lumbricorum, aut in quo aſelli fuerint incocti. Coriandri ſuccus

ſuccus cum lacte muliebri dolorem tollit. Si quid in aurem inciderit extrinſecus, illud quamprimum educere oportet, vel ſuctu per tubulum, vel frequenter appoſita ſpongia, vel iniecto oleo dulci cum lanae flocco. Si ex aqua medicata dolor eſt, circa auditorium meatum, oleum aſſidue infundere convenit, quo ipſum eluamus. Deinde lana molli extergere, rurſuſque infundere. Iuvantur quoque plurimum adipe anſerino, vulpino. Aqua medicata ſi pauca fuerit, ſpecillo auriculari cotone vulgo appellato obvoluto educetur, et altero pede auri reſpondenti ſubſiliat aeger, inclinato in eam partem capite. Deinde lac muliebre, aut album ovi inſtillabitur, aut oleum roſaceum. Si tamen multa aqua fuerit, per eadem curatio tentanda, et per ſiringam exugenda, aut per auricularem clyſterem. Quicquid autem auribus adhibetur, ad lucernae vel cereae candelae flammulam calidum eſſe debet, tamdiuque inſtillare oportet, donec aliquid ad exteriorem partem regurgitet. Nihil etiam debes infundere dolore vexatis, neque per lanam inſtillare quod praeſtet, neque omnino contingere doloris tempore meatum auditorium. At remiſſo dolore partem dolentem fovere licebit, et iniicere ſalubria tepefacta: poſtea forinſecus univerſae auri mollem lanam imponere. Omnino diligenter caveas, ne quid grave aurem contingat.

Curatio doloris aurium

Si ex flatuoſo ſpiritu et craſſo lentoque humore dolores fiunt, commendarunt vete-

a flatu, vel craſſo et lento humore. res, quae obturatione liberant, abſtergunt, atque incidunt citra vehementem roſionem, praeſertim quibus dolor magnus et copiae ſuſpicio ſubeſt. Cuius generis ſunt album et nigrum veratrum, amygdalae amarae, omne genus ariſtolochiae, iris illyrica, cinnamomum, caſſia, centaurii minoris coma, item oleum amygdalinum, et alia, quae citra moleſtiam meatus expurgant, et obturata disiiciunt, diſſecantque ut cremor porri, et caeparum ſuccus. Et ad vehementiores aurium obſtructiones fel caprillum, bubulum, ovillum inſtillatur. Caprae urina infuſa valet, fel taurinum, quo floccus imbutus laevigatusque auri imponitur. Commendatur et cucumis ex aqua calida fota, aurique demiſſa. Conducit et vaporatio ex ruta, ſampſucho, origano, ſtoechade, caſtoreo, et milio. Quae omnia medicamenta parum tuta ſunt, ſi eſt humorum redundantia in toto corpore, vel capite. Ea enim prius deplenda eſt. Quare craſſi humores oxymelite attenuantur, vel ſyrupo de ſtoechade, iidemque pilulis cocciis et aureis vacuantur. Inter iniicienda quae attenuant et diſcutiunt flatus, neoterici cum veteribus annumerant allia, caepas, radicem ari, ſerpentariae, bryoniae, cucumeris agreſtis. Poſſuntque ſucci horum iniici, vel cataplaſma ex illorum redundantia pinguedine porci addita fieri. Vel ſacculi ex eadem materia implentur, incoquuntur vino acri, cretico, ſeu malvatico, aut alio vino generoſo exprimuntur: admoventur

ventur calidi auri, ut inde vapor excipiatur. Dolens auris cotone dicto clauditur, eoque moſchato. Pileolis conſutis via ad aures frigori praecluditur. Ab iisdem commendatur ſuccus porri cum melle, aut aqua mulſa, in qua iris et ariſtolochia bullierint, aut oleum amygdalarum amararum, aut oleum de abſinthio cum adipe anſerino, vel vulpino, aut oleum de ſtyrace.

Curatio doloris ab inflammatione.

Si dolor eſt ab inflammatione, ſtatim ſanguis ex cubiti media ſeu humerali vena eiuſdem lateris, (idque maiori vel minori quantitate pro ratione plenitudinis) detrahatur, aliiſque revulſionibus utendum eſt, ut frictionibus, vinculis, cucurbitulis, clyſteribus, humorum fluxus inhibeatur, potiſſimum ubi alvus ſponte ſua non deiecerit. Et ſi ſanguis bilioſus redundabit, cholagogis clementioribus utendum erit. Demum moderata exiſtente inflammatione, roſaceum aceto madefactum ſeu oxyrrhodinon adhibendum, oleum quoque dulce et calens per ſpecillum lana involutum, aut adeps anſerinus cum roſaceo continuo debet admoveri.

Topica.

Extrinſecus vero quae dolorem leniunt, materiamque concoquunt, ſuperaccommodare oportet. Si vehemens fuerit ex inflammatione dolor, mitigabit ipſum ovi candidum tenue cum lacte muliebri infuſum. Roſaceum item cum ſucco auriculae muris, polygoni, portulacae, ſempervivi tepide ſaepe inſtilletur. Vt ℞. *Succi ſempervivi* ʒij. *olei roſati* ℥j. *aceti* ʒjß. *mixta omnia et agitata*

tata auri dolenti inſtillantur. Mitigant et dolorem aſelli ſub hydriis ſtabulantes, ſeu inteſtina terrae cum oleo cocta, ac oleum amygdalinum, quod cum aliquo praedictorum miſceatur.

Narcotica. Vbi maximus et vehementiſſimus dolor eſt (ita ut vigilias et mentis turbationes inferat,) ex inflammatione, neceſſe eſt ſenſum ſtupefacientibus uti, cum videlicet ob dolorem ad mortis diſcrimen aeger tendat: et utendum iis, quae leniter ſtupefaciunt, ne conſortii lege cerebrum offendatur. Neque id ſaepe faciendum, ſed ubi coactus fueris, ſemel duntaxat aut iterum offerre convenit, praeſertim ſi opio utaris. Miſcetur autem opium ovi candido, et lacti muliebri: quae et ipſa per ſe ſaepe aurium inflammationibus profuerunt. Excipiatur opii pars una, caſtorei partes duae, et cum lacte muliebri ſeu ovi albumine, ſeu vino dulci, aut tepido inſtillentur, ſumuntur caſtorei grana octo, opii grana quatuor. Inſtillentur ut ſupra. Medicamentum hoc ex caſtoreo et papaveris ſucco non ſolum aurium, ſed et oculorum et dentium dolorem ſedat, ſi auribus iniiciatur. Verum eo utendum, cum maxima neceſſitas urget: alioqui partes laedit ex refrigeratione, et niſi ſanitatis tempore easdem partes excalefeceris. Liquor, quo haec diluuntur, ex muſto ſapa eſt. Et Philonis antidotum crebro ſic laborantibus profuit, diſſolutum lacte muliebri vel ſapa, et inſtillatum ad ʒj. Extrinſecus oleo calido aut nar-

nardino, quod anſerinum adipem habeat, locus fovendus eſt, aut roſaceo, aut amygdalino, et fomentum fit per ſpongias imbutas decocto florum chamaemeli, meliloti, foenugraeci, aut cataplaſma ex papaverum capitibus in aqua coctis, et foenugraeci, vel hordei, vel lini ſeminis farina aquae immiſſa imponitur. Et ſi externa auris inflammatione laborat, farina hordeacea, aut triticea, ſapae aut vino dulci incocta, cataplaſmatis modo inducatur. Vbi dolor iam inveteraverit, et in ſuppurationem converti coeperit, medicamento ex ſeminis lini ſucco utitor, quod una cum roſaceo aut chamaemelino ſolutum inſtillabis. Quae quidem omnia fere ex veterum ſcriptis petita ſunt.

Curatio recentioribus uſurpata in curanda inflammatione auris.

Recentiores vero de curatione doloris aurium ex inflammatione haec tradidere. Is dolor curatur eodem prope modo, quo qui a materia calida oritur, niſi quod maior ſanguinis quantitas detrahenda eſt. Praeterea addenda ſunt leviter adſtringentia, nec enim hic tutum eſt multum repellentibus uti, etiam in principio, ut nec in augmento et declinatione nimium calidis et humidis, quia conſervanda eſt partis temperies, quae frigida ſicca eſt. Proindeque minus humectantibus utendum eſt. Si ad ſuppurationem inflammatio tranſierit, abſtergatur detergentibus medicamentis, et ducatur ad cicatricem. Eam ob cauſam in ſtatu et incremento, iniectionibus et cataplaſmatis addatur ali-

quid mellis, et in declinatione fel aliquod, atque etiam in ſtatu, ut abſceſſus rumpatur. Sin abſceſſus ſit frigidus, utendum eſt oleis, et aliis remediis calidis. In particulari exercitatione, a principio mitigant dolorem oleo violato, oleo amygdalarum dulcium, et chamaemeli. Poſtea addunt oleum liliorum, et iniiciunt in aurem. Parant et cataplaſma: ℞. *Seminis lini et foenugraeci anà* ℥ß. *florum chamaemeli, meliloti, roſarum ana* p. j. *fiat decoctio, contundantur, et fiat cataplaſma*, addendo *olei roſati et violati ana.* ℥iij. Ad mitigationem doloris parant etiam fotum, vel iniectionem cum decoctione, vel evaporationem ad aurem. Accedente ſtatu commiſcent, quae digerunt, oleum amygdalarum dulcium, liliorum, laurinum, amaracinum. Si ruptus eſt abſceſſus, ut abſtergatur, medicamenta adhibent ex ſucco apii, betae, porri, et cum ſucco foliorum cucumeris agreſtis, vel cum decocto lupinorum, hordei, et cum melle conſervationis fellis vaccae, vel communi. Fit et ab illis ſuffumigatio ad ulceris exſiccationem ex thuris, maſtiches, ſarcocollae, gummi iuniperi ana ℨiij. ladani, hypociſtidos ana ℨij. ex quibus cum terebinthina fiunt trochiſci, et fumus recipitur per embotum vulgo dictum, quod auri applicatur, et non arcte iungitur. Fumus enim non aſcenderet ſurſum, niſi aliquis pateret exitus. Et quia aurium ulcera magna ex parte inflammationes ſuppuratas ſequun-

ſequuntur, vel humorum erodentium effluxum, ex illorum decretis conferunt eis auxilia, quae tergere valeant, et ob loci temperaturam abunde exſiccent. Tale eſt quod ſequitur. Ferri ſtomoma in aceto teratur, et ad aeſtivum ſolem reſiccetur, aut igni admotum donec areſcat, bulliat: dein cum aceto et ſapa inſtilletur. Praeterea vinum confert, in quo myrtus et malicorium bullierint. Aliud: ℞. *Aluminis* ʒj. *croci et myrrhae ana* ℈j. *cum vino aut mulſo.* Si ulcera ſordida fiant, et pus foetidum ab aure manaverit, abluuntur aceto mulſo: dein infunditur collyrium. ℞. *Aluminis* ℥ß. *vini albi* ℥iij. *bulliant ad ſordium craſſitudinem: cum aceto liquentur, et in aurem infundantur.* Plura alia ab aliis uſurpantur.

Auris dolor a vermibus. Si a vermibus ſit auris dolor, in aurem iniiciatur decoctum lupinorum, vel ſuccus abſinthii, vel decoctum agarici, vel ſuccus perſicariae maioris, et alia, quae vim habent enecandi vermes.

De his quae incidunt in aurem. Si animal incidat in aurem, aceto et ſcammonio occidetur, aut ſucco abſinthii. Si ſemen aliquod incidat, dein ita intumeſcat, ut extrahi non poſſit, ſpecilli mucrone dividatur, et id aut lapillus educetur per ſpecillum lana obvolutum, et terebinthina aut melle illitum: adhaerebit enim atque extrahetur. Quod ſi maius adhuc fuerit, et extrahi nequeat, chirurgia opus habet.

Curatio doloris auris a contuſione.

Si dolor ſit a contuſione, mittatur ſanguis ad prohibendam inflammationem. Applicentur et ſupra partem, quae aliquo modo adſtringunt, niſi fortiſſimus dolor adſit. Tunc enim dolor mitigetur mollibus, ut ſi a principio ponatur aliquid olei roſati cum aceto, vel albumine ovi fortiter agitato. Poteſt etiam addi pulvis myrtillorum ſupra partem. Et ſi dolor fortiſſimus eſſet, fiat cataplaſma ex ovi albumine et vitello fortiter agitatis, additis oleis chamaemelino et violaceo, cum farina hordei, et floribus chamaemeli. Si dolor his non ſedetur, fiat aliquod ex praecedentibus cataplaſmatis, nempe ex foliis papaveris, hyoſcyami, et ſimilium.

CAPVT XLI.

De Sonitu aurium.

Vbi aures intra ſeipſas ſonant, ut *Celſus* loquitur, in vitium incurrunt, quod graeci Ἦχον, καὶ Συρισμὸν, ἢ Συριγμὸν, latini aurium ſonitum, vulgus ſibilum ſeu tinnitum appellat.

Ἦχος καὶ συρισμὸς ἢ συριγμός.

Eſt autem eiusmodi aurium ſonitus, ſenſus quidam ſoni intra aures, impediens quo minus externum excipiant: in eaque affectione laeditur meatus auditorius, potiſſimum circa eius extremum, nempe ubi dilatatum nervum obtingit. Id enim liquet ex eo, quod ſenſus audiendi, qui ea parte perficitur, affectus eſt. Quanquam aliis primum audiendi inſtrumentum aër eſt caecis aurium meatibus concluſus et quietus, ut ſonos omnes externos, qui ex motione fiunt, percipere poſſit: quemadmodum cryſtallinus omnium colorum expers eſt, ut coloris differentias ſubire poſſit. Eo quieſcente audiendi organo, aëris motiones prompte excipiuntur. Moto vero, propriae quidem motiones ſentiuntur, ut ſibili, et ſonitus: alienae vero et externae minime, niſi depravate. Quaecunque igitur aërem illum caeco ſpatio in aure contentum ſua natura quietum commovere poſſunt, aurium ſonitum et tinnitum faciunt. Haec autem in inferiori-

Aurium ſonitus quid.

Pars affecta.

rioribus partibus oriuntur, aut in ipſo cerebro, de quo infra.

Affectus quis. Ipſa autem affectio ſymptoma eſt in genere functionis ſenſibilis depravatae. Nam cum ſentiat audiendi facultas, quod ſentire non debet, eius actio depravata dicenda eſt: ut fuſius docuere iuniores.

Cauſa. Eius cauſam flatulentum ſpiritum ſtatuunt omnes, et cum plures ſint differentiae eiuſdem, ſibilus, tinnitus, ſonitus, ſtrepitus, omnis huiuſmodi depravata auditio ex motu et agitatione naſcitur. Nam ut varius eſt et varie impellitur, ita varios ſonitus edit. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente, tinnitus ex illius curſu intercepto, ſonitus ex craſſiori plenius erumpente, ſtrepitus ex impulſu valido. Horum nihil obauditur, ſi cauſa interior conquieſcat. Sonorum etiam diverſitas accidit partim ex materia aëris congeniti et concluſi, qui vel ſplendidior, vel tenuior, vel turbidior, vel craſſior eſt, quemadmodnm et aër externus: partim ex conditione materiae, quae ipſum aërem internum movet, quae vel craſſa eſt, ut craſſus flatus et turbidus; vel tenuis exhalatio, et vapor. Eiuſmodi obauditionem ad plures cauſas remotas referunt neoterici. Nam cum ulcus ab inflammatione, vel abſceſſu, multo pure manavit, niſi probe coaleſcat, perpetuum ſonitum aut ſtrepitum relinquit: et licet praeter naturam flatus nullus ſubſit, ſpiritus tamen per arterias impulſus impetu

laeſum

laeſum auditum offendit. Quin etiam citra ullam auris offenſionem obauditio, id eſt depravata auditio, interdum capitis conſenſu accidit. Et quae huius eſt generis, non ut ſuperior in ſolam aurem impingit, ſed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis exiſtit per ſummum febrium ardorem, nec non ſine febre, quum e ſubditis viſceribus calida copioſaque exſpiratio in caput effertur. Etenim tum hac, tum flatuoſo ſpiritu diſtentae arteriae vehementius pulſant, multumque calidi ſpiritus in cerebrum et aures effundunt. Ab his vero ſenſus audiendi ſanus perturbata atque confuſa obaudit: quemadmodum et oculus aliena multa cernit in ea ſuffuſione, quae ventriculi conſortio fit: et hac multi torquentur, qui ſunt impuris viſceribus. Sonitus enim ad aures ſe habet, ut imaginatio ad oculos. De flatulento ſpiritu, qui intra aurem concitatus exitum invenire nequit, haec alii ex recentioribus tradiderunt: quae dilucidioris doctrinae cauſa huc afferentur. Is aut in capite naſcitur, aut aliunde tranſmittitur: ſed magna ex parte ex ventriculo. In capite generatur ob frigidam aut calidam intemperiem veluti cauſam, aut ob craſſos humores, qui copiam materiae praeſtant, etiamſi calor, aut parum, aut nihil a nativo recedat. A ventriculo aſcendit per cruditates, ebrietates, repletiones ciborum. Saepe etiam ad frigidam intemperiem capitis accedunt cauſae exter-

externae refrigerantes, uti aër, balneum, et medicamentorum refrigerantium uſus: quemadmodum ad calidam ſolis aeſtus, qui vaporum concitatione aurium ſonitum ſaepe facit. Ictus praeterea capitis externis annumeratur. Quandoque etiam iuxta veteres oritur ſonitus ob exquiſitam ſenſus audiendi ſubtilitatem. A qua cauſa non poteſt effici tinnitus, niſi adſit quod aërem quietum adeo leviter commoveat, ut ab acri ſenſu percipiatur. Subtilitas vero illa intemperiem ſiccam, vel calidam ſimul et ſiccam ſequitur. Ab ea acrior ſenſus auditus factus naturales vapores aſcendentes in caput, aut ex coctione humorum capitis levatos cum ſonitu alias imperceptibili agnoſcit, ut accidit iis, qui ex morbis febrilibus revaleſcunt: utpote poſt phrenitidem, et calidos capitis dolores. Fit et ratione criſis.

Signa. Itaque ſi a cauſis externis hoc malum accidit, ut a frigore, aeſtu, ictuque capitis, vel ex cruditate, largo vini potu, aut violento et multo vomitu, vel ob pharmacorum auricularium uſum, facile ex aegri ſermonibus dignoſcitur. Si ex aliis cauſis, quamvis certa cognitio earum haberi non poſſit, artificialem tamen coniecturam ex aliis facere oportebit. Si ſonitus nunc ceſſent, et ſpatio interpoſito revertantur, intelliges ex ſpiritu flatuoſo, cui non facilis patet exitus, provenire: maxime ſi praeceſſerint cibi, qui flatus generare poſſint, et multae cruditates, ut quod propter humores craſſos ac viſcidos acci-

accidat ſonitus, inde cognoſces, quod neque repente oboriatur ſonitus, ſed paulatim increſcat. Inſuper quod etiam gravitas percipiatur praeceſſerintque cruditates, balneorum intempeſtivorum uſus, et alia, quae crudos humores generare ſolent. Ac ſi aliquis ſuſpicatus eſt ob flatulentum ſpiritum, qui tranſitum non habet, aut a craſſis humoribus malum proveniſſe, ac propterea medicamentis, quae incidunt, tenuant, diſcutiunt adhibitis, nihil profecit, ſimulque apophlegmatiſmis uſus eſt, et toti capiti proſpexit, tunc ob auditus ſubtilitatem ſonitum fieri coniectandum eſt, praeſertim ſi acuto audiendi ſenſu aeger praeditus fuerit. Eius autem certiſſimum eſt indicium, ſi tempore famis et inediae increverit, crapulae vero et repletionis tempore remiſſior fuerit. Quemadmodum ſi ob locorum imbecillitatem ortus fuerit ſonitus, ex iis, quae praeceſſerunt colligere erit, ut ex praecedentibus morbis quibusdam, a quibus convaleſcunt aegri. Iis enim accidere conſuevit. Atque ſi in febribus ſonitus fiant, aut earum criſibus, prompte ex iisdem cauſis progigni dignoſces: quemadmodum ſi per eſſentiam aures affectae erunt, ſonitus earum erit perpetuus. Per ſympatheiam vero interdum quieſcit, interdum excitatur, videlicet poſt repletionem, aut inanitionem, vel motum, aut vehementem calorem, ſeu frigus.

Leviſ-

Prognoſtica. Leviſſimum eſt hoc vitium, ubi ex gravedine eſt, inquit *Celſus*: peius, ubi ex morbis capitisve longis doloribus incidit: peſſimum, ubi magnis morbis venientibus, maximeque comitiali provenit. In febre ardenti ſonitibus aurium accedentibus cum viſus hebetudine et gravitate in naribus accedente, melancholico modo mente moventur. Relicta victus ratione, quae pro varietate cauſarum varianda eſt, eaque ex antedictis ſatis manifeſta eſt, ad curationem per medicamenta veniemus.

Curatio. Itaque ſi a craſſo flatulentoque ſpiritu, aut ab humore craſſo et lento ſonitus aurium excitatus eſt, totius corporis, aut ſaltem capitis purgatio praemittatur: praeſertimque ubi craſſi et lenti redundant ſucci, purgenturque cocciis catapotiis, aut ſimilibus cum agarico, praeparati ſcilicet aqua mulſa, vel aceto mulſo, vel ſyrupo de ſtoechade, et decoctis quae extenuandi et incidendi vim obtinent. Proſunt et gargariſmi, et errhina pituitam evocantia. Auribus vero admovenda ſunt attenuantia et diſcutientia pharmaca, ut oleum amygdalarum amararum, aut rutaceum, aut oleum, in quo radix cyclaminis aut cucumeris agreſtis incocta fuerit, aut oleum in quo caſtoreum tritum ſit, aut in quo cuminum, anethum, ſeu nardus fuerint incocta, quibus acetum et mel admiſcebis, ſi vehementius attenuare volueris. Aut ſuccus raphani cum oleo rutaceo, aut oleum irinum cum ſucco rutae, aut

aut oleum de euphorbio: eaque omnia affectae auri inſtillentur. Aut aurem inclinent aegri, ut per harundinem ſeu inſtrumentum aliud vaporem intus ſuſcipiant ex aqua, in qua prius oleo fuerint decocta ſampſuchus, ruta, ſtoechas, abſinthium, hyſſopus, pini folia, et origanum. Aut vaporem recipiant decocti ſalviae, hyſſopi, abſinthii, rutae, anethi, ſtoechados, maioranae, baccarum lauri, ſeminis aniſi, carui: nec non ſacculi ex iisdem herbis admoveantur. Parentur quoque alii ſaccelli ex betonica, maiorana, hyſſopo, floribus chamaemeli, pini laurique foliis, qui calefacti auribus imponantur. Faciunt et ad inveteratos ſonitus aurium, caſtoreum, et ſpica nardi portionibus aequis cum aceto et roſaceo, ſi inſtillentur. Porri ſuccus cum lacte muliebri, aut roſaceo quoque infunditur. Ruta et cuminum pari menſura trita et aceto diluta admiſto melle inſtillantur, aut amygdalarum amararum oleum cum melle mixtum. Caepae quoque et allium, et adeps anſerinus pari menſura trita et excolata infunduntur. Recentiores maximi faciunt oleum, quod ſic parant. ℞. *Colocynthidos* ℥ß. *ſucci rutae et amaraci ana* ℥j. *cumini, carui ana* ℨij. *fiat decoctio in vino et oleo amygdalarum amararum, quo decoquantur ad conſumptionem vini, et exprimantur omnia, et colentur, utanturque hoc oleo frequenter iniiciendo in aurem.* Semper habeant aures obturatas bombace muſcatelino vocato.

Aliud

Aliud praeſtantiſſimum remedium, maxime ſi cum ſurditate eſt tinnitus. ℞. *Radicis hellebori albi* ℥iij. *foliorum lauri et rutae ana* m. ß. *foliorum fraxini ana* m. j. *fiat decoctio in oleo amygdalarum amararum, vel de Kerva, vel nucum, et cum vino albo aut malvatico decoque ad conſumptionem vini, exprimantur fortiter, et colentur, de colatura iniice in aurem.* Conferunt et ſternutamenta, ſi frequenter excitentur. Si non tantum per aures, ſed et per nares flatus cerebri diſcutiuntur, et donec perfecte curati ſint, occludant aures, maxime quando ventus auſtralis vel borealis flat. Conveniunt et pulveres a paſtu utendi, flatus diſcutientes.

Curatio ſonitus ob audiendi ſubtilitatem.

Si vero ob ſenſus audiendi ſubtilitatem ſonitus fiat, praedictis pharmacis aliquid ex ſtupefacientibus ſenſum admoveatur, velut eſt mandragorae, aut papaveris ſuccus, aut roſaceum cum pauco aceto, aut pauciſſimo opio. Aut oleum in quo inteſtina terrae incocta ſint, infundendum erit, et magna providentia ſemper adhibenda ſunt narcotica, minima ſcilicet quantitate, et a levioribus ſemper inchoando. Item oleum violatum in aurem inſtillatur, aut vapor decocti violarum, aut corticum papaveris: aut olei roſati ℥ij. opii grana ij.

Curatio ſonitus a cauſis per conſenſum.

Si hic flatus a ventriculo oriatur, et eſt per conſenſum, acetum mulſum bibant, et deinde purgentur hiera, aut pilulis de agarico. Venter oleo abſinthii, aut nardino liniatur.

niatur. Cruditas vitetur, crurum frictiones fiant. Si in febribus, aut harum iudicationibus fiat ſonitus, febres curentur, nihilque aliud moliendum eſt. Plurimum enim ſtatim ſedatur. Si a cauſis externis eſt ſonitus, eae ſemoveantur. Si poſt morbum, aut capitis dolorem perſeveraverit, abſinthii decocto aures foveantur. Acetum et roſaceum infundantur: aut raphani ſuccus cum roſaceo, aut veratrum nigrum cum aceto, vel aloë cum vino mulſo. Si propter imbecillitatem ortus eſt, ut in convaleſcentibus, infundatur oleum aliquod temperatum, ut chamaemelinum, anethinum, roſaceum. Ex quavis cauſa ubi inveteraverit aurium ſonitus, confert quod ſequitur. ℞. *Seminis porri, caryophyllorum ana* ℈j. *moſchi* g. v. *cum ſampſuchi et rutae decocto* (pauco vino dulci addito) *inſtilletur.*

CAPVT XLII.

De gravi Auditu, et Surditate.

Βαρυηκοΐα. Κώφωσις.

Βαρυηκοΐαν ἢ δυσηκοΐαν graeci vocant affectum, quem nos gravem ſeu difficilem auditum appellamus: et quem illi κώφωσιν, nos dicimus ſurditatem. Eos vero qui ita laborant, δυσηκόους, καὶ βαρυηκόους, καὶ ὑποκώφους graeci, latini graviter et difficulter audientes, vel ſubſurdos, vel ſurdaſtros nuncupant: κωφοὺς vero ſurdos.

Gravis auditio quid.

Eſt igitur auditus difficilis, cum quis exiguas voces penitus non audit, altas et claras vix percipit. Surditas vero, ubi quis non ſolum gravius, ſed nihil prorſus audit. Gravis enim auditio et ſurditas, ſola magnitudine diſtant.

Surditas quid.

Vel ſurditas eſt actio auditus abolita, a cauſa praeter naturam, ſeu affectio auditui oppoſita, ut habitui privatio.

Pars affecta.

His affectionibus aures laedi nemo dubitat, ut ex earum functione laeſa evidens eſt. Sed per ſe laeduntur, ſi earum audiendi primum inſtrumentum, aut aliqua alia pars eidem uſum praeſtans afficitur. (Praecipuum autem inſtrumentum auditus eſt extremitas interna meatus auditorii, ubi nervus cum dura meninge exporrectus attingitur, de quo capite praecedenti.) Per accidens vero, ſi earum facultas affecta ſit, nervo ſcilicet per

quem

quem facultatem ſuſcipiunt, aut cerebro a quo eiſdem facultas transmittitur, perpetientibus. Cerebrum vero laeditur ea praeſertim parte, ubi oritur quinta nervorum coniugatio, a qua nervus auditorius eſt. Aures (inquam) ex accidenti affectae poterunt dici, ſi earum facultas laeſa eſt, ſive ratione nervi, ſive cerebri, quoniam eo tempore privantur eo, quo praeſente ſecundum naturam actionem perficiebant: ac tum nullum vitium, nec ſenſu, nec alia ratione manifeſtatur in auribus ortum: verum illaeſo earum foramine, reliqui ſenſus, qui etiam a cerebro facultatem ſuſcipiunt, perpetiuntur. Et aliquis ſenſus laeſionis in cerebro innoteſcit, eoque caſu cerebrum affectum erit; aut praeter audiendi facultatem, nihil oblaeſum eſt, et tunc nervum proprium affectum eſſe coniicimus. Iam quoquo modo orta ſit haec affectio, ſymptoma eſt in genere noxae functionis ſenſibilis diminutae in gravi auditione, in ſurditate vero ablatae.

Conſequitur autem intemperiem, vel morbum inſtrumentalem, vel continui ſolutionem. *Affectus quis.*

Ad unum enim genus ex his referendae ſunt cauſae omnes, ac eae praecipuae, quae ipſum ſenſuum nervorumque principium, hoc eſt cerebrum, male habent, praeſertim qua ex parte ex eo nervus auditorius producitur. Cuiuſmodi ſunt intemperies nuda, aut vitioſus aliquis humor, vel ſenſim in cerebro cumulatus, qui habitualem et incura- *Cauſae.*

 bilem

bilem ſurditatem facit: vel confertim et ſubito in ipſum irrumpens, ſicuti per febres acutas accidit, apud *Hippocratem* in aphoriſmis. Quibus bilioſae deiectiones, etc. Et, quibus in febribus aures obſurduerunt, ſanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata ſolvit morbum. Pleno enim huiusmodi humoribus cerebro, iisque ad aures maxime vergentibus, fieri non poteſt, quin et audiendi potentia vel hebetetur, vel etiam in totum auditu privetur, et ipſe animalis ſpiritus auditorius impurior, craſſior, et faeculentior redditus, ad audiendum prorſus ineptus evadat. Hae ipſae cauſae poſſunt eſſe aëri congenito primo audiendi inſtrumento, nec non organis auditus communes, et in ipſo auditorio nervo, praeſertimque meatu eius interno, talem intemperiem, tantamque obſtructionem excitare, ut nec ſonis in aures aditus pateat, nec interno ſpiritui in ipſum nervum via. Igitur ut ab intemperie, vel bile praedictae affectiones inferuntur, ſic et a phlegmone, ab abſceſſu, a ſcirrho, ab ulcere infliguntur. Sed ab humore frigido, craſſo, et pituitoſo, penitus impacto et conquieſcente, crebrior ei origo eſt. Hic enim omnium maxime ſenſus omnes eorumque functiones conſopire ſolet. Obſtruunt et verruca, ſordes, callus, caro adnata, aut quaecunque incidentia tenacius inhaereſcunt, ut lapillus, cimex, nucleus. Si cauſa ſit per compatiendi rationem, tunc vel a toto eſt, ſicut in febribus, ex quibus vapores

res ad aures feruntur: vel a criſi iam facta: vel a membro particulari propinquo et remoto, ſicut a cerebro et ſtomacho. Vapores a partibus inferioribus mittuntur etiam, cum alimenta ſunt craſſa et flatuoſa. Adiuvat et hanc affectionem aëris conſtitutio auſtrina et pluvioſa. In meatu quoque vitium eſt, ſi vitioſam habet conformationem. Item fiunt ſurditates ex paucitate et craſſitie ſpirituum, vel a corporis conſumptione.

Praedictarum cauſarum indicia haec ſunt. *Signa.* Si a bilioſis humoribus ſurditas, vel ſubſurditas accidat ſurſum vergentibus, de repente potiſſimumque in febribus infeſtant. Bilis proprias notas habet ex calore, et acredine, atque victu, natura, aetate, habitu bilioſis, nec non tempore anni, regione, aëris conſtitutione ſimilibus. Intemperies frigida partim tactu et faciei decoloratione noſcitur, partim a iuvantibus et nocentibus deſumitur. Si a craſſis humoribus ad aures decumbentibus ſurditas vel ſubſurditas oriatur, cum aurium, tum capitis gravitas aderit, et reliqua quae pituitoſos humores indicant, Obſtructio a cauſa externa, ex aegri relatu noſcetur. Ab interna cauſa, ut ſi fuerit inflammatio, eius ſignis patet. Scirrhus (qui praecedente inflammatione generatur, et craſſis humoribus ibidem congeſtis) gravitate et obturatione naſcitur, ac diuturnitate. Sordes poſt ulcera magna ex parte accedunt, et a capite tranſmittuntur, capitis dolore

 prae-

praecedente. Adeſt quoque in aure morſus, et pruritus. Callus, aut caro adnata poſt ulcera conſequitur, et ſpecillo tangitur, et quandoque viſu detegitur, uti et verruca. Si criſis ratione ſurditas eveniat, morbi capitis aut partium inferiorum praeceſſerunt. Adveniente vero ſurditate, aut omnino evanuerunt, aut mutationem in melius fecerunt.

Progno-ſtica. Quae a generatione ſtatim, aut etiam paulo poſt, ſed longiſſimae et abſolutiſſimae ſurditates conſtituuntur, immedicabiles exiſtunt. Quae non abſolutae, ſed diuturnae, et ipſae curationem non ſuſcipiunt. Diuturnae ſeu antiquae ſunt, quae duos annos exceſſerunt. Quae ex bile ſurſum repente fiunt, facile ſanantur, et quae ſanguinis fluore, aut alvo turbata ſolvuntur. Gravis auditus ſuſpectus eſt, quando paulatim augeſcens, temporis progreſſu perfectam ſurditatem inducit. Surditas curari non poteſt, quae poſt morbum acutum accidit. Surditas quae poſt ictum provenit, ſi per aliquot menſes perſeveret, incurabilis eſt: quoniam cum fractura, vel diſtenſione nervi, et tympani eſt. Surdi ab ortu naturae, muti fiunt. Sed muti non fiunt, qui ex morbo ſurdeſcunt. Surdi e naribus loquuntur magna ex parte, quia pulmo illorum vitiatus eſt. Surditas enim detrimentum eſt pulmonis *Ariſtoteli.*

Curatio ſurditatis Quod ad curationem attinet, ſi ob bilioſum humorem ſurſum vergentem oriantur hae

hae affectiones, quidam ſua ſponte ab illis liberantur, bile utique inferius deſcendente, aut ſanguine ex naribus fluente. Quidam etiam per medicamenta cholagoga exhibita facile curantur: quorum materia ex aliis locis petatur. Praeterea victu convenienti contemperentur humores bilioſi ac permutentur, ut ſaepius oſtenſum eſt. Si vero citra febrem hoc mali contigerit, bilioſo redundante ſanguine, qui ſurſum aſcendens meatum auditus obſtruxerit, a venae ſectione curatio inchoanda eſt. Incidaturque humeralis cubiti vena lateris eiusdem, ſi auris una, aut altera magis affecta ſit: ſi utraque ex aequo, ex humerali brachii dextri ſanguis mittatur. Materia apparetur ſyrupo violaceo, nymphaeae, endiviae, permixto cum ſtillatitiis liquoribus cichorii, acetoſae, buglofſi. Purgetur poſtea cholagogis, rhabarbaro, electuario de ſucco roſarum, et conſimilibus. *a bilioſo humore.*

Remediis localibus deinceps utendum. ℞. *Olei violacei et nymphaeae ana* ℥j. *miſceantur; duaeque guttae tepidae in aures mane et veſperi inſtillentur*, vel ℞. *Stillatitii liquoris lactucae, aquae vitis quae defluit cum putantur vites, ana* ℥ij. *duaeque guttae iniiciantur.* Aut de lacte muliebri cum ovi albo permiſto ſimiliter fiat, aut, ℞. *Collyrii albi ſine opio* q. v. *miſceatur cum muliebri lacte, eodemque modo utere.* vel ℞. *Florum violarum, foliorum ſalicis, foliorum malvae et althaeae, foliorum lactucae ana* m. j. *De-* *Topica.*

 coquan-

coquantur in aqua, ſumus per infundibulum recipiatur.

Surditatis a crudis et craſſis humoribus curatio.

Si ex crudis et craſſis humoribus ſurditas ſit, vel gravis auditus, univerſa victus ratio ſit attenuans, boni ſucci, et coctu facilis, vitent olera, fructus virides, vinum novellum, lac, et quaecunque vapores capiti mittunt, caſeum, piſces craſſae ſubſtantiae. Bibant aquam cinnamomi, aut aniſi, aut vinum antiquum. Aniſum et cuminum cibis admiſceant. Aërem eligant calidum et ſiccum. Capitis utantur frictionibus a purgatione. Si nihil prohibeat, incidatur vena media, aut externa cubiti, potiſſimum ſi recens eſt affectio, aut cum ſanguine dicti humores permiſti ſint. Purgatione vero utendum erit, qua nedum totum corpus, ſed et caput ex eiusmodi ſuccis inaniatur: eaque non ſemel tantum, ſed bis ac saepius (ſi res exiget) repetatur. Convenient igitur, oxymel ſimplex, ſyrupus ſtoechados, et alii, cum decocto betonicae, ſampſuchi, meliſſae ad humorum apparatum: qui electuario indo maiori, hiera, catapotiis cocciis vel aureis educentur. Ac poſt purgantia medicamenta tantillum theriacae bonae, vel mithridatii boni contulerit. Similiter quolibet menſe vacuetur materia levioribus catapotiis, et intermedio tempore locus ſit errhinis, apophlegmatiſmis, gargariſmis, et ſternutamentis, de quibus ſatis ſuperque dictum eſt in affectibus cerebri curandis. Vtatur et aegrotus pulvere a paſtu, fumos ad cerebrum

brum efferri prohibente. Curet et inſpergendum pulverem capitalem ſincipiti. Item balneis ſua ſponte ſcaturientibus, et horum inopia marinis aquis, corpus abluere oportet, omnique modo caput ipſum, praeſertim ubi grave fuerit ac repletum, exſiccare, ſimulque corroborare erit ſaluberrimum. Iisdem emendatur craſſities aëris in aure contenti.

Topica. In aurem vero immittenda ſunt pharmaca, quae incidunt, ſecant, et attenuant craſſos ac lentos humores, eoſdemque calefaciunt et attrahunt. Cuiusmodi eſt praeter ea, quae ad ſonitus tradita ſunt, abſinthium cum aqua in olla coctum, per arundinem pro fomento adhibitum, ita ut alteram arundinis partem cavitati auris adaptes, alteram vero foramini operculi ollae inſeras, quo vapor qui exhalat, ad auditorium meatum allabatur. Baccis lauri aut foliis in aqua coctis ſimiliter utitor, aut origano et hyſſopo, eodem modo, aut aqua marina, et aceto. Omnis item piſcis fel, perdicis, caprae infuſum prodeſt, aut erinacei terreſtris cum oleo. Fel inſuper tauri cum anguis ſenecta aceto exceptum, et aurium meatui inditum, gravem auditum ſolvit, aut rutae ſuccus cum melle, ſeu caſtoreum cum oleo anethino. Fomentis quoque utendum eſt, quae per ſpongias fiunt ex aliquo praedictorum decocto. Et caſtoreum cum baccis lauri et aceto permiſtum, in aurem inſtillatur. Nam huiuſmodi valentia medicamenta

ſuſtinet meatus auditorius, quamvis non ſolum uſque ad cerebri duram membranam pertineat, ſed etiam nervum contingat, qui in ipſum a cerebro deſcendit. Commendantur et alia, ut ſuccus hederae mundiſſimus cum vino inſtillatus, allium et caepulae cum adipe anſeris, ova formicarum contrita, fel bubulum, lac cum felle caprino mixtum. Haec, ſi infundantur, veteribus laudata fuerunt.

Curatio ex iunioribus petita.

Iuniores vero praecipiunt in aurem iniici oleum amygdalarum amararum, et nardinum, cum ſucco caepae, aut helleborum album mixtum cum melle, aut ariſtolochiam rotundam diſſolutam in oleo baccarum lauri. Confert et ſuccus haſtulae regiae, vel ſuccus foliorum raphani cum melle. Aut hellebori radix bulliat in oleo laurino, amygdalino, irino et in aurem inſtilletur. Aliud: ℞. *Fellis caprae, et urinae caprae, ana* ℥j. *galbani* ℥ß. Aliud: ℞. *Caepas* duas: *minutatim ſeca, et in alembico poſitis miſce mellis* ℥iiij. *ſucci porri* ℥viij. *aut ſucci abſinthii tantundem. Aqua ſtillatitia ex his in aurem tepida infundatur.* vel ℞. *Olei amygdalarum amararum, olei nardini ana* ℥jß. *ſucci caepae* ʒij. *hellebori albi inſtar oſſis dactyli, miſceantur cum melle, et gutta tepida mane ac veſperi immittatur.* Aut ℞. *Ariſtolochiae rotundae* ℥ß. *diſſolvatur cum oleo baccarum lauri, unaque aut altera gutta immittatur.*

Si ſurditas a ſanie vel ulcere proveniat, abſtergenda erit ſanies, et ulcus exſiccandum, ac corpus evacuandum. Iniicienda vero ſunt in aurem, quae vim habent abſtergendi: ſuccus porri, cucumeris agreſtis cum melle, vel ex fellibus mitioribus aliquod: quale eſt fel porcinum, agninum: poſtea adhibentur tuto, quae vim habent exſiccandi, ut ulcus ducatur ad cicatricem. Quare trochiſci albi Rhaſis diſſolvantur in ſucco, vel decoctione aliqua abſtergentium, et alia, quae ex ceruſſa, pompholyge, ſeu tutia parantur. Praeſtantiſſimum remedium eſt, quod ℞. *Scoriae ferri* ℥j. *decoquatur in vino quod poſtea iniiciatur in aurem.* In his ulceribus cavenda ſunt olea, unguenta ſeu iniectiones magis conveniunt. Vlceribus auris haec etiam adaptantur. ℞. *Aluminis* ʒj. *myrrhae, thuris ana* ℈j. *cum vino, aut mulſo* vel ℞. *Aluminis* ℥ß. *vini albi* ℥iij. *bulliant, dein cum aceto liquentur, et in aurem infundantur.* Horum ulcerum, ut et inflammationis curatio iam deſcripta eſt capite de aurium dolore. Modus etiam extrahendi, quae in aurem inciderunt, dictus eſt. Scirrhus, callus, verruca curantur oleo amygdalarum amararum, cum medulla colocynthidis, aut ſucco cucumeris aſinini, cum melle: ſi quidem curari poſſunt. Sordes aurium ſpecillo mundantur, ſi craſſae fuerint et paucae. Multae et tenues aqua mulſa egent, aut aceto mulſo, aut melle, et ſucco foliorum raphani. Sordium influxus revellen-

Curatio ulcerum in auribus.

rellendus eſt. Surditas quae a catarrho fit, curatur avertendo fluxionem in aliam partem, et conſumendo, quod parti impaſtum eſt.

CAPVT XLIII.

De Parotidibus.

Parotidis nomen graecis proprium, ſed et latinis mutuatum, a loco deſumptum eſt, ac ſaepius inflammationem glandularum ſub auribus denotat. Quandoque enim omnem tumorem ſignificat, qui in adenibus iuxta aures naſcitur, ſive is ſcirrhoſus ſit tumor, ſive oedematoſus, ſive phlegmonodes.

Parotis quid. Itaque hic definietur parotis, inflammatio ſeu abſceſſus erumpens in carnibus adenoſis, quae pone aures et ad earum radicem conſiſtunt.

Pars affecta. Partes igitur, quae hic afficiuntur, viſui manifeſtae ſunt, et earum tumor ſenſui conſpicuus eſt, adenes (inquam) iuxta aures: praeterquam quod referunt dolorem adeſſe aegrotantes.

Affectus. Affectus autem eſt parotis, morbus in quantitate, et proprie in exceſſu primo: ſicuti aliae phlegmonae: ſecundario vero in intemperie, et ſoluta continuitate. Oritur ex redundante ſanguine copioſo, vel eodem bilioſo, vel pituitoſo, vel melancholico exiſtente: idque alias ſine febre: alias cum febre

febre acuta, vel diuturna. Is vero ſanguis vel tranſmittitur a capite, ut ſaepius contingit: vel a toto corpore, ut in iudicationibus. In eandem ſententiam tradunt alii fieri poſt febres acutas, quae ad tertium aut quartum diem pervenerunt: vel poſt longas, ut poſt febres quotidianas vel tertianas extenſas, idque per ἀπόσκημμα, cum materia, quae cerebrum obſidet, ad has partes adenoſas irrumpit. Scribunt et fieri iuniores, qui ſectantur arabes, ex materia venenoſa iuxta ſemitam epidemiae, ut loquuntur. Fiunt autem hi tumores propter partis laxitatem, et magna vaſa ad cerebrum conſcendentia, a quo depulſam materiam facile recipiunt.

Parotides quae ferventis ſanguinis plenitudini adſcribuntur, dignoſci poſſunt ex tumoribus magnis ac rubentibus, ex doloribus continuis, vehementibus atque gravantibus, ex temperamento, aetate, habitu ſanguineis, atque ex praecedente victus ratione eiuſmodi ſuccum generante. Percipitur et in loco frequens pulſatio. Abſceſſus enim glandularum quidam cum dolore et inflammatione ſunt: quidam ſine his. Si bilis abundat, tumor eſt pallidior citra gravitatem, ardor maior eryſipelati ſimilis. Habitus, temperamentum, et reliqua paulo ante dicta bilem arguunt. Si pituitoſus erit ſanguis, laxus erit tumor ſeu oedematoſus, cum maiori gravitate, et ardore minori, nihil habebit dolorificum, aut renitens, et faſtigia- *Signa.*

ſtigiatus erit. Quemadmodum ſi melancholicus ſanguis extiterit, neque rubor erit, neque dolor magnus: ſed tumor quidam ſcirrhoſus, et durus, et magna gravitas erit pro magnitudine tumoris. Quoniam vero parotides, ut paulo antea monuimus, oriuntur ex humoribus dictis impactis in capite, ab eoque ad partes dictas tranſmiſſis: interdum etiam citra capitis affectionem in febribus, cum natura ſuperfluos humores ex vaſis effundens ad regionem inter cutem et ſubiecta corpora deponit iudicatorie, quo tempore et glandulae ex effuſis humoribus participant, praedictoque affectu laborant: dignoſces, ſi a capite tranſmittitur materia, quia caput prius dolebit, et tranſmiſſione facta caput levabitur, nec aderat totius corporis plethora, aut cacochymia, quibus praeſentibus ab ipſo corpore tranſmiſſio fiet. Iudicatio autem per longas febres fit, craſſis humoribus redundantibus, aut per acutas febres tenui humore, ſed languente facultate.

Progno-ſtica.

De praedictione ſic ſtatuendum. Parotides quae fiunt criſis ratione, concoctione apparente, curatu faciles ſunt, multoſque magnis periculis liberarunt. Quae ex copia cruda contingunt, naturam gravant, ſimul et nonnihil irritant. Quare etiam procedente tempore periclitantur, et medicis multa tentantibus, vix ad ſuppurationem aut coctionem perveniunt. Quaecunque enim ante coctionem criſes fiunt, malae ſunt: quae vero cocta materia, bonae. Satius

tius eſt enim naturam vincere, quam vinci. Parotides abſceſſus ſunt nonnunquam maligni, eoque magis ſi peſtiferi: nonnunquam clementes, et leves, quales ſaepe puerorum. Quaedam parotides etſi peſtilentes non ſunt, tamen cum dolore et inflammatione ſunt; quaedam ſine his. Si intro redeunt, lethales ſunt, niſi alvi profluvium, vel inſignis excretio ſubſequatur. Aliae tardius erumpunt, aliae citius. In his regionibus raro ad ſalutem apparent.

Curatio.

Victus autem eſſe debet, qualis fere inflammationibus convenit, accommodatus ſcilicet affectui, nec non cauſae eius affectrici: utpote victus tenuis, et eo tenuior, quo morbus maior et brevior futurus eſt, conſtante facultate videlicet. Si ſanguis redundat, inprimis vena ſecta vacuandus eſt. Secetur autem humeralis vena eiuſdem lateris. Nam qui ante miſſionem ſanguinis ad topica convolarunt, exitium ſaepe aegrotantibus attulerunt, ut teſtis eſt *Alexander.* Sanguis autem pro plenitudine et viribus mittatur. Et ſi materia calida eſt ac климатical biliosa, vacuetur deinde electuario e ſucco roſarum, et ſyrupo roſato purgatorio, vel rhabarbaro. Si cauſa eſt frigida, ut a ſanguine pituitoſo, vel melancholico, poſt coctionem ex melle roſato, oxymelite ſcillitico, ſyrupo ſtoechados, cum aquis ſtillatitiis betonicae, meliſſophylli, bugloſſi, ea materia pilulis cocciis deturbetur.

Caeterum

Topica. Caeterum topica, ut in reliquis inflammationibus, minime repulſoria eſſe debent, maturari enim parotidas quamprimum, et aperiri commodius eſt, praeſertim ſi ex adverſa valetudine fiant. Tametſi *Celſus* interdum ea admittat: cum ſine morbo intumuerint. Sed abſtinere ab eis ſatius eſt. Conſiderandum autem num vehementi impetu fluxus illabatur, vel non. Primo enim caſu omnia naturae permittimus. Nam ſive cucurbitulam, ſive aliud pharmacum humores ex alto ad cutem attrahens admoverimus, vehemens dolor hominem apprehendit, unde et vigiliae fiunt, et febres ſuccedunt, ac vires exſolvuntur. Mitigare igitur, et non humorum influxui opitulari oportet, per cataplaſmatum lenientium uſum, quia maior influxus non eſt promovendus: ſed dolor, qui vehemens eſt, ubi praeſertim cauſa calida eſt, anodinis, hoc eſt calidis et humidis, eſt medicandus, corpore tamen prius vacuato, ut dictum eſt. Huiusmodi eſt quod ex frumenti, aut hordei, aut ſeminis lini farina cum aqua mulſa, aut foenugraeci, ſeu althaeae, ſeu chamaemeli decocto conficitur: Item quod ex lapatho et axungia inſulſa conſtat. Atque in corporibus mollibus puerorum, eunuchorum, mulierum, et eorum, qui teneram carnem habent, butyro locum illinemus, vel butyrum, et adipem ſuillum liquefaciemus: et modica caera adiecta ut mollius fiat, caeratum imponemus. Si non vehementi impetu irruat influxus, humore-

que

que adhuc alte deliteſcente, parotis in tumorem non attollatur, cum ſcilicet natura pigra ſit, iuvanda eſt, ut affligens humor in cutem avocetur, pharmaca attractoria aut fomenta aſſidua adhibendo; eaque ſi nihil memorabile efficiant, cucurbitulam etiam affigemus. Cavendum enim ne in altum recurrat colluvies: quoniam id haud mediocre periculum ſequeretur. Quod ſi mitiores ſint parotides ac moderatae, neque humorum copia in particulas irruit tanta, ut vehementes dolores excitet, neque caliditas humori adeſt, ſanare eas poterimus facile fomentis ex muria, et cataplaſmatis ac medicamentis exquiſite diſcutientibus: quale eſt, quod diachylon vocant, cum neque ipſae ad ſuppurationem feſtinent, neque vehementem dolorem inducant. Huiusmodi quoque eſſet caeratum ex butyro et oeſypo paratum, quod oſtrea uſta, ac buccinas, aut purpuras admitteret, vel ex eisdem oſtreis uſtis, anſerinoque adipe veteri inſulſo, et butyro, ac caera compoſitum. Si vero non ita mites fuerint parotides, attractoriis pharmacis ac diſcuſſoriis utendum erit, fomenta aſſidua adhibendo ex florum chamaemeli, foenugraeci, ſeminis lini, et ſertulae campanae decocto. Atque ſi ex craſſiori humore excitentur, aut frigidiore, in aqua et vino decoctum ex praedictis paretur: adiiciantur-que hyſſopus, ſerpillum, ſampſuchus, pulegium, et conſimilia. Poſt fotum vero oleo amygdalino, chamaemelino, aut anethino

locum illinemus. Aut cataplaſma ex hordeacea farina, et ſemine lini in iure foenugraeci, aut althaeae decoctis adhibebimus. Valde autem frigidis aç craſſis humoribus exſiſtentibus, oleo irino, aut liliorum alborum, aut ſampſuchino, aut rutaceo utemur: aut cataplaſmate ex ervi, ſeminis lini, et foenugraeci farina, cum ficuum ſiccarum et chamaemeli iure decoctis. Cucurbitulas quoque affigemus. Si vero parotides diſcuti haud poſſint, ad ſuppurantia medicamenta tranſeundum eſt, nempe ad farinam triticeam cum caricarum decocto, et oleo: item ad medicamentum quod ex polline et fermento conſtat. Lapathum quoque et axungia porcina in hydrelaeo coquantur, et imponantur. Vbi vero in pus tranſierint, materia mutata (quod tibi innoteſcit ex rigore praeter rationem et febre, quae prius non erant, ac maiori dolore praecedentibus, tempore quo pus conficiebatur, ac demum deliteſcentibus) tunc aut per ſectionem pus elicere oportet, aut ſane per acre medicamentum abſceſſum rumpere, aut tentare, ut ipſum per attractoria et tenuium partium medicamenta diſcutiamus. Verum ſi ipſae parotides inveteratae fuerint, citra omnem moleſtiam diſcuties et emollies, ſi buccinas uſtas et oſtrea omnia adipi veteri porcino liquata admiſceas, ac ſupra locum affectum admoveas. Haec placuere veteribus, quos et noſtri imitati ſunt: qui talia praeſcripſere

℞. *Farinae foenugraeci, farinae hordei ana* q. j.

q. j. *coquantur in aqua, et oleo chamaemeli, vel anethi: applicentur cataplaſmatis modo.* Aliud quod magis diſcutit. ℞. *Farinae fabarum, farinae hordei ana* q. j *mellis communis quantam ſufficit. Leviter coquantur ſimul, fiat cataplaſma.* Digerunt reliquias morbi diachylon ireatum, caeroneum, et in fine diapalma. Haecque in caerati formam commodius rediguntur, cum materia reſolvitur aliqua ex parte, remanetque aliquid indigeſtum, quod dolorem non faciat. Si materia vertitur in pus, iuvatur ſuppurantibus ut ℞. *Malvae* m. j. *radicis biſmalvae* q. j. *ficus pingues* xx. numero, *coquantur et piſtentur diligenter,* adde *axungiae porci* ℥iiij. *farinae frumenti leviter decoctae in colatura herbarum* ℔. ß. *miſceantur ſimul, et reducantur in formam cataplaſmatis,* fortius fit addita farina, vel mucagine ſeminis foenugraeci ad quart, ß. Vbi incipit maturari, ut materia trahatur ad circumferentiam, fermentum acre ponitur: vel unguentum baſilicon, quod picem habet, vel galbanum. Si cutis ſit tenuis, ſolo felle porci ſuprapoſito, abſceſſus rumpitur. Si cutis durior eſt, ferro candenti, vel ruptorio vocato declivi parte aperitur: deinde ulcus tergendum, implendum, cicatrice ducendum, ut in aliis partibus. Cum autem pars reliqua ad duritiem inclinaverit, digerentibus miſcebimus mollientia, ut tetrapharmacum, vel dialthaeas, vel diachylon parvum, vel de mucilaginibus, vel reſumptivum. In male cu-

ratis parotidibus fiſtulae quandoque ducuntur, quas docet curare *Galenus*. Vide et recentiores.

CAPVT XLIV.

De olfactus laeſione.

Enarratis oculorum et aurium affectibus, ſeſe offerunt ii, qui olfaciendi facultati et naribus accidunt. Tertius enim eſt odoratus in tenui ſubſtantia dignoſcenda, ac propterea inter alia quatuor ſenſoria tanquam medium quoddam conſtituitur.

Laeſio olfactus. Quoniam vero offenſio eius vel ad priores cerebri ventriculos, et ad eas propagines in quibus eſt odorandi ſenſus (proceſſus mammillares vocant) refertur, vel ad impeditum meatum oſſis ethmoidis, vel ad narium ipſarum foramina, priori loco de laeſione, quae a prioribus cauſis pendet, nec eſt in meatibus naſi, tractabimus. Namque odoratorum ſenſus in anterioribus cerebri ſinibus et ventriculis perficitur, elatis ſcilicet ad ipſos per meatus coliformes dictos vaporibus, cum natura in fabricandis cuiuſque ſenſus inſtrumentis ſimilitudinem ſenſibilium ſecuta ſit: et propterea vaporis ſimile quodammodo eſt odoratus inſtrumentum ex *Galeno*.

Facul-

Facultate igitur olfaciendi oblaeſa, vel diminuta, vel ablata, ſeu depravata, ad ventriculos cerebri anteriores affectio pertinet, in quibus et vaporoſus quidam ſpiritus continetur, ſimulque vox cum ea non laeſa, ſed incolumis perſtat. Sin vero vox quoque ſit laborioſa, colatoriis oſſibus oblaeſis affectio ipſa tribuenda eſt. Ita pars affecta conſpicua eſſe poteſt: ſed eorum affectio pendebit ab intemperie vel ſola, vel cum humorum corruptela. Si vero colatorii meatus affecti ſint, obſtructio eorundem, non ſola intemperies cauſa fuerit. *Partes affectae.*

Quanquam igitur perpetuo haec affectio ſymptoma ſit in genere noxae functionis ſenſibilis et proprie olfaciendi, ſive diminuta, ſive ablata, ſive depravata ſit, non unum tamen genus morbi ſequitur. Sed dum colatorii meatus obſtructi ſunt, morbus eſt in compoſitione, et proprie in via. Ipſis vero anterioribus ſinibus affectis, in intemperie morbum ſequetur. *Affectus.*

Cauſa ergo laeſionis olfactus intemperies eſt, vel obſtructio. Intemperies autem, vel humorum corruptela, ſenſum eiuſve ſpiritum contaminat. *Cauſa.*

Si igitur intemperies eſt ſive ſola ſive cum materia, innoteſcet facile, cum fiat praeſertim his partibus refrigeratis aut humectatis. Nam aër frigidus, qui palam per inſpirationes attrahitur, tum nares aliquando perfrigerat, tum vicinas et contiguas partes. *Signa.*

Has cauſas practici commenti ſunt. Addunt et alii attractionem rerum infrigidantium idem praeſtare: alii et intemperiem poſſe conciliari aiunt ab aëre ſupra modum calido: quarum cauſarum ſigna per ſe nota ſunt. Si vero colatorios meatus obſtructos ſequatur laeſio olfactus, ex detentis praeter conſuetudinem narium excrementis, muco, ac diſtillatione praegreſſis deprehendes. Quanquam etiam ex malis quibuſdam redundantibus ſuccis praedicti meatus obſtrui poſſunt, ventriculique oppleri, ac aliena intemperie affici: qui ex propriis indiciis internoſcuntur.

Prognoſtica. Haec affectio non eſt deſpicienda, praeſertim ubi anteriores cerebri ventriculi, nedum intemperie affecti, ſed et humore impleti ſint: quoniam praeter id, quod ſpiritus animalis, qui in ventriculis continetur, ac cerebrum ipſum intemperie afficiatur, haeſitandum erit de futuro caro, morbo comitiali, aut apoplexia, humoribus adeo auctis ut pleni ventriculi ſint, non anteriores modo, ſed medius ſaltem, aut poſtremus: quemadmodum evenire ſolet, ſi ipſis plenis exſiſtentibus, tota nocte ſupini cubemus. Odorandi functio depravata magna ex parte periculoſa exſiſtit: praeſertim ſi in acutis morbis accidat, et odor quiſpiam putridus ac foetidus ſentiatur. Si eſt a nativitate, non curatur. Si a ſolutione continui, raro etiam ſanatur.

Curatio. In curatione, ſi ex ſola intemperie olfaciendi facultas laeſa eſt, contrariis utendum; calidis,

calidis, ſi frigida eſt intemperies: frigidis, ſi calida: humidis, ſi ſicca: ſiccis, ſi humida. Ex humorum autem copia, ſive cerebri ventriculos opplente, ſive colatorios meatus obſtruente, ſi odorandi functio laeſa eſt, ea ſanguinis miſſione aut purgatione vacuetur. Deinde ad topica progrediendum. Quoniam vero ſaepius redundantes ſucci frigidi ac craſſi ſunt, qui ventriculos opplent, vel colatorios meatus obſtruunt, a quibus odoratus laeditur, ratio victus attenuatoriae facultatis magna ex parte eſſe debet. Domus igitur, in qua degunt taliter affecti, moderate calida ſit pro temporis anni ratione. In ſiccioribus locis diverſentur. Gymnaſiis pro viribus utantur, ac moderato ſomno nocturno. Diurnus enim et diuturnus valde incommodus illis exiſtit. Dum dormiunt, cervicalia ſublimia habeant, et in latus reclinentur, non tamen ſecundum partem affectam, praeſertim ſi contingat unum ex colatoriis meatibus eſſe obturatum. Ex intervallis quoque acrium rerum eſus adhibeatur. Praeſcripta victus ratione, purgatio inſtituatur ex hiera, quae bis vel ſaepius repetatur, ſi res poſtulabit. Porro commodiſſimus uſus eſt apophlegmatiſmatum ex ſtaphide agria, maſtiche, uva paſſa. Errhina quoque imperentur. Quare cyclaminum ſiccam tritam inſuffla, aut nigellam tuſam ac cribratam, aut oleo vetuſtiſſimo probe tritam per nares infunde, et per inſpirationem attrahere iube, aquam in ore continen-

 do.

do. Sternutatoria quoque conveniunt primum ſimplicia: deinde efficaciora, quale eſt veratrum album leviſſime tritum. Odoramenta item naribus aſſidue adhibeantur; ſiſymbrium, ſerpillum odoratum, mentha, polium, thymbra, caſtoreum aceto dilutum, quod eſt omnium utiliſſimum. Potum etiam caſtoreum tritum cum aquae mulſae cyathis tribus, quod et efficacius redditur aceti ſcillitici addito cyatho dimidio. Prodeſt quoque valde acetum ſcillinum quotidie a ieiunis trium cochlearium menſura acceptum. Si pertinacior eſt affectio, radendum eſt caput, et ſinapiſmus ad frontem usque adhibendus. Quod ſi opus eſt, nedum fronti, ſed faciei et naſo adhibeatur. Quin et theriaca ſaepe aſſumpta iuvat.

CAPVT XLV.

De Ozaenis.

Iam ad affectus, qui meatibus naſi accidunt, tranſeamus; a quibus etiam olfactus laeditur. Inter eos praecipua ſunt ulcera narium, graecis pariter ac latinis dicta ozaenae, nimirum a foedo odore et graveolentia, quam in eis putrilago inducit.

Ozaenae quid. Quare et definiuntur ozaenae narium ulcera putredinoſa plures cruſtas habentia, nec non olentia graviter.

Pars affecta. In iis quod nares afficiantur: quippe earum alae, vel interſtitium, vel aliae partes exulcerentur, ex dolore vel inſpectione, vel aegri relatu conſtat.

Affectus. Notum quoque eſt, quod morbus ſit in ſoluta continuitate, cum in ulcerum genere contineantur.

Ozaenae differunt ab aliis ulceribus narium. Differunt autem ozaenae a polypo, qui eſt in genere tumorum praeter naturam. Et a minus acri materia oritur. Differunt etiam ab aliis ulceribus, quae fiunt in alis naſi internis, quod talia ſine pure et foetore fiant. Ozaenae non item, quae et olfactum laedunt. Nam cum haec pars fungoſa ſit, et in tumorem elevetur, ſpirationem oſſium ethmoidum impediunt ozaenae, ob idque recrementa diutius retenta putrent: unde foetor et graveolentia.

Cauſae. Naſcuntur ozaenae ab influxu humorum acrium et putreſcibilium a cerebro in nares facto: ut foetor narium fit ex pituita prope oſſa ethmoidea putrente, ad partes vicinas ſuam qualitatem imprimente. Accedit et oſſium ethmoidum obſtructio, quae liberam pituitae tranſpirationem praepediens foetorem auget. Fiunt et a vulnere, ictu, caſu, abſceſſu, vaporibus acribus paulatim rodentibus, donec ulcera pullulent.

Signa. Notus morbus eſt, tum ex his, quae de naribus manant, tum etiam viſu. Accedit et dolor, praeſertim ſi cruſtam violentius evellant. Tamen narium ulcus neque dolore, neque acrimonia ſemper conſpicuum eſt: ac proinde ſaepe diu latet incomprehenſum: dum plane ſordeſcat, exedatque oſſa tenella. At vero cum recens eſt, hinc noſcitur, quod ſanguinis nonnihil frequentius eructet, maxime cum attingitur, aut irritatur: atque nares hoc ſaepe madeant. Si ſinitur, cruſtula ſicca, eaque nigra obducitur, quae emunctionis impetu nonnunquam procidit. Vetuſtius ac iam putridum ulcus vere ozaena appellatur, e quo cruſtula ſordidior, atque graveolens mucus excidit. Laborans ipſe ſibi grave olet: tum vicinis tetri ſpiritus contagione moleſtus eſt. Saepe illic ulcera ſerpunt diuturna, quae vel narium alas, vel earum interſtitium, vel alia eius loci tenella oſſa exedunt, atque putrefaciunt magna deformitate, exeſumque palatum nonnunquam perforant: idque maxime,

me, ſi ſpeciem carcinomatis habent: vel e foetida lue venerea contracta ſunt.

Humoris acrimonia difficilem admodum ozaenarum curationem reddit. Ob venarum quoque frequentiam, et pituitae expurgationem aegerrime curantur. *Prognoſtica.*

Quaedam tamen tentanda ſunt. Cibus igitur neque acer, neque valentiſſimus ſit: pariter nec potus. Et ſi adſit copiae humorum in toto corpore redundantia, prius aut ſanguinis miſſione, (maxime ſi calidioris hepatis coniectura fuerit,) aut purgatione auferatur. Quare pilulae ſine quibus, aut aliae ſimiles exhibeantur. Et quia a capite in nares acrium humorum defluxus provenit, quamprimum caput ſiccetur ac roboretur. Quemadmodum enim alias topicis, niſi univerſi corporis purgatione praemiſſa, uti non licet, ita hic nonniſi roborato capite remedia naribus tuto admovenda erunt. Qua de re caput ad cutem tondeatur, aſſidueque vehementer perfricetur: deinde confeſtim imponantur, quae ſiccant et firmant ſincipiti et toti capiti praeraſo, ut oleum myrtinum, roſaceum, pulvis corallorum, ſantalorum, roſarum rubrarum, maſtiches, mannae, thuris, gallae acetum. *Curatio.*

Vbi illis validum caput redditum eſt, tum naribus medendis ita incumbendum, ut pars affecta per mixtae facultatis pharmaca, tum repellentia, tum diſcutientia reſiccetur. Repellunt tum auſtera, tum acerba, quae communem adſtringentium appellationem habent, *Topica.*

bent. Diſcutiunt vero calida, et ſicca facultate praedita. Capiti igitur imponito novem diebus continuis thuris, myrrhae, ana ℥j. cochleas integras v. quibus cera et albumina ovorum addas, admiſceasque. Ad ozaenas vero ſanandas calaminthae ſuccum inſtilla, aut ipſam aridam per fiſtulam inſuffla. Mel quoque cum exiguo modo terebinthinae coniiciatur in narem ipſam; quod ſpecillo lana involuto fit: attrahaturque ſpiritu is ſuccus, donec in ore eius guſtus ſentiatur. Sub his enim cruſtae reſolvuntur, quae tamen per ſternutamenta elidi debent. Vbi exciderint, adipe anſerino et butyro cum roſaceo curantur. Puris ulceribus vapor aquae calidus ſubiiciendus eſt. Deinde adhibendum lycium ex vino dilutum, aut menthae, ant marrubii ſuccus ſeu omphacium, ſic ut horum cuilibet mel adiiciatur: involvendumque lana ſpecillum eſt, et in eo medicamento intingendum, eoque ulcera implenda ſunt, rurſumque linamentum involutum et oblongum eodem medicamento illinendum, dimittendumque in narem eſt, et ab inferiori parte leviter deligandum, idque per hyemem et ver bis die, per aeſtatem et autumnum ter die fieri debet. Paratur etiam medicamentum ad narium ulcera ex malorum punicorum ſucco in aeneo vaſe ad medietatem cocto. Vel malum punicum dulce integrum in vino coctum teritur, et forinſecus imponitur. Poteritque ex ceruſa et argenti ſpuma ſimul contritis, eisque dum

dum teruntur, vinum et oleum myrteum adiiciendo, donec mellis craſſitudinem fecerit, medicamentum fieri, eoque ulcus illiniri. Interim ſi vetus ulcus fuerit, myrrham, plumbum uſtum, aloëm praedicto unguento permiſcebis, atramentum ſutorium, ſal ammoniacum, ſimulque cum his mel et acetum. Ea fuit *Galeni*, *Celſi*, et aliorum ſententia.

Ex iunioribus deſumpta.

Recentiores poſt totius corporis purgationem exactam, et capitis particularem per maſticatoria, utuntur aqua forti diluta oxymelite ad deterſionem, et carnis putris exeſionem: vel adhibent unguentum Aegyptiacum diſſolutum in aqua hordei. Deinde praeſcribunt unguenta, quae conſtringant, detergant, et ſumme ſiccent, ut unguentum pompholygos, addito alumine, chalcitide, et cortice mali granati. Vel conficiunt ſic: ℞. *Omphacii* ℥ß. *corticis mali granati*, *balauſtiorum ana* ʒiiij. *myrrhae*, *aluminis*, *ladani ana* ʒiij. *chalciteos*, *aloës*, *corticis thuris ana* ʒj. *olei roſati et myrtini ana* ℥ij. *cerae rubrae* q. ſ. *fiat unguentum.* Parant et ſuffumigium ex potentiſſime reſiccantibus, quod partes illas profundas attingit, et ſiccat: ex auripigmento rubro, vel luteo, et cinnabari: quibus addantur odorata, ut myrrha, thus, maſtix, benioin: ex quibus trochiſci parantur, aut candelae ex cera rubra, fuligo enim talis candelae plurimum iuvat exſiccationem, maxime ſi continentur in cubiculo bene clauſo et anguſto. Alii mitius agunt cum eis ulceribus. Vbi proſpexerint uni-

univerſo corpori et capiti ut dictum eſt, naribus curationem adhibent, admoventes ea, quae cruſtam decidere faciunt, de quorum numero ſunt mel, axungia gallinae, butyrum, et ſternutationem provocant paucis interiectis horis. Poſtquam cruſta deciderit, rurſum ſi ſordidum ulcus eſt, melle deſpumato liniunt. Deinde ellychnium immittunt ex lino aut bombace, cum unguento de tutia: aut mali punici ſuccum inſtillant: aut unguentum de lithargyrio adhibent cum pulvere gallarum, aut boli armenici: aut pulverem myrrhae, aluminis uſti, et gallarum aequis portionibus inſufflant. Haec loco paradeigmatum eſſe poſſunt. Plura ab aliis petenda ſunt. Si haec ulcera ſunt a lue venerea, vulgata luis curatione utendum eſt.

CAPVT XLVI.

De Polypo.

Ad nares quoque pertinet polypus, qui nomenclaturam ſumpſit a ſimilitudine ad aliud extra poſitum. *Polypus unde dictus.*

Et eſt tumor praeter naturam in naribus genitus, polypi carni aſſimilis, iuxta ſubſtantiae proprietatem. Polypi enim marini carnem non modo colore et conſiſtentia, ſed et reliquis accidentibus refert, quod multas radices, ut ille pedes, habeat: ac ut ille venantes ulciſcitur, acetabulis ſuis manus illorum apprehendens; ita et vitium hoc laborantium nares obſtruat, ut et difficulter ſpirent, et aegre loqui poſſint. Color quidem eius varius eſt, aliis albidus, aliis ſubflavus, aliis ſubruber. Subſtantia pariter aliis mollis, et quodammodo fluida: aliis durior, magiſque contracta. *Celſus* graphice polypum ita deſcripſit: Polypus eſt caruncula modo alba, modo ſubrubra, quae narium oſſi inhaeret, et modo ad labra pendens, narem implet, modo retro per id foramen quo ſpiritus a naribus ad fauces deſcendit, adeo increſcit, ut poſt uvam conſpici poſſit, ſtrangulatque hominem maxime auſtro aut euro flante: fereque mollis eſt, raro dura. Diſtat porro polypus a reliquis carunculis, quae naribus innaſcuntur, quoniam illae ſimiles ſunt *Polypus quid.*

ſunt muliebribus mammis, ac in imis meatibus narium, quae carnoſiſſimae ſunt, inhaerent.

Sarcomata. Etſi eiusdem naturae ſint polypi et carunculae, quae ſarcomata vocantur, quaeque ſunt etiam carnis in naribus incrementa, ſed informia. Ita ſarcomata a polypis magnitudine tantum ac opificio diſtant.

Pars affecta. Nares itaque in huiusmodi affectionibus laborant, ut ex praedictis et ipſa inſpectione patet.

Affectus quis. Morbus eſt in quantitate, cum ex genere ſit tumorum praeter naturam.

Cauſae. Ex craſſis et lentis humoribus generatur polypus iuxta *Galenum*. Vel fit haec caro (iuxta iuniores) ſaepius laxior et rarior, cum cerebrum valde humidum mittit viſcidam ac flatulentam quandam materiam, quae hanc partem inflando, facit ut maior appareat, et potiſſimum in coniunctione lunae. In declinatione autem contabeſcit et minuitur. Vt vero alii tradunt, recentibus ulceribus neglectis caro plerumque excreſcit, quae Σάρκωμα nuncupatur. Ea cum longitudine ita excrevit, ut iam e nare foras propendeat, aut in fauces relabatur, polypus eſt. Naſcitur et ex ipſarum narium nutrimento, a facultate nutritoria et auctrice in carnem mutato.

Signa. Notis vero quibus dignoſcatur eiusmodi tumor, nullis opus habet; cum ſenſui pateat, et illae ex ante dictis facile elici poſſint. Nares enim obſtruit, et viam ſpiritui intercludit,

cludit, cum praeſertim in latus affectum decumbitur: loquelam offendit, et obſcurat. Quae ſymptomata gravedini ſunt ſimilia: niſi quod admodum diu permanent, nec errhinis ſolvuntur: quodque ulceris ſigna iamdiu anteceſſerunt.

Prognoſtica. Qui carcinodes eſt, attingi non debet. Aliud genus ferro ſaepius curatur: quamvis interdum medicamentis inareſcat. In eandem ſententiam alii ſic: Carnes additae naribus molles, quia pituitoſae facile curationem admittunt: ſed lividae difficulter, quia cancri naturam ſapiunt. Et polypus, qui fit in naribus durus, niger, et intractabilis; et mollis, putridus, ac foetidus non ſanatur: ſed qui elongatur et pendet, habens radicem gracilem non nimis profundatam, curatur per inciſionem. Satius eſt autem cum incipit hic tumor fieri, prohibere eius augmentum, factus enim ſui ablationem indicat.

Curatio. Itaque ut prohibeatur, victus ratio ſit conveniens, et conſiderata cuiusque natura ſanguis mittatur, ſi opus erit, nec non medicamentum purgans offeratur. Dein caput radatur, ſiccetur, ac roboretur appoſitis medicamentis: quae curatio polypo et ozaenis communis eſt. Quare admoveatur capiti emplaſtrum ex cochleis ſuperiore capite dictum. Pileoli ſint bombace intertexti et conſperſi pulviſculis ex ligno aloës, caryophyllorum, macere, nuce moſchata, ſtoechade, ſalvia, maiorana, betonica, lavendu-

la, et aliis iam ſaepius declaratis. Frictio fiat e ſpongia a ſincipite ad occiput, et latera ducta. Pituita quoque per os educatur apophlegmatiſmis antea commemoratis.

Topica. Topica polypis conveniunt, quae partim adſtringunt, partim ſecant et attenuant, partim diſcutiunt et exſiccant. In corporibus mollibus et humidis, quaeque nullius pharmaci ferunt adhibitionem, ſed ab omnibus irritantur, roſis aridis ac probe tritis utendum, ex *Galeno.* Idem et maxime commendavit nedum in polypis, ſed et ozaenis, quod ex malis punicis conſtat medicamentum, ex tribus videlicet differentiis, auſteris, dulcibus, et acidis. Sunt autem ea recentia et matura contundenda, atque integra diligenter conſtringenda, quo ſuccus ex eis exprimatur, quem ubi modice decoxeris, ſi liquidior videatur, ſtanneo vaſe depoſitum ſervare oportet. Quod vero ab eo reliquum eſt ſolidum et craſſum, rurſus diligenter contundendum, ut a contuſione rurſus in pila atteri ac laevigari poſſit: indeque collyria rum formae effingi, quae congruam ad aegri narem proportionem habeant. Et ſi mollior eſt polypus, plus ex auſteris malis: ſi durior, ex acidis coniicias. Quoniam vero moleſtum eſt perpetuo collyrium ſuſtinere, licet aliquando ſuccum antea expreſſum in nares infundere, atque circa illas partes, iuxta quas naſus ad palatum perforatus eſt, liquidum ipſum expreſſum ſuccum illinire, vel cum penna, vel cum lana ſpecillo obvoluta:

luta: quod duos nucleos ſeu cuſpides habeat. Idem collyrium confert, ubi exaruerit, ſi probe contundatur, cribretur, et laevigetur, indeque exuffletur, aut per ſpecilli nucleum indatur. Omnia haec aſſidue facere oportet, ut nunquam ab affecta parte pharmacum abſit, cum facile ab humiditate eluatur. Paratur et hoc medicamentum. ℞. *Spumae argenti* ℥ij. *ceruſſae* ʒiij. *malicorii* ℥ij. *aluminis ſciſſilis tantundem, quibus tuſis, et cribratis, et in mortarium coniectis, cum vino odorifero ad mellis craſſitudinem redigito. Poſtea oleo myrteo affuſo conquaſſato in pixide plumbea ſervato.* In robuſtis corporibus, ℞. *Squamae aeris* ʒviij. *atramenti ſutorii* ʒvj. *veratri nigri* ℥ij. *miſceantur, et naribus inſufflentur.* Veteribus haec ſunt commendata, multoque plura alia.

Recentioribus uſurpata remedia.

Recentiores inhibent generationem polypi circa initia ſanguine miſſo ex cephalica, purgatoque corpore et capite, nec non cucurbitulis ſaepe appoſitis in colli lateribus. Et cum polypus recens eſt, nec multum ſe profert, errhinis multum ſiccantibus utuntur. Vbi multum auctus eſt, atterunt aqua ſublimata, trochiſcis de aſphodelo, pulveribus cathaereticis. Supra partem etiam apponunt fortiter adſtringentia, vel cauſtica cum adſtringentibus, in quem uſum aquam parant ex *Vvarum immaturarum* ℔. iij. *corticis mali granati, balauſtiorum, ſumach ana* ℔. ij. *deſtillentur omnibus maceratis in aceto,*

to, deinde adde *aluminis* ℔. j. *vitreoli* ℥ij. *deſtillentur iterum omnia ſimul, et aqua illa tangantur internae partes narium.* Aqua fortis aurifabrorum idem praeſtat modice correcta. Additur et auripigmentum praedictis aquis, ut pars utatur, et conſtringatur. Debent autem iſta apponi cum luna decreſcit, et tumor minor eſt, ut melius adhibeantur remedia radici. Convenit et uſus guaiaci cum tenui victu. Quod ad chirurgiam attinet, ſi parvus eſt polypus, conficitur cannula argentea, per quam demittitur cauterium ignitum internae parti narium circa ſeptum. In ruſticis et iis, qui parum curant de forma narium, forcipibus ſcinduntur nares. Demum ſupra partem cauterium adhibetur; alioqui uritur in una parte, altera intacta. Si quae eſt uſtionis expers, inde renaſcitur novus polypus. Caeterum in his affectibus narium, remedia reſupinato capite alia quidem inſtillantur, alia corniculo inſufflantur, quaedam ſpecilli nucleo capta inſeruntur naribus, vel e pixide, cochleari, vola, inſpiratu trahuntur vapores e vaſis anguſtioris orificii admoti naribus.

CAPVT XLVII.

De ſanguinis e naribus eruptione.

Haemorrhagia, quilibet eſt ſanguinis fluor. ſed ſi per ſe ponatur, non expreſſa particula unde effluit, ſanguinis e naribus profluvium intelligitur. Quapropter ſanguinis eruptio, quam graeci ῥινῶν αἱμοῤῥαγίαν nominant, affectibus narium connumeratur. *Haemorrhagia dicta ſimpliciter.*

Eſt autem haemorrhagia, ſanguinis e vena vel arteria capitis et narium vacuatio, ſive critica, ſive ex conſuetudine naturali, ſive ſymptomatica, et omnino propter naturam: ſed ex arteria exilit tenuior, flavior, et cum ſaltu, ut id obiter annotetur. Atque ut quidam iuniores volunt, venae in nares productae non ex intimis cerebri, ſed ex oris palatique ſedibus excurrunt, ſatis quidem detectae et patulae, ut quaſi emiſſarium ſint ſanguinis ſupervacui expellendi: quemadmodum haemorrhoides, et quae in uteri cervicem pertinent. Aliis magis placet haemorrhagiam, partim fieri per venas, quae a viſceribus et corpore interiore per caput poſterius in nares deſinunt, partim per venas, quae fiunt a meningibus. Atque haec aegre curabilis eſt: altera facile curatur. *Haemorrhagia quid.*

Quod autem nares affectae ſint, patet. Tametſi non per eſſentiam afficiantur ſemper. *Pars affecta.*

Affectus quis. Affectus vero eſt in genere excretorum immodice toto genere praeter naturam.

Cauſae. Quod quidem ſymptoma, ut reliquae ſanguinis eruptiones a ſede, utero, ore, thorace, pulmone, ventriculo, iecinore, inteſtinis, aliisque partibus, ſequitur multiplex morborum genus, vaſorum diviſionem, interdum orificiorum apertionem, quandoque tunicarum rarefactionem: poſtremo earundem διάβρωσιν, id eſt exulcerationem aut eroſionem, quae et ad diviſionem referri poteſt. Dividitur enim tunica vulnere, contuſione, ruptione, eroſione. Anaſtomoſis autem accidit tum propter vaſis imbecillitatem, tum ſanguinis, qui ad os eius impetu ruit, copiam: adhaec acrem quampiam, quae illi extrinſecus incidat, qualitatem. Diapedeſis ex tunica quidem ipſa rarefacta, ſanguine vero tenuato oritur: accidere praeterea interim poteſt, et ex gracilium vaſorum ore adaperto. Sed tum anaſtomoſis potius dicenda videtur. Et diabroſis, ſeu eroſio intrinſecus, quidem fit a vitioſo ſucco et acri: extrinſecus vero a valentibus medicamentis, aut igne: vix tamen ab externis venis ſanguis profluit, niſi vel erodantur, vel rumpantur venae ob denſitatem in cute externa. Rarum eſt, quod quibusdam contingit peculiari natura, ut aperta e trunco corporis, hypochondriis, thorace, facie, venae clauſura, ſanguinem redundantem depleant. Sic vaſis male affectis haemorrhagia adſcribitur, cum ſcilicet ab aliqua ſuperveniente cauſa extra

tra uterum ſunt vitiata. Nam et a natura male habent, ſi vel molliora, vel duriora, ſeu tenuiora fuerint, et ſic omnes cauſae ſub dictis tribus comprehendi poſſunt. Ali- quando enim occaſio particulatim tribuitur ſanguini, vel facultati. Sanguis vitioſus erodit vaſa, ſi adeo auctus eſt, ut a vaſis con- tineri non poſſit, interdum ea diſrumpit, vel eorum ora reſerat. Interdum ipſamet facultas ora vaſorum aperit, tempore quo excernit ea, quae ſibi moleſta ſunt. Sunt et cauſae externae, ut caſus ex alto, ictus, ex- ercitium vehemens, mora in ſole, medica- mentum calidum, ulcera narium, vulnera. Internae etiam cauſae ſunt ſanguinis copia et tenuitas. Sed omnes hae cauſae ad tres pri- mas reducuntur. Ad quas etiam pertinet, quod accidit interdum, ut propter maxi- mam hepatis imbecillitatem ſanguis e nari- bus magna copia profundatur, propter ve- noſi generis a ſuo principio imbecillitatem. Interdum et per urinas ſine ullo doloris ſen- ſu redditur.

Itaque ſi ratione vaſorum affectorum ali- quo modo fiat ſanguinis profluvium e nari- bus, ſive externa, ſive interna cauſa fuerit, non aderunt indicia redundantiae ſanguinis. Neque qui profluet ſanguis, vitioſus appare- bit, nec corpus cacochymum erit, aut criſis tempore in acutis morbis is ſanguis excerni- tur. Si ab externa cauſa affecta ſint vaſa, ex aegri aut aſtantium ſermone percipies. Sin nulla cauſa externa praeceſſerit, internam *Signa.*

 inqui-

inquires, numquid molliora videlicet fuerint: id quod a redundante humiditate dignoſces: aut duriora ab ariditate, aut tenuiora ab inedia reddita ſint vaſa, ſeu a natura talia conſtituta fuerint, et proinde eorum ratione fuerint rupta, reſerata, ſeu rarefacta. Si nihil dictorum adſit, vide numquid adeo auctus fuerit ſanguis, ut vaſis contineri nequeat, et propterea erumpat, et reſeret: quod ex ſanguinis redundantia iudicatur, aut ipſemet ſanguis non valde auctus eſt, ſed vitioſus, adeo ut vaſa quibus continetur, erodat; quod ex qualitate profluentis ſanguinis dignoſcitur, et ex reliquis ſignis cacochymum ſanguinem indicantibus, et pro natura cacochymiae, prout videlicet ſanguis pituitoſus, aut bilioſus, aut melancholicus fuerit. Verum ſi neque affectorum vaſorum, neque affecti ſanguinis indicia adſunt, acutuſque praeceſſit morbus, ut ardens febris, vel tertiana, vel phrenitis, ipſi facultati vel naturae ea, quae ſibi ſunt moleſta ſecernenti, et ora vaſorum aperienti acceptum referendum erit: quod fit interdum cum functionis alicuius noxa, interim ipſis viribus haudquaquam laeſis, ſed robuſtis exiſtentibus. Et quamvis hoc profluvium toto genere ſit praeter naturam reſpectu excretae ſubſtantiae, dici tamen non debet praeter naturam, ſi in tempore expellatur: hoc eſt, ſi id, quod moleſtum eſt, expurgetur.

Prognoſtica. Haemorrhagia critica, vel ex conſuetudine, minus ſuſpecta eſt, neque ſupprimi debet,

bet, niſi viribus metuitur: multo minus et tardius aetate iuvenili, temperamento ſanguineo, aut ubi aliqua purgatio conſueta intermiſſa eſt. Tamen ex quacunque cauſa fit ſanguinis profluvium e naribus, non eſt diſpiciendum. Nam ſi longo tempore perſeverabit, timendum erit ne animi deliquium, aut iecinoris imbecillitas, aut infrigidatio, ac demum cachexia, et hydrops ſuperveniat. Et iis, qui decolores mero modo ſunt, parum prodeſt: quibus vero color eſt rubicundus, non ſimiliter. Et quibus capita ſunt, quae facile tolerant, prodeſt: quibus ſecus, non. Ex naribus erumpente ſanguine cum exiguis ſudoribus perfrigeſcentia maligna ac prava. Item poſt ſanguinis eruptionem nigrorum tranſitus per alvum, malum. Prava etiam ſunt valde rubra. Fluxus ſanguinis e naribus in quarto die in febribus peſſimum ſignum. Multitudinem enim ſignificat in toto corpore, vel in capite, ſi non aliud, quid boni coinciderit. Verum in quinto die minus periculoſus eſt: quamvis de ſtillicidio narium id videtur magis intelligendum. Id namque pravum eſſe ſignum, praeſertim in ardentiſſimis febribus, maxime ſi quarto die fiat. Nam tunc abſoluta morbi malitia ſignificatur. Nihil enim eorum quae decretoria exſiſtunt, exigue ſecerni convenit, quapropter aut copiam indicabit, quae tolerari a facultate nequit, aut imbecillitatem naturae, quae proponit ſuperflua expellere, ſed non valet.

Propterea in ardentiſſimis febribus parum ſtillare, pernicioſiſſimum, ſicut familiariſſimum exiſtit largum ſanguinis profluvium, praeſertim in iunioribus et minoribus natu infra trigeſimum quintum annum aetatem agentibus, cum in hac aetate ſanguis plurimus ſit, facultas valentior, atque etiam calor exſuperans. Fluere etiam ſanguinem e naribus recto itinere oportet. Sanguinis enim eruptiones ex contrario malae ſunt: velut in ſplene magno, ſi ex dextra nare fluit: aut in iecinoris inflammatione, ſiniſtra. Menſtruis deficientibus ſanguis ex naribus fluens, bonum. Interdum ſanguis e naribus fertur tanto impetu, ut hominem inanitione exanimet: tum certe color corporis pallidus fit, aut lividus, aut ſubviridis, extrema vehementer refrigeſcunt, et mortis proximae nuncia oritur ſyncope. Quibus ſaepe e naribus ſanguis fertur, his lien fere tumet, aut caput dolet, aut caligines oculorum ſuffuſionesque fiunt. Si pueris ſanguis e naribus fluxit, deinde profluere procedente aetate deſinit, neceſſe eſt eos vel gravi articulorum exulceratione affici, vel aliquo demum morbo debilitari oportere. Cui fauces ſanguine interdiu noctuque replentur, ſic ut neque caput neque praecordia doleant, ſed nec tuſſis, vel vomitus, aut febricula anteceſſerit, huius in naribus, aut in faucibus ulcus eſt.

Curatio. Vt vero ad curationem pergamus, fluxus ſanguinis criticus (ut in ardentibus, tertianis,

nis, phrenitide,) ea non indiget, notis coctionis praecedentibus, et humore abundanter expulſo. Naturae enim motus non eſt interturbandus, niſi viribus metuitur: cum ipſum non poteſt natura ſiſtere, ut qui per declivem locum curſum inierunt, retinere ſaepe non poſſunt, itaque tum remedium offerendum eſt. Si a cauſa externa accidat, ipſa removenda eſt, ut ſol aut medicamentum calidum. Si quid reliquerint cauſae praedictae externae in naribus factum, id deinde curari debet. Vt ulcera narium curanda ſunt, aut vulnera. Cum vero profluvium non erit criticum, ſed ſymptomaticum, imprimis victus ratio ſit refrigerans, et adſtringens vias, per quas fertur ſanguis.

Victus ratio.

Tenuis etiam eadem ſit, ubi ſanguinis copia aderit. Igitur in id aër paretur per acetum, aquam roſaceam, folia vitis, rubi, ſalicis, nymphaeae, et violarum. Cibi ſint boni ſucci et coctu faciles, qui ex omphacio, vino granatorum, auranciorum, limonum condiantur. Et ſi ſanguis bilioſus ac tenuior fuerit, incraſſantes ſint et glutinoſi, ut pedes et capita vituli, vervecis, et aliorum animalium, caſeus recens, pinguis, opus piſtorium, ova praecipue dura, quia ſanguinem paucum et craſſum gignunt, praeſertim parte alba: ſorbilia autem et tremula largiorem et liquidiorem, praecipue vitellis. Ob haec illis ut carnibus, hac praeſente cauſa abſtine. Sanguine fervente ac calidiori exiſtente, aeger veſcatur lactucis, intybo ſativo

tivo utroque, portulaca, pyris, malis, cotoneis, pullis gallinaceis aſſis, aut cum omphacio elixis. Aqua chalybeata, aut maſtichina, ſanguinem adſtringit mixta potui, et coctis in ea obſoniis. Vinum non bibat, aut ſi eo utatur, craſſum et rubrum eligat, album et tenue devitet, vel bibat decoctum cinnamomi, quamvis a quodam improbetur, quoniam odor cinnamomi in caput ducit ſanguinem, ut ille refert. Somnus ſit multus, ſed interruptus, (ut quidam volunt) ne ſanguis declinet ad pulmonem, vel ad ſtomachum. Parum loquatur aeger: omnem denique motum corporis, omneſque animi perturbationes, iram praeſertim fugiat. Partes capiti ſubiectas ſublimes habeat: ſitus enim partis ex qua ſanguis profluit, in contrarium fluxionis tendere et inclinari debet. Nam hac ratione ſanguis in contrariam ſui motus partem impellitur, et inter ea, quae ſanguinem promanantem ſiſtunt, figura alio tendens recenſetur. Caput igitur deorſum ſpectet, et partes illi ſubiectae ſint ſublimiores. Quod tamen ſententiae *Galeni* lib. 5. Methodi contrarium eſt, et manifeſtam infert noxam. Talis enim ſitus non tantum ad fluxionem ſiſtendam non accommodatur, ſed ipſam commovet. Potius igitur caput erectum teneatur, ut cuidam viro docto ex iunioribus viſum eſt. Aeger quoque non inſpiciat res rubras. Phantaſia enim ſanguinem commovet. De victus ratione hactenus.

Quod

Quod ad curationem reliquam ſpectat, de *Curatio.* iudicatorio profluvio mentio iam facta eſt: quod nulla particulari victus ratione aut curatione indigeat. Sed ubi concitata natura mediocritatem non obtinuit, et immodice ſanguis fluxerit, ut vires imbecilliores reddantur, tum frigida et adſtringente victus ratione, nec non frigidis et adſtringentibus medicamentis eſt utendum: ut et in non critico fieri ſolet. Adſtringentia tamen non ſine diſcrimine, nec omni tempore adhibenda ſunt, ac niſi prius averteris. Nam in avertentibus praecipua verſatur ſpes curationis. Avertitur ſanguis, cum ad contraria revertitur, aut ad proxima derivatur. In quo locus eſt brachiorum et crurum ligaturis dolorificis, aut validis frictionibus, fotibus ex aqua calente, cucurbitulis hypochondrio e naris regione ſanguine fluentis appoſitis, et interſcapulio, ac ſumma cervice, ſine ſcarificatione, ut in debilibus, vel ſi opus eſt, cum ipſa in robuſtis.

Phlebotome quoque in id eſt efficaciſſima, *Sanguinis miſſio.* niſi reſolutus ſit aeger: ſeceturque vena baſilica, aut cephalica, aut communis lateris eiusdem. Vtraque etiam vena ſecatur, ſi utrinque fluit ſanguis: et ubi paulatim detraxeris, mox horam unam intermittens, appoſito digito, aut adacta interim ligatura, rurſus detrahes poſt, iterum atque iterum, pro laborantis viribus: illis enim intervallis ſpiritus regeneratur, et vires reficiuntur. Expedit autem non ἀϑρόως, ſed paulatim ac mode-

moderate ſanguinem educere. Nam tutius eſt aliquoties diverſionem repetere: neque expectanda eſt animi defectio, quia conſtat animi deliquio ſanguinem non reſtitiſſe. Et anguſto foramine fiat ſectio, ut ſubtilis ſanguis effluat, maneatque ſanguis craſſior minus ad fluendum idoneus. Et ſanguiſugae poſt aures et in ſede conveniunt, his maxime quibus ſuppreſſae ſunt haemorrhoides. Timorem quoque incuſſiſſe confert cyathis aquae frigidae duobus, tribus, intervallo iniectis in faciem aegri incogitantis. Sic enim calor cum ſanguine ac ſpiritu ad cor revocatur. Sed videndum eſt, ne ſit aeger epilepſiae obnoxius, vel viribus omnibus iam proſtratis. Ac ſi purgatione egeat, utpote vitioſo exiſtente ſanguine, ea quoque inſtituatur pro ratione vitioſi ſucci: ut bile redundante, praeſcribes decoctum myrobalanorum citrinorum, in quo manna, vel rhabarbarum, vel ſyrupus roſatus ſolutivus diſſolvatur. Pituita vero peccante, agarici, et myrobalanorum kebularum decoctum, et ſyrupum praedictum propinabis. Atra vero bilis ſi redundabit, ſenae, epithymi, et myrobalanorum indorum decoctum cum eodem ſyrupo conveniet. His peractis conferunt ſiſtentia et cohibentia ſanguinem ſumpta vel admota: eaque vel frigida tantum ſunt, ſanguinem velut glaciantia, et ob id ad fluendum ineptiorem reddentia, viasque denſantia et contrahentia per quas ſanguis fluit, ut noſtris in uſu eſt, ſyrupus roſatus

ſatus, oxalidis, cydoniorum, granatorum, praeſertim ubi tenuior ſanguis fuerit. Et ſi is inflammatus eſt, ſyrupi omphacii, limonum, acidae partis citri, cum duplo aquarum plantaginis, roſarum, oxalidis, ſolani. Nec minus aſſumere convenit ſaccharum roſaceum, aut ſyrupum myrtinum, ex papavere, nymphaea, quantitate moderata, cum ſcriptulis ij. aut drachma j. trochiſcorum terrae lemniae, vel trochiſcorum electri, vel de ſpodio, (quae etiam in nares mitti poſſunt tuſa, et fronti applicari,) et praeter haec ſi neceſſitas urget, hyoſcyamo, opio, vel opiatis recentibus. Proinde datur athanaſia recens, philonium a ℨß. ad ℨj. Haec ſomnum conciliant, et hoc modo fluorem ſedant. Sed inchoandum ſemper a mitioribus, et impenſe frigida capiti frigidae parti, ſed principi, non adhibeantur: ne ſanguinem et ſpiritum animalem glacient, et extinguant. Mitiora vero ſunt, quae ſequuntur, extrinſecus appoſita fronti iuxta veteres frigida et adſtringentia; nempe ſpongia ex aqua frigida ſeu roſacea madida ſaepius adhibita, aut ſuccus hippureos, aut ipſamet herba trita et impoſita. Similiter folia ſalviae trita, aut gypſum ovi candido ſubactum. Quibus omnibus addatur parum aceti; ſeu linteum in aqua frigida aut roſacea cum pauco aceto madefactum, iterum atque iterum imponatur. Cochlearum item carnes cum aceto tritae, aut cochleae ipſae uſtae et tritae applicentur. Earundem virium ſunt

ana-

anacollemata recentiorum, quae vocant. Cuiuſmodi eſt: ℞. *Argillae, vel farinae volatilis* ℥ij. *boli armeni* ℥ß. *acaciae, hypociſtidos ana* ʒij. *cum ovi albumine et modico aceti fiat emplaſtrum: applicetur fronti ac temporibus:* vel *album ovi cum thure, linteolis aut ſtupis madefactis.* Sed huiusmodi anacollemata monent eſſe inutilia, cum per venas et interiores arterias ſanguis decurrit. Porro ab uſu tam eiuſmodi refrigerantium et adſtringentium anacollematum, quam eorum quae naribus induntur, plurimi habuerunt deterius, niſi revulſa in contrarias partes materia, ut praemonuimus: inde ſcilicet convulſi, aut oborta ſpirandi difficultate ſuffocati. Alias ſanguis in capite compingeretur, et maiorum malorum cauſae forent. Et quae fronti adhibentur, eadem teſticulis adhiberi poſſunt, ſi vir eſt: vel mammis, ſi mulier.

Epithemata. Iocinori etiam epithemata apponuntur. ℞. *Aquae ſtillatitiae roſarum, ſolani, oxalidis ana* ʒiiij. *ſpecierum trium ſantalorum, diarrhodon abbatis ana* ʒj. *boli armenici* ℈ij. *commixtis omnibus fiat epithema.* Eadem ſcilicet refrigerantia atque adſtringentia vertici capitis, et collo, et interſcapulio, et lumbis, et hypochondrio narem fluentem reſpicienti applicanda ſunt ex bombace, vel linamentis in haec merſis, et modice expreſſis. Adhaec vertici ex alto torrentis modo haec illidi, vel incidere, eſt multo efficacius, uti et aquam e ſtillicidio in verticem illabi. Praedictis

dictis addi poſſunt adſtringentia magis, quae vaſa ſive oribus hiantia, ſive tunicis rariora, ſive rupta, vel inciſa, vel eroſa uniunt et contrahunt, ut ſunt roſae, balauſtia, gallae, malicorium, rhu. Emplaſtica quoque et meatus obſtruentia, ut farina moletrinarum, aloë, ovi album, caſeus, gypſum, mucagines. Eſcharotica quoque quae urendo eſcharam gignunt, quae cruſta hiatui vaſorum eſt operculi vice, ut calx viva, faex vini uſta, aut potius chalcitis, et chalcanthum, quae ſunt ſimul adſtringentia et urentia, et ab his eſchara valentius haeret, quae ab aliis effecta prompte cadit, et aucto hiatu haemorrhagiam maiorem et periculoſiorem revocat. Quare haec eſcharotica nonniſi urgente malo, et ubi alia non profecerint, ſunt admovenda. Vſurpantur et quae ſiſtunt ſanguinem tota ſua ſubſtantia, ſeu proprietate occulta, et incognita ante experientiam, ut ſuccus baſilici, porri, urticae, vel folia horum trita in nares immiſſa, (mixto tamen his impenſe calidis refrigerante aliquo,) ut caphura, ſtercus aſini recens in nares cum bombace immiſſum: vel ipſius ſiccati pulvis in nares per calamum efflatus. Neque eſt formidandus uſus ſtercoris aſinini etiam nobilibus, ea cautione ne aegro ſignificetur. Eſt enim omnis putrilaginis et foetoris expers, quod lente comedat aſinus. Et pulvis ſanguinis columbae, vel limacum ſimul cum teſta aſſatarum ſimiliter efflatus, aut cum ovi albo ſubactus, cerebella gallinarum,

iaſpis. *Galenus* ad haemorrhagiam etiam arteriae, aloëm et thus cum ovi albo ſubigit, et pilis molliſſimis leporis excipit. Bolus armena, et ſanguis draconis, et ovi albumina idem praeſtant. Revera aloë foris admota glutinat: licet ſumpta venarum ora aperiat. Nihilque ſumptum et admotum easdem vires habet. A recentioribus commendantur et ſequentia: ſtercus porci aceto diſſolutum in nares immittitur, ſed aſinino debilius eſt. Combuſtorum aſellorum domeſticorum cinis inſpirandus eſt, vel eorum ſuccus inſtillandus. Lapidis quoque molaris vapor naribus ſuſcipitur. Lanugo arboris, quae foliis inſidet, aut quae veluti nucamenta pendent e ſpecie populi, vel maſculae ſalicis, medio menſe martio colliguntur, macerantur in aceto, ſiccantur, et uſui aſſervantur. Porro ſi quid interea ſanguinis in ventrem, aut alia corporis loca defluxit, ipſum, ſi multus ac copioſus fuerit, per medicamenta grumos diſcutientia et educentia vacuare oportet, (In ventre et inteſtinis in grumos coactus ſanguis incenſionem facit.) Quare acetum mulſum bibendum offeratur.

CAPVT

CAPVT XLVIII.

De dolore dentium.

Dentes varie affici poſſunt, ut ſcripſere iuniores. Modo enim exerti aut longiores prominent, modo atteruntur mandendo et externarum cauſarum vi. Stupeſcunt frigidioris humoris influxu, et acerborum crudorumque fructuum eſu. Nigreſcunt, et foedo lentore liveſcunt detergendi incuria, dulcium et calidorum uſu, atque exſpiratione cruditatis et crapulae. Vacillant mobileſque fiunt externa vi concuſſi, cum eorum radix multo humore madet, laxiorque fit alveolus: de quibus omnibus affectibus hic pertractare ſupervacaneum eſſe ducimus. Sed de dolore dentium hic particulatim agemus, quoniam is graviſſimus eſt interdum, et maximis tormentis annumeratur.

Dolor igitur dentium gravis ὀδονταλγίας nomen a ſymptomate et parte affecta deſumpſit. Ὀδονταλγία.

Pars autem, quae eo afficitur, pleriſque omnibus multiplex eſſe creditur. Nam aut dentis ipſius corpus conflictatur, cum haud dubium ſit dentes (quanquam oſſa) dolere ac ſentire: interdum vero nervus, qui ex tertia coniugatione diſtribuitur omnibus dentibus, et ad eorum radices ſubſternitur. *Pars affecta.*

 Non

Non raro gingivae ipſae inflantur. Viro tamen cuidam perdocto, et qui noſtra aetate floruit, viſum eſt ſolum nervum ſenſus participem eſſe, ac proinde dolere. Aitque ille dentem ſentire, quoniam ipſo patiente nervus compatitur, ut homo videt, non quod totus videat, ſed ſolus oculus. Ita caro tangit, et pars quae in ipſo eſt. Sic dens dolet, quoniam eius pars, quae ipſum aliqua ex parte penetrat, doloris cauſam ſentit, nempe nervus. De hac controverſia ſic et alii: Dens per ſe ut non ſentit, ita non dolet. Sentire tamen et dolere videtur, quia nervorum guſtatoriorum tertiae coniugationis partem recipit. Nervus ad radicem dentis ſubſtratus imponit nobis, ut credamus dentem ipſum dolorem ferre. Non ferre autem ipſum oſtendit, quod exempto dente remaneat doloris portio. Si enim levatur, id fit, quod nervus liberius perſpiret, et a dente iam non tendatur et prematur. Sed de parte affecta plus ſatis.

Affectus quis. Affectus ipſe ſymptoma eſt, et, ut in reliquis doloribus, ſequitur intemperiem, vel continuitatem ſolutam, aut utramque.

Cauſae. De cauſis quidam ſic breviter. Si intemperies calida cauſa eſt, inflammatio eſt: ſed gingivae potius quam ſubſtantiae ipſius dentis, vel nervi. Si frigida eſt fluxio, maxima ex parte eſt vitreae pituitae, ex qua dolor eſt crudeliſſimus.

Signa. Calida itaque exſiſtente intemperie ſimplici, et nuda, intenſus eſt dolor, ſed minime

ime gravativus, ſubrubra facies, calidum totius corporis temperamentum, florens aetas, tempus anni, regio, et aëris ſtatus, atque anteacta vita conſimilis. Ex frigida autem intemperie dolor contrariis innoteſcit: ex figuraque tum capitis, tum reliqui corporis, et ex ea, quae praeceſſit diaeta, ac reliquis. Si ab humiditate excitatus eſt dolor, univerſi corporis temperatura, ac capitis imprimis, tibi manifeſtabitur, quae ad humidiorem vergit, et ſi delicatius vixerit, domumque habuerit in loco humidiori ſitam, tempeſtasque humida eſt, et hora verna, a qua laxiores fiunt dentes, una cum adhaerentibus corporibus, ac neceſſario mobiles: ut eorum eroſio ſeu perforatio ex humorum acrium et erodentium influxu efficitur. Quanquam et dentium mobilitas ex humiditate citra doloris ſenſum accidat. Humiditas etiam per ſe dolorem non parit, ſed ob multitudinem inſtrumentalium partium morbum faciens dolorem gignit. Si ex ſicca intemperie dolor ortus eſt, is fere intolerabilis eſt, totius corporis temperamentum, et maxime caput ſicca intemperie affectum, ſitis aderit niſi cum ſiccitate ſit frigiditas: ſputi minimum eiiciunt ſic affecti, praeceſſitque autumnalis tempeſtatis conſtitutio, et vita aerumnoſa, tenuis diaeta, regio ſicca, ambientis nos aëris ſtatus conſimilis. Compoſitam autem intemperiem ſigna compoſita indicabunt: ut ſi calida humida fuerit, totius corporis temperamentum ſane calidum et humidum fuerit.

rit. Ita de reliquis. Verum ſi una cum praedictarum qualitatum exceſſu et humorum multitudo adfuerit, cognoſcendus eſt affligens humor cum ex reliquis circa corpus ſignis, tum ex dolore conſequente, ut dolores a cauſa calida cum punctione et inflammatione ſunt, et in toto corpore eſt ſanguinis aut bilis abundantia, aut evacuationis ſanguinis eſt ſuppreſſio, qua ratione ſuppreſſis menſtruis foeminae frequenter eam patiuntur. Dolores a calido humore ſunt vehementiores, quam a frigido. Et fluxio ſive calida, ſive frigida, plurimum tenuis eſt, ac ruit deſtillatio e capitis vertice per tempora in maxillam, aut ſuperiorem, aut inferiorem. Et ſi dens exeſus eſt in quem via patet, in eum maxime fluxio inſilit. Si pituita ſubeſt una cum frigiditate, ſequetur diſtentio locorum et malarum tumor comes. Si atra bilis abundabit, aderit ſenſus veluti ſi corpuſcula quaedam in profundo confringantur. Vbi vero omnes humores aequaliter aucti ſunt, gravitas concomitabitur. Species item humoris ex ſapore arguetur. Si enim amaritudinem ſenſu perceperint aegri, bilem: ſi ſalſedinem, pituitam: ſi acorem, nigram bilem portendit. Sunt qui non modo a capite materiam defluere aiunt, ſed et a ſtomacho quandoque, et a toto, ut in febribus. Caeterum dentes etiam obnoxii ſunt duabus aliis affectionibus contrariis, indigentiae videlicet et repletioni eius quod defertur ad eos alimenti. Nam per omnem aetatem ex nutri-

trimento eis delato creſcunt, et quantum augeſcunt, tantum in ciborum morſu deteruntur. Proinde dentes inopia aridiores et macriores fiunt, alimentumque non ſentientes, et ob id tenuiores. Vnde in ſenibus ob defectum attenuantur, mobilesque fiunt, et excidunt. Redundantia autem ſimilem in eis affectionem excitat, qualis eſt circa carnoſas partes inflammatio.

Prognoſtica. Dentium dolor inter maximos dolores locum habet, quare curatio eius minime deſpici debet, quoniam in doloris magnitudine vires plurimum deiiciuntur. Dentium tenuitas ob alimenti inopiam non curatur. Cum laxantur et moventur compage ipſorum laxiore facta, non ſolum ipſi dentes, ſed et locelli ipſos continentes ſunt attenuati: quae affectio accidit ſenibus ſerius aut citius, velut etiam magis aut minus. Difficilis dentitio contingit ex cerebri nimia humiditate et caloris inopia. Stridor etiam dentium fit interdum ex cerebri humiditate. Et ſi affectio fuerit in gingiva, dolor non removebitur cum dentis extractione. At ſi in nervo, exempto dente facile curatur, quia materia, quae prius cum dente erat, exitum habet. Non iuvat autem cum materia nimis craſſa eſt, et nervo nimis adhaeret. Quae obiter in hunc locum translata ſunt. Ea dentium affectio, quae proportionem ad inflammationem habet, praeter id quod iuvenes magis corripit, curationem quoque recipit.

Curatio. Itaque ſi dolor ex caliditate ortus eſt, veſcantur ptiſana, alica, lactucis, cucurbita, et ſimilibus, eiſque modicis ac mollibus utantur, ne mandentium dentes irritent. A vino abſtineant, et aqua utantur, in qua coriandrorum ſemina vel cinnamomum decocta fuerint. Ab iis etiam quae valde calefaciunt, ac infrigidant actu, praeſervationis ratione: nec faciant, quod multi faciunt, cibos calidiſſimos edentes, bibenteſque aquam frigidiſſimam, aut vinum. Id enim magnos concitat dolores, et dentes corrumpit, et ruinam parat. Alimenta dulcia vitent, ut mel, ſaccharum, et pinguia, et lac. Ab his dentes tergere, et vino abluere convenit. Fugiant quoque acida, et acerba, et vitioſa omnia. Studium et diligentia aſſidua ſit in purificatione dentium, quae una res a corruptione dentes tutos reddit. Quae quanquam ſint omnibus intemperiebus communia, tamen hic dicta ſunt, antequam ad reliquam curationem calidae intemperiei deſcendamus. Eius autem ſumma eſt, ut frigida adhibeantur, non tamen immodice frigida. Nam ex immodice frigidis laedi dentes conſueverunt: quippe qui ſint partes frigidiores, et penitus exangues. Obſervandum quoque eſt, quod ubi gingivae affectae ſint, remedia locis affectis nudis adhibenda ſunt, quae ſint omnis mordacitatis expertia, aut mediocriter acerba, aut terrei temperamenti. Quapropter acetum, ut acutum et hoſtilem gladium devitent. Suo enim acore

re gingivas corrodit. Quapropter maximo eis ſolatio fuerit lac aſininum, ubi forte dolentes et inflammatae fuerint. Pimpinella quoque herba trita et appoſita tumorem gingivarum emendat. Vbi vero dentes ſolum patientur, aut cum eo ſubſtratus ſimul nervus, et pelliculae: cum ipſis curativis pharmacis ea, quae tenuium partium in ſua ſubſtantia exſiſtunt, adiiciemus, quo vis ipſorum in profundum perferatur, et calida exiſtente affectione ad collutionem oris praeparabimus in aceto albo decoctam radicem halicacabi, aizoon minus, portulacam, perdicium, et glycyrrhizam. Conducit etiam violas cum vino decoquere, et ore continere. Si eſt caloris intolerabilis ſenſus, utendum eſt hyoſcyami foliis, aut ſemine papaveris hortenſis, et ſemine lactucae in aceto albo decoctis. Poterit et in ore detineri oleum roſaceum, ſeu myrteum cum pauco vino albo permixtum: et eodem roſaceo caput debet madefieri: itemque auribus inſtillari. Terreni quoque vermes etiam oleo decocti in propinquam aurem inſtillentur, dictoque roſaceo, ſeu myrteo, aut ex nymphaea vel papavere parato oleo, deforis partes dolenti denti vicinae inungantur.

Curatio doloris dentium a cauſa ſeu intemperie frigida.

Si ex frigiditate nuda dolor ſit dentium, cibi ſint ptiſana cum pulegio decocta, aut cum ruta, aut ei poſt cocturam addatur piper. Similiter et alica, et petroſelinum. Potus ſit vinum, modicum tamen. Ad oris collutiones demum deveniendum ex origano, calamin-

lamintha, hyſſopo, dictamno, ſatureia in aceto ſeu vino decoctis. Veratri quoque nigri decoctum dolores a frigiditate ſedat. Verum ad eos quorum ſenſus citius afficitur, haec in poſca decoquuntur. Pinguium quoque lignorum veluti taedarum ac picearum decoctum ipſis prodeſt. Imo ipſas taedas oleo incoquere licet. Caput autem oleo chamaemelino, anethino, irino, ſeu rutaceo madefacere confert: ſimiliter extrinſecus loca denti dolenti vicina. Itemque auribus caſtoreum in oleo decoctum infundatur. Suffitus quoque ex canis mortui dente commendatur, ſic ut fumus ore excipiatur: deinde dens ipſe uſtus, et modico aceto tritus, calidus in ore retinendus praebetur. A proprietate totius ſubſtantiae ſenecta ſerpentis confert in vino aut aceto cocta. Eadem exuſta, et trita, ac cum oleo denti dolenti impoſita ſuccurrit.

Doloris dentium ab humiditate curatio.

Ex humiditate ſi affecti ſint dentes, victus ratio ad ſiccitatem vergat, ac cum diuturna ciborum abſtinentia. Cibi eis tribuendi ſunt ſorbiles, alica, panis ex iure madidus, ſimila, oryza, polenta cum aqua mulſa, milium, lenticula, volucres montanae, et ſicciores: ex oleribus braſſica, et ſimilia. In potu aqua mulſa, aut ad aquam modicum vini addatur. Tempore afflictionis locum fovere oportet milio et ſale. Collutiones adhibendae adſtringentes, ſiccantes, aut ſalſae, niſi gingivae ſimul affectae ſint. Quare olivas omphacitides ex aceto acri decoctas, et alu-

alumen aceto permixtum exhibebimus. Similiter malicorium, cytinos, myrti baccas, balauſtia, olivas, rubi ſolia, cupreſſi pilulas, rumicis ſylveſtris radicem: et quaecunque alia acerbam in ſe qualitatem complectuntur, cum aceto pauco aut vino ſi decoquas, conducunt, ſi eis os colluatur. Nec parum confert illitio ex confectione diamoron, maxime ſi alumen ſciſſile habeat adiunctum, et ex ea quae ex ſucco nucum paratur: pentaphylli radix deſiccata ſimiliter, et cornu cervium. Quod ſi ob aetatem ſenilem laxentur, his prodeſt alumen ſciſſile cum myrrha troglodytica tritum.

A ſiccitate.

Si dolor eſt a ſiccitate, cibus erit conveniens ſuccus ptiſanae, micae panis madefactae ex gallinarum iure, cucurbitae, malvae, ova ſorbilia, et quaecunque iis proſunt, qui humectatione indigent. Potus ſit vinum album, aquoſum, aqua dilutum. Medicamenta auſtera et acerba vitent, tanquam maxime contraria. Minimum itaque adſtringentes et mediocriter humectantes collutiones apparare oportet, ut aquam calidam per ſe: ex aqua per ſpongiam vapor admovendus erit. Ex furfuris item decocto, aut radicis dulcis, ſeu malvae, collutio parari poteſt. Similiter ex ptiſanae ſucco, aut amylo, cum ſapa aut aqua calida diluta. Lac etiam per ſe maxime aſininum confert. Hactenus de curatione ſimplicium intemperierum: quemadmodum et ſi mixtae fuerint, circa morbos mixtos ex eis ortos remedia inveni-

venire erit facile. Per eas vero intemperaturas, quae una cum qualitatum exceſſu cum ſubſtantia etiam quadam ſubſiſtunt, ſeu humorum multitudine, palam eſt primum oportere redundantem humorem per purgationem idoneam detrahere, ut fluxio ſiſtatur: dein intemperiem corrigere. Vt ſit ob humorum multitudinem, ſanguinisque redundantiam, dentium dolor provenit, per venae ſectionem vacuari convenit, incidereque oportet humeralem vel mediam. Incidatur autem ea, quae e directo male affectum locum reſpicit, et ſi opus eſt, vena ſub lingua ſecetur, aut cucurbitulae ſcapulis affigantur. Si quid miſſionem ſanguinis prohibeat, modico et tenui victu ſuperfluum humorem detrahito.

Topica. Evacuato univerſo corpore dolentibus dentibus adhibenda ſunt, quae reprimunt et repellunt, dein ea, quae partim repellunt, partim diſcutiunt. Paucae tamen ſunt affectiones, quae repulſoriis tantum indigeant: et ſunt hae duntaxat, quae minorem cauſam habent. Propterea cogimur ſaepius in principio diſcutientia commiſcere, aut paulo poſt, ex *Galeno*. Si vero doleant propter gingivarum inflammationem, praeſentiſſimum eſt remedium citra moleſtiam, et absque aſperitate repellens, diſcutiensque citra mordacitatem oleum lentiſcinum ore retentum. Cavendum autem a vehementer adſtringentibus, a quibus partes ſimile quid contuſioni perpetiuntur: ut ab acribus ſimi-

le

le quid eroſioni contingit, conſiſtendumque in moderatis: poſt oleum lentiſcinum, aſininum lac, ſimiliter ſapam, aut palmularum ſtillamentum commendant. Valet et ſempervivi minoris decoctum. Dentibus in propria ſubſtantia affectis, aut ſubſtrato eis nervo, vehementiſſimis utendum medicamentis. Colluant igitur dentes aceto in quo galla decocta ſit, vel radix halicacabi, vel myrti folia: proceſſuque temporis adhibeantur et diſcutientia, ut hyſſopum, meliotum, foenugraecum, althaea, pulegium, origanum. Ad ſtupefacientia nonniſi ſumma neceſſitate veniendum, et nonniſi in humorum calidorum defluxu; qui ſi ex bilis redundantia fit, ex qua eroduntur dentes, univerſi corporis, tum etiam capitis habenda eſt ratio, ipſum purgando pharmacis cholagogis, ut ſupra comprehenſum eſt. Poſtea vero per reſiccationem vitiati humoris ex localibus factam cura perficietur: quorum ſylva iam allata eſt in curatione doloris dentium ex caliditate orti.

Curatio doloris a defluxione frigida.

Si vero ex frigidorum humorum defluxu dolor excitetur, poſt eorum a toto corpore aut capite inanitionem, quo caſu praeſtat apophlegmatiſmis uti, quae ſimilem vim habent adſtringendi mediocriter ac validiſſime diſcutiendi medicamenta, ac calida magis adhibenda ſunt, quemadmodum ruta, polium, pulegium, origanum, hyſſopum, ſeu capparis radix, ſi in aceto aut vino decoquantur. Conducunt etiam, quae dicta ſunt pro curatione

tione doloris dentium cum ex frigida, tum ex humida intemperie. Nec minus et iam ſcripta conferunt ad dentium foramina, ſeu ad eos lividos factos, cum id ex influxu patiantur. Si malum non cedat, et dolor perſeverat, dens tollatur, potiſſimum ſi lividus, aut perforatus, aut vacillans fuerit, idque aut ferro, aut medicamentis. Debet enim dens corroſus eximi. Si vero non corroſus eſt, neque moveatur, dolorem exhibet tamen, per uſtionem reſiccatur. Haec ex *Galeno*, *Paulo* et *Aetio* iam ab aliis collecta ſunt. Sed ſequens curatio recentiorum eſt.

Curatio iuxta recentiores. Si dolor eſt ab humoribus ſanguini mixtis, miſſo ſanguine, et humore bilioſo (ſi adeſt) praeparato ac purgato, os colluatur aceto, in quo decocta fuerint folia myrti, aut in quo gallae decoquantur. Extremis doloribus evigilantibus aegrum, theriacae vel philonii ℈j. in vino albo diſſoluta ore teneatur verſus partem dolentem, aut alterci ſeminis in aceto calido vaporem per infundibulum recipiant. Emplaſtra ex pice ſola, vel comitiſſae, vel ex maſtiche et gummi arabico, temporibus et parti per quam fluxio fit, admoveantur, ut in ophthalmia dictum eſt. Ita curſus humorum intercipietur. Purgato corpore, et capite non pleno, atque in frigida cauſa maſticetur pyrethrum: quod alioqui magis traheret, et dolorem excitaret. Iniiciantur in aurem partis affectae, quae calefaciunt, ut ſuccus alii, rutae, matricariae, vel oleum aliquod calefaciens, ut oleum amygdala-

rum

rum dulcium, liliorum, ſambucinum, in quo lumbrici decocti fuerint, laurinum, coſtinum. Fumigatio cum re aliqua calida recepta per embotum ſedat dolorem, ut ex decocto ſatureiae. Si vermes adſunt, admiſceantur amara, ut occidantur, et fricentur dentes theriaca. Raro dolent dentes, niſi corroſi fuerint, et corroſio uſque ad cavitatem internam penetret, ac nervum tangat. Propterea omnium maxime dolent maxillares. In his cavitas aqua forti replenda eſt. Dentis cavum etiam impletur (ne quid ingrediatur, quod partem illam ſenſilem contingat) maſtiche manſa et mollita potius, quam caera. Poſtea ſiccantibus aliis utendum, ne ea quae dentes extergunt, eos ſua acrimonia erodant. Si foetor adſit, moſchus addatur: ſi putredo, myrrha, modo aegri non ſint obnoxii dolori capitis, aut vertigini, quia odoribus laeduntur. Externae faciei partes illinantur oleo anethino. Expedit enim ad exteriora humores ducere, nullatenus compingere. Cum enim foras tranſeunt, brevi dolores ceſſant, partibus faciei inflammatis. In eadem cauſa frigida, purgato corpore per catapotia, dentes colluimus aceto acerrimo, in quo fructus cupreſſi et alumen decoquantur. Eſt et optimum quod ℞. *Piperis, pyrethri ana* ℈ß. *theriaces* ʒij. *miſce in formam parvorum paſtillorum, quorum unum denti dolenti ſuperpones.* Linteum calidum ſaepe maxillae dolenti applicandum, aut etiam ſacculi ex foliis amaraci, betonicae, cupreſſi

preſſi fiant, qui calidi ex vino albo inſperſi admovebuntur. Aqua vitae etiam ore detinenda eſt, aut parti dolenti cum cotone adhibenda. Oleum ex caryophyllis extractum per diſtillationem confert: Quintam eſſentiam vocant. Item oleum chymicum ſalviae, vel roriſmarini. Cum gingivae tument, ficus pinguis diviſa utiliter adhibetur. In calidiori fluxione trochiſci parari poſſunt ex ſemine hyoſcyami, lacte, maſtiche, croco, exceptis conſerva roſarum, qui parti dolenti admoventur. Quidam etiam in doloris acerbatione opium addunt. Cataplaſmata anodyna in doloris vehementia uſurpantur ex mica panis in lacte cum oleo roſaceo, etc. vel ex pulpa prunorum ſub cineribus coctorum, et cum pauca aqua roſata permixta, cui et mucilago ſeminis vel radicis althaeae permiſceri poterit. Si caries eſt dentium, pars denigrata et eroſa ad ſanam uſque abradenda eſt, ne ſana inficiatur, et dentes proximi. Stuporem dentium curant portulaca, vel oleum quod immaturae olivae fuderunt, vel amurça in aereo vaſe cocta, donec mellis craſſitudinem habeat, ſi perungatur.

CAPVT

CAPVT XLIX.

De Aphthis.

Quas ἄφθας graeci, latini quoque aphthas communi nomine appellant, barbari alcolas. Sunt autem aphthae ulcerationes in ſuperficie oris, igneam caliditatem habentes, et non admodum cavae. Et quanquam hoc nomen proprie de ulceribus oris dicatur: aliquando tamen et in aliarum partium ulceribus uſurpatur, ut teſtium, et pulmonis. *Aphthae quid.*

Dictae igitur ulcerationes palatum, gingivas, linguae latera, eiusque radicem occupant, quae partes ore aegrotantis adaperto oculis conſpici poſſunt; imo et tactu iudicari, cum calidiores quam conveniat, tumidioreſque oris ſummae partes ſentiantur. *Partes affectae.*

Affectus cum ulceratio ſit, viſu et tactu (ut pars affecta) dignoſcitur. *Affectus.*

Cauſas autem plures habet tum in pueris, quibus ſunt valde familiares, tum in adultis. In pueris quidem, aut quia vitioſum lac eſt, in quo videlicet multa ſeroſitas in corporibus mollibus magnam vim habet detergendi, quam ob mollitiem oris ſummae partes ſuſtinere nequeunt: aut quia vel probum lac minime concoquunt infantes, aphthae oriuntur. In adultis vero nedum fiunt propter acredinem et ſalſedinem eorum, quae *Cauſae.*

bibuntur aut comeduntur, verum et propter vitioſorum humorum rodentium et ulcerantium ad os defluxum. Nam ſaepius aphthas efficit halitus calidior e iecore per oeſophagum et caeca ſpiramenta exurgens. Pituita quoque ſalſa profluens e capite eas generat, etiam graves, quales ſaepe menſibus ſuppreſſis obſervantur. Ab atra bile tamen ſcribunt alii graviores oriri. Praetermitto, quas venerea lues et hydrargyri unctio ſolet excitare.

Signa. Aphthas ex iis, quae bibuntur aut comeduntur contractas, ex ſermone aegrotantis vel adſtantium percipies. Ab acribus vel aliis humoribus ex colore deprehendes. Nam ſi rubicundiores ſint, ſanguinem oſtendunt praevalere: calidiores ſeu flaviores, amaram bilem: et in utriſque eſt caliditas, quanquam valde maior in flavioribus, et ex bile pendentibus. Si albeſcentes fuerint, pituitoſiores dicendae ſunt: liveſcentes et nigreſcentes atrae bilis ſuccum teſtantur, ac cruſtae modo nigreſcunt. Ex corporum temperatura, aetate, habitu, praecedente victus ratione humorem redundantem coniicies.

Progno-ſtica. Omne ulcus ſuperficiei oris velox eſt ad dilatandum: quod locus in quo ulcera fiunt, caliditate non deficit, et cutis mollis ac humida facile ulceratur. Et quia haec ulcera a gingivis incipiunt: deinde palatum totumque os occupant, tum ad uvam fauceſque deſcendunt; quibus obſeſſis non facile fit, ut puer convaleſcat. Vnde ſcriptum eſt, pericu-

riculoſiſſimum huiusmodi ulcus eſſe pueris, et quod ſaepe eos conſumit. Alii tamen ſcripſere, aphthas, quae pueris accidunt, faciles curatu, quia ex mitiori cauſa fiunt, et ex moderate adſtringentibus ſedantur: non in adultis. Itaque illud intelligendum eſt, quod aetatis quidem ratione facilius pueri conſumantur: in aliis non ita facile aphthae ſanantur, praeſertim, quae ob defluxum ortae ſunt. Nam hae fiunt cacoëthes.

Et quae diuturnae fiunt, et putredinoſum quid acquirunt, nomae appellatae, aegre ſolubiles ſunt malo ſemper ulterius ſerpente, nec medicamentis cedente. Conſiderandum autem an ulcera ſerpentia ſint, an profunda, an ſuperficie tenus, an cruſtam habentia. *Nomae.*

Igitur aphthae puerorum ex his, quae moderate adſtringunt, curantur, ut diximus, vitioſo tamen lacte convenientibus cibis ac potibus contemperato, aut ſi probe non coxerint infantes, ut probe concoquant procurandum, ſimulque proſpiciendum ipſi nutrici bona coctione. Quare cibis lenibus alenda erit, et his qui facile non corrumpuntur. Potio, ſi febricitat puer, aquae ſit; ſi ſine febre, vini diluti. Admiſcere convenit cibis lentem, cotonea mala, et ex pyris quidpiam addere, ſorbis, meſpilis, ac cornis: et quia gingivae natura ſunt laxiores et molliores reliquis partibus, minus ſiccare convenit. Quandoque etiam in cibis qui manduntur, aliquid lactucae, ſeridis, portulacae miſcere licet, praeſertim ſi aphtha valde in- *Curatio.*

 flam-

ſlammata fuerit. Convenit quoque lens cum aceto et aqua decocta, ac modico pane commanducata. Ea puero tribuatur, ut mandatur, ſi quidem mandere poſſit; ſin minus, nutricem eiusmodi victu uti oportet. Eſt quoque os infantis pharmacis illinendum.

Aphthae rubrae quo modo curandae. Si rubrae erunt aphthae, in principio cum iis, quae mediocriter adſtringunt ac refrigerant, curandae ſunt. Quare iis collutiones ex rubi decocto, ſucco roſarum purpurearum, plantaginis, ſolani, oxalidis, aut eorum liquoribus proſunt. Item ex decocto gallarum, balauſtiorum, ſantalorum, rhois, acaciae, admiſto ſucco medicato e ribes aut diamoron. Ad temperandum valent gargariſmata ex ſero lactis, in quo repellentia incocta ſint.

Aphthae ſubflavae. Eiſdem quoque utitor, ſi ſubflavas videris, ſed magis refrigerantia eligas. Quo caſu ſolani ſucco, aut eius decocto utitor. Si his malum non cedat, adiicienda erunt, quae citra mordacitatem diſcutiunt, ut mel roſaceum, vinum dulce, in quo praedictorum aliquod diſſolvatur, aut decoquatur.

Albeſcentes et pituitoſae. Albeſcentes et pituitoſiores ſimul adſtringentibus et detergentibus moderatis curantur, ut ſunt manna, thuris, glycyrrhizae ſuccus, nux cupreſſi, maſtiche, haec cum foliorum myrti aut oleae decocto miſceantur, et eo aphthae illinantur.

Liveſcentes. At liveſcentes et nigreſcentes ex uva paſſa exacinata et aniſo cum melle roſato illinendae erunt. Conferet et pulvis chamaemeli,

li, meliloti, foenugraeci, qui cum melle roſato illini poterit: et ſi mitius parare velis medicamentum, pulverem ex aliquo dictorum cum ſyrupo myrtino, aut ex moris, ſeu portulaca permiſcebis.

Curatio aphtharum in adultis.

In maioribus natu eiuſdem generis pharmacorum facultatibus auctis ipſorum viribus utendum erit. Verum et corporum naturas conſiderabis. Molles enim et humidae ſunt eunuchis, mulieribus, ac pueris; durae et aridae piſcatoribus, nautis, venatoribus, atque agricolis. Robuſtioribus fortiora pharmaca ſunt adhibenda, mollioribus debiliora. De quibus mox, ſi prius in victus ratione monuerimus abſtinendum ab acribus, ſalſis, acidis tum eduliis, tum potibus, et omnibus, quae vitioſos ſuccos generant, victuque aegros alendos eſſe boni ſucci, facilis concoctionis, cum aliquo ex praedictis oleribus ſeu fructibus permixto. Si ſanguis redundabit, venam (priuſquam dictis topicis utaris) ſecabis internam ſeu humeralem, eaque venae ſectio, ſi res poſtulabit, iteretur. Sin aliquid eam prohibeat, ut in pueris infra annum decimum quartum, ſanguinis miſſio fiat per cucurbitulas ſcapulis affixas cum ſcarificatione, aut per hirudines eodem loco vel cubito admotas. At ſi haec non ſuffecerint, ex venis ſub lingua ſanguis mittatur. Vena etiam malleoli ſecetur, ſi menſtrua retenta fuerint. Si vitioſus in corpore erit ſuccus, purgetur medicamento humori peccanti accommodato: ut billioſis ſuccis redundantibus

detur caſſia, et electuarium de ſucco roſarum. Pituitoſis detur electuarium indum. Vacuato corpore admoveantur medicamenta adſtringentia a principio: dein diſcutientia moderate, quae ſupra relata ſunt, eaque ſi non ſuffecerint, omphacio cum vino auſtero et ſubadſtringente utaris. Aut rhus, oleae ſeu myrti albae folia cum praedicto vino decoquantur, quo oris collutiones fiant. Nec minus et gallarum decoctum cum vino confert. Gallas inſuper contuſas ſi in aqua decoquas, et parem menſuram mellis permiſceas, rurſusque decoquas, donec ad mellis craſſioris ſpiſſitudinem reducatur, maximo remedio eſt, et pueris, et inveterato malo. Praedictis etiam admiſcere poteris, ſi malum eis non cedat, foenugraecum, melilotum, glycyrrhizae radicem, myrrham, aut aniſum, ant etiam ſal ipſum, ſi robuſtiora corpora fuerint. Mandendae olivae muria conditae, quae adſtringunt et diſcutiunt: nec minus portulaca melle tincta, mandenda eſt. Ex ervi quoque farina et melle aphthae extergendae ſunt: dein galla cum melle illinenda, ſimiliter myſi, aloë, alumen, et rhoë cum melle. In perfectis corporibus et duris myſios uſus cum vino adſtringente commendatur. Si in putredinem vertentur, ex gallarum decocto et melle fiat illitio. Confert et centaurii minoris cinis illitus cum melle: privatim cornu cervinum tritum, atramentum ſutorium, aerugo, aeris ſquama: ſiccum item pharmacum, quod ex floribus

ribus roſarum, rhoë, croco, et coſto conſtat. Nomis autem, id eſt aphthis ſerpentibus, confert foeniculi radicis uſtae cinis per ſe, et cum melle: item amurca in aereo vaſe ad mellis craſſitudinem decocta, et illita. Prodeſt et gallarum, aluminis pulvis per ſe, aut cum melle illitus. At recentioribus tradita ſunt, quae ſequuntur.

Quae praeſcripta ſunt ad aphthas a recentioribus.

Si a cauſa procatarctica ortum habuerint aphthae, ſufficiunt topica, quae vim habent abſtergendi et inſigniter reſiccandi, qualia ad polypum et ulcera narium praeſcripta ſunt. Oris partes colluuntur aqua roſarum, ſolani, vel acetoſae. Omphacium item diſſolutum in aliqua ex iſtis aquis adſtringentibus mirum in modum confert. In robuſtioribus aphthae tanguntur aqua forti diluta aqua plantaginis, vel aqua in qua ſublimatum eſt decoctum. Linteolum in ea madefactum apponitur. Si ulcera ſint a cauſa interna, appareantque internae oris partes inflammatae, celebrata miſſione ſanguinis, gargariſmata ſeu collutiones fiunt ex frigidis vel adſtringentibus. Et ſi ulcera ſordida fuerint, mel roſatum vel ſyrupum roſatum ſolutivum, vel ex roſis ſiccis addere oportet, et frequenter os abluere. Vlceribus deterſis, ad collutiones oris repellentes aucta facultate reſiccandi veniendum: ut alumine diſſoluto in aqua ex corticibus granatorum diſtillata, vel herbae reſiccantes et adſtringentes in vino ſunt decoquendae, et aqua ferrata. Leviora ulcera ſanat oris ablutio cum ſucco plantaginis,

nis, aut foliorum olivae, aut colluimus os aqua plantaginis, aut etiam media parte mellis roſati. Profundiora curat mel roſaceum ſolum, vel cum pulvere aluminis uſti. Aliud: ℞. *Roſarum, balauſtiorum, foliorum myrti ana* p. j. *aluminis, cumini uſti ana* ℥ß. *bulliant in* ℔. iij. *aquae ad conſumptionem medietatis,* colaturae adde *mellis roſati* ℥iiij. Si ulcera cruſtam habuerint, haec decidet collutione facta ex decocto foenugraeci. In pueris hordeato utendum eſt cum ſaccharo roſato, loco pulticularum. Os etiam colluatur iulepio roſato, myrtino, addita parte ſucci granatorum. Vel fiant collutiones ex materia, quae leviter adſtringit, ut roſis, capreolis vitium, et caeteris aqua coctis. Inde pulveres inſpirantur ulceribus. Saepius utimur aquis deſtillatis, quibus miſcetur diamoron, diacaryon. Vbi ſordida ulcera ſunt, et ſerpunt nimium, ad remedia malignorum ulcerum venitur, ſcilicet ut purges, incarnes, cicatricem ducas.

NICO-

NICOLAI PISONIS
DE
MORBIS COGNOSCENDIS
ET
CVRANDIS
LIBER SECVNDVS.

Ex ſcriptis claſſicorum medicorum, tum veterum, tum vel maxime recentiorum.

DE

COGNOSCENDIS ET CVRANDIS MORBIS.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

De Inflammatione columellae.

Abſolutis capitis, nec non faciei, orisque vitiis, ad faucium ac thoracis morbos et ſymptomata progreſſum faciemus. Atque ab inflammatione columellae ordiemur.

Caruncula quae a ſummo ore dependet, Γαργα-
et tanquam aliquod vocis plectrum exiſtit, ρεὼν.
graecis *γαργαρεὼν* et *κίων* dicta eſt, latinis Κίων.
gurgulio, et columna: a poſterioribus *κιονὶς*, ſeu columella. Hanc natura indidit gutturi pro tegumento, quae voci ad magnitudi-

nem et pulchritudinem confert: eaque aër ingrediens ſcinditur, et vehementia eius impetus frangitur.

Uvae nomen affectionis potius quam partes.

Uvae autem nomen huic particulae haudquaquam convenit, ſed affectioni magis, cum videlicet acino uvae ſimile ſummum gurgulionis apparet.

Lorum.

Quae affectio raro circa columellam contingit: quemadmodum et raro alia affectio, quam lorum vocant, circa eandem partem accidit, cum nimirum ignitus ipſe gurgulio gracileſcit, et loro ſimilis propendet. Vtrumque vero nomen a ſimilitudine tractum eſt. Nam ſi longior tenuiſque fuerit, ut columnae modo plurimum extendatur, columella nuncupatur. Si craſſior in rotunditatem creverit, feraturque deorſum, uva dicitur. Et hae ſunt duae inflammationis gurgulionis differentiae. Evenit etiam ut citra inflammationem nimium humectus gurgulio laxior fiat, et propterea linguae radici ac faucibus prope incumbat: quemadmodum in deſtillationibus continuis contingit. Hanc affectionem graeci γαργαρεῶνος χάλασιν, latini laxatam columellam, barbari caſum uvulae appellant.

Pars affecta.

Inflammatus ergo gurgulio, ſi lingua deprimatur, viſu diiudicari poteſt, et quod ſit morbus in compoſitione, cum ſit inflammatio, notum eſt.

Affectus quis praeter naturam.

Idque ex dolore, tumore, ardore, et rubedine eius, cum febre ac deglutiendi difficultate confirmatur.

Ori-

Oritur autem hic affectus fluxione a capite ad gurgulionem decumbente, quae fluxio tum ſanguinis, tum aliorum humorum eſſe poteſt. Sed ea ſaepius fit ob calidos humores ſanguini mixtos. *Cauſa.*

Laxata vel inflammata loca titillatione afficit, metuque praeſocationis ſolicitat. Creſcente inflammatione, ima eius pars grandeſcit: reliqua tenuis eſt, neque aliis notis ad dignotionem opus habet. *Signa.*

Aucto in tumorem ac inflammato gurgulione, omnibus moliminibus praeter chirurgiam curetur et extenuetur. Nam quoad rubidus magnuſque fuerit gurgulio, cum periculo ſecatur et ſcarificatur, ac talem ſcarificationem ſeu ſectionem ſanguinis fluor et inflammatio comitabitur. Chirurgia interdum ſi uti oportet, cum videlicet pars gurgulionis ſumma, maior ac livida ſeu orbiculata fuerit, ſuperior vero tenuior, quem affectum uvam appellari diximus, alvo ſubducta praeſtabit manum admoliri, ne aeger ſtranguletur: potiſſimum ubi aliis medicamentis malum non cedat: neque ad eius inciſionem feſtinandum eſt. Quapropter vehemens uvae inflammatio terrere debet. Quibus praeſecta eſt columella, his pulmo facile laeditur, fereque eos homines tabes perdit. *Prognoſtica.*

Convenit victus ratio, qualis reliquis inflammationibus, maxime quies, taciturnitas, inediaque. In coena parum aut nihil comedendum. Cibi ſint liquidi et ſorbiles, ut amygdalatum, hordei cremor, ius pulli cum hor- *Victus ratio.*

hordeo elixo, cum lactuca, aut portulaca. Interdicendum eſt vino, acribus, duris. Potus ſit prunorum paſſorum decoctum, aut aqua hordei, aut radicis dulcis. Aegri dormiant ſuper latus, capite plus humeris levato, ventrem mollem ſervent. Frictionibus et vinculis utantur.

Curatio. Reliqua curandi ratio haec erit. Si plenitudo corporis adſit, a venae ſectione res ordienda eſt. Incidenda vero media vel externa in gibbero, prout maior vel minor erit plenitudo: dein quae ſub lingua eſt. Si corpus humorum malitia ſit vitiatum, ii purgentur, nec ſit validum medicamentum, ſed leniendo vacuans. Alvus praeterea acribus clyſteribus ſeu glandulis eluatur, ut humorum momentum, qui ad affectam partem feruntur, alio transferatur. In quem uſum et cucurbitulae ſcapulis ac natibus affiguntur cum ſcarificatu.

Topica. Topica vero eius naturae eſſe debent, ut fluxionem reprimant: quemadmodum in aliis morbis, qui ex fluxione contingunt. Si moderatus ſit influxus, ea quae moderate adſtringunt, adhibeantur, qualia ſunt, quae auſtera nuncupantur. Quibus et acerba addantur, quae vehementius adſtringunt, quam auſtera. Collutiones itaque moderatae ex palmulis decoctis parentur, vel aqua ſola, aliquando melle modico incocto: vel ex roſarum decocto, pampinorum vitis, rubi, cytinorum, ſiliquarum, radicum mori, et malorum auſterorum, ac pyrorum, ſorborum, et huius-

huiuſmodi. Fortiores vero ſint, ſi fortior eſt influxus, myrti et baccarum eius decoctum, et ex acerbis cotoneis malis, aut virgultorum tenerorum ilicis, arbuti, ſmilacis, et univerſi generis quercini: ſimiliterque et glandium, meſpilorum, et cornorum decoctum. Generoſiſſimum eſt decoctum gallarum, rhois culinarii, et coriarii, myricae fructus, utriusque mali punici floris et putaminis: horum unumquodque et ſingulatim, et cum aliis in aqua gargarizandum exhibeatur. Aridis quoque tritis columellam contingere opus eſt: ita ut ſummiſſe et paulatim ad ſuperiorem regionem efferantur. Ex his moderatae ſunt roſae et flos ipſarum et praedictarum plantarum germina exſiccata, et hypociſtis, et omphacium ſiccum. Si frigidior erit fluxio, aloë, cyperus, et iunci odorati flos confert. Pariter ſi fortioribus egeas, rhus obſoniorum, balauſtium, cytini, galla, et ſimilia. Vbi gurgulio a nimium adſtringentibus compreſſus fuerit, tragacantho, ſarcocolla, et amylo utendum erit. Vbi vero generatus affectus maiorem cauſam habere videbitur, quod pars ſit debilis, et corpus plenum, ſolis repulſoriis non curabitur. Ob id etiam in principio, ſaepius autem poſtea cogimur admiſcere, quidpiam ex diſcuſſoriis, et ſi dolor vehemens fuerit, etiam mitigatoriis. A mollioribus itaque diſcuſſoriis auſpicandum eſt. Ab acribus namque inflammata exacerbantur. Cuiusmodi ſunt chamaemeli flores, foenugraecum, ſertula cam-

pana, anethum, althaea, radix iridis, vel ervi farina, thus, myrrha. Et ſi mitigatoriis indigeas, ex contuſa radice dulci, melle, et dulci aqua pari menſura, ſimul coctis medicamentum paratum cum praedictis admiſceas: aut id ſolum gargarizandum praebeas. Procedente vero tempore, ubi iam dictis inflammatio non ceſſerit, diſcuſſoria medicamenta tuto adhiberi poſſunt, niſi ad duritiem vertatur ipſa gurgulionis inflammatio. Tunc enim emollientibus potius utendum eſt. Verum ſi ad ſuppurationem inflammatio vergat, mitioribus collutionibus, et gargariſmis, eisque concoquentibus utendum. In quo caſu praeſtat decoctum ex carycis ſolum aut aqua permixtum, ſeu ſapa, aut ptiſanae ſuccus, in quo uvae paſſae ſint incoctae: radicis inſuper dulcis decoctum, aut calida lotura furfurum. Ea vero ſuppurata poſt puris eruptionem, extergentibus et ſiccantibus curari debet, nempe aqua hordei cum melle roſato mixta, aut aqua mulſa.

Laxatae columellae curatio.

Quod ſi citra inflammationem humectus gurgulio ſit laxior, et propterea radici linguae ac faucibus incumbat, eandem poſtulat curationem quam inflammatio exigit pro ratione confluentis ſucci. Venae ſectio ac purgatio praecipiatur, quibus corpus totum ac caput primum vacuetur. Poſtea collutionibus, gargariſmis, ac reliquis medicamentis utaris, adſtringentibus ſcilicet et exſiccantibus; praeſertim ubi ſubalbidus fuerit, et exanguior; ex origani in aqua et aceto decocti

cti ac caricarum cremore admiſto ad gargarizandum, aut loco origani hyſſopo utitor. Arida quoque medicamenta parabis ex gallae, aluminis ſciſſilis, ac ſalis ammoniaci partibus aequalibus. Quibus tritis ac ſimul mixtis expleto cochleari, uvam contingito. Cum vero nullis ceſſerit remediis gurgulionis malum, tam ſi oblongior praeter naturam fuerit, quam ſi in rotunditatem creverit, ne continuo irritatu tuſſis, vigiliae interdum et ſtrangulatus ſubſequatur, excidendus eſt tandem. Modus vero excidendi eum ab aliis petatur. Sic alii ſcribunt: Vbi liveſcit, praeciditur, vel uritur pyroticis, vel ſcarificatur. Sed videndum eſt dum praeciditur, ne maior pars quam oportet, auferatur. Sic enim vox perit, et ſpiritalia nimium refrigerantur. Nonnunquam exulceratur gurgulio: ubi ad curationem ulcerum recurrendum, ut purges, incarnes, cicatricem ducas. Sed in materia, quae haec efficiat, eſculenta aut alimenta medicamentoſa, et quae nihil habeant virulentum, ſunt eligenda, quanquam aliquando, ubi ea ulcera putrida ſunt, chalcantho, et ſimilibus metallicis uti licet. Sed ne devorentur, cavendum eſt.

Ad eoſdem ſcopos referunt ſuam curationem iuniores, qui circa initia huius affectionis utuntur ſucco fructuum acidorum vel acerborum, ut ſucco uvae acerbae, pomorum, nucum, pyrorum, prunorum, ceraſorum, ſorborum, et ſimilium: item herbis plan- *Curatio iuxta recentiores.*

plantagine, portulaca, ſolano, et aliis: vel aquis ſtillatitiis, ex quibus parantur gargariſmata. Cuiusmodi eſt aqua caprifolii, roſarum, plantaginis, myrti, corticis malorum granatorum. In principio acetum roſaceum additur. Si eſt digerendum, adduntur fructus digerentes, mel, ſaccharum, diamoron, dianucum, quae meliora ſunt in incremento. Fructus vero detergentes et digerentes ſunt ficus, paſſulae, et amygdalae contritae. Atque ex ſupra dictis fiunt gargariſmata. Sed quo tempore utendum eſt detergentibus et digerentibus, conveniunt magis eclegmata, quae parantur ex pulvere diairis, ſaccharo cando cum ſyrupis perfecte coctis, et his aliquando additur aliquid piperis, vel cinnamomi, vel zingiberis. Paradeigmata haec ſunt. In principio, ℞. *Aquarum roſarum, plantaginis ana* ℥iij. *ſyrupi roſarum ſiccarum, vel granatorum, vel myrti, vel cydoniorum ana* ℥iiij. *aceti parum, fiat gargariſma.* Pro incremento et ſtatu, ℞. *Hordei* p. j. *liquiritiae roſae* ℥j. *paſſularum cum arillis* numero paria xx. *roſarum rubrarum* p. j. *fiat decoctio in aqua ciſternae. In libra una diſſolve ſapae, vel mellis roſati, vel diamori* ℥iiij. In declinatione, ℞. *Glycyrrhizae* ℥ij. *foliorum hyſſopi, vel origani* m. j. *paſſularum mundatarum, ficuum pinguium ana* paria xx. *aniſi* ʒiiij. *florum anthos, ſtoechados ana* p. j. *fiat decoctio ad* ℔. j. *In colatura diſſolve oxymelitis, vel mellis roſati* ℥iij. *ſapae* ℥ij. *in partibus externis adhibentur*

bentur cataplaſmata deſiccantia. Abſtinendum vero ab oleis et unguentis nimis relaxantibus, quae in angina uſurpantur. In hoc enim differt columellae inflammatae curatio ab angina, et in repellendo. Nam in columella inflammata initio repellimus tantum. In angina etiam a principio detergemus ob tumorem, et pituitam ibi retentam ab inflammatione. Vbi relaxata eſt columella, (quod fit ab humiditate defluente a cerebro,) neoterici curant ſolo contactu piperis longi, quod calefacit, ſiccat, et leviter adſtringit. Caput quoque, ſi eſt in eo plenitudo, vacuandum eſt pilulis pituitam ducentibus. Pars deinde tangenda praedicto pipere, vel ſale, vel gargariſmis adſtringentibus reſiccanda et adſtringenda. Sufficit interdum oxycratum, vel vinum malorum granatorum, vel aquae adſtringentes. Si perſeveraverit in eadem magnitudine, etiam ſi ſit ſine inflammatione, ſummitas eius abſcindenda eſt, ut brevior fiat. Nam ſi longior fuerit, quam pro ſua natura, partem ſuperiorem oeſophagi tangit, et nauſeam parit, ſemperque bolus videtur eſſe in faucibus.

Vlcera. Vlcera etiam fiunt circa eam partem, praeſertim a morbo gallico, quae ut aphthae curanda ſunt. Cum tabeſcit haec pars et veluti lorum efficitur, ea affectio a nimia ſiccitate, vel atrophia illius partis oritur, et non curatur. Fit nonnunquam ut gargareon et partes proximae ex valido adſtringentium uſu

uſu exaſperentur, ac proinde decocto balauſtiorum, roſarum, et myrti admiſcemus tragacanthum ac ſuccum radicis dulcis, aut lac, et amylum gargarizandum damus.

CAPVT II.

De Antiadibus et Pariſthmiis.

Glandulae duae, ſeu carunculae exiguae naturales ex adverſo iacent, in oris termino: fungoſae illae quidem et ſpongioſae, paulo ſupra laryngem ſitae ad radicem linguae, ſalivam copioſam continentes, qua et aſpera arteria, et ſtomachus, nec non tota ipſa oris amplitudo humectatur.

'Αντιάδες. Παρίσθμια.

Graecis 'Αντιάδες, vel (ut quibusdam videtur) Παρίσθμια (quod ſcilicet circa iſthmum, et ſibi ex oppoſito ſint) dicuntur: Latinis vero glandulae vel tonſillae, barbaris amygdalae nominantur. Alii tamen ſic diſtinguunt, ut antiades ſint glandulae praedictae, et quod idem nomen earum tumori ac inflammationi ſit commune: Pariſthmia vero ſint ad iſthmum attinentia loca.

Iſthmus.

Iſthmus autem eſt pars, quae gulam et os interiacet, metaphora ducta ab iſthmis, qui ſunt anguſti quidam terrae tranſitus inter duo maria ſiti. Horum quoque locorum inflammationes pariſthmia quoque dicuntur, ſeu tonſillae. Atque hae nonnunquam ſolius tunicae ſunt ventriculo, gulae, totique ori

ori communis, nonnunquam et ſubiectorum ipſi muſculorum. Nos ut minime confundantur appellationes, hic per antiadas tumorem dictarum glandularum, vel inflammationem intelligemus: per pariſthmia vero tumorem dictorum locorum iſthmo attinentium, vel eorundem phlegmonem. Ita a partibus praedictis inflammationes ipſae nomenclaturam recipient.

Partes affectae. Partes igitur affectae ſunt aperto ore conſpicuae, ſive glandulae, ſive contiguae his partes perpetiantur. Raro enim accidit inflammatio in una parte, quin et aliae ob vicinitatem laedantur.

Affectus. Affectio autem quisnam morbus ſit, in praecedentibus iam ſaepius dictum eſt, cum de tumoribus atque inflammationibus ageretur.

Cauſae. Cauſae harum inflammationum ſimiles ſunt iis, quae gurgulionis inflammationem efficiunt: praecipue deſtillatio frigida, ſi tumor eſt tantum, ac citra inflammationem: ſanguis vero, aut alii humores, ſi tumor cum inflammatione. Privatim vero in modo dictis partibus inflammatio excitatur infantibus adhuc lactantibus ex hauſtu lactis, et pueris, quod multo cibo ſe expleant: reliquis a nimia meri potione, ac a multa avidiorique devoratione ciborum, maxime acrium et aſperorum.

Signa. Tumor tactu viſuque animadvertitur, hicque ſeu fruſtulum quoddam faucibus inhaereſcens mole ſua premit, obſtatque ne cibus

et potus permeet, idque ſine ſiti et ardore. Apparent autem glandularum maiores tumores citra quidem inflammationem earum ſubſtantia concolores, quae alioqui ſi inflammatae fuerint, rubicundae ardentesque ſunt, ac dolorem inferunt. Sin vero inflammantur partes eis proximae, accidit ita affectis deglutiendi potionem ac ſalivam difficultas, nec non dolor, et aliquando febris: veluti etiam glandulis ipſis inflammatis nedum deglutitionis, ſed et ſpirationis difficultas aderit, et ſitis.

Progno-ſtica. Frequentiſſime accidunt pariſthmia ſeu tonſillae, quod partes calidae et humidae inflammationem facile incurrant. Eadem affectione magis corripiuntur, qui plurimo ſanguine abundant, nec non infantes et pueri, qui tenera miſtura praediti ſunt. Tonſillarum tumor deglutitionis moleſtia plus terroris, quam periculi exhibet.

Vlcus earundem partium. Facta ruptaque ſuppuratione, materia in os et fauces fertur, oriturque ulcus ſordidum, cuius putri nidore ipſe quoque ſpiritus foetet. Oritur etiam eiusmodi ulcus frequenter citra phlegmonem ex humore ſalſo, vel acri, qui molles, humidas, calidasque tonſillas prorſus exedit nonnunquam, et ex contagionis labe incipienti lui venereae familiare eſt.

Victus ratio. Igitur incipiente inflammatione cibus ſubtrahendus eſt, et quae offerentur edulia, modica ſint, liquida, ſorbilia, ac ventri commoda, quaeque facile deglutiantur. Cuiusmodi

di erunt ius pulli, vitelli ovorum tremuli, et alii cibi lenes, et qui minime exaſperent. Verum ubi tanta ſit inflammatio, ut ſpiritum impediat, a cibo abſtinendum: neque quicquam praeter aquam calidam aſſumendum. Exhibendus ergo aquae potus, febre ſcilicet irruente, ſeu aqua hordei, ſe aqua in qua coriandrorum ſemina fuerint decocta, aut etiam cinnamomi exiguum. Si febris non adeſt, potus ſit decoctum foeniculi et aniſi, aut radicis dulcis.

Medicamentorum ratio.

Qua ratione victus praeſcripta, ſi levis eſt inflammatio, circa initia fiant gargariſmi adſtringentes et reprimentes, velut eſt roſarum aut palmarum decoctum, myxae, aut lenticulae ac furfuris; quae in principio fluxionis gurgulionis aſſumuntur. Cavendum tamen ne mel in principio ad gargariſmos adiiciamus, ne per acrimoniam malum irritemus. Remittente vero et decreſcente inflammatione mel in gargariſmos admiſcere expedit: quo etiam tempore gargariſmi calidiores proſunt. Quandoque etiam circa initia medicamenta actu plurimum tepida exhibenda ſunt. Frigus enim non tolerant inflammata, ſicut nec plurimum calorem. Vbi vehemens erit inflammatio, adeo ut periculum ſuffocationis ſuſpectum ſit, priuſquam adhibeantur adſtringentia, vena cubiti incidatur externa vel media, prout maior vel minor plenitudo exſtiterit. Si venter probe non egerat, clyſter aut glans immittatur. Si cum ſanguine calidi ac vitioſi ſucci redundarint,

darint, praeſertim ſi febris adſit, medicamento utendum, quod purget leniendo. Poſt evacuationem utendum eſt reprimentibus medicamentis, ut in levi inflammatione dictum eſt, deinde ſuccum ptiſanae, in quo decoctae ſint uvae paſſae, gargarizent, aut calidam furfurum decoctionem, aut ſapam tepefactam, aut decoctum radicis dulcis, aut ficuum, et hyſſopi. Extrinſecus autem leviter fovere convenit ſpongiis expreſſis ac madidis in aqua, in qua flores chamaemeli, meliloti, althaeae, malvarum folia, foenugraecum, et ſertula campana ſint decocta. Cataplaſmata quoque imponenda ſunt ex farina hordei, vel ſeminis lini et foenugraeci, aut his ſimul miſtis. Ac ſi ex uſu acriorum collutionum ac gargariſmatum inflammatio exaſperetur, ac mordacitas accidat, leviores gargariſmi colluendi ſunt, qualis eſt ſuccus ptiſanae tepidus, aut lac etiam tepidum.

Tonſillarum abſceſſus.

Permanente vero ac immorante diutius inflammatione, atque ubi tonſillae rubri coloris fuerint, neque melius a praedictorum remediorum admotione habuerint, tonſillae abſcendunt. (Id autem dignoſcitur, quod inflammationis ſigna augeſcant, exacerbationes ad veſperam ſint fortiores cum horrore et inaequalitate, aliquando etiam cum febre.) Quare hoc tempore coadiuvare oportet, ut quam citiſſime ſuppuratio fiat, exhibeanturque gargariſmi calidiores, velut aqua mulſa calida, decoctum caricarum ac hyſſopi cum radice dulci. Foris autem imponatur empla-

plaſtrum ex caricis, farina ſeminis lini, et melle, aut farina foenugraeci cum decocto caricarum, radicis althaeae, et melle. Confecto pure dolores minuuntur, et inflammationis tumor mollior redditus digito cedit, quare tunc acres collutiones adhibendae ſunt, ut abſceſſus rumpatur. Eiuſmodi ſunt pulegium, hyſſopus, thymbra, calamintha, in ſapa aut aqua mulſa decocta, et gargarizata. Si pure ſubſtante non rumpuntur hi tumores, incidendi ſunt. Deinde ex mulſo calido per ſe gargarizandum: poſtea admiſto lenticulae vel roſarum decocto. Idque faciendum, donec in totum ſolvantur, et ad cicatricem ducantur. At ſi in praedictis partibus cruſtoſa, peſtilentia, et ſerpentia ulcera oboriantur, ex praecedente influxu ſeu inflammatione, vel praecedentibus aphthis, ut in pueris et virginibus circa aetatis vigorem menſium purgationem appetentibus, praemiſſa corporis purgatione ac diverſione, exhiberi debet medicamentum diamoron, ex aqua calida vel aqua mulſa, quae roſarum inſperſum pulverem obtineat, vel coſtum, vel rhus ſiccum ſeu decoctum. Fiunt et gargariſmi ex lenticulae, myxarum, palmarum, furfuris decocto cum melle, et ptiſanae ſucco. Et poſt principium hydromeliti iridem, coſtum, ariſtolochiam infarciendam iubent: vel ſiccum pharmacum ex rhoë, flore roſarum, croco, et coſto adhibendum. Similiter partes duae gallae omphacitidis ſumantur, aluminis una, ſalis ammoniaci tantundem,

dem, et aridum ex eis medicamentum approximetur. Si ab acribus irritantibusve medicamentis aegri dolorem ſentiunt, cum decocto radicis dulcis, amylo, ſeu tragacantho lenire oportet. Et ubi depaſtio ulcerum conſtiterit, lac gargarizandum. Mirabiliter cruſtas aufert ſtercus caninum cum melle illitum, quod erit optimum ſi canes antea per biduum fuerint nutriti oſſibus. Haec omnia ex vetuſtiorum placitis petita ſunt. Quibus et conſentiunt poſteriores: iuxta quos circa initia fiunt gargariſmata ex medicamento diamoron et diacaryon cum aqua plantaginis ſtillatitia, aut ſucco. Aut fit decoctum ex roſis, palmulis, dactylis, myxis, quae tepida gargarizantur. Emplaſtrum item exterius admovendum, quod farinam hordei, ſeminis lini, foenugraeci, et oleum chamaemelinum recipit. Scribunt enim loca haec non admittere repellentia, ſed quae extra ducant. Superponendus quoque roſarum pulvis, aut myrti foliorum. Et partes hae leviter tangendae, neque comprimendae, ut quidam faciunt, donec exprimant totam pituitam; ne inflammatio ac dolor concitetur. Inclinante vero morbo iubent gargariſmata parari ex oxymelite cum origano diſſoluto, aqua mulſa, et ſale. Cum indurantur, ſucci mali punici dulcis expreſſi cum corticibus unciae duae, et mellis totidem lento igne coquantur. Deinde tonſillae liniantur. Aliud: Recipe *Mellis deſpumati, ſucci radicis dulcis ana* ſeſcunciam, *aluminis uſti* drach-

drachmam dimidiam. Ad ſuppurationem imponitur emplaſtrum ex caricis, farina ſeminis lini, et melle, ut dictum eſt, ex praeſcripto vetuſtiorum. Facta ſuppuratione lingua aperto ore inſtrumento ad id accommodato deprimitur, et ferro tumor ſecatur, niſi ſponte erumpat. Modico autem tumore exſiſtente furfurum cremori ad gargarizandum parum mellis addendum eſt. In ulceribus ſupra dictis ex recentioribus etiam obſervandum, quod cum omnia ulcera oris interna ſerpentia ſint, idque ob partium mollitiem et laxitatem, (quod non accidit in partibus externis) vehementioribus exſiccantibus et adſtringentibus gaudent, quam externa ulcera, tum ne amplius ſerpant, tum quia ſemper a ſaliva fiunt humidiora. Vnde et medicamentorum vis refringitur. Si induratae ſint dictae glandulae, curantur ut ſcrophulae. Poſteriores etiam experimento docent ceſſare tonſillas, perfrictione paulo ſupra brachiale facta in externa brachii parte: quod revulſionis ratione prodeſſe poteſt. Confirmant et quod *Galenus* dixit de lino cocco tincto, quo vipera illaqueata fuerit, ſi collo et tonſillis alligetur, prodeſſe earum partium malis.

CAPVT III.

De Angina.

Orationis vero ſeries poſtulat, ut de angina pertractemus, fieri enim conſuevit non procul a commemoratis partibus, et fauces id eſt ſummas gulae gutturisque partes praecludit.

Anginae variae nomenclaturae et differentiae. Ea igitur plures apud graecos habet nomenclaturas, prout eius multae ſunt differentiae loco diſtinctae. Κυνάνχην enim vocant, internis gutturis ſeu laryngis muſculis inflammationem patientibus. Externis vero affectis, paracynanchen appellant. Pari modo interioribus faucium ſeu pharyngis muſculis laborantibus, ſynanche dicitur: externis vero paraſynanche nominatur.

Angina unde dicta. Quae omnes appellationes, ἀπὸ τȣ̃ ἄγχειν quod eſt ſuffocare, deductae ſunt, ab eo quod morbus ſtrangulat et ſuffocat.

Angina quid. Porro angina eſt inflammatio muſculorum gutturis vel faucium, ut per guttur eam aſperae arteriae partem intelligamus, quae eſt velut caput eius: per fauces vero locum oris internum, qui ſimul gulae et gutturis partes conveniunt. Seu angina eſt morbus acutus in gutture conſiſtens, cum anguſtiae ſenſu et ſpirandi difficultate. Id enim proprie ſignificare videtur τῆς κυνάνχης nomen apud *Hippocratem*, cum videlicet (etiamſi nullus

nullus tumor in gutture apparet) ſola eſt ſpirandi difficultas, nullo exſiſtente in pectore vel pulmone vitio, et ſenſus et anguſtiae in gutture.

Sic igitur et quid ſit angina, et quae in ea partes afficiantur, dictum ſit: muſculi videlicet laryngis, et faucium, tam interni, quam externi. Quanquam et muſculi exteriores cervicis nonnunquam in angina afficiantur. *Partes affectae.*

Ac quaecunque partium praedictarum affecta ſit, erit affectus in compoſitione primo, et praeſertim in magnitudine: cum ſit inflammatio. *Affectus quis.*

Eius vero cauſa et ortus eſt ex fluxione praeſertim a capite, quae magna ex parte biliosa eſt vel ſanguinea, quaeque e venarum iugularium ramis eo pertinentibus in has ſedes influens, vel phlegmonem, vel eryſipelas parit, prout calida, acriſque ac tenuis humoris eſt influxio. Quanquam et ex frigida ac glutinoſa materia provenit interdum. Sed gutturis partes ex calidioribus ac tenuioribus magis, fauces vero ex frigidioribus inflammantur. Vel, ut alii tradunt, ex affluenti ſanguine fit angina, eoque ſolo, aut alteri humori calido vel frigido, craſſo vel tenui, mixto. Cauſis anginae praeter ardorem ac frigiditatem annumerant plagas, et ex piſcibus oſſicula ad tonſillas impacta, et potum aquae frigidae, ac ebrietatem et ſatietatem, et quae alia ex reſpiratione trahuntur mala. Addunt alii, aliquando non *Cauſae.*

eſſe univerſi corporis plenitudinem, ſed humorem in partibus gutturi vicinis tantum redundare. Quandoque etiam cauſam in quosdam cibos reiiciunt. Ad cauſas anginae praeterea referuntur, quae nervos ad muſculos laryngis pertinentes reſolvunt. Et haec quidem hactenus de vera angina dicta ſint.

Angina notha. Notham enim quandam ſtatuunt iuniores, cum pituitoſa deſtillatio in fauces cervicisque muſculos decumbit, de cuius ſignis paulo poſt agetur. Huicque finitima eſt, quae nullo fit faucium proprio affectu, ſed cum cervicis vertebrae intro luxatae, fauces ac gulae gutturisque introitus premunt, et arctius coanguſtant.

Signa. Anginae communia indicia ſunt haec: inflammatio cum tumore, rubore, dolore, transglutiendi tum cibi, tum potus, nec non ſpiritus ſeu ſpirationis difficultate, idque nullo exſiſtente, vel in thorace, vel in pulmone vitio, ut ſupra dictum eſt. Quo pacto vero pars quae afficitur, una ab altera diſcerni poterit, ſic iudicandum, quod ubi interni muſculi affecti fuerint, nihil coloris, vel caloris, vel molis conſpicuum erit, nec in cervice, nec in faucibus: adeoque ſpirationis difficultas augetur, ut nonniſi recta cervice trahatur aër. Praeterea ſenſus eſt anguſtiae, ac dolor plurimus in gutture, difficultas deglutiendi tanta, ut potum quandoque ad nares vertant. Ac febris conſentiente corde adeſt, et aëris frigidi cupida attractio.

Vox

Vox quoque ſimul cum ſpiratione laeditur. Externis vero muſculis inflammationem patientibus, praedicta omnia erunt remiſſa, et minus vehementia. Ac ſi dolor fere praedictis ſimilis, calorque, et rubor, et moles fauces offendant, quae omnia aperiendo os et linguam comprimendo oculis cerni poſſunt, nec admodum difficulter ſpirent, fauces affectas eſſe iudicabis. Interdum et lingua ipſa ſimiliter cum faucibus coafficitur, quemadmodum ubi non ſolum fauces, ſed cervicem quoque rubor occupaverit, et forte pectus comprehenderit, nec aegri dolore vehementi affligantur, nec fere difficulter ſpirent, et extrinſecus partes circa fauces inflammatae cuilibet apparebunt, exteriores earum partes affectas eſſe non dubitabis. Verum et quis ſuccus exſuperat, aliis notis dignoſcitur. Si ex ſanguine copioſo confluente angina oritur, ſpirandi ac deglutiendi difficultas maxima erit, maxima anguſtia et gravitas, ac febris non exigua. Corpus totum ac caput plenum ſanguine videbitur. Temperamentum, habitus, aetas, anni tempus, regio, aëris conſtitutio, praecedens victus ratio, ſanguinis redundantiam teſtabuntur. Bilioſa vero exſiſtente angina, nec ſpirationis difficultas, nec anguſtia tanta, citra fere gravitatem plurimum dolorem ac intolerabile incendium circa guttur ſentient aegri, morſum, acrimoniam, ſitim, oris amaritudinem, ſimulque acuta febris aderit magis, et temperamentum, ac reliqua praedi-

cta redundantem bilem manifeſtabunt, minorque moles aderit, maior calor, ac rubor ad flavum inclinans. Et ſi mixta fuerit fluxio ex utriſque, permiſta quoque erunt indicia, prout magis vel minus alter reliquum ſuperabit. At ſi frigidus craſſus ſanguis ad praedictas partes confluat, praeſertimque fauces occupet, ut diximus, paucus aderit dolor, tumor fere citra ruborem, aut cum exiguo et obſcuro rubore, laxiorque quodammodo apparebit, et interdum craſſiori humore exiſtente durus conſiſtet, febres nulla aderit, aut forte exigua et lenta. Corpus totum ac praeſertim caput pituitoſo ſanguine refertum erit. Temperamentum, aetas, ac reliqua ſanguinis frigidi pituitoſique copiam oſtendent. In angina notha quae frigidum humorem ſequitur, nec acutorum numero accenſetur, adeſt tumor aliquis ac dolor, ſed ſine febre, ardore, ac rubore. In ea autem ſpecie anginae, quae fit luxatis ad anteriores partes vertebris, cervicis apparet locus cavus, et cum extra attingitur, dolore afficitur. In qua etiam lingua ex propriis locis excedit, a luxata vertebra iuxta radicem ſuam impulſa, infeſtatque magis difficultas circa reſpirationem: unde coguntur ſemper aperto ore hiare atque aërem attrahere, et citra periculum laborantes difficulter degluttiunt, atque dolore afficiuntur, idque proprie cum potus eis per nares reſilit.

Aetii locus de angina explicatus. Quae eſt quarta anginae ſpecies *Aëtio.* Vnam enim poſuit differentiam circa fauces ortam,

ortam, et quartam ſtatuit, quae ad anteriores partes cervicis luxatis vertebris oritur. Et ubi dixit partes circa fauces inflammatas, tam intus quam extra intelligit. Ex his enim alii duas ſtatuunt differentias.

Angina affectus eſt acutiſſimus, et qui ſtatim mortem inducit. Quare cito curandus eſt, praeſens diſcrimen ſtrangulatu infert propter viam ſpiritus ac deglutitionis a tumore interceptam, et poſt quartum diem aut ſuppurat, aut enecat. Inter anginae ſpecies graviſſima eſt et celerrima, quae nec in cervice, nec in faucibus conſpicuum aliquid efficit. Haec eadem die, et ſecunda et tertia, et quarta ſtrangulat. Nam cum in neutro praedictorum aliquid appareat praeter naturam, exiſtimandum eſt intra gutturis corpora laceſſere inflammationem, ex qua ſtrangulantur. Vnde *Hippocrates*, ſi febrem habenti ſuffocatio repente ſupervenerit, nullo tumore in faucibus exſiſtente, lethale. Quaecunque dolorem ſimilem praedictae anginae infert, attollitur vero ac ruborem efficit in faucibus, admodum exitioſa eſt, ſed paulo longior quam praedicta. Quibus fauces rubent ac cervix, haec diuturnior eſt, maxime vero ex ea ſervantur, ſi cervix aut pectus ruborem traxerit, neque ad interna revertatur eryſipelas, gutture nequaquam patiente, ſed fluxione aut in cervicem, aut in haec utraque decumbente. Et ſecuriſſima inflammatio eſt, ſi rubor quam maxime foras vertatur. Vnde et *Hippocrates:* Ab *Prognoſtica.*

angina habito ſi tumor fiat in collo, bonum, extra enim vertitur morbus. Si in pulmonem converſio fiat, dementiam parit, fiuntque ex ea magna ex parte purulenti; iuxta id; Quibuscunque ex angina fit mali converſio, ii intra ſeptem dies pereunt: ſi vero hos ſuperaverint, purulenti evadunt. At quae ad cutem transmutantur, aut a principio deferuntur fluxiones, quod iis, quae in profundum decubuerunt, multo ſalubriores exſiſtant, conſtat omnibus. Pueris raro talis affectus oboritur, niſi cum cervicis vertebrae affectae loco excidunt. Verum iis ſeu curationem non recipientibus manum admoliri non oportet. Iuvenibus autem fere accidit hic affectus. Superiora ex *Hippocrate*, *Galeno*, *Paulo*, et *Aëtio* deſumpta, iuniores quidam feliciter expoſuere. Leviſſimum (inquiunt) malum eſt, ubi tumor tantummodo et rubor in ſola cervice eiusque muſculis inſunt: caetera non ſequuntur. Eo gravius eſt, tum in hiſce locis, tum in faucibus interioribus, tumorem, calorem, ruborem, doloremque verſari. Pene graviſſimum eſt foris nihil horum eſſe, omnemque morbum intus conſiſtere, ibique valide depreſſa lingua, ſpeciem ruboris tumorisque eſſe: ſemper autem vehementiſſimum dolorem ac ſummum ſtrangulatus metum accedere. Porro mortifera atque omnium horrendiſſima angina citiſſime occidit, quae neque in cervice, neque in faucibus quicquam conſpicui vel tumoris vel ruboris exhibet, ſimul-

ſimulque ſummi doloris tormentum, et vehementem febrem atque tantum non praeſentem ſuffocationem infert. Tum profecto oculi vertuntur, et rubent, et veluti his, qui ſtrangulantur, prominent. Vox impedita nihil ſignificat, et qualis catulorum eſt, tenuis editur, os apertum hiat, ex eoque ſpumans ſaliva movetur, lingua exeritur, crebroque ut in anhelis propter laboris impetum equis agitatur. Potui datus liquor per nares remeat, labra liveſcunt, cervices rigidae contractaeque ſunt, ipſe aeger totus inquietus eſt, crebro e cubili exilit, moleſte ſupra dorſum, commodius recto collo atque capite cubat, videt auditque obtuſe, et prae ſuffocatione non intelligit, quid audiat, quid dicat, aut gerat. Tandem vero ſtrangulatu atque ſyncope oppreſſus perit id, quod horis a coepto morbo octodecim integra mente atque ſenſu accidiſſe obſervatum eſt. Semper tamen ſub hoc caſu mors vel primo die, vel ſecundo, vel ad ſummum quarto occupat. Vtilia et haec ſunt, quae adiunxerunt recentiores. Salutis in angina ſignum eſt facilis ſpiritus, facilisque ſalivae ac potionis deglutitio, febris non vehemens, quies, ſomnus, levamentum doloris, caeteraque iis contraria, quae ſuperius comprehenſa ſunt. Aeque bonum ſignum eſt ruborem, tumoremque foris in collo et pectore conſiſtere. Tum namque extra ferri morbum ſciendum eſt. Perniciosiſſimum eſt autem tumores ſine bonis ſignis, ſine manifeſta cauſa deſiiſſe, item-

itemque hypochondrii dolorem ſine iudicatione ſub infirmis viribus atque corporis torpore coortum eſſe, ſiquidem tum latenter mors adoritur, tametſi perquam recte habere ſe aeger exiſtimet. Suppuratio autem pectoris ex praegreſſa angina ita noſcitur. Faucium dolor ſine certa ratione ſubito deſiit, febrisque multum remiſſa eſt, inſolita gravitas pectori iuxta ſeptum ; tranſverſum acceſſit, vehemens etiam tuſſis, ac fere per omnia ſine ſputo ſicca eſt. Aliud genus febris oritur, inordinatum, languidum, atque hecticum. Iam cum in angina repente evaneſcit rubor, idque die non iudiciali, ac neque tumor extra vertitur, neque pus tuſſi excitatur: aeger autem quietus, ac ſine dolore eſſe cernitur: ſcire licet, aut mortem inſtare, aut reverſurum ruborem eſſe. Periculoſum etiam eſt non cito concocta exſcreari, ſputumque violenter educi, idque viſcoſum, craſſum, vel valde album eſſe. Aeque malum eſt ſubaridum, multamque tuſſim ac lateris dolorem movens: et quod inter potandum per tuſſim ſubemergit. Angina omnis per iudicationem alterius morbi lethalis eſt. Angina notha ut longior, ita tutior eſt.

Victus ratio. Caeterum in cynanche victus ratio praeſcribatur, quae phlegmonem augeri prohibeat: ſitque tenuis ac refrigerans. Proinde aër frigidus eligatur, oportetque ſtatim initio collocare aegros loco ſatis amplo, nec frigido, ut libere aërem ducant, nec conſtrin-

ſtringatur meatus iam obſeſſus. In prima ſpecie diaeta unius diei vel bidui convenit, ſi vires ferant. Aut toto triduo aqua mulſa loco cibi utantur, vel eius vice aqua hordei per ſe, vel cum ſaccharo: inde ptiſanae cremore, vel amylo aqua hordei ſoluto. Poſtea ubi inflammatio remiſerit, et in aliis ſpeciebus, et cum aeger iam melius deglutire poteſt, ſumat ovorum lutea perliquida, non multa tamen, aut eorum loco ptiſana cum iure pulli confecta utitor, aut optimo pane in partes tenues redacto, ac eodem pulli ſeu gallinae iure decocto, vel eo gallinarum ſeu pullorum contuſorum iure, quod vulgus conſumptum appellat. Gelatina etiam vulgo dicta utilis eſt. In ſumma cibi aegri viribus reſpondeant. Potus vero ſit aqua hordei per ſe, vel cum ſaccharo, iulepium roſatum, vinum granatorum. Vini tamen et ovorum abſtinentia ſit, quod haec ſanguinem augeant et calefaciant. Abſtineant denique omnibus, quae fluxiones excitant, quale eſt vinum, et vaporoſa et calida prope omnia. Somnus quoque (ut in caeteris inflammationibus) maxime fugiendus. Nam in ſomno ſanguis intro repit, atque adeo humorum defluxum ad locum patientem auget. Vtantur crurum frictione, ligaturis brachiorum et crurum revulſionis ratione, et mollibus clyſteribus, niſi ob aliorum maiorum remediorum defectum aegro non ferente eadem opus fuerit acrioribus uti.

Pro-

Curatio per medicamenta. Protinus vero angina infeſtatis ſanguinis impetus ad laryngem profluentis inhibeatur, in idque inprimis phlebotomia inſtituatur ex media vena, ſi corpus eſt plethoricum: aut humerali e directo, ſi non ſit plethoricum. Neque anguſtior debet eſſe inciſio, ne ſanguis velut percoletur, et craſſior pars remaneat: potiſſimum ſi craſſior ſanguis huius affectionis cauſa eſt. Saepius etiam repetatur ſanguinis miſſio pro magnitudine inflammationis, ſi opus erit. Partiri enim eam ſatius eſt. Cumulata namque et confertim facta vacuatione animo cito linquuntur, atque inde ſuffocationis periculum ſupervenit, et alias ex refrigerationibus et animi defectione materia e faucibus ad pulmonem defertur, et periculum infert. Verendum quoque eſt, ne materia tota in locum affectum collectim prorumpat, quare interpoſitis diebus ſanguinem detrahere ſatius eſt. Sit etiam parva venae diductio, ne vires diſſipentur. Vena diutius non perfricetur, ne animo linquantur. In mulieribus, ubi retentis menſibus in hanc affectionem incidunt, tali ſeu malleoli vena aperienda eſt, moderateque ſanguis educendus. Eadem etiam in viris tundenda, ſi ipſos ſanguinem per venas in ano exſiſtentes vacuare ſolitos didiceris. In gravidis quoque ſanguinem detrahes nullo metu ad tres quatuorve uncias, plus minus. Quod ſi ſupra dicta haud proficiunt, venae ſub lingua eadem die aut ſaltem ſequenti ſecentur. Ambas dico, et a

prin-

principio. Si priores enim eas ſecueris, materiam attrahes et phlegmonem augebis, ſed intelligendum ſecandas eſſe initio, ſi fluxio videbitur conſtitiſſe. Purgatio vero exhibeatur, ſi non a ſinceriori ſanguine ſit angina, ſed eo etiam aliis humoribus permiſto. Nequaquam autem valentibus medicamentis humores agitandi ſunt, praeſertim circa initia, ne ad affectum locum largius fluant. Detur itaque decoctum prunorum, tamarindorum, caſſia fiſtula, manna, ſyrupus roſaceus, violaceus, et ſi ex craſſis ſuccis orta ſit, catholicon, agarici decoctum, et huiusmodi: non expectata coctione propter periculum, quod ex brevitate temporis impendet. Magis autem conveniunt diſſoluta liquoribus, non coacta in pilulas pharmaca, propter difficultatem deglutiendi. Convenit et clyſteribus uti, iiſque ob febrem acutam clementioribus, quae ſi mitior eſt, ut in cynanche pituitoſa, valentioribus revellendum. Clyſteribus etiam acrioribus utendum, ubi in periculoſa angina nullus locus eſt purgationi propter viam impeditam. Cucurbitulae cum ſcarificatione mento adhibendae, ſi fauces morbus vexaverit. Si ſolum guttur, cervici affigentur. Si lingua inflammatur ac prominet, ipſa quoque ſcarificanda. Iuvant et cucurbitulae affixae humeris et brachiis, prius imis, deinde ſummis. Similiter pedes aqua calida foveantur. Haec alii ſic explicant evidentius: Vbi malum protelabitur poſt praedictas vacuationes, cum iam

mate-

materia influere deſierit, cucurbitam cum ſcarificatione apponere ſub mento oportet, ſi tumor circa fauces et maxillas perſiſtet. Si nullus extrinſecus tumor appareat, veluti in ea, quae occulta appellatur, in qua gutturis partes internae afficiuntur, circa cervicem cucurbitula admovenda erit iuxta primam aut ſecundam vertebram, aut hirudines applicandae.

Topica. Quod attinet ad topica, ratione temporum habita, alias repellentia, alias diſcutientia uſurpantur. In principio quidem repellentia, in ſtatu potiori ex parte diſcutientia, in declinatione quae valentius diſcutiunt. Et qui adſtringentibus duntaxat aut diſcutientibus anginam curare tentarunt, in graviora pericula aegros deduxerunt, vel ſuffocationem acutiſſimam, vel inflammationem inducentes. Parvae enim ſunt et affectionis nomine vix dignae, quae uno duntaxat medicamentorum genere indigeant, ſive diſcuſſorium ſit, ſive repulſorium. Facultati quoque remediorum advertere oportet, ita ut imbecilliora corporibus imbecillioribus ſint adhibenda, ut pueris mulieribus, et eunuchis. Repellentia (inquam) materiam ad muſculos laryngis fluentem, prohibent cynanchem augeri, frigida ſcilicet et adſtringentia leviter gargarizata, aut potius donec incaluerint, relicta in ultimis faucibus, quae partem roborent et vias contrahant: per quas affluit materia. Vt iuxta veteres, ſi initium eſt cum multa inflammatione, ea, quae leviter adſtrin-

adſtringunt, conveniunt: quale eſt roſarum, lentium, myxarum, palmarum decoctum, flos roſarum ex hydromelite, rhus cum hydromelite decoctus. Iis per initia gargarizandum, vel diamoro, vel diacaryo, et huiusmodi, quae ad uvas et pariſthmia, reliquasque inflammationes conferunt. Foris item repellentia non ſunt adhibenda, quia materiam intro ad partem inflammatam protruderent, ſed poſt principium. Clementer digerunt oleum chamaemeli, oleum amygdalarum dulcium. Collum item lanis ſuccidis et oleo imbutis contegendum eſt. Medicamentis praeterea quae ad exteriorem ſuperficiem revellere poſſunt, ac attractoria facultate pollent, ab extra utendum: quae etiam tum concoquere, tum diſcutere valeant. Admove igitur ſpongias, quae in oleum calidum demittantur. Oleum item anethinum, liliaceum, irinum proderit, ſi materia frigida fuerit: aut ex caſſia fiſtula et oleo amygdalino cataplaſma fiat, ſeu ſeminis althaeae, malvarum, lini cremor aſſumatur, et cum foenugraeci et hordei farina, decocto chamaemeli, meliloti, et caricarum cataplaſma adhibeantur. Atque inter ea, quae reſolvunt, numeratur et ſtercus caninum, quod primum locum habet inter ea, quae a proprietate valent: ſi cani ſola oſſa duobus diebus edenda exhibeas. Id enim aridum contuſumque et cribratum cum melle, quam penitiſſime illitum, ut deglutire poſſint, eſt praeſtantiſſimum. Iuvat enim ſive aſſumitur,

tur, ſive admovetur. Similiter uſtarum hirundinum cinis, pariter et cochlearum in hortis repertarum citra teſtas, aut cancrorum uſtorum cinis cum melle confert. Valet ad idem ſtercus pueri lupinis nutriti. De linis marina purpura tinctis collo viperae iniectis, praecedenti capite dictum eſt. Quae omnia in declinatione uſurpanda ſunt.

Curatio iuxta recentiores. Conſimiliter curant anginam iuniores, et circa initia utuntur plantaginis, roſarum, nucum viridium, mororum, gallarum ſucco potius, quam aqua ex his deſtillata, vel ſyrupo granatorum, roſarum, oxalidis, omphacii, diacodio, aceto cum aqua ſimplici, vel roſacea: et his omnibus actu frigidis. Poſtea etiam, imo vel ipſo initio gargariſmatis adſtringentibus aliquid admiſcent detergens, quemadmodum in caeteris internarum partium phlegmonis: videlicet ut, quae ab his tenuis ſanies reſudat, tergeatur. Et morbo increſcente, vigente, ac conſiſtente, ad diſcutientia tranſeunt. Huiusmodi ſunt caricarum, furfurum, glycyrrhizae decoctum, hyſſopum, thymum, pulegium decocta in aqua mulſa, vel hordei, additur et mel roſatum, et oxymel. Paradeigmata haec ſunt, ℞. *Aquarum ſolani, plantaginis, caprifolii, ana* ℔. ß. *aceti* ℥ß. *diamoron* ℥iij. Aliud, quod repellit, deterget, ac diſcutit. ℞. *Summitatum rubi, vel myrti, vel lentiſci* m. j. *roſarum rubrarum, corticis mali granati ana* m. ß. *glycyrrhizae, paſſularum mundatarum, ficuum, iuiubarum ana* numero

mero xx. *hordei integri* p. j. *hyſſopi, vel origani, vel calamenti* p. j. *fiat decoctio. In librae unius colatura, miſce mellis roſati* ℥ij. *dianucum* ℥ß. *oxymelitis ſimplicis* ℥iij. *fiat gargariſma.* Haec videntur potius ore continenda quam gargarizanda, quia muſculi laryngis non ſunt exercendi. Initio etiam ſenſim tenendum in ore medicamentum in rotulis. ℞. *Diacodii* ʒiij. *pulveris hirundinum* ℈j. *ſeminis coriandri* ʒj. *ſacchari diſſoluti in aqua roſarum* q. ſ. Procedente tempore, praeſertim ſi frigida fuerit fluxio, adde *antidoti diamoſchi, aut pliris acrotici* ℈ij. Eodem tempore ſaepius utendum ex cochleari, ſyrupo roſaceo, iuiubino, de papavere, violaceo, idque calida exſiſtente fluxione; in frigida vero, ſyrupo de liquiritia et hyſſopo. Conveniunt et lohoc in principio, ex diatragacantho et papavere. Poſtea adduntur diairis, et diaſalomonis, et alia digerentia. Ad reſolutionem ſimilibus medicamentis utuntur et oeſypum, vel dialthaeam illinunt. Similia quoque cataplaſmata parant. Filum praeterea cum cineribus aut lixivio coquunt, et collo ut calet circumdant. Cynanche ſi non reſolvitur ſupra dictis, curatur ſuppurantibus: emplaſtro videlicet ex farina ſeminis lini et foenugraeci, dein abſceſſus rumpendus eſt manſo et deglutito duriore cruſto panis, vel immiſſo altius digito, vel (ſi cerni poteſt) ſcalpello: tumque inclinato capite ne in pulmones ruat pus, effluere permittendum. Vlcus tergetur melle ro-

ſato, et aqua hordei. Poſtremo glutinatur bolo armenica, ſanguine draconis, et thure. Via reſolutionis magis optanda eſt; quia verendum ne pus in parte collectum viam ad pulmones affectet, atque inde ſtrangulatio ſequatur. Angina quae fit a reſolutione muſculorum pertinentium ad laryngem, et ab humiditate, curatur ut paralyſis.

CAPVT IV.

De Tuſſi.

Quam graeci βῆχα nominant, tuſſim latini appellant.

Tuſſis quid. Eſt autem tuſſis efflatio vehemens, qua quicquid ſpirandi inſtrumentis moleſtum eſt, natura expellere conatur.

Affectus quis. Itaque motus eſt depravatus actionis animalis motricis, ut ſternutamentum, et ſingultus, ex eorum ſymptomatum genere, in quibus aliqua cauſa praeter naturam ad tales actiones partes ipſas exſtimulat. Peccat enim contentione actio, atque ea ratione laeſa eſt, ſi quidem eſt exſpiratio contentioſa ad movendum, et iuſto vehementior.

Tuſſis accidens naturale. Quanquam vero tuſſis eſt motus potentiae motricis depravatus, accidens tamen eſt naturale. Nam ut alias multas natura hominibus ſalutis gratia ingenitas indidit paſſiones, ad eundem modum tuſſim, ut ea, quae moleſta ſunt, propelleret. Modus autem expel-

expellendi in tuſſi ab aliis diverſus eſt. Cum enim reliquae partes ſui contractione expellere nitantur: aſperae autem arteriae duriores ſint, quam ut contrahi conſtringique poſſint, circa id, quod intra ſe continent, natura ſpiritum concitato impetu foras excludit, quo ipſe plurimus celerrimeque foras actus, una quicquid eſt moleſtum propellat: et motus hic per eadem inſtrumenta omnino fit, per quae magnae et vehementes ſpiritus expulſiones ſeu efflationes fiunt. Atque ut in ſternutatione cerebrum, in ſingultu ventriculus, quod noxium eſt, concitato quodam naturae impetu expellere conantur, ita in tuſſi partes thoracis ſimul inſurgunt concutiunturque, praeſertim muſculi intercoſtales, ut quae vel carni ſuae moleſta ſunt, in pulmonum arterias extrudant, vel quae in aſpera arteria praeter naturam continentur, foras eiiciant, non ſecus ac ſi quis ea, quae in fiſtulae cavitate haerent, efflatione vehementi expurgare velit.

Symptoma vero hoc morbum in via ſequitur, ſeu obſtructionem viarum ſpiritus. Itaque viae ſpiritus afficiuntur, ut pulmo, aſpera arteria, et quandoque fauces laborant. Et ſi eſt ſpiritus interceptio ab humore a capite defluente, aſpera arteria affecta erit. *Partes affectae.*

Et haec de primo tuſſis genere intelligenda ſunt: quae ſcilicet eſt vehemens ad exteriora motio, et quae humida eſt. Eſt enim aliud genus tuſſis, quae neque violenta eſt, neque coacta, ſed adeo exigua, ut et ſuppri- *Duo tuſſis genera.*

mi, et ne eveniat cohiberi poſſit, idque vel in totum, vel magna ex parte: praeterquam quod nihil in ea inter tuſſiendum exſpuitur, ut ſicca tuſſis dici poſſit. Haec autem eſt ex eodem cum concutientibus rigoribus horroribuſque genere. Differt autem eo, quod celerior eius ſit ſenſus. Nam reſpirationis organa, quae nunquam quieſcunt, hic affecta ſunt: praeſertim muſculi thoracis, qui irritati ab intemperie, ad expellendum id, quod contriſtat feſtinant, ſe contrahentes ac conſtringentes: ut in rigoribus ac horroribus universae partes ſimul ad expellendum moventur, atque eo tempore totum corpus concuſſione quaſſationeque vexatur. Symptoma eſt huiuſmodi tuſſis functionum naturalium, excretricis videlicet. Namque ut expellant, quae moleſta ſunt, concutiuntur, ac tuſſim excitant, et non vehementer pulmonibus incumbunt, quo multum ſimul et celerem efflatum moveant: totuſque hic motus ad naturalem facultatem referendus eſt: etſi quodammodo cauſa praeter naturam concurrat, irritans et cogens ut violenter moveatur. Haec autem ſequitur inaequalem intemperiem organorum ſpiritus, et non viarum obſtructionem, ut aliud tuſſis genus.

Cauſae tuſſiculae ab intemperie. Namque huius tuſſis ab intemperie, cauſa ſaepius eſt intemperies frigida: tametſi et ab aliis intemperantiis fieri etiam poſſe non negatur. Aër enim frigidus inſpiratus, interdum faucium aſperaeque arteriae locos ex-

exaſperat atque refrigerat: nonnunquam et toti pulmoni pectorique intemperiem affert. Quocirca ob nares quidam panniculum ponentes ita inſpirant, exacerbari tuſſim experti; cum ſcilicet aër externus frigidus multus ſubito membris prius refrigeratis atque exaſperatis obvius fit. Haec parva tuſſis ſimilis eſt κέρχνῳ, qui exiguus eſt ad tuſſiendum impetus, ut nauſea vomitionem praecedit. Nec minus ob vehementem aeſtum, immodicamque ariditatem a circumfuſo aëre generatur tuſſis haec, intemperatis inſtrumentis ac iam dictis partibus exaſperatis, ut ſaepenumero in febribus accidit: et in hac tuſſi aërem frigidum reſpirare deſiderant, eoque iuvantur, faciesque rubicunda apparet, ac ſiti moleſtantur aegri. Ab humida vero intemperie nuda, tuſſis oriri non videtur. Nec enim adeo mordax eſt, ut motum hunc excitare poſſit, et inaequalem intemperiem efficere. A ſicca tamen fieri poteſt: quanquam vix citra caliditatem aut frigiditatem. Ex cauſa igitur calida frigidave interim ſolis exſiſtentibus, interdum cum ſiccitate permixtis, exigua tuſſicula oritur: de qua iam diximus.

Cauſae tuſſis violentae.

Sed ad tuſſim violentam revertamur, quam diximus eſſe ſymptoma, quod ſequitur obſtructionem viarum ſpiritus. Eius enim cauſae ſunt humores praeter naturam illapſi, iique vel craſſi, aut lenti, aut tenues, et aquoſi, qui ab ipſo ſpiritu comprehendi nequeunt. Adhaec humores gravantes, ut in

pulmonia, aut mordentes guttur, aſperam arteriam, membranas, ut in phthiſi, pleuritide: vel a capite defluentes, ut in catarrho. Cibus etiam et potus in aſperam arteriam deerrans. Tuſſis quoque fit a nimia ſiccitate, ut in febribus hecticis, et in his, quibus exeſa eſt columella. Ad tuſſim autem aridam, ac leviter irritantem, et in qua nihil expuitur, referenda eſt, quae ex pulvere, fumo, alimentis, potionibusque exaſperantibus generatur. Similiter et in his, qui ſtomachi morſum ſentiunt. Conſentiunt enim morſui et repletioni inſtrumenta reſpirationis compreſſa, aut condolentia, et commorſa.

Tuſſes per conſenſum. Nec minus et jocinore, ſeu liene, aut diaphragmate affectis, a quibus ſeptum transverſum comprimitur, eaeque tuſſes per conſenſum dicuntur. A feroſa etiam humiditate fit tuſſis, quae in ſpatium reſudavit, ſicut in hydrope, vel pleuritide, quando materia reſudat in arteriam.

Signa. Quod attinet ad notas, quanam parte affectus haereat, tuſſiendi ratio ac motus oſtendet. Si eſt ex illapſu humoris ex capite in aſperam arteriam pulmonemque ruentis, ſentitur in ipſis faucibus quaedam titillatio, et ſaepe moleſtus ardor fit et difficilis ſpiritus. Si tenuis humor eſt, nihil aut minimum eliditur tuſſi. Et ſi ex arteria educitur, quod moleſtum eſt, tuſſicula eſt: ſi e pulmonibus, valida tuſſis. Sic et tenax humor atque craſſus, ſiccam tuſſim facit, qua nihil

nihil reiicitur: ſpiritus difficulter trahitur: idque cum quodam ſtertore ac ſibilo, qualis in ipſa anhelatione, ſeu aſthmate. Cuius naturae fuerit humor vias ſpiritus obſtruens, ex qualitate praecedentis deſtillationis, ſimulque ex ſubſtantia, aut diverſa qualitate eius, quod per tuſſim propellitur, cognoſces. Acris fluxio dignoſcitur ex oculorum et faciei rubore, titillatione, aut etiam mordicatione oris interioris, ſapore, urinis multum coloratis, tum etiam antecedentibus cauſis. Haec tuſſis etiam initio levis, tabem denuntiat. In ea tuſſi nihil fere excernitur. Et quod excernitur, tenue erit circa initia. Si eſt tuſſis ab intemperie frigida, ex iis, quae dicta ſunt in cauſis, et ex capite de catarrho innoteſcit, quemadmodum et ſi ex aliis morbis, qui praeceſſerunt, vel per conſenſum cum aliis partibus, ut iecore, liene, ventriculo dependeat, ex earum affectionum indiciis, nec non partium dignotione percipies.

Prognoſtica. Deterrimum tuſſis genus eſt, quod virium ſequitur infirmitatem. Permota enim intus materia, nec educta, nihil mirum hominem ſub imbecillis viribus labefactatum mori. Quaecunque tuſſis modico fit conatu, celerique ac facili materiae eductione cum multo levamento et ſine dolore, ſine oculorum rubedine; optima eſſe cenſetur: quae contra fit, peſſima. Si cum prius humida tuſſis fuit, nunc ſubito ſicca redditur, ſic ut pectus grave maneat, ſcire licet febris vel putridae, vel hecticae, aut pulmoni exulceratio-

nis periculum inſtare. Omnis tuſſis mala eſt, qua ſomnus aufertur. Inutilis etiam quae longo tempore frequens gravisque hominem exercet: idque cum deſtillatione. Hinc etiam ſanguinis ſputum tabesque ſequi conſueverunt. Fere ubi vitioſus pulmo, aut vetus intra pectus obſtructio eſt, continua exercet tuſſis, nullis intermittens temporibus. Quae a deſtillatione eſt, ea quibusdam intervallis, prout humor irruit, bis terve per annum moleſta eſt. Si eſt tuſſis a tumore hepatis aut aliarum partium comprimentium, tangenda ſunt hypochondria, ſi dura tenſaque ſunt. In hydropicis tuſſes lethales, ſi ratione hydropis oriantur. Quaecunque tuſſes ex deſtillante humore a capite oriuntur, ſive ex alicuius ſpiritalium viſcerum ulcere, aut ex aliquo in iisdem orto abſceſſu, ſive ob ea, quae vocantur empyemata, quae ferinae appellantur; omnes malignae ſunt, maleficae, et contumaces, et propterea periculoſae, nec parvi faciendae. Reliquae ab his exiguae, et quae periculum non minantur, ſuntque curatu faciles. Gravidis vehementior tuſſis ſuperveniens abortum facit. Tuſſis cum ulcere pulmonis coniuncta, periculoſa. Tuſſes in aquilonia conſtitutione ac hyeme generari magis aptae ſunt.

Curatio. Tuſſis cum ſymptoma eſt, nullam curationem exigit; ex accidenti tamen curationem immutat, ut quando gravioris mali cauſa eſt, vigiliarum, febris, gravitatis capitis, venarum ruptionis, ſuffocationis. In tuſſi

cura-

curatio variatur: prout diverſum generationis modum, ac cauſas varias obtinet. Si enim eſt a cauſa externa, ea prius ablata, diſpoſitio reſpiratoriis partibus ab ea impreſſa, eſt abigenda. Si eſt per conſenſum partium ſpiritalium cum aliis primario affectis, ut ventriculo, hepate, liene, praeſertim quae ab illis motis moventur, et ſi gurgulio et caput deſtillet, primum eſt his ſuccurrendum. Deinde ſi qua diſpoſitio reſpiratoriis partibus inhaeſit, tollenda. Si a pleuritide, aut peripneumonia eſt tuſſis, per harum phlegmonarum curationem poſt dicendam proſpicitur. Item ſi ab empyemate, tabe, dyſpnoea, aſthmate, catarrho, ſi a rupta in pulmone vena ac ſputo ſanguinis, horum affectuum quilibet tibi ante curandus eſt. Quod ſi tuſſis ob alium partium ſpiritalium proprium affectum eſt; intemperies ſive ſola ſive cum materia omnis per contrarium corrigatur. Vt ſi ex inaequali intemperie frigida ortum ducat, per calefacientia curatur ſumpta et admota. Haecque tuſſis ſpiritus cohibitione curatur, pulmone per retentam exſpirandam materiam fuliginoſam calefacto, et ſpiritu cohibito in omnes arctos meatus penetrante. Taliter affecti vitent frigidam inſpirationem, frigidum cibum, ac potum: quinimo in calidis locis verſentur. Vitent et ſalſa, acria, et quaecunque arteriam exaſperare valent. Vtantur diamoſcho dulci, amaro, et aliis calidis: ovo ſorbili, et vino dulci, ac calido, reliquaque victus ratione

cali-

calida. Cervix lanis calidis veſtiatur. Pedum etiam calor ac capitis, remedio eſſe poſſunt. Partes item pectorales linteis calentibus muniendae ſunt: unganturque oleo chamaemelino, anethino, amygdalarum dulcium, butyro, anſeris ſeu gallinae pinguedine, et thoracis partes calidae ſerventur. Si ex calida intemperie arida et exigua tuſſis proritetur, contraria tum victus tum medicamentorum ratione utantur. Si a ſiccitate eſt tuſſis, guttur et aſperam arteriam lenire ac humectare convenit tragacantho madefacto in decocto capilli veneris aut amygdalarum dulcium, oleo cum ſaccharo, aut ſucco radicis dulcis, penidiis, butyro vaccino, cepe cocto cum ſaccharo. Idem iudicium de aliis intemperaturis.

Arteriaca medicamenta.

Nam quae ab aſperitate tuſſes fiunt, per lenientia et mordacitatem arcentia ſanantur, qualia ſunt arteriaca veteribus dicta et uſurpata, ac quae raucedini convenire alias diximus.

Curatio tuſſis ex deſtillatione acri et tenui.

Hic vero magis inſiſtendum putamus circa curationem tuſſis, quae ex deſtillante humore a capite originem ducit, in qua (inprimis) inſtituatur proba et legitima victus ratio. Et ſi humor acris tenuiſque fuerit, alimenta ſint refrigerantia, boni ſucci. Potus aqua hordei, prunorum decoctum. Speciatim vero utilis eſt in omni fere tuſſi peregrinatio, navigatio longa, loca maritima, caeteraque huiuſmodi, quae deſiccant. In acri fluxione lac tepidum a *Galeno* commendatur.

datur. Eademque fluxio per medicamenta, quae vim habent refrigerandi, ſpiſſandi, acrimoniamque obtundendi ſanatur, ne matrria tuſſientis conatum diſſiliendo eludat. Ita tamen his utendum, frigidis ſcilicet et incraſſantibus, et lenientibus, ut non affigant materiam pulmonibus et inculcent. Materia itaque inſpiſſari debet, poſtea detergi ſine attenuatione vel inciſione, ut addendo ſyrupum de glycyrrhiza. Igitur iuxta recentiores refrigerantia et incraſſantia ſunt ſyrupus violatus et ziziphorum, ſyrupus papaveris, nymphaeae, (ſi vigiliae adſunt, ut ſaepe fit) cum duplo aquae violarum, vel decocti hordei, prunorum, tamarindorum, myxorum, ziziphorum, et ſeminum frigidorum communium. Convenit et antidotum de papavere, diatragacanthae, diapenidion, bechicae, mucago ſeminis pſyllii, cydoniorum, decoctum papaveris adiecta ſapa. Mellitiſmis abſtinendum eſt, cum fluxio tenuis eſt. Mel enim attenuat. Sed loco mellis utendum eſt melle paſſulato, ficato, ſucco glycyrrhizae, prunorum. Si tuſſis eſt a materia ſalſa, detergentia leviter conveniunt cum refrigerantibus et humectantibus, ut ſyrupus violarum cum decocto hordei mundati. Vbi maior fluxio eſt, ſecta cephalica divertenda erit. Venae ſectio ad ventilandum hepar (huius fluxionis principium) valde confert, quae in fluxione frigida locum non habet, niſi ſuffocationes ſit periculum. Hinc etiam purgatio imperanda e caſſia fiſtula,

la, manna, electuario de ſucco roſarum, diapruno ſcammoniato, pilulis aureis, ſine quibus, polychreſtis. In purgatione tamen cavendum, ne uſu medicamentorum elateriorum fluxionem augeamus. Eclegmata quoque aegrotus habeat ſaepe in ore, ſupinuſque iaceat. Eo enim corporis poſitu aſpera arteria aperitur, gula vero clauditur. Itaque ſumpta ad pulmonem melius transmittuntur. Recipe *Penidiarum* uncias duas, *electuarii diatragacanthi frigidi* ℨjß. *uvarum paſſarum* ℨß. *ſeminis malvae, ſeminis goſſipii ana* ℨj. *cum ſyrupo adianthi, fiat lohot. Aſſumant oleum amygdalarum dulcium tepidum, et eodem, et violaceo, aut ambobus ſimul miſtis thoracem inungant.* Nimis urgente malo, ad emplaſtra, quae ex alto trahunt, veniendum, quae capiti raſo admoventur, vel ad cauteria pone aures, et in brachiis qua decurrit cephalica. Cauteriis etiam utendum eſt cum in ſincipite, tum in cervice, et ſcapulis. Si vero craſſus et frigidus eſt affligens humor, per ea quae extenuant et diſcindunt, medebimur, qualia multa veteres tradiderunt. Inter quae iuniores deligunt decoctum glycyrrhizae, hyſſopi, cui parum mellis adiiciatur: aut ſi craſſior eſt pituita, marrubii, ſcabioſae, radicis iridis, ſeu enulae campanae decocto utuntur. Et ex compoſitis ſyrupus ex glycyrrhiza, hyſſopo, adiantho, mel roſatum, oxymel ſimplex vel ſcillinum conveniunt. Hic vero neque phlebotomia, neque purgatione utendum

dum eſt, niſi corpus admodum plenum ſit, tumque detur caſſia, addita terebinthina, vel purgentur agarico, diaphoenico, pilulis formatis cum rhabarbaro, pulvere hierae ſimplicis, vel pilulis cocciis, maſtichinis, et ſimilibus. Si adhuc craſſior ac tenacior fuerit pituitoſus ſuccus, utantur decocto radicis iridis, helenii, marrubii, atque foeniculi, cum ſit abunde tergendum, incidendum, ſiccandum. Cavendum tamen a nimium ſiccantibus et calefacientibus, qualia ſunt acria, diuretica, inimiciſſima exſpuitionibus e thorace. Vtendumque potius hoc loco liquidioribus quam craſſis et ſolidis, ubi repurgandi conſilium eſt: contra vero ſolidis, ubi coquendum, ut croco, thure, myrrha. Deſiccant aromata, ſed nonniſi aliquo liquore diluta danda ſunt. Si ob craſſitudinem pituitae educi nil poteſt, ab humectantibus plus emolumenti ſentiunt, maxime ſi extenuatoria participant facultate. Quare ovum ſorbile aſſumatur, pauco adiecto ſulphure, aut eclegma ſanum et expertum, et de pino, diapenidion cum ſpeciebus, diatragacantha calida, diahyſſopum, vel Recipe *Electuarii de pino, eclegmatis ſani et experti ana* drachmas tres, *penidiarum* unciam unam, *pulveris iridis florentiae* drachmas duas, *pulveris hyſſopi* drachmam unam, *ſeminis bombacis* ʒjß. *cum ſyrupo de glycyrrhiza fiat lohot, utatur ſenſim lambendo cum baculo liquiritiae.* Laudant et per intervalla theriacam aut mithridatium ad magnitudinem avel-

avellanae ex vino albo. Cerebro quoque tanquam parti transmittenti robur additur pulveribus ſincipiti inſperſis, et capitis operimenta ſuffiuntur. Errhina item conveniunt purgato corpore. In declinatione humorum defluxus ſiſtitur. Suffumigia enim initio minime conveniunt, niſi immodica fluxio eſt, et cum non adeſt capitis plenitudo. In fine vero roborando capiti et thoraci conferunt. Narcoticis (ut pilulis de cynogloſſa) utimur, ubi tuſſis moleſtior eſt, et perpetuae vigiliae: et narcoticorum uſus tutior eſt, iam purgato corpore, et thorace non ita pleno. Vbi exaſperata eſt arteria, proſunt viſcoſa ſine mordicatione, quale tragacanthum, gummi arabicum, ovi luteum, mel, ſaccharum, oleum amygdalarum dulcium, butyrum. Suffitus quoque fiunt ex terebinthina, ſtyrace, ſandaracha, ſuffimen item caſtorei in carbonibus excitatum, et per inſpirationem attractum, frigidos et humidos pulmonis, thoracis, cerebrique affectus iuvat. Caetera ex capite de catarrho repetenda ſunt.

CAPVT V.

De Dyſpnoea, Aſthmate, et Orthopnoea.

Dyſpnoea quid ſit, nomen ipſum indicat. Notat enim ſpirandi difficultatem, ſeu laeſionem, quae reſpirationi evenit. Et in genere quidem cunctas laeſiones reſpirationis comprehendit, propter quas videlicet imbecillior, aut depravata ipſa redditur. Sicque ab apnoea diſtinguitur, in qua tota reſpiratio aboletur. Ita etiam communis eſt orhopnoicis, pleuriticis, peripneumonicis, cynanchicis, et aliis plerisque male affectis, ab eaque aegri dyſpnoici appellantur.

Speciatim vero ac proprie dyſpnoea ea ſpecies difficilis reſpirationis intelligitur, in qua denſus creberque fit ſpiritus, modica videlicet, neque ex toto ſtrangulans ſpirandi difficultas: absque febre, vel abſceſſu: et ſpeciatim dyſpnoici appellati ſunt, quibus bronchia pulmonis craſſis et viſcoſis humoribus ſunt obſtructa. *Dyſpnoea proprie dicta quid.*

Aſthma vero dicitur ἀπὸ τȣ͂ ἀσθμαίνειν, quod eſt anhelare: unde aſthma anhelatio vel ſuſpirium vertitur. Et aſthmatici dicuntur anheloſi vel ſuſpirioſi, quemadmodum, qui celeri curſu aut vehementibus exercitiis agitati fuere. Quare aſthma definitur crebra ſive denſa reſpiratio ſine febre, qualis eorum, qui violenter cucurrerunt. *Aſthma.*

Orthopnoea. Quod ſi id quoque acceſſit, ut nonniſi recta cervice ſpiritus trahatur, orthopnoea nominatur. Quanquam et recta cervice reſpirare in angina accidit, in pulmonia, empyemate, et aſthmate. Tria ergo illa praedicta magnitudine tantum diſtinguuntur, et a ſymptomatis, quae ſuperveniunt appellationem adepta ſunt. Igitur de dyſpnoea proprie ac per ſe dicta hic nobis erit ſermo, non de ea, quae communis eſt, et fit per conſenſum: de qua tamen hoc addemus, quod quidam ex recentioribus accuratius eam diviſerunt, in dyſpnoeam ſcilicet, quae eſt a toto, vel quae a parte. A toto, ut in febribus, et hydrope: vel a parte, ut occipite, ſpiritibus ad thoracis muſculos tranſire non valentibus: a nervis motum diaphragmatis impedientibus: a colli vertebris et pectoris, quum extra ſedem divertuntur: a pectore, ut ab eius anguſtia, abſceſſu, parvitate, ulcere: a diaphragmate, hepate, ſplene, ob eorum abſceſſus et ulcera. Interdum etiam ob exſiccationem pulmonis.

Pars affecta. Sed ut ad diſpnoeam proprie dictam redeamus, quae praedictis tribus differentiis comprehenditur, pars quae afficitur tracheia arteria eſt, quae utique nimia anguſtia laborat. Non enim facultas ipſa, neque uſus per ſe afficiuntur, ſed inſtrumenta, et inter ea praeſertim aſpera arteria ac eius propagines, (quae in pulmones diſtribuuntur) quae ſaepius obſtruuntur ac conſtringuntur.

Quan-

Quanquam enim thorax maxime dilatatur, quantitas inſpirati aëris magnitudini diſtenſionis haudquaquam reſpondet: unde crebro et celeriter ſpirare coguntur. Duae vero ſunt ex *Galeno* magnae reſpirationis differentiae: una penes magnitudinem diſtenſionis ſeu dilatationis a thorace provenientis attenditur; reliqua, penes copiam eius ſubſtantiae, quae inſpiratur, aëris videlicet. Quantitas ſpiritus diſtenſionibus thoracis ſimilis eſt, cum eiusdem ſpiritus organa ſecundum naturam ſe habent: aliquando vero plurimum thorax diſtenditur, ſed parum aëris externi inſpiratur ob anguſtiam ſeu coarctationem inſtrumentorum ſpiritalium praeter naturam, quam aegri ipſi non obſcuro ſenſu perceptant. Quempiam enim difficulter ſpirare contingit, praeſertim ubi in ea ſpiratione omnes muſculi thoracis moventur, aut virium imbecillitate, aut vehementi in corde et pulmone calore, aut viarum ſpiritus anguſtia. Si ob virium imbecillitatem, licet omnes muſculi et phrenes moveantur, id tamen ſenſim efficiunt, ſed neque frequens, neque rara omnino erit eorum actio, thoracisque dilatatio haudquaquam magna erit, nulla ab ore fit efflatio, et ſpiritus ex ſolis naribus emitti ſolet: et ſi per inſpirationem pinnae manifeſte contrahi videantur, id proſtrati roboris efficax indicium erit. Aucto vero in corde et pulmone calore, omnibus quidem tho-

Dyſpnoea ob ſpiritalium inſtrumentorum anguſtiam.

thoracis muſculis agit animal, ſed velox, frequens, et vehemens eſt eorum actio, ac propterea ubi ob plurimum calorem ſpiratio difficilis eſt, praeter magnitudinem, frequentiam, et celeritatem hoc quoque accedit, quod calidus frequensque exſufflando producitur ſpiritus. At qui ob ſpiritalium inſtrumentorum anguſtiam difficulter ſpirant, totus quidem thorax magna ex parte eis et celeriter et frequenter dilatatur, ſed exſufflare omnino non conſueverunt, neque calidum ſpiritum emittere: id enim aucti caloris eſt indicium. Ita difficilis ſpiratio ob ſpiritalium inſtrumentorum anguſtiam a reliquis diſtinguitur.

Dyſpnoea quis affectus praeter naturam. Et cum tres ſint eius differentiae, inter ſymptomata dinumerantur functionis voluntariae, reſpirationis inquam oblaeſae, non ablate ut in apnoea, ſed debiliter, aut depravate, ut in orthopnoea, licet raro.

Cauſae. Ad morbum vero ſuccedunt ſymptomata illa, quod viae per quas aër inſpiratur, conſtringantur ac coarctentur, quandoque etiam obſtruantur: quod tribus dictis differentiis commune eſt. Cauſae harum affectionum procatarcticae ſunt caliditas vel frigiditas aëris, caſus, percuſſio, nimius corporis motus, fumus argenti vivi, odor rerum pectus conſtringentium. Antecedentes vero per ſe, ut mala intemperies frigida coarctans, vel obſtruens materia, pituitoſa, craſſa, lenta, multa in bronchiis pulmonum congeſta, ſive ab aliis partibus a capite praeſertim transmiſſa

miſſa: ab eaque ſaepius aſthma fit. Quamvis et a flatu in pulmone incluſo et contento, vel ſeptum tranſverſum diſtendente interdum fieri alii exiſtimant. Praeterea a reſiccatione pulmonis, ut in aurificibus, chymiſtis, fabris ferrariis, et ſimilibus. Quibus addi poſſunt inunctiones, et remedia morbo gallico praeſcripta. Eſt et aſthmatis cauſa tuberculum in cavitatibus aſperae arteriae, vel in ſpina ſponte natum, vel a cauſa externa profectum. Addunt alii anguſtiam pectoris, et pulmonum compreſſionem. Quo loco notandum eſt, quod licet in multis aſthmatis cauſa praeſens ſemper adſit, commota tamen materia gravius ſpirare ſolent. Habet enim hic morbus ſuas acceſſiones: quae videntur fieri, cum pituita quae occupabat exiles aſperae arteriae venas et carnem pulmonis, fervet, extumeſcit, ipſamque arteriam aſperam occupat.

Ex iis, quae initio diximus, ſigna praedictarum affectionum ſatis patent. In dyſpnoea ſpiritus denſus eſt citra ſonum et anhelationem. In aſthmate praeter denſitatem maiorem, cum ſono et anhelatione ſpirat aeger. Orthopnoea affecti nonniſi recta cervice ſpiritum trahere valent, et cum decumbunt ſeu iacent, ſuffocari et ſtrangulari videntur. Cum enim aſpera arteria a gutture in pulmonem porrecta, ibi ſcindatur in multas propagines, per quas ſpiritus diffluit, ſi thorax cum collo curvetur, meatus comprimi neceſſe eſt, ac ſpiritum magis inter- *Signa.*

cipi: unde capite et thorace ſublevato ſtare coguntur. In anhelatione praeterea pectus ipſum grave eſt, crebra inquam et velox, ſed ſine febre reſpiratio, quae adeo moleſta eſt, maximeque inter laborem corporis, ut homo ac ſi curſu agitatus eſſet, ob anguſtiam pectoris, prope ſuffocetur: eiusque rei metu toto ſubinde recto corpore, rectaque cervice nitatur ad trahendum ſpiritum. Quinetiam ſpiritus quando anguſtis itineribus fertur, quendam velut ſibilum tenuem movet. Praeter hoc dolor aliquis in pectore, et in praecordiis verſatur, interdum et in ſcapulis, isque modo intermittit, modo revertitur. Eadem fere ſigna dilucide ſic explicantur ab *Aretaeo*. Morbi incipientis notae ſunt gravitas pectoris, tarditas ad opus ſolitum, in curſu aut acclivi itinere difficilis et aegra ſpiratio, rauceſcunt, ac tuſſiunt, flatus in praecordiis atque eructationes excitantur praeter naturam, vigilant noctu, parum et obſcure incaleſcunt. Nares acutas, et ad ſpirationem paratas habent. Si malum in peius ruat, malae rubent, oculi prominent, ſtertunt dum vigilant, multo magis dum dormiunt: multum et frigidum aërem cupiunt. Aſſidua et aſpera tuſſis infeſtat, reiiciuntur pauca tenuia, frigida, veluti quaedam ſpuma effloreſcentia. Si a cauſis procatarcticis originem traxit, ab aegris aut aſſidentibus percipietur. Si ab intemperie, ea ſignis ſuis ſaepius dictis dignoſcitur. Si vero ſtertendo ſtrepitum fecerit reſpiratio,

tio, lentorum craſſorumque humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia moleſtare indicium eſt, cum et ipſa ſpirandi inſtrumenta non raro proprium ſui algoris initium habeant, et propterea in ipſis multae craſſae ſuperfluitates generentur. Si aſpera arteria multa deſtillatione repleta eſt, et illico ab anguſtiae ſenſu difficulter ſic ſpiraverit aeger, fluxionem vel a cerebro, vel a vicinis partibus in pulmonem irruentem portendit: idque ſaepe ex manifeſta cauſa repente accidit, propriis deſtillationis ſignis exſiſtentibus. Pingui enim et frigido phlegmate pulmonibus adhaerente, cavernae vel meatus quibus naturaliter ſpiritus redditur et accipitur, concluduntur, et ex hoc impedimento ſuſpirium, vel moleſtiſſimus ſpiritus naſcitur, ut ſedendo magis quam iacendo reſpirent. Si a flatibus aſthma eſt, non erit difficile internoſcere. Si a crudo tuberculo, per praeterita accidentia diſcernere licebit. Namque ſi quis per bonam valetudinem cum ſolitas actiones facere poteſt, ſic difficulter ſpirare incipiat, augeaturque ſymptoma, neque inter ſpirandum ſtertere videatur, adhaec nihil exſpuit, crudi tuberculi ortum ſuſpicari oportet. Quandoque vero iuxta laeves pulmonis arterias coarctans ſpirandi difficultatem efficit. Si vero tumor abſceſſui ſimilis in pulmone fiat, neceſſario febris conſequitur, neque ita diu per inflammationem, pus cum tuſſi reiicitur, ut ſi praedictae affectio-

nes ab angina, pleuritide, et aliis inflammationibus oriantur, ex propriis notis interſtinguendae ſunt. Hic enim agimus de iis quae ſine febre ſunt, et in quibus nihil purulentum aegri deiiciunt. Aſthama enim eſt ſine febre. Cum autem humores qui morbum faciunt, putreſcere coeperint, febrem efficiunt, atque tunc aſthma paſſionem appellamus, Morbus vero abſceſſus ſpeciem ſervat.

Progno-ſtica. Quod ad prognoſticon, dyſpnoea quidem diutius trahi poteſt. Aſthma et orthopnoea acutae ſunt, et ob vehementiſſimas acceſſiones aegrum ſtrangulare poſſunt: quod dyſpnoea proprie dicta efficere non valet, cum in ea modica ſit ſpirandi difficultas. Aſthma, ut alii morbi a frigidis humoribus orti, comitatur ad mortem, ſi in valde ſenibus excitetur. Quibus gibbi ex aſthmate aut tuſſi fiunt, ante pubertatem moriuntur. Anhelatio et orthopnoea etſi longae ſunt, graves tamen eſſe poſſunt, ſaepeque ubi inveteraverunt, ſubito ſtrangulatu hominem tollere. Acceſſiones quas quibuſdam temporis intervallis graves habent, magis coelo fieri humido ac frigido, maximeque inter multam crapulam ſolent.

Deſtillatio praefocans. Quod ſi nova inter haec quoque deſtillatio irruit, fere hominem praefocatione occidit: ex qua ipſa praefocans quoque appellata eſt. Semper meliori utuntur valetudine, qui anhelationem patiuntur, per quietem corporis, per ieiunium, et coelo ſereno. Anhelationi

lationi magis expoſiti ſunt, quibus frequens deſtillatio ac tuſſis eſt: praecipue ſi ſenes ſunt, et anguſtos pulmones habent. Plerisque etiam aliis hic morbus accidit, qui vel natura, vel otio, vel victus intemperantia redditi ſunt obeſiores. Anhelatio magna ex parte ſenes tollit: in aliis difficillime ſaneſcit. Periculoſa tremula ſpiratio, et ſpiritus inaequalis, inordinatus, intermittens, deficiens: et quidem quo gravius malum eſt, eo magis fit languidus et tardus. Peſſima inter haec ſyncope eſt. Ad extrema ventum eſſe teſtatur ſpiritus parvus, tardus, frigidus, itemque pulſus ex tardo factus nimis creber et languidus. Quandoque anhelatio in pulmonis inflammationem tranſit. Afficiuntur hac paſſione magis viri, quam mulieres: quorum plus aetatis mediae et iuvenes, quam pueri atque ſenes. Scribunt tamen alii mulieres hoc vitio magis opportunas eſſe, quandoquidem frigidae et humidae ſint. Pueri facilius quam hae liberantur. Nam ipſorum natura in incremento eſt, quae valentiſſime calefacere poteſt. Viri non facile hoc morbo capiuntur: citius tamen capti pereunt. Differtur interitus, quibuſcunque opere conficiendo aut lanis elaborandis pulmo incaleſcit et accenditur: quemadmodum calcis opificibus, aerariis, aut ferrariis fabris, aut ignis in balneis excitatoribus.

Sequitur ut ad curationem pergamus: primumque idoneam victus rationem, calidam videlicet ac ſiccam praeſcribamus. Qua- *Victus ratio.*

propter aër frigidus, nebuloſus, valdeque humidus vitetur. Hyeme ubi e lecto ſurrexerint, domo non exeant ante tertiam horam. Somno utantur moderato praecipue nocturno, caputque ſublime in lecto habeant, Alvus ducatur praeſertim clyſteribus, ubi ea humecta non ſit. Prodeſt quoque deambulatio lenta pene usque ad laſſitudinem. Frictio pariter convenit infernarum partium, praecipue in ſole, vel ad ignem, et per ſe ipſum, et per alios usque ad ſudorem, idque ante cibum: ut omne exercitium ſtatim a cibo vitandum eſt, quod plures hac ratione extincti ſint. Animi perturbationes omnes fugiendae ſunt, ira praeſertim ac moeror. Cibis vero levibus et ſorbitiunculis utendum, quales ſunt ius pulli cum ciceribus elixi, et amygdalatum, vitelli ovorum, et interdum carnes elixae cum pauco hyſſopo, oreoſelino, thymo, foeniculo, calamintha, et reliquis attenuantibus. Aſſae minus conveniunt, quia ſputum retinent. Carnes etiam nervoſae aut pingues vitandae, eliganturque coctu faciles, ut gallinarum, pullorum, phaſianorum, perdicum, caponum, parvarumque avicularum. Eaedem etiam optime apparantur cum melle. Sinapi quoque convenit cum carnibus. Fugiant piſces, fructus, legumina, caeteraque quae craſſos et lentos humores procreant. Exhibenda vero pro potu aqua mulſa, in qua parum hyſſopi ſeu praſii, vel contrita capparis radix, aut quo ſuavior fiat, glycyrrhizae radix decoqua-

quatur, eaque largiter utantur. Multus enim potus videtur convenire, quia humectatione multa opus habent, quo facile efferatur per tuſſim id, quod in bronchiis continetur. Aliis tamen placet, ut potus in paſtu quidem parcus ſit, poſt paſtus autem nullus: et ſi vehementer ſititur ob cordis calorem minus quam exigit refrigeratum. Potus enim tunc ventriculo diſtento diaphragma premit, et reſpirandi auget difficultatem. Poſſunt tamen bibere, ubi cibus prior iam ventriculum egreſſus eſt. Os etiam poſſunt prius lavare et gargarizare, et liquoris ſputum promoventis aliquid in aſperas arterias inſpiratu trahere. Omnino praeſtat parum potus et ſaepius anhelis offerre. Vinum praeterea conceditur, idque tenuis ſubſtantiae.

Curatio per medicamenta.

Si neceſſitas urgeat, nihilque prohibeat, ante omnia vena incidenda erit, praeſertim ubi ſanguis redundaverit Auxilium namque eſt in ſanguinis detractione, et praecipue in orthopnoea ſicca ſine ſputis, vel tuſſi citra puris collectionem: praeſertim ſi ſuppreſſi menſes vel haemorrhoides fuerint. Et ſi praefocatio coëgerit, et vires permiſerint aegrotantis, et ubi hepatis calidioris catarrhum foventis coniectura aliqua fuerit, adhibenda phlebotomia eſt. Contingit etiam haec affectio aliquando mediis aetatibus adhuc calidis, quos phlebotomo liberari neceſſe eſt. Itaque incidatur media, aut interna in cubito vena: nec multa ſanguinis copia detra-

detrahatur, ſed quantum vires patientur. Si quid impediat venae ſectionem, (ut raro ſanguinis miſſionem e re eſſe invenies, quia vitium in pituita craſſa et lenta obſtruente poſitum eſt:) media aut parciſſima vita aliquot diebus imperanda eſt. Deinde ea tribuenda ſunt medicamenta, quae vim habeant attenuandi, incidendi, ac detergendi humorum craſſitudinem ac lentorem, qui in pulmone vel partibus aliis transmittentibus colliguntur. Poſtea ii repurgandi ſunt per ea, quae ſputa ducunt, et materia repurgata deſiccantibus utendum, ac roborandae partes. Neque vero calidis multum initio utendum, quia tenui reſoluto, craſſum exſpuitioni ineptum relinquunt. Et in hoc affectu chronico iiſdem non eſt continenter utendum: quia ab aſſuetis non fit paſſio. Praeterea quae qualitatibus manifeſtis conveniunt, diverſam habent proprietatem occultam: qua haec illis corporibus, illa aliis magis conveniunt et conferunt. Sunt enim medicamentis cum corporibus totius ſubſtantiae proprietates et familiares, et repugnantes, quae ſola experientia noſcuntur. Conveniunt igitur ſyrupi glycyrrhizae, hyſſopi, praſii, de duabus vel quinque radicibus, oxymel ſimplex, compoſitum, et valentius ſcilliticum, cum duplo aquarum foeniculi, hyſſopi, decocti radicis helenii, uvarum paſſarum, dactylorum, adianthorum, et caeterorum thoracicorum. Quoniam vero pharmaca attenuantia et incidentia tuſſes movent,

movent, (quanquam et bechica ſunt etiam in calidis et tenuium partium ſubſtantiis contenta, quae extenuandi vim habent: quo ab aliis bechicis diſcriminantur, quae tuſſim ſedant, quorum natura eſt incraſſandi, et propterea in frigidis et craſſarum partium eſſentiis inſunt:) cum neceſſario tuſſes moveant (inquam) quae huiusmodi affectiones exigunt, nec facile per ſputum reiiciatur, quod abſterſum eſt propter craſſitudinem, non immerito multa humectatione opus habent, quo facile efferantur horum excrementa. Idcirco non ipſis per ſe utendum, quae incidunt et extenuant, ſed mixtis melicrato, ptiſanae, oxymeliti aut dulcium vinorum cuipiam. Adhaec pharmaca eligi debent, quae citra vehementem calefactionem attenuent atque incidant: craſſi enim et tenaces humores a vehementi calore tenaciores et viſcoſiores redduntur, ut difficulter avelli poſſint. Etiam, quae valde refrigerant, vitanda ſunt, quoniam craſſefaciunt, cogunt, ac coaugent humores. Adſtringentia quoque his affectionibus maxime ſunt contraria. Ob id valde iuvat acetum ſcillinum, acetum mulſum, ſcilla aſſa cum melle trita, et delincta. Materia vero ſi multa eſt in corpore, purgantibus vacuetur: (alioqui ſi pauca eſt in pulmone et aſperis arteriis, per ſputa excernitur,) utpote agarico trochiſcato, cocciis pilulis, electuario diaphoenico, indo. Vt autem a pulmonibus attrahant, purgatoria in pilulis videntur efficaciora. Adde pilulas aromaticas,

cas, de hiera ſimplici, vel compoſita cum agarico. Ac ſaepe repetenda eſt purgatio ob morbi longitudinem, (ut materia, quae e capite defluit, vacuetur) modo ne purges, dum velut in pulmone fervet et exſudat ſurſum materia per quosdam paroxyſmos, ſaepe certis periodis recurrentes.

De agendis tempore acceſſionis.

Acceſſionis enim tempore medicamento purgante materia non debet agitari, (ut nec in plenilunio) ne largius in pulmones fluat, et ſuffocet. Sed blande ſputum provocare ſat erit. Ac per cucurbitulas paulo ſupra renum ſitum affixas, et recto corpore revellenda eſt materia ad aſperae arteriae truncum confertim ruens, et ſuffocationis periculum afferens: quamvis et materia quoque extra paroxyſmum revellitur. Quanquam et in periculo ſuffocationis ac nimis oppreſſo ſpiritu cucurbitulae etiam ſcapulis admoventur. Continetur et in ore aqua hordei ad uncias quatuor, cum ſacchari uncia una, et croci granis iiij. Conveniunt quoque frictiones atque vincula, et in paroxyſmo dantur quaedam exſpuitionem iuvantia. Vt in materia tenui datur diatragacantha, penidiae, ſyrupus violatus. Alioqui datur et ℈ß. ammoniaci cum unciis duabus oxymelitis ſcillitici, et aqua hyſſopi. Atque haec obiter de agendis in paroxyſmo. Praeter purgationem dictam debet alvus elui clyſteribus acrioribus. Ad avertendum proſunt quoque errhina, apophlegmatiſmi, cauſtica, et caetera ante in catarrho et tuſſi deſcripta. Quanquam alii nec

nec gargariſmis, nec apophlegmatiſmis utendum putent, ſed errhinis magis. Imo nec errhina quibuſdam placent in ipſo paroxyſmo. Iam bene purgato corpore, revulſaque alio materia, thorax particulatim repurgandus eſt lenientibus, incidentibus, tergentibus, poſtremo etiam ſiccantibus. Leniunt paſſulae, ficus, myxa, zizipha. Incidunt helenium, hyſſopum, adianthum, ſcabioſa, ſemen urticae, bombacis. Eadem etiam detergent. Hic quoque uſus ligni guaiaci convenit. His adde caetera dulcia, nitroſa, ſalſa, amara, acria, vel compoſita ex his: ut eſt eclegma ex braſſica, ex pulmone vulpis, uti pulveris ericii drachmae duae ſaepe ſumptae. Radix ari prodeſt cruda, vel potius elixa, aut ſub cineribus aſſa, trita, et ſyrupis thoracicis mixta. Laudatur et ius galli decrepiti cum polypodio, ſemine carthami, aniſo, hyſſopo, ſatureia, thymo, et aliis. Vulpinum quoque iecur, ubi ſiccum et aridum factum eſt, commendatur. Confert et caſtorei pulvis. A tota ſubſtantia iuvat etiam aſthmaticos pulmo vulpis reſiccatus, cuius ʒj. cum aqua mulſa datur. Foris thorax linitur oleo amygdalarum dulcium, butyro recenti, cum pauco croco: et linteis aſperis fricatur, ut reſeratis meatibus vis medicamentorum ad profundam cutem penetret, et aliquid materiae exhalet. Extrinſecus etiam admoventur cataplaſmata ex ficubus, hordeacea farina. Oleum irinum, anethinum, rutaceum uſurpatur, aliaque olea,

olea, et unguenta calefacientia. Vrticis quoque pectus caeditur, aut ſcilla excorticata: dein oleo lenitur calido, donec ruborem traxerit. Vtendum eſt et aliis medicamentis, quae ulcerare cutem, et ſaniem ſeroſoſque humores extrahere poſſunt, qualia ſunt rubefacientia dicta. Conveniunt et dropaces, et ſinapiſmi. Proſunt et frictiones pectoris ex pumice, nitro, faece vini uſta. Inveterato malo ad uſtionem confugiendum, quod eſt crudelius: ut quando cauterium in medio pectore admovetur. Nec cerebri cura in hoc affectu negligenda venit, ſi quid ab eo defluit in pulmones. Poſtremo ſiccantia et diſſipantia materiae reliquias adhibentur, ut ſuffitus cum thure, ſulphure purgato, et arſenico. Quanquam hoc poſtremum tanquam deleterium pleriſque vitandum videatur, aut non utendum, niſi caſtigetur. Exſiccant etiam ante dicta mithridatium, theriaca, diamoſchus dulcis et amarus, pliris arcoticon et ſimilia. Confert et aquarum naturalium uſus. Quod ſi morbus abſceſſus rationem habuerit, et putreſcentes humores ex pulmone excernantur, curantur theriaca, athanaſia, et aliis exſiccantibus, et bonis odoribus, ut moſcho, ambra, ſtyrace. Exſiccantia valde ſupprimunt putredinem. Odorata animalem et vitalem ſpiritum reficiunt, qui a putridis fumis extinguitur. Augenda autem vis medicamentorum, ſi materia non in bronchiis pulmonum, ſed in ſpacio thoracis et membrana ſuccingente

haeret. Tuberculum vero durum, ſi fieri poſſit, ſuppurari debet, et uti ſuſpirium ex abſceſſu curari. Quod ſi ſuppurari nequeat, remediis ad id accommodatis, ut carycis cum aqua mulſa utemur. Et ſimilis victus ratio eſſe debet ei, quae ad ſuſpirioſos ex craſſis lentis humoribus ſcripta eſt. Aſthma interdum fit a materia tenui et aquoſa quadantenus frigida, decumbente in pectus: unde flatus in cavitate et ventriculo excitantur: cuius paroxyſmus eructatione et vaporum miſſione curatur. Haec promiſcue allata, partim ex vetuſtis, partim ex recentioribus petita ſunt.

CAPVT VI.

De cruenta ſpuitione.

Quam graeci αἱμοπτόην appellant, latini ſanguinis exſpuitionem et reiectationem, ſeu cruentam ſpuitionem, ſeu ſputum ſanguinis vocitant. Et qui ſanguinem ex infernis partibus ſublatum per os reiiciunt, ἀναφορικοὶ καὶ αἱμοπτοϊκοὶ, quaſi ἀνωφέροντες dicuntur.

Cruenta ſpuitio quid.

Cruenta igitur ſpuitio eſt ex ore quaelibet ſanguinis excretio, ſi quidem per os a variis partibus ſanguis excerni poteſt.

Partes affectae variae.

Aut enim e capite, aut e gula et ventriculo, aut ex partibus ſpiritalibus, thorace videlicet, pulmone, ſeu aſpera arteria, ex faucibus,

cibus, gurgulione, ſeu ex ipſo proprio ore, ac gingivis expellitur. Suus autem proprius eſt cuique parti reiectationis modus, de quo poſtea in notis deſcribendis.

'Ανα-γωγαὶ.

Quae ab ore et gingivis ſimplici exſpuitione efferuntur, hae omnes haemorrhagiae: Quae vomitione a ventriculo, aut gula, aut tuſſi a partibus thoracis, pulmonis, et aſperae arteriae, ἀναγωγαὶ appellantur *Aretaeo.*

Sputum ſanguinis et fluor in quo differunt.

Quo loco notandum eſt quoque ſputum ſanguinis a fluore differre. Sputum dicitur, cum pituitae permiſcetur, modicumque excernitur, aut congeſtum. Fluor vero cum ſub qualitate multa ſanguis exſpuitur, rutilans, non congeſtus: parvam enim materiam ſanguinis ex gingivis, aut uva, aut faucibus emiſſam, ſputum magis, quam fluorem recte nuncupamus.

Quis affectus praeter naturam.

Affectus ipſe ſymptoma eſt, a quocunque loco et quovis modo excernatur, in genere excretorum praeter naturam tota ſubſtantia: quamvis interdum cum noxa functionum, interdum citra noxam earundem reiicitur: quemadmodum ſi ab aliqua parte in ventriculum fuerit derivatus, isque demum vomitione ſit reiectus. Diſtingues vero ex eo, quod expurgatur, numquid tanquam moleſtum excernatur, ſeu in tempore, vel non. Robuſta enim eſt facultas: et id citra noxam functionum fieri dicitur, ut ſupra capite de profluvio ſanguinis e naribus dictum eſt. Quo etiam loco declaratum eſt manare ſanguinem

guinem a venis, aut ruptis, aut apertis, aut exeſis.

Hic enim manat ſanguis ex pectore, vicinisque locis, ut alias; venis quidem ruptis a cauſa externa ſeu manifeſta, ut cum quis ex alto, vel in ludo, vel certamine ceciderit, aut cum alter ſuper alterum cadit, vel ex inanimatis corporibus aliquod grave, ut lapis, vel lignum, hominem offenderit. Quod alii fieri dicunt quandoque ex percuſſione, vel alicuius gravioris ponderis ſublevatione. Vel praeceſſit ira cum vociferatione multa, ut in citharoedis et tragoedis certantibus, acuta, vehementi voce, non praemiſſa pulmonum lenitione per praecedentes exclamationes. Adde etiam frigus immodicum, quod conſtringit arterias pulmonis; has deinde diſrumpi cogit thoracis diſtenſio. Quae enim dura ſunt, ſi diſtenduntur, rumpuntur. Adde et uſum rerum calidarum. Ab interna quoque cauſa, ut a plenitudine et ſanguinis copia cum flatuoſo ſpiritu diſtendente pulmonis vaſa. Denique a conatu, valida tuſſi, et ſimilibus cauſis vena aliqua pulmonis rumpitur. Vtriſque communis eſt ſanguinis effuſio repente et acervatim facta. Reſeratis vero ſeu apertis vaſis ſanguis profluit, ſi plenitudo etiam et victus humidior calidiorque, et balnei immoderati uſus, et calidi loci inhabitatio anteceſſerint, aut ſi adſit tenuitas et ſeroſitas ſanguinis. Exeſis denique venis, ubi acris a capite deſtillatio, mordax, et ſalſa praeceſſerit, vel conferta in *Cauſae.*

ore ſalivae ſalſae collectio, et huiusmodi: ſeu ſi partem aliquam deſtillatio diutius moleſtaverit. Praeterea ſi intra venas acres ſucci contineantur.

Signa. Notis autem ſuis hae cauſae diſtinguuntur. Apertis enim oſculis venarum, ſanguis ſeroſus manat: ruptis venis, multus et purus: ab eroſione quidem paucus, ſed proceſſu temporis aliquando fit, ut ſubito multus erumpat: ſed hi interim pus exſpuunt, interim vero ſanguinem. Notis etiam propriis et exquiſitis, a quibus partibus ſanguis emanet, diiudicari poteſt.

Sanguinis reiectio a capite. Nam ſi a capite deſcendit ſanguis per foramina palati et fauces in aſperam arteriam, titillatio eſt in palato, frequensque ſcreatus, tuſſiendi cupiditas, ipſo cruore ad guttur illapſo, iterumque ſcreatu per os reiecto, qui ſeſe in linguam protinus infert rotundus, ſubniger, ac ſatis multus, itemque levis cum pure et pituita miſtus: cuius ſubinde pars per nares emungitur, muco delibuta. Magna autem ex parte capitis dolor ac gravitas deſtillantem inde cruorem anteceſſit, levatio ſecuta eſt.

Ex ſtomacho, ſeu oeſophago. Si ex ſtomacho eductio fiat, cum nauſea et vomitu ſanguis effertur, et in deglutiendo mordacitas percipitur, maxime ſi acria aut adſtringentia deglutiantur.

Ex ventriculo. Et ſi ex ventre educatur, nauſeae fiunt plurimae. Vomitu redditur ex ventriculo, ſive e cerebro defluxerit, ſive ibi concreverit, aut caſu, vel percuſſione, vel eroſione cumulatus

latus fuerit. Cum vomitu deiectio eſt ſimul, vel paulo poſt cruoris concreti nigricantis.

Ex iecore, liene.

Ac ut ex gula ſi eſt, non multus vomitur, cum eius ſint exiguae venae: ſic abundantior qui ex iecore aut liene deductus eſt in ventriculum, tumque ſpumare etiam; ſi horum aliquod viſcerum inflammatione obſidetur, conſuevit. Quod indicant intermiſſiones. Adde quod iecur aut lien gravatus, levior redditur: tumque ſanguis craſſus, globoſus, et niger erit: praeſertim ſi e liene prodierit.

Ex faucibus.

Ex faucibus et gurgulione ſi ſanguis fertur, is ſcreatu pellitur: qui ex ipſo ore et gingivis, ſimplici exſpuitione; qui ex gutture, tuſſicula; qui ex pulmone et thorace, valida tuſſi.

Ex pulmone, thorace.

E pulmone ſanguinem ferri ſciendum eſt, ſi ſanguis ſpumans, tenuis, ac floridus ex intervallo per tuſſim ſine dolore educitur, quia nervus a ſexta coniugatione diſtribuitur non in pulmonis carnem, ſed eius tunicam tantum. Quare tunica laeſa ſentitur dolor remiſſior ab inſpiratione frigida, vel mordaci, ut fumi, aëris, rerum acrium. Quod ſi factum fuit a vena diſrupta praeſertim grandiori, ubertim ſanguis quaſi vomitu quodam prorumpit, adeo ut interdum pelves impleſſe viſus ſit. Vbi ab eroſione contractum eſt vitium, eius cauſa dicta eſt, acris ſcilicet deſtillatio, cui comes eſt febris, ſputum purulentum, aut aquae perſimile, in qua caro animantium recens mactatarum abluta eſt.

His accedit, quod ipſius etiam putrefacta particula ſubinde tuſſi redditur. Ipſe ſanguis paulatim ſputo miſcetur: iſque exiguus eſt pulmonis exeſis carnibus; uberior, eroſa eius vena; quae ſi grandis eſt, ut paulo ante dictum eſt, cruor abundantiſſimus ſequi ſolet. Eodem tempore quod exſpuitur, id pravi coloris et odoris eſt. Magnam vero eroſionem ſic licet animadvertere. Superioribus temporibus ſanguis particulatim modicis intervallis extuſſitur. Sequentibus hinc diebus aucta eroſione cumulatior venit, ut neque caſus aliquis, neque curſus, aut quid aliud externae acceſſit iniuriae. Si pars quaedam bronchii, aut arteriae, aut venae tunica, aut etiam pulmonis caruncula quaedam eiicitur, a pulmone facta eſt excretio. Si vero recluſa eſt pulmonis vena, is certe initio paucus reiicitur, (quod diſrupta non fit,) idemque ſpiſſior eſt ac magis rubens, quam qui a pulmonis vulnerata ſubſtantia vel exeſa proficiſcitur. Si quidem hic tenuis, ſubflavus, floridus, ſpumoſus, et qui arteris ineſt ſimilimus. Fere autem ſic incidit, ut patefactam venam repletio corporis et gravitas anteceſſerit, nullus comitetur dolor, agilitas effuſo cruore conſequatur. Quae vacuatio ſaepe foeminis, quae compreſſis menſtruis aegrotabant, levamen auxiliumque mali attulit, ſine ullo vel ulceris vel tabis metu. Sanguis quem pulmo fuderit, omnis ſpumam, ut proxime dictum eſt, habet: multa aut mediocri tuſſi, nullo dolore effertur.

tur. Qui ab aſpera arteria educitur, etſi in-
terd m ſpumat, dolore non vacat, idemque
exiguus eſt ob vaſorum, quae in ea ſunt par-
vitatem, et parva tuſſi maiorique ſcreatu
pellitur. Si quod ramentum eiiciatur, ma-
ius erit, quam quod affecto pulmone reiici-
tur: dolor percipietur non inſpirando tan-
tum frigida, ſed deglutiendo, praeſertim ſi
ad laryngem eſt ulcus, contactuque augebi-
tur. Multa ac vehemens tuſſis eſt, ſi e lo-
cis thoracis profundioribus et pectoris trahi-
tur, ut in lateris et pulmonis inflammatio-
ne: minor autem, ſi a ſuperis. Iam qui a
ſubſtantia pectoris ſanguis venit, ſubniger
eſt, craſſus, grumoſus, foetidus, cum pau-
cula ſpuma, iiſque non abundanter, at ſen-
ſim vehementi ſolicitatus tuſſi prodit, et lo-
cus qui afficitur, dolorem habet, qui dolor
etiam per ſomnum increſcit. Cum e thora-
ce reiicitur, primum ad pulmonem trahitur,
inde per aſperam arteriam deturbatur.
Quandoque ſeroſus ſanguis ſpuitur a parti-
bus capitis et palati, ubi ſanguiſuga potu de-
vorata colatorio aut internis naribus inhae-
ſerit, cui ſcreationi tuſſis quoque accedit,
ſanguine in guttur delapſo. Sanguiſuga quo-
que ventriculo haerens aliquando ſanguinem
exſpui vomitione fecit.

Summa cura propoſitus affectus curandus *Progno-ſtica.*
eſt, cum magna pericula adferat: vel enim
nimia exanimare profuſione hominem pot-
eſt, vel ubi intus cohibetur, etiam praeſo-
care, nimiaque mole cor opprimens, indu-

cta ſyncopa ſubito occidere. Vt quam maxime haec abſint, vitaque maneat, graviſſima tamen ulcera, niſi mature ſuccurritur, et inſanabilia in pulmone facit. Quanquam etiam recens ruptio non poſſe ſaneſcere videatur, compertum eſt tamen fuiſſe ſervatos non paucos, quibus primo triduo curatio adhibita eſt. Verum ubi vetus malum eſt, medicina inanis eſt. Cruor a pectore redditus minus habet periculi, quam qui a pulmone redditus eſt. Expeditior enim ſanatio eſt: quae ſi non ſit, ulcus inde non aeque malignum naſcitur. Quod ipſum ſi in pulmone eſt, et tabem, et hecticam febrem, et marcorem, et mortem affert. Vbi vena intus ſauciata eſt, probeque coaluit, ſaepe iterum iiſdem de cauſis rumpitur, quibus rupta prius fuit. Quod ubi incidit, protinus cruor prodit, iſque affatim ſaepe veluti quodam vomitu profuſus hominem repente ſtrangulat, aut certe in pus craſſum atque multum putrefactione verſus, tandem tabe occidit. Nullus medicinae locus eſt, ſi ſputum cruentum ab eroſo pulmone eſſe coepit. A venae autem ruptione, ſi quidem inter principia occurſum eſt, dum recens vulnus et inflammatione et pure caret, obſervatum eſt ſecundam ſaepe valetudinem contigiſſe: neque enim ſimplex venae ruptio tabem excitare poteſt, modo reliquus pulmo ſit integer. Is enim propter dimanantem ex rupta vena in ſe ſanguinem (ubi tabem facit) afficitur. Semper autem ſanguinis ſputum,

ſi

ſi diu tenet, in tabem tranſit. A ſanguinis ſputo, puris ſputum malum eſt. Eiusmodi ſputum malignum eſt, quia ex pulmonum eroſione. Sanguinem ſupra ferri, qualiscunque ſit, malum. Per ſupra ferri, eum ſanguinem, qui per os excernitur, intelligere oportet. Quicunque ſanguinem evomunt, ſi ſine febre, curari poſſunt: ſi vero cum febre, malum. Nam febre vacantibus liquet nullam adeſſe inflammationem in loco. Solvitur ſanguinis vomitio a menſibus erumpentibus. Sanguis ex ore et gingivis profluens, caeteris minus periculoſus. Quemadmodum ſi ex faucibus interioribusque partibus proceſſerit, et metus maior, et cura maior adhibenda eſt. Ex capite veniens fluor generaliter curatione facillimus eſt. Ex ſtomacho, ventre, faucibus curabiles ſunt fluores. Vlceratione facti difficiles curatione, ab iis, qui e ruptione fuerint effecti, iudicantur. Omnium vero difficilis atque gravior curatione ex pulmone fluens ſanguis accipitur, ob iuge ſpirationis officium. Sed de ſignis plus ſatis.

In curandi ratione, quia victus ratio primum locum obtinet, ea omni cruentae expuitioni (praeſertim ex diſruptione et apertione vaſorum) communis eſſe debet, utpote refrigerans, incraſſans, ſiccans, et adſtringens. Cuiusmodi ſit aër paratus inſperſis humi herbis, aqua roſarum, aceto, roſis, ſantalis, caphura, iisdemque odoratis. Calidum et humidum aërem fugiant, ac *Victus ratio.*

praeſertim auſtrinos flatus vitent. Si valentiores ſint aegri, omne fere nutrimentum circumcidendum: ſin aliter, ſorbitionis quod ſatis eſt exhibendum, potiſſimum ubi pulmonis vas fuerit diſruptum. Quae exhibentur aliis, ſint mediocriter obturantia ac leviter adſtringentia alimenta, temperata omnia, et ad frigidum magis declinantia, idque actu potius, quam calida, neque nimis humida. Detur itaque ptiſana et eius cremor, alica, lac coctum cum amylo, aut farina hordei, inſperſis malorum punicorum granis, aut incocto pomo cotoneo, aut pyro, aut pomo auſtero, aut ſuccus alicuius eorum ſemper adiiciatur, nedum in praedictis ſorbitionibus, ſed in cunctis aliis eorum cibis, qui in aqua pluvia decoquantur. In qua etiam micae panis pro cibo imbutae conveniunt. Similiter ex oleribus aſſumant aegri lactucam, intybum, portulacam, cucurbitam, lentes quoque, lac acidum, milium, panicum, oryzam, quatenus ſiccant et adſtringunt. Vtendum et panibus azymis, piſcibus glutinoſis, partibus animalium nervoſis, cartilaginoſis, pinguibus, caſeo recenti, quae incraſſant ſanguinem et ora vaſorum obturant, et ſi vires poſtulent, veſcantur carnibus gallinarum, pullorum, phaſianorum perdicum, columbarum ſylveſtrium, capreolorum, turdorum, ac reliquarum avium id genus: quae cum omphace ſeu ſucco uvae acerbae, et rhoë obſoniorum coquantur. Ovorum etiam lutea commendan-

dantur, et ubi ſanguis exſpui deſierit, pedes ſuum et ſaxatiles piſces aceto inter coquendum adiecto offerantur: vice quorum tum hoedi, tum etiam caſtrati pedibus utantur. Quod ſi febris abſit, lac caprillum tribuas, potiſſimum iis, qui per ſanitatem eo uti conſueverunt. Ex fructibus fugacibus, qui modice adſtringunt, offerantur, ut mala decocta recenti mulſo, pyra, ſorba, meſpila. Raro pini fructus et uvas paſſas aſſumant: a ficubus, piſtaciis, maximeque amygdalis abſtineant. Potus vero febre carentium ſit vinum aquoſum, modicum, pluviali aqua dilutum; aut (ut placet aliis) rubrum, auſterum, et maxime ſi vires ſint infirmae. Alioqui vino abſtinendum. Si febris adſit, aqua pluvialis pro potu offeratur: aut eadem aqua, in qua chalybs ignitus ſit extinctus, ſeu coriandrorum ſemina fuerint decocta, eaque toſta, aut palmulae, aut vitis pampini, ſeu arnogloſſi folia: aut detur aqua cum iulepio roſato permixta, vel ſyrupo granatorum, vel roſarum ſiccarum. Somno utantur modico, praeſertim nocturno: fugiantque diurnum: (ſomnus omnes fluxiones compeſcit: quia tamen ſanguinem intro trahit, ob id parcior ſit et tardior) caput cubantium ſublime ſit, praecipue ſi ex ſpiritalibus ſanguis profluxerit. Nec conclave ſit calidum, et incluſum, vel mobile. Alvi excrementa deponant quotidie, natura, aut arte, aut clyſteribus levibus adiuti. Vitent motum, exercitium, frequentem ac magnam reſpi-

reſpirationem, locutionem: imo ſenſim reſpirent, ſemperque ſilentium agant. Animi affectus immodicos, iram praeſertim fugiant, pariter ac venerem. Caeterum color rubens haemoptoicis nocet.

Medicamentorum ratio. Curandi autem ratio per medicamenta, haec praecipua habet capita diligenter obſervanda. Inprimis quod reiectatio ſanguinis quae ex apertione oſculi vaſis contingit, per ea, quae dilatatum os obturant, curari debet. Obturant autem oſculum dilatatum, quae vim habent adſtringendi medicamenta. Eius vero quae ex vaſis ruptura fit, curatio per eiuſdem glutinationem perficitur. Sicut eius quae ex eroſione fit, per vaſorum renutritionem. Atqui conglutinatur ruptum per eadem medicamenta adſtringentia, et quaecunque ipſis in compoſitione miſcentur, citra mordicationem reſiccantia, et glutinoſum quiddam habentia, quae idcirco quod ex lenta craſſaque ſubſtantia conſiſtant, meatus obſtruunt: et graeci ἐμπλαςικὰ vocant. Praeterea in utriſque attendendum, numquid cauſa ruptionem vel apertionem efficiens deſierit, vel adhuc maneat. Namque ſi deſierit, primum ſanguinem ſiſtere, deinde ſanare ruptum vas aut reſeratum oportet, eo conglutinato vel obſtructo. Si autem adhuc permaneat efficiens cauſa, utpote abundantia, ea quidem primo loco vacuanda erit. Etenim manente ea vas etiam plus rumpitur, aut reſeratur. Abhinc ſanguis ſupprimendus, moxque ulcus ipſum vaſis,

ſis, vel eius apertio curanda. Deſinente itaque effectrice cauſa, primum ſanguinem ſiſtere expediet: poſt ulcus ſanare, obturato, quidem quod perruptum eſt, averſo autem atque aliorſum translato quod per id ferebatur, quando ſi id eo, quo inter initia impetu confluat, oſculumque vaſis pari modo pateat, citius plane moriatur animans quod profluvio laborat, quam ſanguis ceſſet effluere. Siſtitur porro, qui e vaſis profluit ſanguis, aut propterea, quod amplius non confluit, aut quod occluſa diviſio ſit, ſeu conniveat id quod reſeratum eſt, aut propter utrumque. Haec quidem ex variis *Galeni* locis ab aliis collecta ſunt, et fuſius explicata, quae merito et nobis hoc loco deſcribenda fuere. Quibus et addi debet, quod commune eſt omnium internarum partium affectarum, ut ea eligantur, quae animalis naturae maxime ſunt familiaria, ſive cibi ſint, ſive medicamenta, fugianturque ac reſpuantur huic contraria. Quibus curandi indicationibus annumerari poteſt et quae a partibus indicatio ſumitur in ſingulis affectibus. Iuxta quam rationem contingit curationem variare, atque interdum cum praedictis contraria medicamenta miſcere. Proinde pro variis reiectationis cauſis a quavis parte provenientis, curatio inſtituenda venit.

Curatio reiectationis ſanguinis ex gingivis.

Si itaque ex gingivis reiicitur, portulacam manducaſſe ſat eſt; (quod de crudis eius foliis in ore retentis et commanſis quidam expoſuere.)

Si

Ex ore. Si ex ore, continuiſſe eo merum vinum, et ſi id parum proficit, acetum. Aut ſi ſanguis multus eſt in capite vel toto corpore, ſanguinis miſſione ex humerali, aut media avertendus eſt: aut in muliere cui menſes ſuppreſſi ſunt, vena tali ſecta. Si inter haec quoque graviter erumpit ſanguis, cucurbitula occipitio admovenda eſt. Conducit et oris collutio ex plantaginis, polygoni, ac portulacae decocto in aqua pluvia, pauco addito aceto, vel vino rubro adſtringente: vel ſucci praedictarum herbarum portio cum aqua roſarum vel myrtina adiiciatur cum pauco aceto ad colluendum.

Ex faucibus, palato, gurgulione. Et ſanguine ab ore, quemadmodum a faucibus, palato, gurgulione manante, conveniunt collutiones oris ex decocto balauſtiorum, aut roſarum, aut ſucco plantaginis. Validius eſt decoctum rhois. Fronti autem admovenda ſunt, quae ex naribus ſanguinem fundentibus accommodantur. A calidis et rarefacientibus collutionibus plus ſanguinis erumpit. Huc quoque transferenda ſunt, quae capite de angina et gurgulionis inflammatione ſcripta ſunt.

Ex capite. Si a capite ſanguis feratur, multuſque ſit qui defertur, aut toto corpore redundaverit, narium emunctione procurandum ut educatur, aut per venae externae cubiti inciſionem. Sic ad propinqua derivabitur, aut ad longinqua divertetur, ne per negligentiam conſuetudo fiat in hos locos dilabendi. Sin vero plurimus fuerit fluoris lapſus, acacia

ex

ex aceto frontis atque temporum partes illinendae ſunt. Succus item plantaginis gargarizandus, aut in ore tenendus. Et ſi opus fuerit, ſuccus plantaginis ſorbeatur per nares, ut deinde per os excernatur. Si pus ſimul cum ſanguine exeat, aqua mulſa ſorbenda per nares, et ablutione praecedente atque emundatione, ſucco plantaginis utantur.

Ex deſtillatione non acri.

At ſi ob deſtillationem ſanguinem reiecerint, ad quamcunque partem feratur, aut quocunque modo, his venam incidere protinus in principio debes. Secato autem humeralem aut mediam, niſi vehementer acris humor deſtillaverit: cuius curatio patebit, cum de eroſione loquemur. Si enim acris humor deſtillat, ſanguinis detractio caveri debet, ac purgatione utendum, quae et hic quoque propinatur ex infuſo rhabarbaro aut decocto myrobalanorum, aut electuario de ſucco roſarum. Cohibeatur deſtillatio, ut capite de catarrho dictum eſt, nempe decocto foliorum myrti, et roſarum. Cucurbitula etiam occipitio defigatur. Acres clyſteres adhibeantur. Fiant frictiones artuum, non capitis, vinculis etiam artus ligentur. Poſtea raſo capiti medicamentum ſylveſtrium columbarum imponatur, (cui exſiccandi et diſcutiendi facultas ineſt,) idque poſt horas tres tollatur, et calido pileo caput tegatur, vel candenti ferro uſtio in capite fiat. Dormituro etiam theriaca potui exhibeatur, nec recens valde, nec antiqua, ſed menſium qua-

quatuor. Quam ſententiam de medicamento metaſyncritico admovendo etiam in acri fluxione, licet damnet *Alexander*, eſt tamen ea utilis. Nam calida foras trahentia fluxionem in pulmonem ſiſtunt: proficiuntque ex accidenti. Frigida vero per ſe calidum catarrhum attemperant, et incraſſatione retinent.

Curatio reiectationis ſanguinis ex ventriculo, vel hepate, vel ſplene per vomitum. Ad finem repurgandus eſt pulmo, melle deſpumato lincto, aut aqua mulſa. Sanguinem quoque vomentibus vena pariter incidenda eſt in cubito ſuperior, etiamſi ex hepate in ipſum ventrem deferatur. Si a ſplene, incidatur quae inter parvum et annularem digitum in ſiniſtra manu eſt. Parce autem detrahatur ſanguis, idque repetitis vicibus. Cibi his offerantur adſtringentes ut aliis, non tamen vehementer, neque vehementer actu frigidi. Et ubi exiguum vas eſt perruptum aut apertum, (ex quo non multus profluit ſanguis,) utilia ſunt medicamenta, quae ex aloë, manna thuris, ſigillo lemnio, lapide haematite parantur: idque ex vino nigro, aut aqua pluvia, vel chalybeata. Fructus etiam meſpilorum ibi decoquantur. Sin vas magnum eſt diruptum, utique magis adſtringentibus opus eſt, ut balauſtio, hypociſtide, rhoë, omphacio, acacia, gallis immaturis. Optime conducunt acetum, portulaca, portulacae ſuccus bibitus, aut plantaginis ſanguinariae decoctum, radicis ſymphyti, centaurii, equiſeti, et ſimilium.

San-

Sanguine in ventriculo grumi inſtar concreto, coagulum maxime leporinum potandum eſt, vel hoedinum, vel cervinum: cuius doſis eſt ciceris magnitudo ex oxymelite, vel poſca, ſi grumi diſſolvendi ſunt: alioqui ex aqua ferrata, vel plantaginis. Diſſolvunt et pix, mummia, adiectis cientibus ſputum, ut ſaccharo, melle, ſyrupo de liquiritia, hyſſopo. Arabum familiae coagulum refrigerare et reprimere ſcribunt, aut elementari qualitate, aut proprietate quadam, quanquam videatur eſſe natura acri detergente, et exſiccante. Sanguinis etiam concretionem non modo corrigunt oxycratum potabile, oxymel ſimplex, ſed et compoſitum, ſcilliticum. Poſſunt quoque profluenti, nempe ventriculo, iecinori, ſpleni, admoveri tum adſtringentia, tum citra adſtrictionem frigida. Verum nec omnino, nec ſine diſcrimine, nec omni tempore loca, quae citra particulam unde ſanguis profluit ſunt poſita, refrigeranda ſunt: et niſi multae averſiones praeceſſerint. Alioqui manifeſte laederent, cum ſanguinem intro compellant, ac venas, quae in alto ſunt, impleant. Acetum vero miſcebis, ut ad interna vis medicamentorum penetret. Ventriculus ergo inungatur oleo roſato, melino, myrtino. Et quae admoventur, crebrius immutentur, ne ſi caleſiant, rurſus ab iis ſanguinis commotio atque irritatio oriatur. In id fiant epithemata ex ſucco plantaginis, portulacae, ſanguinariae, aut omphacii, et aqua planta- *Coagulum.*

ginis et roſarum, ac aceto: quae etiam conferunt, ſi ſupra iecinoris et lienis partes apponantur, ubi ex his ſanguinis profluvium ortum ducat. Non enim ad ipſas, ſed circa eas unde influit, aut fluxurus eſt ſanguis, frigido uti oportet.

Curatio reiectationis ex refrigeratis partibus ſpiritalibus.

Si ex refrigeratis ſpiritus inſtrumentis, ac proinde ruptis vaſis ſanguinem reiecerint, his venam ſecare iubet *Galenus* e veſtigio, ac bis eodem die, et deinde rurſus poſtridie bis, niſi vires prohibeant. Tunc enim paulatim evacuatio facienda eſt, ut ad contrarium diverſio fiat. Ac poſt frequentes artuum frictiones et ligationes, toti pectori adhibet *Galenus* caeratum quod ex thapſia conficitur: nempe poſt alteram ſanguinis detractionem, et ſecundo die videlicet; mox veſperi, ne ſupra modum calefaciat, auferendum, ac rurſum tertio die ad tres horas imponendum praecipit. Cum vero delegatae partes ſpiritui in naturale temperamentum redactae ſunt, et totum corpus vacuatum diaſpermaton ad veſperam exhibet: quod ſomnum conciliat, dolorem levat, exſiccandi vim habet. Poſtremo tabias aegrum mittit.

Curatio reiectationis ex diruptis aut apertis vaſis ſpiritus ab aliis cauſis.

Vaſis autem ſpiritus aliis de cauſis diſruptis, aut eorum oſculis patefactis, ſtatim incidatur vena cubiti interna, ex qua paulatim ſanguis divertendi gratia detrahendus. Non enim evacuatione indigent tales ab ipſa affectione iam evacuati. Vena tali etiam commode ſecatur in mulieribus, quibus men-

menſes ſuppreſſi ſunt: et in viris, quibus venae cubiti non ſunt conſpicuae, maior enim diverſio fit. Artus etiam fricandi vinciendique, poſtea poſca potui offerenda. Quod ſi quis in viſcere thrombus, id eſt cruor concretus, latitet, reſolutus exſpuatur: atque hoc nihil vetat bis terve, ternis horis facere. Poteris autem uncias duas vel tres poſcae exhibere. Aliis vero medicamentum aliquod eorum, quae emplaſticam vim habent et adſtringunt, exhibendum, ac ex poſca diluta, aut ex malorum myrtorumque decocto. Inter omnia vero pulvis radicis ſymphyti, althaeae, equiſeti, terra lemnia, bolus armena, lapis haematites, cum alicuius decocto ex praedictis adſtringentibus magnopere conducunt. Illud perpetuo obſervandum eſt in his, qui ex pulmone, aut thorace, aut aſpera arteria ſanguinem reiectant, ut miſceantur calida tenuium partium, gratia ſcilicet diſtributionis ipſorum medicamentorum, (quamvis rupturae vaſorum aut reſerationi ſint infeſtiſſima) cuiusmodi ſunt ſpica, cinnamomum, ſantali, doronicum, et ſimilia. Etenim adſtringentia et viſcoſa fluxionis vias praecludunt. Quare opus habent facultate ipſius vias ſtruente ac praeparante. Quare omnibus thoracicis mel addatur. In hunc uſum poſt venae ſectionem et poſcae aſſumptionem, *pulveris ex rhabarbaro ſive ſpica* ʒj. vel ℈iiij. aſſumentes, *mummiae* gra-

grana quinque vel ſex, *rubeae tinctorum* grana iij. vel iiij. *cum adſtringenti vino rubro, aut aqua plantaginis, exiguo aceto iniecto exhibemus.* Ex compoſitis ſunt trochiſci de ſpodio, de terra lemnia ſeu ſuccino: ſimiliter ſyrupus myrtinus, e portulaca, roſaceus, ſaccharum roſaceum, ex hisque fiant eclegmata, quae paulatim in aſperam arteriam defluant, dum aeger ſupinus cubat, quale eſt hoc: ℞. *Syrupi myrtini et e portulaca ana* ℥ij. *ſacchari roſati* ℥j. *pulveris radicis ſymphyti, terrae lemniae, boli armenicae, lapidis haematitis ana* ℈ij. *fiat in modum eclegmatis. vel in forma ſolida fiant tabellae.* ℞. *Diacodii* ℥ij. *boli armenicae, coralli rubri, lapidis haematitis ana* ℈j. *pulveris radicis ſymphyti, et terrae lemniae, utriusque* ℈ß. *tragacanthi, amyli, et gummi arabici ana* ℨß. *ſyrupi myrtini, aut de portulaca, et ſacchari roſacei ana* ℨiij. *cum ſaccharo diſſoluto in aqua roſacea, aut myrtillorum quantum ſatis eſt: fiat medicamentum in tabellis.* Bolus armena, terra ſigillata, ſanguis draconis, et ſimilia ſuo lentore glutinant, et oris hiatum opplent.

Narcotica. Rurſum licet narcotica infeſta ſint, tamen haec quoque admiſcentur medicamentis ad haemoptoicos, ut ſiſtant ſanguinem, qui ad affectum vas defertur. In quem uſum ℈ij. vel ℨj. Philonii romani, aut perſici cum adſtringente vino, aut aqua plantaginis exhibere conſuevimus, idque bis et ter urgente ſanguinis profluvio, ubi vires imbecillio-

cilliores non fuerint. Forinſecus autem adhibenda pectori irrigatio ex vino adſtringente, cum oleo roſato aut myrteo. Aut ſupra id quod dolet, imponenda extrinſecus ſpongia ex tepente poſca, et a ſeptimo die irrigatio fiat cum roſaceo, myrteo, lentiſcino: cui interdum vinum auſterum ſit additum: interdum acetum, potiſſimum ubi multa fiat ſanguinis eruptio. Admovenda tamen thoraci non, quae vehementer adſtringunt. Eorum enim vis non penetrat, et ſanguis exterior intro reprimitur. Vnde augetur reiectio ſanguinis, atque inde tardatur reſpiratio. Vbi tamen reſtitit ſanguis, et conſolidandum ulcus eſt, aut ubi iam conſolidatum eſt, miſcere licet quae adſtringendo roborent. Alii foris ſuppreſſo ſcilicet ſputo et corpore bene purgato illinendum cenſent thoracem oleo chamaemelino vel amygdalarum dulcium potius quam roſaceo aut myrtino, idque cum aqua ſcabioſae potius quam ſolani vel portulacae. Caeterum haec topica iam vacuata materia, ſedatoque motu magis conveniunt. Hic quoque uſus eſt eorum, quae foras attrahunt, ut dropacum, ſinapiſmorum, praecipue ſi malum eſt ex perfrictionibus, ut ante dictum eſt. Fiunt et cataplaſmata ex hordei farina cum palmulis et cydoniis in vino rubro decoctis, vel melino roſaceove pectus madefiat, ſi aeſtas eſt: ſin hyems, unguento nardino illinatur. Quidam ſtatim curati ſunt, dum adhuc cruentum ulcus eſſet, priusquam phlegmonem excitaret. Nam ſi

ea ſemel invaſerit, exigua ſpes eſt eius poſtea glutinandi. In longius enim trahere tempus poteſt, potiſſimum vaſis diſruptis.

Curatio reiectionis ab eroſione, ſeu deſtillatione acri.

Quod ſi ſanguinis reiectionem fieri vaſe exeſo contingat, ex quibuſcunque partibus id fiat, per renutritionem vaſorum curatur. Renutriuntur autem eroſa per cibos boni ſucci, et pharmaca ſarcotica graecis nominata.

Victus ratio.

Eadem de re non amplius medicamentis, aut cibis adſtringentibus, aut acidis: ſed potius iis, qui contemperare, mutare, et allevare humoris acrimoniam, qui eroſionem excitarit, poſſunt, uti oportet, niſi profuſior haemorrhagia fuerit. Nam tunc iis, quae vehementiſſime adſtringunt, utendum eſt medicamentis, quoad vehemens eius impetus frangatur. Quamobrem ptiſana alantur, aut alica, ſeu reliquis cibis, quibus nihil adſit ſalſum, aut acidum: imo nulla alia tenuis qualitas, ſed e contrario quae magis implentem, obturantemque ipſam reddere queant, velut eſt amylum frumentaceum, ex oleribus intybum, cichorium, bugloſſum, lactuca. Procedente vero tempore offerre convenit carnes gallinarum, pullorum, caponum, perdicum, phaſianorum. Interdum hoedorum, ſeu caſtratorum, aut ſuum pedes cum ptiſana decoctos aſſumant. A caſeo potiſſimum veteri abſtineant, licet molli atque recenti caſeo praeſertim caprillo et bubulo commode poſſint uti. Pro potu aqua utantur cum ſemine coriandri, pauco cin-

cinnamomi, aut glycyrrhizae radice: vino quoque aquoſo, aut rubro ſubadſtringente. Deſtillante acri humore praeſertim ad pulmonem aut pectus, toti corpori conſulendum erit, quo ſiſtatur eroſio.

Curatio per medicamenta.

Vbi validi fuerint aegri, multique ſanguinis, iis ſtatim a principio ſanguis detrahendus erit. Quod ſi parum ſanguinis habeant, ii proba victus ratione reduci debent. Deinde ſanguinem detrahere poteris, et ſi res ſuaſerit, denuo ſanguinem mittere, potiſſimum quibus velut limus et craſſus ſanguis fuerit. Sed omnino paucus ſanguis detrahendus, ubi paucus eſt, iſque vitioſus. Magna enim ex parte corpus eorum, qui ex eroſione ſanguinem reddunt, gracile ac perſiccum eſt. Sanguine detracto tum reficiendi ſunt, tum purgandi, potiſſimum ubi ſalſulaginem ſputum ſuum ſentire referunt, quamvis longo tempore opus ſit, quo ſucci huiusmodi corrigatur vitium. At ubi congeſtus fuerit eiusmodi vitioſus ſuccus, et ſi etiamnum ſanguinem reiiciant, ut ab eo praeſernum ſanguinem reiiciant, ut ab eo praeſerventur, quae acres humores purgare poſſunt, propinanda ſunt, prius ipſis temperatis et alteratis ex ſyrupo violarum, roſarum, e nymphaea, ex papavere, myrtino, exhibitione hordei, bugloſſi et ſimilium, de quibus dictum eſt capite de catarrho et tuſſi. Levia autem et magis familiaria ſemper ſunt deligenda: (vitanda autem acriora, calidiora, ac ſicciora,) quae bis ac ſaepius praebeas, cum longo tempore opus ſit, ut corrigatur vitium,

tium, ut dictum eſt, potiſſimum ſi ex eo in pulmonem eroſio facta fuerit. Quapropter qui plane deplorati ſunt, per haec tria ſervantur, per miſſionem ſanguinis, purgationem, et ea, quae caput ipſum roborant. Neque a parvis auxiliis in huiusmodi affectibus eſt incipiendum. Sed ſtatim a miſſione ſanguinis et purgatione dentur pilulae de cynogloſſo aut ſimiles, loco medicaminis, quod diaſpermaton appellatur. Ex caerati, quoque uſu, quod fit ex thapſia, capiti providebitur. Aut huius loco, circa ſuturam coronalem ſinapiſmis, aut ignito cauterio utendum: aut inurendus locus inter primam et ſecundam vertebram cervicis. Quod vero acria eiusmodi etiam conveniant, antea demonſtratum eſt, nempe quae foras trahunt, et per cutem vacuant. Providendum eſt enim ne tuſſiant aegri, neve ex capite in pulmonem defluat humor. Nam ſi fluat, et tuſſiant, neceſſe eſt, ut affectae partes extendantur, atque ita omnino inſanabiles fiant: praeſertim ſi pulmo affectus fuerit. Praedicti quoque ſunt, qui maxime lac requirunt, et quo neglecto vix ſanari poſſunt, praecipue ubi aliquid ex capite in pulmonem defluat. Neque aliud medicamentum, aut cibus adeo commodus eſt atque utilis, ut lac. Et qui per initium longiori tempore uſi ſunt, omnes in totum conſanuerunt.

Balneum aquae dulcis.

Aſſumant autem a balneo aquae dulcis ad unguem temperate calidae, utpote quae iucun-

cundiſſima cum ſit, non modo acres contemperat humores, verum etiam naturam ad explicandam ſe, atque ad dulcedinem quam praeſtat quoquoverſus extendendam provocat, contraria ratione iis, quae ſunt iniucunda. Ab iis enim recedit, fugitque in profundum.

Inducta igitur capra in ipſam in qua aeger decumbit domum, expedit ut quam minimo tempore extractum ab uberibus lac in aëre ambiente moretur: propterea quod celerrime mutari ſit aptum, ita ut calens adhuc ex mamillis in aegri ventriculum, quam ociſſime transferatur: eique mellis pauxillum tepidum miſcendum erit, potiſſimum ſi cui cogi in ventriculo ſolet: eritque mel velut inſtrumentum digeſtionis ipſius lactis, ac celeris tranſitus velut vehiculum, cum eo quod nec ulceri nocebit. Sit autem lactis quantitas ab unciis tribus uſque ad ſex, pro diverſa corporum natura, aetate, conſuetudine. Mellis autem, vel roſacei mellis quarta pars, vel medietas unciae unius. Si profuſior ex eroſione haemorrhagia accidat, iis quae vehementiſſime adſtringunt utendum: reliquo tempore iis, quae celerrime eroſionem lenire poſſunt, modice ſiccantibus, et ad cicatricem ducentibus uti licet. Inter quae principatum obtinet lapis haematites cum ſucco polygoni, aut etiam ex aqua ſola tepida, pauco vino, aut lacte exhibeatur. Datur autem eius lapidis in tenuiſſimum pulverem detriti ℈j. vel duo,

Lactis uſus.

paulo amplius minusve, non ſemel duntaxat, ſed ſaepius. In eundem uſum conferunt bolus armenicus, et terra lemnia, ſi ſimili modo praebeantur. Vbi malum praedictis non cedat, et phlegmone ſupervenerit, ſunt alia medicamenta, quae ſiccam et acrem, qualitatem ſuſtinent, quae tametſi opitulari non poſſint ut praedicta, eroſionem tamen adhuc latius ſerpere non permittunt. Ea faciunt, ne exulceratio ultra progrediatur ac maior fiat, ſed ſiccata, ac veluti callo durata longiore vita hominem frui ſinat, quamvis omnino inſanabilis ſit.

CAPVT VII.

De Pleuritide.

Pleuritidis etymologia. Pleuritidis nomen ἀπὸ τῆς πλευρᾶς deductum eſt. Πλευρὰ autem graecis et latus et coſtam ſignificat. Proinde cum coſtae in hoc vitio non afficiantur improprie coſtalis morbus dicitur, ſed potius lateralis. Latini enim has partes latera nuncupant. Nomen igitur a parte affecta deſumptum eſt. Quoniam vero omnem lateris dolorem comprehendit, nos de eo duntaxat, qui acutus eſt et pleuritis appellatur, agere inſtituimus.

Pleuritis exquiſita. Pleuritis ergo exquiſita et proprie dicta, inflammatio eſt membranae intrinſecus coſtas et latera ſuccingentis. De qua etiam ſic meminit *Aretaeus*. Sub coſtis, dorſo et inter-

ternis pectoris ad iugula uſque, tenuis membrana, robuſtaque oſſibus inhaerens ſubſtrata eſt, cui nomen ſuccingentis inditum eſt. Quanquam et non modo dictae membranae, ſed intercoſtalium muſculorum internorum praeſertim partes ei conſentiant. Quemadmodum et ipſis primo affectis contingit interdum membranam ſimiliter eis conſentire. Cumque inflammationem dicimus, humidam intelligimus, non ſiccam, a quovis ſanguine ortam, ut paulo poſt in cauſis deſcribendis docebimus. Inflammatio enim hic non eſt ardor tantum, ſed etiam tumor.

Pars igitur affecta in exquiſito morbo laterali, eſt membrana modo dicta, aut ſaltem muſculi intercoſtales interni. *Pars affecta.*

Alia eſt enim pleuritis ſpuria ſeu notha in muſculis externis, cum ſcilicet externi coſtarum muſculi afficiantur, tam μεσοπλεύριοι dicti, quam qui ab humeris ad partes thoracis ſuperiores derivantur: ut etiam notha dicitur, quae ipſum occupat diaphragma. *Pleuritis notha.*

Situ itaque diſtant praedicti laterum dolores. Diſtant et materia. Alius enim a phlegmone, alius a deſtillatione, alius a flatu ſuſcitatur. Atque haec frequens eſt ex ratione vitae, quae craſſa et viſcida gignit: multusque huiusmodi humor in corpore cumulatur, qui in vacuum ſpatium thoracis et pulmonem impactus, nec non lateri membraniſque haerens, dolorem pleuritico ſimilem affert. *Pleuritidis differentiae diſtinguuntur ſitu, vel materia.*

Affe-

Pleuritis quis affectus praeter naturam.

Affectus vero hic ſeu pleuritis cum phlegmone ſit, morbus eſt in magnitudine, intemperie, ac ſoluta continuitate: habetque ſymptomata tumorem praeter naturam, ruborem, ac dolorem. Tumor vero ac rubor cum nunc ſub ſermonem non cadant, ſolus dolor relinquitur, qui acutus eſt ac vehementer pungens.

Cauſae.

Cauſam habet haec phlegmone fluxionem ſanguinis calidi et copioſi, quae ſcilicet phlegmone ſimpliciter dicitur. Alia vero non ſimpliciter, quae oedematodes, vel eryſipelatodes, vel ſcirrhodes cognominatur: prout ſanguini pituita, aut bilis flava, ſeu atra permiſcetur. Non tamen ut phlegmone, ſic etiam ab humoris ſpecie pleuritis vera, aut non vera dicitur: vera enim ab affecta parte denominata eſt, ut ſupra dictum eſt. De cauſa et generatione pleuritidis ita quidam ex recentioribus. Membranae propter denſitatem, neque pituitam lentam, neque melancholicum ſuccum recipiunt, quamvis pituita et melancholicus ſuccus in partibus thoracis carnoſis putreſcentes, pleuritidem quidem efficiant quatenus bilioſam aut ſanguineam fluxionem, quae in membranam impingitur, excitant. Vnde pro motu bilis exacerbationem habent tertio quoque die pleuritides. Et vena azygos ex cava cordi aſſidente ſurſum in coſtas producta per ramorum ſuorum oſcula ſanguinem in utrumque latus effundit, qui collectus et accenſus inter membranam et coſtas phlegmonem hanc

hanc creat: ut evenit magna ex parte. Interdum effunditur ab intercoſtali aut thoracica propter repletionem, aut ſubitum rigogorem. Antecedens vero cauſa, ſeu quae ſanguinis fluxionem impetumque movet, aut eſt ſanguinis immoderata copia, aut tenuitas, aut effervescentia, aut exagitatio ab aeſtu, a balneis, ab exercitatione, excandeſcentia, ictu, caſu, ſubita refrigeratione et aquilonia, multo magis ſi praeceſſit auſter, ac de repente ſuccedit frigus: a potione frigida poſt exercitationem, quae concalefactum agitatumque ſanguinem varie depellit ac disiicit. Ad has cauſas accedit lateris imbecillitas, qua fluxio non quidem allicitur, ſed promptius excipitur. Venena etiam interdum, ut leporis marini uſus, et concuſſio externa, huic malo occaſio eſſe conſueverunt. Interrogandusque eſt aeger, num ſuppreſſa ſit aliqua ſolemnis purgatio, ut in mulieribus menſes, in viris haemorrhoides, aut anniverſarium profluvium, aut alioqui ſtatum certis intervallis, ut ex alvo, naribus, ulceribus. Ex his enim contrahi poteſt vitium lateri, praecipue quibus ea pars infirma eſt: quae etiam hyeme facilius patitur, cum frigus ſit thoraci inimiciſſimum.

Veri autem et exquiſiti morbi lateralis *Signa.* notae ſunt, dolor punctorius, difficilis ſpiratio, febris continua, tuſſis, pulſus ſerratilis. Dolor ſane excitatur ab inflammatione, quae vera phlegmone eſt atque morbus lateralis, eaque eſt morbi eſſentia: ſeu dolor eſt, quia ſub-

ſubſtantia partis affectae eſt membranoſa, et humor acris qui eam convulnerat. Loci etiam naturam ſequitur: quoniam enim membranae patiuntur, quae ſunt valde ſentientes et nervoſae: proinde ſequitur, ut is dolor extendatur, cum ſuperiores aut inferiores partes eidem conſentiant. Vnde pro ſitu morbi dolor modo ad claviculam, modo ad praecordia pertinet. Doloris autem pungentis ſpecies eſt, ſi quidem partis affectae ſubſtantia ad coſtam firmatur: et membrana ipſa ubi coſtis vicina eſt inflammatio, neceſſario ab iis comprimitur. Membranae quoque thoracem diſtinguentes, ſi inflammantur, par negotium faciunt, atque verus lateris dolor. Praeterea difficilis ſpiratio lateralem morbum ſequitur, ut alios qui partes ad thoracem attinentes moleſtant: ſed in laterali volentes magnitudinem inſpirationis cohibemus, quoniam per magnas inſpirationes fit, ut comprimatur pars laborans, et vehementius doleat. Sic thorax libere dilatari non poteſt, praeterquam quod aucto reſpirationis uſu, reſpiratio naturalis votis aegri ſatisfacere non poteſt. Frequens ergo erit et exigua reſpiratio. Continua febris omnibus acutis morbis, qui proprie tales ſunt, communis eſt: huic vero ob loci propinquitatem conſentiente corde, ſeu propter ſocietatem naturae, quae eſt inter tunicam ſuccingentem coſtas et pericardium. Febris autem acuta eſt, ob humoris acrimoniam et periculi magnitudinem. Et quia inſignis eſt inflam-

inflammatio, merito toti corpori impertit calorem. Quanquam exquiſitam pleuritidem poſſe eſſe ſine febre velint quidam, cum in Anaxione ſoluta fuerit febris vigeſimo die: Pleuritis autem trigeſimo quarto die. Pulſus ſerratus, durus, et in uno ictu inaequalis fit ob duritiem, renitente duritie ſcilicet. Hinc ſequitur, ut in pluribus locis confracta arteria ſerrae ſpeciem faciat. Vel pulſus eſt durus propter inflammationem tunicae arteriae, quae eſt membranoſa eſtque eiusdem generis cum ſuccingente membrana. Nam a dura meninge membranae omnes oriuntur. Quin et ab ea tunica ſuccingente, arteria externam tunicam accipit. Tuſſis eſt inſeparabilis, tenui aut craſſa ſanie quadam ut ab inflammationibus exſudante, et pulmone ſuo motu per ramorum arteriae aſperae oſcula eam arripiente. Sputum tum non excluditur ſemper, natura crudam materiam per denſitatem membranae aut non excernente, aut ipſa materia, ſi tenuis eſt, raritatem pulmonis eludente. Accedit ergo tuſſis initio quidem ſicca, qua nil expectoratur. Sed mox fere humida ea fit, ex locoque affecto aliquid ducere incipit. Id primo flave coloratum, poſtea rubrum ac cruentum: deinde maturata inflammatione purulentum. Supra dicta ſigna ſunt pathognomonica: quemadmodum inter aſſidentia recenſetur, quod dolor ad claviculam, vel ad hypochondria pertineat. Ad idem genus ſignorum aſſidentium pertinet, quod aeger facilius in

latus

latus patiens, quam in alterum decumbat. Nam cum duplex ſit ſuccingens membrana, ſi pars eius exterior circa oſſa valentius phlegmone infeſtetur, facilius in oppoſitum declinant aegri. Opprimuntur enim, ſi ſuper affecta parte cubent. Quod ſi pars altera quae intus eſt, (quod magna ex parte accidit,) in oppoſitum magis decumbentes dolebunt. At affectis ambabus ſuccingentis membranae partibus, ſuper latere utroque ſimiliter decumbunt. De quo alii ſic ſtatuunt: Fere ſupinus eſt decubitus. Nam in latus ſanum converſis tumor ſuſpenditur, atque ita diſtenditur membrana, quae patitur: ideoque aſperatur dolor, ubi aegri lateri incumbunt, ex eo quod ſubiecto ſtragulis et culcitris corpore ſupprimitur, ampliatur doloris ſenſus fuſa latius materia, tumque pulmo lateri affecto innititur, hic tamen decubitus altero tolerabilior eſt. Ex dictis autem ſignis magnitudo ſeu parvitas morbi lateralis deſumitur. Nam ſi ingens fuerit dolor, isque punctorius, maxima anhelitus difficultas, valida febris, ac ingens quoque tuſſis, aſcenderitque ſimul dolor ad iugulum, ac hypochondrium pertineat, decumbant ſuper utroque latere difficulter, nilque cum tuſſi exſpuant, maximam eſſe inflammationem indicabunt. Quod ſi exigua fuerint praedicta omnia, dolor videlicet, febris, anhelitus difficultas, ac tuſſis cum qua aliquid exſpuant coloratum, ac prompte ſtatim, ad neutramque partem dolor efferatur, ac non aegre

aegre ſub utroque latere decumbant, exiguam pleuritidem manifeſtabunt. Species enim morbi ex propriis accidentibus dignoſcitur. Magnitudo vero ex eorundem quantitate.

Alii dolores laterales a pleuritide diverſi.

Sunt et alii dolores lateris cum febre a pleuritide ſine ſputo nihil fere diſſimiles, in quibus nulla omnino tuſſis eſt, aut exigua. In pleuritide vero ſine ſputo aegri ſicca tuſſi valde moleſtantur. Praeterea neque pulſus durus eſt, neque tenſus: neque acuta febri laborant, neque adeo difficulter ſpirant, preſſoque nonnullis eorum extrinſecus loco inflammato, dolere ſeſe fatentur. Atque per ſputum non purgantur, quia ab initio nihil eius ſucci, qui inflammationem excitavit, ad thoracis ſpatium pervenire ſolet; verum concocta inflammatione niſi pus prius diſcutiatur, ad cutem uſque attollitur, et ad exteriora poſt ſectionem prorumpit.

Pleuritis notha.

Haec enim eſt pleuritis notha, cum in intercoſtalibus muſculis, et non in ſuccingenti membrana ac muſculis internis illi continuis fiat.

Pleuritis notha alia.

Quemadmodum et alia eſt pleuritis non vera, quae ex cruditatibus, cibis craſſis ac pituitoſis, ut ex bulbis et fungis oritur; quaeque ratione cauſae et materiae non vera dicitur, ut praecedens notha eſt ratione ſitus. Exquiſitae autem pleuritidis ſigna, quae cauſam ipſam diſtinguunt, haec ſunt. Vbi ſanguis optimus ac mediocrem craſſitudinem habens in ſuccingentem membranam

fluxerit, rubrum ſputum eſt: flavum autem aut pallidum, ſi ſanguis bilioſus ſpumans; et candidum, ſi pituitoſus; nigrum aut lividum, ſi melancholicus. Quanquam a melancholico rariſſime fit; et ſi fiat, vix curatur. Ex corporis item temperatura, aetate, habitu, conſuetudine, praecedente victus ratione, nec non anni tempore, regione, aëris conſtitutione ſimul cum praedictis ſputis, iudicabis qualis fuerit redundans ſanguis. Sed magna ex parte in membranas non penetrat, niſi tenuis ſanguis bilioſus, vel purus.

In quibus differt pleuritis ab hepatide.

Supereſt, ut, quibus indiciis lateralis morbus ab inflammatione hepatis differat, adiiciamus. Nam in notharum coſtarum loco dolor eſt, ut pleuriticus eſſe videatur: intentis internis vinculis, quibus nonnullorum iecur coſtis alligatur. Nonnullis etiam a natura datum eſt, ut hepar fibris quibusdam coſtis inferioribus copuletur: ſic ut dolor ad ſuccingentem membranam perveniat. Sed in iecoris inflammatione punctorius non aderit dolor, nec pulſus adeo durus, qui ſerrae modo tactum ſecet: et in affectu iecorario erunt alvi excrementa ſimilia aquae, in qua nuper mactata caro abluta fuerit: et exigua tuſſi irritantur, eaque ſicca. Lingua, facies, univerſi corporis color alteratur iecore affecto, ac pallidi fiunt, decoremque amittunt; aderit dolor ad nothas coſtas in dextro latere gravativus magis, ut interim aegri iugulum ad infernas partes detrahi ſentiant. Cognoſces autem dolo-

dolorem a flatu fieri, quando diſtendit, ſed non gravat, et tuſſi nil excernitur, febris non adiungitur, niſi ob aliam cauſam adfuerit, calidis ac ſiccis fomentis adiuvantur.

Prognoſtica. Quod ad prognoſim attinet, ſi circa initia ſputum appareat, morbum abbreviat: ſi poſt appareat, producit. Nam crudiſſimus eſt morbus, in quo nihil exſpuitur. Secundum locum obtinet, in quo tenuis ſanies; tertium, in quo craſſior; quartum, in quo perfectam habet coctionem. Et ſi circa tertium vel quartum diem ſputum appareat, non contingit morbum tranſcendere ſeptimum: quamvis ſaepius terminum ſuae iudicationis habeat decimum quartum: ſi non hunc, ſaltem vigeſimum. Aliis in principio malum ſtatuitur, dum nihil exſcreatur de latere affecto: ſed tenuis pituita e pulmone, vel craſſum quid, et tenax, et rotundum, idque cum difficillima tuſſi fertur. Incrementum vero, ubi maiore copia, et facilius, et flavum educitur, et ex liquido magis craſſeſcit, et ex cruento magis album fit. Status ex plurimo ſputo cognoſcitur, albo, laevi, et aequabili, quod prompte reiiciatur, et maxime dolorem levet. Declinatio, deficiente dolore, ſputo, et febri, ſimilibusque aliis animadvertitur. Alii tempora eadem ſic diſtinguunt. Cum morbus hic inter initia eſt, tuſſi nihil excernitur, aut id paucum et crudum, tenue, aquoſum: dein parum coctum: in ſummo vigore probe coctum: in declinatione coctum quidem,

ſed quantitate minus. In pleuritide pulſus magnopere durus, parvus etiam atque creberrimus, indicium erit lethale. Nam ſi ſerratus pulſus remiſſus ſit, mollem et probe maturandum indicat inflammationem; ſi intenſus, difficilem, et admodum crudam. Si cum imbecilla facultate coniunctus fuerit, periculum. Si cum firma, aut tarde coquetur, aut ad ſuppurationem deflectet, aut ad marcorem. Notae rurſum coctionis, (de quibus paulo ante dictum eſt) ac proinde ſalutis et mortis, ab ipſo ſputo ſumuntur. Si enim primis tribus diebus morbi ſine labore aut tuſſi ſputum coctum reiiciatur, ſaluberrimus morbus eſt. (Eſt autem coctum, quod flavum valde commixtum ſputo habet, et quod album eſt, non glutinoſum, nec globoſum, nec valde ſpumoſum. Nam haec mala ſunt, veluti et nigrum, et lividum, vel viride, vel ſincerum, vel colore variegatum, et quod tarde ſpuitur, et magnam tuſſim infert.) Eſt enim de numero morborum acutorum, qui decimo quarto die finiuntur. Ac decet in eo notas coctionis apparere brevi, nempe quarto, aut ſeptimo, aut undecimo. Qui enim decimo quarto non purgantur, in ſuppurationem vertuntur. Sputum igitur, quod ita meracum eſt, ut etiam nigrum ſit, praecipueque ſi una etiam foetidum, hoc ipſum omnium peſſimum eſt. Omnia mala ſputa ſunt, quae dolorem non ſedant. Optima quae ſedant. De ſputo ſic alii meminerunt: Sputum

tum nigrum indicat morbum contumacem: rubrum, breviorem et ſecuriorem: flavum et ſpumoſum, mediocrem: et quando nil omnino exſpuitur, graviſſimus eſt morbus. Facile quoque ſpirare, parum dolere, ac ſine febre eſſe, dormire, conſtare mente, bene ſe habere ad oblationes, bonus accubitus, bona ſunt. Et in omni lateris inflammatione dolores interdiu, quam noctu leviores ſunt. Eundem morbum in tetanon vel ſpaſmum converti peſtiferum eſt, aeque ut in peripneumoniam. Ad cerebrum etiam aſpirare materiam, ibique delirium amentiamque facere, mortiferum eſt. Delirant enim, et nonnunquam comate occupantur, atque in ſoporem gravem inclinantes, mentis alienationem patiuntur. Nonnunquam omnium in pulmonem tranſitus eſt. Trahit enim in ſeipſum pulmo rarus et calidus: tuncque morbi tranſpoſitione homo repente ſtrangulatur. Lateris inflammatio omnibus ſenibus, et foeminis utero gerentibus pernicioſa eſt, itemque iis, quibus ſecundo tertiove recurrit. Occidit hic morbus aut magnis ſymptomatis, aut praefocatione, aut materiae translatione ad alium locum, unde inflammatio pulmonis, tabes, ſyncope, inſania dicta. Atque in his caſibus certum exitium eſt. In ſequentibus grave periculum vertitur. Nam ſi ſputum multum intus in pectore ſtrepit, et triſtior vultus eſt, oculi colore auriginis imbuti, ingens eſſe vitae diſcrimen ſignificat. Periculoſum quo-

que nihil exſpui, ut dictum eſt, neque quidquam ex pulmone extundi: ſed plenum fervere in gutture. Aeque malum eſt ante probe ſpuiſſe, aut deinde ſpuere deſiiſſe ex toto, ſic ut ſubinde neque gravitas in pectore, neque dolor ceſſent. Metum quoque non levem facit pectus vehementer calidum extremis multum frigentibus, itemque increſcens dolor, cum in latus vel infirmum vel ſanum cubatur, ſic ut ſupinum eſſe aegrum neceſſe ſit: adhaec longe poſt morbi principia, infirmis iam viribus fuſa alvus. Aeque grave diſcrimen eſt, ſi morbus dolores ſuperne exhibet, aut in poſteriorem corporis partem. In ſiniſtro latere plus periculi, quam in dextro habet. Verum in ſiniſtro citius matureſcit, et ſolvitur. Quod ſi morbus is ad ſuppurationem tendit, febris maior quam ante fiet, et rigor accedet, et pro dolore pondus. Sed de empyemate deinceps. Nam hic de pleuritide vera, quae reſolvi et ſputis perpurgari apta eſt, dictum ſit. Peſtilentialis pleuritis eſt, quae vagans et perniciosa, ſi quidem peſtis epidemia perniciosa. Qui acidum ructant, non valde pleuritici ſunt. A morbo laterali vel pulmonia habito, alvi profluvium malum. Intellige de fluxu ſymptomatico, et qui a natura non regitur. Nam qui a virtute regitur, etiam in principio, bonus: niſi aliud accidens fuerit, quod virtutem proſternat. Fluxus alvi, quia materiam avertit a parte inflammata,

ſin

in principio conferre poteſt, quae tum forte fluit ab hepate. Nam materia coniuncta per fluxum alvi non purgatur. Non tantum a naribus, ſed et ab haemorrhoidibus, et utero proveniens ſanguis in pleuritide laudatur. Qui habent ventrem natura humidum, minime morbo laterali, atque aliis morborum generibus corripiuntur, quia humores per alvum excernuntur. Solvitur nonnunquam pleuritis fluxu urinae per venam cavam, quae conſenſum habet cum renibus. Solvitur et aliquando ſuppuratione, quae ſi parte interna fit, periculoſa eſt, quia ſuffocatur aeger, aut fit empyema. Si ad extra materia erumpit, aperta curatur. Et maxime ad ſuppurationem veniunt pleuritides, quae ob ictum vel caſum excitatae fuerunt. Cum autem morbus iudicetur vel excretione, vel coctione, vel abſceſſu, niſi ſolvatur celeriter in ſanguinea, miſſione ſanguinis: in bilioſa, vel eodem modo, vel ſaepius ſudore, aut haemorrhagia e naribus; ſaltem intra ſeptimum diem in peripneumoniam degenerat, aut poſt decimum quartum in empyema. Peripneumonicus eſt aeger, ſi dolor punctorius imminutus, febris, et ſpiritus difficultas aucta, ſputum ſpumoſum, rubentes genae, morsque fere ſemper in propinquo. Et in hac, quae degenerat in peripneumoniam, dolor ſit aliquando, non ratione pulmonis, ſed mediaſtini et membranarum. Quod ſi non repurgetur materia, cocta in pus vertitur, fit-

que empyema, ſanie, quae per ſputum educi debet, in ſpacio thoracis collecta. Hyeme pleuritides graſſantur et autumno, minus vere, omnium minime aeſtate. Qui trigeſimum quintum annum exceſſerunt, pleuritidi maxime ſunt obnoxii. Et iuvenes eo morbo corripiuntur, pueri rariſſime.

Victus ratio. In curatione primum locum habet victus ratio, quae tenuis eſſe debet, uſque ad quartum diem, ſi vires ferre poſſunt: praeterea refrigerans et humectans. Quare detur ptiſana ſeu hordeatum curioſe coctum cum amygdalis. Deinde ad ſeptimum uſque offeratur panis lotus, (ſic enim ſalis et fermenti calor tollitur,) cum portione butyri et ſacchari exigua. Poſt ſeptimum ſumat lac amygdalarum, ſi humor aegre educatur, aut panis puri micas, aut hordeum ex iure gallorum: et ſi vires imbecilliores fuerint, et pleniori victu opus eſt, aut morbus prolixior exiſtit, utatur pullorum, vel carnium contuſo cum mica panis, vel expreſſo, vel conſummato, quod vocant, ſeu conſumpto, et gelatina dicta. Alimentorum enim qualitas et quantitas variantur pro morbi vehementia et tempore. Ex amygdalis et ſaccharo panes dulciarii conficiuntur, qui pro cibis offeruntur. Olera autem vitanda ſunt, niſi lingua ſcabra ſiticuloſaque et febris ingens appareat. Tunc malvae aut intybi decoctum exhibeatur. Dulcia mala decocta dentur omnibus pleuriticis. Nihil enim dandum, quod fauces exaſperet. Potus ſit decoctum hor-

hordei, vel aqua ſaccharata, vel aqua, in qua radix glycyrrhizae, vel paucum cinnamomum incoquatur. In pleuritide pituitoſa aqua mulſa convenit. In declinatione vinum conceditur, ut alimenta pleniora. Sit autem vinum imbecillum, dulce, aut aqua ſaccharata dilutum, niſi in hepate aut liene ſit phlegmone, aut ſaltem obſtructio, quam dulcia omnia excitant et geminant. Aqua frigida ſuſpecta eſt. Aeger locetur capite mediocriter ſublimi. Dormiat in partem affectam, ut maiori calore ſic quaeſito, phlegmones materia reſolvatur, et indolentior ſit decubitus. Somno utatur longiori, quam vigilia. Somnus tamen in omnibus partium internarum inflammationibus circa initia noxius eſt, quia ſanguis per ſomnum intro repit, ut alibi oſtenſum eſt. Iram, metum, moerorem, aliaſque animi perturbationes moleſtas fugiat. Omnino a motu abſtineat, et quieſcat: levibus tamen frictionibus utatur, et ab initio valentioribus. Alvus aſſidue ſubducatur clyſteribus. Aër ſit temperatus, parum tamen ad calidum declinans, quia frigidus inſpiratus laedit manifeſte, et dolorem inſuppurabilem facit: caeteraque phlegmonem augentia vitentur.

Victus ratione inſtituta, proximum eſt transire ad avertentia materiam incrementum phlegmones facturam. Pleuritis enim curatur more aliarum phlegmonum, humorem qui in latus dolens influit revellendo, et eum qui influxit et iam impactus eſt, digerendo. *Medicamentorum ratio.*

Sed prius a medico diligenter conſiderandum, numquid perpetuo inſigni vacautione per miſſionem ſanguinis aut pharmacum purgans morbus lateralis curari debeat, an potius calorificis medicamentis dolor mitigari ac diſſolvi debeat. Nempe fomenta calida cutem ipſam ad perſpirationes rariorem efficiunt, phlegmoneſque ſanguinem tum tenuant, tum per halitum digerunt. At ſi corpus plethoricum fuerit, vel malo ſucco redundet, curatio per ea, quae ſic calent, minime adhibenda eſt. Fluxionem enim ad partem affectam cient. Quapropter fomentorum calidorum, utpote quae dolorem ſolvere non poſſunt, nullus uſus eſſe eo tempore debet, ſed totum corpus venae ſectione praevacuandum erit. Et curatio a miſſione ſanguinis ordienda, ubi ſanguinis abundantia in corpore fuerit: ita ut adhuc humor decumbat in partem: aut ſi decurſus timeatur ex calidorum admotione. Fomentis ergo calidis ex *Hippocrate* dolor diſſolvitur, niſi hic curationis modus impediatur. Tum enim inſigni auxilio utendum, nempe venae ſectione, aut purgatione, aut utriſque. Deinde ſi quid inflammationis relictum ſit, eisdem fomentis curandum. Cum igitur dolor ad claviculam pertigerit, interdum venam ſecari iuſſit *Hippocrates:* ſi vero eas, quae ſub ſepto transverſo ſunt partes dolor infeſtaverit, per inferiorem ventrem purgare praecipit. Quod perpetuo ſervandam eſt, duobus prius conſideratis. Quorum pri-

primum eſt, quod laborantes videlicet validiſſimis febribus correpti non fuerint. Nam iis mediamenta purgatoria dare non oportet, donec remiſerit febris. Secundum eſt ipſius laborantis natura: quam niſi exacte cognoverit, quomodo in medicamentis ſe gerat, metus erit, ne medicamento exhibito plus iuſto vacues, vel nullo pacto vacuationem moveas: aut ſi moveris, non tamen ſufficienter vacues. Quae omnia magnas in morbis acutis pariunt offenſas.

Verum quoniam ſaepiſſime pleuritim vehementiſſima febris ſequitur, etiamſi dolor ad inferiores partes finiatur, et laborantium natura magna ex parte eſt incognita, (ſive dolores aſcendant, ſive deſcendant,) tutius eſt ſemper mittere ſanguinem, quam per purgationem vacuare, etiamſi ad hypochondrium dolor pervenerit, cum alii difficulter natura purgentur, alii aſſumpto medicamento purgentur copioſe. Et cum dolor, ardor, et debilitas partis attrahant, phlegmone interim exaſperatur, ſi ſanguis protinus non mittatur. Secetur igitur confeſtim cubiti interna vena recto a latere dolente tramite, quae ſanguinem ab affecta parte et magis et velocius tum revellere, tum vacuare poteſt; eritque ſanguinis vacuandi terminus coloris mutatio, donec rubidior multo, vel pro puro rubidoque lividus appareat. Nam alius eſt qui in phlegmone continetur ſanguis, quam qui ſecundum naturam, utpote plus calefactus. Et ſi antea crudior *Sanguinis miſſio.*

erat,

erat, rubrior modo et flavior efficietur. Sin eiuſmodi prius fuerit, lividior erit, aut ad atredinem verget pro maiori minorive aduſtione. Coloris igitur mutatio, ſanguinis ex parte inflammata translationem ſufficienter commonſtrat. Debet autem excipi ſanguis pluribus vaſis ad mutationem intelligendam. Sic enim exceptus palam oſtendit humorem proximum educi, aut eum etiam, qui in venis inflammatae partis continebatur: aut indicium erit eundem in latiores venas recurrere. Non apparente autem interna vena dicta, ſecetur media. Quod ſi nec apparuerit, humeralis incidatur: et partitio magna ex parte fit, ac ſanguis bis terve mittitur pro affectus magnitudine ac virium robore. Non eſt autem ſemper obſervandum, ut vacuatio fiat ad coloris mutationem, ubi vires infirmae tantam vacuationem fieri prohibent: aut ob phlegmones pravitatem. Namque interdum nihil ab ea emittitur, ſed inibi ſanguis fortiter conſtrictus eſt. Neque etiam perpetuum eſt venam e directo laborantis lateris ſecandam eſſe. Nam ubi vehementer irruat fluxio, aut in corpore toto humorum adſit redundantia cum debilitate virium, tum ad partes, quae maxime longinquae ſunt, divertere oportet, atque magis in adverſum trahere, ſervata rectitudine, quae ſecundum unam differentiam oppoſitionis fiat. Tunc non ad partem ipſam per hanc venae ſectionem fluxio magis proritatur, quemadmodum ſi ex eodem latere venae

nae ſectio fiat. Eſt praeterea cum de repente fit nova fluxio, ut inde omnia recrudeſcant: ſputa quoque vel cruda ſint, vel retineantur, tumque et ſexto die, et octavo, ut in Anaxione, et etiam tardius ſanguinem mittimus, hocque remedium ſecundo ac tertio revocamus, ſi quidem non repugnant vires. In quo tamen cautio eſſe debet. Nam aliquando, ubi antea omnia ſigna ſalutem praenuntiaverint, criſis tempore, quae fere fit ad ſeptimum aut alium diem criticum, vehementer pleuritis exacerbatur, ſymptomata omnia increſcunt, tum nihil movendum eſt, ſed omnia naturae committenda. Deſperatis rebus nihil quoque movendum eſt. In pueris etiam bimis, ſenibus octogenariis, mulieribus gravidis, vel menſes patientibus, remedium hoc temperari debet, non omnino prohiberi, ut quibuſdam viſum eſt. Addunt alii poſt quartum diem ſanguinem non mitti, quod eo tempore plerumque ſputum multiplicari incipiat, quod ſanguinis miſſio impediret, niſi magna admodum plenitudo foret. Verum ubi corpus vitioſis ſcatet humoribus aliis a ſanguine, aut circa imas partes dolor excruciat, vel dolor a ſectione venae haud conquieverit, alvus nedum clyſteribus, verum etiam medicamentis purgantibus eſt ſubducenda. Eligenda autem ſunt, quae leviter ſolvunt, praeſertim in quibus humorem alium a ſanguine abundare intelligimus. Atque (ut volunt quidam) ſolutivum in hoc affectu minime convenit, niſi

ubi

ubi materia iam fluxit, (quod die quarto vel ſeptimo plerumque factum eſt,) quoniam humores movet. Quanquam aliorum iudicio tempeſtiva eſt purgatio turgente materia, prima die, aut non ultra ſecundam. Materia enim tenuis et bilioſa a qua fere fit pleuritis, quia ſaepius turget, mox vacuanda. Et quia pleuritici iuvantur phlebotomia locis perflatis ab aquilonibus, laeduntur vero regionibus, quae obverſantur auſtris, hic certe temperanda ſanguinis detractio, vel purgatione utendum. Eligenda itaque ſunt, quae leniendo purgant, aut per tuſſim repurgationi opitulantur, aut ſaltem non adverſantur, ut caſſia, manna, diaprunum ſimplex. Vitanda enim ſunt ſcammoniata, et alia valentia medicamenta, ne ab his humores commoti, maiori impetu in partem affectam ruant. Vitandae ſunt et myrobalani citreae, licet ſint cholagogae, quia immoderatius adſtringunt. Quanquam eadem ratione damnat hic quidam rhabarbarum, ſed tamen dari poteſt tuto, ut experientia comprobatum eſt. Sin pituitoſus erit ſanguis, diacatholicon cum agarico trochiſcato convenit. Pariter ſi atra bilis adeſt, utendum decocto ſenae, et epithymi. Prius autem materia apparetur thoracicis: ut calida ſyrupo iuimbino, violaceo, cum duplo aquae hordei, vel ſaccharatae: vel utendum decocto violarum, ziziphorum poſt tertium aut quartum diem. Idem iudicium de aliis. Atque in humorum praeparatione obſervandum ſyrupos acetatos

tos thoraci nocere. Praeter purgationem, quae avertit, cucurbitulae etiam interſcapulio, natibus, inguinibus affixae et hypochondriis avertunt. Harum etiam uſus eſt, ſi eo non ſint aegri robore, ut ſectioni venae pares eſſe poſſint. Avertunt quoque frictiones, ligaturae, fotus calidi artuum, balani, clyſteres clementes. Acres enim vitandi, quod pleuritidi fluor alvi ſaepe ſuperveniat, idemque periculoſus. Poſtea contendimus, ut brevi ſputum procedat, et ad ſtatum morbus producatur cum facili ſputo, ne morbus transacto decimo quarto ſuppuretur, ac ſequatur empyema, vel phthiſis. Ergo exhibenda, quae ſputum materiae pleuritidem committentis, et in pulmonem exundantis, facile et fluidum reddunt: diverſa tamen ſint, prout diverſitas humoris gignentis inflammationem poſtulat: quae etiam pro variis eius phlegmones temporibus immutentur. Proinde iubent alii lingi medicamenta, quae ſputum expulſioni parent, et advertere oportet an craſſum, an viſcidum, an tenue ſputum ſit. Omni enim modo ad mediocritatem reduci debet. Craſſo ſputo ſyrupus capillorum veneris convenit, aut de radice dulci, de praſio, de calamento, aut aqua mulſa. Incidendi viſcidum ſputum vim habet oxymel non valde acidum, aut mixtum cum ſyrupo capilli veneris praedicto. Incraſſant ſyrupus violatus, de ziziphis, de papavere. Craſſum ſputum cedit impulſioni, viſcidum haeret tenacius, tenue

cir-

circumfluit circiter flatum. Itaque ſi ſanguis aut bilis fuerit, ſyrupus violatus, aut iuiubinus convenit ad quartum diem, aut circiter. Deinde miſceantur ſyrupus ex adiantho, et ex glycyrrhiza, ſemper magis augendo, quo proprior eſt ſtatus: violato interim proportione diminuto, cum duplo aquae ſaccharatae, aut decocto hordei: aut ex glycyrrhiza, ſeu hyſſopo, ſi morbus lateralis ex craſſioribus fuerit ortus. Eclegmata etiam uſurpantur, ut de pino, et conſimilia. Si vehemens eſt febris, a calidioribus abſtinendum eſt. Ore etiam retenta ſputum promovent, ut ſaccharum album, ſaccharum candum, et violatum, iulepium violatum, pilulae albae hypoglottides, diatragacanthum per ſe, aut iulepio violato exceptum, diabugloſſatum. Reliqua materia digeratur admotis fotibus, ſacculis, linimentis, unguentis, cataplaſmatis, emplaſtris. Fotus quidem fiunt per ſpongiam ex decocto chamaemeli, meliloti, furfuris, vel per veſicam eodem decocto, vel aqua calida ad dimidium plenam, vel per utrem, ſeu lagenam, aut aliud vaſculum, ſi inclementia aëris repugnet propter frigus, aut frixo cum pauco vino milo, et ſale.

Fotus humidi. *Fotus ſicci.*

Alioqui coton vel lana mollis infuſa in aqua tepida et expreſſa ſubinde apponatur lateri. Hi ſiquidem humidi fotus inflammationibus, quae a bilioſo ſucco factae ſunt, conveniunt, veluti ſicci iis, quae a tenui aquoſoque ſanguine exortae ſunt. Et ubi dolor

dolor non eſt ſedatus, diutius non eſt utendum, ubi redundantia in toto corpore ſubeſt, ſi particulis applicentur. Itidem ſacculi molles et laxi immerguntur in aqua et vino, exprimuntur, et calidi applicantur. Sed plures ſacculos eſſe oportet, ut cum unus refrixerit, alter ſubſtituatur, donec dolor quieſcat. Vt omnia, quae admoventur lateri, debent eſſe mollia, levia, calida: videndumque ne, quae calida admota ſunt, refrigeſcant, et calor linteis, aut alia arte fovendus eſt. Similes fotus fiunt, alii ex decocto radicis althaeae, florum chamaemeli, meliloti, foenugraeci, ſeminis lini: et ex eisdem fiunt ſaccelli, qui etiam calidi veluti fotus extrinſecus adhibentur. Aliud genus fomenti (de quo paulo ante) ex milio ſaleque frictis, torrefactis, atque in ſacculis concluſis, benevolum eſt, leve, atque iucundum. Vel ſaccelli ex chamaemeli floribus, furfure ac milio, vel ex milio, ſale, ſemine lini ac foenugraeci, modo ſicci ſemper applicentur. Quod ſi phlegmone eſt a craſſis viſcoſiſque humoribus, fit fotus ex hordeo et ervo, ipſis prius conciſis, et ex aceto et aqua decoctis. Fiunt et in hunc uſum ſaccelli ex hordeo, furfure, hyſſopo, pulegio, ſimiliter madefactis ex diluto aceto. In humore melancholico ſit fomentum ex furfuribus in iure chamaemeli, quod etiam ad omnem dolorem facit. Perpetuo autem incipiendum ab eo fotu, qui omni periculo vacat. Is autem eſt, qui minime mordet. Poſt fotus

foris quoque ad quartum diem illinitur caeratum ex caera, oleo violaceo, et amygdalino dulci: poſtea ex amygdalino ſolo, vel chamaemelino, vel anethino, et butyro, vel anſeris, ſeu gallinae pinguedine, (Repellentia enim omnino vitanda ſunt.) potiſſimum ex frigidiori ſucco orta phlegmone. Et in eum uſum addatur hordei, foenugraeci, ſeminis lini farina, dialthaea: Aut ex foliis et radicibus malvarum et althaeae contuſis, et in aqua decoctis, et adiectis oleis praedictis, et ſeminis lini ac foenugraeci farina, fiat cataplaſma. Quod ut calidum permaneat, oleo calido veſica ſemiplena frequenter cataplaſmati admoveatur. A quibusdam pipiones, vel cati vivi loco dolenti circumponuntur.

Cucurbitula loco admota. Poſt ſeptimum diem, ſi eodem modo dolor perſiſtat, cucurbita lateri affigenda eſt, et cutis ſcarificanda. Manifeſtiſſima enim eſt utilitas ex cucurbitae appoſitione. De qua ſic alii: Sedata omni fluxione, ad materiae inflammationem committentis vacuationem, et doloris ſedationem, plurimum laudatur cucurbitula parti dolenti admota, quod remedium ante diem quartum decimum ſuſpectum eſt *Paulo*. *Celſus* ubi levior aut vetuſtior dolor eſt, ad cucurbitulam confugiendum eſſe praecipit, ante ſumma cute inciſa. Sed tutius eſt hac uti curatione, in quibus parva copia eſt vacuanda. Per eam enim, quod in affecta parte continetur, ex alto extrahitur. Vt in pleuritide notha,

notha, etiam materia trahitur foras cucurbitula, et phoenigmo: quae praeterea debet rumpi, coqui, tergeri, glutinari. Superiori curationi veteribus iuxta ac recentioribus communi addunt recentiores initio ſupprimendae fluxionis utendum ſuffitu cum ſtupis, et diatragacanthum frigidum in ore tenendum. Coquendo vero, quod influxit, uti iubent lacte amygdalino, et butyro: item eclegmatis initio, quidem cum multo diatragacantho paratis, poſtea vero cum multo diaireos. Et in remediis pleuriticis lenientia, detergentia, incidentia, repurgantia commiſcent, et alia, quae parum a ſcriptis veterum recedunt. Accedente ſtatu praeſcribunt condita ad reparationem virium, et circa ſtatum dant potiones ſomniferas propter vigilias, ſi materia calida eſt. Sin frigida, potius admovent frontalia et inunctiones frigidas, ne ex potionibus ſputa detineantur. Tentatis omnibus remediis, ſiquidem deſperatio eſt et vires tolerare poſſunt, cauterium actuale aut potentiale quod vocant lateri imponunt: ſeu tentant lateris apertionem in ſpatio meſopleurio, vitatis venis et arteriis, quae coſtae ſubiacent. Sequentia creduntur vim occultam habere: radix lappae ſiccae, ad ℨij. aqua ſtillatitia cardui benedicti ad ℥iiij. Item pulvis florum papaveris rubri: Aqua bipinnellae: Dens apri: Cinis priapi tauri. Is exſiccando quod defluxum eſt, curat. Raſura pudendi cervini cum aqua ſcabioſae. Vulgares

utuntur cortice avellanae in pulverem redacto et aſſumpto.

CAPVT VIII.

De Pneumonia ſeu Peripneumonia.

Πνευμονία (ſine praepoſitione,) ſeu περιπνευμονία, vel (ut *Celſus* ait) περιπνευμονικὸν, pro eodem affectu uſurpantur, ſuntque a laeſa particula deſumpta nomina: Latinis pulmonia, vel pulmonaria quibusdam dicitur.

Pneumonia quid. Eſtque inflammatio pulmonis cum febre acuta, difficultate ſpirandi, gravitate, diſtentioneque thoracis citra dolorem, niſi ipſius pulmonis membranae, quae thoraci ſecundum longitudinem connectuntur, inflammatae fuerint. Dolor enim tunc percipitur, ut iam ſupra diximus. In ſumma, pneumonia pulmonis et membranarum ipſius eſt inflammatio. Inflammatio, inquam, nedum ex ſanguine optimo et laudabili mediocrem craſſitudinem habente: verum ex eodem bilioſo, vel pituitoſo, vel melancholico exiſtente. Eſt enim pulmo rarae ac laxae ſubſtantiae, ideoque ad omnes humores ſuſcipiendos promptus eſt. Sed, ut quidam cenſent, pulmo propter laxitatem et raritatem bilioſos humores non retinet. Et ex pituitoſo ſanguine magis inflammari videtur, ut ex bilio-

bilioſo ſuccingens magis. Ab utroque tamen inflammari non eſt negandum, ut utraeque partes ab utriſque inflammari poſſunt. Ita duplex pneumonia ſtatuitur: vera, quae fit a ſanguine, et vera phlegmone eſt. Alia quae eſt eryſipelatodes, et huiusmodi. Illegitima enim quaedam eſt, et non vera, ab his diverſa, a tenui et acri deſtillatione in pulmones, de qua paulo poſt.

Pars igitur affecta pulmo eſt, ut ex ſpirandi difficultate conſtat, quae comitatur, (cum inſtrumentum ſpiritus pulmo ſit,) et ex tuſſi, quae neceſſario accidit, et aliis ſignis ipſi quoque affectioni communibus. *Pars affecta.*

Morbus vero cum ſit inflammatio, eſt in quantitate primo, in intemperie ſecundo, et communis, ſcilicet continui ſolutio. *Affectus quis.*

Haec quidem modo oritur per ſe, ut dictum eſt, modo anginae, vel pleuritidi ſuccedit, dum a faucibus, aut latere humor repente fertur in pulmones, per ora venae arterioſae, et arteriae venoſae. Succedit et aſthmati, aliisve quibusdam morbis. Sed quae ex ſe ducit originem, a pituitoſo ſanguine magis fit, ut dictum eſt. Quanquam inter recentiores quidam ſcribat a tenui bilioſoque ſanguine ſaepius fieri, e dextro cordis ſinu per venam arterialem in pulmones vehementius et abundantius excuſſo, qui non modo pulmonis venas et arterias, verum etiam totum ipſius corpus implet ac diſtendit, coarctatur ac putreſcit, inflammationemque non aliarum more collectam, ſed toto viſce- *Cauſae.*

re effuſam accendit. Sic humor decurrit per venas et arterias, non per aſperam arteriam, cum fluxio a capite eſt, nam tum catarrhus ſolus eſſet. Nec tamen decurrit a capite ſemper, nam is ſanguis aliquando eſt cauſa, qui adfertur a corde, et tum bilioſior eſt. Rara admodum eſt vera pulmonia. Fit et a ſuppreſſis haemorrhoidibus, menſibus, aut ſolemni aliqua vacuatione. Sic enim ſanguis redundans in hepate et primis venis, reiicitur in thoracem et pulmones. At vero tenuis, et acris, multaque deſtillatio e cerebro confertim in pulmones illapſa, interdum ardore praeter naturam incenditur, aeſtum ac febrem inferens: et plerique eam affectionem peripneumoniae nomine deſignant: in qua et tuſſi, et ſpirandi difficultate, et lenta febri, ſenſim conficitur aeger ſine ulcere, ſine exſpuitione cruenta.

Peripneumonia ſpuria. Haec ſpuria peripneumonia dicetur, ab exquiſita profecto plurimum tum cauſa, tum ſymptomatum magnitudine diſſidens.

Signa. Porro his notis peripneumonia deprehenditur. Febris continua atque acuta eſt, magna et immodica ſpirandi difficultas atque anguſtia, adeo ut ſuffocari laborantes videantur, ac recti ſedere conentur, quia alioqui ſi ſupini iacerent, thorax in ipſum inflammatum pulmonem procumberet. Spiritus etiam frequens eſt et calidus, maxime ſi eryſipelatis ſpecie fuerit inflammatio. Itemque tuſſis, et praecordiorum ac pectoris

ris gravitas atque diſtenſio, idque ſaepiſſime ſine dolore. Quanquam ſaepenumero gravitatis cuiuſdam thoraci incumbentis ſenſum percipiant, ac dolorem ex imo ad ipſum pervenire dicant, et ad ſpinam. Ibi enim membranae ipſum ambientes ſuſpenduntur. Ac ſi intolerabile incendium, anguſtiae vero gravitatisque ſenſus minor, eryſipelas eſſe cenſendum eſt. Praeterea malae cum tumore rubent, ob ſanguinem pulmonis tenuem regurgitantem in partes ſuperiores, vel in quas ſubinde velut igneus quidam fervor aſpirat a toto corpore. Nares in ſummo ſimae ſunt, venae temporum grandeſcunt, oculi eminent, lingua ſicca eſt, prius ex flavo ſubrubeſcens: dein ſuccedente morbo craſſa nigraque redditur, tandem etiam finditur. Aliquis etiam dolor medio ſpatio ſcapularum verſatur. Ingens cibi faſtidium, frigidique tum fontis, tum aëris hauriendi cupiditas: ſed ab hoc magis quam ab illo recreantur, quod aërem frigidum ſummopere ſpirare cupiunt, quia ſpiritus calidus exſufflando mittitur, ut dictum eſt. Pulſus undoſus eſt, mollis, magnus, celer, raro bipulſans, ſaepe intermittens et intercurrens. Si quid tuſſi reiicitur, ſpumoſum id eſt, ac modo cruentum, modo flavum. Aeger lubenter ſupinus cubat. Nam in latus reclinatus, quaſi ſuffocari videtur. Vbi gravius malum eſt, continua oritur vigilia, ſimulque ſoporoſi, ſed tamen breves ſomni tenent. Sputum admodum cruentum ac floridum ſe-

quitur, incipiunt frigere extrema, ungues lividi curvique fieri. Nonnulla quoque alia ſymptomata peripneumoniam comitantur: anxietas, impotentia, iactatio, delirium. Simili modo ex quo humore ortum duxerit pneumonia, ex ſputi colore diverſo percipitur. Nam ſi rubrum fuerit, ſanguinem: ſi flavum, rufum, aut pallidum, bilioſum ſanguinem: ſi ſpumoſum aut candidum, pituitoſum: ſi nigrum aut lividum, melancholicum inflammationis cauſam eſſe ſignificabit. Si nil exſpuant, ex aliis coniicere oportet, ex maiori vel minori calore ſeu incendio thoracis: item ex maiore vel minore anguſtia, reſpirationis difficultate, gravitatis ſenſu, temperamento, aetate, habitu, regione, aëris conſtitutione, anni tempore, praecedente victus ratione, ac conſimilibus. Illegitimae peripneumoniae ſigna ſunt deſtillatio praecedens, febris remiſſior, ſpuitio non cruenta, ſed alba, et ſymptomata alia multo remiſſiora.

Prognoſtica. Hic autem affectus (ſeu peripneumonia vera) iudicatur breviſſimus in ſeptem aut quatuordecim diebus: longiſſimus in duobus de viginti. Si vigeſimum diem transgreſſus fuerit, non amplius moritur, ſed pus ſpuit, pectus dolet, et tuſſit. Nam ex hoc morbo fiunt ſuppurationes, ſi non in iudicatoriis diebus pulmo fuerit purgatus. Si ſcreatio flava non multo permiſta ſanguine, inter initia excernatur, ſalutaris: ſi ſeptimo pigriuſve, minus ſecura eſt. Interdum quarto

to die, aut ad ſummum ſeptimo, certa mors venit. Erectum ſedere aegrum cupere, atque decubitum odiſſe, ut in acutis morbis malum, ſic peſſimum in lateris et pulmonis inflammatione. Fere autem quae in lateris, eadem et in pulmonis inflammatione, et mitiora et graviora eſſe ſolent. Morbus tamen pulmonis plus periculi quam doloris habet, utque alias ſemper, ſic tum potiſſimum lethalis eſt, cum inſaniam movit. Idem ſi natus ex angina eſt, fere intra diem ſeptimum occidit, aut tranſit in tabem. Quae peripneumonia cum virtutis imbecillitate fit, pernicioſa eſt. Namque una ſalus pleuriticis, tum peripneumonicis, adde etiam cynanchicis, ipſum virium robur. Harum enim partium inflammationes, veluti ventriculi, et iecinoris, non iis tantum, qui ſunt imbecillis viribus, ſed et iis, qui valentiores ſunt, mortiferae eſſe ſolent. A pulmonis inflammatione phrenitis, malum. Sputum cohibetur ad initia praeſertim. Quod ſi etiam procedente morbo poſt quartum diem non appareat, et id viride, lividum, aut nigrum, aut knilioſum, ſincerum, aut ſpumoſum; extrema frigeant, liveant, ungues curventur, vigiliae accedant, et quandoque ſyncope, haec omnia lethalia ſunt. Sed fit quandoque ut magna aliqua ſuperveniente vacuatione a natura liberentur: ut ſi ſanguinis eruptio ex naribus abundans ſequatur, aut alvi turbatio multis exeuntibus bilioſis et ſpumoſis humoribus: imo et inflammatione in pus commuta-

mutata, per ventrem aut urinam pus excernitur. Et quando dixit *Galenus*, peripneumoniam et lethargum non ſolvi fluxu ſanguinis, de pituitoſa peripneumonia intellexit. Saepius vero accidit, ut diſrupto abſceſſu, pus in pectoris cadat ſpatium, indeque totum quadraginta diebus expurgatur. Haec depurgatio niſi fit, exulcerato pulmone tabes occupat: aut pure acervatim in ſpiritus inſtrumenta irruente, protinus homo ſuffocatur. Quod ubi incidit, ſemper aeger difficilius ſpirat, tractoque ſpiritu ſtertit. Tandem obturatur ſputo, et moritur. Quod ſi abſceſſus ne multo quidem tempore diſrumpi poſſit, ſive ſponte, ſive ope medica, conſumitur profecto aeger vehementibus doloribus, nutritionis defectu, tuſſi, et febri debilitatus. In eodem morbo, ſi abſceſſus pone aures oritur, et ad ſuppurationem maturitatemque pervenit, aut ſi idem inferioribus locis corporis enaſcitur, et in fiſtulam abit, ſpes eſſe multa vitae debet. Eryſipelas citiſſime fere ac ſemper hominem tollit. Evadere aliquis poteſt, ſi deſertis interioribus, foras verſum eryſipelas eſt. Peripneumonia periculoſiſſima in his, in quibus nil exſpuitur. Periculoſa iuvenibus, et aetate florentibus. Periculoſa quoque orta ex pleuritide. Eandem in pleuritidem verti bonum. Bonum quoque ſi cum forti peripneumonia abſceſſus ad crura deſcenderit.

Victus ratio. Quantum ad curationem attinet, atque inprimis ad victus rationem: aër, qui inſpiratur,

ratur, frigidus ſit, non valde tamen, ne impediatur humorum in aſperas arterias transfuſio. Cibi pleuriticis inſtituti, conveniunt et peripneumonicis, niſi quod magis attenuantes eſſe debent: neque ſalſis uti opus eſt, neque acribus, neque amaris, nec alvum adſtringentibus, ſed levioribus. Primis itaque diebus detur ſorbitio ex ptiſanae cremore, et ipſa etiam ptiſana cum melle. Recte quoque ſumitur butyrum recens, vel ipſum etiam cum ptiſana. Aut chondrus ex aqua mulſa offeratur cum origano et hyſſopo. Detur et amygdalatum, ex amygdalis dulcibus et amaris: inclinante morbo ius pulli pingue praebendum eſt. Aut maceretur panis in eo, aut amygdalatum cum melle, aut amylum, aut nuclei pinei ſaccharo conditi, potiſſimum ubi ex craſſioribus ſuccis inflammatio orta ſit. Exhibeantur ova ſorbilia. Potus ſit exiguus. (humiditas enim eſt noxia pulmoni.) Sit autem aqua hordei excorticati: vel aqua in qua radix glycyrrhizae fuerit decocta, aut uva paſſa vinaceis detractis, vel aqua mulſa in qua parum hyſſopi decoctum ſit: item ficuum decoctum cum pauco hyſſopo, et ſaepius aqua mulſa per ſe, aut cum nucleis pineis. Omnino a vino abſtinendum, et aliis multum nutrientibus. Si tamen ex frigidiori ſanguine ortum habeat peripneumonia, ac laborantes admodum elegantes delicioſique fuerint, bibant vinum dulce, album, et aquoſum. Frictionibus quoque utantur, et levibus clyſteribus.

Reli-

Curatio reliqua. Reliqua curatio a ſanguinis miſſione auſpicanda erit. Etſi enim nulla vena, quae ſecari ſolet communis eſt cum venis pulmonum, tamen experientia docuit phlebotomiam iuvare peripneumonicos, ſive quia febrem extinguit, ſive quia materiam incluſam pulmonibus evacuat. Quare ſanguis mittatur ex interna utriusque brachii, ſi ambae pulmonis partes inflammatae fuerint, et ſi vires valeant, a quacunque cauſa, aut quovis modo genita ſit, praeterquam in iis, qui ex aliis morbis in hunc decidunt. Tum enim ſanguinis detractio vitanda eſt, ſi diu in hoc ſtatu fuerint, vel ſi per initia ſanguinem emiſerint: utpote in quibus vires imbecilliores eſſe ſolent. Tunc eius loco cucurbitulae praegrandes pectori et lateribus cute inciſa admoventur. Et ſi primis ſtatim diebus ex laterali vel angina non miſſus eſt ſanguis, convenit eadem miſſio ſanguinis. In eandem fere ſententiam alii ſic: Si vero ſanis peripneumonia ſuperveniat, curationem a venae ſectione cubiti dextri incipiemus: deinde ea, quae eſt in ſiniſtro, tundetur, ferentibus viribus; non tamen ad animi deliquium, ne aeger ſtranguletur, et ut ad repetendam detractionem aliquid aſſervetur. Si quid venae ſectionem prohibuerit, cucurbitulas thoraci admovere oportet, et lateribus defigere; ac tantum ſanguinis eliciendum, quantum vires patientur. Sintque cucurbitulae praegrandes, et multae, cute inciſa, et ſcarificata. Acres clyſteres (quibus opus eſt

eſt iis, quibus venae ſectio denegatur) fiunt ex decocto iridis et rutae, adiecta medulla colocynthidis, ſale foſſili, et aliis. Sed videndum ut febres ſint mitiores, ſeu obtuſiores, et dolores leviores. Conferunt et peripneumonicis diutiſſimae frictiones, ſi bis quotidie fiant in ſcapulis: proxime ab his in brachiis, et pedibus, et cruribus, leviter contra pulmonem, teſte *Celſo*. Purgans quoque medicamentum ex lenientibus manna, caſſia, catholico, diaprunis. Oportet enim alvum neque valde ſuppreſſam eſſe, ut febres non ſint acutae, neque valde egerere, quo ſaliva ſurſum educi poſſit, et aeger viribus valeat. Et circa ſtatum non oportet acribus clyſteribus, vel purgantibus uti, metu profluvii alvi, quod hic lethale eſt. Poſthaec curandum, ut per crebram ſpuitionem, quae ſit celerrima et facillima, thorax ac pulmo expurgetur. Nam in peripneumonia ſputum magis provocare oportet, quam in pleuritide. In eum uſum conferunt ſyrupus ex adiantho, glycyrrhiza, dantur et eclegmata, hypoglottides dictae capite de catarrho et tuſſi. Et poſt univerſales purgationes confert hyſſopi decoctum, aut aqua mulſa, in qua hyſſopus vel ruta decocta ſit, vel iris. Quibus etiam pro ratione ſucci adiicies hordeum, uvam paſſam, adianthum, glycyrrhizam, iuiubas, marrubium, origanum, ſeu helenii radicem. Valentioribus enim indiget, quam pleuritis, maiorique extenuandi facultate praeditis, idque

idque propter periculum ſuffocationis maius, Quare detur eclegma ex ſcilla, e pulmone vulpis, radicis iridis aut helenii decoctum. Extrinſecus proſunt adverſus dolores impoſita calida fomenta, quae digerendi vim habeant ac diſcutiendi. Poſt quae thoracis partes ſublinantur oleo amygdalarum dulcium et amararum, anethino, chamaemelino, irino, rutaceo, addasque praedictis oleis pinguedinem gallinarum, aut anſerum, ſeu butyrum inſulſum, vel oeſypum liquidam. Caeratum fit ex *Butyri recentis, adipis anſeris utriusque* ℥j. *olei rutacei, utriusque amygdalae ana* ℥ß. *pulveris iridis et hyſſopi ſiccae ana* ℈ij. *oeſypi* ʒiij. *cerae* quantum ſatis. Fiat et cataplaſma ex *Radicibus et foliis althaeae ac malvarum quae contundantur*, quibus adde *cremoris ſeminis lini, althaeae foenugraeci ana* ʒij. *iridis et hyſſopi ana* ʒj. *butyri et oeſypi ana* ℥jß. *olei chamaemelini et anethini ana* ℥j. cui cataplaſmati inſpergere oportet *ſeminis lini aut foenugraeci* tenuiſſimum pollinem. Topica non ſolum anteriori parti ſunt admovenda, ſed etiam poſteriori, in quibus debet maior eſſe vis penetrandi, quam in pleuritide, non ea tantum ratione, quae dicta eſt, ſed et, quia in plenitiori loco affectio collocata eſt. Et topica potius ſint diſcutientia, quam maturantia. Si quarto aut ſexto die incipiet aeger ſudare, optimum eſt ſupra partem affectam veſicas aqua calida plenas apponere. Solet enim hic affectus

ſolvi

ſolvi ſudoribus, ut in iuvenibus fluxu ſanguinis narium, larga et frequenti exſpuitione. Quare ex aliorum praeſcripto, lingendo accipiant ſyrupum de calamento, vel mel deſpumatum cum pulvere iridis, aut diatragacanthum in tabellis: et inclinante morbo medicamentum diairis itidem in tabellis paratum aſſumant, et huiusmodi.

CAPVT IX.

De Empyemate ſeu Suppuratione.

Eμπύημα graecis, empyema, ſuppuratio, vel purulentia latinis appellatur: Et ἐμπυηκοὶ καὶ ἔμπυοι, ſuppurati vel purulenti dicuntur.

Eſt autem empyema proprie dictum, puris collectio ſeu effuſio inter thoracem et pulmonem, in cuius illuvie totus pulmo immergitur: unde ſuppurati ſunt, qui in capacitate thoracis collectam multitudinem puris habent. Alioqui empyema dicitur in quacunque parte corporis facta puris collectio, ſive illud in inflammata parte adhuc contineatur, ſive abſceſſus ruptus ſit. Alii non omnem in quavis parte puris collectionem, ſed tranſmutationem inflammationum thoracis vel pulmonis ad pus, ſeu eam quae in internis viſceribus facta ſit, ita nominandam cenſent. De his igitur hic pertractabimus, qui pus habent in medio ſpatio thoracis: *Empyema quid proprie.*

racis: ſive in pulmone, ſive in cavitatibus thoracis inter membranas et pulmonem effuſum ſit. De aliis enim affectibus thoracis, qui in pus verti ſolent, iam egimus.

Pars affecta. Afficitur praecipue in vere purulentis thorax, praeſertim ſecundum cavitatem, hoc eſt inter mediam regionem, quae eſt inter thoracem et pulmonem: ut colligere eſt ex anguſtia quam ſentiunt laborantes, loci illius pure repleta media regione, acciditque his ſpirandi difficultas: et in imo thoracis quaedam gravitas ſentitur: interdum in uno duntaxat latere conſiſtit pus propter mediaſtinum; interdum in utroque.

Quis affectus praeter naturam. Suppuratio autem morbus eſt in numero toto genere praeter naturam, ac in exceſſu. Sed ſi pro converſione inflammationis lateris vel pulmonis ad pus ſumitur, tum morbus in magnitudine dici poteſt, cum ſit de genere abſceſſuum: numerus autem et magnitudo ſub categoria quantitatis comprehenduntur.

Cauſae. Cauſas habet empyema varias. Interdum namque ex angina oritur. (Quibuſcunque enim ex angina in pulmonem fit mali converſio, ii intra ſeptem dies moriuntur: ſi vero hos ſuperaverint, purulenti evadunt,) vel ex peripneumonia, ac pulmonis inflammatione, quae niſi facile ſputo excernatur, ſuppurabitur: vel ex laterali morbo, in quo ſuppurationes fiunt, cum is non expurgatur in quatuordecim diebus. In praedictis enim affectibus non bene expurgatis abſceſſus fit,

e

e quo tandem rupto ſaepe pus univerſum in thoracis capacitatem influit, eoque tamdiu poſtea e ſordido ulcere ſtillat, dum tandem ingens ac pene ſuffocans copia cumuletur. Oritur quoque ex haemoptyſi diutius perſeverante, ulcere ſcilicet ad cicatricem non perducto, ut ſupra abunde declaratum eſt.

Notha ſuppuratio. Poſt deſtillationes item acres a capite notum eſt, ſequi ſuppurationes in pulmone, et nonnunquam in cavitates thoracis erumpere: ſive, ut alii volunt, ex confluxu a capite in thoracem manante, qui inibi alteratur, in puſque vertitur. Puris enim generatio fit ab alteratione, quae media eſt inter eam, quae eſt ſecundum naturam, et eam quae praeter naturam exiſtit. Nonnunquam a ſeroſo ac pituitoſo humore ex reliquo corpore in vacuum thoracis delapſo, aut etiam, qui ex abdominis capacitate, (quod ſaepe in hydropicis animadverſum eſt,) per caecos meatus eo penetravit. Id enim ſuppurationi affine eſt malum: quanquam improprie pituitoſus humor ſuppurari dicitur, quod eſt evinci, concoqui, et non vere in pus converti. Pus vere efficitur ex partium ſpiritalium ulceribus, ulcerum enim excrementum tenuius, ſanies; craſſius vero, ſordes ſive pus dicitur. Et pus eſt crudo humori colore ac craſſitie ſimile.

Puris a crudo humore diſtinctio. Differt tamen odoris gravitate et lentore: nam iniectum carbonibus male olet, idemque aquae calidae permiſtum ad imum deſcendit. De pure ſic alii: Pus proprie fit

carne contuſa, vel ex praecedenti phlegmone non diſcuſſa, vel tuberculo in pus transmutato. Ac ut redeamus ad rem, ſaepe manifeſte pulmonis bronchia oppleta ſunt eo, quod defluxit a capite, quod iam concoctum puri ſimile eſt: ſed ſpumoſum minime, ſive per ſedem excernitur, ſive tuſſi reiicitur. Tametſi ex confluxu a capite ad thoracis partes decumbente phlegmonem prius generari poſſe inficias non iverim, et ex ea ſuppurationem, per eiusdem phlegmones tranſmutationem ad pus. Sicque deſtillatio mediata cauſa erit ſuppurationis. Nam et hi poſſunt eſſe ſine febre, (cum tamen vere ſuppurati indeſinenter febricitent hectica febre) ut ex notis empyematis colligitur. De quibus iam tempeſtivum eſt proloqui.

Signa. Sed prius oſtendemus, quibus ſignis inflammationis transmutatio ad pus dignoſcitur: (Nam id quoque obiter hic animadverti poteſt) nempe cum adhibitis opportunis auxiliis ac proba victus ratione inſtituta, dolor non deſinit, adhuc rigor laborantem prehendit propter puris acrimoniam et mordacitatem, quod quidem adiuncta corpora erodit: talemque rigorem febris comitabitur vehementior, quam ea, quae praeceſſit, evenietque aegrotis cuiusdam ponderis ſenſus. Verum licet confecto pure, et dolor et febris mitiores fiant, tamen inſtante tempore diſruptionis ipſius, vehementius cum horrore iterum febricitant, ac in ſermonis

pro-

proprietate conturbantur, offenduntur que ſpiritu, adeo ut difficilius ſpirent, quam antea. Rupto autem abſceſſu ac effuſo pure in thoracem aut pulmonem vehementes febres quieſcunt, et magna ex parte dolor quoque, licet indeſinenter febricitent habituali quadam febre. Gravitatis autem ſenſus remanet intus in profundo thoracis: ſimulque transfluere aliquid apparet iuxta multiplices reclinationis permutationes, et maxime cum ab uno latere in alterum decumbunt: tunc ſane multitudo puris manifeſtatur, et fluctuationis cuiusdam ſonitus ſaepe ſenſibiliter in reclinationibus ipſorum auditur, totusque thorax iisdem attollitur. Etſi neque calidus ſit ipſorum ſpiritus, nec etiam exſufflando emittatur, niſi adurens febris acceſſerit, potiſſimum ubi magna puris quantitas collecta ſit. Si in pulmone pus contineatur, et in utraque parte potius, quam in altera, dextra ſcilicet ac ſiniſtra pus colligitur, (ut in empyemate, quod fere a peripneumonia originem duxit, aut angina,) in utrisque veluti incidens quoddam onus perſentiſcit aeger; et aeque calidiores ambae partes ſentiuntur, neque aegrius aut promptius in uno, quam alio latere cubabit. Si ſuppuratio in altero latere fuerit, (ut in empyemate: quod a pleuritide ortum duxit) calidius erit id latus, quam reliquam, et in eo dolorem ſeu gravitatem ſentiet aeger, et eo in incolume latus cubante, veluti onus deſuper aliquod illi pendere videtur;

 quod

quod et anguſtia vehementer premit, et tuſſim exaſperat. Educitur quoque pus nunc parum nunc faeculentum. Quibusdam ad ſuperiora transmittitur ſputo, quibusdam deſcendit ad ventrem et inteſtinum: aliis ad tenes et veſicam per vaſa quaedam ab eas partes transmiſſione facta. *Hippocrates* in prognoſticis purulentos his ſignis noſci ait: In principio febris non dimittit, ſed interdiu levior, noctu vehementior eſt. Copia ſudoris elicitur. Tuſſiendi cupiditas adeſt, quamvis ne quidquam commentatione dignum exſpuant. Oculi concavi redduntur. Genae rubent, ungues curvantur, digiti potiſſimum ſummi caleſcunt: atque in pedibus tumores conſiſtunt. Procedente vero tempore, neque cibum appetunt, ac puſtulae circa corpus erumpunt. Quorum omnium rationem reddit *Galenus* in commentariis. Pulſus incipiente ſuppuratione inaequalis eſt, ac ſine certo ordine, et per omnia hecticus. Confecto pure, fit paulo aequalior: rupta ſuppuratione, latior, tardior, languidior. De ſuppuratione ab angina, pleuritide, et aliis, iam dictum eſt. Sed ſi a capite pituita deſtillarit, et initia huic valetudini praebuit, primum quidem ea fere in pulmonem latenter delata eſt tenui cum tuſſi, et ſputo liquidiore, praeter moremque ſalſiore. Levis interdum iungitur calor. Interpoſito tempore exaſperatur pulmo, et ab inhaerente ac putreſcente pituita exulceratur, ſimulque gravitas adeſt in

in pectore, dolorque ante ac retro. Iamque magis corpus incaleſcit, totumque corpus impotens fieri ac extenuari incipit. Spiritus etiam quaſi cum ſibilo per arundinem trahitur. Et quidem, quo magis inveteraſcit morbus, eo pus ſincerius excreatur, magisque febris invaleſcit, et tuſſis ſitisque vehementior eſt. Interdum ingens cibi aviditas, interdum vini meraci eſt. Alvus inferne turbatur, ſputum retinetur, atque homo moritur.

Sub eo caſu exſpectanda bona valetudo eſt, ſi prius pituita, quam ad pus ventum ſit, exſpuitur, aut ſi intra vigeſimum diem, ut fere fit, intus maturata tum quoque ſputo eliditur. Niſi enim haec contingunt, vel tabes exulcerato pulmone ſequi ſolet, ſi acris eſt humor: vel certe aſthma, ſi ignavus atque expers mordacitatis eſt. Suppuratorum hi potiſſimum ſuperſunt, quos febris eadem die dimiſerit poſt eruptionem, ac cibum citius appetunt, et ſiti liberati ſunt, et venter exigua ac conſiſtentia deiicit, et pus album, laeve, concolorque eſt, ac vacans pituita: et abſque labore ac valida tuſſi expurgatur. Itaque optime quidem ſic ac celerrime iudicantur: ſin minus, qui ad haec proxime accedunt. Moriuntur vero ii, quos febris non deſerit, aut cum videatur deſerere, denuo recaleſcens innoteſcit: et ſitiunt, nec cibum appetunt: alvus humida eſt, pus viride lividumque ſpuunt, vel pituitoſum, ſpumoſumque. At horum, quibus alia adveniunt, alia *Prognoſtica.*

Tt 3 non,

non, ii partim intereunt, partim incolumes evadunt, in multo tempore. Converſa inflammatione lateris aut pulmonis in ſuppurationem, ſi rumpitur ſurſum verſus, periculoſior eſt, quia ſi non quam citiſſime pus per ſputum reiiciatur, tabidi fiunt. Quae ad inferna tendunt ac rumpuntur ſuppurationes, non adeo periculoſae ſunt, quia in alvum, aut inteſtina, aut in veſicam transfunduntur, ut ſupra dictum eſt. A puris ſputo tabes et fuſa alvus mortifera ſunt. Fere autem, qui reliqua parte anni traxerunt, eos autumnus tollit. Suppuratio multis modis aliis terminatur praeter iam dictos. Aut enim ſtatim ſua multitudine ſuffocat, aut a colluvie pulmo putrefit, unde phthiſis: qui modi pravi reputantur: aut per tumorem in cute pectoris enatum et ruptum educitur. Qui modus cum aliis prius dictis bonus cenſetur. Qui purulenti uruntur, vel ſecantur, ſi pus univerſum effluxerit, omnes intereunt. Si fluxerit candidum et ſine foetore, ſervantur. Si ſubcruentum, coenoſumve, pereunt.

Victus ratio. Suppurati aërem ſiccum inhabitent, et in calido et frigido temperatum, aut ad calidum vergentem. In quiete diligenter cuſtodiantur. A motu et exercitio caveant, praeterquam ſi pus ad renes ſe convertat: tunc enim levis deambulatio puris expurgationem adiuvat. Somno utantur moderato. Et ſi ruptura inſtabit, ſuper latus ſanum decumbant. Immodicas animi affectiones vitent,

prae-

praeſertim metum moeſtitiamque. Alvus quotidie leniatur, ut exonerata natura vacet abſceſſui maturando, rumpendo, expurgando. Nutriantur ptiſanae ſucco, vel ſi vires infirmae ſint, iure gallinarum, ſeu pullorum gallinaceorum, perdicum, phaſianorum, quorum etiam carnes edant, et turdos, aliasque montanas aves, et gallorum teſtes: qui cibi facile coquuntur, et bonum ſuccum praeſtant. Et quia iura magis detergent ulcera, ventremque humidiorem efficiunt, utantur dictarum carnium iure adiectis ciceribus, vel foeniculo aſparago, braſſica, vel malva, ubi corpus bilioſum fuerit, aut ſalſum, quid exſpuant, et febris valida ſit. Interim quoque utantur amygdalis, piſtaciis, uva paſſa, nucleis pineis. Sed non copioſius ex eis aſſumant, quamvis abſtergere poſſint, quia aegre coquuntur, et propter oleoſam partem alios cibos corrumpunt. Potus ſit aqua mulſa, quae non univerſim, ſed paulatim exhibenda eſt, quia omnis potus modicus eſſe debet iis, qui aliquem abſceſſum habent. Convenit et aqua hordei, et radicis dulcis decoctum, et vinum album tenuis ſubſtantiae, bene dilutum, paucum, et ad dulcedinem declinans. Ab aceto et omni alio vinoſo genere, et aqua frigida abſtineant.

Medicamentorum ratio.

Caeterum cum ſuppuratio fieri incipit, adiuvetur. Eſt enim unum ex naturalibus operibus, cum coctio quaedam ſit. Quare quod ad movendum pus adhibetur medicamentum, tale eſſe debet, qualis in tempera-

 tis

tis eſt calor nativus, modice humectans et calefaciens, et quoad fieri poterit temperato ſimillimum: itidem et emplaſticum, quo tenaciter poris inhaereat. Quapropter dum fit ſuppuratio, primum utendum fomentis per ſpongias. Et perfuſio aquae calidae convenit, cui additum ſit oleum, quod hydrelaeum vocant, et ex iis, quae irrigantur, oleum temperatum. Farina quoque triticea pura, aut panis purus modice coctus cum hydrelaeo confert. Inſuper et adeps ſuillus, vitulinus, gallinaceus, anſerinus, cum malvae radice permiſtus. Vel cataplaſma ex caricis decoctis, hordeacea farina, althaeae radice, columbino ſtercore, et reſina terebinthina. Caeratum quoque conficere poteris ex butyro, iride, ruta, baccis lauri, cui radicem malvae aut althaeae, farinam hordeaceam vel triticeam, oleum commune vel amygdalarum dulcium addere poteris. Et ſi vires imbecilliores fuerint pro puris generatione, etiam conducit aſſumere ius ex contuſis carnibus gallinarum, vel perdicum, et ſimilium, etiam cum ptiſana permiſtum. Quo pure genito, (primum enim in curatione diximus procurandum, ut pus collectum perficiatur) ſecundum eſt, ut pus erumpat, ſeu ruptio fiat, idque data mulſae ſorbitione, vel ptiſanae cremore cum melle, vel exhibito decocto thymi et hyſſopi cum melle pariter. Item ſalſa comedant, et dormituri devorent catapotia ex hiera picra vel diacolocynthidos, ſi valde robuſta ſint corpora:

ra: (praeſtat enim alioqui ab his abſtinere) aut ſyrupus de hyſſopo, aut marrubio crebrius praebeantur. Ab extra utile eſt cataplaſma ex ſtercore caprino, praeſertim ubi ruptura tardaverit. Cum enim caetera vix ad partem affectam perveniant, medicamenta metaſyncritica apponuntur, quae foras trahunt. Poſtea ferro vel cauterio pars aperitur, ut materia expurgetur, non intro rumpatur, quia ruptio interna periculoſa eſt propter ſuffocationis periculum, vel tabis. Latus ergo aperiatur, priuſquam tabeſcant. Apertio non fit, niſi aliis tentatis remediis et conſtantibus viribus, modo etiam nulla alicui membro nobili, vel pulmoni, vel diaphragmati, inſignis noxa impreſſa ſit. Dubia praeterea ſpes ſalutis eſt pronuntianda. Fit vero apertio a paucis hodie, quia a paucis pus cognoſcitur collectum: et ſi cognoſcitur, medici ſunt timidi, vel aſſidentes, vel aegri. Fieri autem punctura debet (aiunt quidam) inter ſecundam et tertiam coſtam, a nothis coſtis computando. Et ſi purulentia ſit in utroque latere, neceſſaria eſt utriuſque lateris ſectio. In ſectione autem cavenda eſt univerſa vacuatio: ex *Hippocrate.* Apud alios ſuppuratis extremum remedium eſt uſtio multis in locis non penetrans thoracem. Nam ſectio aut uſtio penetrans, quae fit inter quintam et ſextam coſtam membrana ſecta ad pus uſque, mortem affert, ex *Paulo.* Ruptione vero ſponte facta, quo pus prorepat, diligenter animadvertendum eſt. Pus

enim in thorace collectum tribus modis vacuari poteſt. Primus modus cum pus remeat per azygon in venam cavam, aut per azygon recta fertur in emulgentem, et hinc per urinas expurgatur. Secundus, cum pus per medium hepar in inteſtina deſcendit. Tertius, ut materia paulatim in pulmonem exſudet, ab eoque per arteriam aſperam tuſſi reiiciatur. Qui modus licet ſit frequentiſſimus, minus tamen rutus eſt, quia natura excludendo ſputo ſaepe deficit, tum propter virium imbecillitatem, tum propter materiae contumaciam: quia difficilius eſt grave aliquid aſcendere quam deſcendere: et quia pus acre mordax et foetidum pulmonem ulcerat, phthiſimque accerſit. Si itaque ad alvum repit, magis emollientia ſint, quae offeruntut, venter molliatur cum aqua mulſa iniecta per clyſterem, cui caſſiam fiſtulam addemus. Si ad veſicam ſerpat, ea quae urinam cient adhibenda: ut ſyrupus de quinque radicibus ſine aceto, cum decocto apii. Si vero per tuſſim expurgatio fiat, ut frequentius contingit, nihil convenientius ptiſana optimo melli permiſta. Item hyſſopi, iridis, aut dulcis radicis decoctum, radicis quoque dulcis ſuccus commanducatus confert. Et ſi quod exſpuitur, foedi odoris ac ſordidum fuerit, foenugraeci cremor cum palmulis decoctus datur, et mel roſatum, et ſyrupus ex adiantho, glycyrrhiza, hyſſopo, marrubio. Alliorum etiam comeſtio ad puris expurgationem conceditur in robuſtis.

Tere-

Terebinthina munda devorata cum pulvere liquiritiae, lota in aqua hordei, confert ad detergendum et maturandum. Porro undecunque puris excretio contingat, quae urinam cient cibis commode miſcentur, modo ea non aeque calida et ſicca ſeu acria ſint, qualia quae vere diuretica dicuntur: quanquam et ea cibis humectantibus admiſcentur, ut ptiſanae, et iuribus praenominatis, a quibus obtunditur caliditas et ſiccitas. Si diuturnior eſt hic affectus, imbecillae vires ac febrilis calor moderatior, neque thorax multum puris continet, lac detur aſininum, praecipue ſi pus ſordidum ac foedi odoris expurgatione indiget; vel lac equinum, quod aſinino eſt perſimile. Quae lactis genera ſi aegri averſentur, bubulum aut caprillum offeratur: quanquam plus nutriant, quam purgent. Idque lac incoquatur, vel calculi fluviatiles, aut ferramenta ignita in id iniiciantur. Sic enim ſeroſa pars aufertur, et venter magis retinetur: de quo ſequenti capite fuſius.

CAPVT

CAPVT X.

De Phthiſi, ſeu Tabe.

Φθίσις, ἀπὸ τοῦ φθίνειν dicta eſt graecis, quia phthiſici conſumuntur. Eadem athenienſibus potiſſimum φθόη dicebatur. Latini quoque phthiſim, vel tabem appellant, quaſi conſumptionem, vel corruptionem. Quanquam vox ipſa non ſatis morbum explicat, ut notant iuniores.

Phthiſis quid proprie.

Significat enim proprie φθίσις, ulcus pulmonis cum febre, quando homines ad ipſum brevi contabeſcunt. Improprie ergo pro qualibet corporis conſumptione ſumitur. Huius tres ſunt ſpecies *Celſo*, phthiſis (quam ulcus pulmonis eſſe diximus.) Atrophia, in qua corpus non alitur, cum naturaliter aliqua ſemper decedant, nulla vero in eorum locum ſubeant: et cachexia, in qua omnia alimenta corrumpuntur. Vnde alii, phthiſis dicitur omnis tabes et macies, quae accidit ob atrophiam, ſeu cachexiam, ut elephanticis et hydropicis. De phthiſi exquiſita, hic nobis ſermo erit. Rurſum haec non uno modo intelligitur. Phthiſici enim dicuntur etiam interdum qui natura proni ſunt in hunc morbum, utpote anguſto et ſtricto thorace exiſtentes, oblongo collo, πτερυγώδεις, id eſt prominentibus a tergo ſcapulis, ſeu alati, et quibus a capite infirmo fre-

frequentes ſunt deſtillationes, his pulmones facile patiuntur, et difficulter propter infirma latera expurgantur. Sed phthiſici maxime dicuntur, quibus pulmo iam exulceratus eſt.

Tabis differentiae plures.

Apud *Hippocratem* vero tres leguntur tabis ſpecies: quarum prima fit a pituita e capite ad pulmonem defluente: ſecunda a labore, quam renalem vocant. Tertia a ſpinali ſeu dorſali medulla, quae corripit recentes ſponſos, et veneri deditos, ob ſeminis conſumptionem, eamque dorſalem nominant. (Ob extremam etiam ſenectam tabes ſeu macies fieri dicitur interdum.) Sed alii ſcripſerunt apud *Hippocratem* quatuor tabis ſpecies reperiri, renalem, dorſalem, eam extenuationem quae ſine ulcere pulmonis fit ab intemperie calida et ſicca, aut febre hectica, et omnium maxime proprie dictam phthiſim ab ulcere pulmonis.

Partes affectae.

Igitur in phthiſi pulmo afficitur. Aliae tamen partes quandoque videntur affici. Auctor enim libri definitionum medicarum per tabem proprie dictam, nedum pulmonis ulcerationem, verum etiam thoracis, vel faucium, vel aſperae arteriae intelligit: quia in harum partium exulceratione tuſſicula et febres conſequuntur, et tabeſcit in his totum corpus, propterea quod cor ipſum in eis ſimiliter ſiccatur; nec fieri poteſt, ut animal in toto patiatur abſque principis partis paſſione. Cor vero et iecur minus quam aliae partes attenuantur. Nam is humor, qui per tabem

tabem in ſingulis partibus et praecipue in corde primo demolitur, humor eſt in eiſdem inſitus, aut per loca media ſimilarium partium diſperſus. Cum vero ad carnoſum genus conſumptio pertranſit, aut ad fibroſam, ſeu membranoſam ſubſtantiam, omnimoda facta conſumptione ob ebullitionem dicti humoris inſiti, exquiſitus tunc marcor exſiſtit. Nam licet perpetuo exulceratio praecedat ſive in pulmone, ſive in thorace, et tracheia arteria, inde ſequitur extenuatio, exſiccato duntaxat humore diſperſo per loca media partium ſimilarium, cordis pracipue ac totius corporis, quam adhuc tabem eſſe dicimus, (quamvis improprie et non exquiſite,) non tamen ex ea confeſtim carnoſarum partium aut fibroſarum conſumptio ſequitur: ſed tantum dictus humor conſumitur. Quod obiter hoc loco dictum ſit. Partes igitur affectae in phthiſi variae dicentur, quales iam nominatae ſunt. Sed in genere ex tuſſi et difficultate anhelitus aliquam dictarum partium affectam coniicies. Et ea quaenam ſit, ex ſignis infra dicendis comprehendes.

Quis affectus praeter naturam.

Affectus autem cum exulceratio ſit, morbus eſt in ſoluta continuitate: nempe cum ſanie et ſorde, ut caetera ulcera ſunt.

Cauſae.

Oritur autem id mali fere ab acri et erodente deſtillatione a capite. Quae enim capitis deſtillationes tuſſim primum concitant hominibus et raucedinem, neque tandem conſiſtunt, tabem generant. Cuiusmodi

fiunt

fiunt a pituita ſalſa, vel ab empyemate. Contrahitur etiam phthiſis a bilioſo et acri ſanguine per venam arterioſam transmiſſo ad pulmones: unde aurâ quaedam venenata in cor erumpit, quae ſpiritus et caloris nativi robur frangit et debilitat, a quibus languentibus et qui eſt in ſingulis partibus calor debilitetur neceſſe eſt, ſicque atrophia ulceris pulmonis perpetuo comes eſt, neque enim ſanguis laudabilis generatur, ubi ſpiritus et calor tetro illo vapore infecti ſunt. Is humor acer autumno maxime cumulatur. Sequitur et phthiſis pleuritidem et peripneumoniam, quae in ſuppurationem verſae fuerint. Eadem ab ipſius pulmonis malis proficiſcitur, omninoque poſtquam ſanguis exſpuitur, potiſſimum vaſe rupto. Phthiſis enim fit a ſanguinis ſputo, cum ſanguis remanet intra pulmonem, et illic putrefactus acquirit acrimoniam, qua erodit ſubſtantiam pulmonum. Idem eſt quod alii obſervarunt ad ſanguinis ſpuitiones ſequi exulcerationem pulmonis, cum eruptione ſanguinis ſuppreſſa ulcus non fuerit glutinatum, neque cicatrix inducta. Cauſa etiam eſt fluxio quaedam in pulmonem non e capite, ſed ab aliis partibus, ut cum ſuppreſſis haemorrhoidibus vel menſibus recurrit humor in pulmonem. Vitioſa quoque conſtitutio pulmonis, cauſa eſt tabis. Vitioſam appello conſtitutionem, mollem, tenellam, ac corruptioni paratam pulmonis ſubſtantiam. Sic plerique ab ipſo ortu et parentibus latente pulmonum vitio tenen-

tenentur, quo tandem contabeſcunt, etſi nulla aut minima deſtillatio e cerebro, aut aliunde procumbat. Cauſis adde etiam, quae a caeca proprietate id praeſtant, ut eſt lepus marinus. Adde et contagia.

Signa. tuſſis vulpina. Qui vere hoc morbo laborant, his notis cognoſcuntur. Vbi phthiſis incipit, frequens eſt tuſſis, eaque parva, quam vulpinam appellant. Eſt et ſputum ſine dolore cruentum: idemque poſt ſordidum, ac mox vere purulentum: puncturae quaedam toto thorace, titillatio ad fauces. Comitatur et hunc affectum corporis extenuatio colliquatis carnibus, et ſolidis partibus reſiccatis: tum ob deiectiones humidiores, et crebros ſudores, qui inde conſequuntur. Febris, ut quidam teſtantur, exigua, lenta, putris, ac ſymptomatica, e genere febris continuae, quotidianae, noctuque magis affligit. Quae tandem hectica facta, aliarum more mox a cibo invaleſcit. Alii ſcribunt febrem hanc lentam eſſe, quae cum quievit, tamen repetit, et quae omnino oritur a putredine humoris, aut propriae pulmonis. Vnde calor ob viciniam communicatur. Proprium item eſt ulcerationis indicium vocatum ramentum, ſeu cruſtula quaedam eius particulae a qua excernitur, ἐφελκὶς dicta. Diſcernunt autem plurimi purulentum liquorem, phlegmata carbonibus imponentes, quo exuſta probentur. Nam tetri odoris eſſe neceſſe eſt, omne quod a natura fuerit mutatum, velut ex defluxione carnis veniens. Mittuntur

tur etiam in aquam aegrotantium ſputamina. Etenim naturalia facile ſolvuntur. Vitiata atque mutata perſeverant, quadam tenuitate coacta: et ſubſidunt, ſiquidem ſint gravia, et contra naturam, ex defluxu carnis venientia. Praeterea non modo ſputa iniecta carbonibus foetent, ſed et halitus gravis eſt. Et cum confirmata tabes fuerit, praeter carnium conſumptionem, genae liveſcunt, ungues curvantur exhauſta digitorum carne, exalbidi vel pallidi apparent, capilli defluunt ſiccitate partis exhauſto alimento, pedes tumeſcunt, urinae aliquando naturales, interdum oleagineae, vel furfureae, ob humidi conſumptionem: alvique profluvium ſupervenit naturali facultate labefactata, praecordia ſurſum convelluntur, ſitis ipſos magis conficit, cibi faſtidium urget. Tabidorum pulſus languidus eſt ac parvus, propter facultatis imbecillitatem. Habent et pulſum hecticum, id eſt undequaque ſibi ſimilem: vel qui ſic appellatur a febre hectica, qua laborant. Signa vero partes affectas diſtinguentia haec ſunt. Pulmo ſi affectus fuerit, plurimum erit, quod per ſputum reiicitur, dolor non aderit, ſiquidem ulcera pulmonis dolor non comitatur. Si in ejus parenchymate exulceratio eſt, ex eiusdem pulmonis eſſentiae proprietate cognoſces, cum ipſius caruncula per tuſſim reiiciatur. Vt ſi bronchii pars quaedam reiiciatur tuſſiendo, ſecundum aſperam arteriam pulmonem exulceratum eſſe conſtat:

quin potius totum bronchium reiici neceſſe eſt. Similiter ſi arteria aut vena exulcerata fuerit, ipſarum portionem tuſſiendo exſpui oportet: praeſertim ubi fruſtum vaſis haud parvum fuerit. Orto vero in ipſa arteria aſpera ulcere, praeter hoc, quod ſputum eſt purulentum, dolorem quoque in loco affecto laborans ſentit, et exigua ſunt, quae ſcreantur, cum ab ulceribus pulmonis plurimum reiiciatur. Ita corpuſculum eiicitur ex epiglottide per exulcerationem, cum pars ipſa afficitur: in quo loco etiam dolor ſentitur. At ſi nullus in praedictis partibus dolor ſentiatur, nec aliquod iam dictorum ſignorum adſit, verum cum purulento ſputo in thoracis parte aliqua manifeſte doloris ſenſus adſit, thoracem affectum eſſe cenſendum eſt.

Progno-ſtica. Quod ad prognoſticum, ulcera pulmonum licet creberrime fiant, difficillime tamen ſanantur. Neque enim citra tuſſim expurgari poſſunt. Tuſſiendo vero ulcus diſrumpitur ac dilaceratur, malumque quaſi circuitu quodam revertitur. Praeterea, quae idonea ulceribus ſunt, ulcus contingere non valent, et per medium intervallum vim ſuam amittunt. Moventur quoque reſpirando: cum tamen ulcera ſananda quietem requirant, ut conſolidentur. Et cum in pulmone vas ruptum eſt, inſanabile manet. Quod ſi curetur, relinquitur in ipſo res aliqua calloſa, quae tractu temporis a levi

occa-

occaſione expelli ſolet. Quamvis, ſi exanthemata quaedam in pulmone ſint orta, propter ulcerum ſiccitatem ſanari poſſint, praeſertim ubi aſpera vel ſcabioſa fuerint. Quemadmodum et omnino inſanabiles ſunt, qui ex ſucci eroſione ulcus habent in pulmone, cum longo tempore opus ſit, ut ſucci corrigatur vitium. Inſanabile eſt etiam omne ulcus, quod productum eſt, et cui phlegmone adiuncta eſt. Quae vero in thorace fiunt ulcera, non omnino curationi reſiſtunt, etiamſi diuturna fuerint. Nam quae fiunt in pectore, triplex compendium prae iis, quae ex pulmone vacuantur, habent. Vaſa enim multo minora ſunt, et ſanies in ſpacium interius influit. Denique magis carnoſum eſt pectus, quam pulmo. Vlcera vero, quae in aſperae arteriae interiore ſunt tunica, et potiſſimum in ſumma eius parte, hoc eſt larynge, haec etiam curationem recipiunt. Et quidam ſanati ſunt, quibus interna aſperae arteriae tunica exulcerata fuit, namque ea ſanatu facillima; niſi a putredine aliqua magna ipſius portio quaedam corroſa, cartilaginem nudam penitus deſtituerit. Verum ſi cartilagines exulceratae ſint, aut inſanabiles, aut ſanatu; quam difficillimae erunt. Nam cartilaginum affectus ſunt difficillimi. Priusquam igitur ad cartilaginem pervaſerit malum, aſperae arteriae exulceratio protinus etiam ut ſanetur laborandum eſt. Phthiſis porro longum eſt malum, et certam aegrotis perniciem affert,

eique opportuna eſt aetas, quae a decimo octavo ad trigeſimum quintum intercedit: ob intemperantiam ſeu intemperatum victum magis, quam ob aetatis imbecillitatem. Corpora citius afficiuntur gracilia, preſſi pectoris, colli longioris, magisque ſi ſcapulae macrae prominent, ſi intortae tibiae ſint, ſi frequentes deſtillationes. Pueri etiam facilius caeteris liberantur. Ex aliis minus convaleſcunt et virgines, et hae foeminae, quibus principium morbi retenta menſtrua dedere. Quibuscunque tabe laborantibus, capilli e capite defluunt, hi alvi profluvio ſuperveniente moriuntur. Sed ut aliquando ſputa gravius olent, quia pituita gravis defluit a cerebro: ſic fit et interdum capillorum defluvium, humorum vitio, et capitis cachexia. Alvi item profluvium alias fit converſa deſtillatione in ſtomachum: quae omnia mortem non portendunt. A puris ſputo, phthiſis, et fluxus. Cum vero ſputum retinetur, moriuntur. Nam eo usque extenuati vivunt, donec per ea, quae exſpuuntur, poſſunt pulmonem expurgare. Cum vero intus manent, obſerantur, quidem viae ſpiritus, patientes vero ſtrangulantur. Ferinus et hic affectus appellatur, quia malignus: aut quia in phthiſicis ungues incurvantur, ut in feris. Porro autumnus tabidis malus. Iisdem et ver infeſtum, humores fundendo: quum ſcilicet folia fici arboris, cornicis pedem coeperint imitari, ſeu prima germinatione arborum. Quo loco omnes

omnes magnae converſiones anni ſignificantur his contrariae, quales vere et autumno, ſeu foliis decidentibus ac renaſcentibus. Qui probe liberari volunt tabe, facile ſputum per tuſſim reiiciant oportet: et id ſit album, et aequale, et eiusdem coloris, et ab omni inflammatione alienum Quod vero a capite defluxit, ad nares converti debet. Rurſum, optatiſſimum eſt febrem non invadere, aut tantulam, ut nec cibum impediat, neque crebram ſitim faciat. Bonum eſt itidem coactam indies deiectionem eſſe, atque iis, quae aſſumpta ſunt, mole reſpondere: ut peſtifera cita alvus eſt. Itemque vomitus frequens, et cruentus. Atque ut in omnibus morbis, ſic in tabe tumida hypochondria vehementer horrenda ſunt. Et poſt lubricam alvum corpus prurigine affici, malum. Iam etiam malum, ſputum miſtum, purulentum, idemque foetidum, quod halitus contagione imprudentes alios labefactat. Aeque peſtiferum eſt pus aquae, praeſertim marinae, non innatare, ſed protinus ad imum ſidere, aut id antea exſpui ſolitum, nunc ex toto ſpui deſiiſſe. Tunc errare mens incipit, ac primo abhinc fere quatriduo mors occupat, peritque aeger a cita alvo, ipſo loquente atque res omnes intelligente. Quare ſatis praeceps fallaxque in hoc morbo noviſſimus vitae articulus eſt. Idem malum magna ex parte a parentibus ad liberos tranſit, ſic ut integras etiam familias veluti iure, quodam haereditario oppugnet.

pugnet. In his alii prius cruentum exſpuunt, deinde pus, alii humorem diu liquidum et ſubflavum, ac tandem ſanguinem cum pure excreant: alii latenter ſine ſanguinis ſputo, ſine ſignis momentaneae deſtillationis praegreſſis contabeſcunt.

Curatio. Omnino huic malo inter initia occurrendum eſt, neque enim cum inveteraverit, facile evincitur. Si igitur ulcera cruenta ſunt, qualia a ſputo ſanguinis oriuntur in pulmone, nec non aliis partibus reſpirationi deſervientibus, eorum curatio iam tradita eſt. Quemadmodum et ſi malum ex defluxu humoris acris a capite oriatur, ex deſtillationis amolitione curatio inchoanda eſt. Aut ſi humor acris et erodens eſt, in pulmonibus apparari et vacuari is debet. Et ſi quae alia permanſerit cauſa, eius curationem ex dictis repetas. Nos hic aliorum ulcerum in quibus iam ſputum eſt ſordidum et purulentum, curationem docere inſtituimus.

Victus ratio. Atque a victus ratione exordiemur. Aër deligatur ad ſiccum vergens, (ab ulcere enim tanquam mali fonte ſumitur indicatio, quae magnarum eſt virium) in frigore et calore temperatus. Alioqui ſi febrem praepollentem et emaciationem ſpectabis, frigidus et humectans, id eſt minus ſiccus eſſe debebit. Proinde ſol et frigus vitentur. Longa navigatio confert, ſi vires ferent, ac coeli mutatio: modo petatur coelum denſius, quam id ex quo aegri diſcedunt, ut ſi

ex Italia Alexandriam petant. Somno moderato, eoque nocturno indulgeant. Exercitia proſunt moderata, ut geſtatio mollis, vel ambulatio, ſi febris non adſit, vel leves frictiones ante cibum. Alvus ſit lenis, non tamen immodice cienda. Abſtineant ab ira, triſtitia, aliisque immodicis animi affectibus, tum a negotiis, et omnibus quae animum ſolicitare poſſunt, ut etiam a venere. Cruditatem quoque vitent. Cibi ſint coctu faciles, quod calor nativus phthiſico ſit debilis. Sint boni, et multi, ac diuturni alimenti, ut corpus emaciatum inſtaurent. Praeterea liquidi et tenues, ut vias phthiſicorum ob ſiccitatem contractas facilius ſubeant et penetrent. Ob febrim quoque refrigerent nonnihil, et ab ulcere ſaniem detergeant, atque ob ſolutionem continui glutinent. Quare exhibeantur ſorbitiones ex ptiſana, alica, amylo, oryza, lacte adiecto. Vel parentur eiuſmodi ſorbitiones cum lacte amygdalarum, gallinarum ſeu pullorum iure, caponum, perdicum, phaſianorum; aut ſimul cum pedibus vitulorum, hoedorum, et caſtratorum decoquantur. Sint et carnes eorum aſſae, niſi coctionis languorem patiantur. Eaedem etiam carnes contuſae concedentur, aut earum ſuccus, quae conſummatum ius appellant; adiecta ptiſana, aut eius cremore exiguo. Amygdalae item amarae cum ptiſana decoquuntur. Sorbenda etiam ſunt iura multum ſucculenta ex carnibus praedictis. Conferunt limaces ſeu cochleae

terreſtres, teſtudines nemorales, et ex limacibus aqua capitelli deſtillata. Conferunt et cancri fluviatiles crudi, triti, cum lacte potati, aut cocti in cibo ſumpti: aſſidue iure eorum inſuper abſorpto. Cancrorum carnes et cinis laudantur ob exſiccationem, et ſimilitudinem quam habent cum pulmonibus. Verum licet qui ita ſe habent, non pauco indigeant nutrimento, quoniam invalidae ſunt partes tum ad trahendum, tum etiam ad conquendum, ut nequeant vel quod mediocre eſt concoquere, ea de re paulatim et ſaepius hos cibare oportet: ita ut ſi ſemel aut bis eos cibaſſe non ſit ſatis, ter etiam eos cibare conveniat: quoad gracillima ſunt corpora: ſitque alimentum quod ſine negotio trahatur, ac promptius partibus alendis aſſimiletur. Nam non aliud eſt quod nutrimentum deſiderat, et quod conficitur. Sed quod nutriendum eſt, ipſum ſibi et nutrimentum attrahit, et mutat, concoquit, adiungit, aſſimilat.

Lac. Ob id lacte nil praeſtantius videtur, facile enim coquitur ac diſtribuitur, et omnium quae alimenti gratia ſumimus, optimi eſt ſucci atque alimenti. Imo et medicamenti rationem habet, nec non iis, qui quavis ex cauſa tabe laborant, aut ulcus habent in pulmone, convenit. Habet enim omnes dotes quas paulo ante diximus in cibis requiri: quia butyro et caſeo multum nutrit: ſero caſei et butyri liquidum eſt, ſubfrigidum: terget ſapore dulci butyroſae ſubſtantiae, et

acri-

acrimonia ſeri: glutinat caſeo et eodem ac butyro eſt emplaſticum. Lac aſininum et caprinum frigidum magis eſt et tergens, quia ſeroſius: omnium vaccinum plenius nutrit, et valentius glutinat, quia butyroſius et caſeoſius. Muliebre ad omnia eſt praeſtantiſſimum: praeterquam quod nobis eſt cognatum et accommodatum. Quod ſi muliebre aſſumere recuſent, aſininum ſumant, quippe cum tenuiſſimum ſit ac ſeroſum valde, ac minime coaguletur, et quoquo verſus citiſſime in corpus digeratur. Caprinum inter lactis genera moderate ſe habet, et cum non admodum pingue vel craſſum ſit, medium eſſe cenſetur. In ſingulis lactis differentiis dictis potes ſingulas eius facultates augere aut minuere idonea victus ratione ipſius animalis. Vt lactuca, portulaca, cichorio nutritum, refrigerans magis lac habet: foeniculo, hyſſopo, adiantho, hordeo educatum, terget magis: rubi, lentiſci, ſalicis, vitium foliis ſi veſcatur, glutinat potentius. Sumitur lac mane a ieiunis, tribus vel quatuor horis ante cibum. Dantur unciae quatuor primum: quas ſi recte confecerit aeger, poſtridie ſumat uncias ſex, et ſic diebus conſequentibus augeatur, ſi bene concoquit, uſque ad libram unam. Sumat ex mamilla, aut minimum extra propria conceptacula moratum: (antequam ſcilicet refrigeretur, aut ab ambiente aëre corrumpatur.) Sumat (inquam) per ſe, aut cum melle, ſi cogi in ventriculo ſolet, aut

cum ſaccharo roſato, vel violato. Roſato quidem magis, ubi iam ulcus repurgatum eſt. Additur et ſal, vel ſaccharum, ne in ventriculo aceſcat. A lacte hauſto nec dormiat, nec alium cibum, potiſſimum vinum ſumat, ne ipſum in ventriculo corrumpatur, aut ad caput evaporet. Nec motu aut frictione corpus exerceat aeger, ne crudum lac in corpus trahatur. Cavendus tamen uſus lactis, ubi valida febre tabidi corripiuntur: cum eis duntaxat conveniat, qui non valde febricitant. Quo caſu ptiſana, eiusque cremore utatur, modo prius expoſito paratis. Lactis quoque uſus cavetur, ſi eſt alvi profluvium, ſi eſt βορβορυγμὸς, ſi ructus acidus vel nidorulentus, aut ſi deſtillationem a capite patiuntur, aut ventrem tumidum habent: aut inflammata hypochondria, aut ſcirrho affecta, aut obſtructa: vel ſi adſit cephalalgia. Inter fructus, uvae paſſae, ficus, pineae, amygdalae, piſtacia, ac palmulae edantur. Ex nucleis pini et amygdalis cum ſaccharo commode placentae fieri ſolent: quas marcipanes vocant. Huc etiam referenda ſunt caetera, quae parva mole multum nutriunt. Potus ſit aqua coeleſtis, aut mulſa inde confecta, et mulſa cum amylo, et iride, et radice dulci in ea decoctis: aut aqua hordei ex hordeo non decorticato ac toſto ſolo, aut decocta ſimul glycyrrhizae radice. In ea etiam cancri fluviatiles decoquuntur: aut ſaltem eos cum ptiſana decoctos, aut cum lacte tribuas, ut ſupra dictum eſt.

eſt. Interdum quoque vino utantur pro potu: quod ſit leviter adſtringens, tenue, non vaporoſum, mediocri menſura ſumptum, ſcilicet, ubi vires indicabunt, et febris remiſſa fuerit, vinum (inquam) album, defaecatum, cibus eſt, potus, ac medicina. Nutrit enim, ſedat ſitim, abſtergit, celeriter in calorem naturalem et ſpiritus convertitur. Quidam ſolius lactis potu perſanati ſunt: quod erit praeſtantius, ſi chalybs, aut ferrum candens in eo fuerit extinctum. De aqua mulſa controverſia eſt, quae tametſi vertatur in bilem, et ſicciores acrioresque febres reddat, convenit tamen ubi praecipuus morbus eſt ulcus: licet etiam febris hectica et marcor ſequantur. Mel enim praeterquam, quod detergendi vim habet, inſtrumentum eſt digeſtionis aliorum medicamentorum in corpus, ac celeris tranſitus velut vehiculum. Itaque maius affert commodum, quam incommodum, praeſertim ubi dilutior mulſa fuerit; quanquam marcori et hecticae febri (qui ſecundarii eorum affectus ſunt) adverſetur. Sed ut ad curationem reliquam veniamus, in tabe percuranda, unum conſilium pertinet ad avertendam et ſiſtendam fluxionem, quae in pulmones irruit, ulcusque fovet erodendo, et tuſſim excitando. Alterum, ut exulcerato pulmoni conſulatur. De fluxione avertenda ſaepius dictum eſt, nempe ut avertatur blandis medicamentis vitando ſcammoniata propter alvi fluxum, qui metuitur: venae ſectione, ſi febris

bris adeſt, vel ſanguis tuſſi expellitur, cucurbitulis cervici admotis, errhinis, (non apophlegmatiſmis) frictionibus, vinculis, ſacculis humores in capite ſiccantibus, ſuffitibus, ſinapiſmis, cauterio, ſetone, remediis catarrhum ſiſtentibus. Ulcus vero inprimis ſiccari et abſtergi debet, et quae facile efficiunt, ut pus ſurſum efferatur, exhibenda ſunt. Quare praeter mulſam convenit decoctum iridis, hyſſopi, caricarum, adianthi, et abſterſo ulcere, ea quae glutinare poſſunt danda ſunt, ut bolus armenus, ſanguis draconis, ſuccinum, corallium, ſemen portulacae. Pro ulceris etiam exſiccatione valida non exiſtente febre, per intervalla exhibeantur mithridatium, aut theriaca, nec non Ambroſia, et Athanaſia.

Topica. Extrinſecus vero admoveantur emplaſtra ex ſemine lini, foenugraeci, et aliis capite de empyemate et aſthmate commemoratis, vel quae ſunt modice laxantia et humectantia, ſed minus digerunt, quam in pleuritide, ut butyrum recens, oleum amygdalarum dulcium, unguentum reſumptivum. Aut cataplaſmata ex althaeae foliis, ſemine lini, ac tenuiſſimo polline, quae cum decocto foenugraeci et althaeae, oleo ac melle admiſceantur. Dein ad caerata tranſeundum eſt, ex butyro, oleo laurino, ac caera apparata. Ac tempore repurgationis epithemate utendum ex terebinthina, oleo cyprino, butyro, et medulla cervina, adipe taurino, iridisque farina, et oeſypo. Tempore autem, quo

quo cicatrix obducitur, oleum myrtinum aut roſaceum extrinſecus thoraci inungendum: adiectis interim alumine, acacia, malicorio, hypociſtide, galla, et obſoniorum rhoë. Haec placuere veteri medicinae. Recentiores autem initio tergent ſimiliter ulcus dulcibus et amaris, ut ſyrupo glycyrrhizae, hyſſopi, praſii, melle roſato, cum aqua ſcabioſae dupla: vel ſi febris viget, cum decocto violarum, glycyrrhizae, ſeminum frigidorum communium, myxorum, ſyrupo violato, roſato, aqua ſaccharata, vel parum mellita, decocto cicerum rubrorum, lacte cum ſaccharo violato. Poteſt et iuxta illos medicamen parari inſtar eclegmatis, quale eſt, quod ℞. *Eclegma ex pulmone vulpis, vel de pino, cum melle roſato, vel ſyrupo de glycyrrhiza, et ſimilibus.* Opitulatur et terebinthinae frequens uſus, quae exhibetur cum ovo ſorbili. Ab initio praeterea admovent pectori unguentum reſumptivum, quod ſubinde mutetur ne ranceſcat. Aut ſupponunt emplaſtrum ex butyro vaccino, et farina ſeminis lini, et farina hordei. Poſt mundificationem oleum myrtinum apponunt, addito pulvere roſarum, myrti, ſymphyti ad conſolidationem. Quemadmodum peracta abſterſione, ulcereque diligenter a pure repurgato, ea quae ulcus carne implere et glutinare poſſunt, intro aſſumi iubent. In quem uſum commendant ſaccharum roſaceum, maxime quod antiquum eſt. Recens enim magis terget. Aut conditum ex conſer-

ſervae capillorum veneris ℥j. cum pulveris ſymphyti ʒj. lohot de pulmone vulpis, lohot ſanum et expertum ad idem faciunt. Mirifice etiam confert bolus armenus: e quo detur ʒj. pro qualibet vice. Terra quoque lemnia, radix ſymphyti, amylum, tragacanthum, conſerva roſarum, ſyrupus roſatus, et huiuſmodi quae non modo glutinant, ſed et ſiſtunt fluxionem. Et horum adſtrictione ſi materia pulmoni affigitur, ſumantur cum ſyrupo de hyſſopo, vel glycyrrhiza. (Duo enim ſunt naturae opera carne implere, et glutinare, tergendo ſordem, et ſiccando ſaniem videlicet.) Saccharum roſatum terget ſaccharo et roſarum amara ſubſtantia. Saccharo nutrit, roſis refrigerat, et glutinat. Obiter etiam hic notant iuniores, ne non circa initia valde ſiccantibus utamur. Alioqui ſiccantia lenientibus commiſcebimus, aut multo liquore diluemus. Dant etiam antidotum mithridatis, vel theriacam, veteres imitati. Qua via tabidi id ſaltem lucri faciunt, ut ulcus nec ultra progrediatur, nec maius fiat, ſed ſiccatum ſeu callo duratum longiore vita eos frui ſinat, ſi omnia praeſidia rite adminiſtrata fuerint. Ita mulieri fornacariae phthiſicae contigit, cui ab aëre ſicco furni ulcus occalluit. Si enim phthiſis inſanabilis eſt, aut non eſt tractanda, vel blande et per ſiccantia callus excitandus eſt. Sunt praeterea quae phthiſi tanquam a proprietate totius ſubſtantiae conferant, ut pulmo vulpis et ericii ſiccatus et

pul-

pulveratus, deinde exhibitus. Perſeverante malo ac inveterato, cauteria admovere oportet, pectore in orbem inuſto, ut in ſuſpirioſorum curatione dictum eſt. Interim dum fient quae ſupra diximus omnia, corporis extenuatio inſtauranda eſt lacte, et aliis fere iam dictis in ratione victus: nempe cibis euchymis, maſſa panis ex pineolis et caeteris, quibus addunt carnem perdicis vel capi. Eo pertinet et ſyrupus reſumptivus, qui conſtat teſtudinibus bene praeparatis, coctis in decocto thoracico. Hordeata, amygdalata eodem pertinent. Gelatina ad eundem ſcopum paratur. Deſtillatum, tortiva iura eodem ſpectant: quae parantur ex carnibus contuſis coctis ac per mantile expreſſis. Ad eundem uſum pertinent carnes contuſae praelo compreſſae. In his caro non perfecte coquitur, ut plus iuris extrahatur. Emaciationem quoque corrigunt aqua carnium, et iuſcula ſupra dicta. Si tuſſis graviter effligat, dentur hypoglottides pilulae, et caetera medicamenta: et cubanti ſcilicet aegro iubendum, ut in ore contineat, paulatimque permittat in aſperam arteriam influere. Si alvi fluor ſuperveniat ob concoctricis et retentricis imbecillitatem, roborentur pulvere diarrhodon abbatis. Succurritur et magis adſtringentibus ad extra, et infuſis per ſedem. Quia ſi per os ſumuntur, difficultatem anhelitus pariunt. Si pariter alvi adſtrictio, cibi faſtidium, febris, vigiliae urgent, iis conſulendum: ut propriis locis oſtenditur.

CAPVT

CAPVT XI.

De palpitatione cordis.

Παλμὸς καρδίας graecis, palpitatio cordis latinis, a ſymptomate et parte affecta nomen ſumpſit. Tremor perperam a quibusdam ea palpitatio dicta eſt: ut etiam falſo καρδιακὴ, καρδιαλγία, καρδιωγμὸς, cum ſint hi affectus ventriculi potius, quam cordis, de quibus ſuo loco. Priusquam vero a nobis παλμὸς καρδίας definiatur, ſciendum, quid vox haec παλμὸς ſeu palpitatio ſignificet ἁπλῶς, quoque pacto huic viſceri conveniat, nec non quomodo a tremore differat.

Palpitatio quid. Παλμὸς itaque ſeu palpitatio, eſt partium elevatio quaedam praeter naturam atque depreſſio, partium (inquam) naturaliter mollium: ita ut dilatationem ſui tolerare, tum rurſus in ſe ſidere poſſint. Cuiusmodi ſunt cutis et ſubiecti muſculi: ſed praeſertim ventriculus, veſica, inteſtina, iecur, lien, ſeptum transverſum.

Palpitationis a pulſu diſcrimen. Adhaec cor, arteriae ipſae, in quibus palpitationis longe diverſus a pulſu motus manifeſte apparet: cum palpitatio ſolius morbi opus ſit, ſeu affectio, pulſus vero actio naturalis. Imo nec eſt voluntariae virtutis propria palpitatio, vel inſtrumentorum ad hanc ſpectantium, ſed indifferenter cunctarum

rum partium, quae diſtendi dilatarique poſſunt: idque praeter naturam, utrium nec non follium fabrorum ritu. Impletae namque partes dilatantur; et cum dilatantur, ſeſe implent. Adeſt aërea ſubſtantia et halituoſa, quae ſi corpus cavitatem habet, hanc implet: ſi non, inter duo corpora congeſta ſibi ventrem acquiſititium molitur, et unum ab altero diſtans redditur. Quare palpitationes accidunt perfrigerata particula, ita ut quod ſub naturali ſtatu ab ea attenuatum eſt, id nunc ubi propter frigus reddita eſt imbecilla, et halituoſius, et craſſarum partium efficitur, ut neque facile ſicut prius perſpiret, atque interim anguſtia quoque viarum accedente, et propria craſſitie tranſitu caret.

Addendum vero et de tremore nonnihil. **Tremor.** Tremor involuntarius motus eſt ſurſum ac deorſum motarum partium ab invicem, neque idem eſt ſurſum ferri, quod elevari; neque deorſum ferri, quod deprimi; quia quae ſurſum feruntur aut deorſum, cum alio priorem locum mutant. Elevata autem et depreſſa antiquam ſedem ſervant, et ambientis nunc aliquid aſſumunt, nunc deperdunt. Involuntarie ergo moveri praeterquam quod utrique commune eſt, palpitationis eſt maiorem ac minorem locum occupare, non relicto primo. Tremor autem adeo loca commutat, ut ne in eadem ſede maneat. Praeterea tremor motus eſt mixtus ex cauſa praeter naturam, et animali virtute. Etenim

nemo tremit, qui non decreverit movere membra. Sed hic fit pugna virtutis, et ponderis. Et quanquam huiusmodi ſymptomatis generatio cum conatu ſit movendi, eſt tamen cum virtutis imbecillitate: ita invicem vincente victaque potentia mutuo ſuccedentibus motibus, tremor efficitur. Tremor ergo moventis eſt virtutis affectus, non inſtrumentorum. Sed in palpitatione facultas non laeditur, verum inſtrumenta, ſeu partes ipſae quaecunque praeter naturam dilatari poſſunt; et propterea partibus alioquin immotis accidit. Sed quorſum haec? ut intelligatur motum cordis, de quo hic agimus, palpitationem vere ac proprie dici poſſe, et erraſſe eos, qui palpitationem cum tremore confuderunt. Ut igitur eo unde digreſſi ſumus, redeamus, cordis palpitatio dicetur a nobis elevatio quaedam atque depreſſio praeter naturam eius partis. Id vero de palpitatione propria ſit dictum, cum dilatatur cor et inflatur praeter naturam a ſubſtantia halituoſa et copioſa, quae perſpirare non poſſit: ſubſidit autem, ubi foras extruſa fuerit. Quidam vero cordis palpitationem ita dictam cenſent, quod habeat ſimilitudinem cum palpitatione proprie dicta: eſtque illis motus inordinatus, velox, creber, et veluti quidam ſaltus: ſymptoma motus pulſativi, dum natura ad eius, quod gravat, expulſionem excitatur, vel dum eadem maiori motu impeditos pulſus reſarcit.

Alii

Aliis dicitur palpitatio cordis, immoderata quaedam eius concuſſio, vehementi diaſtole ac ſyſtole moleſta. Sunt et qui volunt, ut omnibus partibus vis quaedam natura inſita ſit, qua quod offendit, quoad fieri poteſt, a ſe propellant: licet diverſa ratione: (Nam in epilepſia, ſternutatione, vomitu, contractione id efficitur; in tuſſi, efflatione.) Sic in cordis palpitatione fieri exiſtimant, et cor putant concuti, ac veluti quodam motu tremuo affici ob cauſam noxiam, tanquam ingreſſum repente hoſtem reformidans: aut ſuperaturum, aut prae imbecillitate langueſcentem ſibi ceſſurum. Propterea palmon veteres quidam formidinem appellarunt. Id autem fieri aiunt, cum vaporem aliunde irruentem, vel in ſe genitum prae imbecillitate diſſolvere, aut arcere nequeat, modo dilatatur, modo contrahitur in ſeſe; quia ſtimulatur, et palpitatione nititur excutere, quod nocet, donec liberum habeat motum, vel omnino deficiat; unde ſaepe ſyncope et mors repentina conſequitur, praeſertim ſi cauſam in ſe praeſentem ſemper habeat. Quae ſententiae etſi variae ſint, omnes tamen aliqua probabilitate fulciuntur. *Variae ſententiae de palpitatione.*

Quid igitur ſit cordis palpitatio, abunde explicatum eſt. Conſtat et quod ſit ſymptoma in genere depravati motus toto genere praeter naturam. *Palpitatio cordis quis affectus praeter naturam.*

Cuius cauſa eſt ut aliarum palpitationum, ſi proprie cordis palpitatio accipiatur: nempe craſſus, nebuloſus, flatuoſusve ſpiritus, *Cauſae.*

 quem

quem accumularunt frigidiores temperaturae, aetates, regiones, anni tempora, ocioſa vita, temulentiae, cibi frigidi et flatuoſi. Atque haec affectio cordi evenit cum ſuſpicione, quod cor in humore moveatur: qui contentus in pericardii tunica, impediat quo minus attollatur. Oriri etiam poteſt ex aliquo tumore praeter naturam in eadem ambiente cor tunica duro, aut humorem in ſe continente, qualem puſtulae quas hydatidas vocant, emittere ſolent. Neque ab intemperie calida iuxta *Galeni* doctrinam oriri poteſt, ſi palpitatio vera dicenda eſt. Nam revera multo frequentius fit a flatibus in pericardio contentis. Argumento eſt, quod omnes fere melancholici hoc ſymptomate afficiuntur: et qui cachexia laborant, ut puellae, et qui aquam inter cutem incidunt. Recentiores vero ut hunc motum cordis, aliud genus motus eſſe poſſe ſtatuunt, ita huius motus cauſam afferunt, quidquid vitalem facultatem quantitate, vel ſubſtantia, vel utraque gravat. Palpitat cor, cum eius ventriculis ſanguinis vel corrupti, vel etiam laudabilis maior copia continetur, vel in iisdem, aut eorum ventriculorum valvulis, ſubſtantia aliqua omnino aliena haeret. Sic enim et propter magnae arteriae iuxta cor dilatationem, et propter gypſeam et lapideam quandam ſubſtantiam in ventriculis cordis haerentem, et propter aquae magnam copiam in thorace et pericardio contentam, cordis palpitationes fieri viſae ſunt, diſſectis

poſt

poſt repentinam mortem cadaveribus. Alii cordis palpitationem fieri aiunt ab intemperie calida, vermibus cor vellicantibus, ſubita vacuatione, impraegnatione, inflammatione, abſceſſu, aqua tunica incluſa et humore putri ac male olente plena, lapillis, venenoſa qualitate, ſpirituoſo halitu, ſive ab externis, ſive ab internis, ſive in ventriculis cordis, ſive in ſubſtantia, ſive in pericardio, ſive in arteriis cauſa ſubſiſtat, ſive accidat extrinſecus, ſive ab aliis partibus, ut utero, hepate, liene, ventriculo. Neque enim palpitatio ſemper cauſam habet in corde, ſed pars aliqua affecta eſt, cum qua mutuum habet conſenſum. Sic *Galenus* a balneo et vitioſis lignis ſuccenſis mulierem ſolitam animo deficere ſcribit: alteram ab uteri affectu idem pati. Supra dicta pluribus hiſtoriis confirmarunt iuniores. Huius cauſam aiunt et quidam referri in retorridam bilem, quae alias ſponte vacuari conſueverat, in arterias cordi vicinas effuſam. Et eadem de cauſa in hunc affectum propenſi ſunt, qui melancholia hypochondriaca laborant. Alii conſentanee his, quae dicta ſunt, palpitationis cordis cauſas externas ſtatuunt aërem peſtilentem, morſum ferarum, hauſtum veneni, eſum fungorum, ſpem, et timorem. Internas vero vocaverunt proprium cordis affectum, nempe intemperiem quamvis ſimplicem, aut compoſitam cum materia, ex qua cor infirmum et imbecillum redditur: quibus aliae cauſae commemoratae accenſendae ſunt.

 Iam

Signa. Iam ut ad ſigna indicantia veniatur, cordis palpitatio dignoſcitur ex aegri relatu, qui cor ipſum praeter pulſum palpitare ſentit. Manu etiam adhibita ſupra thoracem loco quo cor ſentitur, a quovis pulſationis motu percipitur. Is motus cordis viſus eſt aliquando ſic vehemens, ut coſtas de ſua ſede depelleret, et aneuryſma prope iugulum pugni magnitudine excitaret. Spiratio rara eſt et exigua: et ſervat omnes inaequalitatis differentias. Cor enim ſi laborat inaequali intemperie, pulſus univerſos varie inaequales efficit. Macies praecedit, vel conſociatur. Si a flatuoſo eſt ſpiritu (ut fere fit,) et frigida intemperie, aut ſi a calida, cognoſces ex cordis temperamento, totiusque corporis, antecedente victus ratione, aliisque ſignis coniectura artificioſa eliciendis. Particulatim ſi a flatu eſt, repentina eſt acceſſio, aſthma, motus tremulus in genis, aut alia parte, dolor ſubito accedens et deſinens, obtenebratio in oculis, ſibilus aurium. Si eſt a cauſa calida, vel fumis et vaporibus ad cor delatis, et per conſenſum aliarum partium, affectus earundem partium tibi indicabunt. In calida etiam febris adeſt. In frigida, febre vacant. Cordis intemperaturae caeteris partibus communicantur, earumque comes eſt imbecillitas. Rurſum agnoſcitur calida intemperies palpitationem efficiens ex pulſus magnitudine, celeritate, et crebritate, ex calore thoracis, ex frequenti et magna reſpiratione, et quod aërem exſufflando mittunt,

et

et aëre frigido gaudent. In frigida pulſus rarus fit, parvus, ac tardus, ſic etiam reſpiratio: calido aëre gaudent, et ſiti carent. Si praeter haec gravitas acceſſerit, copia ſignificatur humorum, ad quam ſignificandam accedit pulſus inaequalitas. Inde corde patiente oritur illa inaequalis et intempeſtiva cordis dilatatio ac palpitatio, quae velut ipſius ſaltus eſt. Huncque fieri contingit vulgo ob humorem in pericardio contentum, cum modum exceſſerit. Nam paucus ſecundum naturam ibi continetur: et in hoc morbo apparet ac ſi cor in humore moveretur.

Non negligenda eſt palpitationis cordis curatio circa initia. Nam ſi augeatur, aut diutius perduraverit, ad ſyncopen permutatur, et demum ad mortem, eamque repentinam, ob conſequentem virtutis vitalis imbecillitatem. Palpitatio licet tum adoleſcentibus, tum adultis evenire poſſit, magna ex parte tamen iis accidit, qui aetatem agunt quinquaginta annis inferiorem, ſed quae quadraginta annos excedat: et quamvis ſanguinis miſſione, et victu extenuante curati ſint, nihilominus omnes ante ſenectutem morte praeventi ſunt, et alii per acutas febres, alii cum ſani degerent, affatim ſyncope correpti interierunt. Hic affectus frequenter ac praecipue per quietem corporis intermittit; ac ſuperfluis laboribus, meraciori vino, balneis, atque ira recrudeſcit. Horrenda eſt palpitatio ſi crebro incidit, idque poſt ſolutos morbos cum multa nauſea et bilis vomi- *Prognoſtica.*

 tu,

tu, qui vomitus neque nauſeam neque palpitationem finit. Hoc vitium iis familiare eſt, quos melancholia flatuoſa fatigat, ut iam dictum eſt, et quibus atra bile ipſe lien tumet. Syncopen palpitatio cordis et antecedere, et in eam verti ſolet.

Victus ratio. In curatione palpitationis, ſi eſt a cauſa frigida, tanquam frequentiori, aër (cuius praecipue habenda eſt ratio, ut qui inſpiratu mox penetret, citoque vel iuvet, vel noceat) eligatur ad caliditatem et ſiccitatem declinans, qualis eſt alteratus roremarino, maiorana, origano, ambra, moſcho, et ſimiliter calidis odoramentis. Debet enim aër ſuaviter olere: quia omnia odorata cordi ſunt familiaria, ut foetida adverſa et inimica. Quemadmodum ſi eſt a cauſa calida, aër alterandus eſt frigidis odoribus, oxycrato, roſis, aqua roſarum, caphura, et huiusmodi, ſomnus ſit moderatus. Vitentur vigiliae immoderatae. Motu et exercitio utantur temperato: nec non frictionibus. Alvus ſervetur levis natura, aut arte ſuppleatur. Immodicas animi perturbationes, iram, moeſtitiam, metumque ac laetitiam devitent: ut in univerſum quicquid ſpiritum vitalem reſolvit, ac conturbat. Victus ratio reliqua in cauſa frigida inſtituatur attenuans. Propterea deligantur cibi modicae humiditatis ac flatus expertes, ſintque boni nutrimenti, et facilis coctionis. Quapropter edant carnes pullorum gallinaceorum, gallinarum, phaſianorum, perdicum, merularum, turdorum,

dorum, aliarumque parvarum avium montanarum, et interdum vitulorum, hoedorum, leporum, capreolorum. Eis utantur aſſis, interdum elixis, hyſſopo, ſerpillo, ſatureia, meliſſophyllo, ſampſucho, pulegio, borragine, pimpinella adiectis, et in praedictarum carnium iure piper, cinnamomum, macer, aut caryophylli in pulverem redacti iniiciantur. In calida vero cibi refrigerentur hordeo, lactuca, borragine, oxalide, omphacio, aceto, ſucco auranciorum, citrorum, et limonum. In frigida cauſa potus ſit vinum dulce, ſubſtantia tenui, colore flavum ſeu fulvum, mediae aetatis, dilutum aqua in qua borrago, meliſſophyllum, pimpinella decocta fuerint. Atque in eadem cauſa meracius bibatur. In calida intemperie vinum ſit aquoſum, tenue, dilutum aqua hordei: aut bibat decoctum coriandri praeparati, cum iulepio violato, aut roſato. Decoctum etiam radicis bugloſſi convenit. Vitetur vinum praeſertim generoſum et vaporoſum, cuiuſmodi vinum non tolerant, qui cor languidum habent, ob ſubitum quem ſcilicet facit occurſum.

Praeſcripto vivendi modo, quoniam omnes iuvat miſſio ſanguinis ex *Galeni* decreto, incidatur vena interna cubiti dextri, ſi plenitudo adſit, aut ſiniſtri ea non exiſtente. (Sanguis ſive quantitate, ſive qualitate, ſive utraque cor gravarit, commodiſſime venae ſectione tollitur.) Aut ſi eſt a vapore ſpirituoſo largiore in ventriculo cordis ſiniſtro, idque *Sanguinis miſſio.*

 que

que ad revellendum magis, quam curandum. Cor enim cum ſit princeps viſcus, tametſi intemperatum ad frigidum, ſaltem revulſionis gratia hic venae ſectio confert: quia prohibet, ne excrementa ad ipſum confluant, tum quod imbecillum ſit, tum etiam ne propter hunc palpitationis motum excrementa trahat. Item ſi aqua concepta in panniculo, ſi inflammatio adeſt, aperienda eſt baſilica dextra. Sic *Avicenna* et Arabes dextram tundunt, ſi ſanguis eſt in cauſa: ſi vapor, ſiniſtram aperiunt. Siniſtra quoque aperiri poteſt, ſi materia non in ventriculis cordis, ſed in corpore ipſius continetur. Sanguis autem pro ratione redundantiae vacuandus eſt, ſumme caventibus animi deliquium, manu interim pulſui admota. Et miſſio ſanguinis potius repetenda eſt quam confertim facienda: quia quanto maiorem in numerum particulares auxeris detractiones, tanto revulſionem efficies efficaciorem. At ſi malum ab inferioribus invehatur, aut inſignis eſt plenitudo, venae crurum ſecari debent. Ut autem victus attenuans confert, quia multus ſanguinis in bene valentibus et craſſus eſt, vel ſua copia obſtructionem facit coarctatoriam: ita etiam imperamus medicamenta, quae extenuant, diſſipant, diſcutiunt palpitationis cauſam, hoc eſt ſpiritum flatuoſum, eumque adimunt, intemperaturam cordis frigidam corrigunt, ſimulque ipſum roborant: praeterquam quod veriſimile eſt humorem aquoſum in pericardio contentum palpitationis

nis cauſam eſſe. Itaque in frigidiori intemperie a iunioribus uſurpantur electuarium diambrae, diamoſchi, de gemmis, confectio de cinnamomo, de xiloaloë, et conciliatoris, de hyacintho, diacalamentum, dianiſum, aromaticum roſatum, theriaca, mithridatium, daturque pro qualibet vice ʒj. cum unciis duabus vini boni, et unciis tribus aquae meliſſophylli, borraginis, florum citrangulorum. In cauſa calida convenit diamargariton frigidum, diarrhodon abbatis, ſaccharum roſatum, vel violaceum, electuarium trium ſantalorum, trochiſci de caphura.

Compoſita ſunt condita mollia in cauſa frigida, quale eſt, quod recipit *Corticis citri conditi* ℥ij. *conſervae radicis cirſii, pulveris diambrae, pulveris diamoſchi dulcis, pulveris laetitiae Galeni ana* ℥ß. *compoſitionis de hyacintho* ʒij. *ſeminis citri* ʒj. *coralli rubri* ℈iiij. *myrobalanum embliticam unam conditam: cum ſyrupo conſervationis corticis citri, fiat electuarium molle.* *Electuarium molle, ſeu conditum.*

Aut ſi quis electuario magis ſolido delectetur: ℞. *Diamoſchi dulcis, pulveris diambrae, pulveris de gemmis ana* ʒjß. *corticis citri conditi* ʒiij. *cum ſaccharo in ſtillatitiis liquoribus meliſſophylli, et bugloſſae diſſoluto, fiat electuarium. Sumatur teſſella una mane et altera veſperi, duabus aut tribus horis ante paſtum, et ſuperbibat parum vini meri.* *Electuarium ſolidum ſeu Tabella.*

Exterius vero imponuntur epithemata: cuiuſmodi eſt, ℞. *Aquarum meliſſae, florum citran-* *Epithema.*

citrangulorum, borraginis ℥iiij. *maceris, caryophyllorum ana* ʒj. *cinnamomi, ligni aloës, corticis citri, ſeminis ozymi ana* ʒiij. *ambrae, moſchi ana* g. v. Vel ℞. *Liquorum ſtillatitiorum buglossi et meliſſophylli ana* ℔. ß. *vini aromatici, aut aruiſii* ℥ij. *pulveris electuarii de gemmis, caryophyllorum ana* ʒj. *pulveris diambrae* ℈iiij. *ſeminis citri, ben albi et rubri ana* ℈ij. *croci* ℈j. *miſceantur, fiatque cordi epithema calide mane et veſperi ante paſtum.*

Unguentum. Fiunt quoque unguenta. ut ℞. *Olei nardini, coſtini, amygdalini, et roſacei ana* ʒij. *pulveris galliae moſchatae, caryophyllorum, ligni aloës ana* ℈j. *caerae* parum.

Sacculus. Sacculorum quoque uſus eſt. ℞. *Florum borraginis, roriſmarini, citrangulorum, ſampſuchi ana* ʒij. *cinnamomi, caryophyllorum, ſeminis ozymi ana* ℈ij. *roſarum rubrarum* ʒij. *os de corde cervi* numero unum. Adde ſi vis *moſchi*, *vel ambrae* g. aliquot: *fiantque ſacculi ex panno conchyliato conſuti et calefacti medio thoraci applicandi.* Item fiunt cataplaſmata ex conſervis bugloſſae, borraginis, roſarum, violarum, adiunctis pulveribus.

Electuarium molle. In cauſa calida electuarium molle fit ſic: ℞. *Conſervae violarum, conſervae roſarum, conſervae radicis cirſii ana* ℥j. *pulveris diarrhodon abbatis, trium ſantalorum, pulveris diamargariti ana* ʒij. *coralli rubri* ʒjß. *margaritarum, fragmentorum pretioſorum communium ana* ℈ij. *compoſitionis diamoſchi dulcis*

cis ℨß. *excipiantur ſyrupo de acetoſitate citri.*

Vel fit electuarium ſolidum. ℞. *Pulveris diamargariton frigidi, pulveris trium ſantalorum, pulveris diarrhodon abbatis ana* ʒjß. *trochiſcorum de caphura* ℈ij. *pulveris diambrae* ℨß. *conſervae roſarum, conſervae radicis cirſii ana* ℨiij. *cum ſaccharo in ſtillatitio liquore roſarum diſſoluto fiat electuarium.* Electuarium ſolidum.

Epithema vero ſic fit: ℞. *Stillatitiorum liquorum roſarum, oxalidis, bugloſſae ana* ℥iij. *utriuſque coralli, omnium ſantalorum ana* ʒjß. *camphorae* grana ij. *pulveris diamargariton* ʒj. *croci* ℈j. *aceti* parum, *fiat epithema cordi mane et veſperi ante paſtum tepide applicandum.* Epithema.

Fit quoque ſic unguentum: ℞. *Olei roſati violati, nymphaeae ana* ℨij. *coralli, ſantalorum purpureorum, roſarum ana* ℈j. *caphurae* g. ij. *caerae albae* q. ſ. Unguentum.

Aut fit ſacculus: ℞. *Roſarum rubrarum ſiccarum, florum bugloſſi et cirſii ſicci, omnium ſantalorum, coralli rubri, ana* ℥ß. *fiat pulvis, qui in ſacculo inſuatur.* Vel ſacculus paratur ex *Floribus violarum, roſarum, ſantalorum, corallorum.* Dantur opiata, et condita ſiccioribus naturis. Humidioribus vero trochiſci, et arida. Propinantur et cardiacae potiones ex aquis cardiacis, in quibus aliquid mithridatii aut theriaces diſſolvitur, cum conſerva cardiaca. Vel adduntur pulveres unicornu, ambrae griſeae, marga-

rita-

ritarum, caeterorumque lapidum pretioſorum, eboris, cornu cervini. Pulveres ipſi etiam per ſe ſumuntur ex opiatis cum deſtillato reſtaurativo, vel cum aquis cardiacis ex cochleari. Extrinſecus etiam admoventur cataplaſmata, quae mithridatium recipiunt, vel theriacam, et conſervas. Sed ſi cum frigida intemperie praeſens ſit materia frigida ſeu pituitoſa, ea apparetur melle roſato, oxymelite ſimplici, vel ſcillitico, ſyrupo de hyſſopo, de corticibus citri, de duabus radicibus, cum decocto betonicae, ſampſuchi, pulegii, origani, meliſſophylli: deinde purgetur is ſuccus diaphoenico, electuario indo, myrobalanis cepulis, agarico. Materia vero melancholica paretur ſyrupo de epithymo, de thymo, de pomis, de fumaria, de ſcolopendria. Purgeturque confectione hamech, pilulis de lapide lazuli, de lapide cyaneo, pilulis indis: et dum propinantur medicamenta, addantur, quae corroborant. Materia vero calida et bilioſa coquatur ſyrupo de ſucco acetoſae, ſyrupo endiviae, ſyrupo acetato, ſyrupo de acetoſitate citri, ſyrupo de ribes. Purgetur autem rhabarbaro, myrobalanis citreis, manna, caſſia, ſyrupo roſaceo ſolutivo.

Scammonium. Sunt, qui addunt ſcammonium, quo uti non oportet, niſi in ſumma neceſſitate, ne cordi noxa inferatur, quare et cordialia addenda ſunt.

Agenda in paroxyſmo. Clyſterum uſus praefertur in paroxyſmo. Celerius enim vapores evocant. Quo tempore

pore valent etiam, quae ſequuntur. Frictio e linteis, quae receperint odorem pulveris violacei: fortis inſpiratio, ut gementium, contentis in ore cordialibus antidotis, quo magis penetret qualitas: illitus arteriarum, ubi magis pulſant: et affrictio per medicamenta cordialia: vaporatio. Vitentur vincula extra acceſſionem, adſtrictio a veſtibus in ventre, thorace, iugulo, alis, inguinibus, et ubicunque inſignia vaſa, praeſertim arteriae. Si in febrem acutam incidant, corripiuntur ſyncope, vel alio genere morbi. Atque in vacuationibus et balneis imperandis maxima cautio eſſe debet: ob idque interrogandus aeger, num quid per ſanitatem ſoleat exſolvi aut palpitare cor. Saepe enim dum ſanguis mittitur, vel purgantur, vel alia fiunt ex ratione morbi, ſyncope intercepti moriuntur. Quae obiter a nobis dicta ſunt. Ut vero unde digreſſi ſumus, eo revertamur, poſt purgationem detur theriaca. Multum valet et confectio de hyacintho, alkermes, ex quibus ſimul cum conſervis fiunt opiatae, ut iam oſtendimus. Si a ſeroſis humoribus auctis fiat palpitatio, danda eſt opera, ut vacuentur uſu ſeri caprini, vel ſucco braſſicae marinae, folliolis ſenae, carthamo. Qui enim in pericardio continentur, ſi nihil amplius reſudabit e venis, calore cordis reſolventur, qui in venis continentur, vacuandi ſunt, ne reſudent in cor. Poſtea danda, quae corpus deſiccant, et ſeroſum illum humorem exhauriunt, ut decoctum chinae,

nae, zarzae parillae, guaiaci, ubi aegri naturae non repugnent. Ut ubi corpora calidiora evaſerunt, guaiaci uſus minime convenit. Et quia a flatibus frequens eſt haec affectio, prima ventriculi concoctio perfecta procurari debet: ut flatus, qui in ventriculo et inteſtinis ſunt, diſcutiantur.

CAPUT XII.

De Syncope.

Συγκοπὴ graecis appellata, latinis animi conciſionem ſignificare poteſt: quod ſpiritus et vires in ea intercidantur.

Syncope quid.

Eſt enim praeceps omnium virium lapſus: ut paulo poſt explicabitur.

Eclyſis, Leipothymia, Leipopſychia

Differt ab eclyſi, leipothymia, et leipopſychia: quae tria ſaepius pro eadem re uſurpantur: ut et latini animi vel animae deliquium exponunt. Quibusdam tamen eclyſis leve animi deliquium dicitur. Leipothymia vero, vel leipopſychia, animae defectio gravior, nondum tamen ad ſudorem usque, is enim eſt terminus, qui leipopſychiam a ſyncope dividit; quia quae praetergreſſae fuerint, et ad ſudorem usque pervenerint, ſyncopae dicuntur. Imo vero earum diſcrimen pro modo ſudoris eſt. In quibus enim multus ſudor eſt, plus periculi: quibus exiguus, maior virium lapſus contingit. Et maiorem cauſam requirit ſyncope,

quam

quam leipothymia: quanquam ab eadem oriri poſſunt. Atque his conſentanea eſt *Aëtii* ſententia, qui animo linquentes ſubito in eum affectum dicit incidere, ſenſu et motu privatos, ſine ſudore. Syncope vero dormientes aut vigilantes corripit cum ſudoribus ſyncopticis. Quare et alii deliquium animi, facultatis animalis pathema eſſe inquiunt: ſyncopen vero vitalis. Ac quoniam ſyncope praeceps omnium virium lapſus dicta eſt, (ſi enim ſenſim paulatimque fieret, non utique ſyncope diceretur) ſubitaque ruina nulli morbo acumine et periculo cedens, animadvertendum eſt virium eſſentiam in ſpiritu ac temperamento ſolidarum partium conſiſtere, providendumque, ut haec integra ſerventur, et naturaliter ſeſe habeant in qualitate vel quantitate, et praeſertim ſolidae partes, ante omnia quidem omnium principiorum, mox vero et reliquarum partium, cuiusmodi eſt ventriculi os, propter exquiſitum eius ſenſum. Igitur cum vires concidunt, ſpiritus vel ſolidas partes offendi neceſſe eſt. Par eſt enim per ſyncopen nihil horum manere integrum, ſed cuncta collabi et diſſipari, cum ſpiritu quidem calorem nativum, (qui nunquam ab invicem ſeparentur) cum ſolidarum partium temperamento, tum eum ipſum calorem ſingulis a natura partibus inſitum, tum humidum illud primigenium et radicale, quo uno velut glutine quodam robur earum continetur: neque poteſt ſervari earum temperamentum, niſi

eo calore atque humido incolumi. Cum autem vires, quae animal gubernant, tres ſint diverſi generis, animalem quidem affici conſtat, cum ſenſus et motus offendantur: neque tamen eam duntaxat ac primo oblaeſam eſſe dicimus: quinimo omnes offenſas eſſe aſſerimus: ſed primo ac praecipue vitalem, etſi in generatione ſyncopes non ſemper ea facultas vel cor ipſum primo laedentur, ſed quia nonniſi facultate vitali laeſa primo aut corde affecto, (quemadmodum et in ipſis febribus,) ſyncope fit, quo offenſo et reliquas offendi oportet. Servatur enim caloris ſymmetria in ſingulis partibus etiam principibus ab ipſo corde caloris innati fonte, mediis arteriis: aliarum vero partium deperdita temperie, non oportet cordis ſimul actionem perire. Niſi inquam cor afficiatur, progigni ſyncope non poteſt: cum ex affectu iecoris, ventriculi, aut alterius partis de repente et affatim vires ſimul collabi non poſſint, neque animal periat, niſi cor afficiatur, cum mors ſemper ad immodicas cordis intemperies conſequatur.

Pars af-fecta. Cor igitur in omni ſyncope dicetur pars affecta, ut etiam ex pulſuum imbecillitate, nec non ipſa artuum refrigeratione confirmari poteſt.

Quis affectus praeter naturam. Affectus autem ipſe ſymptoma eſt in genere functionum omnium, ſed praecipue vitalium, laeduntur que vires non modo diminute, ſed quaſi ablate, ſaltem quoad ſenſum.

Sequi-

Sequitur id ſymptoma, (ut placuit vete- ribus,) aut fortem duntaxat cordis intemperiem nudam, vel cum vitioſo ſeu venenoſo humore: aut eryſipelas, aut inflammationem, aut alium quempiam ipſius tumorem. Sed antequam huiuſmodi affectus augeantur, animal corrumpitur. Non ſic ſi ob ſimplicem cordis intemperiem ſyncope excitetur; ſive aequalis ſit, ſive inaequalis. Et ſi per proprias partium ſimilarium intemperantias fiat ſyncope, ea mortem ſubitam non inducit, quemadmodum quae ad inſtrumentales partes pertinet, quae ſubito enecare poteſt; prius tamen praeſcriptis quibuſdam ſignis; quale eſt, qui ſaepe et frequenter exſolvuntur, derepente moriuntur. Quoniam vero aliae plures poſſunt eſſe cauſae ſyncopes, omnes a recentioribus doctiſſime in duo genera ſunt relatae. Cum enim virium eſſentia, ut iam dictum eſt, conſiſtat in ſpirituum ac ſolidarum partium temperamento, idcirco virium infirmitas ac lapſus ille, non niſi ex illorum ſubſtantiae reſolutione, aut temperamenti alteratione evenire poteſt, ſi rectum ſui et obliqui index eſt et regula. Spiritus autem vitalis cum ſit in corde, duplicemque motum habeat, vel intus foras, vel foris intro: deficit quidem, quia non generatur, vel corrumpitur, vel alteratur, vel non movetur, vel diſſipatur. Non generatur, vel corrumpitur a proprio conceptaculo, propter fortem cordis intemperiem, vel defectu alimenti. Corrumpitur vel alteratur a *Cauſae.*

venenata qualitate, ſive interna ſit ab aliquo membro, ſive externa, ut ab ambiente aëre. Non movetur ad externa, ſed intro cogitur et ſuffocatur, vel ab affectibus animi vehementioribus, ut ingenti triſtitia, anxietate, moerore, dolore, cura, unde ſaepe ſyncope, et interitus: (huiuſmodi ſubita ad cor praeſocans revocatio, ut in metu potius quam moeſtitia, cauſa eſt ut inter mittendum ſanguinem plerique deficiant, vix uncia detracta) vel a corpore, ut reſpiratione prohibita, multitudine et craſſitie humorum exiguos meatus obſtruentium: aut ſi non obſtruant, neque onerent, leipopſychia oritur. Huc referri poſſunt tumor aliquis praeter naturam in corde, vel pericardio, vermes, et ſimilia, quae aliquando obſtruunt, aliquando aura venenoſa ſpiritus inficiunt, ineptosque ad actiones obeundas reddunt, et cor vellicant, ſicuti et humor e ventriculo, aut hepate, aut cerebro, aut etiam pulmone. Motu e corde affatim et repente aliquando foras diſſipatur et evaneſcit, eodem modo quo intro cogitur: vel ab affectu animi vehementiore, ut in gaudio, voluptate, ira, vigiliis, riſu: vel cauſa in corpore contenta, ut inſigni vacuatione, purgatione per medicamenta, reſolutione ſpirituum concurrentium ad aliquam partem dolore affectam vehementi: aut eroſam, ut os ventriculi valde ſenſibile, ſuppuratione aut ruptione apoſtematis, vel tuberculi, ſive introrſum facta, ut in ventriculum, ſive extrorſum,

ut

ut in aqua hydropicis educenda. Simul enim exhauritur ſpiritus, et una cum ruptione evaneſcit. Diſſipatur et ſpiritus pluribus motibus, tenuitate, raritate corporum ipſos continentium, tenui humore et calido, ſudore nimio. Atque haec quidem de laeſione ſpirituum, qui ſi ſuam affectionem communicent partibus ſolidis, ita ut incipiant reſolvi, (quod ſudore cognoſcitur,) erit ſyncope periculoſa valde. Solidarum vero partium temperamentum multis quoque modis labefactatur, ob defectum alimenti, ob conſumptionem proprii humidi, refrigerationem calidi innati in longiſſimis morbis ex atrophia, in febribus acutis a colliquatione, et ſimilibus.

Sudor diaphoreticus, ſeu ſyncopticus.

Hinc efficitur duo propria eſſe et perpetua in ſyncope, frigus totius corporis a calore exſoluto, et ſudorem diaphoreticum ſive ſyncopticum, a diſſolutione ſolidae ſubſtantiae. Is ſudor evenit, quia cum in ſyncope magnopere vires oblaeſae ſint, confugit calor innatus ad cor tanquam ad arcem, derelinquens partes externas, et quod in partibus praeſertim ſolidis continetur humidum retineri non valet, quinimo tanquam deſtitutum ab innato calido, facultateque retentrice haudquaquam continere potente, ad externas partes confluit: ac ſudor propterea gignitur non ex excrementitia, ſed propria etiam ſolidarum partium humiditate. Tales vero ſudores frigidi ſunt, quoniam ea, quae ſolida regit corpora, natura, quae *Hip-*

pocrati eſt calor naturalis, vel omnino extinguitur, vel proxima eſt extinctioni. Quare quicquid ex eis profluit, frigidum ſit oportet. Propterea qui profluunt ſudores in ſyncope, neceſſario frigidi ſunt. In leipothymia non ſudor, ſed frigus tantum apparet.

Signa. Praeſens ſyncope ſeipſam prodit. Futuram vero detegunt ſigna haec, pulſus parvus, rarus, formicans, faciei color qualis eſt hominis mortui, foedus, pallens: vis ſentiendi movendique deficit, extremarum partium frigiditas adeſt: ſudor gelidus circa caput, tempora, cervicem ac pectus: adhaec accedunt deſperatio, animi angor, et corporis iactatio.

Syncope ſtomachica. Dignoſces autem an cor proprio affectu laboret, ubi ſcilicet valde intemperatum eſt, an per conſenſum laboret, ex propriis aliarum partium affectibus ac ſymptomatis, ut in ſtomachica videre eſt. Ea cum fiat affecto ore ventriculi, vomitus, nauſea, dolor eius partis, ſeu morſus quidam praecedit. Verum ſi nullum praeceſſerit ſignum alterius affectae partis, ſed verbi gratia praeceſſerit animi excandeſcentia ſeu alia affectio, cor primario affectum eſſe iudicabis. Itaque reliquas cauſas partim ex aſtantibus, partim ex te ipſo cognoſces. Quoniam vero quaedam obſcuriores ſunt, qualis eſt ſtomachica, cuius paulo ante meminimus, et quae ab hac vel illa cauſa pendere poteſt, eius ſigna hic adſcribemus, cum magni momenti eſſe ſoleat. Qui propter humorum crudorum

rum in ventriculo redundantium copiam in ſyncopen incidunt, una cum oris ventris offenſione, his hypochondria ſunt inflata, et totum corpus ampliori mole quam pro natûrae modo eſt. Tum color iis ad albidius quam pro naturali habitu eſt mutatus, et aqua inter cutem laborantium magis ſimilis eſt. Nonnullis etiam ad nigrius et lividius tendens, quos quidem plumbei coloris appellamus. Pulſus praeterea obſcuri ſunt, omninoque inaequales. Qui vero propter acrium et bilioſorum humorum redundantiam, quae os ventriculi infeſtet, ſyncope corripiuntur, ii aſſidue in ore ventriculi vellicationes, et mordicationes, anxietates, ac dolores ſentiunt. At demum, qui adeo praetenues ſuccos ac ſpiritus habeant, ut citiſſime exhalent, adeoque imbecillam habent per univerſam corporis molem retentricem facultatem, expultricem vero immoderatius concitatam, ut propterea in ſyncopen incidant, (accedente nimia humorum tenuitate, et corporis raritate,) in iis affectibus celeriter mortifera illa apparet facies, naſus videlicet acutus, oculi concavi, et reliqua, quamvis alvus non multum excreverit, neque vigilaverint, aut triſtes fuerint, aut fame affecti aegri ipſi. Ex his namque minus malum eſt, quam ſi absque his emaciati fuerint. In quam ſententiam dictum eſt ab aliis, quod qui ſyncope ab humorum tenuitate et ſpiritus prompta exhalatione capiuntur, facile ob inediam, vigilias, fluxum ventris, nimiam

miam exercitationem, dolorem, moerorem, et iram hoc ſymptomate corripiuntur.

Progno-ſtica. Syncope ſi valida fuerit, medicinae eſt locus. Sed ſi tantillum vires adhuc conſtant, aliquando recuperantur, et ad ſanitatem recurſus eſt. Ubi cor proprio affectu laboraverit in ſyncope, valido exiſtente animae robore, quibusvis animi affectibus ipſa excitetur, aeger nunquam ſuccumbet. Si vero propter eius intemperiem ſaepe eveniat, (ut in iis, qui ſubinde ſine manifeſta cauſa exſolvuntur,) perniciosior erit quam ex cerebri intemperie: quemadmodum haec periculoſior quam ſi iecur primo afficiatur: quamvis non ita ſubito enecare poſſint ſyncopae, quae ex cordis intemperie oriuntur; quam illae, quae inſtrumentales eius morbos ſectantur; ut ſupra monitum eſt. Peſtifera eſt ſyncope illa, quae ab extenuato ſpiritu ac ſanguine originem trahit: potiſſimum ubi imbecillitas adſit retentricis facultatis totius corporis, atque expultrix immoderatius concitata. Prorſus exitioſa eſt ſyncope, ſi corpore crudis ſuccis referto generatur. Copia enim eorum ſuccorum vires premuntur, et propter multitudinem, vel craſſitiem exigui meatus obſtruuntur. Et quoniam generatur etiam redundante flava bile os ventriculi infeſtante, ſive extenuatis ſuccis, ubi iecur vel ventriculum phleginone obſederit, exitioſa eſt etiam. Inſanabiles enim exiſtimandi ſunt, ſi viribus iam languentibus aliquod eorum viſcus phlegmone infeſtatur, quoniam nutrire

eos

eos aſſidue non poſſumus, nec ſervare, ſi non nutriuntur. Verum ſi citra phlegmonem ſtomachi ſyncope fiant, ventriculi ore affecto primo, ac conſentiente corde, curationem magna ex parte admittunt. Nam minus periculoſae ſunt, quam ſi ex aliquo trium principiorum excitatae fuerint. Syncopae, quae ſive cauſis manifeſtis, ſive ſtomachi vitio, ſed et crebra cum palpitatione cordis accedit, grave periculum minatur, et ipſi cordi penitus inhaereſcit. Haec ſenibus, et convaleſcentibus, et quacunque de cauſa vehementer debilitatis familiarior eſt, ſoletque mortem, ſi frequenter incidit, inferre. In eo morbo praeſentis nota exitii eſt facies livida, viridis, nigra, vel ſi naribus acre inditum medicamentum, nullam movet ſternutationem. Ad haec ſi ſpiratio, atque arteriarum pulſus abolentur, ſimulque caput in humeros et pectus dilabatur. Vt cordis palpitatio ſi ſyncopen infert, mortifera eſt: ſic multo magis ſyncope, ſi cordis palpitationem ſecuta eſt.

Tandem ut curationem inſtituamus, ea multiplex eſt pro varietate cauſarum. In uno tamen omnes communicant. Quod ſi deprehenſus ſyncope cubans eſt, omnis ſolicitudo medentis ad ſymptoma vertatur. Si vero nedum ea premitur, utriuſque curam habebit, et ut ſymptoma non incidat, et ut morbus paulatim diſcutiatur. Praeterea ſive per eſſentiam orta fuerit ſyncope, ſive per conſenſum, ſemper ipſi cordi proſpiciendum *Curatio.*

eſt tanquam viſceri principaliſſimo, ſaltem quoad vitam, et propterea robur eius ſemper ſervandum eſt. Iam quod attinet ad particulares ſyncopas vel animi defectus, ſi ex ambientis malitia ſyncope fiat, ad optimam temperiem mutetur, atque odoratus fiat. Si ex venenatis facultatibus, aut ex animalium, quae virus reiectant venenis, alexiteria adhibeantur. Si propter ingentem dolorem ſyncope fit, diligenter de cauſa inquirere oportet. Si enim extrinſeca fuerit, facile eius amotione dolor ſedabitur, atque ſyncope curabitur. Si a nulla extrinſeca occaſione dolor concitatus fuerit, internam aliquam eſſe cauſam, quae dolorem efficit, exiſtimare oportet. Si enim plenitudo diſtendens dolorem excitaverit, protinus ſi vires patiuntur, ſanguis mittendus eſt e vena, quae parti dolenti vicina fuerit. Sin vires imbecillae ſint, revellendum duntaxat, aut ſurſum aut deorſum derivandum, aut utrinque, aut frictionibus utendum. Aliorum ſimilis eſt haec ſententia: Si calor nativus oppreſſus eſt a multitudine humorum in toto corpore, vena cubiti dextri interna ſecetur. Si ob partium internarum inflammationem ſanguis ad interiores partes fluens, ſyncopen ſuffocato ſpiritu et calore nativo excitaverit, vena quoque e directo ſecanda erit, ſi vires ferant. Suppreſſae aſſuetae vacuationes (ut haemorrhoides, menſes,) ſi ſyncopen excitarint, irritandae ſunt. Vbi vero a vitioſis humoribus dolor oritur, purgare magis oportet. Si

utra-

utraque coëant, plethora et cacochymia videlicet, ambobus remediis utendum, ſanguine prius miſſo. Dein ſi noxius humor in parte infixus et impactus eſt, curationem per diſcutientia medicamenta moliri oportet. Sed particularium dolorum curationes ex propriis capitibus petendae ſunt. Si ex crebris et inordinatis motibus eſt ſyncope, quies iniungatur. Si ex prohibita reſpiratione, reſpiratio procuranda, ſublata cauſa, quae ipſam prohibebat. Si ex animi affectibus, ut ob moerorem, timorem, et alias perturbationes, ſtatim ab eo affectu ſunt revocandi, et ſuorum contrariorum admotione curandi. Nec in moerentibus praetereunda ſunt odorifera, et alia, quae intra corpus ſumpta, ſpiritus recreare poſſunt. Si ex aliqua trium principiorum intemperie fuerit excitata, per contrariam intemperiem, moderate tamen vindicatam curabitur. Sic ſi ob vehementis febris malignitatem ſyncope generetur, propria curatione febris curanda eſt: tempore quo ſyncope deprehenſi cubantes non ſunt. Saepius autem accidit, ut ex immodica quapiam vacuatione nedum animi defectus, ſed ſyncope eveniat: et ſimiliter fere ſuccurrendum erit cuilibet repente ingruenti ſyncopae. Propterea curationem eius cum iam invaſerit, tractabimus, relicta curatione, ſi ea aegri non laborent.

Quoniam pro diverſitate affectuum ad quos conſequitur immodica vacuatio, curari eo tempore debet, quemadmodum et re- *Agenda in paroxyſino.*

liquae

liquae omnes, ex quibuſvis cauſis ortae fuerint. Cum igitur ſyncope adeſt, ſpirituum in partibus externis paucorum reſolutio prohibeatur, frigida aut roſacea cum aceto faciei, nec non aliis partibus nudis ab alto inſperſa, (ut ſimul ſopiti ſpiritus excitentur,) niſi ſyncope ſit a cauſa frigida, vel ab alvi fluore, quem frigida materias intro comprimens augeret. Praeſente etiam ſyncope nares et os comprimantur, ut inſpiratus aër interiora petens et paulo mox egredi volens, calefactus ad cor redeat, ipſumque calefaciat, ſpirituſque reficiat et excitet. Conducit et os ventriculi confricare, et iubere ut evomant, ſtomachum irritando digitis vel pennae immiſſione. Diducendum et os cuneo, vel re ſimili. Spiritus praeterea intro conculcati foras avocandi ſunt, partes extremas vinciendo, ut linteis modice aſperis fricando, et vellendo naſum, auriculas, pilos. Sternutamentis quoque utendum, ac cucurbitulis, coxis, et ſpatulis appoſitis. Et quando manus vel pedes illigantur, oportet nexus fieri plures, et frictiones ſimul circa manus, quando videlicet per inferiores partes fiunt vacuationes: ut ſi per haemorrhoidas ſanguis profluit: aut ventris, vel menſium adeſt profluvium. Contra fit in fluxibus per nares, atque vomitibus, in quibus crura vincienda ſunt, vel fricanda. Trahere enim oportet in univerſum ad communia membris patientibus in adverſum, aut ad ea in quibus eſt evacuationis origo. Cucurbitulae

tulae quoque aliae leves pro partium e quibus vacuatio procedit, aut ſanguis erumpit, diverſitate affigendae. Ideo eas, quae ex uteris fiunt immodice vacuationes, mammis appoſitae ſedant. Quae ex naribus, hepati et ſpleni ſecundum narem patientem: aut ſi ex utriſque naribus ſanguis fluat, utrique viſceri ſunt iniiciendae. Caeterum a frictionibus et vinculis abſtinendum, ubi ſyncopes cauſa fuerit immodica ventris inanitio, aut fames, aut immoderata aliqua vacuatio, ne pauci illi ſpiritus, qui ſuperſunt, ſeque ad cor receperunt, diſſolvantur. Sed qui ob hanc cauſam corripiuntur, hauſto vino et odoribus admotis, caeteris remediis omiſſis, quieti permittantur. Vinum enim convenit, craſſum quidem, ſed aqua dilutum, in ſyncope a ſpirituum reſolutione, quae famem et immodicas vacuationes ſequi ſolet. Ab aliis vero cauſis, tenui ſit colore, et ſubſtantia. Detur et panis fruſtulum vino immerſum. Non modo autem vino ſpiritus reficiuntur, ſed et ovis ſorbilibus, carnibus bonis, et ex his aqua et iure intritis, contuſis, concretis, analepticis. Odoribus etiam inſtaurantur iidem, qui non ſolum naribus admoventur, ſed et inflando naribus immittuntur. In cauſa frigida, moſchus, ſtyrax, ladanum convenit: in calida ſantali, roſae, caphura, et alia odorifera. Quae tamen vitanda ſunt, ſi eſt a praefocatione ex utero. Tum enim graviter olentia, naribus quidem iniucunda, ſed ori ventriculi grata adhibenda, ut eorum

odore

odore matrix ſubſidat. Suaviter autem olentia vulvae admoventur. Si ob ſudoris multitudinem animi defectus vel ſyncope excitetur, neque vino niſi frigido, diluto, neque frictionibus utendum, vel vinculis, quae omnia ſudores movent magis, neque cogendi ſunt ad vomitum, aut ullo modo movendi. Ea vero, quae adſtringunt et cutem refrigerant, uſurpanda ſunt. Quare aër domus alteratur eis, quae adſtringendi et frigida qualitate participiant, ut myrtorum foliis, roſis, pampinis vitis pavimentum conſternatur, frigidique ventorum flatus ventilabris inducantur. (Verum nihil horum, ubi ad ventrem fluxiones fiant, confert. Nam quo cutem magis denſaveris, tanto ipſae magis augentur. Eis balneae optimae ſunt.) Conducit et immodico ſudore diffluentibus partibus, illinire myrtinum, roſaceum, et cydoniorum oleum. Ita quomodo vindicandi ſunt, aegri a quavis praeſenti particulari ſyncope colligi poteſt, praeſertim ex *Galeno*, aliiſque. Quoniam vero ſyncope ea, quae fit a crudorum ſuccorum copia cum oris ventris offenſione, vel quae a biliofis et acribus ſuccis idem os infeſtantibus, vel quae a ſuccorum tenuitate nimia atque exhalatione oritur, magna ſolertia ac methodo curantur, earum curationes ad ſuperiora nos quoque annectemus, et *Galenum* tanquam bonum ducem ſequemur.

Syncopes a crudis Itaque qui crudis ſuccis gravantur, ii neque ſanguinis miſſionem, neque purgationem

nem ſuſtinent, utpote quos ſine his ſyncope ſubito adoritur: qui tamen ſi iuſtam vacuationem ferre poſſent, ſtatim ſanarentur. Alimenta vero eoſdem opprimunt; quae tamen offerre neceſſum eſt. Igitur tales degant in aëre non humido et lucido, aeſtate quidem frigido, hyeme vero calido. Adverſiſſimus eſt enim vel nimium calens, vel nimium frigidus. A calido crudi humores diffunduntur per totum corpus, ut liquati metuendum ſit ne defluant in pulmones, et cor: aliquando etiam, ne cerebrum ſubeant, cum praeſtet, ut circa iecur et venas primas ſubſiſtant. Qua ratione balnea his adverſiſſima iudicantur. Ab aëre vero et domibus frigidis immodice, ſucci, qui crudi ſunt et inepti ad coquendum, obturationes augent hepatis, ſi parvae fuerint, aut generant ſi non adfuerint, propter craſſitiem impacti et detenti. Tempus ſomno et frictioni impartiendum. Sed ſomnus uberior crudos ſuccos digeri non ſinit, et viſcera graviora reddit, et ſi quis alius affectus moderatum ſomnum et vigilias deſiderat, hic maxime poſtulat, quia ſomnus concoquit, vigiliae digerunt. Pari ratione motus vitandus eſt. Caeterum nec cibum, nec ſorbitionem, vel aquam exhibeas, vel omnino liberaliter bibere ſinas, niſi mulſa tribus primis diebus utantur, in qua hyſſopum decoctum ſit. (Nam pauciſſimo egent cibo) ſiquidem crudi humores coctione alere poſſunt. Imo uſque ad ſeptimum; niſi imbecillioribus mane et veſperi aquam mul-

ſuccis ortae curatio.

mulſam praebebimus. In meridie vero ius pulli elixi cum carnibus, aut micam panis in eodem madefactam, aut vitellos ovorum tremulos cum melle. Et ſi non febricitent, iis aquoſum vinum erit idoneum, ſtatim ab initio, et in eo diluto panem quoque exhibere convenit: modo in aliquo viſcere phlegmone non adſit. Quae in potu praebentur, aeſtate parum frigida ſint, ut aqua mulſa, acetum mulſum; hyeme vero calida. Praeſtat quoque in hunc uſum ſyrupus de radicibus cum aceto, et aqua mulſa ex decocto calamenti et hyſſopi. Et ſi non ſolum crudi ſucci ſint, ſed eo etiam corruptionis pervenerint, ut concoqui ad perfectionem nequeant, aegro mulſam faſtidiente, vel alvo fluente, ad ptiſanae cremorem eſt transeundum, et ſicubi crudos affatim ſuccos eſſe animadverteris, oxymel pro mulſa exhibere aſſidue debebis. Quod ad medicamentorum rationem attinet, quoniam praeſidia vacuantia non ferunt praeter eam vacuationem, quae ex frictione paratur, incipere oportet frictionem a cruribus cum linteis paulo aſperioribus ſuperne deorſum; dein ad brachia perveniemus, incipientes ab humeris ad manus. Ita ſucci calefient, ac digerentur, et hae frictiones conferent ad ſomnum alliciendum. Verum ne incidant in laſſitudinem ex multa frictione veluti contuſa carne, membra praedicta ungantur oleo relaxante, ut antiquo, vel anethino. Poſtea oleum detergere oportet, atque ad ſpinam dorſi transſi-

re,

re, hancque totam fricare primum ſicca frictione, poſtea oleo, aç rurſus ad crura te conferre: ab his ad brachia: exinde] denuo ad ſpinam: ita totum agendo diem. Interim ſi alvus non deiicit, et pulſus conſtet, audacter per inferius aliquid infundetur. Cataplaſmatis autem et perfuſionibus minime utendum, priuſquam magna ex parte vaçuata, partim concocta ſint ſupervacua. Si enim aſſidue his praęcordia vexentur, phlegmone facile in eiuſmodi affectibus excitatur. Licet vero eis uti tempore quo diximus, non tamen ſolis relaxantibus uti, ſed eos plurimum fovere oportet oleo, in quo abſinthium bullierit, vel emplaſtrum adhibere ventriculo quod fit ex palmulis, vino, farina hordei, croco, maſtiche, et aloë, ac madefacere maſtichino, ſeu nardino. Poſtea hyſſopum in melicrato decoctum, diatrium pipereon, dioſpoliticon exhibere non inconvenit. Et ad eundem modum medicamenta quaecunque offerenda ſunt attenuantia, calefacientia, ſaltem quae ſumere febricitans poſſit, ſi febricitaverit. Clyſteribus quoque uti liçet ex decocto mercurialis, melle ac ſale, aut ex aqua mulſa cum hiera, aut decocto calaminthae, pulegii, et ſimilium. Quod ſi febricitent, nimium calida medicamenta vitanda ſunt, et ſi, qui laborant, ſenes ſint, poſt quamque cibationem vinum aquoſum praeben-

dum erit. Qui ſane ex eiuſmodi ſuccis laborant, hos quotidie acceſſiones exercent, praecipueque ad veſperam et noctu, non mane, nec uſque ad meridiem. Si vero ſyncope eos premit, et loca praedicta phlegmone vacent, panem exhibebis non multo vino fulvo madefactum, quod celerem in corpus diſtributionem adiuvet, ſtatimque ad frictiones venies, quas pro tradito iam modo adminiſtrabis. Vt ſi aeſtas eſt, et regio naturaliter calens et aeſtuans, aut ſtatus coeli vehementer calidus, cum frigida vinum dabis. Si nihil eiuſmodi ſit, cum calida. Nec parum conducit exhibere aliquid diamoſchi, aut confectionis diambrae. Odoramentis quoque animum recreare: ℞. *Aquae roſarum, florum citrangulorum ana* ℥ij. *corticis citri, ligni aloës ana* ʒß. *moſchi, ambrae ana* g. iij. *aceti* ℥j. Neque cor negligendum: ſed epithematibus, vel ſacculis roborandum eſt. Epithema erit: ℞. *Aquae meliſſae, florum citrangulorum, et roriſmarini ana* ℔. ß. *ligni aloës, corticis citri ana* ʒij. *cinnamomi, caryophyllorum ana* ʒß. *croci.* g. v. *oſſis de corde cervi* n. ij. *moſchi, ambrae ana* g. iij. *vini fulvi odoriferi* ℥iij. *fiat epithema.* Sacculus autem parabitur ex *floribus meliſſae, roriſmarini, citrangulorum, ſampſuchi cum cinnamomo, croco, caryophyllis, cortice citri, roſis ſiccis, et ſimilibus.* Haec non tantum

tum in acceſſione, ſed citra ipſam fieri poſſunt. Nam odores quamvis nec ſanguinem nec carnem reficiant, ſubito tamen reparant vires recreato animali ac vitali ſpiritu, et ſaepe imminens acceſſio syncopes bonis odoribus naribus admotis propulſata eſt. Fotus ventri et hypochondriis eſt admovendus ex oleo abſinthii, laurino, anethino cum lana calente. Manus vino odorato abluantur, atque facies. Et ſi quid in ore ventriculi ſupernataverit, et nauſeam induxerit, tepido aceto mulſo bibito, et penna oleo intincta ori immiſſa vomatur: idque extra acceſſionem procurandum.

Syncopes a bile os ventriculi infeſtante curatio.

Si vero tenuis, bilioſus, et acris humor ventriculi os infeſtat, fit ut compatiente corde, ſpiritus vitalis diſſolvatur, et extenuatus tranſpiret, et hominem ſyncope arripiat. Tempore ergo, quo ea non premitur, contraria curatio adhibenda eſt. In aëre ad frigidum vergente collocentur aegri, in quo aſpergantur roſae, myrtus, cannarum folia, et violae. Summa enim cutis denſanda eſt. Somno longiori utantur, ac cibis et potionibus frigidioribus: ut cremore ptiſanae, paneque modico ex vino aquoſo frigido diluto, mica panis in ſucco mali punici, aut ſucco mali cotonei, aut in iure gallinae elixae cum malis cotoneis. Aut

vitelli ovorum ſorbiles cum ſucco aurancii, aut mali punici, alae quoque avium convenient. Ab aqua mulſa abſtinebunt. Procedente malo, ſed non adeo affligente, nec inflammato viſcere quopiam, carnes pullorum et novellarum perdicum eis offerentur, et poma odorata, aut malum cotoneum poſt cibum, aut diacitonitem quod vocant. Bibant vinum album, aquoſum, modice auſterum. In ſumma ſint alimenta ſucci conſtantis, et quae non facile in ambientem aërem tranſpirent: ſed adſtringendi quoque vires habeant. Procuretur quies, et animi tranquillitas. Haec itaque extra acceſſionem facienda, et confeſtim tentandum, ut bilis, quae ſua mordicatione os ventriculi infeſtat, expurgetur per vomitum immiſſis digitis aut penna, et aquae calidae potu, vel tantillum aceti aquae calidae imponas, aut ſyrupi acetoſi ſimplicis. Quod ſi neque ſic evomere poſſunt, alvus cienda eſt ex tamarindorum decocto aut manna, adiiciendo rhabarbarum. Neque hi immodice ſemel ſunt vacuandi, cum exquiſitas vacuationes non ferant. Ad hunc etiam uſum clyſteribus levibus uti convenit, quales ex aqua hordei, et oleo violaceo, et ſaccharo iniiciuntur. Praeterea cutis conſtipanda inunctione corporis ex oleo roſaceo, aut myrtino. Et vacuata iam parte materiae roborare oportet ventriculum

lum oxyſacchara ſimplici, ſyrupo granatorum acidorum, aut ex acetoſitate citri, e pomis, de corticibus citri, et a purgatione decoctum abſinthii convenit. Si in syncopen inciderint aegri, his exhibendus eſt frigidus potus. Sit tamen tunc vinum quod diductionem in corpus promoveat, et natura calidum ſit. Id vero ſervandum omnibus, quos ſyncope male habet, diſtribui namque cibum per corpus, non demanere volumus. Propterea ex vinis deligenda, quae et flava ſint colore, et ſubſtantia tenui, et aetate vetera, ac boni odoris: et commodiſſima ſunt, quae cum naturaliter auſtera ſint, ſenſilem iam adſtringendi vim propter vetuſtatem non exhibent: calorem tamen admodum habent, et ea tum coctionem, tum digeſtionem in corpus promovent, et ſucci vitium mitigant, et corporis habitum excalefaciunt, et ſtomachum firmant. Si praeſens medicus fuerit acceſſioni, frigidam inſperget faciei, vel roſaceam. Roſas inſperſas naribus admovebit, ius pulli inſtillabit in os cum ſucco uvae acerbae vel cydonii, aut offam panis in vino valentiore; nares adſtringendae, et partes extremae. Eiſdem exhibendum diamargariton frigidi exiguum quidpiam cum pauco vino, vel ſyrupo de pomis, odoramentumque naribus adhibendum. Recipe *aquae roſarum*, *myrtillorum*, *ſantalorum*, *corallorum*

lorum rubrorum ana ʒjß. *ambrae*, *moſchi grana* ij. *aceti* ℥j. Cordi item epithemata imponentur, quale eſt: ℞. *Aquae roſarum*, *acetoſae*, *meliſſae*, *ana* ℥ij. *ſantalorum*, *corallorum ana* ʒß. *corticis citri*, *ligni aloës ana* ʒß. *croci* grana iij. *moſchi* g. ij. *os de corde cervi* n. j. *vini fulvi odoriferi* uncias tres. Saccelli etiam ſerici componentur ex *floribus violarum*, *borraginis*, *nymphaeae*, *meliſſae*, *ac roſarum*, *quibus parum croci*, *ligni aloës*, *corticis citri addas*: *nec non ſantalorum et corallorum rubrorum ana*. Attemperabitur acredo humorum ſyrupo de acetoſa, aut ſucco uvae acerbae, aut de ſucco limonum. Nam attemperati humores facilius coquuntur, et natura ipſa attemperatis roboratur ad coctionem moliendam.

Curatio ſyncopes ex tenuibus humoribus.

Qui vero ob praetenues ſuccos opprimuntur, ſic ut exhalent ociſſime, diverſa ratione curandi ſunt, quam illi, qui a crudorum ſuccorum copia laborant. Hos enim paulatim et aſſidue vacuare, illos vero paulatim et aſſidue nutrire oportet. Sic etiam eorum ſumma denſare, ut priorum rarefacere. Cibi his dandi ſunt, qui non prompte diffluant, non aqua mulſa, non ptiſanae cremor, ſed panis et ſorbitio ex alica, fructus auſteri, et qui non facile corrumpantur, tum ipſi per ſe, tum cum pane, velut cydonia, mala punica

nica, acida et auſtera, ceraſa, et pyra quaedam. Dantur etiam aliquando ova, praecipueque et horum vitelli. Album enim aegre coquitur. Praeterea gallinaceorum lacte nutritorum teſtes, itemque ſuillum cerebrum probe aſſum, vel in albo iure elixum, porro et anetho iniectis. Vinum quoque aquoſum his neceſſarium eſt. Denique omni ratione agendum, ut et ſuccorum materiam craſſiorem reddas, et cutem denſes, et exhalationem inhibeas. Quare frigidum his aërem imperabis, adſtringentem, roſis, myrti foliis in domo ſubſtratis. Vngendi ſunt et adſtringentibus, unguento omphacino, roſato, melino, myrtino: et miſcere oportet aliquid ex refrigerantibus, veluti portulacae, ſolani, aut uvae acerbae ſuccum. Praecordiis vero cataplaſma admovebitur ex palmulis, roſis, oenanthe, acacia, hypociſtide, et alumine. Capiti autem atque fronti omphacinum vel roſaceum imponetur per ſe, aut cum gummi. Quod ſi omnia ex ſententia reſponderint, etiam carnei aliquid nutrimenti poſt alia dabis: potiſſimum poſt quartum diem. Ex dictis conſtat, qualiter omni ſyncopae ſuccurrendum ſit. Paucae enim ſunt, vel fortaſſe neque ulla, quae non ex his percuretur, modo curari poſſit. A *Galeno*, *Aetio*, et aliis ſimiles curationes abunde pertractantur. Quas licet recentiores quo-

quoque elucidarint, nos tamen tanquam valde utiles huc afferre operae pretium duximus.

CAPVT XIII.

De lactis inopia, ſeu defectu.

Thoracis et cordis affectus proxime expoſuimus. Iam vero non abs re erit aliquid de affectibus mammarum, quae utique thoraci incumbunt, et cor ipſum contegunt, addere.

Mammarum uſus. Mammae igitur copioſiſſimum benigni alimenti ſuperfluum colligunt; lac videlicet, cuius cauſa exſtiterunt. Eo vero loco eas conſtituere conveniebat, ubi facillime ſimul et citiſſime elaborati lactis copia poterat conſiſtere. Cum enim tenera adhuc ſunt atque imbecilla recens nata animalia, edulia ſolida ab iis nondum poſſunt confici, ob eamque cauſam perinde ac ſi adhuc in utero gererentur, natura ipſis ex matre alimentum comparavit pro conceptus nutritione. In mammis autem exiſtunt adenes quidam, vim habentes id quod ad eos influit alimentum alterandi, ac ſibi ipſis aſſimilandi, et quoniam exſangues et albi ſunt, proprium efficiunt humorem talem qualis eſt lac, et plus talis effi-

efficiunt, quanto plus alimenti ad ipſos defertur. Recentiorum tamen quidam a venis immutari credunt, non ab adenibus. Humor igitur hic, qui veluti ſuperfluitas eſt alimenti ipſarum mamillarum generantium ipſum, quo conceptus ex eo nutriatur, cum vel exiguus eſt, vel omnino deficit, lactis defectus appellatur.

In qua affectione mammae afficiuntur, cum principem uſum, qui gratia generationis lactis exiſtit, non praeſtent, et eo potiſſimum tempore quo debent, a partu videlicet, et lactationis tempore. Et notus eſt conſenſus mammarum cum matricibus. Nam dum in matricibus foetus augetur, venae omnes ex utriſque alimentum affundunt. Quando vero natus eſt, alimentum totum mammis affluit: quo fit ut lac germanum menſtruo ſit, et eodem tempore belle procedere nequeat menſtruum, et foemina lactare. Vnde quibus hoc large ſuppetit, iis plane menſes ſupprimuntur. Ergo ſi lac deficiat, mamillas affectas eſſe certum eſt, ſive per ſe, ſive per conſenſum. *Partes affectae.*

Earum vero affectus ſymptoma eſt in genere retentorum immodice, et praeter naturam. Nam commune eſt omnibus animalis partibus, quae aptae ſunt humores aliquos generare utiles aliis partibus, *Affectus quis.*

aut ad generis propagationem, aut ad conceptus nutritionem, eſſe velut quandam ſuperfluitatem humoris ipſum generantis, quae cum deficit, ad excrementa immodice retenta refertur.

Cauſae. Vt autem ad cauſas defectus illius veniamus, quoniam lactis materia ſanguis eſt, in venis contentus quantitate aut qualitate contemperatus, tum ab aliis partibus transſmiſſus, tum etiam a mammis ipſis attractus, propterea contemplari ſanguinem opus eſt. Lac enim ſcripſerunt quidam ſanguinem dealbatum eſſe, quod naturae providentia factum eſt, ne pueros ſanguine nutriri crudelius videretur. Et tot ſunt in lacte partes, quot in ſanguine. Videndum igitur inprimis numquid ſanguis ſit paucior, an deterior. Paucior enim eſſe poteſt, quod in toto corpore exiguus ſit, vel quod paucior a mamillis attrahitur, etiamſi paucior in toto non fuerit. Lac etiam deficit mammarum affectarum ratione, vel quod infans imbecillis non probe ſugit. Ad validam enim ſuctionem attractio conſequitur. Alii alias addunt cauſas, aiuntque ſanguinis defectum eſſe, aut propter corporis totius atrophiam, quam mulier ob picam aut alimentorum faſtidium contraxit tempore impraegnationis, vel quod poſt partum tanta ſanguinis copia fluxit, ut retractus ſit

ad

ad partem inferiorem, atque venae plus iuſto inanitae ſint.

Quae omnia ſuis notis interſtinguuntur. Si enim paucus eſt ſanguis toto corpore, id noſces ex totius temperamento et habitu ſicciori, ex ſanguinis immodicis vacuationibus, vehementibus exercitiis, laboribus, vigiliis, fame, moerore, ſolicitudine, arida aeſtuantique febre, vel id genus aliis, quae corpus deſiccaverint ac calefecerint. Haec enim non tantum ſanguinem minuunt, ſed et qualitatem eius vitiant, quamvis et immodice refrigerantia idem efficiant: unde lac ipſum deficere contingit. Quod ſi multus ſit ſanguis, nec tamen ad mammas perveniat, id fit vel propter venarum anguſtiam, aut obſtructionem, aut ſanguinis craſſitiem: quae artificioſa coniectura internoſci poſſunt. Sanguis autem vitioſus, hoc eſtললbilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus, lactis colore, tum ſubſtantia, tum ſapore diſtinguitur: praeſertim ſi non omnino defecerit: non poſthabita cognitione temperamenti, habitusque totius corporis, et aetatis. Nam ſi bilioſus fuerit praeter eius tenuitatem et flavitiem, amari ſaporis lac erit: aderit temperamentum bilioſum, habitus gracilis, ac aetas florens. Si pituitoſior ſanguis, lac erit craſſioris ſubſtantiae, albi aut pallidi coloris, acidi ſapo-

Signa.

ſaporis et odoris, lactantis habitus et temperies pituitoſi: ut et ſi vehementioris ſpiſſitudinis ac opacitatis, obſcuriorisque ac quodammodo nigri coloris, et reliqua adſint melancholica, melancholicum ſanguinem adeſſe teſtabuntur. Si vitio mammarum fiat lactis defectus, macilentas et graciles mammas inſpicies: quae ob propriam intemperiem non tantum ſanguinis attrahunt, quantum pro lactis generatione opus eſt. Sed nihil horum adſit, quae dicta ſunt, ad imbecillitatem infantis ſugentis occaſio referenda eſt.

Prognoſtica. Hic affectus infanti magis quam mulieri gravis eſt: non tamen fit ſine aliquo affectu mulieris praeter naturam. Vbi imminuitur, aut omnino extinguitur, aut corrumpitur, aut ſpiſſatur, aut alteratur lac, praeſtat alterius nutricis lac praebere. Si id non permittat res aliqua inſtans, victu nutrix curanda, ut ne infans in morbum incidat, ac ipſa ſibi meliorem vindicet ſanitatem.

Curatio. Quod ad curationem attinet, praeſertim ſi eſt a defectu ſanguinis et paucitate, alimenta ſint boni ſucci, humida et calida, ceu ipſum lac: mediam habeant temperiem pituitae ac ſanguinis: propius tamen accedit lac ad ſanguinem, quam ad pituitam. Quare nutriantur pane puro, inſcu-

iuſculis, ſucco carnis, vitellis ovorum, caſeo, lacte ovillo vel caprino, aut eodem elixo cum vitellis ovorum, et ſaccharo. Vtantur carne gallinarum, pullorum gallinaceorum, columbarum iuvenum, perdicum, phaſianorum, hoedorum, vitulorum, caſtratorum, piſcibus ſaxatilibus, et ſquamatis. Vtantur et fructibus, uvis paſſis, amygdalis dulcibus. Fit pulmentum ex oryza prius in aqua, deinde in lacte elixa, et amylum paratur cum lacte et melle, et praeſtantiſſimus eſt, qui cibus albus dicitur, ex gallinarum pectoribus elixis cum farina oryzae, lacte, et ſaccharo confectus. Placentae quoque formantur ex ſeſamo cum melle. Amygdalatum etiam optimum eſt. Valent et piſtacia, nuclei pinei, eruca, paſtinaca aſſa in cineribus. Zingiber, cinnamomum in pauca quantitate ſunt utilia. Potus ſit vinum aquoſum, aut flavum, tenue, moderate dilutum, aut vinum dulce tribuatur. Caveant exercitium immoderatum: Imo parum ſe exerceant, bene alantur, et ſic ſatis dormiant. Caveant iram, moerorem, et omnia, quae ſanguinem pauciorem efficere poſſunt. Supernarum tamen partium exercitiis, pectoris uberumque frictione moderata uti poſſunt, ac fomentis per ſpongias. Convenit et lac ſugere validius. A totius corporis frictione abſtineant, et venere.

Raro

Medicamentorum ratio.

Raro autem medicamentis utendum eſt, licet lacti generando aliquid proficere poſſint. Vt ſi deterior ſanguis eſt utpote bilioſus, primum purgationem deſiderat, mox victum quem dicebamus. Sit porro medicamentum leviter purgans bilem, non exſiccans: ut manna, caſſia, ſyrupus ex infuſione roſarum, violarum. Pari ratione nigra bilis expurgetur catholico dato medicamento. Et ſi pituitoſus fuerit, requirit medicamenta calefacientia primo aut ſecundo ordine: non tamen deſiccantia. Nam haec in ſanguinem vertunt, non ipſius ſanguinis humorem depaſcunt, aut ipſum craſſiorem ſimulque pauciorem efficiunt: ut ea, quae deſiccant. Et inter potiora ſunt, quae non tantum ſunt medicamenta, ſed et nutrimenta, ut eruca, foeniculus, anethum, cum etiamnum virentes et humidae fuerint: nam ſiccae plus calefaciunt, et deſiccant. Conferunt et hunc in uſum ſmyrnion, apion, ſion, et polium: foeniculi radix, et ſemen ptiſanae incocta, lini ſemen cum melle, ſi delingitur. Lapis galactites pro amuleto alligatus, aqua diſſolutus, ac potatus. Inteſtina terrae ſi quinque aut ſex teras, ac cum duobus aut tribus gallinarum ovis recentibus decoquas, pauco foeniculo aut anetho addito, ex his ferculum paretur: aut ea prius vino albo abluta et in pulverem redacta ſint, et cum vino dulci ℥.

una

una vel duae eius pulveris exhibeantur. Sic lac fuerit extinctum, porrum tritum bibendum detur: mulier lavetur, et braſſicam edat, et folia cytiſi ſimul coquat, et ſuccum ſorbeat. Viticis fructus, et betae ſuccus potatus, multum lac facit, et naſturtium in vino potum commodum eſt. Haec et alia plura veteribus commendata ſunt. Poſteri illis aſſenſi ſunt, nec fere diſſimilia praeſcripſerunt. Si ſanguis propter craſſitiem non fluat, inquiunt, leviter incidentibus et attenuantibus, neque multum exſiccantibus utendum, ut dictum eſt. Et iuxta illos caeparum uſus non interdicendus eſt ſive in iuſculis, ſive ſub cineribus. Sed fugiendi ſunt pulveres ex foeniculo ſicco, et aliis reſiccantibus, ut corallo.

Si ſanguis non fluat ob venarum anguſtiam, optimum eſt mammas aqua tepida fovere, vel ſinapiſmum debilem, vel dropacem ſupra pectus apponere, ut ſanguinem ad partem trahant. Sed diutius non adhaereat, ne digerat, aut inflammationem in ea parte pariat. Fit autem ex libra una ficuum maceratarum in aqua, et uncia ſeminis ſinapis tenuiſſime triti. Cucurbitulae quoque cum pauco igne apponantur, paulo infra claviculas ad ſanguinis attractionem. Si menſes nimis fluant, retinendi ſunt prius. *Dropax.*

CAPVT

CAPVT XIV.

De lactis redundantia.

Lac redundat in uberibus, quando ad ea plus alimenti defertur, quam par ſit, adeo ut eius plenitudine mulier gravetur ac doleat: nec eius copiam ferre queat.

Σπαργάνωσις. Σπαργάνωσιν graeci vocant: unde mammae fiunt turgentes, ſuique lactis impatientes. Evenit ſaepius puerperis, idque primis diebus a partu, quia multus ſanguis mittitur, et non abſumitur, neque ſugitur. Poſtquam enim lac multum receptum eſt, (prohiberi autem poteſt, ne tanta copia recipiatur, ſi ante partum repellentia apponantur) non poteſt repelli, ſed per mammas vacuari debet, aut alia ratione. Evenit et reliquis lactantibus, idque non raro.

Affectae partes. Partes igitur affectae mamillae ſunt.

Affectus ratio. Affectus vero ipſe cauſa morbi eſt, in quantitate videlicet: et proprie in exceſſu, qui ex ipſa lactis copia provenit: (velut alia quaevis plenitudo morbi cauſa eſt,) cuius

cuius iterum cauſa eſt boni ſanguinis multitudo. Sin vero lac multum e mammis effluat, non amplius cauſa morbi: ſed ſymptoma erit ſub genere excretorum immodice contentum. De qua lactis abundantia hic non loquimur. Quia non metus eſt, ne quis inde affectus praeter naturam contrahatur.

Porro cauſa potiſſima cur plurimum lac colligatur, eſt oppletio venarum communium, quae a mammis ab utero pertingunt. Accidit et mulieribus utero gerentibus ob conceptus imbecillitatem interdum. Quandoque vero cum neque gravida eſt mulier, neque peperit, ſed ei menſtrua defecerunt. Viſu et tactu malum ipſum deprehenditur. *Cauſae.*

Caeterum cum lac plurimum in mammis abundat, periculum imminet ne concreſcat, aut inflammationem in mammis efficiat: et ſi vitiatum fuerit lac, mammarum vaſa ulcerat, ſcabies, panos, et papularum eruptiones producit. *Prognoſtica.*

Si igitur id imminuere voles, (ut iam ad curationem veniamus,) tenui diaeta utantur, ut oleribus et fructibus, et aquam non vinum bibant, frictiones, vincula, ac infernarum partium exercitia praecipienda ſunt. Quare crura fricentur. Manibus *Victus ratio.*

ac brachiis nullum aggrediantur laborem, et ubi mammae dolent, neque a mulieribus, neque ab infantibus exſugi debent: quia ſuctione plus attrahitur: quanquam ab adultis ac peritis mulieribus, quod puerperarum mammae leviter exſugantur, non improbamus, ubi non immodice doleant, ſeu inflammatae ſint. Hac enim tenui exſuctione effertur, quod in mamillis continetur, neque plus ad eas trahitur. In univerſum prohibenda ſunt, quae multum ſanguinem procreare ſolent, et proinde nihil praeſtantius, quam ſecare venam poplitis ſeu tali: et ſi altera mamillarum magis oblaeſa ſit, e directo vena ſecanda, in puerperis praeſertim, in quibus menſes detinentur. Aut ſi non propter menſes retentos lac concreſcat, ſed quia in toto corpore ſanguinis eſt copia, media, quae in cubito eſt vena, aut interna incidatur: deinde tali quoque vena tundatur. A ſanguinis miſſione repellentibus utendum, ſed quae modice repellunt, conveniunt: ne ſcilicet in pulmonem quod fluxit, trudatur. Quapropter ſuperponatur ſpongia poſca madefacta et expreſſa, quae faſciis accommodetur: vel palmulae cum poſca tritae. Deinde vincire eas ac modice conſtringere oportet. Vel ovo toto cum roſaceo utendum erit, ac linteum aceto imbutum imponendum: vel lentes contuſae admoveantur. Aut ſi etiam libet, myrti deco-

decocto perfundantur. Quod ſi lac reſtringuere omnino malueris, alumen et pſyllium cum aceto, ac coriandri ſucco, et roſaceo adhibeatur. Cuminum cum aceto illitum lac imminuit. Eryſimon quoque prodeſt cum aqua et melle illitum. Ricini inſuper folia trita, et apium virens illitum, pyrites lapis tritus cum roſaceo et aceto impoſitus. Quod ſi his nec imminuatur, nec reſtinguatur lac, non amplius eis, quae repellunt ac reprimunt, ſed eis, quae exſiccant ac digerunt, tanquam tutioribus medicamentis utendum: modo prius adhibeantur diverſiones per vincula, cucurbitulas, frictiones, ſeu venae tali ſectionem. In eam rem faciunt digerentia ſeu ſiccantia ex milio, ſale, farina fabarum, et chamaemeli: atque ſic non vertitur in grumos lac, neque inflammationem parit. Mammae quoque foventur decocto foeniculi, apii, petroſelini, malvarum, et althaeae cum radicibus, ſumendo ſingulorum p. i. et addendo foliorum lauri et florum chamaemeli ana m. ß. ac poſt fotum illinire oportet oleo roſaceo, eoque tempore mammae leviter exſugantur. Dein, ℞. *Reſinae terebinthinae* quantum ſatis; *abluatur ſaepe vino albo et aqua roſata, cui* duo *aut* tria *ova tota, et croci* ſcriptulum unum *adiiciantur, et in emplaſtri formam, nempe caera addita, redigantur: quod ſuper linteo lino, eoque craſſo extenſum,*

ſum, perforato tamen in duabus partibus, quibus mamillarum papillae promineant, imponatur, ac faſciis circumligetur, moderateque conſtringatur. Aliud: recipe *farinae fabarum, farinae lentium ana* unciam unam, *ſucci plantaginis* ℥iij. *roſacei* ℥ij. *aceti* ℥j. Aliud: ℞. *ſucci plantaginis, ſucci menthae ana* ℥jß. *farinae hordei* ℥j. *aceti* ℥ß. Lac trahunt ampullae in aqua calefactae papillis appenſae. Si haec non proficiunt, medicamentis pituitam purgantibus corpus vacuare oportet: et tenui victu, tenuante, et incidente copiam ſanguinis abſumere. De his convenit inter veteres et poſteritatem.

CAPVT XV.

De lacte in ſpeciem caſei, vel in grumos converſo.

Saepe etiam lac a partu in caſei ſpeciem coagulatur, ſeu in grumos concreſcit. Quae duo tamen diſtinguunt quidam ex recentioribus, et ſaltem in cauſis generationis ſeparant, ut mox dicetur.

Θρόμβωσις. Hoc malum Θρόμβωσις, ſive grumeſcentia lactis appellatur.

Στραγγαλίδες. Et Στραγγαλίδες globuli ſunt, et concretiones lactis, quales accidunt poſt partum,

tum, ſi lactis proventus nulla ex parte decedat.

Vterque affectus morbus in numero ſeu magnitudine dici poteſt, cum in quantitate atque in exceſſu eiusdem comprehendatur. *Affectus.*

Ambo vero affectus ex lactis copia, et ſparganoſi, vel eiusdem craſſitie, tanquam ex materia originem ducunt. Ac utrum eorum cauſa ſit, prompte dignoſcitur. Nam ſi ob lactis copiam eſt, contingit, quod diutius coacervatum in mammis detinetur, nec exſugitur. Si craſſities eſt in cauſa, craſſitiei indicia adſunt. Rurſum ſive multum, ſive craſſum fuerit, in formam caſei redigitur, aut in grumos convertitur, ut dictum eſt, idque ab intemperie calida vel frigida mamillarum, ut communis eſt ſententia. Calida quidem, dum a nimio calore, id quod erat tenuium partium in lacte digeritur ac diſcutitur, et reliqua pars manet craſſior et caſeoſa: frigida vero, a qua univerſa eius ſubſtantia adſtringitur et cogitur. Sed alii tantum in grumos concreſcere autumant a frigiditate, quemadmodum extravaſato ſanguini accidit. Veluti nec inſtar caſei coagulatur, niſi a caliditate, ut affirmant. Lac enim coagulari nequit, niſi a valido calore ſeroſum ac tenue ſeorſum fuſum ſegregetur: quod vero *Cauſa.*

 craſ-

craſſum eſt in ſeſe coëat: quod absque valido calore non fit. Cuiusmodi naturae ſunt etiam, quae urinam cient: nempe excalefactoria, exſiccatoria, tum etiam ſecretoria, et coarctatoria. Haec ex *Galeni* placitis docte a iunioribus quibusdam collecta ſunt. A quibus diſſentiunt nihilominus alii, qui a frigore concreſcere poſſe lac negant, quoniam neque mammae in vivente animali adeo magnam ferunt frigiditatem, ut concreſcat lac in ipſis: neque ſolet lac frigiditate concreſcere, ſed potius ſereſcere et liquari.

Signa. Quod ad notas pertinet, ſi quando a calore concreſcit lac, tactu deprehenditur, et febris magna ex parte accedit, et frigidis iuvantur. Si a craſſitudine concreſcat, neceſſe eſt accedere calorem, ut videtur. Eum vero agnoſcemus, ut relatum eſt. Aut diutius lac oportet retineri: quod foemina ipſa refert. Atque ſi retentum eſt, non opportune exſuctum fuit. Lactis frigiditas ac lentor, ex natura foeminae deprehendetur, et frigore mammarum, et lactis poſt eductionem ſubſtantia, quae viſcida et tenax erit, et pituitam colore referet.

Progno-ſtica. Huiusmodi lac facile retinetur in meatibus anguſtis. Niſi quamprimum lac grumeſcens ſeu caſeatum curetur, inflammatio-

mationem pariet, aut mammarum exulcerationem, praeſertim ſi vitiatum lac fuerit.

Si ab immodico calore ſit caſeatum, victus ad frigidum inclinet: ſitque ex lactucis, aut per ſe, aut cum carnibus elixis: et potus aqua hordei. *Victus ratio.*

Ex medicamentis privatim conferunt furfures in aceto cocti cum rutae decocto ſupra mammas impoſiti. Idem facit mentha polentae admiſta: iuglans cum ruta et melle. Cuminum privatim, vel cum polenta, capita papaveris cocta cum melle, crocus cum lacte, muriae fomentum, apium viride impoſitum, folia ſolani ſeu halicacabi cum braſſicae foliis, pauca myrrha et croco adiectis, et exiguo aceto. Similiter epithemata fiant ex foenugraeci, ſeminis lini et althaeae decocto, cum oleo violato, et aceto pauco. Mammis etiam imponatur ſuccus ſolani cum aceto, aut ſuccus portulacae, aut farina hordei cum aceto mulſo, aut eadem cum poſca. Praeterea ſuccus herbae, quem appellant morſum gallinae, cum roſaceo linteis exceptus. At ubi in grumos lac converſum fuerit, aut ob craſſitiem non defluat, mammas implebit, et retentum concreſcet, tenui parte effluxa: tunc his convenit victus attenuans, ut ius carnis elixae cum ciceribus, et *Medicamenta.*

anetho: et potus vini albi aquoſi. Totum corpus poterit purgari electuario diaphoenicon. Similibus etiam medicamentis utendum, quae ſuperiori capite relata ſunt, ut lentibus in aqua marina vel muria decoctis: aut etiam cumini decocto cum modico croco. Similiter perfuſio calentis olei dulcis, aut fotus aquae calidae, vel decoctum foenugraeci, althaeae, ſeu apii. Coagulum leporinum, ſi cum pauco aceto et butyro illinatur, prodeſt. Mammis etiam apponatur emplaſtrum ex farina ſeminis lini, foenugraeci, cum oleo chamaemelino et anethino: aut fiat fomentum ex decocto foenugraeci, ſeminis lini, ſeminis apii, cum ſpongia iuxta recentiores. Duritias mammarum ex lactis copia, atque lactis ab ea cauſa concretione, et mammarum dolores curat fomentum ex decocto, quod recipit *aquae* ℔. iiij. *ſeminis lini, foenugraeci ana* ℥jß. *chamaemeli* m. j. *bulliant ad conſumptionem quartae partis.* Colaturae adde *ſepi hircini liqueſacti, et axungiae gallinae ana* ℥ij. Ab aliis haec laudantur: ℞. *ſucci apii* quartarium j. *oxymelitis* ℥ij. *farinae cicerum rubrorum et oryzae ana* q. ſ. *fiat cataplaſma.* Si his medicamentis non diſſolvitur lac, vel glandulae indurantur, et ſuppurantur, tunc ℞. *radicum althaeae et liliorum ana* quartarium j. *ficus paria* xx. *decoquantur in aqua, donec molleſcant:* adde *axungiae porci non ſalitae,*

tae, aut *butyri recentis* quantum ſufficit: *coque, cocta contundantur, et adiecto oleo communi fiat cataplaſma.*

CAPVT XVI.

De mammarum inflammatione.

Mammae non aliter quam caeterae corporis partes inflammatione laborant. Quod dum contingit, quae ſit pars affecta, quiſve affectus ipſe, ſatis patet.

Cauſa eiuſmodi phlegmones eſt copioſi *Cauſa.* ſanguinis ad mammas affluxus, vel lactis copia: (ſiquidem retentum lac putreſcit) vel eiuſdem inſtar caſei coagulatio: ad quam concurrunt lactis craſſitudo, et calor mamillarum.

Sanguinis autem redundantia, quovis *Signa.* tempore eam excitat; et propriis indiciis dignoſcitur. Lactis copia puerperis, utero gerentibus, et quibus menſes detenti fuerunt, ſupervenit. Vno enim trium dictorum modorum lac habent in mamillis mulieres. Omnibus inflammationibus mammarum adiungitur febris, et omnes comitatur dolor, calor, gravitas, et durities. Si a lactis copia eſt, iis tantum, quae partui proximae ſunt accidit, aut quae pe-

pererunt, et rubor eis eſt minor, atque calor. Illae etiam, quae a ſanguine malum patiuntur, prius dolores in dorſo, ſpatulis et axillis ſenſerunt, aut menſes, ſi fluere ipſis lactantibus ſolebant, fuere ſuppreſſi.

Progno-ſtica. Mammillarum inflammationes non negligendae ſunt. Nam cum ſint adenoſae et laxiores, et pauci calidi innati, facile in ſcirrhoſum tumorem, et demum in canceroſum vergunt: aut phlegmone ſuppurata, ac ad abſceſſum progrediente, exedens ulcus conſequitur.

Scirrhus mammarum. Maxime ſcirrhus fit ob diuturniorem uſum repellentium, quae materiam congelarunt, aut poſt fortiter digerentia, quae id quod eſt tenue, evacuarunt, et quod eſt craſſarum partium, craſſius reddiderunt.

Cancer. Cancer autem tumor eſt durus, qui ſenſim incipit, ſcirrho ſimilis, niſi quod dolorem parit, ſcirrhus vero ſine dolore eſt.

Victus ratio. His affectibus victus tenuis imperetur: et qui ſanguinem vel lac minuit, ut beta elixa cum oleo et aceto, aut poma aſſa, ovorum vitelli tremuli cum ſucco aurantii, mica panis lota. A iure carnium abſtineant. Potus ſit decoctum cinnamomi,

aut

aut ſi febris adſit vehemens, aqua hordei. Clyſteribus venter leniatur. Fiant crurum frictiones. Somnus moderatus procuretur. Quaedam vigilias patiuntur prae dolore et calore, quaedam ob ſanguinis vaporem immodice dormiunt. Omnem animi perturbationem vitent.

In principio inflammationis confeſtim ſanguis mittatur ex interna cubiti vena, vel media eiuſdem lateris, ſive ex ſanguinis affluentia, ſive ex lactis coagulatione, atque putrefactione orta ſit. Quod ſi menſes ſuppreſſi fuerint, ſecetur vena interna malleoli lateris patientis. Mittatur ſanguis pro virium robore, et copia ſanguinis. Vena ſi opus erit, non ſemel, ſed bis vel ter tundatur. Leniatur et venter medicamento purgante, ut manna, caſſia, catholico, et conſimilibus. *Curatio*

Poſtea repellentia adhibenda ſunt, idque initio: quae tamen non valde repellant, ne in interiores partes nobiles humores detrudantur. Partes enim cordi proximae ſunt, quae in mammas ſanguinis abundantiam deponunt, in quas non expedit repellere, ne morbus lateralis, aut pulmonia ſequatur. Omnino tamen ne cumulatim ſanguis influat, repellere expedit. Quare ſpongia poſca imbuta loco inflammato imponatur: et ſolani folia cum butyro, *Topica.*

ro, aut aliquo eorum, quae diſcutere poſſunt, immiſcenda ſunt, praecipue exacto phlegmones initio. In eundem uſum convenit et roſaceum, cum ſucco aut ſtillatitio liquore ſolani, aceto, et decocto chamaemeli, ut in eis lintei madefacti imponantur. Valet et emplaſtrum ex farina hordeacea, ſemine lini, ſantalis, bolo armeno, adipe porcino et roſaceo compoſitum. Proſunt et ſolani folia cum butyro vaccino: et palmulae in poſca et oleo elixae. Morbo in diſſolutionem tendente, convenit farina fabarum cum melle: aut emplaſtrum quod recipit *farinae ſeminis lini et foenugraeci ana* ℥j. *farinae fabarum* ℥ß. Hydrelaeo quoque mammae perfundantur. Parietaria etiam cum ſapa et melle admovetur: vel emplaſtrum ex radicibus ac foliis althaeae decoctis, ſeminis lini et foenugraeci farina cum oxymelite. Similiter medullae panis aqua madefactae ac tritae partes duae, et perdicii herbae pars una. Si diſcuti inflammatio nequit, pro ſuppuratione adhibeantur emplaſtica, ut farina tritici cum hydrelaeo. Ad ſuppurationem iubent etiam recentiores fieri emplaſtrum ex ſemine lini, et foenugraeci, caricis, radice althaeae, et liliorum alborum, adiectis oleo chamaemelino et liliaceo, adipe porcina, gallinacea, et ſimilibus. Suppuratione facta ad ruptionem, vel ſectionem mammae veniunt. Et apud illos

illos medicamenta ſuppuratos in mammis humores emanare facientia ſunt fimus columbinus, fermentum cum pulvere cantharidum, calx viva cum fimo anſerino, et alia eiuſmodi acriora. His apertio procuratur. Sed pure exiſtente profundiori, pars candenti ferro uritur, vel locum prope papillam eligunt, et lunari ſectione utuntur, ut abſceſſus profunditas denudetur, ac papilla conſervetur. Si ad duritiem tendat phlegmone, adhibeantur mollientia, ut ſemen lini et foenugraeci aceto mulſo coctum, et impoſitum. Ad inflammationes ſimul et duritias optimum eſt, quod recipit *butyri vaccini* ℥ij. *axungiae gallinae et anatis, et terebinthinae ana* ℥j. *caerae* ℥ß. *liquefacta linteo excipiantur, quod mammae imponatur.* Porro, ſi propter lac coactum inflammatio accidit, eiſdem circa initia medicamentis utendum erit, quae paulo ante coagulato lacti conferre dicta ſunt. Quibus ſi inflammatio non cedat, ad ea, quae iam commemorata ſunt, tranſeundum erit. De mamillis earumque affectionibus praeter haec, alia ſcitu digna ſequuntur, quae notarunt iuniores. Mamilla altera ex ulcere affecta, raro ad ſanitatem reducitur, niſi altera, quae ſana eſt, a lacte exſiccetur. Exſiccabitur lac, ſi aegra puſioni lac ſugendum non dederit. In variis autem locis mammarum

ulcera contingunt, quia ſubſtantia eius mollis eſt ac ſpongioſa, quae ſi exulceretur, pus contentum non libere effluit. Caeterum mammae tenues penuriam ſanguinis indicant: durae illius multitudinem. His plus humoris ad conficiendum lac influit. Solidae et mediae inter flaccidas et renitentes commendantur.

Finis tomi primi.